

چہ ند

ٹیپٹکی

قورئانی

لہ ئاسمانی ویژداندا

منتدی إقرأ الثقافی

www.iqra.ahlamontada.com

منتدی إقرأ الثقافی

للکتب (کوردی - عربی - فارسی)

www.iqra.ahlamontada.com

وہرگیرانی
حبیب محمد سعید

محمد فتح اللہ گولہن

چند تیشکی قورمانچی

له ناسمانی ویزداندا

بِسْمِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

چند تیشکی قورمانچی

له ئاسمانی ویزدان دا

دانانی

ماموسای پایه بهرز

محمد فتح الله گولهن

وه رکیپانی:

حییب محمد سعید

وەرگىپراوى كىتابى
Kur'andan İdrake Yansyanlar
له توركى يه ره

-
- ناوى كىتاب : چەند تىشكىكى فورنانىي
 - دانەر : مامۇستا محمد فتح الله گولەن
 - وەرگىپرى عەرەبىيى : اورخان محمد علي
 - وەرگىپرى كوردىيى : حبيب محمد سعيد
 - ھەموو ماھىكى پارىژراوھ .
 - چاپى : يەكەم
 - سالى چاپ : ۱۴۲۰ ك - ۲۰۰۹ ز
 - ژمارە سپاردنى (۱۷۴۹) سالى ۲۰۰۹ ى دراوھتى .
 - تايپ و دىزايىن : سۆز كۆمپيوتەر
-

کورتیهک له ژبانی دانه

مامۆستا (محمد فتح الله) گولهن له سالی ۱۹۳۸ دا له گوندی (کۆروجوک) ی سهر به قهزای (حسن قلعة) ی سهر به پارێزگای (آزرۆم) له دایک بووه و، له خێزانیکی دینداردا پهروهرده بووه . (رامز نهفندیی) باوکیشی پیاویک بووه که به خاوهنی زانست و نهدهب و دین ناسراوه .. (رهفیع هانم) ی دایکیشی به نافرهتیکي دیندار و ئیمانی قوول به خوا ناسراوه . هیتشتا تهمهنی موحهممد له چوار سالی تیتهپهپیی بوو ، دایکی دهستی کرد به فیترکردنی قورئان . شهوهبوو له نیوهشهودا کورهکهی ههژ نهستاند و دهرسی قورئانی پێ نهوت .

باوکیشی ههردوو زمانی عهرهبیی و فارسیی فیتر کرد و ، مالهکەشیان باوهشی بۆ زانایان و تهسهووفکاره ناسراوهکانی نهو ناوچهیه کردبووهوه ، بۆیه مامۆستا موحهممدیش ههر به مندالیی راهات تا له کۆری پیاوی گهورهدا دابنیشی و گوی له قسه و باسیان بگری .

سهرهتای خویندنای :

به مندالیی له قوتابخانهی دینییدا خویندووپیتهی و ، هاتوچۆی تهکیهشی نهکرد، بۆیه شان به شانی زانسته دینییهکان ، که له دیارترین فهقیهی نهو ناوچهیه وهی نهگرتن ، که شهویش (عثمان بکتاش) بوو ، پهروهردهیهکی رۆحییشی وهر گرت ، شهوهبوو لای شهو مامۆستایهیه نهحو و ، بهلاغه و ، فیهقه و، ئوصولی فیهقه و ، عهقائیدی خویند ، له ههمان کاتدا وهنهبی زانسته دانراوهکان و فهلسهفهشی پشت گوی خست بی .. له ماوهی سالانی خویندنایدا له (پهيامهکانی نور) و بزووتنهوهی قوتابیانی نور شارهزا بوو و ، زۆر چاک به دلیدا چوون ، چونکه له راستیییدا بزووتنهوهیهکی نویخوازیی و زیندووکاریی بهرفراوان بوو ، که زانای پایهبهرزیههلهکهوتووی زهمانه و ، دانهری

(پەيامەكانى نوور) ، مامۆستا سەئىدى نوورسىي دەستى دايى ﴿
فەرماندايەتتى كىرد .

كە تەمەنى مامۆستا موخەممەد بەرەو پىش چوو ، خويىندەنەوى زيادى كىرد و
رۆشنىبىرىشى جۆراوجۆر و فراوانتر بوو ، چونكە سەرەپاى شارەزابوونى لە
فەلسەفەى خۆرەلات ، لە رۆشنىبىرىشى و فىكر و فەلسەفەى خۆرناووش ناگادار
بوو ، بەردەوام خەرىكى خويىندەنەوى زانستە دانراوەكانىش بوو ، وەك فىزىيا و
كىمىيا و زانستى فەلەك و زىندەوهرزانيى ... تد .

مامۆستا موخەممەد فەتحووللا :

كە تەمەنى مامۆستا موخەممەد گەيشتە بيست سالان لە مزگەوتى (شوچ
شەرەفلىي) ، لە شارى (نەدرنە) بە نىمام دامەزرا ، كە ئەو بوو ماوهى دوو
سال و نيوى لەو مزگەوتەدا لە جەووئىكى زوهد و پەرورەدى نەفسدا بەسەر
برد ، بە رادەيەك كە بريارى دابوو شەويش لە مزگەوتدا بىتەتەوه و ، بۆ
پىويست نەبى نەچتە دەرەوه .

كارى بانگ كىردنى لە ئەزمير ، لە مزگەوتى (كىستانە بازارى) ، لە
قوتابخانەى لەبەر كىردنى قورنان ، كە سەر بەو مزگەوتە بوو ، دەست پى كىرد .
پاشان دەستى دايه كارى (وعظ) بە شىوئەيەكى گەپۆك . ئەو بوو بە سەرانىسەرى
ناوچەى خۆرناوای ئەنادۆلدا گەپرا .. لە سالى (۱۹۷۰) دا دەستى دايه
رىكخستنى چادىرگا (مەخيمات) بۆ لاوان .. ئەو بوو لەو چادىرانەدا و بە
وتارەكانى دەروونەكانى پەرورە كىردن و ، لە چلك و چەپەلىي پاكى كىردنەوه و ،
بەديھىتەر و پەرورەگارى هينانەوه ياد . چونكە دەروونەكان و رۆحەكان بۆ وەها
رابەرىك تىنوو بوون ، تا رىئى بەردەمىيان بۆ لای خواى گەورە و پىغەمبەرە
بەرىزەكەى ﷺ بۆ رووناك بكاتەوه .

لە ۱۲ / ۳ / ۱۹۷۱ دا ، دواى ناراستە كىردنى ناگادار كىردنەويەكى سەربازىي
بۆ حكومەتى ئەو كاتە ، مامۆستا فەتحووللا دەست گىر كرا ، نەويش بە تاوانى :
((هەولدان بۆ گۆرپنى بنچىنە كۆمەلايەتتى و سياسىي و نابوورىيەكانى رژىمى

دهسه لات دار و ، وه به رهیتانی ههستی دینی گه، نهویش به پینک هیتانی
کۆمه لهیه کی نهیتنی بۆ گهیشتن بهو نامانجه)) .

گرته که ی شهش مانگی خایاند ، که بریتیی بوو لهو ماوهیه ی که دادگا بۆی
بریی بۆوه و ، پاشان بهر درا و ، دوا ی نهوه گهراپهوه سهر کاری خۆی و ، رهوانه ی
شاری (نهدرمیت) یان کرد و ، پاشان لهو پۆه گوازاراپهوه بۆ (مانیسا) و ،
لهو پۆهوه بۆ (بورنوبا) له پارتزگای نهزمیر ، که نهوه بوو ههتا سالی ۱۹۸۰
لهوی مایهوه .

لهم سالانه دا مامۆستا به وینه ی نامۆزگاریکی گه پۆک به ولات دا نه گهرا و ،
له مزگهوت تهکان دا وتار و نامۆزگارییهکانی پیشککش به خه لک نه کرد .
ههروهها (محاضرة) ی زانستی و دینی و کۆمه لایه تی و فلهسه فی و
فیکری ریک نه خستن و ، کۆپ و کۆمه ل و چاوی کهوتنی تایبه تی نه به ست و ،
وهلامی نهو پرسیارانه ی تی دا نه دانه وه که به میشکی خه لک دا نه هاتن ، به
تایبه ت لاوان و وهلامیان نه نه زانین و ، سه ره بجام نه کهوتنه چالی گوومان و
نیلحاده وه .. نه وه بوو وه لامهکانی ده رمانی شیفا به خش بوون بۆ میشک و دلّی
لاوهکان ، به شیوه یهک که خه لکه که ده وره یان لی نه دا و ، داوای ری تمایی یان لی
نه کرد ..

نهم کۆمه له - به بی نه وه ی چاوه روانی هه یچ که لک و قازانجیکی ماددی یان
دنایی بکه ن - له سنووری نهو یاسایانه دا که له تورکیا به رپۆه نه چوون ، دهستیان
دایه دامه زرانندی چه ندین قوتابخانه و ، بهشی ناوخۆ و ، ده رکردنی چه ندین
رۆژنامه ، دامه زرانندی چه ندین چاپخانه و ، دانانی چه ندین کتیب و ،
ویستگه یه کی رادیۆ و ، که نالیکی ته له فزیۆنی . دوا ی دارمانی یه کیه تی
سۆقیه ت نهو قوتابخانه له هه موو جیهان دا بلاوه یان کرد ، به تایبه ت له ولاتانی
ناسیای ناوه راست دا که بۆ ماوه ی هه فتا سا ل له ژیر داگیرکاری رووسی و ،
نیلحادی شیوعیه ت دا نه یان نالاند .

ونت و ویتز :

ماموستا فەتحوڵلا دەستی دایە بزووتنەوێهەکی پیشەنگ - بە تاییبەتی دواى سالى ۱۹۹۰ - بووت و ویتز و لە یەك گەشتن لە نیتوان دەستە و تاقمە جوړ بە جوړەكان و ، خاوەن رۆژنامەكان و ، رۆشنییران دا ، هەرۆهەها لە نیتوان دینەكان و بیر و بوچوونەكانى تردا ، ئەمەش بە نەرم و نیانیی و ، دوور لە دەمارگیری و گرژی.

نەم بزووتنەوێهە لە تورکیادا ، پاشان لە دەرۆهەى تورکیاش دا پیشوازی لى كرا و ، لەو كۆبوونەوێهەش دا گەشتە چلەپۆیه ، كە لە فاتیكان لە نیتوان ماموستا فەتحوڵلا و پاپادا گری درا ، ئەویش بە بانگ هێشتى پاپا بو ماموستا . ماموستا برۆای هاتە سەر ئەوێهە كە جیهان ، دواى پیشكەوتنى هۆیه كانی گەیانندن ، وەك گوندیكى لى هاتووێه . لە بەر ئەوێهە هەر بزووتنەوێهەك پشت بە دوژمنایەتی و ناكۆكى بیهستى هیچ نەنجامیكى نیجایی نابیت . بوێه پیویستە بە سنگیكى فراوانەوێهە روو لە هەموو جیهان بكریت و ، نیسلا میس وەها بگەیه نریت كە لەسەر تۆقاندن نەوێهەستاوێه . وەك دوژمنەكانى وەهای پیشان ئەدەن - بگرە بووار و دەرّفەتى فراوان هەیه بو هاوکاری نیتوان نیسلا و لایەنەكانى تر .

بەرھەمەكانى :

أ) هەزارەها كاسیت و كاسیتى فیدیۆ كە بریتیین لە وتار و نامۆژگاری و موخازرە و نەدوێهەكانى .
ب) كتیبه چاپ كراوێهەكانى :

- ۱ - أسئلة العصر المحيرة (۴ بەش) . ۲ - الموازين أو أضواء على الطريق (۴ بەش) . ۳ - العصر والجيل . ۴ - الإنسان في تيار الأزمات .
- ۵ - نحو الجنة المفقودة . ۶ - صفحة الزمن الذهبية . ۷ - أنفاس الربيع .
- ۸ - عندما نقيم صرح الروح . ۹ - النور الخالد : مفخرة الإنسانية محمد ﷺ)

۲ بهرگ) . ۱۰ - في ظلال الإيمان (۲ بهش) . ۱۱ - تلال القلب الزمردية)
 ۲ بهش) . ۱۲ - براعم الحقيقة في جيل الألوان (۲ بهش) . ۱۳ - تأملات في
 سورة الفاتحة . ۱۴ - من فصل لفصل (۴ بهش) . ۱۵ - المنشور (۴
 بهش) . ۱۶ - روح الجهاد وحقيقته في الإسلام . ۱۷ - الحياة بعد الموت .
 ۱۸ - القدر في ضوء الكتاب والسنة . ۱۹ - طرق الإرشاد في الفكر والحياة .
 ۲۰ - البعد الميتافيزيقي للوجود . (۲ بهش) . ۲۱ - ريشة العازف المكسورة
 (ديوانی شيعر ، ۲ بهش) . ۲۲ - تربية الأطفال . ۲۳ - أضواء قرآنية . ۲۴ -
 ترانيم روح وأشجان قلب .

زۆرئیک له کتیبه کانیسی بۆ سەر زمانی ئینگلیزی و ئەلمانی و بولغاری و
 ئەلبانی و ئەندەنوسی و روسی و کۆری و هی تریش وەرگیپراون .
 ئەو کتیبانەشی کە بۆ سەر زمانی عەرەبی وەرگیپراون ئەمانەن : ۱ - القدر .
 ۲ - الموازين . ۳ - الأسئلة . ۴ - الجهاد . ۵ - طرق الإرشاد . ۶ - أضواء
 قرآنية . ۷ - عندما نقيم صرح الروح . ۸ - ترانيم روح وأشجان قلب .
 ۹ - التلال الزمردية . ۱۰ - النور الخالد . ۱۱ - حقيقة الخلق ونظرية التطور .
 به کۆمهکی خوا ئەوانی تریشی بۆ سەر زمانی عەرەبی وەرئەگیپرتین و ، به
 پیتی تواناش چاپ ئەکرتین .

شایانی زانینه کە ئەم کتیبەیی بەر دەستمان بریتی یە لە کۆمەڵە
 نامۆژگاری یەکی سەرپیتی کە لە مزگەوت دا پیشکەشی کردوون ، یان وەلامی
 پرسبیری قوتابیه کانی ، یان میوانه کانیەتی و ، لەو کۆپە زانستیانه دا کە بۆ
 بەستنیان راهاتوو ، پیشکەشی کردوون . لەبەر ئەوە شیواز و ناوهرۆکی کتیبە کە
 لەگەڵ ئەو جەووه تایبەتیە گونجاوه . بۆیە شیوازی وتاری پێوه ئەبینین .
 قوتابیه کانیسی ئەم نامۆژگاری و وەلامانه یان کۆ کردوونەتەوه و ، دواى
 رەزاهەندی دانەر و راست کردنەوهی پتویست ، بە چاپ گەیه نراون .

پیتشه کیسی دانەر

قورئان تیشکی بریسکاوهیه بۆ وشه کان و پیتشه کان له جیهانی نهزهله و نهبه ددا.

ئهو دهنگی ئهو مهله کووتهیه که فیکری نینس و جینن نه دوینی و، کاتیکیش که له ناو صهده فهیه کی بریسکاوه دا نه گۆردری به گه وهه ریکی له راده به دهر جوان، پالئه وانانی به لاغه و نه دهب جوانیی و رازاوهیی به کی وه های تیدا نه بینن که ههله نابزکیته و تیانچیته و ، ئهم بوونه وه ره گه وه ره یهش - که پیشانگای جوانیی و هونه ر وهنگه خوایی به ریک و پیک و یهک ناوازه کانه - هه روا به نیشتمان و ولاتی ترس و له رز و تۆقاندن نه مینیتسه وه و ، دیو و درنج و رۆحه خراپو بیسته کانیش هاتوچۆی تیدا نه کهن .. به مهرجیک ئهم بوونه وه ره به کتیپیک نه ژمیرری که هه موو دیریک تیا یا به نهینی به که له نهینی به کانی جیهانی به رز و بالا نه خاته روو و ، هه روا دیر و په ره کانی ئهم بوونه وه ره به پرژ و بلاویی نه میننه وه هه تا ئهو رۆژه بیته به ره وه که قورئانی تیدا بکریته نووریک و په خسانی سه ر رووی ئهم بوونه ببیت . خه لکه کهش - جگه له هه لگرانی بیره چه وته کان - یه که دهنگ نه بن له سه ر نه وه ی که هه ر کاتی که قورئان به وینه ی خۆریکی گه شاوه هه له هات ئه وا هه وه ره شه کان ، که چۆکیان دابووه سه ر سنگی دنیا ، ره وینه وه و ، روخساری پیکه نیوی بوونیش ده رکه وت و ، هه موو شته کانیش گۆران بۆ برگه و رسته و وشه ی کتیپیکی خه م ره وین و شادمان که ری خوینه ره که ی . له کاتی بیستنی دهنگی دا نووره کان به خوره م له چاوی دلّه وه هاتنه خواره وه و ، هه سته کانیش ، که له رۆحه کانه وه هه له چوون و ، زمانه کانیش ، که بو بوونه ته رجومان بۆ ئهو هه ستانه ، ده ستیان دایه وتنی سه رووده کانی نوور .

به‌ئۆ! ... له‌م‌پ‌رۆ به‌ دواوه ، که چاوه‌کان و دل‌ه‌کان پ‌ی‌ی‌ روژن بوونه‌ته‌وه، داخۆ چ‌ه‌ند مه‌ته‌ل له‌م بوونه‌وه‌ده‌دا له‌ ه‌ه‌زاران سال‌ه‌وه‌ چاوه‌پ‌روانیی‌ ح‌ه‌لیان ک‌رد‌وه‌وه ، چ‌ه‌ند گ‌رفت‌ی نالۆزی به‌ناو یه‌ک‌دا چ‌وویش چاوه‌پ‌روانیی‌ ح‌ه‌لیان ک‌رد‌وه‌وه ، که‌چ‌یی یه‌ک له‌ د‌وای یه‌ک ح‌ه‌ل ک‌ران و ، په‌یوه‌ندیی‌ راسته‌قینه‌ی ن‌یوان مرۆڤ و بوون و به‌دی‌ه‌ینه‌ریش وه‌ک مانگی چ‌وارده‌ به‌ روونیی‌ ده‌رکه‌وت و ، ه‌ه‌موو مه‌ته‌ل و نادیار‌ت‌ک‌یش به‌رگی مانایان پ‌ۆشیی‌ و ، له‌ خ‌ولگ‌ه‌ی دانایه‌تی‌دا به‌ ر‌یک‌یی‌ ر‌یز بوون ..

قورشان لووت‌ک‌ه‌ی ف‌یک‌ری به‌ه‌یتز و راسته‌ و ، بن‌چ‌ینه‌ی د‌ار‌شت‌نی ورد و ، بناغه‌ی د‌ار‌شت‌نی مه‌نت‌یق‌ی‌یه . جا ه‌ه‌روه‌ک‌ ن‌ه‌م فورقانه مه‌زنه سه‌رداری ه‌ه‌موو ک‌ت‌یبه‌ ناسمانیی‌ و ناسمانی‌یه‌کانه ، نه‌وا دو‌یت‌راوی یه‌که‌م‌یشی سه‌رداری ه‌ه‌موو پ‌یغه‌مبه‌رانه . (ک‌ت‌یبه‌ پ‌یش‌ینه‌کان بۆ نه‌وه هاتن که ن‌یشاره‌ت و ن‌ی‌شانه له‌سه‌ر ر‌یگ‌ه‌ی قورشان د‌اب‌ن‌ین ، به‌لام نه‌و ک‌ت‌یبه‌نه‌ی که د‌وای نه‌و هاتن بۆ نه‌وه بوو ه‌ه‌ر یه‌که به‌ پ‌ی‌ی‌ نه‌خ‌شه‌ی رۆح‌ی و ده‌وله‌مه‌ندیی‌ نه‌و رۆحه‌ ش‌ه‌رح‌ی ب‌که‌ن و په‌راویزی بۆ د‌اب‌ن‌ین). نه‌وانه‌ی پ‌یش قورشان هاتن به‌و ش‌یوه‌یه‌ی که پ‌یغه‌مبه‌ران سه‌لامیان ل‌ی ب‌یت مژده‌یان دا پ‌یناسه‌ی قورشانیان ک‌رد و ، نه‌وانه‌ش که د‌وای نه‌و هاتن به‌و ش‌یوه‌ دیاره‌ی که د‌ابه‌زی‌بووه خ‌واره‌وه پ‌یناسه‌یان ک‌رد و ، به‌ چ‌اوی خ‌ۆ‌یش‌یان نه‌و کار‌یگ‌ه‌ری‌یه‌ گ‌ه‌وره‌یه‌ و ، نه‌و ن‌ینقیلابه مه‌زنه‌یان دی‌ی که قورشان د‌ای‌ه‌ینا ، ب‌ۆ‌یه له‌ به‌رده‌م نه‌و به‌لاغه‌ته‌ی قورشان‌دا که به‌ر‌ابه‌رک‌یی له‌گ‌ه‌ل ناک‌ر‌یت چ‌ه‌مانه‌وه و ، دان‌یش‌یان به‌وه‌دا نا که قورشان س‌ولطانی فه‌رم‌ای‌شت و ن‌ی‌ع‌ج‌ازی به‌لاغ‌ی‌یه . کات‌ی‌ک‌یش که قورشان به‌ شه‌پۆلی ج‌یساو‌زی نه‌نواره‌وه نه‌هاته خ‌واره‌وه بۆ د‌ن‌یا، خ‌اوه‌نانی دل‌ه‌ رووناکه‌کان به‌ ه‌یچ ش‌یوه‌یه‌ک چ‌اویان ل‌یی ک‌لا نه‌ک‌رد و ، به‌م لاو به‌و لاش‌دا سه‌یر‌یان نه‌ک‌رد ، به‌ل‌کو به‌ ه‌ه‌موو نه‌ندام‌یک و به‌ رۆحه‌کان‌یانه‌وه پ‌ابه‌ندی بوون .. به‌ئۆ! ... له‌ کات‌یک‌دا که قورشان له‌ ناسمانه‌وه به‌ و‌ینه‌ی تاڤ‌گ‌ه‌ نه‌هاته

خواره وه تا تینویتی دله تینووه کان بشکیتی ، خاوهن دله تی گیشتووه کان سنگیان بۆ کرده وه و ، دلۆپیک ناوی نهو تا فگه یان له دهست نه دا ..

نهم قورنانه توانیی به یهك باز دهنگی به دوورترین گۆشه له گۆشه کانی دنیا بگه یه نیّت و ، هممو دهنگه شوومه کانیش کپ بکاته وه و ، له هممو دلّیکیش دا - که ههولّ بۆ حق نه دات و خاوهنی فیکریکی پیشتر نیه - چه ندین سۆزی تاسه مهندی ، که وهك دهنگی خوړه ی کهوشر وه هان ، هیتایه جۆش و ، له ولانته شدا که فهقی کردن ناگری ته نیایی و بی که سیی کوژانده وه و ، له هممو رۆحیکیش دا هیوای پیک گیشتن و تاسه مهندی بۆ هه لّ قولاند ..

سروشته سارده کانیش ده ماری گه رما به قورنان نه جوولینن . به لام دله شهیدا کان به حزی مانه وه ی هه تا هه تایی و نه مریی ، به قورنان هۆگر بوون و پیی ناسووده بوون .

له م دنیا فانیه دا ، که هممو نوی یهك کۆن نه کات و ، هممو گه شاوه یه کی تیدا نه رزیت و ، هممو رهنگیکی تیدا کالّ نه بیته وه ، نه گه ر شتیک به رده وام به نویی و گه شاوه یی مایته وه ، نه وه قورنانه . قورنان تا قانه کتیبیکه که توانیی له و کاته وه هاتۆته خواره وه ، له رووی هممو ره شه با و گیزه لوو که یهك دا که هه لیان کردبۆ و ، هممو باران و به فریک دا که باری بن و ، له رووی هممو بارودۆخیک سیخت دا که سه ریان ده رهینا بیت و ، له به رده می دا ده رکه وتبن ، بوه ستیت و ، توانیشی به وینه ی کتیبیک ناسمانیی تا قانه دوور له گۆران و ده ستکاری کردن پاریزگاری له نه سلّی خۆی بکات . له بهر نه وه هه رکه دهنگی قورنان له قورگی قورنان خوینیکه وه ده ره نه چیت ، خیرا هه ست نه که یه ن که هه ر نیستا له ناسمانه وه هاتبیته خواره وه و ، هه وهك بانگ کرابین بۆ ده عوه تیکیی خوایی که له به هه شته وه هاتبیت و ، کاتیکیش که قورنان گه وه ره کانی په خشان نه کات دله نیمان داره کان وه ها هه ست نه که ن که به رز بوونه ته وه و ، پیویستی یان به هممو سهروه ت و سامانی دنیا نه ماوه . قورنان ملوانکه یه کی روون

کردنەوێهە که لە فەرمايشتی خوایی هۆنراوەتەوێهە و، شالۆویکیشە لەو زانستەي کە کۆتا سنوور بۆ پەي پێ بردنی مرۆڤ پێک دێنێت و، نەخشەيەکیشە بۆ هەموو بوون کە بە ئاوريشمی لاهووتیی وینە کیشراوێهە و رازاوەتەوێهە و چنراوێهە. لە هەر ناوچەيەدا دەنگی قورئان بیستێت، ئەوا هەموو وتەيەک و هەموو داپشتنێکی تر بە جۆرە قالە قالێک دەرنەکەوێت و هیچی تر. لەو ناوچانەشدا کە ئالای قورئانیان تیا هەل کرابێت نوور دلی ئیمانداران نوقم ئەکات و، شەياتینیش بەردباران ئەکرتن و، خواناسانیش هەمیشە لە جەژندا ئەژین.

خوای بالادەستی، پەرورەدگاری جیهانەکان، کە خاوەنی هیژ و توانایە بەختەوێهە دنیای قیامەتی بەستووێهە بە ئیرشاد و نامۆژگاری بەکانیەوێهە، نیت بەبێ کۆمەکی ئەو گەیشتن بە ئامانج نیمکان نابێت و، هەرکەسیش خۆی بە موحتاجی ئیرشاد و نامۆژگاری بەکانی نەزانیت و، پەنای بۆ نەبات، لە رێدا سەری لی ئەشیوێت و تیا نەچیت. قورئان دوايین و کاملترین فەرمايشتە هیدایەتی ئەو کەسە بدات کە شوینی ئەکەوێت و، بە گوێی ئەکات و، بە نامانج و مەبەستی خۆی ئەگەيەنیت. لە گەل ئەوێهەشدا کە بەوێهەری ناسانیەوێهە بەیانان و ئیواران ئەخوینریت، کەچی لە توانادا نیە لە وینەي بەینریت. هەرکەسیش لە قولایی دلێوێهە گوێی بۆ بگریت هەست ئەکات کە هەرچی پێویست بیت بیستیت ئەو بیستووێهەتی و، دەنگی ئەو قورئان خوینانەش بەردەوام لە گەل هەناسەي مەلانیکیکەتەکاندا تیکەل ئەبیت.

هەتا کاتی هاتنە خوارەوێهە و تەشریف هیئانی بۆ سەرزهوێهە، هەموو پیغەمبەرێک شۆلەي ئەو هیدایەتەي هەل ئەکرد کە لە سەرچاوەي نوور و تیشکی خۆیەوێهە هەلی گرتبوو و، بیابانە کاکي بە کاکي بەکانی دەوروبەريشی بە چەند دلۆپێکی کەم لێی ئەگۆرپی بۆ بەهەشتانێکی سایە و سێبەر پر.

بگرە ئەو چەرخی تاریکانەي کە سێبەری قورئانیان بەرکەوتبێ بوونەتە چەرخی زێرین. بەلام ئەو چەرخانەي کە لە نزیکەوێهە لە گەلێا ناشنا بوون و، پێی ژیان

وهك بههشتيان لى هات . (ههركهسيك خۆي پيشكهشى قورشان بكات بو پلهى مهلائيكهتان بهرز نهبيتهوه و ، له گيسان دار و بى گيانانيش ههرجيى وا له بوونهوهردا له گهليا هۆگر نهبن .)

ههركهسيك به چاكيى له قورشان تى بگات ، دهريا فراوانهكان بهلايهوه وهك دلۆپه ناويكيان لى ديت و ، ههركهسيكيش به نوورى قورشان خۆي نوورانيى بكات ، خۆر له بهردهميا وهك مۆميك نهنوئييت . ههناسهكاني قورشان كه له قولاىي دلّه كاغانهوه ههستييان پى نهكهين دلّه كاغان زيندوو نهكهنهوه و ، تيشكهكەشى كه ههموو شتيك نوقم نهكات ، وهها له ههموو دروست كراويك نهكات كه بهلگه و سهلماندن بيت له سهر تهنيايى حق تهعالا . دهنگى قورشان به ههركهس بگات - نهگهرجيى له دوورترين و شارراوهترين شويندا بيت - ژياني به بهردا نهكرت ههروهك دهنگى (صوور) ي ئيسرافيلي بيستبى . نهو دلانهش كه گوئى له دهنگهكهى نهگرن و ، شهويش به زمانه تايبهتى بهكهى خۆي نهيان دويئى ، نهكهونه جووله و پيى زيندوو نهبنهوه : ﴿ هَذَا بَصَّيْرُ الْإِنْسَانِ وَهُدًى وَرَحْمَةٌ لِّقَوْمٍ يُوقِنُونَ ﴾ (الجاثية : ٢٠) . بهلئى قورشان بهصيرهت و سۆز و بهزهى به بو نهوانهى كه دلئيان نه مردوو ه .

رۆژنيك له رۆژان قورشان - وهك كتيبهكاني تر - كتيبيك نهبووه له چوارچيويه كات و شوينيكي ديارى كراوى سهردهمى منداليى مرؤفايه تيبى دا ، بهلكو قورشان موعجيزه بهكى گه وهى گشت گير و دهوله مهنده كه له ههموو كات و شوينيكا دا كارى خۆي نهكات و ، ههموو ئاوات و خواستهكاني مرؤفايه تيبش ، ههركه له عهقيدهوه ههتا بچوكترين رهوشتى كۆمهلايه تيبى ، جيى به جيى نهكات و ، ههتا نه مرؤش نه توانى تهعهدداي ههمووان بكات و تهعهدداي ههموو شتيكيش بكات .

لهو سهرده مه دا که هاته خواره وه بهرهن گاری هموو بهرهلست کاری په کی
 بهرام بهر ه کانی بوویه وه و ، ته حد دای کردن با کتیبیک ، یان هتا سورره تیک ،
 یان نایه تیک له وینهی خوی بهینن . . نه یاره پیشینه کانی پیی سه رسام بوون و ،
 به یان و به لاغه ته که می به وینهی سیحر کاری تی کردن ، هتا نه وه بوو
 پیغه مبهریان ﷺ به وه تاوانبار نه کرد که ساحیر بیت ، یان شاعیر . له بهرام بهر
 نه وه هواله غه بی یانه شه وه که له پشتی پرده کانه وه وه ری نه گرتن هوشیان به
 خویانه وه نه ما و ، نه یان وت پیی کاهینه . که چیی به ته اووی له هتانی وینهی
 قورشان دهسته وسان بوون . واته پالنه وانانی شیعر و په خشان و تاربیژی و
 دهستهی راگه یان دنیان ، له نه یارانی قورشان ، ناچاری بی ده نگی و لالیسی و
 کشانه وه بۆ کونه کانیان بوون . به لام نینکاره عیناده کانی نم چهرخه ، هه رچه نده
 رۆحی نه یاری وینکاری یان له و پیشینانه یانه وه به میرات بۆ ماوه ته وه ، که چیی
 سه ره پای جوره ها دیماغوغیی و دیاله کتیک و ، هموو جوره بهرام بهر وه ستان و
 نه یاری کردنیک ، جگه له ده رختنی دهسته وسانی و تووره بوون هیچی تریان
 لی نه هاتوه . زه مانه گۆرا و ، چهرخه کان یه که له دوا ی یه که هاتن و ، قه ناعت
 و بۆچونه کان جیاوازی یان تی که وت و ، توندوتیژی نه یاری و زۆران بازی گهرم
 بوو ، به لام قورشان به وینهی چیا ی سه رکه ش و ، به وینهی ده ریای فراوان و ، به
 وینهی نه و ناسمانه ش که رووبه پرووی هموو نه یاران و ، رووبه پرووی هموو ره خنه
 و بهرهلست کاری په کان سنووری بۆ نیه ، بهر ده وام راوه ستاوه و ، له سه ر
 گه یان دنی سام و قه شه نگی یه که ی به دلان و ، له سه ر هیدایه ت دانسی ژیری په کان
 بهر ده وامه . له و کاته وه هاتۆته خواره وه که نه مه چوارده سه ده یه و ، له و
 کاته شه وه که له سه ر عهرشی دلّه کاغان ته خت دانیش توه ، چه ندین سه رده م نال و
 گۆرپان به سه ر هات ، که تیایانا چه ندین زمان پاراوی ناودار و ، چه ندین
 قوتابخانه ی فیکری و ، چه ندین رژیم و فه لسه فه ی جیاواز سه ریان هه ل دا . .
 زۆریشیان هه ولیان دا که قورشان برووخینن و ، بۆ نه م مه به سه ش هه ر

هۆکارێکیان بەلاوه بوو و ، له وتەمی کاریگەریش ، له بەیان و بەلاغەت، هەرچی یان له توانادا بوو بە کاریان هێنا و ، جەنگێکی بەردەوامیشیان لە گەڵیا هەلگیرساند . بەلام لە بەردەم ئەو بنچینە بەهێزە رێک و پێکە مەنتیقی یانەدا، کە قورئان بۆ بوونەوهر و ، بۆ وجود و ، بۆ مرۆفی دانان و ، لە بەردەم روون کراوه قوولەکانی ئەو پەيوەندی یانەشدا بەردەوام تێک شکان و ، بە زەرەرۆمەندیی پاشەکشەیان کرد .

بەئێ ! قورئان بە شتوازیکی یەكجار قەشەنگ و دلپۆزین بۆچوونێکی جیوازی بۆ بوونەوهر و ، بۆ شتەکان و ، بۆ مرۆف هێنا ، چونکە له ناوەندی بوونەوهردا بە یەك پارچەیی ، مرۆف بە گشتیی وەرئەگریت و ، هیچ شتێکیشت پەشت گوی . ناخات، بەلکو هەموو شتێک - چەند بچووکیشت بیت - له شوینی گونجاری خۆیدا دانەنیت . بەشەکانی پەيوەندی یەکی پتەو و وردیان بە هەموو هەیه . ئەو وەلامە جیوازانەش دەربارە ی وردترینی ئەو پرسیارانە ی کە لەم پیشانگا بوونەوهری یە گەورەدا بە بیرى مرۆف دا دین ، هەر هەموو تیا یا وەلام ئەدرتەوه . له کاتێکیشتدا کە قورئان وردترین پرسیارى جیهانی شەوود ، یان ئەوانە ی له پەشتی پەردەکانەوهر و ، ئەو پەری وردە کاری یان شیی ئەکاتەوه ، هیچ دوودلیسی ، یان گومان ، یان نیشانە ی پرسیار له مێشکەکاندا ناهێلێتەوه ... بەئێ ! قورئان لەم هەموو وردە کاری یانەدا کە ئەیان هێنێتەوه هیچ بۆشایی یەك لەم باسەدا ، نە له عەقل و ، نە له دل و ، نە له هەست و ، نە له مەنتیقدا ناهێلێتەوه ، چونکە دەوران دەوری عەقل و هەست و سۆز و پەیی بردنی مرۆف ئەدات ، بە شیوہ یەك کەوا له مرۆف ئەکات - کاتێک کە له ژێر کاریگەریی ئەو عیشقەدا یە - خەریکە له پیناسە ی مرۆفانە ی خۆی دەرنەچیت و ، روو له زاتی (الله) بکات . جا مرۆف بە وینە ی هەموو ئەوانە ی کە ریتی بەرەو خوای بالادەستیان گرتۆتە بەر ، له سەرسامی یەوه ئەگوێزێتەوه بۆ وەرپوون و ، له وەرپوونیشەوه بۆ دەریایەك له سۆزه بەیەكدا کێشاوه کان ، کەوا ی لی ئەکەن لەبەر شەرم و ترسی خوا بچەمیتەوه ، کە

نه فرموى : ﴿ قُلْ لَوْ كَانَ الْبَحْرُ مِدَادًا لِكَلِمَاتِ رَبِّي لَنَفِدَ الْبَحْرُ قَبْلَ أَنْ تَنْفَدَ
 كَلِمَاتُ رَبِّي وَلَوْ جِئْنَا بِمِثْلِهِ مَدَدًا ﴾ (الكهف: ۱۰۹) .

كهواته نه مه قورئانه .. نهو كليله زيرينهى گه نجينه كانى نهو فرمايشتانهى
 كه تهواو نابن و كوئايى يان نايهت و ، نيمانيش برىتى به له نووك يان دانى نهو
 كليله نهفسووناوى به . پرواش ناكم گهر كه سيك نهو جوژه كليله يان نهو
 نووكانهى هه بيټ ، ده بارهى مهسه له كانى نهو ياسا و بنچينه گشتى يانهوه كه
 پهيوه ندى يان به مروژ و ، وجود و ، بوونه وه ره وه هديه ، پيويستى به هيچى تر
 هه بيټ .

كه سيك وه همى نهوه نه بات كه من بهم وشه دهسته وسانانهم ستايشى قورئان
 نه كه م . جا من چيم هه تا ستايشى قورئان بكمه ؟!
 ههروهك شاعير وتوويه :

من يستطيع وصفه سوى الله الوصاف
 الملائكة الكرام المصطفون صفاً صفاً
 بصفونه و يعظونه حتى تحسبهم في طواف

واته:

جگه له خواى وه سف كهر كى نه توانى وه سفى قورئان بكات؟
 ههروه ها مه لانيكه ته به ريزه كان كه به ريز وه ستاون
 وه سفى نه كهن و، به گورهى نه گرن ، هه تا وا نه زانيت له طواف دان
 كهسى وه ها ده رنه كه ويټ كه ناتوانى نه م سيفه ته له راده به دهرهى بابتهى
 به لاغه و زمان پاراوى بيښى ، به لام نهوه روون و ناشكرايه كه ههر كه سيك
 ويژدانى به كار بهيټيټ ، نهوه نه زانيت كه هيچ كات لهو بارهوه هه لى
 نه كردهوه، به تايبهت نه گهر هه دوو چاوى بگيرټ و ، كاريگه رى جيهانيى
 قورئان بيښيټ ...

قورئانی پیرۆز له سهرهتای دابهزین و تهشریفهینانی دا بۆ دنیا له رۆحیش و له میشکی شوپن کهوتوانیشی دا کاریگهرییهکی وههای خولقاند که تهسهوور ناکریت ، به شتویهکه که نهو پلهی که مائهی که نهو بهره و نهوانه له کهش و ههوا نوورانییهکهی دا پیگهیشتن ، پپی گهیشتن ، بۆ خۆی موعجیزهیهکه بوو که پیوستمان نیه باسی هیچ جوړیکی تری موعجیزهکانی بکهین و ، هیچ جوړه هاووینهیهکیش له ناستی نهوان دا ، له لایهنی دینداریی و ، بیرکردنهوه و ، ناسۆی فیکر و ، نهخلاق و ، شارهزایی نهینیهکانی بهندایهتییه دهست ناکهویت . به راستیی نهو کاته قورئان بهرهیهکه له هاوهلانی پهروهده کرد ، که نهگهر بلیین له ناستی مهلائیکهت دا بوون زیادههروهییمان نهکردوه . ههتا نهمرۆکهش قورئان نهو دلانه رۆشن نهکاتهوه که رووی لی نهین و ، له سهرچهمهکه تینویتییهان نهشکیئن و ، نهینیهکانی وجودیش نهچیئنیه به رۆحیان دا . نهوانهش به ههموو ههست و شعور و دل و قابلیهت و پهی پیبردنیانهوه واز له دهروونیان دینن تا له کهش و ههوا بیۆینهی قورئان دا مهله بکات ، خیرا سۆز و بیران نهگۆرین و ، ههریهکهیان ههست نهکات که به پپی پیوهریکی دیاریی کراو گۆرانی بهسهردا هاتوه و ، وای لی هاتوه له جیهانیتکی تر دا بۆیت .

بهلی ! نهوهنده مرۆف به ههموو دلێکیهوه روو بکاته قورئان ، نیت دوا ی نهوه ناتوانی له کاریگهری سیحر و راکیشانهکهی خۆی دهرياز بکات . قورئان نهو قوتابیه نهگریت که بۆ لای خۆی رای کیشاوه و ، چاک نهیشیلیت و ، سهر له نو ی پیکي دینیتتهوه و ، به تهواویی نهیکات به کهسیکی تر .. کهسیکی ناسکی ههست ناسک ، به پلهیهکه که مرۆف جهخت لهسهر نهوه نهکاتهوه ههر نال و گۆرێک روو بدات مهگهر بهو کهسه بکریت ، بهلکو زۆر جار نهگوغی چهند کارتیک جی بهجی بکرین که لهوهو پیش وهها به بیردا نههات که جی بهجی کردنیان موستهحیل بیته ، چونکه نهو کارانه له سایهی دا نهگۆرین بۆ حالهتیکي وهها ناسایی که هههوان سهرسام نهکات . قورئانیش نهفهرمویت : ﴿ وَلَوْ أَنَّ قُرْءَانَآ

سُيِّرَتْ بِهِ الْجِبَالُ أَوْ قُطِعَتْ بِهِ الْأَرْضُ أَوْ كُفِّمَ بِهِ الْأَمْوَالُ بَلْ لِيْلَهُ الْأَمْرُ جَمِيعًا ﴿٣١﴾

(الرعد : ٣١) . چونکه له دل و، سۆز و ، ههست و ، عهقله كاندا نه پهری کاریگهری نه نجام داوه ، به جۆرتیک که نهو کاریگهری به له به ږتوه بردنی چیاکان، یان پارچه پارچه کردنی زهویی ، یان وتووێژ کردن له گهڼ مردووان ، یان زیندوو کردنهوی نهو جهستانهیی که ههزاره ها ساله رزیون ، که متر سهیر نیه .

هه موو هاوه لایک له جیهانی دل و رۆحدا پالنهوان بوو و ، کۆمه لگای هاوه لانیس کۆمه لگایه کی جیاوازی موباره ک بوو که له سایه ی خیر و به ره که تی قورئاندا پی گهیی بوو و ، هاوه لانیس توانی یان به شیوه یه کی قول و گهوره کار بکه نه سه ر به شی گهوره ی جیهان ، به راده یه ک که نهو کاره یان له لایه نی قه شه نگیی و له عاده ت به ده ری یه وه له هه ل کیشانی چیاکان له جیی خویان دا ، یان ناوی ژیان ده ر خوار ددانی مردووان ، یان به ستنی ناسمان به زهوی یه وه که متر نیه . نیت کۆمه لگایه کی تر نه بوو که بتوانی له گهڼ نه م کۆمه لگا ناوازه ی نه ماندا به راورد بکریت . جا نه م هاوه لانه که به رۆحی قورئانه وه شیتلرابوون و ، به پی پی بنه ما ناسمانی یه کانی دل و دهرونیان پیک هاتبوو ، واته له لایه نی رۆح و مه عنه و یاته وه بوو بوونه ته رجومانی قورئان ، توانی یان کاره موسته حيله کان جی به جی بکه ن و ، به هۆی قورئانه وه ری نه مری یان له به رده م رۆحه مردووه کاندا کرده وه و رووی دنیا یان گۆپی و ، هه ست کردن به له زه تی جیهانی رۆحیان گواسته وه بۆ نهو کۆمه لگایانه ی که تیکه لیان بوون و ، بوونه ناشنایان و ، نهو قوفلاته شیان شکاند که درابوون له بیر و فیکره کان و ، درابوون له ده مه کان و ، جاریکی تریس مرۆقیان بۆ نهو پله به رزه به رزه کرده وه که خوا به رزی کرده وه بۆی و، پی شه ره فمه ند کرد و ، بۆچوونیککی نوئ و ، ته فسیریککی نوئ یان بۆ پله و پایه ی مرۆق له بوونه وه ردا و له نیو دروست کراواندا پیتشکه ش کرد و ، چاویان بری یه نهو نه پنی یه قولته ی که له نیوان فه رمانه ته کوینی یه کان و یاسا

شهرعی یه کان دایه ، نهویش به شهرح کردن ، روون کردنه وهی مه بهست و کۆتاسنووری دل و نیراده و ههست و شعوره کان و ، به جوولاندن و به بلاوه پی کردنی بنچینه و بناغه کانی تهو بهها شارراوه نیسبی یانهی که له رۆحی مرۆڤ دا ههنا ، بۆ نهوهی مرۆڤی ناسایی بهرهو ریی مرۆڤی کامل ناراسته بکهن ، نیتر نهوه بوو له وهدا سهرکه وتنیان به دهست هینا که مرۆڤ وهها لی بکهن که له ههرجیی به چاوی نهی بیینی ، یان به ههسته کانی نهی گاتی ، یان له دلوه ههستی پی نه کات ، په نهی نیراده و توانای بی کۆتایی خوایی بیینی . واته په یوهست کردنی هه موو شتیك و گیرانه وهی بۆ لای خاوه نه نه سلی یه که ی.

نه گهر نیمان دار بهم پیسوره به دل و رۆح و ههست و فیکر و عهقلیه وه په یوه ندیی به خاوه هه بوو ، نهوا به تهوا وه تیی له روو که شیی په یوهست بوون به لاشه و داواکاری یه کانی وه دوور نه که ویتته وه و ، له گۆشه یه کی تره وه سهیری ژیان نه کات و ، بۆیشی دهه نه که ویت که تام و چیرۆکی تری هه یه ، واته له وهی که لهو دیوی ناسۆی نه م ژیانه وه یه ناگادار نه بیت . جا نه م جوړه پیساره یه حهقیقهت به چاوی سهه و به چاوی دلایش نه بیینی که هه موو شتیك له م بوونه وه ره دا نالای خوایی به سهه یه وه نه شه کیتته وه و ، دهستی قودره تیش کاری تیدا نه کات ، بۆیه ههست به له رزه یه که نه کات و ، ههست و نهستی هیوا و نزیکی له گه ل شهرم و ترس و له رزدا له دهروونی دا تیکه ل نه بن و ، له گه ل نه وه شدا که له دنیا دا نه ژیی ، وهها ههست نه کات کهوا به سهه به رزی یه که له به رزی یه کانی ناخیره ته وه .. کاتیک که هه ناسه یه که هه ل نه مرۆیت ههست به هیوا و چاوه روانیی نه کات و ، کاتیکیش که هه ناسه که نه داته وه ههست به ترس و سام نه کات و ، هه میسه لهو مهیدانه دا که قورنان نه خسه ی کیشاوه هات و چۆ نه کات و ، له سایه و سیبه ری قورنان دا نه ژیت .

روون کردنه ی قورنان له م چوارچۆیه دا به نمونه پیوستیی به چه ندین بهرگ هه یه ، که چیی نه وهی که له م کتیبه بچکۆله دا هه ولمان دا پیشکەشی بکهین ،

بریتی یه له گول چنیکی وه لآمی سهر پی پی بو شه و پرسیارانهی که له کوپ و دانیشتنی جوړا و جوړدا و به پی مونسه به تیان خراونه ته روو . لیره دا شه وه ش ناشارینه وه که شه وه لآمانه له ده می که سیک دهرچوون له شه شرح کردنه کانی دا هموو بیر و ههسته کان کز نه بن هه رچهنده قه شه نگ و بلند بن .

بروام وه هابه که له وانیه زوریک له حه قیقه ته ناسمانی یه کان لیره دا پزاشاکیکی زه مینی یان پوشی بیته . له بهر شه هه که سیک بریاری دابیت چهند سه عاتیک له گه ل قورنان دا به سهر به ریت ، شه ویش به خویندنه وه شه شه کتیه ، شه وا له سهری پیویسته شه به رچاو بگریته ، تا له زه نیا هه بیسه تی قورشان له رزه ی پی نه که ویت . له گه ل شه وه ش دا که شه کار و ره نه هه وئی بو کاریکی موسته حیل داوه ، چونکه له هه وئی شه شرح کردنی دهریا به یه دلویه نه چیت ، یان له پیشان دانی خوړ به یه نه توم نه چیت . به لام نیمه نه لئین : ناوازی شمخالیک له لایهن شوانیکی مه ره وه ، هه رچهنده خوړی به کهم بزانیته ، له وانیه له جیهانی موسیقادا جیتی خوړی بکاته وه . له بهر شه ناواته خوازین شه چهنده دیره - که له وانیه موسلمانان تووشی ژانه سهر بکهن - لیمان وهر بگریین .

﴿ رَبَّنَا آتِنَا مِنْ لَدُنْكَ رَحْمَةً وَهَبْ لَنَا مِنْ أَمْرِنَا رَشَدًا ﴾ .

وصلی الله علی سیدنا المقتدی وأصحابه ذوي القدر والتقی .

سهره تا

قورنان فهرمایستی خۆی ناراسته‌ی تیکرای نینس و جینن نه‌کات. فهرمانیان به‌سهردا نه‌دات و ، دووره‌په‌ریژییشیان لی نه‌کات و ، هه‌ندی شتی هه‌رامیش نه‌خاته به‌رده‌میان و ، وته‌ی نه‌وانیش و وته‌ی شه‌یتانه‌کانیش نه‌گه‌یپه‌ته‌وه. قورنان له هه‌موو نه‌مه‌دا به‌رده‌وام خاوه‌نی نیعجازه و ، نیعجازی قورنانش لی‌ره‌دا به‌ تنیا له گه‌یپه‌ته‌وه‌دا نیه ، به‌لکو وا له چۆنیه‌تی نه‌و گه‌یپه‌ته‌وه‌دا و ، له‌و توخه و وینه و نه‌قشانه‌دا که به‌کاریان نه‌هینیت و هه‌لیان نه‌بژی‌ریت . لایه‌نه نیعجازی‌یه‌که‌ی تریش تیا‌یا نه‌وه‌یه که نه‌و هه‌والانه‌ی نه‌یان گه‌یپه‌ته‌وه هه‌والی غه‌ییین.

به‌لی ! پيش هه‌موو شتی‌ک هه‌لبژاردنی توخه‌کان و نامیره‌کان له‌لایه‌ن قورنانه‌وه هه‌لبژاردنی‌کی قه‌شه‌نگ و له عاده‌ت به‌ده‌ره . پاشان قورنان نه‌م توخم و نامیره‌انه له شیوازی‌کی جیاوازی خاوه‌ن نیعجازدا به‌کار نه‌هینتی ، که پی‌گه‌یشتنی ، هه‌تا نزیک بوونه‌وه‌ش لیتی ، له توانادا نیه . شیوازی‌ک که له وزه‌ی نینس و جینن به‌ده‌ر . به‌لام بو نه‌وه‌ی نیمه‌ په‌ی به‌م لایه‌نه به‌رین له سه‌رمانه به‌ شیوه‌یه‌کی فراوان و گشت‌گیر بروانینه نایه‌ته‌کانی قورنان و ، بو نه‌وه‌ش که نه‌م نیعجازه روون بکه‌ینه‌وه پیوسته له سه‌رمان هه‌ندی نمونه به‌ دریه‌ه پیشکه‌ش بکه‌ین :

زۆر جار له قوولایی رۆحمان‌دا هه‌ست به‌ چهن‌دین هه‌ست و شعور نه‌که‌ین ، به‌لام له ده‌رپه‌ینیان‌دا ده‌سته‌وسانین . نا له‌و کاته‌دا له‌ژیر نازاری ده‌سته‌وسانیی‌دا نه‌نالینن و وه‌ک شاعیر (محمد عاکیف) نه‌لینن :

نه‌گریم و شیوه‌ن نه‌که‌م ... به‌لام ناتوانم گریان بجزو‌شینم !
هه‌ست به‌ نازار نه‌که‌م ... به‌لام ناتوانم شوینه هه‌ل قه‌راوه‌کانم ده‌ر بچم .
نای به‌ ده‌ست دل‌ی که‌رمه‌وه ! ... چهند به‌ ده‌سته‌یه‌وه دادمه !

بهلتي! كه سانتيكي زور همن ، كاتيڪ كه قسه نه كمن يا نه نووسن ، ناتوانن به ورديسي ههسته قوولته كانيان دهر بپرن ، نيتير دلتيان به نازاره كاني نهو دهسته وساني يهوه نه پيچنه وه ... نهو دهسته وساني بهش له وانويه بو كه سيك كه بهوپه پري سووك و ناساني يهوه هه موو شتيك دهر بپريت ريژه يي يان رها بيت . ليته دا له بهرام بهر وه نيعجازي ريژه يي يان رهايش دهر نه كه ويت . خو نه گهر نيعجازي رها (مطلق) هه بيت نه وه به تهنيا تاييه ته به قورثاني پيروزه وه .

جا نه گهر له م گۆشه يه وه قورثان وه ربگرين نهوا نه توانين بلتين : ((نه گهر قورثان به زماني شهيتان ، يان جيسن ، يان مه لائيكهت ، يان فيرعون ، يان نه مروود ، يان شه دداده وه فهرمايشت بكات ، نهوا نهو شيوازه ي كه له به يان و زمان پاراويي دا به كار هاتوه به ته واويي هي قورثانه و ، نه م شيوازه ش به پله يه كه له عادهت به دهره كه هه رده م دهرگاي بو هه موو معنا نيشاري و هيمايي به كان والا يه و ، به كه لكي چهندين ته فسير ديت و ، روون كردنه وه يه كي ترش نيه كه بتوانيت به م شيوازه مه به ستي خوي دهر بپريت و ، به م وينه قه شهنگه پر نيعجازه ش نه م جوړه نامير و توخم و وينا نه به كار بهي نيت)) .

نه گهر پيتان خو ش بيت ، نه توانين له گۆشه يه كي جياوازه وه باسه كه وه ربگرين : هه موو ناخاوتنيك ناراسته ي جياوازي به ره وه نهو له طائيفه پهروه دگاري يانه هه يه كه له مرؤډ دان ، وهك دل و (سر) و (خفي) و (اخفي) ، كه مه به ستي نهويه بهو له طائيفانه بگات . جا نه گهر له لايه ني معنا وه دزايه تبي له نيو نهو پلاندها هه بوو ، نه وه به لگه يه له سه ر بووني ناته واويي كه لهو ناخاوتنه دا .. جا نهو ناته واويي به - به ريژه يه كي جياواز - له هه موو دارشتنيكي مرؤډ دا هه يه . بهلام قورثان له م جوړه ناته واويي په پاك و بي گهرده .

ههروه ها ليته دا شتيكي ترش دپته كايه وه ، كه نه و يش نهويه نه گهر نهو مانا يانه ي كه به دل دا دين و له روانگه ي نه نديشه و (تصور) و (ژيري) يه وه له بيژهنگ دران و پالفته كران و ، خويان پاراست و ، گه يشتنه قوناعي له فظ و

زمان پاراوی ئه‌وه به (به‌یان) ئیکی نایاب نه‌ژمی‌ریت . هندی جار به‌بی گۆرین و نال و گۆر کردن ناخوتن توانای برینی نه‌م پلانه‌ی نیه ، بویه له چوار چیه‌ی خو دواندن‌دا نه‌مینیتته‌وه و ، هه‌لی گه‌یشتن به قوناغی له‌فظ و ده‌برینی ده‌روه‌ی له کیس نه‌چیت . به‌لام دارشتنی خوی (علام الغیوب) - که به هه‌موو نه‌ینیی و شارراهه‌یک زانایه - بۆ نه‌م باسه‌ بی‌ده‌نگه‌ی ناو ده‌روون مه‌سه‌له‌یه‌کی تره که نامانه‌ویت به‌چینه ناویه‌وه ، چونکه ئیمه لی‌رده‌دا نه‌مانه‌ویت ته‌نها باسی ناخوتنی له‌فظ‌کراو بکه‌ین :

نه‌گه‌ر ناخوتن وه‌ک چۆن له نه‌ندی‌شه‌دا بیرى لی کرایه‌وه ، توانرا وه‌هاش ده‌برپریت ، واته نه‌گه‌ر نیه‌ت و ئیراده‌ی ده‌برپین هاو ناوازیبوون له‌گه‌ل ده‌برپین‌دا ، نه‌وا نه‌و جوړه ناخوتنه ناخوتنیکی ته‌واو و کامله . به‌لام نه‌گه‌ر پیچه‌وانه بوو ، واته نه‌گه‌ر (تصوّر) نه‌یتوانیی به شیوه‌یه‌کی ته‌واو (تحیل) بگریته باوه‌ش و ده‌وران ده‌وری بگریت ، نه‌وا پله‌ی نه‌و ده‌برپینه له ده‌برپینی پیشوو که‌متره . نه‌گه‌ر مه‌له‌که‌ی (تعقل) یش نه‌یتوانیی نه‌و مانایانه‌ی که بۆی دانراون ده‌برپری ، مانای وایه هندی قولایی (تصور) و نه‌ندی‌شه‌ی له ده‌ست داوه .

به‌م شیوه‌یه نه‌و ناخوتنه‌ی که به ریژه‌ی ناستی نه‌ندی‌شه‌ی به‌رز و بلند ، کاتیک که به‌م قوناغ و پلانه‌دا تیپه‌ر نه‌کات ، شتی زۆر له ده‌ست نه‌دات ، نه‌وه به ناخوتنیکی ناته‌واو نه‌ژمی‌ریت . به‌لام نه‌و ناخوتنه‌ی که نه‌توانیت به قولیی مانا و تی‌گه‌یشتن و نیه‌تی خاوه‌نه‌که‌ی ده‌برپریت ، نه‌وه ناخوتنی کامل و ته‌واوه و ، تاقه نمونه‌ی قه‌شه‌نگیش بۆ نه‌م تیر و ته‌واوی‌یه قورنایی پی‌روژه . له‌به‌ر نه‌وه پی‌ویسته له پاراستنی قورن‌دا بۆ قولیی نه‌ندی‌شه و (تصور) ، کاتیک که ناخوتن له هه‌ر به‌دی هی‌نراوی‌که‌وه نه‌گیریتته‌وه ، به‌دوای نه‌و که‌ماله‌دا بکه‌رین .

هیچ که‌سیک ناتوانیت به‌م شیوه که‌ماله و ، به‌م شیوه قه‌شه‌نگی‌یه ، نه‌مه به‌ینیت . به‌لی هیچ که‌سیک - ئیترسا ئینسی بی‌ت ، یان جینیی ، یان

مہ لائیکہت - ناتوانیت راوی نھو مانایانہ بکات کہ ہیشتا وان له قوئاغی خھیال
و نیہت دا ، پاشان بھم کہ مالھوہ بیان گوازیتهوہ بو قوئاغی دھربرین . واتہ نیتمہ
له جی بہ جی کردنی نھم پیوانانہ دا ، له ناخاوتن و (بھیان) دا ، ہھرگیز
سھرکہوتن بہ دھست ناھیئین . کہواتہ نھو (بیان) ہ قورئانی یھی کہ بہ پلھی
کہ مال نھم پیوانانہی جی بہ جی کردوہ ، (بیان) یکہ کہسانی تر له ناستیا
دھستھوسانن ، واتہ نھو (بیان) یکی پر نیعجازی خوابی یھ .

﴿إِيَّاكَ نَعْبُدُ ...﴾ (الفاتحة : ه)

هەر وەك هەموومان ئەزانین و ، هەر وەك لە هەموو تەفسیرەکانیشدا هاتوووە ، کورتەى ناوەرۆكى نوکتەكە لێرەدا كە (مفعول بە) پێش خراوە بەم جۆرەیه :
خوايه ئیتمە تەنها بریار لەسەر خوايه تیبی تۆ ئە دەین و لە غەیری تۆیش مل كەچی
بۆ هیچ كەس ناکەین و ، تەنها لە لای تۆش ئاسوودەیی و حەسانەووە و
دلێدانەومان دەستگیر نەبێ .

نوکتەكەى تریش كە شایانە لێرەدا تۆمار بكری ئەمەیه كە لە بریى
بەكارهێنانی كرداری ((عَبَدَ)) ی رابوردوو ، شیوێ رانەبوردوو هەمان كرداری
كە ((نَعْبُدُ)) وە هاتوووە . چونكە شیوێ رابوردوو چەند مانایەك نەگرتتەووە وەك :
خوا پەرستییان كرد ... نوێژمان بەجێ هێنا ... وەها و وەهامان كرد .. واتە
هەندێ مانای غروروی تێدایە كە لەگەڵ رۆحی خواپەرستی و بەندایەتیی دا
ناگوفیئین .

بەلام لە شیوێ ((نَعْبُدُ)) دا هیچ ناماژەیهك بۆ ئەو جۆرە خراب تێگەشتنە
نیە ، چونكە كرداری ((نَعْبُدُ)) ناماژە بۆ دەستەوسانی و هەژاری مرۆف ئەكات
لە بەردەم حزووری مەزنی خوایی دا ، ناماژەش بۆ بەردەوامیی زانیی ئەو
دەستەوسانییە و ئەو هەژارییە ئەكات و ، ئەشتوانین ئەوێ كە مرۆف ئەیهوێ
لێرەدا بیلێ بەم شیوێ كورتی بكەینەووە :

((ئەى پەروردگارم ! ... بریارم داووە جگە لە خۆت سەر بەستییم بۆ هیچ
كەس نەكەمە قوربانیی و ، خۆشم بۆ هیچ كەس زەلیل نەكەم . لەبەر ئەوە بە
هەموو دلێكەمەووە ، بە نیەتی بەندایەتیی و زەلیلییەووە روو لە خۆت و لە

دهرگانهت نه نيم و ، به دلتيكيشهوه كه پر بي له تاسه مه ندي و خو شه ويستي
روو له پرستن و گوي پرايه لبيت نه نيم و ، برياريشم داوه له ياخي بوون له
فهرمانت و له همر شتيك كه تو خوشت نه ویت و ليتي رازي نه بي كه نار بگرم...
نيه تم له كرده و هم گهورتر و چاك تره و ، ليتشت نه پارتمهوه كه نيه ته كم به
كرده وه و هر بگريت ! كرده وه بهك به پي نه وه ي كه نيه تي كردني دينم ، نهك به
پي نه وه ي كه كرده و مه ، نه ي په روه ردگارم ! ...))

پاشان جهخت له سهر نه وه ش نه كاته وه كه نه م له م تكا و پارانه وه يه دا به
ته نيا نيه ، به لكو نه لي براكانيشي له م تكا و پارانه وه يه دا له گه ليا هاويه شي
نه كهن . واته ليره دا گومان باشي يه كي فراوان و گشت گير نه خاته پيش چاوان و ،
له هه مان كاتيش دا پشت گيري و هاويه شي يه كه يان نه داته پال خو ي ، به مه ريك
كه وتن و يه كه دنكي يه كي و هها مسوگهر نه كات كه ناتوانري له كه دار بكری ، له
كاتيك دا كه روو له دهرگانه ي خواهندي فرياد په س نه كات ، نيتر له وه سوه سه ي
شهيتان رزگاري نه بيت و ، له به رده م خوايه تي كامل و ره هادا وينه يه كي ته واوي
به نديا يه تي يه كي ته واو پيشكه ش نه كات .

﴿ اَلَمْ ؕ ذٰلِكَ اَلْكِتٰبُ لَا رَيْبَ فِيْهِ هُدًى لِّلْمُتَّقِيْنَ ﴾ (البقرة : ۱ - ۲) .
 وشهی ((هدی)) که له نایه‌ته پیروزه که دایه ، به شیوازی چاوغ هاتووه و ،
 نمو مانایه ههلا نه گری که مرؤف ، به بی کوششی تاییه‌تی خوی ، ناتوانی بگاته
 هیدایه‌ت و ، ناشتوانی بگاته نمو نامانجهی که لیه‌وه چاوه‌روان نه کریت .. به
 ده‌برینیکی تریش ، نه گهر نیمه (تنوین) ه‌ک‌ش به‌رچاو بگرین نه‌وا بزمان
 ده‌رنه‌که‌وی که نه‌م کتیبه - که تاقه نه‌تؤمیک شک و گومانی تیدا نیه -
 سه‌رچاوه‌ی هیدایه‌ته بؤ خاوه‌ن ته‌قواکان .. ته‌ن‌ها بؤ خاوه‌ن ته‌قواکان . چونکه
 ده‌روونیان له گومان و دوودلی‌ی پاک بۆت‌ه‌وه و ، دل و رۆحیشیان روی له
 وه‌رگرتنی حق و ، ره‌چاودردنی سوننه‌ته‌کانی فیطره‌ی خوی و ، شه‌ریعه‌ته پاک
 و بی‌گه‌رده‌که‌ی کردووه و ، ده‌روونیشیان روون بۆت‌ه‌وه و ، ناماده‌ی قبول‌کردنی
 هیدایه‌ت و که‌لک وه‌رگرتن لئی بووه ، بی‌ته‌وه‌ی بیریک یان بریاریکی له‌وه و پیش
 له‌وه قه‌ده‌غیان بکات .

به‌لام وشه‌ی ((هدی)) که له کۆتایی نایه‌تی : ﴿ اُولٰٓئِكَ عَلٰی هُدًى مِّنْ
 رَبِّهِمْ ﴾ دایه ، به شیوازی چاوغ هاتووه ، واته له‌وانه‌یه خوی بالاده‌ست ، به‌بی
 بوونی په‌یوه‌ندیی نمو هوکار و نه‌نجامه‌ی که به دیی هیناوه و ، به هویه‌کانی
 هیدایه‌تیشی گپراوه ، هیدایه‌تی خوی به بنده‌کانی بیه‌خشیت .. جا ده‌رگای
 ته‌قواش نمو ده‌رگایه‌یه که له‌سه‌ر نمو سه‌خاوه‌ت و به‌خشینه نه‌خریته سه‌رپشت و
 نه‌مان‌گه‌یه‌نیت پیتی .. پله‌ی یه‌که‌می نمو جۆره ته‌قوایه‌ش بریتی‌یه له نیمان و
 چاک ناسینی خوا و ، پله‌ی کۆتاییش بریتی‌یه له گه‌یشتن به ره‌زامه‌ندیی خوی
 بالاده‌ست و ، هه‌روه‌ک له ده‌رپرینه کورته‌که‌ی نایه‌ته‌که‌ش دا هاتووه نمو ته‌ن‌ها

ئەو كەسە رىئى سەرفرازىي ئەدۋزىتتەۋە كە بەم ئاستەي تەقوا گەيشتىبى . پاشان سەرەراي سىياقى ئايەتەكە و ، وا بەستەبوونى ھىدايەتەش بە بەدىي ھىنانى خىۋاي بالاڧەستەۋە ، ئەوا گەيشتىنى مرؤڧ بە ئەمن و ئەمان و ، بە دلئارامىي لە دنىادا و ، بە سەرگەۋتنى رۆژى قىامت ، تا رادەيەكى زۆر ئەگەرپتتەۋە بۆ ئەو ھەلس و كەۋتەي بە ويستى نازادى ئەنجامى ئەدات .

كەۋاتە ئەتۋانين بە كورته بلين كە وشەي ((الھدى)) ي يەكەم ھۆكارە و ، وشەي ((الھدى)) ي دوۋھەمىش ئەنجامىكە كە لە بۆن خۆشىي نەرم و نيانىي و ئىحسان ھەل كىشراۋە و ، ھەردووكىشيان ۋەلام دانەۋە و گىراكردىنى دوعاى ((إهدنا)) ن كە لە سوورەتى ((الفاتحة)) دا ھاتوۋە و ، روون كىرەنەۋەيە كىشەن بۆ چۆنيەتتى رىگرتنە بەرى ئەوانەي كە وان بەسەر رىئى راستەۋە .

* * *

﴿ فِي قُلُوبِهِمْ مَّرَضٌ فَزَادَهُمُ اللَّهُ مَرَضًا ﴾ (البقرة: ١٠) .

لە ھەندى تەفسىردا ۋەھا ھاتوۋە كە ﴿ فَزَادَهُمُ اللَّهُ مَرَضًا ﴾ لە بابەتسى ((الجزء من جنس العمل)) ە . بەلام من ۋەھاى ئەبىنم كە چاكتەر ۋەھاىە بەم شىۋەيە لە ماناى ئايەتەكە بچىنە پىشەۋە :

خىۋاي گەۋرە دلئانى زىاتەر نەخۆش خىستوۋە ، چۈنكە ئەوانە لە ئاستى نىەتدا بە خراپكارىي و لە خىۋايخىي بوون چەپەل بوون و ، ھەرچىي ھەلىكىشيان بۆ ھەل كەۋتتى ھەۋلىيان داۋە ئەۋ نىەتە خراپانەيان جى بەجى بكنە و ، ھەتا ھۆكارەكانىش زىاتەر بوو بن ، ئەنجامەكانىش زىادىيان كىردوۋە . ئەمەش ئەۋە ئەگەيەنئى كە چوونەتە ناۋ ئەلقەيەكى بۆشەۋە . واتە ئەوان نەيان تۋانىۋە دلئەكانىيان لەم نىەتە خراپانە رزگار بكنە ، بگرە بە ھىچ شىۋەيەك بىريان لەمە

نه كرده وه . جا شه نه ته خراپانه نيته تي خراپي تريان لي كه وتنه وه . شه و كرده واندهش كه له سهر شه نيته تانه بينا كران كره وه ي تريان بهرهم هينان و لييان كه وتنه وه ، به چوونه ناوي شه جوړه نه لقه بو شه وه مونا فېقه كان تياچوون . كه واته كاتيڅ كه ته فسيري نايه تي ﴿ فَرَّادَهُمُ اللَّهُ مَرَضًا ﴾ نه كين ، له سهرمان پيوسته مانا كه ي به شيوه ي شه نجاميكي سروشتي بو چوونه ناو شه نه لقه بو شه وه سهر بكن .

لهش ساغي بناغه و ياسايه و ، نه خو شيش شتيكي لابه لايي به . به هه مان شيوه فيطره ي ساغ بناغيه و ، نه خو شبي دلش لاوه كي به . له بهر شه هه كهس گرنگي به دروستي دلي و ، پاراستني و ، ناماده كړني هه موو مه رجه مه عنده وي به كاني پاراستني نه دات ، شه و شه پارچه ناسكه خويي به نه كاته پارويه كي چه و بو فايرو س و مي كرو به كان . له گه ل شه وده دا كه له وانده سهره تا شتيكي بچووك بيت ، هه نگانان له هه ليه كه وه بو يه كيكي تر و ، له تاوانيكه وه بو تاوانيكې تر و ، له ياخي بوونيكه وه بو يه كيكي تر ، له كو تايي دا شه بيته هوي كرانه وه ي گو شه كه و ، رووداني تاواني و هه ها گوره كه له ژووو بير كړنه وه وه بن . واته شه بيته مايه ي رووداني ياخي بوونه گوره كان كه بريتين له شهريك بو خوا دانان ، چونكه چه ندين ري هه ن ، كه به ره و كوفر سهر شه كيشن .

نه گهر به رباد بووني عه قيده ، يان تلانه وه له نيو گومان و دوو دلي به كان دا نه خو شبي مونا فېقان بيت ، له هه مان كات دا ماناي و هه ايه كه كوفر و نيلحد لي هاتنيكي شارراوه يان هه به . جا شه گهر چاو ديري خويي فرياي شه نه نه خو شبي به نه كه ويته و ، شه نه لقانه نه شكيني كه گه به نهر ي كرده وه ياخي بوونه كان به كوفر ، شه و كرده وه ياخي بوونه كان ، به وه ي كه به چه ندين قات زياد نه كمن ، له وانده به بنه مايه ي كافر كړن . بگره هه ندي جار شه وه روو شه دات كه كاتي مروژ گومان و دوو دلي دهره ي لي شه دن ، له وانده به بيته هويك بو پچراني

هیتلی گهیه ندری نیوان خۆی و خوا ، به مەش گومان له هەموو شتێک زیاد ئەکات ، و هەهاشی له قەلەم ئەدا که ئەو و هەموو خەلکیی لەم گومانەدا یە کسانن ، نیتەر له کەش و هەوای ئەم گومانەدا چەند قات چەند قات ئەتلیتەوه . کاتێک که دەرپارەیی ئەو هیتلەیی به خۆی ئەگهیه نیتت گومان و دوودلیی دەورەیی لی ئەدەن و ، بەرامبەر به هەموو شتێک گومانی ئەبیتت و ، شتانیش - به پێوانەیی خۆی - له قەلەم ئەدات ، ئەوا له گومان و دوو دلیی و پارایی ، له ناستی نیلحاددا ، ئەتلیتەوه .. خۆی و هەها ئەژیت و ، و هەها و هەمیش ئەبات که کەسانی تریش و هەك خۆی بی تیمان و بی گۆی ژایە لێین و ، ناگۆجی متمانهیان پی بکری ، یان پشتیان پی بپەستری ... واتە له جیهانی ئەدا ئەژیی که ئەندیشە و هەمە ئەخۆشە کهی دروستیان کردووه و ، سەرەنجامیش له ژێر باری ئەو ئەخۆشی یانەدا ورد و خاش ئەبیت .

* * *

﴿ مَثَلُهُمْ كَمَثَلِ الَّذِي اسْتَوْقَدَ نَارًا فَلَمَّا أَضَاءَتْ مَا حَوْلَهُ ذَهَبَ اللَّهُ
بِنُورِهِمْ وَتَرَكَهُمْ فِي ظُلُمَةٍ لَّا يُبْصِرُونَ ﴾ (البقرة: ١٧) .

ئەم ئایەتە پێرۆزە به نمونەییەکی دیار و بینراو جیهانی ناوێوە ئەخاتە بەر چاوان .

جا لەبەر ئەوەی که مونا فیقان له ناو موسلماناندا ئەژین و لەگەڵیان تێکەڵ ئەبن ، هەندێ جار تروسکەییەکی نووری نیمانیان به ناسانی ئەگاتی ، بەلام ئەو نیفاقی چوو بووه ناو دل و میشکیانەوه له کەلک وەرگرتن لەو نوورە قەدەغەیی ئەکردن .

به لئی! ئەو مونا فیقانە لە گەڵ ئەویدا که چاویان کراونەتەووە که وتوونەتە
 بارودۆختیکەووە هیچ نابینن ، ئەویش یان بە هۆی بایەخ ئەدانیان بەو مەشخەلەئە
 که پیغەمبەری بەرپێژ ﷺ بە دەستیەووە بەرزێ کردبۆووە ، یان بە سووک سەیر
 کردنی ، یان بە هۆی بەربادکردنی لئی هاتووییە فیطرییەکانی خۆیان . بەلام
 ئەوان لە گەڵ ئەویدا نووری ئەو مەشخەلەئە که خەریکە چاویان ببات روو بە
 روویان ئەروات و ، ئەوانیش لە بریی ئەووەی بە چاوی نیمانەووە سەیری بکەن ،
 ئەبیین دەست ئەدەنە گومان و رارایی ، تا ئەو هێزەئە که لە رۆحیانەووە سەری
 هەل داووە بیلایەنی بکەن و ، کاریگەرییەکی نەهێلن . هەتا وشەئە ((استوقد))
 ناماژە بۆ ئەووە ئەکات که ئەو مونا فیقانە خەریکی نەخشەدانان بوون بۆ
 چۆنیەتی گێرانی ئەو نوورە بە ناگریکی سووتینەر ، لە بریی ئەووە بۆ رینگا برین
 کەلکی لئی وەرگیری ..

بەلام کافران هەرگیز شارەزای نیمان و ئەو نوورەش نەبوون که لێیەووە دێتە
 دەرەووە .. هەرگیز نەیان دیووە و نەش چوونەتە ناو کەش و هەوا پیرۆزەکیەووە .
 لەبەر ئەمە کاتی که کافران - بە هەر هۆیکە بوو - لە ویژدانیاندا هەستیان بەم
 نوورە کرد - بێجگە لەوانەیان که عینادییان نەکرد ، - هەولیان دا دەستی پێووە
 بگرن و ، پاشاوەئە تەمەنیان بە وێنەئە نیمان داری موخلیص بەسەر بەرن .
 بێگومان جیاوازی نیوان نوور و تاریکی و ، نیمان و کوفر لەمەدا دەورێکی
 گەورەئە هەبە .. جا ئەوانەئە که لەو دەورێش شتانی تریان بینی بوو ، که ئەم
 نوورەیان بینی هاتنە ناو جیهانتیکی نوێووە ... جیهانتیک که جوانیی و هێزی
 راکێشانی نیسلام دەورەئە دابی . بۆ ئەمە کاتیک که بەراوردی دین داری ئەوانەئە
 که هەوائی نیسلام ئەبیستن و ، بۆ یەکەم جار لئی شارەزا ئەبن و ، نیمان پێ
 ئەهێتن و ، بە پێئە ئەو ئەژین ، لە گەڵ دین داری ئەو موسلمانانەئە که لە ولاتە
 نیسلامیەکاندا لە دایک بوون - کەمێکیان نەبن - بە شیووەئەکی روون تر لە
 راستیی ئەووەئە که لە سەرەووە و تمان تی ئەگەین ..

* * *

﴿ صُمْ بِكُمْ عَمِّي فَهَمَّ لَا يَرْجِعُونَ ﴾ (البقرة: ١٨) .

﴿ صُمْ بِكُمْ عَمِّي فَهَمَّ لَا يَعْقِلُونَ ﴾ (البقرة: ١٧١) .

یه کیئک له دوو نایه ته که په یوه ندی به مونافیقانه وه هه یه و ، نه وی تریشیان به کافرانسه وه و ، هه ر وه کو لیسه دا شه بینریت له بابسته ده مارگیری و بهرگه نه گرتن و نهرم و نیان نه بوونیان دا ، هه روه ها له گوشه ی سه یرکردن و بیر کردنه وه ی نار ه وادا ، به شکه رتکی ناوکوی (قاسم مشترک) له نیوان مونافیقان و کافران دا هه یه . له بهر نه وه هه ردوو لایه نه که وه ها وه صف شه کرین که که ر و لال و کویرن . به لام به پتی شه م دوو نایه ته هویسه کانی گو مړابوونی هه ردوو دهسته که جیاوازن . نه وه تا له نایه تی یه که م دا هویسه که بو نه وه نه چیت که نه وانه نه گه راونه ته وه سه ر فیه ته تی بنه رته تی رابوردووی خوینان . به لام له نایه ته که ی تر دا هویسه که ی بو نه وه نه گه رپته وه که نه وانه عه قل و ژیری خوینان به کار نه هیناوه .

نه و بنچینه هاویه شه ش که به که ر و لال و کویریان شه گپړی نه وه یه به خویندنه وه ی نه و کتیبه ی بوونه وه ر که له بهر چاویان دا ، به وینه ی پتشانگایه کی خوایی سه رسورپتن ، دانراوه به دی هینه ریان (جل شأنه) نه دوزیسه وه و نه ناسی و .. شه م کتیبه شیان به چاکی هه ل نه سه نگاند و ، به وردیش له ده وریسه ر و رو داوه کانیان نه کولیسه وه و ، دیراسه یان نه کردن و ، په ند و ناموزگاریان لی و ه رنه گرتن و ، گویشیان بو کتیبه ناسانی یه کان و ، بو ده نگی ویردانیان نه گرت .

خو نه گه ر نه وان نه وه یان شه نجام بدایه ، نه وا وه ک نیمان داره کان به خیرایی شه هاده تیان به (لا إله إلا الله) ته دا . واته عه قل و ژیری خوینان به کار نه هینا و ، نه گه راونه وه سه ر فیه ته تی نه سلپی خوینان و ، ژیانان به پتی ده ستور و یاسای خوایی و ، به پتی فرمان و قه ده غه کانی نه و به سه ر نه برد .

به‌ئى ، ئەوانە كەرن، چونكە ناتوانن دەنگى ھەموو شتىك بېيىستەن لە كاتىكدا
 كە ھەر يەك لەوانە بە زمانى تايبەتتى خۆى خەرىكى تەسبىح و تەمجىدى خوای
 بالادەستە .. ھەرۋەھا ئەوانە لالەن ، چونكە ناتوانن باسى ئەو شتە بىكەن كە لە
 قولايى ويژدانىياندا ھەستى پى ئەكەن و ، ناشتوانن دەرى بېرن .. ھەرۋەھا
 كويزن، چونكە ئەو رى و رچانە نابىنن كە بەلگەن بۆ بوون و تاك و تەنبايى خوای
 بالادەست.

ئەگەر بېينە سەر پوختەى نايەتەكە ئەبىنن ۋەسقى كافرەكان ۋەھا ئەكات كە
 لە عەقل و ژىرى بى بەشن . واتە عەقلىان بە كار ناھىتن و ، بىر ناكەنەوہ . ھەر
 وايشە ، چونكە ئەگەر تواناى بىر كەرنە ۋەيان بىوايە ، يان ئەگەر بىريان
 بىر كەرنە ۋەھا بە ۋەپەرى ئاسانى ۋەھا ئەيان توانى ئەو رىيانە بدۆزنەوہ كە مرۆڭ
 بەرەو ئىمان ئەبەن . ئەمەش بە بەلگەى ئەوہى كە ئەو كافرە عىناد و ياخى يانەى
 كە بە درىژايى چەندىن سالا لە مەككەدا ئازارى پىغەمبەرى بەرپىز ﷺ و
 ھاوئەكانىيان دا ، سزاىان پى چەشتن ، كە دواى پەيمانى حودەبىيە ، لەو كەش و
 ھەوا ھىمەندا چاكتەر موسلمانەكانىيان ناسىين ، وازىان لەو عىنادە كۆنە و،
 سەركەرنە وشكە كۆنەيان ھىنا و بۆيان دەر كەوت كە ئەوان لە ھەلەيەكى
 گەورەدا بوون .. لەبەر ئەوہ روويان كەردە حەق . بەئى گەيشتنى كافران بەم خالە
 گرنگە بەستراوہ بە بىر كەرنەوہ و ھەلسەنگاندنەوہ . بۆيە ئەبىنن قورشانى پىرۆز
 لەم بارەوہ كارەكەيان كورت ئەكاتەوہ و ئەفەرموى : ئەوانە لە عەقل و ژىرى
 بى بەشن.

بەلام ئەو موناڧىقانىەى كە قورشان دەربارەيان فەرموويە : ﴿ مُذَبِّدِينَ بَيْنَ
 ذَٰلِكَ لَا إِلَىٰ هَتُّولَآءٍ وَلَا إِلَىٰ هَتُّولَآءٍ ﴾ (النساء : ۱۴۳) ، واتە لە نىوان كافران و
 ئىمانداران رارا و دوودلن ... جارىك ئەيان بىنىسى لىرەن و ، جارىكيش ئەيان
 بىنىسى لەويزن . گىرۆدەى دەستى بى بەش بوونىيان لە رۆشنايى چاۋەكانىيان و

روشنایی هست و پهی پی‌بردنیان . پاشان نه‌مانه له‌بهر شه‌ودی که وه‌های له
 قه‌لم نه‌دهن که ژیان ته‌نها بریتی‌یه له‌م ژیانی دنیا‌یه و ، نه‌یان بینیی وا تووشی
 نه‌خوشیی هه‌لپه‌کردن بۆ له‌زهت و خوشی‌یه‌کانی نه‌م دنیا‌یه بوون . له‌بهر شه‌وه
 نیمان و کوفر به لای نه‌وانه‌وه یه‌کسانه .. له هه‌رکوی رابواردن و ژیانی نه‌رم و
 خوش گوزه‌رانیی هه‌بوو نه‌چن به ده‌می‌هوه و ، کاتی‌کیش بزنانن به‌رژه‌وه‌ندی‌یان وا
 له هات‌وچۆی مزگه‌وت‌دا ، هات‌وچۆی نه‌کهن . به‌لام ﴿ وَإِذَا قَامُوا إِلَى الصَّلَاةِ
 قَامُوا كُسَالَىٰ يُرَآءُونَ النَّاسَ ﴾ (النساء : ۱۴۲) ، واته : به ته‌مه‌لیی هه‌ل نه‌ستن
 بۆ نوژی و له‌بهرده‌می خه‌لك‌دا ریایی نه‌کهن ، واته : به مانایه‌ک له ماناکان
 له‌سه‌ر شارتی نیسلام به‌رده‌وامیی به ژیان‌یان نه‌دهن و ، له پشت پیغه‌مبه‌ری
 خواه ﷺ شوینی خزیان نه‌که‌نه‌وه ، به‌لام به‌چاو‌یک‌کی کویری نابینا و ، به
 دل‌یک‌کی تاریک و ، به فیکری‌کی خالیی له نیمان و له راست‌گویی و نیخلاص . واته
 نوشتی گه‌وره و به‌دبه‌ختیی نه‌وان له بی‌تی‌حلاصی‌یان‌دا حه‌شار دراون . به‌م
 شیوه‌یه ده‌ره‌ق به‌هاو وی‌نه‌ی نه‌وانه قورنانی پی‌رۆز ده‌سته‌واژه‌ی ((لا یرجعون))
 به کار نه‌هینی ، واته ناگه‌رینه‌وه بۆ لای حه‌ق و حه‌قیقه‌ت و ، ناشگه‌رینه‌وه بۆ
 سه‌ر فیته‌تی ریک و پیک‌کی به‌دی‌هینانیان . جا له‌م روانگه‌می‌هوه له‌و وه‌سفانه‌یان‌دا
 که له سووره‌تی (المنافقون) دا هاتوون نه‌بینین که نه‌وانه ((لا یعلمون)) و ((لا
 یفقهون)) ، واته نازانن و تی ناگهن . نیتر ده‌رباره‌یان وه‌سفی وه‌ک ((لا
 یتفکرون)) ، واته له ژیری بی‌په‌شن و بی‌ناکه‌نه‌وه ، نه‌هاتوون چونکه نه‌و
 وه‌سفانه په‌یوه‌ندی‌یان به بی‌تیمانی‌یه‌وه هدی .

﴿ وَبَشِّرِ الَّذِينَ ءَامَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ أَنَّ لَهُمْ جَنَّاتٍ تَجْرَى مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ كُلَّمَا رُزِقُوا مِنْهَا مِنْ ثَمَرَةٍ رِزْقًا قَالُوا هَذَا الَّذِي رُزِقْنَا مِنْ قَبْلُ وَأُتُوا بِهِ مُتَشَابِهًا وَلَهُمْ فِيهَا أَزْوَاجٌ مُطَهَّرَةٌ وَهُمْ فِيهَا خَالِدُونَ ﴾ (البقرة: ٢٥) .

نايه تی ﴿ وَأُتُوا بِهِ مُتَشَابِهًا ﴾ ناماژه بۆ لیک چوونیک نه کات له گوڤه‌ی به دهست هیتانی نیعمه‌ت و پيشکه‌شی به‌کانه‌وه و ، به پئی لیک چواندنی ماموستا سه‌عیدی نورسییش نه‌گوڤی نه‌و نیعمه‌ته لیک چوانه له ناز و نیعمه‌ته‌کانی دنیا بن ، یان له ناز و نیعمه‌ته‌کانی قیامت بن . بۆ نمونه : له‌م دنیا‌دا مروڤ سوپاس گوزاری ده‌رنه‌بری ، واته نه‌لیت : ((الحمد لله)) ، نیت نه‌و سوپاس کردنه له قیامت‌دا به شتیه‌ی به‌روبوومیک نه‌بینیته‌وه . واته هه‌موو ته‌کبیر و ته‌سبیح و ته‌هللیک لیره له بریی توو و ناوکی پڙاو و له ناو خوڤ‌دا چینه‌راو وه‌هان که له به‌هه‌شت‌دا ناز و نیعمه‌تی جوړاو جوړ به‌ره‌م دینی .. به‌لام پیوسته له‌و باره‌وه ناماژه بۆ شتیکی گرنگ بکری ، که نه‌ویش نه‌وه‌یه نيمه به ته‌واوی پیوه‌ندی نیوان نه‌و دوو شته نازانین .

له راستیی‌دا نيمه له ناو بازنه‌ی هۆکاره‌کان‌دا سه‌یری هه‌موو شتیکی نه‌که‌ین ، بۆیه کاتیک که شیکار و ناو‌یته‌کاری فیکری نه‌نجام نه‌ده‌ین له ژیر کاریگه‌ری هۆکاره‌کان‌دا نه‌بین . نه‌وه‌نده هه‌یه که چه‌ندین کار هه‌ن له‌م جیهانی هۆکارانه‌دا روو نه‌ده‌ن ، نه‌ویش به جوړیک که نه‌و حه‌قیقه‌ته‌ی نه‌م نایه‌ته باسی نه‌کات ، به هه‌موو هیژیکه‌وه ، له به‌رچاومان ، ده‌ر نه‌خه‌ن .

بۆ نمونه : تا نیتسه هه‌یج که‌س له کینلگه‌یه‌ک‌دا که گه‌می تیدا چاندبی دره‌وی جو‌ی نه‌کردوه ، هه‌ر چه‌نده له یه‌ک جوړن و ، له دره‌ختی سیویش هه‌رمی و ، هه‌نجیریش له داری میو لی ناکه‌ینه‌وه .

په‌غه‌مبه‌ر ﷺ وه‌حی بۆ نه‌هات ، که‌چی له کاتیک‌دا که په‌غه‌مبه‌ر ﷺ له‌وه نه‌گه‌یشت که جیبریل سه‌لامی لی بی نه‌ی فه‌رموو ، نه‌وانه‌ی له نزیک‌ی‌دا بوون

هیچیان نه ته بیست ، ههتا وه گیزه‌ی هه‌نگیشیان نه‌یه‌یست . هه‌روه‌ها دابه‌زینی خوای بالاده‌ست له دوا‌ی سی‌یه‌کی شه‌ودا بو ناسمانی دنیا و ... سه‌دان کاری تر... نایا نه‌توانین بلیین نیمه نهم جوژه کارانه له چوارچیوه‌ی «هۆکار - نه‌نجام» دا تی نه‌گه‌ین ؟

به‌لیّ وه‌ک نیمام غه‌زالیی فهرموویه : نیمه ناتوانین به عه‌قله‌ دنیا‌یی‌یه‌کانمان ، واته به «عه‌قلی ژیان و گوزه‌ران» - واته به‌و عه‌قلانه‌ی که بو ژیا‌مان به کاریان نه‌هینین - به جوانیی له‌م جوژه کارانه تی بگه‌ین که په‌یوه‌ندیان به قیامه‌ته‌وه هه‌یه .. به‌لام که له قیامه‌ت‌دا به «عه‌قلی زیندوو‌بوونه‌وه» تفاقمان پی نه‌دری، شه‌و کاته شه‌توانین له په‌یوه‌ندی نیوان وتنی «سبحان الله» و وه‌رگرتنی به‌روبوومیکی به‌هه‌شت تی بگه‌ین ، چونکه له‌وی هه‌موو شتی‌ک به پی‌ی یاسای غه‌یبیی و میتافیزیکی به‌پیره‌وه نه‌چیت و ، به‌وپه‌ری روونی‌شه‌وه په‌یوه‌ندی هۆکاری نیوان شه‌و خه‌لات و نیعمه‌تانه‌ی که له‌وی هه‌ن و کارکردنی نیره شه‌بینین و تی نه‌گه‌ین .

به‌لیّ ... شه‌و یاسا فیزیایانه‌ی که لیره هه‌ن له‌وی کاریان پی ناکری . بو نمونه : پیغه‌مبه‌ر ﷺ شه‌فرموی : نویژه‌کانمان له قه‌بردا نه‌بنه هاوده‌م و هاو کۆر و دۆستمان و ، مرۆفیش له هه‌ر هه‌شت ده‌رگا جیاوازه‌کانی به‌هه‌شته‌وه نه‌چیته ناو به‌هه‌شته‌وه و ، قورئانیش شه‌بیته تکاکار بو شه‌و که‌سه‌ی که شه‌ی خوینی . .

با ئیستاش بچینه خزمه‌ت نایه‌ته‌که ... (فخرالدین الرازی) شه‌لیت : شه‌م نمونانه له قورئانی پی‌رۆزدا بۆیه شه‌هینرینه‌وه تا به شیوه‌یه‌کی چاکتر له مه‌سه‌له‌کان تی بگه‌ین و ، لیره‌دا شتیکی دوور و نه‌گو‌نجاو نیه . به‌لام ماهیه‌تی راسته‌قینه‌ی هه‌ر شتی‌ک به هه‌موو هیل و ورده‌کاری‌یه راسته‌قینه‌کانیه‌وه له‌وی ده‌ر نه‌که‌وی . شه‌و کاته‌ش نیمان‌داره خاوه‌ن کرده‌وه چاکه‌کان شه‌لین : «نیمه شه‌مه‌مان له دنیا‌دا بینیه» یان «پیش که‌می‌ک له به‌هه‌شت‌دا بینیه‌مانه» .

بهائی ، هدر نيعمه تيك بگري يان نهو هتا پادا شتي کرده وهيه كه ، يان ليك
 چووني نهو پادا شته يه . يان ناز و نيعمه ته هتا هتايي به كاني نهوي گوله گهفن
 بو توي کرده وه چا كه كاني نيتره . كهواته بهم ره چاو كردني هردوو كيان له گوشه ي
 ناو وه له يه كه نه چن . به لام به ره چاو كردني ميانه كاني (ابعاد) به هشت نهوا
 جياوازي يه كي زور له نيوان هردوو كيان دا هيه كه دنيا نه گريت و لييشي زياده ،
 چونكه يه كيكيان به روبرومي حيكمه ته و نهوي تريشيان به روبرومي قودرته .^۱
 يه كيكيان سيفه تي هتا هتايي هلا گرتوه و نهوي تريشيان كاتي و تيا چووه .
 يه كيكيان داراي ميانه ي چيژي هتا هتايي يه و نهوي تريشيان ميانه ي
 جهسته يي . يه كيكيان به پله ي ((عين اليقين)) نيحسانه و ، نهوي تريشيان له
 چله پزيه ي ((حق اليقين)) دا ميهره باني ره حمان يه .

﴿ وَإِذْ قَالَ رَبُّكَ لِلْمَلٰٓئِكَةِ اِنِّيْ جَاعِلٌ فِي الْاَرْضِ خَلِيْفَةً ۗ قَالُوْۤا اَنْجَعِلْهُ

فِيْهَا مَنْ يُّفْسِدُ فِيْهَا وَكَسَفِكَ الدِّمَآءَ ۗ ﴾ (البقرة : ۳۰) .

مه لانيكه ت نه مديان (واته جي نشيني يه تي شاده م و خراپكاري نه وه كاني
 له سه زهوي دا) بهو زانسته تايه تي به زاني كه پييان به خشرا بوو . نه مهش
 نه وه نه گه يه ني . تا راده يه ك - ناگاداري (لوح المحو والاثبات) بوون . جا له
 زانسته خوايش دا نه وه ني به ده رباره ي (الاول) زانياري يه كه هه بي ، پاشان
 ده رباره ي (الآخر) يش يه كي هه بي . يان ده رباره ي كوپر له زانياري يه كه هه بي ،
 پاشان ده رباره ي مروفي تهوايش يه كي هه بي . يان ده رباره ي نه ليك ترون و پاشان

^۱ چونكه دنيا خانه ي حيكمه ته و ، قيامه تيش خانه ي قودرته . (وه گي تري عه ربه يي)

دەربارەى ناوکیش ... تد ، چونکه زانستی خوایی له یەك كاتدا زانستیکی دەوران گیرە بە هەموو شتیك . لەبەر ئەوە كاتیك كه له باسی وەرگرنتی پەیمان و بەلێندا ئەلێن : خۆی گەورە پەیمان و بەلێنی له جیهانی رۆحەكاندا ، یان له رەحەمی دایكدا له مرۆڤ وەرگرتوو ، ئەوە قسەیهکی راستە بەلام ناتەواو و سنووردارە و ، لەوانەیه چاکتر وەها بوايه بوترايه : هیشتا هەر خەریکی وەرگرتنە ، چونکه جیهانەكەمان هەموو ساتیک له گۆراندایە . بەلام بە نەیسبەتی حەق تەعالاوە ئال و گۆر بۆ ئەو له ئارادا نیە . له راستییشدا فەرمايشتی (جَدُّوْا اِيْمَانَكُمْ بِ (لا اِلهَ اِلاَّ اللهُ)) ، واتە بە وتنی (لا اِلهَ اِلاَّ اللهُ) نیمانستان نوێ بکەنەوه ، مەگەر كاتیك بتوانین لێی تی بگەین ، که له بیری وەرگرنتی ئەو پەیمان و بەلێنە تی گەشتیبین که وا لەناو ئەم زانستە دەوران گیرەدا بەوەی که لەوەو پیش رووی داوه و ، بەوەش که نیستە روو ئەدات و ، بەوەش که له نایندەدا روو ئەدات .

نیستا با جارێکی تر بگەرێنەوه سەر باسەكەمان .

مەلانیكەت له (لوح المحو و الإثبات) هەو لەو ناگادار بوو بوون که مرۆڤ لەسەر زەوییەدا فەساد بلاؤ ئەکاتەوه و ، خۆپن پێژی نەکات ، بۆیە ئەم پرسیارەیان ناراستەیی خوا کرد . هەر وەك کاتی که تەوشی چەند مرۆڤیکی خراب ئەبین ئەلێن : داخۆ خوا ئەمانە و هاووێنەییانی بۆچ بەدی هیناوه ؟

لەوانەشە مەلانیكەتەکان ناگاداری ئەوه نەبووبن و نەیان زانیی بی که له ئەوەی ئادەم و پێغەمبەر و ئەصفیا و ئەولیاکان پەیدا ئەبن ، ((ئەوانەیی که بە خۆر و تۆوی مرۆڤایەتی ئەژمێرین)) . ئەو لەبەر ئەوە خۆی بالادەست له وەلامی ئەواندا ئەفرموو : ﴿ إِنِّي أَعْلَمُ مَا لَا تَعْلَمُونَ ﴾ ؟ فەرمووی : ئەوەی من ئەزانم نێو نایزانن .

ئەم جۆرە جی‌تشیینی‌یهی که پیشکەش بە مرۆڤ کراوه ، هەر وەك ئەگۆجی بیرتە سەر ئەوه که خۆی بالادەست مافی دەست تی وەردانی بە رێزەیهك و بە

ئەندازەيەك بۆ ھەموو لايەنەكانى بوون و رووداوەكان بە مرۆڤ بەخشيوە، ھەر ھەھا ئەشگۆنجى بېرىتە سەر ئەو و ، ھەھا تەفسىر بىكرى كە مرۆڤ لە ديارىي كردن و كارتى كردنە سەر پەيوەندىيەكانى نىوان خەلك و نىوان ئومەتان دەورى ھەيە .

جا ئەم جۆرە پەسەندىتتىيى (إمتياز) و پىشكەشىيە ماناى واىە رى بە مرۆڤ دراوھ تا لە برىي خوا و ، بە ناوى ئەو و ، جىگريي ئەو ھەو ھەو ھەو كار بىكات و دەستىشى بەسەر ھەموو ئەو شتانەدا بپروا دەستى ئەيان گاتى . ئەو كاتە مرۆڤ ئەبىتە نامىرىك لە كارى بە زىر كردنى كىتتىي بوونەو ھەردا و ، ئەبىتە باخەوانىك لە باخچەي گۆي زەوىي دا و ، ئەشبىتە كرێكارىك ، لە ژىر رابەرايەتتىي خۆي دا ، بۆ ھەموو كاروبارىكى دنيا . بەمە ھەر رايەك يان فيكرىك ھەھاى بگەيەنى كە مرۆڤ خاوەنى راستەقىنەي تاقە شتىكە بە لە سنوور دەرچوون و نەزانىي ئەژمىرىي .

لەبەر ئەو ئەبىنەن خواي بالادەست لە برى : ﴿ إِنِّي خَالِقٌ ﴾ ئەفەرمىوى :

﴿ إِنِّي جَاعِلٌ ﴾ ، واتە خواي گەورە لە باسى بەدىي ھىنانى يە كەم جاردا ، كارى بەدىي ھىنانى بە زاتى خۆي ئەنجام نەداوھ ، بەلكو لە لايەن سىفاتەكانى ھەو . واتە گىپرانى بە جىنشيني بينا و شىوھ كارىي لە پلەي دووھەم دا ئەسلىي نەبووھ ، بەلكو بە جىگريي ھەك چاودىر و پەرشتيار بووھ ، واتە ئەو ئەم جىنشيني يەي ھەك سروشتىكى سەرەتايي لە بەدىي ھىنانى دا پى نەسپىراوھ ، بەلكو ھەك سىفەتىك پىي سپىراوھ كە لەو كەسەدا ھەبىت كە مەرجەكانى ئەم جىنشينيەتيەي سەرزەوىي لە خۆي دا دىنيتتە دىي . لەوانەيە يەكيتك لەو كارانەي كە لە پىشتى پرسىيار كردنى ((يان راست تر بلىيىن داوا كردنى زانىارىي)) مەلانىكەتەكانەو ھەن ، برىتتىي بىت لە ترسى تىكەل بسوونى ئەو كارانەي كە بە جىگريي ئەنجام نەدرىن بەو كارانەي كە بە ئەسلىي ئەنجام نەدرىن . ئەمەش ھەھاى گىپراوھ كە بوونى چاكە لە تەنىشت خراپەدا و ، بوونى تۆوى كردەو ھى چاك لە تەنىشت تۆوى تاوان دا و ، بوونى دل و ئىرادە ھەست و سۆزە پاكەكان و

ویژدان و بهزهیی له ته‌نیشت هه‌سته‌کانی رق لی بوون و ناویانگ و توورپه‌یی و ته‌ماع ... تدا ، واته بوونی رژیمیکی ده‌روونی ناویته له فیتره‌تی مرۆڤ و له قوولایی ماهیه‌تی‌دا ، ده‌وریکسی له‌م سه‌رنجه دیاره‌ی مه‌لائیکه‌تان‌دا هه‌یه .
 نه‌مه‌ش له‌و وه‌لامه‌دا دیاره که خوا به‌وانی داوه‌ته‌وه : ﴿ قَالَ إِنِّي أَعْلَمُ مَا لَا تَعْلَمُونَ ﴾ ، فه‌رمووی : نه‌وه‌ی من نه‌ی‌زانم ئیوه‌ نا‌ی‌زانن . نه‌م وه‌لامه‌ش ناماژه بو‌نه‌وه نه‌کات که نه‌م باسه‌ باسیکی قوول‌ه و مه‌لائیکه‌تان په‌ی پی‌نا‌به‌ن و ، له لایه‌کی تریشه‌وه ناماژه بو‌نه‌وه نه‌کات که خوی بالاده‌ست له په‌ی نه‌بردن به‌مه‌ عوزری مه‌لائیکه‌تانی وه‌رگرتوه .

* * *

﴿ وَعَلَّمَ آدَمَ الْأَسْمَاءَ كُلَّهَا ﴾ (البقرة : ۳۱) .

ئاده‌م سه‌لامی لی‌بی تاکه دو‌ینراو نیه بو‌ فی‌ربوونی ناوه‌کان ، بگه‌ له‌وانه‌یه مرۆڤایه‌تی هه‌ر هه‌مووی له سه‌ره‌تایه‌وه هه‌تا کۆتایی به‌م فه‌رمایشته دو‌ینرابی .. نه‌وه‌ش که فی‌ری ئاده‌م سه‌لامی لی‌بی کراوه له جیی ناوک و له جیی تۆو نه‌ژمی‌ری .. جا هه‌روه‌ک هه‌موو جو‌ره‌کانی خو‌ین و ده‌ماره‌کان له پشتیا جینگیر بوو بوون ، هه‌رچی‌ش فی‌ری کرا بوو ناوک و تۆوی هه‌موو زانسته‌کان بوو و ، فه‌رمان‌به‌ری به‌ره‌و پیش‌بردن و گه‌شه‌پێدان و فراوان‌کردنی شه‌و ناوکانه‌ش خراوه‌ته نه‌ستۆی به‌ره‌کانی داهاتوو ..

هه‌روه‌ک نه‌شگۆنجی که شه‌و فی‌رکردنه له ریی شه‌و وه‌حی‌یه‌وه بووبی که خوا بو‌ پی‌غه‌مبه‌رانی سه‌لامیان لی‌بی ناردوه ، هه‌روه‌ها جائیزشه له ریی شه‌وه‌وه بووبی که خوا سه‌زی فی‌ربوونی له فیتره‌ت و جه‌وه‌هر و ناوکۆکی‌دا داناوه ،

نه مهش بۆ جی به جی کردنی پیوستی یه کانی و ، نه مهز و ناماده باشی یه گورج و گهوره پتغه مبه رانه یهش بۆ فیر بوون ، به ره و فیر بوونی ناوه کان و ناولی تراوه کانیش رای کیشاوه .

سه ره رای نه وهش ، نایا مه به ست له وهی که ناده می سه لامی لی بی فیر کرا ، بریتی بوو له گه یشتن به و زانراوانه له رتی یه کی له زمانه کانه وه ؟ یان له دوو تویی چه ندین تیبینی سه ره نه و ریگایه دا بوو که ناوه کانی به ناو لی تراوه کان نه گه یاند و ، له وانیشه وه بۆ هاوه ل و خاوه نی هه موو شتیک ؟ یان بۆ فیر کردنی نه و په یوه ندی یانه بوو - چ دیاریان و چ ناداریان - که له جیهانی بوون دا هه بوون ؟ شتیکی یه کسانه که نه گهر نه وانه کۆمه له زانراویکی مه له کووتی بووین .. یان ناوی مه لاتیکه ت بووین .. یان ناو و ناولی تراو و قه ده ره و چاره نووسی مرۆف بن .. هه موو نه مانه کاری فهرعین و له بهر ده میان دا زۆر ناوه ستین .

﴿ أَتَأْمُرُونَ النَّاسَ بِالْبِرِّ وَتَنْسَوْنَ أَنْفُسَكُمْ وَأَنْتُمْ لَا تَكُونُونَ الْكٰتِبِينَ ﴾
 ﴿ أَفَلَا تَعْقِلُونَ ﴾ (البقرة : ٤٤) .

له گه ل نه وه دا که نه مه نایه ته ، به شیوهی راسته وخۆ فه رمایشت له گه ل به شیکی به نی نیسرا نیل دا نه کات ، هه ره ها به شیوهی ناماژه ش فه رمایشت له گه ل موسلمانه کان دا نه کات .. نه وهی که لی ره دا به تایبه ت نه ویستری ت بریتی یه له ناگادار کردنه وه له سه ره پیوستی بوونی یه کیه تی و نه بوونی دژایه تی له نیوان نه وه دا که نه وتریت و نه وه ش دا که نه نجام نه دریت . واته یه ک بوونی وته و کرده وه . له بهر نه مه نه بینین که نایه تیکی تر به شیوازیکی تر نه مانایه

دهر نه بريت و نه فرموي : ﴿ لِمَ تَقُولُونَ مَا لَا تَفْعَلُونَ ﴾ (الصف : ۲) .

نه فرموي : بچی شتیک نه لاین که خوتان رفتی پی ناکهن ؟

به لئی ! حال و مهقال ، یان وته و کرده وه زمانیکی دوو لایه نه یه بؤ سرخستن و نواندنی (حق) . جا نه گهر نه م زمانه دوو لایه نه و دوو لا دیاره به ناوی (حق) وه بیته گؤ و به دهنگی بهرز حق دهر بپری ، نهوا کاریگری گه وهی نه بیته . چونکه له سر مرؤفی به پیویست نه گپری که نه وهی خه لکی بؤ بانگ نه کات ، یه که م جار به سر خؤی دا جی به جیتی بکات و ، وته کانی و کرده وه کانی و ، دهر وه و ناوه وهی پیچه وانهی یه که نه بن ..

نه گپرنه وه که خوای بالاده ست به عیسی سلا می لی بی فرمووه : « عِظْ نَفْسَكَ أَوْلًا فَإِنْ قَبِلَتْ نَفْسُكَ تِلْكَ الْمَوْعِظَةَ فَعِظِ الْأَخْرَيْنَ ، وَإِلَّا فَاسْتَحْ مِنْي » .
فرمویه : یه که م جار نامؤژگاری خؤت بکه ، جا نه گهر نه فست نهو نامؤژگاری یه وه رگرت ، نهوا نامؤژگاری که سانی تریش بکه ، نه گینا شهرم لمی بکه .

که واته پیویسته مرؤژ به پپی نه وه بڑیت که نیمانی پپی هدی و ، دوا ی پاک کرده وهی دهر وونی ، چپی فیکر و ههست و نهستی جیهانی ناوه وهی خؤیشی هدی به خاته روو . ههر که سی خؤی شه ونویژ نه کات ، پیویسته باسی شه ونویژ نه کات و ، شهرم بکات لهو باسه . ههر که سیش ناتوانی به هموو خشوع و مل که چی یه که وه نویژ به جی بهینی ، به رامبه به خوای بالاده ستیش به نه ده به وه ره فتار ناکات و ، له بهرده میا ههست به سام و هدی بهت ناکات ، پیویسته باسی سیفه ته کانی نویژی کامل و ریک و پیک نه کات .. نه گهر قوربانسی دهریش نه بیته پیویسته دهر به ریان له پیناوی که سانی ترده تاقه وشه یه که به ده میا نه یهت ، چونکه - له بهر ههر حیکمه تیک بوو - خوای بالاده ست هیزی کاریگری نه وهی که نه وتریت به ستویه تی به شیوازی ره فتاری قسه که ره که وه . سه رنج بدهن چون بهرگری و وه لام دانه وه و پاریزگاری له نیسلامی زوریک لهو خه لکه به بی

کاریگه‌ری نه‌مینه‌تته‌وه ؟ بگه‌ره نه‌بینین هه‌ندی له‌وانه - به بۆنه‌ی که‌میی ئی‌خلاصیانه‌وه - له زۆریک له‌وه‌ی که جاران به‌رگری‌یان لی‌شه‌کرد واز دینن ، له پیناوی ته‌وه‌دا که له‌گه‌ل بیروبوچوونی هه‌ندی له نه‌یاران‌دا ری‌ک بکه‌ون .

جا شیخ الإسلام ((مصطفی صبری أفندي)) ش ته‌مه راقه شه‌کات و نه‌ئیت : ((نمونه‌ی نه‌وانه ، هه‌رچی که نه‌ئین ، یان وه‌لامی نه‌ده‌نه‌وه ، یان نه‌و کتیبانه‌ی که نه‌یان‌نووسن تیایانا دل‌سۆز نین . خو شه‌گه‌ر دل‌سۆز بوونایه نه‌وا به پیتی ته‌وه نه‌ژیان که نه‌یان‌وت و ، نه‌و رارایی‌یه‌مان له ژیان‌یان‌دا نه‌ته‌دی)) ، که ته‌وه‌بوو نه‌یان‌توانیی به پیتی یه‌ک‌خستنی وته و کرده‌وه ژیان بده‌نه سه‌ر .. به‌م شیوه‌یه دوودلی‌ی و رارایی سه‌ری لی‌دان و ، نه‌وانه‌ش که شوینیان که‌وتبوون خستنیانه گومان و دوودلی‌یه‌وه .

له‌به‌ر ته‌وه نه‌بینین نمونه‌ی ته‌م کتیبانه شه‌گه‌رچی به نه‌ته‌تی خزمه‌ت کردنی ئیسلام نووسراون ، که‌چی نه‌و وه‌لامانه و نه‌و په‌رچ‌دانه‌وه‌ی شک و گومانانه بیر و فیکه‌کانی زیاتر شله‌قاند و ، بوونه مایه‌ی نا‌زاوه‌یه‌کی فیکری و هه‌ها که ده‌ست به‌سه‌ردا گرتنی شتیکی گران بی‌ت . له‌به‌ر ته‌وه یه‌ک‌یک له‌کاره گه‌نگه‌کان بریتی‌ی بوو له‌گه‌ران به‌دوای ری‌بازی کاریگه‌ر و به‌په‌شت‌دا . له‌به‌ر ته‌وه پتی‌یست بوو ئی‌رشادکار و ته‌بلیغ‌کار ، شان به‌شانی زانست ، به‌سیفه‌تی ئی‌خلاصی قوول و راسته‌قینه‌خۆیان برا‌زیننه‌وه و ، به‌پیتی نه‌و زانسته‌بۆین و ، شاره‌زای ری‌گاکانی ته‌بلیغ و ئی‌رشاد بن و ، له‌دوینراو‌تی بگه‌ن و ، بزانه‌ن چیی نه‌ئین و ، چۆنی نه‌ئین و ، له‌ج شوینیک‌دا نه‌ئین .

لی‌زه‌دا پتی‌یسته شتیکی تر یاده‌بینه‌وه ، که له‌وانه‌یه‌تی‌گه‌یشتنیکی هه‌له له‌نایه‌تی ﴿ لِمَ تَقُولُونَ مَا لَا تَفْعَلُونَ ﴾ به‌دل‌دا بی‌ت . ته‌م نایه‌ته نه‌فه‌رموی : ((نه‌که‌ی باسی شتیکی بکه‌ی که خو‌ت پیتی نه‌ژیا‌ییت)) ، چونکه ژیان (به‌کاریکی دینی) خواپه‌رستی‌یه‌که و ، ته‌بلیغ‌کردنیش (ی) خواپه‌رستی‌یه‌کی تره . جا هه‌ر که‌س هه‌ردووکیان جی‌به‌جی نه‌کات ، نه‌وا دوو

تاوانی له نهستۆدا نه بیئت و ، له هیزی کاریگهریش دوو ههنگاو دوور نه کهوێتوه و ، نه گهر یه کینکیشیان جی به جی نه کات ، نهوا یه تاوانی له نهستۆدا نه بیئت و ، له هیزی کاریگهریش یه ههنگاو دوور نه کهوێتوه . چونکه هیزی کاریگهری - وهك باسهمان کرد - پشت به جی به جی کردنی نهوه نه بهستی که ته بلیغ کراوه .

به ئی ! فرماندان به کهسانی تردا بو چاکه کردن و ، دووره په ریزی کردنیان له خراپه و ، له بیرچوونی جی به جی کردنی نهوه به سه ره شو که سه خۆی دا دژواری یه کی روون و ناشکرايه .. نه رهفتاره هه له یهش کاریگهری چه ندین کاری ئیجایی زۆر ، وهك هیزی به لاغه و به بیان و زانست ، کهم نه کاتهوه . نه مهش نهوه یه که نهام نایه ته باسی نه کات هه تا هیچ مرۆفینکی ژیر نه کهوێتوه ناو نهوه جۆره دژواری یهوه و ، له هه مان کات دا له مرۆفی نهوی که ئیمان به ئینی و ، بیر بکاتهوه ، ژیان به سه ره به ریت و ، ته بلیغیش بکات . ئیتر له وه بهو لاره زۆر وتن و چه نه بازی یه و ، سام و هه بیه تی قسه که ریش ناهیلی . نه مهش نهوه نه گه یه نی که نهوه که سه به ته وایی خۆی له یاد کردوه . له بهر نهوه له سه ره ئامۆژگاری کار و ، نه سیحه ت کار و ، ئیرشاد کار و ، ته بلیغ کار و ، نو سه ره و ، بهر نامه ریت و ، پتویسته لهو کارانه که نه عجمیان نه دات جیددی بیئت ، تا به جیددیش لیتی وه ربگیرین و ، هیچ گومانیک نه خاته سه ره نهو باسه نهی که وه ریان نه گریت و پێشکه شیان نه کات ، ههروه ها تا - به رهفتاره چه وه ته کانی له بواری ئیرشاد دا - له بهردهم وته رازاوه کانی بانگه واز کارانی ریبازی گومرایی دا ژیر نه کهوی ..

﴿ وَإِذْ قَالَ مُوسَىٰ لِقَوْمِهِ ۖ يَنْقُومِ إِلَيْكُمْ أَنْفُسُكُمْ بِأَتْخَاذِكُمْ

أَلْعِجَلِ فَتُؤْبَأُ إِلَىٰ بَارِيكُمْ فَأَقْتُلُوا أَنْفُسَكُمْ ﴾ (البقرة : ٥٤) .

لهم نایه تەدا دەستەواژەى ﴿ فَأَقْتُلُوا أَنْفُسَكُمْ ﴾ وەها تەفسیر کراوه کە :

((خۆتان بکوژن ، یان با ئەوانەى کە گوێرە کە کەیان نە پەرستووه ئەوانە بکوژن کە پەرستوویانە)) . بەلام ئەگونجی بەم شیوەیەش تەفسیر بکری :

مادام ئێوه بە پەرستنى گوێرە کە کە و کردنى بە خوا و ، بە ره خساندنى زەمینه یەك بۆ پەرته وازەبى و ناکۆکى ، یە کىتیبى دینى و کۆمەلایەتیبى و فیکریستان رووخاند ، کە واتە هەستى کوشتارى یە کترى بکەن .. یان لە لایەنى نەفس و ئەنانیەت دا بمرن ، بۆ ئەوهى لە لایەنى رۆح و بەهاکان دا زیندوو بینەوه . یان بە پیتی دارشتنى تەسه ووف : ((هەستى خراپەکان ، وینەى هیتزى شه هوانى و توورەبى ... تە لە دەرووتان دا بکوژن و ، بە هەستى ئەنانى و سەلبى یان دابنێن ، هەتا ببە شایانى زیندوو کردنەوه یە کى نوێ لە ژيانى رۆحى دلیستان دا)) .

مەبەست هەرچییش بى لە فەرمان دان بەسەر ئەوانە دا کە گوێرە کە کەیان پەرستبوو ، یان نەیان پەرستبوو تا خۆیان بکوژن ، ئەوا بانگ کردنى هەموو تاکىك بۆ ئەم جوړه گوناھ لابرډن و خۆپاک کردنەوه یە - بۆ ئەوانەى کە گوێرە کە کەیان پەرست ، بە هۆى کوفره ناشکراکەیانەوه و ، بۆ ئەوانەش کە نەیان پەرست ، بە هۆى بى دەنگ بوونیانەوه - چەندین دەلالەت و مانا لە خۆ ئەگرى .. لە پاڵ ئەمەش دا ، ئەم کارى پاک کردنەوه موبارە کە و ، ئەم تاقىی کردنەوه گرانه بۆ تىك شکاندنى دەروون و ، رۆینى لە ناو خوددا ، نازارى زیاترى هەبوو . یە کىکیش لەوانەى کە سەرنج رانه کیشى ئەمە یە : لە برى فەرمانى ((قاتلوا)) واتە بچەنگین و کوشتار بکەن ، کە دەربارەى کوشتارى کەسانى تر ئەهات ، فەرمانى ((فَأَقْتُلُوا أَنْفُسَكُمْ)) دەرچوو ، کە ئەویش چەند جارە بوونەوهى ئیش و

نازاره کانی ناوه وه و دله پراوکیته دهرهون نه گهیه نی ، تا هویهک بن بۆ پاک کر نه وهی
نه و دهرهونه تاوان بارانه .

* * *

﴿ وَلَقَدْ عَلِمْتُمُ الَّذِينَ اعْتَدَوْا مِنْكُمْ فِي السَّبْتِ فَقُلْنَا لَهُمْ كُونُوا

قِرَدَةً خَاسِئِينَ ﴾ (البقرة : ۶۵) .

نه و شیوه گۆزینهی که له م نایه ته دا هاتوه - خواش چاکتر نه زانیت - وهک
موجاهید و تویه ، بریتی یه له گۆزینی ره وشت و سیرهت ، زیاتر له وهی که
گۆزینی وینه و دیمه ن بیت . واته له باره ی ره وشت و سروشت سووکی یه وه وهک
مه میوونیان لی هات . جا ره وشت سووکی دهرگا بۆ نه وه والا نه کات که نه و
گۆزینه ی ره وشت بۆ چه ندین به ره بگۆزیتته وه و ، نه و ره وشت گۆزینه ش له ناو
هه ندی کۆمه لگای نیستادا نه بینریت .

ههروهک نه گونجی وشه ی ((السبب : شه مه)) به مانای نه و رۆژه زانراوه ی
حه فته هاتبی ، ههروه ها نه شگونجی له چا و گینکی نه و رۆژه ی پشووه وه وه رگیرابی
که جووله که به رۆژیککی گه وه ی رانه گرن و به خواپه رستی به سه ری نه به ن و ،
ته فسیره که ی دواوه ش په سه ندتره .

له بهر نه وه به پیتی ته فسیره که ی دواوه مانای نایه ته که نه مه یه :

نه و جووله کانه ی که لی پرسراوی یه کی سووک و بچووکیان خسته نه ستۆی
خۆیان که بریتی بوو له دیاری کردنی تاچه رۆژیک بۆ خواپه رستی ، وازیان له و
لی پرسراوی یه هیئا و ، نه و په یمانه شیان شکاند که له به رده م به دیی هینه ریان دا
خستیانه نه ستۆی خۆیان . نه و په یمانه که شتیکی سروشتی بوو ، له بهر نه وه ی

که به مرۆڤ به دیی هیترابوون و ، شتیکی پیوستیش بوو له بهر نه وهی که گه لیککی هه ل بژیرا و بوون به لای خواوه . نه وانه له بهر نه وهی که نه و جوژه هه له و تاوانه یان له دهست دا کهوت ، دابه زینه خوار پلهی مرۆڤ و ، نینکاریی نه و فهزله شیان کرد که به سه ر خه لکیی و به سه ر گه لانی تر دا هه ل بژیرا و بوون ، نیتر خوی گه و ره مرۆڤایه تی و هه ست و سۆز و بیر و فیکریانی سپری به وه و ، گوپی به ده روونیککی تاکره ویی ده رباره ی بیر و فه لسه فه و ژیان ، لیتره دا هه مووی له سه ر دیوی ده ره وه یان ناوه ژو بوویه وه و ، به که ساس و هه ژار که وتنه به رچاو .

* * *

﴿ وَإِذْ قَالَ مُوسَىٰ لِقَوْمِهِ إِنَّ اللَّهَ يَأْمُرُكُمْ أَنْ تَذْبَحُوا بَقْرَةً قَالُوا أَتَتَّخِذُنَا هُزُوًا ﴾

(البقرة : ۶۷) .

له به کهم سات دا ، له م نایه ته پیروژه دا دوو شتی سه ره کیی سه رنج راکیش به دیی نه که یین :

به کهم بریتی به له تا قیی کردنه وهی به نی ئیسرائیل له لایه ن خوی بالاده سه ته وه ، له کاریک دا که ده روونیان له گه لیا وه ها راهاتوه توانایان نیه وازی لی به یین . جا نه م تا قیی کردنه وه به له پیناوی ده رخستنی ئیخلاصیان و ، هه والدانانی سه ره نجامی نه و تا قیی کردنه وه به بوو به که سانی تر .

دوو هه میش نه وه به که ده رچوونی نه م جوژه فه رمانه بو شه وه بووه عاده تی مانگا په رستن ، که له و کاته دا له نیوان به نی ئیسرائیل دا په ره ی سه ند بوو ، به یه کجاریی ریشه که ن بکری . چونکه نه سل نه وه به به نده پابه ندی عه قیده ی ته وحیدی پالفته بی و ، هه رچی پینچه وانیه نه و ته وحیده پالفته به بی له دلیا ریشه که نی بکات و ، له ژیانی دووری بجاته وه .

بهلام بهنی ئیسرائیل له یه کهم ساتدا له مانای ئەم جوړه فرمانه تی نهگه یشتن و ، لهو حکمه ته وردهش حالیی نه بوون که تیایا بوو . ههروهها به پیروژ زانیی مانگا له میصردا ، توانانه بوونی بهنی ئیسرائیل تا له حکمه تی گوی ژاپه لئی ئەم فرمانه تی بگهن و ، پهی نه بردنیشیان به په یوه ندیی ئەو فرمانه بهو کارانه وه که ئەوان چاوه روانی یان نه کردن و ، بیریان لی نه کردنه وه که له گه ل په یامی ناسمان دا بۆیان نه هاتن - وهک هه ندی جار له لمان روو نه دات - وای کرد که ئەوان پییان خو ش بی به بیانوی جوړاوجوړ جی به جی کردنی کاره که دوا بخهن و ، کاتیش به سهر بهرن بۆ خو دامالین لئی ، له بریی ئەوهی خیرا کاره که جی به جی بکهن ..

جا ههروهک رووداوی گوێره که که له وهو دوا بووه به لگه ، وا ده رکهوت که ئەوان هیشتا به ته وایی له به پیروژ زانیی مانگا ، که له میصری یه کانه وه بۆیان ما بوویه وه ، رزگار نه بوو بوون . له گه ل ئەمه شدا سه رپرینی ئەو مانگایه ی که دانیشتوانی ولاته که به پیروژیان نه زانیی ، ئەوان به یاخی بوون له ده سه لاتی فیرعه و نیان نه ژمارد . هه رچه نده ئەم فرمانه - واته سه رپرینی ئەو مانگایه ی که دانیشتوان به پیروژیان رانه گرت - یه کیکه له بنچینه کانی په یامی مووسا پیغه مبهر سه لامی لی بی . له بهر ئەوه ئەم فرمانه یان وهها له قه لەم دا وهک ئەوهی که فرمانیک بیت له توانادا نه بیته ، بۆیه وتیان : ((أَتَتَّخِذُنَا هُرُوًا ؟)) .

جا نایه ته کان له وهو دوا ئەو بیانوانه مان بۆ ده رته خهن که بهنی ئیسرائیل نه یان هیتانه وه و ، خو شیان له پشتیان وه په نا ئەدا ، پاشانیش ئەو بریاره تیو و پرنده یه ی پیغه مبهر تکی به ریزمان بۆ ده رته خهن ..

* * *

﴿ فَقُلْنَا أَضْرِبُوهُ بِبَعْضِهَا كَذَلِكَ يُحْيِي اللَّهُ الْمَوْتَى ﴾ (البقرة: ٧٣)

پیاکیشانی لاشه‌ی کوژراوه که به به‌شیتیکی مانگا سه‌رپرپراوه که‌دا و ، ناماژه کردنی کوژراوه که‌ش بۆ نه‌و که‌سه‌ی که کوشتوویه‌تی به موعجیزه نه‌ژمی‌ری و ، پیاکیشانی لاشه‌ی کوژراوه که‌ش به به‌شیتیکی مانگا که‌دا لایه‌نیکی به‌کاره‌ینانی هژکاره‌کانه . به‌لام نه‌و لایه‌نه‌ش که له‌م فرمانه‌دا رووی له نی‌مه‌یه ، بابه‌تی‌که بۆ زانستی پزیشکیی نوی ، یان بۆ زانستی زینده‌وه‌رزانیی ((بایۆلۆجیا)) . چونکه به زیندوومانه‌وه‌ی شان‌ه‌کانی می‌شک بۆ ماوه‌ی چند خوله‌کیتک دوا‌ی مردن و ، گه‌یشتن به هندی نه‌نجامیش دوا‌ی تو‌تکاری جه‌سته چند کار‌تکه له نی‌مه‌ش و نه‌و بابه‌ته‌ش که لیتی نه‌دوین تی نه‌په‌ری .. له‌وانه‌شه بگو‌نجی ، نه‌گه‌ر به‌هه‌ر شی‌وه‌یه‌ک بووه ده‌ست بخ‌ریته نه‌و چند خوله‌که‌وه ، هندی زانیاری په‌سه‌نده کراو له لاشعووری مردووه‌که‌دا هه‌ل‌گیرایی ده‌ست بخ‌ری .

جا هه‌روه‌ک نه‌گو‌نجی سه‌یری نه‌م باسه ته‌نها له لایه‌نه ئی‌عجازی‌یه‌که‌یه‌وه بک‌ریت ، هه‌روه‌ها نه‌شگو‌نجی ، به هۆی ته‌کنه‌لۆجیای پی‌شکه‌وتوه‌وه ، له ناینده‌دا ، له‌م باره‌وه به‌ره‌و ناما‌نجیکی گه‌وره رووی پۆ بن‌ری ، تا له‌و سنووره‌ی که موعجیزه‌کان کیشاویانه نزیک بیتته‌وه .

دوا‌ی نه‌وه‌ی که نه‌و خه‌لکه ، دوا‌ی نه‌و رووداوانه ، هاتنه سه‌ر جی‌به‌جی‌کردنی فرمانه‌که ، به چاوی خۆیان به چند قات به‌ره‌که‌تی گو‌ی‌پ‌ایه‌لیی و مل‌که‌چی‌یان بینیی .. نه‌وه‌بوو یه‌که‌م جار ، دوا‌ی ناسینی پیاوکوژه‌که له‌و تاوانه ئالۆزه‌دا ، له ناکۆکیی نیتوان خۆیان رزگاریان بوو . هه‌روه‌ها رۆحیان به ریژه‌یه‌کی زانراو له فیکری ماددی و ، ئیمان نه‌بوون به قیامت و زیندووبوونه‌وه رزگاری بوو ، چونکه رووداوی زیندووبوونه‌وه‌ی کوژراوه‌که ، شه‌ویش به کیشانی به به‌شیتیکی مانگا که‌دا ، ده‌رگایه‌کی فراوانی ده‌رباره‌ی حه‌قیقه‌تی زیندووبوونه‌وه دوا‌ی مردن له به‌رده‌میان‌دا والا کرد ..

﴿ وَمِنْهُمْ أُمِّيُونَ لَا يَعْلَمُونَ الْكِتَابَ إِلَّا أَمَانِيَّ وَإِنَّهُمْ إِلَّا يَظُنُّونَ ﴾

(البقرة : ۷۸) .

نەم ئايەتە پەرۆزە و یتەى ھەندى گیلە رۆشنبیری ئەو کاتە ئەکیشی ، کە دلایان - ھەر وەك ئیستاش وەھان - بەستراوہ بە چەندین وەھم و ئاواتەوہ دەربارەى جیھانیکی نمونەى (یوتویا) ، لە بریى ئەوہى کە وابەستەى راستیەکانى دین بڤن ..

لە راستیى دا ئیمە لە ناو بنچینەکانى مارکسیەت و شیوعیەت و سەرمایەدارى دا ئەو ئاواتانە ئەبینن کە بریتین لە جۆرە راکردنیک لە دینەوہ بۆ جیھانى خەيال و یوتویا و نوقلانە لى دان . ئەوہى کە جیتی تازارە ئەوہیە کە لەم بابەتى ئاوات خواستەدا مێووو خۆى دووبارە ئەکاتەوہ و ، لەم کارەدا نەصارايش لەسەر ریبازى جوولەکە ھەنگاویان ھەل گرت و ، ھەندى لە موسلمانانىش لە شوین پى ھەل گرتنى ئەوانە دوودل نەبوون .

بەلى ! موسلمانان لەم رۆژەدا سەرگەردانن و - وەك پيشینەکان - لە فەلەكەى ئەو ھیوايانەدا نەسوورپنەوہ کە قورئانى پەرۆز ناوى ((الامانى - ئاواتەکان)) ی لى ناون . ديارە حالى ئیستای جیھانى ئیسلامی گەورەترین شاھیدە لەسەر ئەمە . ئەوہتا فەرموودەیک لە پیغەمبەرى خواوہ ﷺ ھاتوہ :

(لَتَتَّبِعَنَّ سُنَّ مَنْ قَبْلَكُمْ شَيْراً بِشَيْرٍ وَذِراعاً بِذِراعٍ حَتَّى لَوْ سَلَکُوا جُحراً ضَبَّ لَسَلَکْتُمُوہ . قلنا : یا رسول اللہ ! الیھودُ والنَّصارى ؟ قال : فَمَنْ ؟)^۲
 ئەفەرموی : بست بە بست و بال بە بال شوین ریبازى ئەوانەى پيش خۆتان

^۲ البخاری ، احادیث الانبیاء : ۵۰ ، الإعتصام : ۱۴ ، مسلم ، العلم : ۶ ، المسند للإمام أحمد : ۲ /

نه که ون ، هه تا نه گهر نه وان بچن به کونی مارمیلکه یه کیش دا ، ئیوهش نه چن به
 دوایان دا . نه ئیت : وتمان : نهی پیغه مبهری خوا ! مبه سست له جووله که و
 گاوره ؟ فهرمووی : نهی کی ؟

(الأمانی) کۆی (أمنیة) یه و ، به مانای شه و ئاوات خواستن و شه و
 خه یالانه دین که له واقع دا جی به جی ناکرین . جا شه و ئاوات خواستنه هه رچه نه
 له گه ل (مثالیة) دا تیکه ل نه بیت ، به لام به مانای شه و گریمان و بیردۆزانه دیت
 که جی به جی کردنیان موسته حیله و ، هه رچه نه دهش وا ده رنه که وی که هه ندیکیان
 جی به جی بکرین ، به لام به نه غله ب کاری خه یالیین و ، له خه یال دا نه میننه وه و ،
 ناشتوانری به نامانج بگه یه نرین . له بهر شه و شه و ئاواتانه بۆ ئاوات خواز نوقلاشه
 لیدان و شه و خه یالی خه له تین و ، بۆ کۆمه لگاش داخ و خه فه تیکی کوشنده
 بوون .

جا نه گهر رۆشنبرانی کۆمه لگایه ک توانای بینیی ریک و پیک و ، راست
 خویندنه وهی کاره کانیان نه بیت و ، گهر نیمچه رۆشنبره کان و جه ماوه ری خه له تار
 و بی تاگا کرایش ، به وینه ی شه و شه و خه یال و وه هم و ئاوات خواستنه ، به
 داوی سه راب دا را بکه ن ، شه و مانای وه هایه شه و کۆمه لگایه حوکمی شه وهی
 به سه ردا دراوه که بکه ویتته داوی کاره موسته حیله کانه وه و ، هه ر له ویش تیا
 بجیت ..

* * *

﴿ وَءَاتَيْنَا عِيسَى ابْنَ مَرْيَمَ الْبَيِّنَاتِ وَأَيَّدْنَاهُ بِرُوحِ الْقُدُسِ ﴾ (البقرة : ۸۷) .

زۆرێک له نه هلی ته حقیق شه وه یان باس کردووه که (روح القدس) جی ریله
 سه لامی لی بیت و ، له چه ندین ته فسیردا شه مه هاتووه . به لام هه سسانی کوری
 ثابیت له کۆری پیغه مبهری خوا دا ﷺ شه شیعه ری وت :

وجبریلُ أمينُ اللهِ فينا وروحُ القدسِ ليسَ لهُ كفاءُ

پیتغه مبهری خوایش ﷺ نهم شیعره ی به چاک دانا . کهواته جیبریل (روح القدس) نیه ، ههروه ها عیسا ش نیه سهلامی لی بیت چونکه نایه ته که نه فرموی : ﴿ وَأَيَّدَنَّهُ بِرُوحِ الْقُدُسِ ﴾ دياره ته نییدکر ته نییدکراو نیه . من بروام وه هایه که (روح القدس) هیژیک و قودره تیکی مهله کووتی یه له ژیر فرمانی خوی بالاده ستدا بو جی به جی کردنی نیراده ی خوا و ، پاشان نهو هیزه نه گه ریته وه بو جیهانی لاهووت . کاتیکیش که نهم رۆحه ته نییدی عیسا پیتغه مبهر سهلامی لی بیت نه کات به رهنگی نینجیل رهنگ نه بیت و ، کاتیکیش که ته نییدی پیتغه مبهرمان ﷺ نه کات به رهنگی قورنان رهنگ نه بیت .

نهو بوو مه سیحی سردارمان سهلامی لی بیت به کۆمه له موعجیزه یه کی روون و ناشکرا وه ک روونی خۆر رهوانه کرا .. کۆمه له موعجیزه یه که مرۆژ به رهو نیمان و قه ناعهت پی کردن ، یان به لایه نی که مه وه به رهو به زانن ، به رن .. کۆمه له موعجیزه یه کی روون و ناشکرا که له لایه نی به لگه وه پیوستی یان به هیچ شتیکی تر نه بیت .

نهم موعجیزانه له قورنانی پیروژدا ، له چند سووره تیک دا هاتوون ، که یه کیک لهوانه به دیی هینانی بالنده له قور ، پاشان گیان به به ریا کردن به نیزی خوا و ، هه وال دانی به غهیب و ، به وهش که نهوانه ی گومان به خۆی و پیتغه مبهرا یه ته یه که ی نه بن که نه ی خۆن و له ماله کانیا ندا پاشه که وتی نه که ن . نه شگونی بوونی شتیکی تایبه تی هه ل به نیری به وه ی که سردارمان عیسا سهلامی لی بیت له لایه ن (روح القدس) وه ته نیید کرابی ، که نه ویش بریتی یه له وه ی نه رکی سرشانی و په یامه که ی خاوه نی مؤرکیکی تایبه تی بووه . نیتر (روح القدس) - وه که هندی له نه صارا له قه له می نه ده ن - به شیک نیه له که سایه تی سهلامی لی بیت ، به لکو تیشک دانه وه یه که بو نیعمهت پی به خشین و له طافه تیکی تایبه تی بو ته نیید کردنی و ، هیچیشی تیا

نيه كه نه گهر نهم تيشك دانوهويه له رتي جبيريلهوه سهلامى لى بيت يا به هوى
هر مهلائيكه تىكى ترهوه نه نجام بدرت .

(روح القدس) له سه ره تاوه ، واته له و كاتهوه كه مەريەم سهلامى لى بيت
حاميله بوو ههتا كاتى له دايك بوونى منداله كەى به چەند و تەنە و شيوه يەكى
جيا جياوه دەرته كهوت و ، له نزى كيشه وه دواى سهردارمان عيسا سهلامى لى
بيت نه كهوت و ، په يوه ندى يەكى نزى كيشى به قە دەرى نهم پەغه مبه ره به ريزه وه
هه بوو . كاتى كيش كه نيرادهى خوايى فه رمانى ده ركرد به پەغه مبه رايه تى
ره وانەى بكات بۆ سهر قە ومي تى سه رگه رم و نوقوم بوو له مادده په رستى دا ،
(روح القدس) ته نييد و ناراسته و په روه ردهى كرد به په روه رده يەكى رۆحى له
ناوه ندىكى ميتا فيزيكى به رزدا ، تا فيكرى ماددى پروخيتى و سهر و ژيرى
بكات .

پاشان بابەتى شاهيتى دان ديت له سه ر بى تاوانى و پاك و خاويتى داىكى
مه سيح ، خانمان مەريەمى پاك داويتى پاك و خاويتى ، له لايەن دادگاي
قورنانه وه دژى بوختان و تاوانه نه شياوه كان كه له لايەن بوختان كەر و نينكارى
كه ره كانسه وه ، درابوونه پالى ، چونكه بى تاوان ده رچوونى مەريەم بى تاوان
ده رچوونى كوره پەغه مبه ره كه شيه تى .

والله أعلم بالصواب .

* * *

﴿ قَبَاءٌ وَيَغَضِبُ عَلَيَّ غَضَبٍ ﴾ (البقره : ٩٠)

واته : نه وانە دواى نه وهى كه هه لى ان بۆ هه ل كهوت تا له و غه زه به رزگار بن كه
له وه و پيش لى ان گيرا بوو ، هه و لى ان نه دا كه لكى لى وه رى گرن ، نه وه بوو
غه زه بى كى تريان لى گيرا . كردارى ((باء)) ش له م نايه ته دا (استحقاق) و

(إستقرار) ، واته بهره‌وامیی و سه‌ره‌مپی غه‌زه‌ب نه‌گه‌یه‌نیّت . جا یه‌ك له دواى یه‌ك غه‌زه‌ب گیران لییان هۆیه‌که‌ی نه‌وه نیه ئینکاری ته‌وراتیان کردوه، وه‌ك له هه‌ندی له ته‌فسیره‌کان‌دا هاتوه ، یان له‌سه‌ر ئینکاری ئینجیل وه‌ك له ته‌فسیریکی تر‌دا هاتوه ، بگره هه‌تا له‌سه‌ر ئینکاری قورثانی پیرۆزیش به ته‌نیا، بگره هه‌تا له‌سه‌ر ئینکاری کردنی نه‌وه‌ی که زه‌که‌ریا و یه‌حیا سه‌لامیان لی بیّت هینایان ، بگره له‌سه‌ر نه‌وه‌ی که هه‌ردووکیان کوشتن . هه‌ر یه‌که له ئیمه نه‌وه نه‌زانیت که هه‌رکس پیغه‌مبه‌ریک بکوژیت شایانی نه‌وه‌یه به نه‌میری له دۆزه‌خ‌دا بی‌نیته‌وه . له‌به‌ر نه‌وه جیی خۆی بوو ناماژه بۆ نه‌وه بکریت که به‌ره‌لست کردنی پیغه‌مبه‌ره‌کانیان و کتیبه‌کانیان له‌لایه‌ن هه‌ندیکیانه‌وه و ، نازاردانی مووسا و عیسا سه‌لامیان لی بیّت و ، دوا‌جاریش نه‌وه‌ی که دژی پیغه‌مبه‌ری به‌پێرمان ﷺ نه‌نجامیان دا ، هۆی سه‌ره‌کیی بوو تا له کۆتایی‌دا بوونه شایانی نه‌وه‌ی غه‌زه‌ب له دواى غه‌زه‌ب لییان بگریت .

نه‌وانه یه‌که‌م جار نه‌وه پیغه‌مبه‌رانه‌یان به درۆ خسته‌وه که له‌ژێر سزای فیرعه‌ون ده‌ریان هینان و ، نه‌وه ریگا راسته‌یان پیشان دان که نه‌بیته هۆی گه‌یشتن به که‌مالاتی مرۆڤایه‌تی . پاشان هه‌ندی له‌وه پیغه‌مبه‌رانه‌یان کوشتن که له‌وه‌وه دوا هاتن ، به‌مه بوونه شیاوی نه‌وه‌ی غه‌زه‌بیکی توند و تیژیان لی بگریت، بگره بوونه شیاوی غه‌زه‌ب له‌سه‌ر غه‌زه‌ب . له کاتیکیش‌دا که چاوه‌پروانی نه‌وه پیغه‌مبه‌ره‌ی ناخ‌زه‌مان بوون که نه‌وصافی له هه‌موو کتیبه پیشوه‌کان‌دا هاتبوو ، زۆریه‌یان نه‌یان‌توانیی که‌لک له‌وه هه‌له‌زێرینه وه‌ربگرن کاتیک که نه‌وه پیغه‌مبه‌ره به‌لین دراوه له ته‌نیشتیان‌دا و له نزیکیه‌نه‌وه ره‌وانه کرا ، ئینکاری‌یان کرد ، به‌مه بوونه شیاوی لی‌گرتنی غه‌زه‌ب له دواى نه‌وه غه‌زه‌به‌ی که به کۆل هه‌لیان گرتبوو .

* * *

﴿ وَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنْ مَنَعَ مَسْجِدَ اللَّهِ أَنْ يُذْكَرَ فِيهَا اسْمُهُ ﴾ (البقرة : ۱۱۴).

نه گهر مانای نهم نایه ته بیدستین به هوی هاتنه خواره وه که یه وه و بلتین ناماژه بو نو نه صاریانه نکات که خهلکیان له گه شسته (بیت المقدس) قده غه نه کرد و ، نه و مانایه مان لئی دهره ینا ، نه و کاته نیمه شتیکی فراوان ته سک نه که یه وه .. چونکه هوی هاتنه خواره وه که به تایبته له قده م نه دریت ، به لام حوکه که ی له چند کاریک دا شتیکی گشتی نه بیت . که واته نه وانیه هه ولیان دا مه سیح سه لامی لی بیت له خاچ بدن ، نیتر سا له و سه درده مه دا ، یان له وه و دوا به سته م کارترینی خه لک نه ژمیترین . ههروه ها نه وانیه که له حوده ییبه دا له رووی پیغه مبهردا ﷺ وه ستان و له چوونه ناو که عبه قده غه یان کرد و ، نه وانیه که له دژی کومه کی یان کردن ، نه وانیه به سته م کارترینی خه لک نه ژمیترین . ههروه ها هه که سیکیش که مزگه وته کانی خوا له کاری خویان بجات . هه که سیکیش ده ست بجاته ژیانوی دینی خه لکه وه تا راده ی قده غه خسته سه مزگه وته کان ، نه وانیه له سته م کارترینی خه لکن ... تد ماده م قورثانیش کتیبیکسی که ونی یه ، که واته ، پتویسته نهم تایبته و ته فسیره که ی له هه موو روویه که وه و در بگیری . نا نهمه گوغاوتر و زیاتر له باره بو رۆحی قورثان .

پتویسته هه موو شتیک به پتی به های خویی هه ل بسه نگیترین ، نه مه ش نه وه یه که ده ق و حقیقه ته به پتویستی نه گپرن . له بهر نه وه سته مه شتیک له به های خویی که متر یان زیاتر هه ل بسه نگیترین . له بهر نه وه ش که مه تر خه میی کردن له که م دانانی به های شتیک ، یان زیاده روه یی کردن له زیاد دانانی به های نه و شته سته میکی گه وره یه . له بهر نه مه شه ریک بو خوا دانان له سته م و لادانه گه وره کانه و : رووخاندن و داخستنی دهرگای مزگه وته کانیش ، که شوینی ذیکری خوان و ، بانگه وازی تاک و ته نیایی خوا و ، په رچ دانه وه ی کوفر و نیلحادیان لیوه

نه نجام نه دريټ .. رووخاندى نه وانه به زولميك نه ژميريت كه له خراپيى دا دواى
زولمى شهريك بۆ خوا برياردان ديټ .

بى گومان نهو جوړه دهست دريژييه بۆ سهر مزگهوتى ((الأقصى)) به
زولميكى گوره تر لهو زولمه نه ژميريت كه دهرهق به مزگهوته كاني تر
نه كريت. زولمه كه گوره تر نه بيت نه گهر دهست دريژييه كه بۆ سهر مزگهوتى
پيغه مبهه بيت . به لام نه گهر دهست دريژيى بۆ سهر مزگهوتى حهرام بوو نهوه
زولم و كوفر و نيلحدايكه له دهره وهى سنورى به بيردا هاتن . جا نه گهر لهم
گوشه يه وه سه يري نه م نايه ته بكهين كه دهرهق به مزگهوتى (الأقصى)
دابه زيوه ، نهوا نهو مانايانه شارهزا نه بين كه نهو وشانه كه به هه موو
چاودرييه كه وه له م نايه ته دا هه ل بژيراون نه يان گرته خو . پاشان وشه كه لي ره دا
به شيوهى تاك نه هاتووه ، واته به « مسجد » نه هاتووه ، به لكو به شيوهى كو
(مساجد)) هاتووه ، كه نه مهش ناماژه بۆ گشت گيري مه سه له كه نه كات.

له م روانگه وه بۆ مان دهرته كه ويټ كه شاهپوور و به ختنه صر به بۆ نهى دهست
دريژيى كردنيانه وه بۆ سهر مزگهوتى ((الأقصى)) به شى خو يان زولم و تاوانيان
له سه ر نووسرا ، ههروه ها نو سپاسيؤ نوؤس و تيتؤس . هه موو سته م كاره كاني
خو ره لات يان خو رتاوا له دهست دريژيى كه ران و له سنور دهرچوان دهرهق به
حورمه تى په رستگاكان لهو تاوان و زولمه به شيان نه دريټ . به لام نهو هيزه
داگير كاره ي كه كه عبه و ره وضه ي پاك و خاوين كه ميك پيش هاتنى قيامت^۳
ويزان نه كات ، نهوه زولميكى وه ها نه نجام نه دات ، كه له سه ر ناوچه وانى به
كۆمه له پيتيك نه نووسريت و هه رگيز ناسررته وه .

* * *

^۳ عن أبي هريرة رضي الله عنه عن النبي ﷺ قال : ((يخرّب الكعبة ذو السريقتين من الحبشة)) .
البخاري ، الحج : ٤٩ ، مسلم ، الفتن وأشراف الساعة : ٥٧ ، ٥٨ ، ٥٩ ، وانظر أيضاً : المسند للإمام أحمد :

﴿ بَدِيعُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ ﴾ (البقرة: ۱۱۷)

کرداری (بَدَعَ) له زمانی عه‌ره‌بی‌بی‌دا به مانای هیئانه‌بوون و به‌دی‌هیئان دیت ، که له‌سه‌ر نمونه‌یه‌کی پیشتر نه‌بو‌بی‌ت . زه‌ویی و ناسمانه‌کانیش که فراوانی‌یان سنووری بۆ نیه ، نمونه‌یه‌کن بۆ نه‌و جوانی‌یه‌ی که مرۆڤ لیتی تیر ناییت . واته ناسمانه‌کان و زه‌ویی له‌و به‌دی‌هیئراوه‌سه‌یرانه‌ن که له پیشیانه‌وه نمونه‌یه‌کیان لیّ به‌دی‌یه‌نه‌هاتوه . جا له‌به‌ر نه‌بو‌نی‌ی نمونه‌یان له‌وه‌و پیش له لایه‌که‌وه و ، له‌به‌ر سروشتی ماده‌ه‌ بنه‌رته‌ی‌یه‌که‌یان و شیوه‌ی نیستایان له لایه‌کی تره‌وه ، یه‌ک‌جار سه‌رنج راکیش و سه‌رسوور‌ه‌ینه‌رن و ، ناش‌گونجی له‌وان جوانتر و دل‌رفین تر هه‌بی‌ت و ، به‌ ملیاره‌ها ناماژه‌ی نورانی‌ی ناماژه‌ بۆ به‌دی‌هیئنه‌ر و داهینه‌ریان نه‌که‌ن ..

به‌ئی! زه‌ویی و ناسمانه‌کان هه‌ر هه‌موویان له‌گه‌ل هه‌موو نه‌و شتانه‌ی که وان تیا‌یان و ، هه‌موو جوانی‌ی و مه‌زنی‌یه‌کی دل‌رفین و ، هه‌موو نه‌ینی‌یه‌کانیان و ، به‌و پله‌ی که‌مالی که‌مالی تر له ژوو‌ریه‌وه نیه و ، به‌بی‌هیچ ناته‌واویی و که‌م و کووری‌یه‌ک ، له‌لایه‌ن به‌دی‌هیئنه‌ریانه‌وه به‌وشمی (کن) به‌دی‌هیئراون.. ناسمانه‌کان و زه‌ویی پارچه‌ن و له‌خوا‌ی بالاده‌ست جیا بو‌ینه‌وه و ، لی‌یشی ده‌ر نه‌که‌وتوون ، چونکه‌ په‌یوه‌ندی‌ی نی‌وان بو‌ونه‌وه‌ر و داهینه‌ره‌که‌ی (تبارک و تعالی) په‌یوه‌ندی‌ی به‌دی‌هیئنه‌ره‌ به‌به‌دی‌هیئراوه‌وه . واته‌ نه‌م په‌یوه‌ندی‌یه‌ لی‌بوون ، یان لی‌ده‌رچوون ، یان ده‌رکه‌وتنی‌کی حه‌قی‌ی و به‌بی‌نی‌راوه‌ی نه‌و نیه . گه‌ر به‌فه‌رزی مه‌حالیش نه‌مه‌ په‌یوه‌ندی‌یه‌که‌ بی‌ت نه‌وا نه‌م هه‌موو لی‌ده‌رچوون و ده‌رکه‌وتنه‌ نه‌ه‌بوو نه‌گه‌ری شی‌بو‌ونه‌وه و پارچه‌پارچه‌ بوون و ته‌وا‌بوون رووی تی‌بکات ، وه‌ک ته‌وا‌بوونی سووته‌مه‌نی‌ی خۆر رۆژتیک له‌رۆژان . که‌چی‌ی هه‌موو شتی‌ک به‌دی‌یه‌نه‌ه‌یئری‌ت پاشان گه‌شه‌ نه‌کات و په‌ره‌ نه‌سینی‌ت، پاشان مه‌حف

نه بیتهوه و نه روا و به فنه نه چیت ، پاشان به دواى نهو به فنه ناچوونه دا بوونیکی تر به هه مان جوانیی و دل ږاکیشانه وه به دواى دا دیت... به لى ! هه موو شتیک یه که له دواى یه که دین ، پاشان یه که له دواى یه که کوچ نه کهن . به لام داهینه رى ناسمانه کان و زهویى به تاک و ته نیا به بى تیاچوون و نال و گوږ و به فنه ناچوون نه میتهوه .

کاتیک که خواى بالا ده ست سه خاوه ت نه نو نیت و نوورى ژيان به هاتووان نه به خشیت ، به وه مانای بوون بۆ خاوه ن ژیری یه کان دهر نه بریت . کاتیکش که تازه هاتووه کان ، دواى رویشتنی تیاچووه کان ، هه مان ناز و نیعمه تیان پیشکه ش نه کریت ، خواى گه و ره به وه ش نامازه بۆ هه میشه یی و هه تاهه تایی خوی نه کات.^۴

* * *

﴿ وَإِذِ ابْتَلَىٰ إِبْرَاهِيمَ رَبُّهُ بِكَلِمَاتٍ فَأَتَمَّهُنَّ قَالَ إِنِّي جَاعِلُكَ لِلنَّاسِ إِمَامًا ﴾

(البقرة : ۱۲۴) .

ده رباره ی ته فسیری نه م نایه ته له هه ندی ریوایه ت دا هاتووه که نیبراهیم سه لامی لى بى یه که م که س بووه که خه ته نه کراوه و ، یه که م که سیش بووه که میوان دارسی کردووه و ، یه که م که سیش بووه که نینوکی کردووه و ، یه که م

^۴ وشى (البدعة) له هه مان ره گوه هاتووه ، که بریتیه له هه موو نهو شتانه ی که له وه دوا بۆ دین زیاد کراون له فیکر و کرده وه ، لهو نین . وشى (البدعة) ش پیناسه ی جیا جیا کراوه ، بۆ نمونه : ((بریتیه له هه ر کرده وه یه که پیغه مبه رى خوا ﷺ و خلیفه راشیده کان به نیه تی خوا به رستیی نه نجامیان نه دایت)) . یان : ((هه موو خوا به رستیه که یان کرده وه یه کی چاک که دواى پیغه مبه رى به ریت ﷺ و دواى خلیفه راشیده کان دهر که وتیب و ، نه بویتته مایه ی به رز کرده وه ی سونه تیک له سونه ته کانی پیغه مبه ر ﷺ)) . هه لویتسی زانایانیش به رامبه ر به بیدعه جیا جیا به ، هى وایان هه یه زۆر به توندی دژی نه وه ستیت و ، هى واشیان هه یه هه لویتسی نه رمی هه یه . هه لویتسی ماموستا سه عیدی نور سیش هه لویتستیکی ناره ندی به . جا نه گه ر نه وه ی که داهینه رواه له لایه نی نوصوله وه له گه ل هه یچ بنچینه و ده ستوریک پیچه وانه نه بوو به بیدعه ی چاک نه ژمیریت و ، گه ر له گه ل هه یچ ده ستوریکى نوصولیش دا توانا نه بوو رنک به ریت نه را بیدعه ی خراپه . والله اعلم بالصواب .

که سیش بووه که سمیلتی کورت کردۆتهوه ... تد . به لّام نه توانین بلّین که نه م کارانه پیشی نهو هه بوون ، چونکه - به پیتی نهوهی که له پیغه مبهری خوا ﷺ گپراوه تهوه - نهو شتانه کاری فیتره ی ساغن . له بهر نهوه له سه زمان پتویسته لیره دا به مانایه کی نیسببی سهیری نهو پیشکه وتنه یان پیشه وایه تی به بکهین . له وانیه نهو شتانه ی له چاو قهومه که ی دا بووبن نهک له م کارانه دا به که می هه موو کهس بووبیت له سه رده می ناده مهوه سه لامی لی بیت . بۆ غوونه مووسا پیغه مبهر سه لامی لی بیت له شویتیک دا نه فرمویت : ﴿ وَأَنَا أَوَّلُ الْمُؤْمِنِينَ ﴾ (الاعراف : ۱۴۳) . ناشکرایشه که نهو به که م نیمان دار نه بووه ، که واته به که می لیره دا له چاو قهومه که ی دا بووه . له بهر نه مه راست ترین قسه که بگوغیت ده باره ی تاقیی کردنه وهی نیسراهم سه لامی لی بی بوتریست نه وه یه که نهو تاقیی کردنه وه یه به چاکترین و ته ووترین شیوه بریوه ، هه رچییش په یوه ندیی به شیرکه وه بووبیت به شیوه یه کی روون و ناشکرا - که هه تا مرۆفه سه ره تایی به کانش لیتی تی بگن - داوه ته داوه .

وشه ی ((البلاء)) له هه مان ره گی ((الإبتلاء)) و تاقیی کردنه وه ده دیت . له وشه ی ((الإبتلاء)) نه وه تی نه گهین که به مانای ده رخستنی هه ندی ده ست که وتی ناوه کی یان باطینی مرۆفه دوا ی تاقیی کردنه وه ی هاتوه ، یان ده رخستنی لایه نی جوانیی یا ناشیرینی تیایا ... چاکه یان خراپه ... بهرز و به ریزی یان سووک و نزمیی .

به لّام مرۆفه شان به شانی ژیا نی دلّ و رۆحی خاوه نی ژیا نیکی لاشه یی و ده روونی و خاوه نی هه وا و ناره زواته . جا له لایه نی ژیا نی دلّ و رۆحیه وه له جیهانی غه یب و له (حق ته عالا) وه نزیکه و ، له هه مان کاتا له دوو توئی ژیا نی ده روونی دا هه ولّ نه دا به پله کانی مرۆفی کامل بگات . بۆ نه مه به رده وام له نیوان ته کلیف و فرمانه خوایی به کان و له نیوان داواکاری به کانی لاشه و ده روون دا له زۆران بازی دایه و ، هه لّ بژاردنیش بۆ هه لّ سه نگانن له بهر ده میدایه

و، هندی جار لهو تاقیی کردنه وهیهدا سهرنه کهویت و ، هندی جاریش تیک نه شکیت و راستیی ناپیکیت . کهواته نه مه تاقیی کردنه وه و هل سەنگاندنیکی روونه و ، سهرکه وتوو و دژاوی تیدا دەر نه کهون .

* * *

﴿ قَدْ نَرَى تَقَلُّبَ وَجْهِكَ فِي السَّمَاءِ فَلَنُوَلِّيَنَّكَ قِبْلَةً تَرْضَاهَا ﴾

(البقرة : ١٤٤) .

یه کهم شتیک که له نایه ته کهدا سهرنجی نه گرین ناوبردی ره زامه ندیی له گهل گۆرینی قیبله به ره و که عبه . جا له وانیه هندی که دهر باره ی په یو ندیی نیوان ناوبردی ره زامه ندیی له گهل گۆرینی قیبله دا پرسیار بکن ، تا ئەم جوژه شیوازه به کار بهیتریت .

ههروه که به کورته شهرحی نوکته کانی نایه تی ژماره (١٥٠) ی سووره تی (البقرة) نه کهین ، نهوا به وهرگرتنی ئەم نایه ته ش له گۆشه یه کی سۆفیتی یه وه نه بینین په یو هندی یه کی پته و له نیوان (الحقیقة الاحمدیة) و نیوان (حقیقة الکعبة) دا هیه . کورت تریین روون کردنه وهش بو ئەمه نه وه یه که هندی که له (متصوفة) وتوویانه که حقیقه تی موحه مه دی پیغه مبه ر ﷺ و حقیقه تی که عبه دوانه یه کن که له جیهانی (احتمال) دا پیکه وه به دیی هینراون .

مزگه وتی (الأقصى) له سهرده میکی دیاری کراودا له مکه که و مه دینه دا به هۆی چەندین حکمه ته وه قیبله بوو ، بۆیه پیغه مبه ر ﷺ به تاسه یه که وه و به وه پری نارامه وه چاره وروانیی رۆژی به یه که گه یشتنه وه ی له گهل که عبه دا و رووتی کردنی نه کرد ، که له تاسه مه ندیی عاشق بو دۆسته که ی زیاتر بوو و ، نه وهش که له دلایا کو بوو یو یه وه به خوای نه گه یاند . له راستیی دا پیغه مبه ر ﷺ به وینه ی پیغه مبه ره کانی تر - دیاره نمونه هینانه وهش چه ندو چۆنی ناویت -

وهك بالندهيه كى قيامه تىي وهها بوو ، ههتا له جيهانه كهى تريش دا ، ههولى
 شاره زابوونى له سنوورتيك دا نه نه وهستا . هه چيى بهرز و بلند نه بوويه وه ههولى
 گهيشتن به بهرزتر و بهرزترى نه دا به رادهيهك كه نه وه هه موو بايه خ پى دانتيكى
 نه گرته وه . نه وه بوو بهرز بوويه وه ههتا گهيشته (سدره المنتهى) و (قاب
 قوسين) و نزيك تريش و ، له چهندين جيهانى تر دا گهشتى خۆى ته واو كرد ،
 بى نه وهى هيچ هيزيكي راكيشان يا شتيكى تر ريى پى بگريت و ، بى نه وهى
 سهري گيژ بى يان چاوى كلا بكات . نه مهش برىتيى بوو له لايه نيكي ترى له
 مهزنيى دا .

بهلى ! نه م پيغه مبهره بهريزه ، كه سهردارى نينس جينن بوو و ، له و جوړه
 جيهاناننه دا گهشتى كرد و ، بالى مه لائيكه تيش له ژير ههردوو پنى دا را
 خرابوون ، چاوى نه بريه ناسمان و ، فهرمايشتى له گه ل پهروهردگارى نه كرد و ،
 داواى لى نه كرد له گه ل حه قيقه تى كه عبه دا كۆى بكاته وه و ، بهوپه پى نهرم و
 ناسكيى لى نه پاراپيه وه : پهروهردگارم ! كهى ؟ كاتيكيش كه خواى بالاده ست
 نه و ويستهى بو به جى هينا شتيكى سروشتىى بوو كه رازىى بى ، بويه
 پهروهردگارى پى فهرموو : ﴿ فَلَنُوَلِّيَنَّكَ قِبْلَةً تَرْضَاهَا ﴾ (البقرة : ١٤٤) ، نه مه له
 هه مان كات دا نه وه شى نه گه ياند كه پهروهردگارى له و قيبله يه رازى يه كه بوى
 هه لى ژاردوه .

به م ميحرا به نوويه ، مزگه وتى نه قصا - له گه ل پاراستنى ته واوى پله و پايه ي
 موباره كى په سهندى خۆى - دوو ههنگاو گه پايه دواوه ، تا نه م ماله ديرينه كه
 پايه و پله ي له دلان دا كه م ناكات ، بييته نه زه رگه ي خوايى ، نه مهش له
 سهرده ميك دا كه مرؤفايه تىى ناماده ي بهرزبوونه وه بوو به ره و سهرده ميكي
 فيكريى نوئ و ، به ره و سهرده مى عه قيده يه كى نوئ و ، تا نورى بدره وشيته وه
 و ، نه ينى يه كه ي ناشكرا بييت و به دوانه كه ي كه پيغه مبهره ﷺ و ، به و نيمان
 دارانهش كه شوينى كه وتوون بگات و ، تا به گه رمى يه كيش بيان گريته باوهش

که له‌وهو پيش هيج کهس نه‌وهی ده‌ست نه‌که‌وتبیت و ، تا بۆ یه‌که‌م جاریش و دوا جاریش ژيانی سه‌ره‌تا و کۆتایی بیروباوه‌ر پینکه‌وه به‌سه‌ر به‌ریت .

* * *

﴿ قَدْ نَرَى تَقَلُّبَ وَجْهِكَ فِي السَّمَاءِ فَلَنُوَلِّيَنَّكَ قِبْلَةً تَرْضَاهَا فَوَلِّ وَجْهَكَ شَطْرَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ ۗ وَحَيْثُ مَا كُنْتُمْ فَوَلُّوا وُجُوهَكُمْ شَطْرَهُ ﴾
(البقرة : ۱۴۴)

له کۆتایی نایه‌ته‌که‌دا رووتی‌کردنیتکی جیاواز هه‌یه . جا رووکردنی پینغه‌مبه‌ر ﷺ له سه‌ره‌تا‌دا به‌ره‌و مزگه‌وتی نه‌قصا بریتیی بوو له ناماده‌کاری‌یه‌ک بۆ نه‌رم کردنی دلی جووله‌که‌کانی مه‌دینه‌ تا پینغه‌مبه‌ری‌یه‌که‌ی وه‌ر‌بگرن . واته‌ وریا‌کردنه‌وه‌ی دله‌کانیان و وه‌هایان لی بکریت بلین: ((له‌وانه‌یه پینغه‌مبه‌ر بیت)). له کاتی روو وه‌رگێرانی قیبله‌ش‌دا به‌ره‌و که‌عبه یارمه‌تیی نه‌رم کردنی دلی شه‌و موشریکانه‌ی مه‌که‌می دا که خۆیان له‌سه‌ر میلله‌تی نی‌براهیم سه‌لامی لی بیت نه‌ژمارد ، به‌لام میلله‌تیکي جیاواز له‌ موسلمانه‌کان و ، وه‌هایش له‌و موشریکانه‌ بکات که ناو‌ر به‌ لای پینغه‌مبه‌رایه‌تیی موحه‌مه‌ده‌وه ﷺ بده‌نه‌وه . واته‌ کاتیک نی‌سلام ده‌ری خست که ریز له‌و شوینانه‌ نه‌گریت که جووله‌که‌ و موشریکه‌کان به‌ شوینی پی‌روزیان نه‌زانن ، نه‌وه کاری نه‌کرده سه‌ر هه‌لویتستی نه‌وانه . جا نه‌م نایه‌ته‌ نمونه‌یه‌که‌ له‌و نایه‌ته‌ قورنانی‌یانه‌ که رۆح و ده‌روونی مرۆفایه‌تیی چاو‌دی‌ریی نه‌کات و ، لایه‌نی ده‌روونی مرۆڤ به‌ شی‌وه‌یه‌کی قوول و به‌ناو یه‌ک‌دا چوو به‌رچاو نه‌گریت . له‌وانه‌یه نه‌م بابه‌ته‌ له‌ می‌ژووی ته‌فسیردا له‌ هه‌موو بابه‌ته‌کان که‌متر بایه‌خی پی‌ درابیت .

وشه‌ی ((الشطر)) به‌ چند مانایه‌ک دیت له‌وانه‌ نی‌وه‌ی شت یان به‌شیتکی یان رووه‌و شه‌و شته . شه‌مش نه‌وه‌مان بۆ ده‌ر نه‌خات که واجب‌ه و پی‌ویسته به‌ پیتی

توانا روو له حهره می شهریف ، واته که عبه ی موشه رره ف بکریت . جا زۆرێک له هاوه لآن و نیمامه تایبعی یه کان له سه ر بناغه ی نیمکانیه تی مرۆف بۆ روو کردنه که عبه به پیتی نه و شوینانه ی که وا تیا یانا ، له م مه سه له یه تی گه یشتن . واته نه و که سه ی که وا له حهره می شهریف دا پتویسته به رێک و پتکیسی روو بکاته ناوه راستی که عبه یان به شیکی به لایه نی که مه وه . به لām نه وانه ی که له که عبه وه دوورن پتویسته رووه و که عبه روو بکه ن ، نه مه ش به پیتی فه رمانی نایه ته که :

﴿ وَحَيْثُ مَا كُنْتُمْ فَوَلُّواْ وُجُوْهَكُمْ شَطْرَهُ ﴾ .

ههروه ها رسته ی ﴿ وَحَيْثُ مَا كُنْتُمْ ﴾ له نایه ته که دا نامازه بۆ نه وه نه کات که له گه ل واجب بوون و به پتویست بوونی روو کردنه قیبله له نوێژدا ، دیسان نامازه ش بۆ نه وه نه کات که به پیتی فه رمایه شی پتغه مبه ر ﷺ : (وَجُعِلَتْ لِيْ الْأَرْضُ مَسْجِدًا) پتویست به دیاری کردنی شوینیکی تایبه ت ناکات بۆ نوێژ .

* * *

﴿ وَمِنْ حَيْثُ خَرَجْتَ فَوَلِّ وَجْهَكَ شَطْرَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ وَحَيْثُ مَا كُنْتُمْ فَوَلُّواْ وُجُوْهَكُمْ شَطْرَهُ لِئَلَّا يَكُوْنَ لِلنَّاسِ عَلَيْكُمْ حُجَّةٌ اِلَّا الَّذِيْنَ ظَلَمُوْا مِنْهُمْ فَلَا تَخْشَوْهُمْ وَاخْشَوْنِيْ وَلَا تَمَّ يَعْزِمِيْ عَلَيْكُمْ وَّلَعَلَّكُمْ تَهْتَدُوْنَ ﴾ (البقرة : ۱۵۰) .

دوا ی نه وه ی که پتغه مبه ر ﷺ گه یشته مه دینه و شه ره فه ندی کرد ، ۱۶ یان ۱۷ مانگی به سه ر برد و له نوێژدا رووی نه کرده مزگه وتی نه قضا . دیاره له و روژانه دا که عبه پر بوو له بت . جا له به ر نه وه ی که پتغه مبه ر ﷺ به دینی ته وحید ره وانه کرابوو و بایه خیتیکی به بته کان نه نه دا ، نه وا ماوه یه کی دیاری کراو له وه قه ده غه کرا که له نوێژدا روو بکاته که عبه ، تا هه لوێستی یه که جاره کیی خۆی به رامبه ر به بته کان ده ر به ریت .

له راستییش دا په یوه نندی په کی پته و له نیوان حقیقه تی نه حمدی و له نیوان حقیقه تی که عبه دا هدی و ، پیغه مبه ریش ﷺ - به پی پی شو فیره ته دی که له نه زه له خوا له سهری به دی هینا بوو - هستی به وه نه کرد و ، پی پی خو ش بوو روو له که عبه بکات و ، بوی په رو ش بوو . جا قورنانی پیرو ز شو روو تی کردن و په رو شی به یی شرح کردوه : ﴿ قَدْ نَرَى تَقَلُّبَ وَجْهِكَ فِي السَّمَاءِ ۗ ﴾ (البقرة: ۱۴۴).

به لام نامنجی پیغه مبه ر ﷺ له روو گیروانی به ناسمان دا بریتی به له حه زکردنی له وه که خوی بالاده ست دهر راره ی بابه تی گورینی قبیله حو کمیتی نوی دهر بکات . به لی ! چاوه روانی هه والینی ناسمان بوو . له بهر نه وه نه بینین تابه ته که دوا ی نه وه مؤده ی نه داتی : ﴿ فَلَنُوَلِّيَنَّكَ قِبْلَةً تَرْضَاهَا ۗ ﴾ . به رواله ت تی گه یشتن له م حه قیقه ته کارینی گرانه و ، تنها پیغه مبه ر ﷺ خوی له مه نه گه یشت ، که به فیره تی به چاکی دی دهر کی به م په یوه نندی به پته وه ی نیوان خوی و نیوان که عبه نه کرد .

به لی ! حه قیقه تی که عبه په یوه نندی به کی پته وه ی به پیغه مبه ر وه هه بوو ، به لام مه سه له ی ته وحید که هوی ره وانه کرد نیه تی ، زور زور له پیروزی که عبه و ، له وه ی که قبیله ی نویو بیت ، گرنگره . له بهر نه وه پیغه مبه ر ﷺ له مه که له نویو دا رووی له مزگه وتی نه قصا نه کرد و ماوه یه کیش له مه دینه دا له سر نه وه به رده وام بوو .

به لام جووله که ی مه دینه - له روانگه ی نه وه وه که موسلمانان کان رووی قبیله یان به ره و مزگه وتی نه قصایه - دهر یان نه برپی که خویان نه صلن و موسلمانان کان پاشکو یانن ، تا نه و باسه بکه نه به لگه یه ک بو راستی دینه که یان . خو نه گه ر پیغه مبه ر ﷺ بیویستایه هه ر له سه ره تای گه یشت نیه وه بو مه دینه قبیله ی به ره و که عبه نه گورپی . به لام نه و به ویست و حه زی خوی هه لئس و که وتی نه نه کرد ، به لکو به رده وام له هه موو کاروباریکی دا دلی به دل سو زی به

خواوه بهستراوه و ، چاوه پروانی فرمانی نهوه و ، نهوه فرمانانهی نهوه پیش حهز و ویستی دلئی خۆی نهخات . پیغه مبهەر ﷺ مرۆفیتیک بوو له چله پۆیه دا و له بهرزیهوه سهیری دوورترین ناسۆی مرۆفایه تیی نهکرد ، له گهڵ نهوهش دا له یادی نههچوو که نهوه بنده و پیغه مبهره وگۆی بیستی فرمانی خوای بالا دهسته .

ههروهها پیغه مبهریش ﷺ - به رووکردنیه مزگهوتی نهقصا - نووری هیدایهتی له دلئی چهند کهسیکی یه هووددا ، وینهی عهبدوللای کورپی سهلام ، ههڵگیرساند . نهشگونجی نهه سیفهتهی پیغه مبهەر ﷺ له کتیبه کانیا ن دا باسی هاتبیت . به ههڕ حال ههندیك جووله که خوا هیدایهتی بۆ سهڕ نیسلام دان . دواي شانزه مانگ یان ههفته مانگ لهه رووکردنه بهره و مزگهوتی نهقصا ناوات هاته دیی و ، نهوه خه لکه ههچ به لگه یه کیان به دهستهوه نهه ما بتوانن دژی موسلمانه کان به کاری بهینن . واته له توانای موشریکه کان دا نه بوو بلینن : « ئیوه روو لهو که عبهیه نه کهن که پریهتی له بتی ئیمه ، که واته دینه کهی ئیمه نهصله ! » و ، له توانای یه هوودیش دا نه بوو بلینن : « ئیوه روو له قیبله کهی ئیمه نه کهن ، که واته دینه کهی ئیمه نهصله » . لهه جۆره باروودخه دا فرمانی خوایی هات بۆ رووکردنه مزگهوتی حهرام ، بهمه بهیه که گهیشتن له نیوان زاتی پیغه مبهەر ﷺ و ، زاتی که عبهی موشه رره فا رووی دا .

له (العهد القديم) دا ههندیك ناماژه هه ن که په یوه ندی یان به . نه شعیاوه سهلامی لی بیت ههیه ، که ناماژه بۆ نهوه نه کهن رووداوه کان بهو شیوه روو نه ده ن که روویان داوه ، چونکه ههندیك له جووله که کان ، به پشت بهستن بهم ناماژانه ، نه یان وت : « قیبله ی پیغه مبهری هاتوو بهره و مه کهکه نه بیته ، بهلام هیشتا موحه مه د له نوێژدا روو له (بیت المقدس) نه کات » . نه مهش تیشک نه خاته سهر ههندی لایه نی نهه باسه .

﴿وَلَا تُمَيِّعْتَنِي عَلَيْكُمْ﴾ واته رووکردنتان له نوێژدا بهره و مزگهوتی نهقصا نیعمه تیک بوو ، بهلام نیعمهتی نهصلی و گهوره بریتی بوو له بهیه که گهیشتنی

خۆشه‌ویستان ، واته به‌یه‌ك گه‌یشتنی پێغه‌مبەر ﷺ - كه نوێنه‌ری نومه‌تی نیسلامه - به‌كه‌عبه و ، له‌وێشه‌وه دواتر به‌رزبوونه‌وه به‌ره‌و (سدره‌ المنتهى) تا روو به‌ روو نيعمه‌تی خوايی ده‌ست‌گیر ببی ، نه‌مه‌ش ته‌نها به‌ روو‌کردنه‌ كه‌عبه نه‌بیته . به‌م شیوه‌یه‌ خوايی بالاده‌ست نيعمه‌تی خۆی پێشكه‌ش كرد و ، نه‌مه‌ش شه‌رف مه‌ندی‌یه‌كه‌ خوا به‌م نومه‌ته‌ی به‌خشیی ، كه‌ سۆز و ره‌حه‌ته‌ی به‌ لێشاو به‌سه‌ریا رژاند ..

* * *

﴿يَتَأْتِيهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا اسْتَعِينُوا بِالصَّبْرِ وَالصَّلَاةِ إِنَّ اللَّهَ مَعَ الصَّابِرِينَ﴾

(البقرة : ١٥٣) .

ئارام‌گرتن واته نه‌له‌رزینی حال و عه‌قلی ئیمان‌دار و ، دامه‌زراویی و شه‌رزه نه‌بوون له‌گه‌ڵ یه‌كه‌م لی‌قه‌ومان‌دا ، كه‌ مرۆڤ به‌ره‌و یاخیی بوون راته‌كه‌شیت و ، نه‌بیته هۆی هه‌ل‌چوونی هه‌سته‌ خراپه‌كان ، یان له‌ یه‌كه‌م ساتی بیستی فه‌رمانی گوێ‌پایه‌لیی و بانگه‌واز بۆی . نه‌و فه‌رمووده شه‌ریفه‌ش كه‌ نه‌فه‌رموی : (إِنَّمَا الصَّبْرُ عِنْدَ الصَّدْمَةِ الْأُولَى) نه‌م مانایه‌ ده‌ر نه‌خات ، نه‌گه‌ر نا نه‌و ئارامه‌ی كه‌ دواي یه‌كه‌م شو‌كه‌ و به‌رکه‌وتن و ، دواي هیئوربوونه‌وه دیت به‌ ئارامی ته‌واو ناژمیتریت .

وا چاكه‌ لێره‌دا ئاماژه به‌ كارێك بده‌ین ، كه‌ نه‌ویش نه‌وه‌یه‌ گه‌وره‌ترین ئارام ئارام‌گرتنه‌ له‌سه‌ر گوێ‌پایه‌لیی خوا و ، شوێن‌كه‌وتنی فه‌رمانه‌كانی و ، دووركه‌وتنه‌وه له‌ قه‌ده‌غه‌كانی . چونكه‌ مرۆڤ ته‌نها به‌ گوێ‌پایه‌لیی نه‌گاته‌ برجی ته‌وحید و ئاسۆی به‌ندایه‌تی . نیت دواي نه‌م پله‌یه‌ مرۆڤ ناماده‌ی مل‌كه‌چی نه‌بیته بۆ هه‌موو نه‌و شتانه‌ی كه‌ له‌لایه‌ن خوايی بالاده‌سته‌وه دین .

ليره دا ئەمانەوی بەوانەى كە برپارىيان داوه گەشتى بەرهو هەتاهەتايى دەست پى بكن بلىين : ئەگەر برپارتان داوه بەرهو مەبەستىك برۆن كە لە هەموو لايەنەكانىهوه بوئى هەتاهەتايى لى بەرز ئەبىتتەوه ، ئەوا گەيشتن بە ناوہا مەبەستىك پىويستى بە گرتنە بەرى رىيەكى دوور و دژوار ھەيە . جا بە پىيى ياساى ((بە ھەندى رەنج و تەقەلا ، بەرزىيەكان دەست گىر ئەبن)) ، ئەوا رى گرتنە بەرەش بەرهو لووتكە بەرزەكان بە چيا و دۆل و لووتكەكان دا تىپەر ئەكات و ، ئەو كەسەش كە ئەو رىيە ئەبرىت چەندىن ناپەھەتايى و دژوارىي دىنە رىيى . چونكە نەفسىكى بەدخواز لە ناو خودى مرۆڤ دا ھەيە كە لەبەردەم وەسوسە و پىشنيار و گومرايىيەكانى شەيتان دا ھەرگاي والا كەردووه . لە ھەر ھەوى مرۆفەش دا مولحيد و ئىنكارىي كەر و زالمەن ھەن كە ھەموو جۆرە زولم و زۆردارىي و ھىرش و غەدرىك ئەنجام ئەدەن . بەم شىوہە بەردەوام ئىوہ لە گرتى ماددىي و مەعنىوي دا ئەژىن . ھەول ئەدەن بەرگە بگرن و كىرەي ددانىشتان دىت . لە ھەمان كات دا لەوانەيە ناچارى وەلام نامادە كەردنىش بىن بۆ زۆرىك لەو كارانەي كە ھەموو كاتىك لە لاي راست و لە لاي چەپەوہ دىن . جا ئەگەر خۆتان نامادەي ئەمە نەكەردىت و ، لە لايەنى رۆحىي و جەستەيىيەوہ خۆتان بە دەستەوہ نەدايىت و ، مەشقىكى چاكتان نەكەردىت و ، بە ھەرزشى مەعنىوي پىويست و ، بە برى پىويست خۆتان رانەھىنايىت ، ئەوا لەو رىيەدا تيا ئەچن و سەرگەردان ئەبن و ، تواناتان نايىت لەسەر رەوتى خۆتان بەردەوام بىن ، يان ئەو رەوتە لە شىويك لەو شىوہ مەعنىوي يانەدا كە پىچەوانەي بىر و ھەستى بنەرەتايان ئەنجام ئەدرىت .

يەكەم قەلايە كىش بەرامبەر ئەو مەترسى يانەي كە ئەگوئىت بىنە رى پشت بەستەن بە نارام گرتن ، چونكە ئەبىتتە ئەو زەمىنە رەق و بتەوہي كە پىتان لەسەرى ناخلىسكىت . بە راستىي برى سەرکەوتن لە ژىر سايەي نارام گرتن دا نەخشە ئەكىشريت و ، بە تابلۆي نارام گرتنىش دوورپانەي رىي خىر و رىي شەر

روون ئەبیتتەو و ، بە دەرمان و چارەسەرییەکانی نارام گرتنیش ئەبیتت بەندایەتیی راستەقینە بۆ خوای بالادەست نایەتە دیی و ، بە نارام گرتنیش توانای سەرکەوتن بەرەو پلەکانی حەقیقەتەکانی ئیمان و نىسلام و ئىحسان ئەبیتت . جا ئەگەر مرۆڤ بە درۆبای تەمەنى نامانجىكى هەبیتت تا لە ئیمانەو بەگوازیتتەو بۆ مەعریفە و ، لە مەعریفەشەو بۆ خۆشەويستیی و ، بۆ ترس و بیم و ، ئەیەویت تامی چێزە رۆحیەکان بکات و بگاتە ویصالی راستەقینە ... ئەگەر نامانجىكى لەو شیوەی هەبیتت لەسەری پتویستە تۆشووئەو نارامە هەل بگرتت کە ئەبیتتە پالپشت و سەرچاوەی هیژ و ، ئەشەبیتتە ئەو هاوئەلەى کە لێی جوی نایبیتتەو . ئەگەر بیر لە جۆرەکانی نارام گرتن بکەینەو ، بۆمان دەر ئەکەویتت کە نارام گرتن پرگەى یان ماددەى یەكەمە لەو رەچەتەیدا کە بۆ بەرزبوونەو و پێشکەوتنى نادەمیزاد نووسراو .

نوێژ - کە ئەویش مەشقیكى تیاپە لەسەر نارام گرتن - گرنگ ترین هۆکارە بۆ دامەزرانی ئیمان و ، پاك کردنەوئەى رۆح و ، دەست خستنى تەندروستیی و ، گرنگ ترین هۆیکەشە بۆ لەیەك گەشتن و ، جۆریی و ، یەكگرتنى كۆمەلایەتیى و ، روونترین دیاردەشە بۆ قەوارەى ئوممەت و ، سەرى هەموو خواپەرستىیەکانە و ، رى و هیللى كەشتى دینە و ، پەيژەى نوورانیشە بۆ میعراجى دل .

جا هەر كەسێك بە نوێژکردن ئیمانى بە بەشێك لە سروشتى خۆى گێرا بیتت و ، ئەو ئیمانەى كەردبیتتە نامیرێك كە رۆحى پى پاك و خاوین بکاتەو و ، ژيانى دلێشى پى فراوان و قوول بکات و ، لە ئاو و هەواى فینكى نەرم و نیانیشىدا هەست بکات کە ئەو وا لە نیتوان ئوممەتێكدا کە وەك بینای بتەو وەهایە .. هەر كەس خوا بۆ ئەو تەووفیقى دا ، ئەوا بە ئاسانى ئەتوانیتت بەسەر هەموو كۆسپەکانى رێى خواپەرستىیدا زال ببیتت و ، بە نامانجى خۆى بگات .

﴿ وَمَنْ تَطَوَّعَ خَيْرًا فَإِنَّ اللَّهَ شَاكِرٌ عَلِيمٌ ﴾ (البقرة: ١٥٨) .

﴿ مَا يَفْعَلُ اللَّهُ بِعَدَابِكُمْ إِنْ شَكَرْتُمْ وَءَامَنْتُمْ ۚ وَكَانَ اللَّهُ شَاكِرًا عَلِيمًا ﴾

(النساء: ١٤٧) .

لهم دوو نایه تەدا ئەبینین وا خواى بالأدهست به سیفه تی «شاکر - سوپاس کەر»
خۆی پیشان ئەدا لە گەڵ ئەوەدا کە ئەو ((مشکور - سوپاس کراو)) ه . به پیتی
رای دەستەوسانی من ئەوهی کە لیژەدا ویستراوه ناماژەى بۆ بکریت بریتی یە لە
بنه مای (مقابلة) . واتە خواى مەزن بەرامبەر به کردەوهی بەندەکانی هەمان
کردەوه بەرامبەریان ئەکاتەوه و ، ئەمەش یەکیکە لە رهوشته کانی خوا . جا
ئەمە به تەنیا بابەتی شوکر ناگریتەوه ، بە لکو به هەمان شتیوه لە نایەتە
قورئانیەکان و فەرمووده شریفەکاندا لە مەسەلەکانی تردا (مقابلة) ئەبینین .
بۆ نموونه : ﴿ فَمَنْ تَابَ مِنْ بَعْدِ ظُلْمِهِ وَأَصْلَحَ فَإِنَّ اللَّهَ يَتُوبُ عَلَيْهِ ﴾
(المائدة : ٣٩) . ئەفەرموی : هەرکەس دواى زولم و ستم تەوبە بکات و خۆی چاک
بکات ، خواىش تەوبەى لى وەر ئەگریت .

پینغەمبەرىش ﷺ له پەرورەدگار یەوه ئەگێریتەوه و ئەفەرموی : (إذا تقرب
العبد إلي شراً تقربت إليه ذراعاً ، وإذا تقرب مني ذراعاً تقربت منه باعاً ، وإذا
أتاني شيئاً أتيته هرولة ...) .^٥ ئەفەرموی : ئەگەر بەندەکەم بستیك لیم نزیک
کەوتەوه ، من بایك لەو نزیک ئەکەومەوه و ، گەر بایك لیم نزیک کەوتەوه ، من
باعیتک لەو نزیک ئەکەومەوه و ، گەر به رویشتن به پیرمەوه هات ، من به
هەرولە به پیریوه ئەروم .

بەلێ ! ئەوهی لیژەدا ئەمانەوی ناماژەى پى بکەین ئەوهی کە نیعمەتیک گەر
لە هەر سەرچاوه یە کەوه هات پیویستە به (مقابلة) پاداشت بدریتەوه . ئەگەر
ئەو حەقیقەتەمان بیتهوه یاد کە نیمام (بدیع الزمان) ی نوورسیی لە وتەى

^٥ البخاري ، التوحيد : ٥ ، التوبة : ١ ، مسلم ، الذكر : ٢ ، ٣ ، ٢٠ - ٢٢ .

یه که م‌دا ناماژه‌ی بۆ کردووہ کہ ناده‌میزاد به‌رامبەر به‌و شته‌ی کہ نه‌ی ک‌ریت پاره به به‌قاله‌که یان فرۆشیاری میوه‌که نه‌دات . چاکه ... به‌لام به‌رامبەر به‌ خ‌وای بالاده‌ستی خ‌اوه‌ن و به‌دی‌هی‌نه‌ر و به‌خشنده‌ی هه‌موو شتیک چیی بکه‌ین ؟ یان نه‌و چیی لی‌مان نه‌ویت ؟ دیاره پیتیسته به‌ره‌نگاریبوونه‌وه‌مان له‌گه‌ل نه‌م نیعمه‌تانه‌ی‌دا به‌ پیتی نه‌وہ بیت که نه‌و لی‌مانی نه‌ویت .

نه‌گەر مه‌سه‌له‌که له‌ لایه‌نی عه‌زابه‌وه وه‌ر‌بگ‌رین هه‌یچ گۆزانیکی به‌سه‌ردا نایه‌ت . بۆ نموونه با سه‌یری نه‌م نایه‌تانه بکه‌ین : ﴿ تَخْتَدِعُونَ اللَّهَ وَهُوَ خَدِيعُهُمْ ﴾ (النساء : ۱۴۲) ﴿ وَمَكْرُؤًا وَّمَكْرَ اللَّهِ ﴾ (ال عمران : ۵۴) . پیتیسته له‌به‌ر رۆشنایی نه‌م نایه‌ته ﴿ وَلَا تَحْقِقُ الْمَكْرُ السَّيِّئُ إِلَّا بِأَهْلِهِ ﴾ (فاطر : ۴۳) له‌م نایه‌تانه تی بکه‌ین ، چونکه جائیز نیه کرده‌وه خ‌راپه‌کان به‌دینه پال خ‌وای بالاده‌ست .

به‌لی ! خ‌وای بالاده‌ست له به‌ره‌نگاریبوونه‌وه‌ی نه‌و که‌سه ناگه‌رئ که نیعمه‌ت وه‌ر بگ‌ریت و سوپاس بکات و ، به‌ ویستی خۆی بۆ ره‌زامه‌ندی خ‌وا ببه‌خشی‌ت ، هه‌روه‌ها له به‌ره‌نگاریبوونه‌وه‌ی نه‌و که‌سه‌ش ناگه‌رئ که نیعمه‌ت وه‌ر بگ‌ریت و نینکاری بکات و ، کاتی به‌خشینیش رۆدی بکات ، یان به‌ منه‌ت کردن و نازاردان خ‌یر و سه‌ده‌قه‌کانی به‌تال بکاته‌وه . جا نه‌وانه‌ی به‌ سوپاس کردن به‌ره‌نگاری نیعمه‌ته‌کان نه‌بنه‌وه ، نه‌وانه نه‌زانن هه‌ر نیعمه‌تیک خ‌وای بالاده‌ست پیتی به‌خشیون له عاده‌ت و ره‌وشتی خ‌وا ببه‌ ، له‌به‌ر نه‌وه ناییت له به‌خشینیان به‌سه‌ر خه‌لك‌دا رۆدی بگ‌ریت و ، نه‌مه‌ش نه‌بیته هۆی دابارینی نیعمه‌تی تازه و ، نه‌بیته هۆکاریکیش له هۆکاره‌کانی نزیک بوونه‌وه له خ‌وای بالاده‌ست . به‌م شیوه‌یه نه‌چنه ناو بازنه‌یه‌کی چاکه‌کاره‌وه که خ‌یر تیا‌یا خ‌یریکی تر به‌ره‌م دینیت ، تا له کۆتایی‌دا بگه‌نه ناسۆی (معیه - له‌گه‌ل‌بوون) ، (وما یزالُ العبدُ المؤمنُ یَتَقَرَّبُ إِلَیَّ بِالنَّوْفِلِ حَتَّى أَكُونَ سَمَعَهُ الَّذِي یَسْمَعُ بِهِ ، وَبَصَرَهُ الَّذِي یَبْصُرُ

بِهِ ، وَبِدَهُ الَّتِي يَبْطِشُ بِهَا ، وَرِجْلَهُ الَّتِي يَمْشِي بِهَا) .^١ نیتر ته‌نھا چاکه
 نه‌بینستیت و ، ته‌نھا چاکه‌ش نه‌بینیت و ، له لادانی گۆشه‌ی بینین نه‌پاریزیت و ،
 هه‌رجییش نه‌بینیت ده‌رسی عیرفانی لی وهرنه‌گریت و ، دلّیسی نه‌بیته گه‌نجینه‌ی
 دانایه‌تی و عیرفان .

* * *

﴿ وَمِنَ النَّاسِ مَن يَتَّخِذُ مِن دُونِ اللَّهِ أَندَادًا يُحِبُّونَهُمْ كَحُبِّ اللَّهِ وَالَّذِينَ
 ءَامَنُوا أَشَدُّ حُبًّا لِلَّهِ ﴾ (البقرة: ١٦٥) .

وا نه‌زانم نه‌م نایه‌ته پیروزه بۆ نه‌م حه‌قیقه‌ته گشتی‌یه‌ی خواره‌وه ناماژه
 نه‌کات:

له خۆشویستنی ئیرادی‌دا پێویسته به لای نیمان‌داره‌وه هه‌یج خۆشه‌ویستی‌یه‌ک
 نه‌بیته که له ژووری خۆشویستنی خوای بالاده‌سته‌وه بیته . گۆرانی خۆشه‌ویستی
 بۆ ره‌وشت و شعوریت که تیکه‌ل به کیانی مرۆف بیته و خۆشه‌ویستی‌کی شه‌یدای
 لی ده‌رجیت پێویستی به کات (زمن) هه‌یه و ، نه‌مه‌ش به راده‌ی ناسینی
 خوايه له لایه‌ن نه‌و مرۆقه‌وه . خۆشویستنی ئیرادیش بریتی‌یه له په‌یوه‌ندی و
 په‌سه‌ندی‌یه‌ک که نه‌م فه‌رموده شه‌ریفه : (لَا يُؤْمِنُ أَحَدُكُمْ حَتَّىٰ أَكُونَ أَحَبَّ إِلَيْهِ
 مِن وَاَلِدِهِ وَوَالِدِهِ وَالنَّاسِ جَمِيعًا) ناماژه بۆ نه‌م پله و پایه‌یه نه‌کات . له
 راستی‌دا خۆشویستنی راسته‌قینه به‌م هه‌نگاه‌ی یه‌که‌م جار ده‌ست پێ نه‌کات .
 نه‌گه‌ر بیینه سه‌ر باسی هه‌سته‌کانی خۆشه‌ویستی فیزیکی به لای مرۆقه‌وه وه‌ک
 خۆشویستنی مرۆف بۆ دایک و باوک و ژن و سامانه‌که‌ی ... ته‌د پێویسته نه‌و

^١ که‌یێکی وه‌ک نه‌م به‌نده‌یه که ژبانی له باروده‌خێکی به‌رزیی و بلندی‌دا به نه‌نجام دانی فه‌رزه‌کان و
 سونه‌ته‌کان به‌سه‌ر نه‌بات ، یه‌کێکه له‌وانه‌ی که فه‌رموده شه‌ریفه‌که باسیان نه‌کات .

خۆشویستنه له چوار چپوهی ئەو خۆشویستنه دا بیټ که خوای بالادەست فەرمانی پێ داوه ، ئەگینا خوای بالادەست ، هەر له ژیانی دنیا دا ، بە جۆرەها هۆ و رینگا بەندەکە ی تووشی تاقیی کردنەوه ئەکات و ، تۆلە ی لێ ئەسینیت ، یان ئەوه ی بۆ دوا ئەخات بۆ روژی قیامەت . کورته کە ی نیمان دار مرۆڤتیکی هاوسەنگە و ، پتویستە له هەموو ساتینکیش دا پارێزگاریی لهو هاوسەنگی یە ی خۆی بکات و ، له بەرده م هەموو ویست و نارەزووه کانی تری دا بی پارێزیت .

بەلێ ! خەلکانیک هەن که له بەگه وره گرتنی هەندێ کە سدا تا پله ی خوایه تیی زیاده روه یی ئەکەن و ئەلین : ((ئەو په روه ردگارمانه و ، په رستراومانه و ، خوامانه)) و ، باسی ئەوه ئەکەن که ئەو بەدی هینان و ، له ستایشی کار بەرپۆه بردنی لاف و گەزا ئ لێ ئەدەن و ، پله و پایە ی په رستراوی ره های پێ ئەبه خشن . جا هەرچەندە هەندیک له وانه ئەم جۆره بیر و هەستانه به ناشکرا دەر نابرن ، بەلام بهو هیوا و ناواته یان که لێی به ته ما بوون و ، روو نانیان لیتی و ، دەربرینی هەمان په یوه ندیی و بایه خ پێ دان ، هەمان شیرک ئەنجام ئەدەن . جا ئەگەر سیفەتی ((شیرکی ناشکرا)) بەسەر دەستە ی یە کەم دا بپین ، ئەوا دەستە ی دووهەم وان له ((شیرکی ضیمینی)) و شیرکی ناراسته وخۆدا و ، ئایه ته پیرۆزه کەش به توندیی به دەستە ی یە کەم دا هەل ئەشاخیت و ، دەستە ی دووهەمیش وریا و ناگادار ئەکاته وه .

پاشان ئەم ئایه ته پردیک له نیتوان خوایه تیی و له نیتوان خۆشه ویستی دا دروست ئەکات و ، سەرغی مرۆڤه کان بۆ لای هەستی ئەو خۆشه ویستی یه را ئەکیشیت که وا له نیتوان مرۆڤ و له نیتوان ئەوه دا که بروای وه هایه که په رسترا و خوای بیټ . جا ئەگەر دلە کان ملکه چیی بۆ ئەو خوایانه قبوول بکەن و گوێ پرایه ئی یان بۆ بکەن ، ئەوا له سەر نیمان داران پتویستە سنگیان بهو فراوانی یە ی بکەن وه و ، دەرگای دلە کانیشیان بۆ خۆشه ویستی خوای بالادەست بچەنه سەر پشت و ، چاویش بپرنه ره زامه ندیی خوا و ، ئەوه ش بزائن که به های

راسته قینهی ژایان له سەر گوێ پرایه ئی بۆ فرمانه کانی خوا وه ستاوه و ، نهو کارهش نه بچام بدن که نهو پیتی رازی به و بۆ نیمه ی پی خۆشه و ، نامانجیش بریتیی بیت له رهزامه ندیی نهو .

نهوانهش که خویان خۆش ناویت ، بۆ چاره نووس و سه ره بچامی نادیاران ، بهردهوام له دلهراکه و ترس بیمدا نه ژین . به لام نیمان داره راسته قینه کان لهو پیوانه راست و به وردیی هه ژمیرکراوه ناگادارن که پیغه مبه ران و نهولیا یان و نه صفیا یان - نهوانه ی که برونه هۆ بۆ نیمان هینانی خه لک و بۆ زیاتر ناسینی خوی بالاده ست - بۆ نیمان دارانیان داناوه و ، ته وحیدیش ترازوو و ته وه ره ی نهو خۆشه ویستی به یه . نهوان به کهم جار خویان به شیوه یه ک خۆش شه ویت که له عیشق و شهیدا بوون تیپهر بکات . به هۆی نه مه وه بهرام بهر به هه موو شتی که له غهیری خوا هه ست به په یوه ندی به کی نیسبیی نه کهن . نهوان هه یچ شتی کی تریان وه ک خوا خۆش ناویت ، به لکو هه ر شتی کیان به خۆش ویستنی کی نیسبیی به پیی نزیکیی نهو شته له خوا و له رهزامه ندیی خواوه خۆش شه ویت . جا نه م خۆشه ویستی به خۆش ویستنی کی به ته و باقیی شه بیت و ، له ناو ناچیت و له رزه شی پی نا که ویت ، چونکه نه وه خۆشه ویستی به که له عه قل و دل و مه نظیقوه هه ل قولا وه .

* * *

﴿ يُرِيدُ اللَّهُ بِكُمُ الْيُسْرَ وَلَا يُرِيدُ بِكُمُ الْعُسْرَ ﴾ (البقرة: ١٨٥)

هه یچ زۆر لی کردنی که - وه ک یاسایه کی گشتیی - له دیندا نیه . هه ر شتی کیش به قورس ده ربه که ویت شه بیته هۆ کاریک بۆ ناسانی . کورت کردنه وه ی نوێ له سه فه ردا و ، ماوه دان بۆ رۆزوو شکاندن له چه ندین حالته تی تابسه تی دا و ، ته شریعی ته یه موم ، هه موو نه م کارانه له شوینی ناره حه تی و ماندویتی دا روو

له ناسانی و ماوه‌دان نه‌نین . بگره هه‌تا چاوپۆشیش له‌و هه‌لانه نه‌کریت که له نه‌نجامی له‌بیرچوون روویان داوه .. هه‌رکەس له‌بیری چوو و له‌مانگی ره‌مه‌زان‌دا ناوی خوارده‌وه ، یان خواردنی خوارد رۆژووه‌که‌ی به‌تالّ نایته‌وه ، بگره به‌پیشکەشی‌یه‌کی خوای بالاده‌ست نه‌ژمیترئ . نه‌وه‌بوو جوړه‌ها نه‌رک ، ئیترسا بۆ هۆکاری نه‌صلیی بووبن ، یان بۆ هۆکاری لاوه‌کیی هه‌لگیران و ، رتی ناسانکاری گیرایه به‌ر . له‌به‌ر نه‌مه نه‌توانین بلیین چه‌ندین نه‌رک و خواپه‌رستی جوان هه‌ن که هه‌ر یه‌که‌یان به‌ بناغه‌یه‌ک دا نه‌نریت بۆ گه‌یشتن به‌ به‌خته‌وه‌ری هه‌تاهه‌تایی، وه‌ک به‌ره‌ه‌ست کردنی ده‌زوونی به‌دخواز و ، به‌رزبوونه‌وه‌ی ناستی رۆج و ، راهاتن له‌سه‌ر نارام‌گرتن و ، خۆئاماده‌کردن بۆ قیامه‌ت و ، به‌ده‌ست هینانی نیعمه‌تی سه‌رکه‌وتن له‌و رۆژه‌دا، به‌لام هه‌رکه نیشانه‌کانی نارپه‌ه‌تی‌یان تیا ده‌ر که‌وتن، خیرا به‌ بریتی‌یه‌کی ناسان و ساده نه‌گۆررین ، یان به‌ ته‌واویی لا نه‌بیرین و ، گه‌نجینه‌کانی پاداشت به‌ ده‌رگای به‌رینی نیه‌ته‌وه نه‌به‌سترین ، وه‌ک گێرانه‌وه‌ی نوێژ له‌وه‌و دوا ، یان دانی فیدیه‌یه‌کی ساده ، یان لابردنی نه‌رکه‌که به‌ ته‌واویی نه‌ویش له‌ کاتی له‌کارکه‌وتنی یه‌که‌جاری‌دا .

گرانی و ناسانی مه‌ل‌که‌چ کردنیش بۆ فه‌رمانه‌کانی دین له‌گه‌لّ حاله‌تی رۆحیی نه‌و که‌سانه و ناستی زانیاری‌یان و نه‌وه‌ی که له‌گه‌لّیا را هاتوون ... تد رێژه‌یه‌کی راسته‌وانه‌ی هه‌یه ، چونکه دین هه‌موو پله‌کانی کۆمه‌لگا یه‌ک پێ نه‌گریت . واته هه‌موو نه‌وانه‌ی که سه‌ر به‌ دین ئیترسا مامۆستا بن یان کرێکار یان خزمه‌تکار ، نیرینه بن یا مێینه نه‌توانن به‌ پێی پتویستی و لی‌هاتنه‌کانیان که‌لک له‌ دین وه‌ریگرن و ، هه‌ر هه‌موو نه‌شتوانن تامی شیرینی مه‌ل‌که‌چی بۆ فه‌رمان و قه‌ده‌غه‌کانی نه‌م دینه بکه‌ن ، هه‌ر یه‌که به‌ پێی ناستی خۆی . به‌لام نه‌گه‌ر سه‌یری به‌ها خۆیی‌یه‌کانی فه‌رمان و قه‌ده‌غه‌کانی ئیسلام بکه‌ین نه‌بینین پرپه‌تی له‌ سووک و ناسانی و چاوپۆشی و نه‌رمیی .

﴿وَإِذَا سَأَلَكَ عِبَادِي عَنِّي فَإِنِّي قَرِيبٌ أُجِيبُ دَعْوَةَ الدَّاعِ إِذَا دَعَانِ ط
فَلْيَسْتَجِيبُوا لِي وَلْيُؤْمِنُوا بِي لَعَلَّهُمْ يَرْشُدُونَ﴾ (البقرة : ۱۸۶) .

له چەندین بۆنەدا خوای بالادەست نزیکی خۆی له بەنده کانیەوه دەر برپوه ،
لیژەشدا ئەفەرموی : من له بەنده کانیەوه نزیکم . بەئێ ! خوا له بەنده کانیەوه
زۆر نزیکه ، بەلام بەنده به پیتی ئەو پلەیهی که پیتی گەیشتووه ، به کاری پر له
ئیخلاصی و پاکبوونەوهی هەستەکانی ، خوای بالادەست ئەناسیت . بێگومان
ناسینی خوای بالادەست لەلایەن پیغەمبەرەوه ﷺ به وێژدانی وەک ناسینی هیچ
تاکێکی نۆمەتەکەمی نیه ، ئەگەرچی ئەو تاکە له ئەولیا یانیش بیت . ئەوهی
گرنگ بیت لیژەدا ئەوهیه که بەنده له لایەکەوه هەول بەدات له ناسینی خوای
بالادەستدا پلەیی خۆی بەرز بکاتەوه و ، لەم مەیدانەدا کۆشش بکات و ، له
لایەکی تریشەوه مافی ئەو پایه و پلانی بەدات که پێیان تەگات ، یان هەولیان بۆ
بەدات . یان لەسەر بەنده پێویستە له لایەنی هەست و سۆز و باروودۆخی
فیکری یەوه و ، له لایەنی کاریشەوه بهو شێوه بژیت که ئەو پلە و پایەیه لەسەری
به پێویستی ئەگیریت و ، لەو مەیدانەشدا ژێانی بەسەر بەریت ، ئەگینا
لهوانەیه له لووتکەیهکی بەرزەوه بۆ ناو دۆلێکی قوول بەر بیتەوه .

جا ئێمە لیژەدا پێش هەموو شتێک وەهای ئەبیین که مژدە نزیکی له
خوای بالادەستەوه بەستراوه به زوو گیرابوونی دوعاوه و ، ئەو نزیکی یەش - که له
دەرەوهی دووری یە هەندەکی و چۆنیتی یە کانهوه و ، له دەرەوهی هەموو
دەرچە کانیەوه بیت - بەستراوه بهو دوعا پر له ئیخلاصەوه که له خوا داوا ئەکریت
و ، ئەنجامتیکی ئەویشه .

شان به شانی نه‌وه‌ش پټويسته ناماژه بۆ نه‌وه بکريت که کاريگه‌ريی دوعا له دهره‌وي زنجيره‌ی هۆ و هۆکاره‌کانه ، له‌بهر نه‌وه دواي بی‌ده‌نگ کردنسی ماددی‌یه‌کان و سروشت‌په‌رسته‌کان پټويسته نه‌وه روون بکه‌ينه‌وه که هۆکاره‌کان و یاسا سروشتی‌یه‌کان به‌دیی هیتراوی خواي بالاده‌ستن و ، نه‌وان سنوور بۆ نیراده و ویستی خواي دانانین و ، ده‌ستیان به‌سهریا ناروات و ، هدرگیز توانای نه‌وه‌یان نیه و ، خواي بالاده‌ست نه‌گهر بیه‌ویت نه‌توانیت . شان به شانی نه‌وه راسته‌وانه‌یه‌ی که له سروشت‌دا هه‌یه . به‌رووداوه له راده به‌ده‌ره‌کان ، وه‌ک موعجیزه و که‌راماته‌کان ، نال و گۆږ به‌سهر هم‌وو شتیک‌دا به‌یتیت و ، لالانه‌وه و پارانه‌وه‌و دوعا‌کان گیرا بکات و ، کۆمه‌له کاروباریک به‌دیی به‌یتیت که له سه‌رووی هۆکاره‌کانه‌وه بن . جا ههر وه‌ک نایه‌ته‌که ناماژه بۆ نه‌مه نه‌کات ، باسی نزیکیی خۆیسی نه‌کات که له دهره‌وي چهند و چۆنه (واته چهند و چۆن سنووری بۆ دانانین) و ، دوعا‌کردنیش به‌هاوار هاوار ناییت . هه‌روه‌ک که‌ر بدوینیت - ، چونکه خوا هم‌وو چرپه‌یه‌ک و ختوره‌یه‌کی دل و نفه‌س ، به‌یتنه‌ی ده‌نگه به‌رزه‌کان ، نه‌بیستیت . له‌بهر نه‌مه پټويسته دوعا به‌ شیوه‌یه‌کی گونجاو و ، له چوارچیه‌ی نه‌ده‌بی پټويست‌دا بۆ سولتانی ناسمانه‌کان و زه‌ویی نه‌نجام بدریت، که نه‌فه‌رموی : ﴿ وَنَحْنُ أَقْرَبُ إِلَيْهِ مِنْ حَبْلِ الْوَرِيدِ ﴾ (ق : ۱۶) .

پاشان به‌پیی فه‌رمایشتی خواي گه‌وره : ﴿ فَلْيَسْتَجِيبُوا لِي وَلْيُؤْمِنُوا بِي لَعَلَّهُمْ يَرْشُدُونَ ﴾ (البقرة : ۱۸۶) نه‌وانه‌ی که له کرۆکی دلپانه‌وه گۆږ‌پایه‌لیی بۆ فه‌رمانه‌کانی خوا نه‌که‌ن و ، له هم‌وو کاریکیشیان‌دا نامانجیان نه‌وه‌یه به‌نیمانی کامل بگه‌ن ، نه‌وانه (راشد) ن و ، به‌نامانج و مه‌به‌سته‌کانیشیان گه‌یشتوون . چونکه به‌نده به‌پله‌ی خۆدامالینی له هه‌وا و ناره‌زووه‌کانی و له لاوازیی دهروونی و ، به‌پله‌ی هانا‌بردنی بۆ خواي بالاده‌ست ، کاری خۆی به‌و خوايه سپاردوه که چاکه‌کاری تایبه‌تی و ، پشت‌گیری تایبه‌تی و ، مامه‌له‌ی

تایبه‌تیی و ، میهره‌بانیی خۆی بی‌نه‌به‌خشی که کاری وه‌ها نه‌نجام نه‌دات که هزاره‌ها هۆکار له هه‌زاران سال‌دا نه‌نجامی ناده‌ن .

* * *

﴿ وَقَتِلُوهُمْ حَتَّىٰ لَا تَكُونَ فِتْنَةٌ وَيَكُونَ الدِّينُ لِلَّهِ ﴾ (البقرة: ١٩٣) .

نه‌گنجی نه‌و وته‌یه‌ی هاوه‌لی پایه‌دار عه‌بدووللای کوری عومهر خوا لییان رازیسی بی بهینریتسه‌وه ، که له کاتی نه‌و رووداوانه‌دا وتبوری که له نیوان عه‌بدووللای کوری زوبه‌یر و هه‌ججایی کوری یوسفی شه‌قه‌یی رویان دا ، کاتیک که دوو پیاو دینه‌ لای و پتی نه‌لین : خه‌لکیی ده‌ستیان داوه‌ته کاریک ، تۆیش کوری عومهری و هاوه‌لی پیغه‌مبه‌ری ﷺ ، چیی له‌وه قه‌ده‌غته نه‌کات تۆیش ده‌ست بده‌یتسه کار ؟ وتی : نه‌وه قه‌ده‌غته نه‌کات که خوای گه‌وره خویتی براکه‌می حه‌رام کردوه . وتیان : نه‌ی خوا ناهه‌رموی : « وَقَتِلُوهُمْ حَتَّىٰ لَا تَكُونَ فِتْنَةٌ ؟ » . ناهه‌رموی : کوشتاریان بکه‌ن هه‌تا (فیتنه) روو نه‌دات ؟ وتی : ئیمه کوشتارمان کرد هه‌تا نه‌وه‌بوو (فیتنه) رووی نه‌دا و دین و مل که‌چییش بۆ خوا بوو . به‌لام ئیوه نه‌تانه‌وی کوشتار بکه‌ن بۆ نه‌وه‌ی (فیتنه) روو بدات و دین و مل که‌چییش بۆ غه‌یری خوا بی .

له سه‌رده‌می مه‌که‌دا - که زیاتر له نیوه‌ی سه‌رده‌می پیغه‌مبه‌رایه‌تیی پیک نه‌هیتی - پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ نامۆزگاریی موسلمانه‌کانی نه‌کرد که لی‌بوورده و نه‌رم و نیان بن هه‌تا له لایه‌ن خوای بالاده‌سته‌وه فه‌رمانیکی تر بیت . نه‌مه‌ش هه‌ر هه‌مووی له چوارچیوه‌ی نایه‌تی : ﴿ ادْعُ إِلَى سَبِيلِ رَبِّكَ بِالْحُكْمَةِ وَالْمَوْعِظَةِ الْحَسَنَةِ وَجَدِلْهُمْ بِالَّتِي هِيَ أَحْسَنُ ﴾ (النحل: ١٢٥) و ، به‌ درێزایی

سیانزه یان چوارده سال هه موو هه ئس و کهوتیکی موشریکان ، که بریتیسی بوون له زولم و ستم و کینه و سله مینه وه و دهست درتژیی و زه لیل کردن ، له لایهن موسلمانانوه به لی بوردن و چاوپوشیی و خۆشهویستی وه لام درانه وه . دواى نوشتیسی هیتانی ئەم رهفتاره ی موسلمانانیش بۆ نهرم کردنی دلّه رهقهکانی لایهنی بهرامبەر ، سهردهمی به کارهیتانی هیز هیترايه کایه وه ، ئەمهش تهنها بۆ یهك مهبهست ، که بریتیسی بوو له قهدهغه کردن و وهستاندن دهست درتژیی بۆ سهر دین و ، کوشتنی مروّقه بی تاوانه کان و ، زه لیل کردنی به رهکانی داهاتوو .

واته یه کهم جار چاوپوشیی و لی بوردن ، پاشان بهرگریی له خۆ کردن . جا بۆ دینیکی جیهانیی ، له جیهانیکدا که بروای به یاسای هیز ههیه و بۆ به حق دهرخستنی ناحق پهنای بۆ نهبا ، ئەم کاره ی ئیسلام کاریکی پیویست بوو . ههروهها بۆ وهستاندن دوژمنانی دین له سنووری خۆیاندا کاریکی پیویست بوو . ههروهها بۆ سازکردن و ریک و پیک کردنی مهیل و ئاره زوه کان .. ههروهها بۆ سنووردانان بۆ ئاره زوهکانی دهروونی به دخواز که نیازی جهنگانی له گهڵ کهسانی تردا و سه پاندنی دهسلاتی خۆی به سهریاندا هه بی . هه موو ئەم هۆیانه له پشتی مۆلّه تان به جیهاد و کوشتاری پیغه مبهروه بوون ﷺ ، که له کتیبه ناسمانییه پیشووه کاندا به ((خاوهنی شمشیر)) وه صف کراوه . جا ههروهك فیر بوو بوو چۆن کوشتار بکات ، وه هاش فیر بوو بوو چۆن صلح بکات . خۆ نه گهر وینهی ئەم کارامهیییه پیغه مبهرانیه نه بوایه ، نهوا نه نه توانرا دهست به سههر ئاره زوهکانی دهرووندا بگیری که سروشتی کوشتن و دوژمن کارییه . چونکه کاتیک که ههستهکانی ئەکاته کهم ، له سه رهتای دهست پی کردنی ناکۆکیی و کوشتاردا ، نهوا جگه له رشتنی چهن دین گۆمی خوین و ، جگه له دروست کردنی چهن دین ((پالّه وان !!)) ی جهنگی خویناوی ، ههچ مهبهستیکی تری نابیت . خۆ سروشتی نهو بریارانهش که نهوانه دهریان نه کهن شتیکی دیاره . له بهر نهوه قورئانی پرۆز و سوننه تی پیغه مبهر دهستیان دایه چاره سهریی که لینه کان و ،

وشك كردنى سهراوه كانيان له سروشتى مرۆڤ دا و ، رتيك و پتيك كردنيان و ، خستنيانه چوارچيويه رژيميكي نيشانه ناشكراوه و ، داخستنى هممرو نهو دهراغيانهش كه بهره و خراپكارييه كان سهر نه كيشن و ، له ههوا و نارهزووه مرۆبييه كانهوه ههڤ قولاون . نه مهش به داناني بنچينهيهكي روون، يه كه م بۆ جهنگه كانى بهرگريي كردن و پاشانيش بۆ جهنگه كانى هيرش بردن، هه ر كاتى كه مهرجه كان و بارودۆخه پيويسته كان هاتنه دىي .

﴿ كَانَ النَّاسُ أُمَّةً وَاحِدَةً فَبَعَثَ اللَّهُ النَّبِيِّنَ مُبَشِّرِينَ وَمُنذِرِينَ ﴾ (البقرة: ۲۱۳).

هه نديك له تهفسيرنووسان له تهفسيري ﴿ كَانَ النَّاسُ أُمَّةً وَاحِدَةً ﴾ دا نه لئين: ناده ميزاده كان هه ر هموويان كافر بوون ، خواي گه و ره نوح پيغه مبهه ر و پاشان پيغه مبهه ر كاني تري سهلامى خوايان لى بيت ره وانه كرد . به لام نه م تهفسيره به هيج شيويه كه راست نيه . له سهرده مى ناده مهوه سهلامى لى بيت هه تا نه مرۆ، له هممرو سهرده ميك دا ، خه لكيي بۆيان نيمكان بووه هيدايه ته له سهه دهستى پيغه مبهه رتيك دا وهه رگرن و ، شوين ريگاكه ي بكهون و ، خۆيان به پله به رزه كان بگه يه نن . واته هه ميه شه نهو هه له ره خساوه و ، هى و ايان بووه كه لكي لهو هه له وهه رگرتوو و ، هى واشيان بووه كه لكي لى وهه رنه گرتوو و وهه خۆي ماوه ته وهه . به هه ر حال ناده ميزاد به بى رابه ر نه ماوه ته وهه و ، هه رچه نده به هۆي نهو په يامه تازانه وهه كه پيغه مبهه ران سهلاميان لى بيت پييان ره وانه نه كران ناكوكيي نه كه وته نيوان ناده مى يه كانه وهه ، به لام نهو هيدايه ته ي كه ره وانه كردنى پيغه مبهه ران پيشكه شى نه كرد يه كجار لهو ناكوكي يه زياتر بوو .

به پیتی رای بدیع الزمان ، مامۆستا نورسییش نه گهر له ناو صهد نه مام دا ده نه مام سهوز بین و بینه درهختی بالا بهرز ، شهوا ناوتری شهو کشتیاری خاوه نیان زهره ری کردوه . به هه مان شتیه نه گهر له ناو صهد که سدا ده که س هیدایهت وهر بگرن و نیمان بهینن و له ژیانان دا له هۆ و مه بهستی به دی هینان ناگادار بن ، شهوا شهوه به سه که تیکرای خه لک له گالته جاری به دی هینان رزگاری ببیت .

به لئی ! خه لک له سه ره تاوه ، به هۆی چاکه ی شهو پیغه مبه رانه وه که له یه ک سه رچاوه وه ره وانه کرابوون و په یامه کانیشیان له یه ک ناسمانه وه هاتبوونه خواره وه ، یه ک نومعت بوون و ، شهو کاریگه ری په ش که شهو په یامانه کردیانه سه ر ویژدانی خه لکه که وه های لی کردن که یه ک کۆمه ل بن ، نیتر درونده دهر نه چوون و ، دل و دهروونیشیان له دین و نیمان خالی نه بوو و ، دهست دریتی که ریش نه بوون . پاشان به بۆنه ی هه ندی هۆی لاهه کی یه وه ناکۆکیان تی کهوت و ، یه کیتی یان تیک چوو . شهوه بوو یه که م مرۆژ که له هه مان کات دا یه که م پیغه مبه ریش بوو ماوه یه کی دوور و دریت خه ریکی گه یانندی ته وحید و چه سپانندی به یه کابوون بوو . پاشان هه ندی ته بیعت که له ناخی مرۆفدا چه قیون - نه مه ش له پیناوی دهست خستی هه ندیک له بهر شهوه ندی یه کانی و ، به بۆنه ی تاقی کردنه وه یشیه وه - ناسه وار و کاریگه ری خۆیان ده رخت ، نیتر هه لپه ی سۆز و ناره زووه کان جیی عه قل و مه نتیقیا ن گرت ه وه و ، ناره زووه کانیش جیی هیدایهت . به م جو ره یه کیتی و به یه کابوون له به رده م ناکۆکی دا تیک شکان . به لام خوا ی بالاده ست ، که له بناغه دا مرۆفی له سه ر بنچینه ی نیستی قامهت و پاکیی به دی هیناوه ، پیغه مبه ری نوی ره وانه نه کردن ، تا شهو کۆسپانه ی که کهوتونه ته نیوان دلی مرۆژ و حه قیقه ته کانه وه لایان به ریت و ، سه ره نجامی خراپه شی پیشان بدات و ، له دلشیا هیوا ی چاکه برویتیت و ، بۆ وریایی و ناگاداریش بانگی بکات .

به لآم هه ندىكيان نه يان توانيى له ديلى ههوا و نارە زووہ كان رزگار بن و ، هه ندىكى تريشان نه يان توانيى قەدە غەى خۆيان له بەردەوام بوون لەسەر رتي زولم و تەكە ببور بکەن . نەمەش بوو مایه ی بەردەوام بوون و پەرەسەندن ناکۆکيى ، بە لآم بە رتي جۆراوجۆر و شيوازي تر ، نەگەرچيى له جارن جياواز بن . له راستيى دا ناکۆکيى يەكەمى نيوان خەلگيى له ئەنجامى لاوازبووني حەقيقەتە كان بوو لەبەر چاويان و ، گۆرانيان بۆ چەند راستى يەكى كۆژە و ، پاشان شىي بوونەويان و جي گرتنەويەيان له لايەن شتى ترهوه . بە لآم ناکۆکيى دووہەم هۆى سەرھەل دانی يان حەسوودى بوو ، يان زيادە ڤهويى و ئەوهى لەوهوه پەيدا ئەبیت له تەئويل و تەفسيرى هەلە ، دواى ئەوهى كە حەقيقەتە كان روون بوونەوه و ، هەموو خالە ناديارە كانيش بە بەلگە و سەلماندن دەركەوتن ، يان دەست دانە چەندن ئيجتیهادی رووكەش ، كە سەرەڤاى بووني سەلماندن و بەلگەى خوايى ، له نارە زوويازي يهوه سەريان هەل داوه .

له گەل ئەوهش دا خواى بالادەست بە هۆى نايەتە روون و ناشكر اكانيهوه ، له مەسەلە كانى ئيجتیهادا ، هەموو كون و كەلە بەرئىكى گرتووه و ، هەموو ئەو رتيگايانەشى داخستوون كە ئەبنە مایه ی پەيدا بووني ئەو تەفسيرانەى كە له ههوا و نارە زووہ كانەوه هەل قولاون . تۆش نەگەر بەتەويت بە زمانى فەقيھە كانەوه نەمە دەر بېريت ئەوا ئەبیت : ((لا إجتهد مع النص)) . واتە : كە دەق هەبوو ئيجتیهاد ناکريت .

بەلئى ! ئەوانە دەستيان نەدايه ئەو نايەتانەى كە بانگەشەى رتيكەوتن ئەكەن و ، هۆيەكن بۆى ، بەلكو هەلمەتيان دا و كەوتنە شوين ئەو ئيجتیهادانەى كە پشتيان بە نارە زووہ كان بەستبوو و ، سەريان له پەرتەوازيه ی و ناکۆكى يهوه دەر ئەچوو و ، نەمەش واى لئى كردن له شيو و دۆلى ناکۆکيى و پەرتەوازيه ی و سەرگەردانيى دا تلير ببنهوه .

﴿ وَقَالَ لَهُمْ نَبِيُّهُمْ إِنَّ آيَةَ مُلْكِهِ أَنْ يَأْتِيَكُمُ التَّابُوتُ فِيهِ سَكِينَةٌ
مِّن رَّبِّكُمْ وَبَقِيَّةٌ مِّمَّا تَرَكَ آءَالُ مُوسَىٰ وَآءَالُ هَارُونَ تَحْمِلُهُ الْمَلَائِكَةُ ۚ إِنَّ فِي
ذَٰلِكَ لَآيَةً لِّكُم إِن كُنْتُمْ مُّؤْمِنِينَ ﴾ (البقرة : ٢٤٨).

پیش هموو شتیك پتیوسته مانای (سکینه) به جوانیی بزانیت. (سکینه)
له بارهی زمانهوانییهوه به مانای جیددی و وبقار و دامهزراوی و دنیایی، یان
به مانای نیشانه، یان نهو موعجیزهیه دیت که مرؤڈ دل ناسووده نهکات، واته
نهو موعجیزهیه که کاتیک مرؤڈ به چاوی خوی نهیبینیت و به ویزدانی ههستی
پیی نهکا، رۆحی ههست به هسانهوه و هیمنیهک نهکات. واته (سکینه) به
تیشکدانهوهی جوراوجور دهر نهکویت و، بؤ خوناندنیش به شیوهی جوراوجور
زوری لی دیت.

به ههر حال پاشماوهیهکی مبارهک بوو که چند پیغه مبهریکی مهزنی پیشینه
له دواي خویان بهجی یان هیشتبوو و، دهروونه کانیش هیمنیی و دنیایی یان
لیتانهوه دهست نهکوت. جا له بهر نهوهی که سهکینه له تابوته کهدا بوو،
تابوته که خوی به سهکینه و به هوییهکی مبارهکی نه ژمیتررا. له بهر نهوهش
بهو شیوه ژمیتررا چونکه مهلائیکه تهکان - که پالنهوانی نه م رووداوه بوون -
تابوته که یان ههل گرتبوو، بهم بۆنهوه پله و پایهیهک و به هایهکی گهوره به
تابوته که به خشرا. ههروه ها به گهوره زانینی تابوته کهش بهو رادهیه له لایهن
مهلائیکه تهکانهوه نهوه دهر نهخات و به لگه شه له سهر رادهی نرخ و به های
مبارهکی.

ئەو (سكىنە) يەش كە لە قورئان و سوننەتدا باس كراوه برىتىيە لە
 تەجدللايەكى مەلەكووتىيى سيفەت قىيامەتىيى ، واتە لە جىھانى غەيبەو ، كە
 خواي بالا دەست بە ھەندئ كەسى ئەبەخشىت ، ئىتر خۆراك و ھىز بە دلەكان و
 نووريش بە ئىرادە ئەبەخشرىت . لەوانەيە ئەو سەكىنەيە لە ئەنجامى دوعا و
 پارانەو ەي دۆستانى خواو ەيىت و ، لەوانەشە لە ناخلۆفدا و بەبى داوا كردن بىت ،
 بەلكو بە بۆنەي رىزگرتن و نەرمىى نواندن لە گەل ھالەتەتەكى تايبەتىيەدا . واتە
 سەكىنە نىعمەتەك و فەزلىكە كە نەئىنىيەكان دەورەيان داو ، بە شىو ەيەك كە
 ئەو كەسەي پىشكەشى كرا و چوو ە سايەيەو ، بە وینەي ئەو كەسە ھەست
 ئەكات كە چوو بىتە قىيامەتەو ە بە چاوى خۆي دىبىتى . ھەندىكەش لە ماناي
 سەكىنەدا وتوو يانە برىتىيە لە دابەزىنى مەلائىكەت . ھەندىكى ترىش وتوو يانە
 برىتىيە لە ھاتنە خوارەو ەي بەدىي ھىتراو ە رۆحانىيەكان . جا ئىتر ئەگەر سەكىنە
 برىتىيى بىت لە دابەزىنى مەلائىكەت يان دابەزىنى بەدىي ھىتراو ە رۆحانىيەكانى
 تر لە غەيرى مەلائىكەت ، ئەوا ھەر كە سەكىنە لە شوئىنەكدا دابەزى منەتى
 خوايش دانەبەزىت ... منەتى خوايى دانەبەزىت و كەشى ئەو شوئىنە بە
 كەشەكى پەر لە ناسوودەيى ئەگۆرپىت ، بە رادەيەك كە ئەگەر مەرگ لەو شوئىنەدا
 بە خور ببارىت ، ئەوا ئەو كەسەي كە سەكىنەي دابەزىو ەتە سەر جوولەي پى
 ناكەوئىت . ئەمەش نمونەيەك لەسەر ئەو ە : لە غەزاي خەندەقدا ئىمان داران
 لەرزەيەكى توندىان پى كەوت و ، چەند رۆژىكەش لە ژىر چەپۆكى ناسنىنى
 نابلووقەدا تلانەو ، كەچىي لە گەل ئەو ەشدا بە شىو ەي پالەوانى خۆگر مانەو ە .
 ئەمەش نمونەي پالەوانەكانى ((ئوحد)) كە رووبەر ووى مەرگ و رووبەر ووى ئەو
 بوومەلەرزە سەختە بوونەو ە كە شوكەي بە بناغەي ھەموو شتەك خستبوو .
 غەزاي ((ئوحد)) شتەكى ئاسان نەبوو . ئەو ەبوو ەفتا لە ھاو ەلانى تىدا
 شەھىد بوو كە ھەمزە خوا لىي رازىي بىت سەردارىان بوو . بەلام كە خوا ھاتە
 كۆمەكىيان و سەكىنەي بەسەرياندا باراند ، بە وینەي شىر نەپراندىان و ،

زامه كانيان توند بهست و ، بۆ رۆژى دووهه مى جهنگه كه ههستان و له شىوهى سوبايه كى نویدا ، بۆ راوانى دوژمن ده رچوون ، ههتا هه ندى كانيان نهو برا زامدارانه يان كه له گه ليان ده رچووون و ، به هوى سه ختیی زامه كانيانه وه توانايان نه بوو رى بپن ، به كۆل هه ل نه گرت . كاتيك كه نه بوسوفيان به مهى زانى و ، لى پراى هاوه لانى بۆ ساغ بوويه وه بۆ شوین كه وتنيان تا مه ككه ، به په له فرمانى بۆ سوباكه ی ده ركرد تا بگه رینه وه و به ره و مه ككه هه ل بپن ، تا نه و تۆزه سه ركه وتنه شى له ده ست نه چى كه به ده ستى هینابوو .

به بۆنه ی نه و تايبه ت مه ندى يانه ی سه كينه وه كه له سه ره وه باسما ن كردن له دو عا كانيش دا داوا نه كرا . بۆ نه مه پتغه مبه ر ﷺ و هاوه له به رتزه كانى له غه زای خه نده قدا ، كه ميك پيش گه يشتنى دوژمن ، به شىوه ی سه روود نه يان وت : (فَأَنْزَلْنَا سَكِينَةً عَلَيْنَا)^٧ .

به لآم سه كينه ش بۆ هه موو مرۆفیک و له ناو هه موو قه وميک دا به هه مان شىوه دانابه زیت و نادره وشیتته وه . له دابه زینى سه كينه دا - كه نه توانين وه ها پیناسه ی بكه ين بریتى به له لوتف و پيشكه شى خواى بالآده ست - به رده وام بارودۆخى تاكه كان و كۆمه لگاكان به رچاو نه گيریت . نه وه بوو له به دردا سه كينه بریتى بوو له وه مه لانيكه تانه ی كه دابه زينه مه يدانى جهنگه كه . به لآم نه و سه كينه به ی كه دابه زى به سه ر نوسه يدى كورپى حوضه ير و خهريك بوو قورشانى نه خویند ، له شىوه ی په له هه وریك دا دره وشايه وه . ههروه ها نه و سه كينه به ش كه له نه شكه وتى (سور) دا دابه زى به سه ر دلئى پتغه مبه ر ﷺ ، كه له گه ل نه بوبه كرى سه دديقى هاوه لئى دا بوو خوا لئى رازى بپت ، له شىوه ی ناسووده یى دل و پشت به خوا به ستتيكى گشتى بوو ، هه رچه نده هاوه له كه ی زۆر له دلته راو كه دا بوو بۆى . ههروه ها سه كينه له كاتى كۆچ كردن دا به لای نيمام عه لى به وه خوا لئى رازى بپت به شىوه ی متمانه و ناسووده یى دل دره وشايه وه

^٧ البخاري ، المغازي : ٢٩ ، مسلم ، الجهاد : ١٢٣ - ١٢٥ .

کاتیک که له ناو نوینه که ی پیغه مبهردا ﷺ خهوت و ، چاک نه شی زانی که نه بیته نیچیری شمشیره داخ له دله کان .

به لام به نو نیسرائیلی به کان ، پیش هموو شتیک له سه زمان پیوسته نه م حه قیقه ته بجه سپینین : نه وهی زیاتر نه م قهومه ناسراوهی میژوو جیا نه کاته وه نه مهیه که نه وانیش سه کینه یان به شیوه یه که دهست بی گری و چاو بی بینیت پیشکش کرا ، نه مهش له بهر راگیر کردنی ههست و بیریان و تایبهت مهنیدی ژیانان و رهوشتی تایبهت یان ، واته به شیوه یه کی بهر جهسته و بینراو پیشکش یان کرا ﴿ لَنْ نُؤْمِنَ لَكَ حَتَّى نَرَى اللَّهَ جَهْرَةً ﴾ (البقرة : ۵۵) . جا لیره دا هاتنی نامیری نه فیی ((لن)) نه وه نه گه یه نیت که نه وان خو یان ناماده کرد بوو به ناسانی نیمان نه هینن . لیره دا پیمان خو شه له باسه که ده چین و بلین : کاریکی گران بوو بو عیسا پیغه مبهر سه لامی لی بیت له نیوان نه قهومه دا ، که هموو شتیک یان نه بهست به وه وه که به چاو نه ی بینن ، نه رکی پیغه مبهرا به تیی نه نجام بدات ، چونکه نه و بایه خی به لایه نی رو حیسی نه دا . نه مهش حیکه تیکی خوابی تیا بوو ، چونکه مه بهستی پیغه مبهرا به تیی عیسا سه لامی لی بیت - که لایه نی رو حانی تیا زالا بوو - بریتی بوو له راست کرد نه وهی نه و لایه نه ماددی به ره قه که جووله که پیوهی گیر و ده بوو یون . له هه مان کاتیش دا ناماده کاریه که بوو بو پیغه مبهرا به تیی پیغه مبه زمان ﷺ . جا عیسا پیغه مبهر سه لامی لی بیت ژیان له هه ولی جی به جی کردنی نه م په یامه ی دا به سه ر برد . هه ولی نه مهی دا و به پیی ناستی تی گه یشتنیان په یامه که شی پیشکش کردن . نیت شتیک بو باس نه کردن که به لایانه وه سه یر بیت یان وهی نه گرن ، به لکو پیی فهرموون : (شتی زورم به لاه هه یه که نه مه وی پیتانی بلیم ، کاتیک که فارقلیط هات پیتانی نه لیت) . ^۸ عیسا

^۸ انجیل یوحنا ، الباب ۱۴ ، خلاصه ۱۵ ، ۱۶ ، ۲۶ ، ۲۷ ، الباب ۱۶ ، خلاصه ۸ ، ۷ .

پیغه ممبر سهلامی لی بیئت شتیکی بۆ باس نه کردن که له چوارچیوهی بۆچوون و تیگه یشتنیان و ، له ناستی دهرک پی کردنیان بترازیت . له گهله نهوهش دا هندیك له رهوشت لاوازه کان - نهوانهی که ماددی یهت چاری کویر کردبوون و ، نهیان نه توانیی ههتا لهوه تی بگهن و وهری بگرن - لهوانهی که بووبوونه کلکی بیزهنتی یهکان ههولئی کوشتنی نهم پیغه ممبره بهریزهیان دا . جا نه گهر سه کینه بهو شیوه رۆحانی یه که هاته خوارهوه بۆ سهر پیغه ممبرمان ﷺ و ، بۆ سهر نیمام عدلیی خوا لیتی رازی بیئت و ، بۆ سهر نوسهیدی کوری حوضیر خوا لیتی رازی بیئت ، بۆ سهر نهو جوژه قهومهش بهاتبایهته خوارهوه ، نهوا نهیان نه توانیی هیچی لی تی بگهن . له بهر نهوه نه بینین نهو سه کینه یه که دابهزی یه سهر نهو جوژانه به شیوازیکی ماددی و ، به شیوازیکی وهها پیروز بوو که نهوان لیتی تی بگهن . بریتی بوو له نه ماناته پیروژه کان له پاشماوهی پیغه ممبران یووسوف و موسا و هاروون سهلامیان لی بیئت که له ناو تابووتیک دا بوون و ونیان کردبوو .

نه توانرئ هاتنی سه کینه له ناو تابووتیک دا له لایهنی (ظاهری) و له لایهنی (باطنی) یه شهوه ههله بسه نگیتریت . جا له لایهنی (ظاهری) یه وه :

۱ - توانای خوی بالادهست دهر نه خات .

۲ - متمانهی پیغه ممبری مژده دهر زیاتر نه کات .

بهلام له لایهنی (باطنی) یه وه بریتی یه لهو هیژ و توانایه که جووله که لهم جوژه رووداوانه وهری نه گریت ، که له ناسۆی کاره له راده به دهره کان و مووعجیزه کانهوه روو نه دهن . بهلام لی هاتن و ناماده باشیی تاکه کان بۆ وه رگرتنی نهو سه کینه یه به پیی جیاوازی وزه رۆحی یه کانیان جیاواز نه بیئت . نهو به شهی که تاکیکی وزه زۆر به دهستی دینیت بی گومان له بهشی نهو تاکه ی که نهو لی هاتن و ناماده باشی یه نیه و ، له بهشی نهو تاکهش که ههر رووداویکی دیتته بهردهم له گوشه رهخنه و زامدارکردنهوه چاره سهری نه کات ، جیاواز نه بیئت .

نەشگۆنەي تابووتە کە هیتماي ئەوە بیت کە ئەو قەومە - لە کاتیک یان لە سەردەمیەکدا - لە لایەنی هەست و فیکر و نیمانەوێ مردوو بووبن ، یان بە جەستەبوونی سەکینه لە تابووتە کەدا هیتما بوویت بۆ سەر لە نوێ زیندوو کردنەوی ئەو کۆمەلە . لەبەر ئەم هۆیە داوود پیغمبەر سەلامی لی بیت بۆ هەر کوی بچوايە تابووتە کەي نەخستە پیشی سوپاوه و لەگەڵ خۆي دا ئەي گێرا .

* * *

﴿ وَلَوْلَا دَفَعُ اللَّهُ النَّاسَ بَعْضُهُمْ بَعْضًا لَفَسَدَتِ الْأَرْضُ وَلَٰكِنَّ اللَّهُ ذُو فَضْلٍ عَلَى الْعَالَمِينَ ﴾ (البقرة : ۲۵۱) .

سەرەرای چەند کاریک ، لەم نایەتە پیرۆزەدا خوای بالادەست سەرنجمان رانه کیشیت بۆ لای بوونی تەرازوو و هاوسەنگی و پتوهریک لە جیهانی مرۆڤدا ، هەرەهە کە بوونی لە جیهانی سروشت و ژینگەدا . هەموو شتیک یاسا و پتوهریکی دیاری کراو و ، چەندین دەستووری دیاری کراوی بۆ دانراوه . لەبەر ئەمە و ، لە پیناوی مسۆگەرکردنی ئەو هاوسەنگیە لەبەر خاتر و لە پیناوی مرۆڤایەتی دا ، خوای بالادەست هیدایەتمان بۆ سەر ریتی راست ئەدات و ، لە دڵ و دەروونماندا هەزێک بۆ کۆشش کردن لەو پیناوهدا دروست ئەکات . چونکە ئەم نەنجامە پتویستە لە بازنەي هۆکارەکاندا بە دەستی مرۆڤ بێتە دی ، ئەگینا دنیا نەبێتە مەنزلیک ژیانی تی دا بەسەر نابریت ، وە ک نایەتە پیرۆزە کە باسی کردوو .

بەئێ ! ئەگەر بە هۆی بیروباوەر و بەها دینی بە کانهوه ، هەندێ هەست کە لە سروشتی مرۆڤدا - بۆ چەندین مەبەست و حیکمەتی دیاری کراو - رویتراون ، مە کەچ نە کرین و رانه هینرین ، مرۆڤ لە وێران کاری و ، لە زولم و دەست درێژی بە دوور ناییت . جا ئەگەر خەلکانیک نەبن ، کە بە نیمان و نیسلام ، گۆران باشی بەسەر هەستە مرۆڤانەکانیاندا بێتن و ، ببنە سەریازی حەق و یاسا ، تا نەمن و

ناسایش بلاو بکهنهوه ، نهوا دنیا نه بیته جیهانی له سنور دهرچوان و دهست درژیوی کهران و ، زولم و زه لیلیش تیای دا پهره نه سینیت . به لام له لایه نی پهره ندیی و هاو کیشیی نیو ده ولته تی یهوه نهوا ناسایش و متمانه بوون له نیوان ده ولته تان و کومه لنگاگان دا نامینن و ، کاروبار له دهستی ده ولته ته دهست رویشتووه خراپکاره کان دا نه بیته . نه مهش مانای تیک شکانی مرزفایه تی و تلانسهوی له باوهشی گنده لئی و ناژاوه دا نه گیه نیته . له م جوړه کهش و ههوا یه دا نه باسی ژبان وه ک مرژ و ، نه زانست و ، نه هونه ر و ، نه نیمان ناکریت و ، نه ناسایش و نه متمانهش چ له ناو نوممهت و ، چ له ناو کومه لنگاگانا نامینن . جا نه گهر نه م جوړه کهش و ههوا یه هاته به ره وه ، نهوا ناژاوه پهره نه سینیت و ، خه لکییش نه بنه گورگ و ، به هیژ و دهسه لات داریش وا نه بینیت که هه همیشه حق لای خو یه تی و ، وه هاش ههست نه کات که به ریژه هی هیژ و دهسه لاتی خو ی له سهر حه قه ، بویه هه ول نه دا تا خو ی به هیژ تر بکات و ، یاسایش به ناره زووی خو ی دابنی . واته هه ول نه دا جیهانیک به رپا بکات که فه لسه فه یه کی گپ و گوج و ههست و هوشیکی خو یه رستانه به ریژه هی بیات .

بو نه وهی نهو بارودوخه سه لیبی و گپ رانه دروست نه بن و ، بو نه وهش نیه ته زالمانه و دهست درژیوی که ره کان راست بینه وه ، خوای بالاده ست له به رام بهر کافری بی و یژدانه وه نیمان داری خاوه ن ویژدان و ، له به رام بهر نه هلی زولمیشه وه نه هلی حه ق و ، له به رام بهر دهست درژیوی که رانیشه وه نه هلی عداله ت و ، له به رام بهر نه هلی توند و تیژی و خو سه پان دنیسه وه نه هلی خو شه ویستی به دی هی نا . نه مهش بو نه وهی هاوسه نگی یه که له نیوان خه لک دا ، به وینه ی نهو هاوسه نگی یه که له سروشت دا هه یه ، دابه زریت و ، دنیاش نه بیته زونگاوی زور داری و ههوا و ناره زوو .

له بهر نه مه نه رکی سهر شانی نه هلی عه قل و نیمان و عیرفانه که نه گهر فه ساد له جیهان دا پهره ی سه ندووه با جیهان رزگار بکه ن و ، گهر فاسیدیش

نه‌بووه هه‌ول و کۆشش بکه‌ن تا چاک سازیی به‌رده‌وام بی‌ت ، نه‌گهر ئی‌حتمالی
 روودان و هاتنی فساد هه‌بوو و ، ده‌ستیش به‌سه‌ر لایه‌نگرانی نا‌ژاوه و پشیتویی و
 فساددا بگه‌ریت و ، ماوه نه‌دریت له‌وه زیاتر فساد به‌ریا بکه‌ن . نه‌مه‌ش به
 کردنه‌وه‌ی یانه‌ی زانست و په‌روه‌ده و رۆشنگیری و ، کردنه‌وه‌ی بنکه‌ی ئی‌رشاد و
 وریابوونه‌وه و ، پێک هینانی دامه‌زراوه‌ی پتویست له‌و به‌اره‌دا و ، دانانی چه‌ندین
 بریکار له‌و به‌اره‌وه و ، داخستنی هه‌موو کورن و که‌له‌به‌ریکی نا‌ژاوه و گه‌نده‌لی‌یه‌ک
 و ، رێ‌نه‌دان به‌ کردنه‌وه‌ی هه‌ر ده‌رگایه‌ک که ئی‌حتمالی نا‌ژاوه‌ی لی‌ بکری‌ت،
 نه‌بی‌ت . جا با چاکه و به‌خشینی خوای بالاده‌ست به‌سه‌ر نه‌و که‌سه‌دا به‌باریت که
 که نه‌توانیت نه‌مه‌ جی‌به‌جی بکات . سه‌رکه‌وتنیش له‌ جی‌به‌جی کردنی نه‌مه‌دا
 نه‌بی‌ته نیشانه‌ی فه‌خر و نیشانه‌ی پیاوچاکی‌یه‌ک که نرخ‌ی نه‌دریت و ، به‌ سنگی
 نه‌نجام ده‌رانی‌دا هه‌ل نه‌واسریت ..

* * *

﴿ اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ الْحَيُّ الْقَيُّومُ ﴾ (البقرة: ٢٥٥) .

به‌لێ ، خوا خۆی په‌رستراوی تاقانه‌یه ، که له‌ غه‌یری خۆی هیچ په‌رستراویکی
 تر نه‌یه . له‌ غه‌یری خۆی هیچ په‌رستراویکی تر نه‌یه ، چونکه هه‌موو مه‌وجودات،
 له‌ نه‌زه‌له‌وه تا نه‌به‌د ، بریتین له‌ سیبه‌ری نووری و جوودی نه‌و و ، هه‌موو نه‌و
 وینانه‌ی ژیانیش که له‌ سه‌رانسه‌ری بوونه‌وه‌ردا هه‌ن بریتین له‌ دانه‌وه‌ی نووری
 خوای گه‌وره و ، هه‌موو مه‌وجودیک و هه‌موو بوونیکیش بریتی‌یه له‌ تیشک
 دانه‌وه‌یه‌کی بچووک که بوونی خۆی له (قَیُومِيَّة) ی خوای بالاده‌ست وه‌رنه‌گریت.
 خوای بالاده‌ست و جوودی له‌ خۆیه‌وه‌یه و ، ژیان و (قیومیة) یشی له‌ خودی
 خۆیه‌وه‌یه . هه‌موو مه‌وجودیک ، له‌ غه‌یری خوا ، له‌و و ، له‌ تیشک‌دانه‌وه‌ی
 سیفات و ناوه‌ پیرۆزه‌کانیه‌وه‌یه .

خۆی ئەو زیندووو سەرۆکاری کەرەپە کە هیچ شتێک بەبێ پالۆدان بەو دەوێ بۆ خۆی ناوەستیت و ، بەبێ (هیز و توانای) ئەویش هیچ مەوجودێک توانای نیە درێژە بە بوونی خۆی بدات و ، بەبێ بەرچاوەگرتنی (قیومیە) ی خۆی بەلادەستیش - کە ئەو ئەگەر نیە کاروباری خوا بە خۆی بەرپۆه ئەچیت و ، کاروباری هەموو شتێکی هەر بەو بەرپۆه ئەچیت - ناتوانی هیچ تەفسیر و روون کردنەوەیەک بۆ مەتەلی ژبان بەئێرتەوه و ، هەرگیز ناشتوانی لەسەر هیچ بناغەییەکی دروست و مەعقول تەفسیری جیهانی بوون و ، بەرەوامیی ئەو جیهانە بکریت ، بە خوا ئەبیت . خۆی زاتی (أوحده) و (أعظمه) و ، ئەم دووانەش دوو نیسەمێ ئەعزەمی خوان . هەموو شتەکان و رووداوەکان تیشک دانەوهیەکن ئە تیشک دانەوهەکانی خوا و ، بوونەوهەریش کتیبێکە بۆ ئەو تیشک دانەوهیە و ، لەبەردەمی ئادەمیزادەکاندا دانراوه تا سەیری بکەن و ، بیخویننەوه و ، بە وێنە گەشتیارێک کە بیهوێت چاوە بەم کتیبەدا بخشیت و بیخویننەوه ، سەرنجی بگرن . پێغەمبەرانی سەلامیان لێ بیت رابەر و تەفسیرکەری ئەم کتیبەن . کتیبە ئاسمانیەکانیش ، بەتایبەت قورئانی پیرۆز ، چاکترین تەفسیری ئەم کتیبە سەرسام کەرن ، کە بە ئاوەرۆکەکی چاوەکان ئەبەق ئەکات و ، ئە هەموانی زیندوویی و رەنگاوەرەنگ و رەوان بێژی زیاترە .

پێغەمبەری خواش ﷺ دەربارە (آية الكرسي) ئەفەرمویت کە گەورەترین و گەرمترین ئایەتی قورئانە (وفيها آية هي سيدة آي القرآن هي آية الكرسي) . ئەو گەرمگی بەش لەمەوه دیت :

١ - گەرمگی دەربارە ناوەرۆک ، چونکە ئەم ئایەتە تەوھیدی پالقتە فێر ئەکات و ، ئەش بێتە تەرجومانێ سەیفەتەکانی خۆی بەلادەست و ، ^١ بە شێوەیەکی کورتیش بە وێنە سوورەتی ئیخلاصە . هەتا پێغەمبەر ﷺ لە

^١ الترمذي ، ثواب القرآن : ٢ / ٢٨٨١ .

^{١٠} تفسير الطبري : ٣٠ / ٣٤٣ .

سدرده می مه ککه دا له وه لآمی هه موو نهو پرسیارانه دا که ده رباره ی خوای بالآده ست ناراسته ی نه کران سووره تی نیخلاصی نه خویند . به لئی ، هه موو سووره تی کی قورناتی پیروز خاوه نی به هایه کی بلنده ، به لآم پله ی چاکه کانی به پتی ناوه رۆکه که ی نه گۆریت .

۲ - دیسان گرنگی به که به ستراره بهو وه لآمه له عاده ت به ده رانه وه که ده رباره ی نه م نایه ت و سووره تانه پیشکه شی خوینهرانی نه کات ، که له گه ل ناستی تی گه یشتن و ، ناسۆ فراوانی و ، قوولیی جیهانی ناوه وه ی خوینهردا ریژه به کی راسته وانهی هه به . به لئی ، گرنگترین هۆیش که له م باره وه ده وری خۆی ببینیت بریتی به له وه ی که دل به ئیمانئیی قووله وه روو بکاته خوا . پیغه مبه ریش ﷺ له فهرمووده به کیا ده رباره ی مانگی ره مه زان نه م کاره شه رح نه کات ، که نه فهرمویت : (مَنْ صَامَ رَمَضَانَ إِيمَانًا وَاحْتِسَابًا غُفِرَ لَهُ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِهِ) .^{۱۱} له مه شه وه ده ر نه که ویت که ئیخلاص کاکله و بنچینه و رۆحی هه موو کرده وه کانه .

القیوم : نه م ناوه پیروزه له یه ک کات دا روو له زاتی خوای بالآده ست و ، روو له کرده وه کانی شی نه کات . به نیسه به تی زاتی خاوه ، نه م ناوه پیروزه ، قه دیمی و هه میشه مانه وه ی خوای بالآده ست ده رنه بریت . به لآم نهو لایه نه ی که رووی له کرده وه کانی خوای گه وریه بریتی به له ده رپرینی به رده وام بوونی مه و جودات . چونکه به رده وام بوونی مه و جودات به سراوه به به رده وام بوونی خوای بالآده ست وه و ، ده رباره ی به رده وام بوونی مه و جوداتیش هه رچی باس کراوه له یاسا و له رۆم ... تد بریتی به له چه ند شتیکی ئیعتیباریی و نیسیبی . ئیتر مانه وه ی مه و جودات به وینه ی نه م یاسا نیسیبی و ئیعتیباری یانه له توانا دا نه . جا نه گه ر ویستمان شه رحه که ئاسان بکه ین نه لئین : بوونی نهو که سه ی که نه م یاسایانه جی به جی نه کات و ، بۆ کار پی کردن نه یان داته به ر پیویسته ، که

^{۱۱} البخاری ، الإیمان : ۲۸ ، لیله القدر : ۱ ، مسلم ، الصیام : ۳ ، ۶ ، المسافرین : ۱۷۵ .

﴿إِنَّ الَّذِينَ يَكْفُرُونَ بِآيَاتِ اللَّهِ وَيَقْتُلُونَ النَّبِيَّ عِزًّا بِغَيْرِ حَقٍّ وَيَقْتُلُونَ
الَّذِينَ يَأْمُرُونَ بِالْقِسْطِ مِنَ النَّاسِ فَبَشِّرْهُمْ بِعَذَابٍ أَلِيمٍ﴾ (آل عمران : ۲۱).

نه‌وانه‌ی هتا هاتنی نیسلام نینکاری هم‌موو دینیکیان کرد ، یان هندی
کاروباری دینیان وه‌رگرت و نینکاری خویان کرد و ، نینکاری نه‌و
نیشانانه‌شیان کرد که له‌سهر بوون و له‌سهر ته‌نیایی خوی بالاده‌ست به‌لگهن،
سه‌ره‌نجام گومرا بوون و خه‌لکیشیان گومرا کرد . نه‌وانه لی‌رده‌ا وه‌ها وه‌سف کران
که (به‌نایه‌ته‌کانی خوا کافرن) ، هه‌روه‌ها نه‌وانه‌ش که له‌فرمانی نه‌و
پی‌غه‌مبه‌رانه یاخی بوون که بو‌رزگارکردنیان ره‌وانه کرابوون و ، کتیبه‌کانیش
هاتنه خواره‌وه بویان ، به‌سیفه‌تی (به‌ناره‌وا پی‌غه‌مبه‌رانیان نه‌کوشتن) وه‌سف
کران . هه‌روه‌ها نه‌وانه‌ش که دژایه‌تی نه‌وانه نه‌کن که هه‌ولتی به‌رپاکردنی حق
و عه‌دالت نه‌دهن له‌ناو خه‌لکی‌دا و ، هه‌ولتی له‌ناودانیان نه‌دهن ، به‌سیفه‌تیکی
ناشیرین وه‌سف کران که بریتی‌یه له‌وه‌ی (نه‌و خه‌لکانه نه‌کوژن که فرمان به
بلاوکردنه‌وه‌ی دادپه‌روه‌ری نه‌دهن) . نه‌و سه‌ره‌نجامه‌ش که چاودروانی هم‌موو
نه‌وانه نه‌کات یه‌ک سه‌ره‌نجامه که بریتی‌یه له‌سزای پر نیش و ژان .

جا هاووینه‌ی نه‌وانه نه‌یان‌توانیی له‌دنیا‌دا بمیننه‌وه و تیایا نه‌مر بن و،
نه‌شیان‌توانیی قه‌ده‌غه‌ی کوچ کردنیان بو‌خانه‌یه‌کی تر بکه‌ن و ، خویشیان بو‌ی
ناماده نه‌کرد . به‌دراشتنی (بدیع الزمان) یش نه‌یان‌توانیی مه‌رگ بکوژن و
له‌ناوی به‌رن و ، نه‌شیان‌توانیی ده‌رگای قه‌بر داخه‌ن ، له‌به‌ر نه‌وه نه‌وانه پیش
مردنیان سزای مردن نه‌چیژن . نه‌وه‌بوو ماوه‌ی ژیانیان له‌دنیا‌دا ته‌واو کرد و
قیامه‌تیشیان له‌ده‌ست دا . به‌مه‌دنیا‌ش و قیامه‌تیشیان له‌کیس چوو و،
نه‌مه‌ش خه‌سارۆمه‌ندیی روون و ناشکرایه .

خۆ ئەگەر لیڤه‌دا له پوخته‌ی نایه‌ته‌که ورد ببینه‌وه ئەبیینین واین له‌به‌رده‌م شتوازی‌تک‌دا که له‌گه‌لیا رانه‌هاتووین . به‌ئێ ! له‌گه‌ل و ته‌یه‌ک را نه‌هاتووین که مژده به سزایه‌کی پر ئیش و ژان بدات . چونکه مژده کاتی‌ک به کار دیت که باسی شتیکی جوان و دل‌خۆش کهر بکریت و ، باسی شتیکی بیت که مژده له به‌خته‌وه‌ریی‌دا نو‌قم بکات و ، بژ شتی ناشیرین و خه‌مبار به کار نایه‌ت . بۆ نمونه به‌و که‌سه‌ی که باوکی مردبیت ناوتریت : ((به مردنی باوکت خۆشیی له خۆت)) ، یان به‌و که‌سه‌ی که پاره‌ی له ده‌ست دا نه‌ماییت : ((خۆشیی له خۆت وا هه‌ژار کهوتیت)) . له‌به‌ر نه‌وه لیڤه‌دا پێویسته به دوا‌ی حیکمه‌تیکی تر‌دا بگه‌رێن که نه‌ویش - خوا چاکتر نه‌زانیت - بریتی‌یه له گالته‌کردن و سووکایه‌تی‌ی کردن به کافران . جا نه‌و جۆره که‌سانه که دل‌یان به‌رامبه‌ر به نیمان و به قورشان ره‌ق بووه و ، ده‌روونیشیان به‌رامبه‌ریان له رق و قین پر بووه ، بئ‌گومان نه‌وانه کاتی‌ک که نه‌و جۆره نایه‌تانه نه‌بیستن له رق و توور‌ه‌یی‌دا نه‌ته‌قن .

خۆ ئەگەر سیاقی نایه‌ته‌که‌ش هه‌ل‌سه‌نگینین نه‌گوجیت ئەم نو‌کته‌یه‌ش باس بکه‌ین : خوا‌ی بالاده‌ست له‌به‌رده‌م نه‌وانه‌دا ریی نیمان و هیدایه‌تی والا کرد و ، پێغه‌مبه‌رانی بۆیان ره‌وانه کردن و ، پاشانیش میرات گرانی پێغه‌مبه‌رانی بۆیان ره‌وانه کرد ، که فه‌رمان به بلاو‌کردنه‌وه‌ی دادپه‌روه‌ری له‌ناو خه‌لک‌دا نه‌ده‌ن . به‌لام نه‌وانه له‌سه‌ر ئینکاری کردنی نه‌و هه‌م‌روه نیعمه‌تانه و سه‌په‌یی نواندن به‌رامبه‌ریان سوور بوون . واته نیمانیان نه‌هینا و ، ده‌ستیان به کوشتنی پێغه‌مبه‌ران و ، به کوشتنی نه‌و که‌سانه کرد که فه‌رمانیان به بلاو‌کردنه‌وه‌ی دادپه‌روه‌ری نه‌دا . له‌به‌ر نه‌وه باس‌کردنی ﴿فَبَشِّرْهُمْ بِعَذَابٍ أَلِيمٍ﴾ له لایه‌که‌وه له‌به‌ر نه‌وه‌یه سه‌ره‌نجامی خرابی نه‌وانه به‌یان بکریت و ، دووه‌میش هه‌ره‌شه‌یان لی بکریت که نه‌وان هه‌لیکی زێرین و مژده‌یه‌کی راسته‌قینه‌یان له ده‌ست خۆیان دا .

* * *

﴿ قَالَ رَبِّ أَنَّى يَكُونُ لِي غُلْمٌ وَقَدْ بَلَغَنِيَ الْكِبَرُ وَأَمْرَأَتِي عَاوِزٌ ﴾ (ءال عمران : ٤٠) .

زه که ریا سەلامی لی بیټ ئەمە ی فەرموو ، ئەگەرچی پێشتر لە پەرەدگاری پارابوو یهوه : ﴿ قَالَ رَبِّ هَبْ لِي مِنْ لَدُنْكَ ذُرِّيَّةً طَيِّبَةً ﴾ (ءال عمران : ٣٨) . کاتیکیش که مژدە ی گیرابوونی دۆعاکە ی وەرگرت بە شادمانیی و سەرسامی یەکی تیکە ئەو فەرمووی : ﴿ أَنَّى يَكُونُ لِي غُلْمٌ ﴾ . جا لە گەڵ ئەو هەدا که لەوانە یه لە یه کەم سەرنج داندا وا دەر بکە ویت جیاوازی لە نیوان هەردوو حالە تە کەدا هەبیټ ، بەلام ئەو جۆرە جیاوازی یه بوونی نیه . چونکە کاتیکی که زه که ریا سەلامی لی بیټ بە هەموو کیانیکیه وه بۆ دۆعاکردن رووی کردە خوا لە حالە تیککی رۆحیی قوولدا بوو ، لەبەر ئەوه بازنە ی هۆکارە کانی بە بیردا نە ئەهات . دیارە مەقامی دۆعاکردنە که داخوازی پشت گوێ خستنی هۆکارە کانی نە کرد . هەر وه ها دۆعاکردنە که ش کاریکی قیامە تیی ئەگرتە خو که پە یوه نەدی بە میراتیکی چاوه روان کراوی پێغه مبه رایه تی یه وه هەبوو . بەلام کاتیکی گه رایه وه بۆ جیهانی بە خه بهر بوون - ئەگەر دەر برینه که جائیز بیټ - و چووه وه ناو جیهانی هۆکارە کان و ، لە روانگە ی ئەو جیهانه وه سەیری مەسە لە کە ی کرد ، شادمان و سەرسام بوو و فەرمووی : ﴿ أَنَّى يَكُونُ لِي غُلْمٌ وَقَدْ بَلَغَنِيَ الْكِبَرُ وَأَمْرَأَتِي عَاوِزٌ ﴾ .

لیژەدا کاریکی تری گرنگ هەیه که پێویستە لەم مەقامەدا ناماژە ی بۆ بکریټ که ئەویش ئەو یه زۆریکی لە تەفسیره تەقلیدی یه کان فەرمایشتە کە ی زه که ریا سەلامی لی بیټ ﴿ أَنَّى يَكُونُ لِي غُلْمٌ ﴾ لە سیغە ی سەرسوورمان دایه ، بەلام من وای ئەبینم لە سیغە ی ریزلی تان دایه لە گەڵ سەرسام بوون لە قودرە تی خوا یی . جا ئەگەر زانیمان که بەرزترین مەقام لە پلە کانی ویلا یه ت بە لای نیین عەرەبی یه وه بریتی یه لە مەقامی دە هشت و سەرسامیی ، ئەوا تی ئەگه یین که

نەم سەرسامیی و سەرسوورمانە پیچەوانە می قامی پیغەمبەرایەتی نیە . بەلێ! پیغەمبەریك كە چوو بوو بە سالدآ و هاوسەرەكەشی لە سكوزا كەوتبوو سەرسامیەك تیكەل بە ناسینیکی پیغەمبەرانە می خوای بالادەست دەرنەبریت، پاشان هەستی ریزلی تان و بەدل داچوون و منەت و پی زانین بو قودرەتی خوایی دەرنەخات و ، نەم سەرسامیی و ریزلی تان و منەت و پی زانینەش لە قالبی چەند لەفظیکی گونجاو لە گەل هەست و سۆزمان دا دەرنەبریت .

بەلای نێمەو لە یاسای خوایی دا نیە ئافرەتێك گەیشتیته تەمەنی (یاس) و سووری مانگانە می وەستا بیته و لە سكوزا نیشتیتهو ، كەچی سکی پر بیته . لەبەر ئەو دەركەوتنی وینە می نەم رووداوە ناسروشتیی و پیچەوانە می عادیە تە لە بریی ناماژە می کی وریاکەرەو می تیكەل بە سەرسامیی لە رۆحی پیغەمبەریك دا كە ئەو پەری ریز و تەقدیر بو نیعمە تە خوایی یە كان دانە نیته ... هەستی تەقدیر كرن پیش هەستی شادمانیی ئە كە ویت . ئەمەش شتیکی سروشتی می و لە گەل پە و پایە می پیغەمبەرایەتی دا گونجاو .

پاشان بە دوادا هاتن بە ئایە تی ﴿ كَذَلِكَ اللَّهُ يَفْعَلُ مَا يَشَاءُ ﴾ بو ناماژە

كردنە كە چەندین رووداو كە پە یوەندیان بە مەریەم و عیساو هە می سەلامیان لی بیته روو ئە دەن و دەرنە كەون . واتە شان بە شان می رووداوە كان كە بە پیی بازنە می هۆ و هۆكارە كان و ، بە پیی یاسا خوایی یە كان روو ئە دەن ، چەندین رووداوی تریش روو ئە دەن كە پە یوەندیان بە هۆكارە دیارە كانەو نیە ، بو ئەو می بەردەوام ناماژە بو ویستی خوایی نازاد بكریت .

﴿ قُلْ يَا هَلْ أَكْتَبِ تَعَالَوْا إِلَى كَلِمَةٍ سَوَاءٍ بَيْنَنَا وَبَيْنَكُمْ أَلَّا نَعْبُدَ إِلَّا اللَّهَ وَلَا نُشْرِكَ بِهِ شَيْئًا وَلَا يَتَّخِذَ بَعْضُنَا بَعْضًا أَرْبَابًا مِنْ دُونِ اللَّهِ ﴾ (آل عمران : ٦٤) .

گرتنی هه‌لویستی نهرم به‌رامبهر به نه‌هلی کیتاب یه‌کیکه له فرمانه‌کانی قورنان . نه‌ک ههر نه‌هلی کیتاب به‌ته‌نیا ، به‌لکو خوای بالاده‌ست فرمانی به‌سهر سه‌ردارمان مووسادا دا سه‌لامی لی بیټ تا به نهرمی فی‌رعون بدوینیت : ﴿ فُقُولًا لَهُ قَوْلًا لَيْنًا لَعَلَّهُ يَتَذَكَّرُ أَوْ يَحْشَى ﴾ (طه : ٤٤) . له‌بهر نه‌وه به‌هیچ شیویه‌ک له نیسلامدا ، بۆ بانگ کردن بۆ لای خوا ، جیی قسه‌ی ره‌ق یان گل‌ه‌یی به‌توندی به‌رامبهر به‌خه‌لکی نیبیتته‌وه .

نایه‌ته‌که‌ی سه‌روه‌ش نمونه‌یه‌کی پر به‌لاغه‌ته بۆ فرمانیستی نهرمی له دلانه‌وه نزیك و ، فرمانیستی دل‌رفین له بانگه‌وازا . جا نه‌گه‌ر وه‌ها به‌ نه‌ندیشه‌مان‌دا هات که نیسلام بریتی‌یه له قه‌لایه‌ک که به‌چه‌ندین شوورا ده‌وری گیراوه ، که نه‌و شوورایانه سنور (حدود) ه‌کانی خوا نه‌نوینن و ، بی‌گومان چه‌ندین ده‌رگاشیان هه‌یه و ، ریگای زۆریش نه‌وه‌نده‌ی ژماره‌ی به‌دی‌هینراوان هه‌ن که گه‌یشتن به‌و ده‌رگایانه ده‌سته‌بهر نه‌کهن . نیسلامیش به‌شیوازه تایه‌ته‌یه‌که‌ی له ههر یه‌کیک له‌و ریگایانه‌دا و ، له ههر خالیکی سه‌ر نه‌و ریگایانه‌دا خه‌لکه‌که نه‌گریتته باوه‌ش ، بۆ نه‌وه‌ی له یه‌کیک له‌و ریگایانه‌وه بیان کاته ژووره‌وه . دیارنه‌بوونی نهم هه‌نگاوه یه‌ک له‌دوای یه‌کانه ، یان پی‌نه‌زانیی له چه‌رخه پیشووه‌کان‌دا و هه‌تا نیستایش هه‌ندیکی به‌ره‌و چه‌ندین هه‌له‌ی دیار و ناشکرا داوه‌ته به‌ر .

نهم نایه‌ته‌ش له خالیکی نه‌و ریگایانه‌دا به‌روویه‌کی گه‌شاوه و به‌زمانیکی شیرینی گوفتار جوان پیشوازیی له نه‌هلی کیتاب نه‌کات و لی‌یان نزیك نه‌بیتته‌وه و پی‌یان نه‌فرمویت : ((وهرن بۆ لام ! ... خیرا که‌ن بۆ لام)) . کاتیکیش که به‌و

شیوه نه‌یان‌دوینی پی‌یان نه‌فهرمویت : ((نه‌وی من بانگتان نه‌کم بۆ شتیکی تازه نیه به‌لاتانه‌وه ، یان شتیک نیه نه‌ی‌زانن ... به‌لکو شتیکه پیش نئمه ناسیوتانه و پی پی هۆگر بوون ، به‌لام نه‌گوغی له بیرتان چوویتته‌وه ، یان به شیوه‌یه‌کی هه‌له هاتبیتته‌وه یادتان)) . نه‌م جۆره بانگه‌وازه پردیک له نیوان نئمه و نه‌هلی کیتاب‌دا دروست نه‌کات و ، له‌لایه‌نینکه‌وه ده‌روونیان نه‌لاینینت که پی پی هۆگر بن . جا نه‌م شیوه بانگه‌وازه بۆ لای نیسلام گرنگه و ، نه‌شتوانن نه‌و ده‌سته‌واژه‌ی به‌سهر‌دا بپرن که له‌م رۆژانه‌دا بلاوه که ((شیوازی گفتوگو)) یه . به‌لئێ ! ... بانگ کردنی نه‌هلی کیتاب له‌لایه‌ن نیسلامه‌وه بۆ سهر خالتیک که له‌گه‌لیا راهاتوون نه‌توانریت له‌یه‌ک وشه‌ی کورت‌دا پوخته‌که‌ی وهر بگپریت ، چونکه قورنان ته‌نها یه‌ک شتی له‌وان داوا کرد ، که نه‌ویش بریتی‌یه له‌ تیپه‌ر بوون به‌سهر نه‌و پرده‌دا که له‌بهر چاوان‌دایه و گه‌یشتن به‌و ده‌رگایه . جا نه‌گهر هه‌موو شتیکمان خسته نه‌و لاوه ، نه‌وا وشه‌ی ((سواء)) به‌ته‌نیا نه‌و تی‌گه‌یشتنه ورده ده‌ر نه‌پریت بۆ نه‌رمیی و سنگ فراوانیی و هه‌زکردن به‌ دروست کردنی چه‌ندین پرد له‌ نیوان نئمه و نه‌وان‌دا . جا نه‌بێ تایبته‌مه‌ندی و سیفه‌تی نه‌م پرده چیی بیت ؟

لیرده‌ها نه‌بینین قورنان له‌ بریی باس کردن به‌ ناساندنی (مثبت) (منفی) پیشان نه‌دات و نه‌ی‌خاته پیش چاوان و ، به‌م شیوه‌یه نه‌چیتته ناو باسه‌که‌وه : یه‌که‌م نه‌هلی کیتاب له‌ چوارچۆیه‌ی تایبته‌تی خۆیان‌دا خویان نه‌ناسیی ، که‌چی دوا‌ی تیپه‌ر‌بوونی چه‌ند چه‌رخیک تۆز و خۆل له‌سهر نه‌م ناسینه‌ی که‌گه‌شاوه‌یی و جیددییه‌تی خۆی له‌ ده‌ست دا‌بوو ، کۆبوویه‌وه . له‌بهر نه‌مه‌ پتویست بوو کاری پاک کردنه‌وه و خاوین کردنه‌وه نه‌نجام بدریت . کاتیک که‌ نه‌مه‌ ته‌واو نه‌بیت حه‌قیقه‌ته‌کان له‌بهر چاوان‌دا به‌ روونی ده‌رته‌که‌ون و ، له‌ رسته‌ی ﴿ اَلَّا نَعْبُدُ اِلَّا اَللَّهَ ﴾ دا نه‌گوغیت نه‌و کاری خاوین کردنه‌وه‌یه بپنریت . واته‌ نیسلام هه‌موو کرده‌وه‌یه‌ک به‌ کاری پاک و خاوین کردنه‌وه ده‌ست پی نه‌کات و ، زه‌ینه‌کان له‌ بیر

و بۆچوونی هه‌له و له لادان رزگار نه‌کات و ، چاوه‌کانیش له هه‌له‌بینیی رزگار
 نه‌کات . کاتیکیش که نه‌فهرموئ : «إلا الله» پیش ناساندنی نیجاییانه‌ی
 شته‌که ، کاریکی فیکری و کاریکی عه‌قلیی نه‌نجام نه‌دات ، بگره له‌وانه‌یه
 کاریکی نوێخوایی نه‌نجام نه‌دات . له‌به‌ر نه‌مه‌م نه‌م نایه‌ته‌ پیرۆزه له بریی نه‌وه‌ی
 که به‌فهرموئ : «با وا و باکه‌ین» نه‌فهرموئ : «لیمان گه‌رتن با وا نه‌که‌ین» .
 به‌ئێ ! به‌ تێپه‌ر بوونی زه‌مانه هه‌ندیک له نه‌هلی کیتاب به‌ره و شیرک لایان دا ،
 نه‌وه‌بوو به وینه‌ی بت په‌رسته‌کان کور و کچیان بۆ خوای بالاده‌ست بریار دا و ،
 چوونه ناو گێژاویکی بئ‌سه‌ر و بنی هه‌له‌وه وه‌ک وتنی یه‌ک سیان و سیانیش یه‌که
 و ، هه‌ندیک ده‌سه‌لاتی خواییان به‌ قه‌شه و راهیبه‌کانیان به‌خشیی وه‌ک
 وه‌رگرتنی ته‌وبه و دانانی شه‌ریعت و ، چه‌ندین دیاره‌ی شیرکی تریش له
 خوپه‌رستی دا . نه‌و ده‌سته‌واژه‌یه‌ش که له نایه‌ته‌که‌دا ده‌ریاره‌ی به‌خوایه‌رانی
 قه‌شه و راهیبه‌کان په‌یوه‌ندی به‌ کاروباری ژیانی رۆژانه‌یان هه‌یه و ، بریاری
 نه‌وه‌ش نه‌دات که نه‌وان مافی شه‌ریعت دانانین . له‌به‌ر نه‌وه سه‌ره‌تا قورئان
 ده‌ست به‌ خالی کردن و پاک کردنه‌وه‌ی دله‌کان و میتسه‌که‌کان نه‌کات له شه‌ریک
 دانان بۆ خوای بالاده‌ست و ، بریاریش نه‌دا که خوپه‌رستی به‌ ته‌نیا بۆ شه‌و بیست
 . پێویسته نوێژ و رۆژوو و حج و زه‌کات بۆ خوای بالاده‌ست نه‌نجام بدرین و ،
 قوربانی‌یه‌کانیش به‌ ته‌نیا بۆ شه‌و سه‌ر به‌رین . لێره‌دا له‌وانه‌یه نه‌هلی کیتاب به
 ناسانی بلین : «ئیمه هه‌موو نه‌مه له پێناوی خوادا نه‌نجام نه‌ده‌ین» . که‌واته
 لێره‌دا قۆناغی شه‌ریک بۆ خوا بریارنه‌دان ، به هیچ شیوه‌یه‌ک له شیوه‌کان ، دیت .
 واته قبول نه‌کردنی هیچ به‌دی هینهریکی تر جگه له خوا ، وه‌ک سروشت ، یا
 هۆکاره‌کان ، یا هه‌ر هینهریکی تر و ، بروابوون به‌وه‌ی که به‌دی هینان و مردن و
 ژیان و رزق و به‌رپه‌ربردنی بوونه‌وه‌ر به‌ ده‌ستی خویه به‌ ته‌نیا و ، به‌رز و پاک
 راگرتنیشی له‌وه‌ی که مندالی بیست ، یا له‌دایک بیست ، یا پێویستی به
 که‌سیکی تر هه‌بیست . هه‌روه‌ها به‌رز و پاک راگرتنی له هه‌ر ناته‌واوییه‌ک ، یا

ھەر شوورەییەك ، یا لەوێ كەسێك ھاوتای بیټ . جا ئەگەر ئەم پەردە رەشە بەسەر نیمانەوه لاچوو ، ئەو كاتە ئەگۆنجیټ روو لە دیاردەكانی تری ژیان بنریت . ئەمەش بۆ ئەوێ نیمان بە خوا كاملاً بیټ و ، خواپەرستی پالڤتەشی بە تەواویی بۆ ئەنجام بدریت ، واتە تەوھید بە ھەموو واتاكانیەوه بیټە دی . بەم شێوەیە ھەر وەك لە بانگی نیسلام دا (تدرج) واتە ھەنگاو دوای ھەنگاو ھەیە ، ھەر وەھا لە كاردانەوێ بەستنی مێشك و دلەكان و بەستنی ژبانی رۆژانە بە تەوھیدیەوه (تدرج) ھەیە . ھەر وەك مامۆستا نوورسییش جەختی لەسەر كردۆتەوه نیسلام - لە دیویك لە دیوێكاندا - بریتیە لە بەدەست ھێنان و بتەو كردن و رێك و پێك بە كارھێنانی نیمان . بەئێ ! لە كۆتایی دا ھەموو شتیك پال بە نیمان و بە تەوھیدیەوه ئەدات . دوای پێك ھێنانی ئەو حەقیقەتانەش كە نیمان و تەوھید چەقەكەیان پڕ ئەكەنەوه ، بایەخ بەو مەسەلانە ئەدریت كە پەيوەندیان بە دەورووبەری دەروە ھەیە و دیارییان ئەكات .

نەزانینی فراوانیی و قوویی و نیشانەیی (تدرج) ی بانگی نیسلام و بانگی تەوھید زانینیکی چاك بە پێی ئەم پێوھەرە و ، نەزانینی ستراتییجیەتی ئەم بانگەوازە بۆ بەستنی پرد لە گەڵ چین و بەشە جۆر بە جۆرەكانی گەلدا و ، لەو بارەشەوه كەوتنە ناو تێگەشتنی ھەلەوه ، بوو ھۆی دووركەوتنەوێ خەلكیکی زۆر لە نیسلام . سەرەنجامەكەشی بریتی بوو لە دیاردەییەکی جیاواز ، بگرە بە تەواویی دژ و پێچەوانەیی رۆحی ئەم دینەیی كە خاوەنی ھیزیکی بەھیزی راکێشانە و ، خەلك بۆ لای خۆی راتەكێشیټ . لەلایەكەوه رای گشتیی و خواستەكانی جەماوەر شتۆتێران و ، پەلەكاریش - كە یەكێكە لە نیشانەكانی لاوازی مرۆڤ - ھەموو شتیکی گرتەوه و ، دەستووری (تدرج) یش پشت گۆی خرا و ، لەوێش گرنگ تر ریزبەندی ئەو ھەنگاوە یەك لە دوای یەكەنی كە لەم نایەتەدا باس كراون پشت گۆی خرا . ئەو بوو لە كۆتایی یەوه و لە دوا بڕگەییەوه دەست پێ كرا ، سەرەنجام ریبازیکیان گرتە بەر كە جەماوەر بە ریبازیکی تیژرەوی لە قەلەم دا . لە

لایه کی تریشهوه نهوه راگه نرا که ههتا نهوانه ی که له ریبازی نهحمه دیی لایان دابیت نهچنه بههشتهوه ، نهمهش له نهغجاسی تی نهگه یشتن و دهرك نه کردن به مانا و ناواخنی نهم نایه ته پیروژه به چاکیی . له گه ل نهوهش دا نایه ته کان - که یه کیتکیان نهم نایه ته یه - نه گهر به چاکیی لینی ورد ببینهوه بۆمان ده رنه که ویت که نهم نایه ته له گه ل نههلی کیتاب دا تنها پرد نه به ستیت و ده رگا کانیش له بهر ده میان دا والا نکات . به لأم نهوه ی دوا ی چوونه ژووره وه له م ده رگایانه وه روو نه دات نهوه باس نا کریت ، بگره نایه تی تر نهوه نه غجام نه دهن . له بهر نهوه ری به کهس نادریت ناماژه بۆ نهم نایه ته بکات و بلیت نه گهر نههلی کیتاب نیمانیان به خوا و به پیغه مبه رمان هینا ، به لأم نه که و تنه شوین ریبازی پیغه مبه ر ﷺ ((... نهوانه وه ها و وه هایان بۆ نه بیت)) . چونکه هاوویننه ی نهم نایه تانه هی نهوه ن هاوویننه ی نهوانه بۆ سه ر ریبازی پیغه مبه ر ﷺ بانگ بکه ن . جا دوا ی شوین که و تنی نهم ریگایه ی و چوونه ژووره وه له ده رگای کۆشکه که یه وه ، نهوا نهوه ی له سه ریانه شوینی بکه ون پیویست به روون کرده وه ناکات و ، له پیناوی تی گه یشتن و وه رگرتنی نیسلام و قورنانش به چاکیی ، پیویسته به تی روانینیکی گشت گیر بروانینه قورنان و سوننه ت و ، له ناو کرۆکی نهم گشته شه وه له به شه کان تی بگه ین و ، هه موو شتیکیش له شوینی راستی خۆی دا دابنیین . جا هه ر وه ک شانه کانی کۆرپه له له ره حمی دایک دا هه ر یه که یان روو له شوینی راستی خۆی نه نیت ، به بئ هیچ لادانیک یان هه لئه یه ک - هه ر وه ک له وه ی سی هه مین دا هاتوو - نیت شانه ی چا و ناچیت بۆ گو ی ، هه روه ها پیویست بوو له کاتی پیک هینان و دامه زراندنی شیوازه کانی ژیانی نیسلامیی دا هه موو شتیکی له شوینی راستی خۆی دا دابنریت ، نه مهش به ستراوه به تی گه یشتنی قورنان و سوننه ت له ناو چوارچیه گشت گیر و گشتی یه که یان دا و ، تی گه یشتن و وه رگرتنی هه موو به شیک و دانانی له له شوینی راستی خۆی دا . نه گینا به حه تمیی چه ندین ته فسیر و نیجته یادی لار و ویز و هه له و ، چه ندین کاری دژوار سه ر هه لئه دهن . نه مهش

به وینهی شیوانی کۆرپه له رهحه می دایک دا ، یان روودانی حالتهی له بار بردن له منداڵبوون دا .

کورته کهی ئیمه لیره دا نه توانین بلین که نه گونجیت بانگی روح و ویژدانه جیاوازه کان و ، نهو روشنبیری و شارستانیه تانه که پشتیان به چه ندین تیگه یشتنی جیاواز به ستووه و ، نهو نوممه تانهش که کتیبه زۆره دابه زیوه کان له کاتی جیا جیادا پیتکیان هیناون و پینان گه یاندوون بکهین بۆ سه ر هیلینک که له وانیه بتوانین ناوی بنین (هیللی ناشته وایی) و هه موو دل و ویژدانیک وه ری بگریت . هیلینک که یه کیتی و هۆگری به رپا نه کات و ، هه موو مه سه له یه کیش له چوارچێوه ی سۆز و به زه یی فراوان و گشت گیر و ، له باز نه یه که له ره هه ندی گه ردوونی وه رنه گریت ، به جۆرتیک که هه لی هه ل کردن ، له سایه ی به حه که م کردنی حه ق دا ، به هه موو بیریک و به هه موو ویژدانیک نه به خشیت . به م شیوه یه روحه کان نه توانن له چنگی هه وا و نار هه زوه کان رزگاریان بیت ، تا به به نده یه تی راسته قینه بۆ په رستراوی ره ها (المعبود الحق) (جل شأنه) بگن و ، خۆیان له به نده یه تی خوا ساخته کانی دنیا رزگار بکهن .

* * *

﴿ كَيْفَ يَهْدِي اللَّهُ قَوْمًا كَفَرُوا بَعَدَ إِيْمَانِهِمْ وَشَهِدُوا أَنَّ الرَّسُولَ حَقٌّ وَجَاءَهُمُ الْبَيِّنَاتُ وَاللَّهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ ﴾ (آل عمران : ٨٦) .

نهوانه ی لایه نی زالم ان نه گرن و پشتیوانی له کوفر و نار هه و نه کهن ، هه رچه نده جوانی حه ق و ناشیرینی و ناله باری خراپه یان بینیه ، که سانیکی چه وت و زالم ن . نهوانه خه لکانیکی به ده ختن که فیتره تیان لای داوه و نیفلیج بووه و ، به راده یه کیش لی هاتنی هیدایه ت وه رگرتیان له ده ست داوه که خوای بالاده ستیش

له هیدایهت بهشی نه داون و ، ناشیان خاته سهر رتی راست. هیدایهتیان نادات، چونکه هاووینهی نهوانه چورونه ته ناو تننگ و چهله مهای جم و جوروتیکی دوور خه ره وه وه له ناوجهرگهی نیسلام و ، وان له حاله تیکی نه فسیی وه هادا که هاورپسه تیی نهو دوورکه وتنه وه نه کات . نهو حاله ته نه یاریی کردن و تاوان بارکردنی ناوجهرگهی نیسلام نیشانه یه تی ، نیتر له ناوجهرگه دوور نه که ونه وه و ، نهو هس نه بیته مایه ی قول کردن ره شیتیی دلّه کانیان . نهوانه بهم کرده وه به بیان و ، به کهم سهیر کردن نیمان داران - نهوانه ی که وه های دهر نه برن به چاکیی نه بیان ناسن ، چونکه له ناویانا بوون - وه های له قه لّم نه دن خزمه تی کوفر و نیلحد نه کن و ، رّوحی مه عنه وییشیان به هیژ نه کن و ، له هه مان کاتیش دا نیمان داران نوقمی خهم و خه فته نه کن .

به لّام نهو خوا بالاده سته ی که نوروتیکی جیاوازی به نیسلام به خشیه - که له نوروی خۆر نه چیت له چاو دینه کانی تردا - نهو دوورکه وتوانه له م نوره له سهرگردانی به کی هه میسه یی دا نه هیلتیه وه و ، هه رگیز بۆ سهر هیچ شتیک هیدایهت نادرین و ، ته مه نیان و ژیانیان لهو کویری یه دا سهر ف نه کن و هیچ شتیکیان ده ست ناکه ویت و ، نه بنه نمونه یه کی خراب بۆ تاك و کۆمه لّه گومراکان .

﴿وَلِلّٰهِ عَلَى النَّاسِ حِجُّ الْبَيْتِ مَنِ اسْتَطَاعَ اِلَيْهِ سَبِيْلًا﴾ (آل عمران : ۹۷).

هه موو خوا به رستی به که بۆ خوی بالاده ست نه نجام بدریت بریتی به له سوپاس کردن به رامبه ر بهو نیعمه ته زۆرانه ی که به سهرمان دا رژاندوونی و ، لهوانه شه به رژه یه که به فیعلیی به رامبه ریان بیت . به رامبه ری به که ته نها له رتی خوا و له پیناوی نهودا نه نجام نه دریت . حج کردنیش بهو شیوه یه ، بریتی به له سوپاس کردن به رامبه ر به نیعمه تی له ش ساغیی و نیعمه تی سامانی

پي به خشراو . له بهر نه وه ههركهس نيه تي چه جي هينا نه لیت : « چه ج بو خوا به جي نه هينم » . له بهر نه مه قورناني پيروز لهو باره وه نه فهرمويت : ﴿ وَ لِلّٰهِ عَلٰى النَّاسِ ﴾ ، لام له وشه ي « لله » دا بو (استحقاق) ه و ، پيتي « على » ش له (على الناس) دا بو فرهزه و ، لامى ته عريفيش له (الناس) دا بو (عهد) ه . بهم شيويه سهره تا دهست پي كردن به وشه ي (على الناس) جوړه لي هاتنيكي دهست پي كردنه و ناماژه يه كيشه بو نهو مهرجانهي كه به دواي دا دين . واته وشه ي (على الناس) ناماژه بو هه نديك له خه لكيي نه كات . جا نه وانه كين ؟ نه وانه كه مه سره في ريگا و خوارديان هه بيت له گهل تواناي سهره ، سهره پاي بووني مه حره م بو نافره تان .

به كار هيتاني پيتي (جر) ي « على » له نايه تي (على الناس) دا نه م نو كته يه مان بير نه خاته وه : چه ج خوا په رسته يه كه له نويز و روژوو زور گرانته . سهره پاي ماندوو بووني سهره ، نيوه ناچار نه بن پاره يه كي زور خرچ بكن و ، له كار و له نيشتمان و له خزمانتان ... تد دوور بكه ونه وه . پيتي (جر) ي « على » ش كه قورناني به كاري نه هينيت له دووره وه ناماژه بو نهو نار هه تي يانه نه كات كه له دووتويي فرهزه كاني تر دا تا يبه تن به چه ج .

سهره پاي نه مه (استطاعة - توانين) برتتي به له جي به جي كردني فهرمان به ره زامه نديي دل و ، به نيه تي مل كه چيي به جوانترين و چا كترين شيوه . نه مه ش به ستراره به نيراده و قودره ت و نيمكانييه ته وه . واته (استطاعة) ليړه دا له جتي به شه كاني دا له هيز و توانا و نيمكانييه ت به كار هيتراوه و ، فراوانيي ماناي نه م وشه يه ش سهرچاوه يه ك و هزيه ك بووه بو جياوازي ته فسيره كه ي له لاي نيمامه موجته هيده كان و ، هزيه كيش بووه بو ناسانيي و فراوانيي .

* * *

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ حَقَّ تُقَاتِهِ وَلَا تَمُوتُنَّ إِلَّا وَأَنتُمْ مُسْلِمُونَ﴾

(آل عمران : ۱۰۲) .

شهرم و تهقوا کردن له خوا به چاکترین شیوه له گهله ناسینی خوی بالادهستدا ریژهیه کی راسته وانه یان هیه ، له بهر نهوه نه توانی بوتری هرچی زانست هه که بز زیاد کردنی ناسینی خوا یارمه تیمان نادهن زانستیکی رواله تین و ، بریتین له وتی و وتی . ههروه ها هه موو شهوبه سهر بردن و کوشش کردنیک ، یان هه پرسیار و وه لامیک یارمه تیی فراوان کردنی ناسینی خوا نه دن نهوه نیسرافه له کاتدا و نیسرافیشه له قسه کردن دا . کاتیکیش که پیغه مبهر ﷺ فه رموی : (ریکره لکم ثلاثاً) ، له ریوایه تیکیش دا هاتووه : (ویسخط لکم) ^{۱۲} ناماژه ی بز نه م حقیقه ته کرد و ، له ناویشیان دا باسی پرسیار کردنی زوری کرد و ، نمونه یه کی نهو پرسیارانه شی باس کرد : (مَنْ خَلَقَ كَذَا ، مَنْ خَلَقَ كَذَا ، حتی یقول : مَنْ خَلَقَ رَبِّكَ ؟) . ^{۱۳} وای به که لک نه بینین ده رباره ی نه م کاره ی داوه بزچوونی خو مان بجهینه روو . ماوه یه کمان به سهردا رویشته وه ها باسی هوکاره کانیان بز نه کردین که خوی بالادهست - حاشا لهو - دهسته وسانه و ، هوکاره کان کار نه کهن و کار جی به جی نه کهن و هه موو شتیک به دیی نه هینن . کاتیک که ناوی شیریه نجبه نه بهن نه لین : نه مه نه خوشی یه که چاره سهری نیه . کاتیکیش که نایدز ده رکوت وتیان : هیچ شیفایه کی لی چاوه پروان ناکریت . به م شیویه فیکر و شعوری پشت بهستن به خوا و خودانه دست خوا (توکل و تسلیم) یان به لای تیمان داره وه رماند . نه مه ش - که م بیت یان زور - نیستا

^{۱۲} البخاری ، الذکر : ۵۳ ، مسلم ، المعاند : ۱۰ ، ۱۳ ، ۱۴ ، الموطأ ، الکلام : ۲۰ ، المسند للإمام

أحمد : ۲ / ۲۲۷ ، ۳۶۰ .

^{۱۳} البخاری ، بدء الخلق ، ۱۱ ، مسلم ، الإيمان : ۲۱۴ .

به‌لای هم‌موانه‌وه هه‌یه . من‌ وای نه‌بینم له‌سه‌رمان پێویسته - له‌ رێی لی‌کۆلینه‌وه‌وه - له‌ کاریگه‌ره‌وه‌ بگه‌ین به‌ کارتی‌کراو بۆ ده‌ست خستنی ئارامیی دل‌ و ، په‌ی‌بردن به‌وه‌ی که‌ خوای بالاده‌ست داهینه‌ری هه‌موو هۆکاره‌کانه‌ و ، هه‌ر خۆی تایبەت مهن‌دی و سیفەته‌کانیشی به‌ هۆکاره‌کان به‌خشیوه‌ و ، به‌رده‌وامیش له‌ یادمان بێت که‌ خوا له‌ ده‌ره‌وه‌ی بازنه‌ی هۆکاره‌کانه‌وه‌ توانای به‌دی‌هینان و هینانه‌ وجوودی هه‌یه‌ ، تا به‌رده‌وام فیکره‌ نیمانی‌یه‌کاغان نوێ بکه‌ینه‌وه‌ .

هه‌ول‌دان بۆ شه‌رم و ته‌قواکردن له‌ خوا به‌ چاکترین شیوه‌ ، واته‌ له‌یادبوونی ترس و سام لێی به‌رده‌وام و له‌ هه‌موو حاله‌تیکدا و ، بایه‌خ‌دانیش به‌ هه‌موو هۆ و هۆکارێک که‌ نه‌و هه‌سته‌ راسته‌قینه‌ دروست بکه‌ن و ، رێی دروست بوونی هیچ کون و که‌له‌به‌ری‌کیش نه‌دریت له‌ نیوان ژیان و ، له‌ نیوان نامانج و مه‌به‌ستی نه‌و ژيانه‌دا و ، دۆزینه‌وه‌ی نه‌وه‌ش که‌ بگۆنجیت رابکێش‌ریت و ئالۆگۆری پێی بکریت له‌ هه‌ر وته‌ یا رووداو یا باسیکدا بۆ یادخستنه‌وه‌ی ته‌قوا و ، به‌رده‌وام سوپاس و ستایش‌کردنی خوایش له‌سه‌ر نه‌و نیعمه‌ته‌ زۆرانه‌ی که‌ له‌ ژماره‌ نایه‌ن و سه‌رژمیری ناکرێن ، کاریکی پێویسته‌ بۆ چوونه‌ سه‌ر رێی ته‌قوای راسته‌قینه‌ . له‌ هه‌مان کاتدا مانایشی که‌وتنه‌ سه‌ر رێ و رێبازی مردن و سه‌ر نانه‌وه‌یه‌ له‌سه‌ر دینی نیسلامیی ، که‌ نه‌وه‌ش حاله‌تیکێ پر ره‌زامه‌ندی تایبه‌تی‌یه‌ به‌ پێغه‌مبه‌ره‌ به‌رپێزه‌کان و نه‌هلی (خواص) له‌ میرات‌گرانی پێغه‌مبه‌ران . نه‌وه‌بوو هاره‌له‌ به‌رپێزه‌کان نه‌وه‌نده‌ خواپه‌رستی‌یان نه‌کرد هه‌تا قاچیان تلۆقه‌ی نه‌کرد و هیزیان تیا نه‌ه‌ما ، نه‌مه‌ش له‌ پیناوی ده‌ست خستنی نه‌م پله‌یه‌ی ته‌قوا و گه‌یشتن به‌م نامانجه‌ . نه‌وه‌بوو به‌ پێی یاسای ﴿ اتقوا الله ما استطعتم ﴾ چه‌ندیان له‌ توانادا بوو ، به‌ درێژایی ته‌مه‌نیان کاریان کرد .

* * *

﴿ وَمَا ظَلَمَهُمُ اللَّهُ وَلَٰكِنَ أَنفُسُهُمْ يَظْلِمُونَ ﴾ (آل عمران : ۱۱۷) .

زور جار نهم مهسه لهیه له قورنانی پیروزدا به صیغهی ﴿ وَمَا ظَلَمَهُمُ اللَّهُ وَلَٰكِنَ كَانُوا أَنفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ ﴾ (النحل : ۳۳) هاتوو و ، همر وهک تی بینیش نه کریت جیوازیی نیوان هردوو صیغه که ((کاناوا)) ی کرداری کهینونهیه .

بهئی ! کرداری کهینونهی ((کاناوا)) له نایه ته کهی سه ره و هدا نیه ، نه مهش - خوا خوی زانتره - نه مهی خواره وه مان بیر نه خاته وه :

۱ - زولم کردنی نه وانه له خویان له پهنا و له نهینیی دا نیه ، به لکو راسته و خۆ و به ناشکرایه ، به جوریک که زولم کردنیان - به تایه تی له خویان - به ناشکرا نه بیت ، به رادهیه ک پیویست به ده برپین ناکات ، چونکه هه مووان نهی بینن و پهی پی نه بن .

۲ - کرداری کهینونه مانای شه وه نه گیه نیت که له وه و پیش نه بووه و ، نیتسه هدی . به لآم کافره کان له دتیرین زه مانه وه و ، هه تا نیتستاش زولم له خویان نه کهن . نه مهش شه وهیه که هه مووان شهی بینن . له بهر شه وه نهم نایه ته پیروزه کرداری کهینونهی ((کاناوا)) ی تیدا نیه .

۳ - له پیناوی روون کردنه وهی مانای برگهی دووهم نه لئین : نه وانه ی کتیبی خویان بۆ هات دوا ی شه وهی که به و کتیبانه بۆ ماوهیه ک هیدایه تیان و هرگرت له و هیدایه ته لایان دا و ، کهوتنه ناو کوفر و گومراییه وه . واته له سه ره تا وه زالم نه بوون ، له بهر شه وه به کارهینانی کرداری کهینونه ((کاناوا)) ده باره یان بۆ روون کردنه وهی نهم کاره ، شتیکی گونجاو بوو . به لآم حالی زالمان له سه ره تا وه پیویستی به هیچ پابه ند بوون و به هیچ روون کردنه وهیه کی تر نیه .

* * *

﴿ثُمَّ أَنْزَلَ عَلَيْكُم مِّنْ بَعْدِ الْغَمِّ أَمَنَةً نُّعَاسًا يَغْشَى طَآئِفَةً مِّنْكُمْ وَطَآئِفَةٌ قَدْ أَهَمَّتْهُمْ أَنفُسُهُمْ يَظُنُّونَ بِاللَّهِ غَيْرَ الْحَقِّ ظَنَّ الْجَاهِلِيَّةِ يَقُولُونَ هَل لَّنَا مِنَ الْأَمْرِ مِن شَيْءٍ قُلْ إِنَّ الْأَمْرَ كُلَّهُ لِلَّهِ يُخَفُّونَ فِي أَنفُسِهِمْ مَا لَا يُبْدُونَ لَكَ يَقُولُونَ لَوْ كَانَ لَنَا مِنَ الْأَمْرِ شَيْءٌ مَا قُتِلْنَا هَهُنَا قُلْ لَوْ كُنْتُمْ فِي بُيُوتِكُمْ لَبَرَزَ الَّذِينَ كُتِبَ عَلَيْهِمُ الْقَتْلُ إِلَى مَضَاجِعِهِمْ وَلِيَبْتَلِيَ اللَّهُ مَا فِي صُدُورِكُمْ وَلِيُمَحِّصَ مَا فِي قُلُوبِكُمْ وَاللَّهُ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ ﴿﴾ (آل عمران : ۱۵۴) .

کاتیک که قوتابیانی نور هر سزایه کیان نه درا یا هر زولم و سته میکیان ده رحق نه کرا ماموستا (بدیع الزمان) وه بیری نه هیتانه وه که پیوسته خویندنه وه و ته فسیری نم نایه ته دو باره بکنه وه . جا به وینهی که سیکی وه من که سوودی له ده رسی ماموستا نوورسیی وه رگرتبیت با جاریکی تر نم نایه ته بخوینینه وه و ، نه وه رسی که پیوسته لیتی وه برگین .

خو و پیاکه وتنی هر کومه لیک - که له ترس و شله ژانیکی زوردا بژین - و گه یشتنیان به نه من و سه کینه یه کی رژی و دهرونی و ، به دلنارامی یه کی کامل ، نه وه لوتف و فزلیتکه له لایهن خوی بالاده سته وه بؤ نه و کومه له و ، به لگه ی متمانه شه له و کومه له وه و ، ته سلیم بوون و کاری سپاردن و به ته مابوون و پشت پی به ستنی نه و کومه له یه به خوی بالاده ست . له هر دوو غه زای به در و توحوددا ده رکه وتنی نم جو ره دلنارامی یه و ، نم به لینه خوی یه و ، هاتنی نم سه کینه ره هانی یه به ریژه ی ده ست گرتنه به دینه وه و ، به ریژه ی روو کردنی دلگانه به ره و میحرابی راسته قینه ی خویان . نه مه له هموو بارودوخ و له هموو رووتی کردنیکی راستگویانه دا روو نه دات .

به لئی ! دین رژی ژبانه و ، به رز کردنه وه ی فرمایشتی خوایش پیروزتربین فرمان به ری یه و ، سهر ف کردن و به خت کردنی ژبانیش له و پیناوه دا نه و ری یه

که ته‌قه له دهرگای ژيانی هم‌ميشه‌یی و ، بوونی هم‌ميشه‌یی نه‌دریټ و ، به پيوانه‌ی دانانی رهامه‌ندی خواي بالاده‌ست وه‌ک مه‌به‌ستی مه‌به‌سته‌کان ، له به‌رامبه‌ريا بايه‌خ پي‌دان و ، چاوديريی کردن و ، پاريزگاريی کردنی خوا نه‌به‌خشریټ . جا هم بايه‌خ پي‌دان و چاوديريی کرده له هم‌موو کات و شوپنيک‌دا و به ريژه‌يه‌کی نزیک لهو بايه‌خ پي‌دانه‌ی که بو هاوه‌لان خوا لييان رازيی بيټ ناوی براوه ، هه‌رکه‌ی مه‌رج و که‌ش و هه‌وا و هۆيه‌کانی نهو بايه‌خ پي‌دانه بيټنه دیی ، نه‌به‌خشریټ . له ناو نيومان‌دارانیش‌دا هه‌رکه‌سيان له هه‌مان ناستی نيومان و ته‌سليم و ته‌وه‌ککول‌دا بيټ نه‌توانیټ به‌ سنگيټکی کراوه و به دلټيکی دامه‌زراوه‌وه به‌ره‌لستی هه‌تا ناگره‌که‌ی نه‌مرووديش بکات ، بگره له‌وانه‌يه نهو ناگره به (برداً وسلاماً) بگۆريټ .

له به‌رامبه‌ر ژيانه هيټمه دامه‌زراوه‌که‌ی نه‌مانه‌وه ، کۆمه‌له‌ خه‌لکانیکی تر هه‌ن که له هه‌مان که‌ش و هه‌وادا به‌شداريی نه‌مانه نه‌که‌ن ، که‌چيی له هه‌مان ناو و هه‌وادا ناژين ، له‌به‌ر نه‌وه نه‌يان بينين لووتيان ژهن‌دوه به هه‌وا و ناره‌زووه‌کانی ده‌روونيان‌دا ، نيتر نهو گومانانه‌ی که وان له بير و هه‌ستيانا ره‌نگ نه‌ده‌نه‌وه تا ريی ژيانیکی پر له کاری پيچه‌وانه‌ی خه‌جاله‌تيان بو نه‌خشه بکيشیټ. له‌به‌ر نه‌وه نه‌وانه هه‌رگيز هه‌سانه‌وه و دل‌ناراميی نابينن ، به‌لکو له‌به‌ر نه‌وه‌ی ميشکيان له بير و بوچوونی نه‌فاميی پره ژيانیکی رارايی به‌سه‌ر نه‌به‌ن . هه‌تا نه‌گه‌ر نه‌وانه نيمانيش به‌ينن بير و بوچوونيان ده‌رباره‌ی پشت به‌ستن به خواي بالاده‌ست تيکه‌ن به به‌دگومانیی نه‌بيټ . نايه‌تی پيروزی : ﴿ وَطَافِةٌ قَدْ أَهَمَّهُمْ أَنْفُسُهُمْ يَظُنُّونَ بِاللَّهِ غَيْرَ الْحَقِّ ظَنَّ الْجَاهِلِيَّةِ ﴾ حاله‌تی بي‌نوميديی ليټ له هه‌ست و سوژی نه‌وانه‌دا و ، نه‌وه‌ی که تووشی بوون له دوودليی و دارووخاويی به روونیی دهر نه‌خات .

﴿ إِنَّ فِي خَلْقِ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَاخْتِلَافِ اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ لَآيَاتٍ لِّأُولِي
الْأَلْبَابِ ﴾ (آل عمران : ۱۹۰) .

وینەى نەم سەرنجە گشت گیرە لە گەرنگترینى ناتەواوى بە کاغانە ... بە ئى! ...
سەرنج دانىك كە نىمانان نووى بکاتەووە و بەرەوام بە زىندوویش بى پارىزىت .
هەر وەك لاشە نەگەر دۆپە ناوىكى ساردى بە سەردا بکەيت كە لە گەلێا
رانە هاتبىت ، رانە چلە كىت ، وە هاش لە سەرمان پىويستە لە قەرەوئى بىر و سەرنج
داندا ئەو شتە بدۆزىنەووە كە وا لە نىمانان ئەكات رابچلە كىت و ، وامان لى
بكات تىشك دانەووەى ناو و سىفەتە كانى دەسەلات دار و خاوەنى راستە قىنەى
شتە كان و كاریگەرى راستە قىنە لە سەریان بىنين و ، ئەو رۆژانەى ژيانىشمان كە
ماون لە بازەنى رەزامەندى خاوى بالادەست دا ، لە بەر رۆشناى ئەو نوورەى كە
لەو كارى بىر كەردنەووە و سەرنج دانەدا بە دى هاتووە ، بە سەر بەرین .

بەلام ئەو شعور و بىستن و تىگەيشتن و هەلسەنگاندنى رۆح و مانا و دەنگ
و دەروون و رەنگ و رازاندنەووە و زمان و تاسە مەندى بەى كە هەر هەمويان لە
ناسمانە كان و زەوى و هەرچى و لە نىوانيان دا ئەتە نىنەووە ، بۆ هەموان دەست
نادات ، بەلكو وا دەرنە كەوئىت پىويستى بەو كەسە هەبىت كە ئەتوانىت بەى
بەو دەوڵە مەندى بەى لە رەنگە كاندا بەرئىت و بچىتە ناخىەووە و ، پەيش بەو
ناوازدا نانە بەرئىت لە دەنگە كان و لە مۆسىقادا ، پاشان هەلسەنگاندنى لە لاىەن
دەستە يەك لە رۆشنبىرانى ((أولي الألباب)) هەو ، ئەوانەى كە بە هەلە و لادان
مىشكىيان خەسار نەبوووە و ، بە هەوا و ئارەزوو دەروونى بە كانىش كىشانە و
پىوانەيان بە لاووە خەسار نەبوووە ... پىويستىمان بەو ((أولي الألباب)) انە
هەبە كە ئەتوانن بچنە ناو قوولایى ناسمانە كان و زەوى بەو بە هەموو ئەو
سىفەتە يانەووە كە مەفهوومى (شوئىن) وەبىرمانى دىنئىتەووە و ، ئەو هەش كە

به‌دی‌هینانی نه‌وه‌ی وا تیا‌یا‌نا له شت و له کانی‌نات دا‌خو‌ازی‌ه‌تی ، له هه‌موو لایه‌کیانه‌وه ، له ناراسته‌کردنی (شیراده) و (ئیختیار) ، نه‌مه‌ش به پیتی مه‌ده‌نی هاو‌ری‌ژه‌بوونی (عِلَّة) ، بۆ‌گه‌یشتن به هوک‌اری (کامل) و به‌خاوه‌نی قوده‌تی (کامل) (جل جلاله) له ریی (منطق) و (تحلیل) و (ترکیب) هوه . جا رۆح و عه‌قلی هه‌موو مرۆ‌ئینک وه‌ها به‌دی‌هینراوه که به‌فیت‌ری‌ی بتوانیت له‌وه تی بگات و ده‌رک‌یشی پێ به‌ریت ، به‌لام کو‌سپه‌کان به‌وینه‌ی لووت به‌رزیی و له‌سنوورده‌رچوون و به‌رچاو‌گرتنی هه‌له ، قه‌ده‌غه‌ی بینینی نامانج نه‌که‌ن به‌شێوه‌یه‌کی روون . هه‌تا نه‌گه‌ر مرۆ‌ژ بگاته‌ چله‌پۆ‌په‌ی زانست هه‌تا نه‌توانیت له‌و کو‌سپانه‌ خۆی رزگار بکات ، نه‌وا ناتوانیت له‌ بریاری هه‌له‌ خۆی رزگار بکات .

* * *

﴿ وَلَيْسَتِ التَّوْبَةُ لِلَّذِينَ يَعْمَلُونَ السَّيِّئَاتِ حَتَّىٰ إِذَا حَضَرَ أَحَدَهُمُ الْمَوْتُ قَالَ إِنِّي تُبْتُ الْفَنَ وَلَا الَّذِينَ يَمُوتُونَ وَهُمْ كُفَّارًا أُولَٰئِكَ أَعْتَدْنَا لَهُمْ عَذَابًا أَلِيمًا ﴾ (النساء: ١٨) .

ساتی بن‌نومییدی بریتی‌یه له دواساتی ژیانی نهو مرۆشه‌ی که نیمانی لی وهرنه‌گیراوه ، به‌لام گرنگ نه‌ویه سه‌ره‌تای نهو ساته دیاری بکریت . نه‌م سه‌ره‌تایه له و کاتانه‌دا ده‌ست پئ نه‌کات که نهو که‌سه له ساته‌کانی کۆتایی ته‌مه‌نی‌دا له گه‌رانه‌وه بۆ ژیانی دنیا و ژیان تیایا به هه‌ست و هۆشی ته‌واوده‌وه، ده‌ست نه‌شوات . له بۆچوویتیکی تر‌دا بریتی‌یه له‌و ساته‌ی که نهو که‌سه‌ی له گیانه‌لادایه به خۆی و به‌وانه‌شه‌وه که ده‌وره‌یان لی داوه ده‌ست له گه‌رانه‌وه‌ی بۆ ژیانی دنیا بشۆن .

به‌لی ! نه‌گه‌ر مرۆژ توانیی نیمان به‌ینیت ، با له دواساته‌کانی ژیانیشی‌دا بیټ ، نه‌وا نیمانی لی وهرنه‌گیریت - ماده‌م خاوه‌نی هیززی عه‌قلیی خۆی بیټ - . نه‌مه‌ش نه‌و ساته‌یه که پیغه‌مبه‌ر ﷺ دا‌وا‌ی نیمان هینانی له مامه‌ی دووباره نه‌کرده‌وه ، به‌لام نه‌بو‌طالیب - له نه‌نجامی فشاری ده‌ره‌کیی‌دا - ده‌ری بریی (که له‌سه‌ر میلله‌تی عه‌بدولموطه‌للیب نه‌مریت) .^{١٤} رووداویتیکی تریش که شیاه له سه‌ری بوه‌ستین رووداوی منداله جووله‌که نه‌خۆشه‌که‌یه . نه‌وه‌بوو پیغه‌مبه‌ر ﷺ سه‌ردانی مندالیکی جووله‌که‌ی کرد که له گیانه‌لادا بوو و ، نه‌وه‌ی خسته سه‌ر زمانی بلیت : ((لا إله إلا الله)) . منداله‌که‌ش سه‌یری باوکی کرد وه‌ک ماوه‌ی لی بخوازیټ ، باوکیشی ناماژه‌ی قبول‌کردنی بۆ کرد . به‌مه منداله‌که نیمانی

^{١٤} البخاری ، مناقب الانصار : ٤٠ ، الجنائز : ٨٠ ، مسلم ، الإیمان : ٣٩ .

خۆی دەربرپی و ، که لیمه‌ی شه‌هاده‌تی به دهم وت .^{۱۰} که‌واته ماده‌م هه‌ست و شعور تیک نه‌چوو بی‌ت نه‌وا دەرگا‌کانی ناسمان بۆ وه‌رگرتنی نیمان له‌سه‌ر پشتن . به‌ئێ ! ساتی ده‌ست له خۆ به‌ردان - واته نه‌و ساته‌ی که نیمان هینانی تیدا وه‌رناگیریت - نه‌و ساته‌یه که مرۆڤه‌ستی نامینیت و ، خه‌ریکه دنیا به‌جی به‌یت و ، نیمان هینانی لێ وه‌رناگیریت . به‌لام نه‌گه‌ر پیچه‌وانه‌که‌ی رووی دا ، نه‌وا له‌و کاته‌دا سه‌یری نیه‌ت و هه‌ست و قه‌ناعه‌تی نه‌و که‌سه نه‌کریت وه‌ک تۆویک که له ژیا‌نی به‌رزه‌خیی و له ژیا‌نی شه‌ردا گه‌شه نه‌کات و گه‌وره نه‌بی‌ت ، تا ببیته باقه‌یه‌ک له پادا‌شت و خه‌لات بۆی .

که‌واته ماده‌م نه‌و که‌سه پیش ساتی گیانه‌لا ، بۆ گه‌رانه‌وه بۆ ژیا‌نی دنیا هیوای نه‌برپوه و ، ده‌ستی له خۆی نه‌شۆردوه ، نه‌وا رووان له کوفه‌وه به‌ره‌و نیمان به‌رده‌وام وه‌رگیراوه . خۆ نه‌گه‌ر بارودۆخه‌که به پیچه‌وانه‌وه بوو نه‌وا حوکمیکی جیا‌وازی نه‌بی‌ت . واته نه‌گه‌ر ده‌ست له دنیا شۆررا و په‌رده‌کانی سه‌یرکردن بۆ ژیا‌نی قیامه‌ت هه‌ل‌درا‌نه‌وه ، نه‌وا هه‌ل له ده‌ست دەرچووه ، چونکه ماوه نه‌ماوه هیص کرده‌وه یه‌کی چاک نه‌نجام بدریت ، نه‌گه‌رچی وشه‌یه‌کی جوانیش بی‌ت . سۆز و به‌زه‌یی خوا‌یش هه‌لیک بۆ نه‌وانه‌ی که ژیا‌نی دنیا‌یان به فیسق و فجور پیس کردوه ، نه‌ره‌خسینیت ، نه‌گه‌ر نیمان به‌ینن و ته‌وبه بکه‌ن ، نه‌مه‌ش به پتی ناوه‌رۆکی نه‌م نایه‌ته پی‌رۆزه ﴿ قُلْ يٰٓعِبَادِیَ الَّذِیْنَ اَسْرَفُوْا عَلٰی اَنْفُسِهِمْ لَا تَقْنَطُوْا مِنْ رَّحْمَةِ اللّٰهِ ۚ اِنَّ اللّٰهَ یَغْفِرُ الذُّنُوْبَ جَمِیْعًا ﴾ (الزمر : ۵۳) .

* * *

^{۱۰} البخاری ، الجنائز : ۷۹ ، المرضی : ۱۱ .

﴿ يَأْتِيهَا الَّذِينَ الَّذِينَ ءَامَنُوا لَا تَأْكُلُوا أَمْوَالَكُمْ بَيْنَكُمْ بِالْبَاطِلِ إِلَّا أَنْ تَكُونَ تِجَارَةً عَنْ تَرَاضٍ مِّنْكُمْ وَلَا تَقْتُلُوا أَنْفُسَكُمْ إِنَّ اللَّهَ كَانَ بِكُمْ رَحِيمًا ﴾
 (النساء : ٢٩) .

کاتیک که قورشان نهفه رموتت : ﴿ لَا تَأْكُلُوا أَمْوَالَكُمْ بَيْنَكُمْ بِالْبَاطِلِ ﴾
 دهسته وازه یه کی گشت گیر به کار نه هیئتت . نه وه تا شان به شانی خواردنی مال و سامانی خزم و که سه کان ، یان به کار هیئتانی که ل و په لیان به بی ره زامه ندی یان ، سه رنجمان بؤ لای حه رامیی خواردنی مال و سامانه گشتی یه کان رانه کیشیتت . جا هدر وهک تالان و دزیی کردن نه چیتته نه م چوار چپوه وه ، ههروه ها داگیر کردن و ربا و قومار و نیسراف و دهست بلاویی له سهرف کردنی پاره دا و ، به دهست هیئتانی پاره به ریی ناشه رعیش . به لام نه وه قازانجه ی که له ریی نالوگوژی سامانه کانه وه و ، به ره زامه ندی هه موو لایهک دهست بکه ویت و ، نه وه قازانجه ش که له ریی بازرگانی یه وه - که لیزه دا باس کراوه چونکه گرنگترین ریی بؤ قازانج کردن - دهست بکه ویت ، نه وه به سه بؤ ژیان و گوزه ران ، نیتر گرتنه به ری ریگا حه رامه کان و ریگا گومان لی کراوه کان پیویست ناکات و زهروور نیه .
 نه شتوانین له تی بینیی ﴿ وَلَا تَقْتُلُوا أَنْفُسَكُمْ ﴾ دا که له نایه ته که دا هاتوه به دوو مانا تی بگهین :

- ١ - هه که سیک دهست بداته تاوانی ربا یا قومار یا بهرتیل ... تد له ریی پاره ی حه رام نهوا بهو کاره ی به معنه ویی خزی کوشتوه و خزی له ناو بر دووه .
- ٢ - نه گه ر خه لکیی خه ریکی مامه له ی حه رام و نارپهوا و زالمانه بوون ، بؤ دهست خستنی سامان و سهرف کردنی و هه ره له س و که ویتیک لهو شیوه یه و ، وه رگرتنی هه ر بیروباوه رپیک که پالپشتی نه وه بیت وهک سه رمایه داریی ، یا لیبرالیی توندپه وه ، یا هه تا براگماتیی و میکیافیلیی ، نهوا نه بیتته هوی

سەرھەل دانی رژیمی تری دژ به وان وهك شیوووعیهت ... بهم شیویه ده رگا له بهردهم پیاو کوژ و خوین ریژه کان و ، کاری ده به ده رکردن دا والا نه کهن . به لئی ! نه گهر ئیوه له سهره تاوه بچنه ناو نهم رژیمانوه سهره نجامه که می نه وهیه که هندیکتان هندیکتان نه کوژنه وه . له بهر نه مه دهست له نیسلام بهر مه دهه ن و پشت گوئی مه خهن و بچنه ناو ری گومرا که ره جیاوازه کانه وه ، تا سهره نجام هندیکتان هندیکتان بکوژن . به لئی ! حالی نه و دنیا یه ی که نهم رژیمانیه تییدا جی به جی نه کرین له بهر چاوتانه و پشت گیری و ته صدیقی نهم نایه ته پیروژه نه کات .

۳ - رواله تی نایه ته که به ته واوه تیی گونجاوه له گهل مانای دووره په ریژی کردن له (إنتحار) ، واته که سینک خۆی بکوژیته وه ، به لام نهم نایه ته هندی لایه نی تری ههن . بۆ غروونه تیک دانی نه و هاوسه نگی به یی که له ناو چین و تویره جوژاو جوژه کانی کۆمه لگادا ههن ، نه و کۆمه لگایه به ره و کیشه و مل ملانی تی ناوه کیی را نه کیشیت . ههروه ها وازهینسانی هندی نه زان - به بۆنه ی خراب تی گه یشتنیانه وه له زوه د - له ریگا شه رعی به کانی کاسپی و ، ههل بژاردنی هه ژاری و ژبان به کوله مه رگی ، نوممه ت به ره و لاوازی و تیاچوون را نه کیشیت . ههروه ها دهست به سه رداگرتنی که سینک بۆ سامانی که سانی تر به ریگه ی ناشه رعی ، یا ههل نانی که سانی تر بۆ دهست به سه رداگرتن و داگیر کردن به ناشه رعی ، نه و که سه شیایوی کوشتن نه کات . نه مه ش هندی خال بوون که له نایه ته که تی گه یشتن .

سۆز و به زه یی فراوان و گشت گیری خوایش به هۆی هیدایه ت دانیه وه بۆ چاکترین و بئوه ی ترین ریگا نه دره وشیته وه . دیاره هه ر شتی وه هایش له خوا ی (ره همان و ره حیم) چاوه روان نه کریت .

* * *

﴿ إِن تَجْتَنِبُوا كَبَائِرَ مَا تُنْهَوْنَ عَنْهُ نُكَفِّرْ عَنْكُمْ سَيِّئَاتِكُمْ وَنُدْخِلَكُمُ

مُدْخَلًا كَرِيمًا ﴾ (النساء : ۳۱) .

عاده ته له کاتی پیشکش کردنی نه م نایه ته پیروزه دا نه م فرموده یه باس

نه کریت :

(اجْتَنِبُوا السَّبْعَ الْمُفِيقَاتِ . قَالُوا : يَا رَسُولَ اللَّهِ ! وَمَا هُنَّ ؟ قَالَ : الشُّرْكُ بِاللَّهِ ، وَالسُّحْرُ ، وَقَتْلُ النَّفْسِ الَّتِي حَرَّمَ اللَّهُ إِلَّا بِالْحَقِّ ، وَأَكْلُ الرِّبَا ، وَأَكْلُ مَالِ الْيَتِيمِ ، وَالتَّوَلَّى يَوْمَ الزَّحْفِ ، وَقَذْفُ الْمُحْصَنَاتِ الْمُؤْمِنَاتِ الْغَافِلَاتِ) .^{۱۱}

من لیته دا نه مه ویت له سدر (التولی یوم الزحف) ، واته پشت هه ل کردن له روژی جهنگ دا ، که له م فرموده شه ریفه دا هاتوه که میت بوه ستم . مانای پاشگه ز بوونه وه و هه لاتن له روژی جهنگ و جیهاده . نه مه مانای به کارهیتانی دهسته واژه ی (التولی یوم الزحف) ه . نه مه ش نه وه نه گه یه نیت نه گهر خه بات کردن له گه ل جیهانی کوفردا به رده وام بوو ، نه گهر چیبی خه بات و زوران بازی یه کی گهرم نه بوو ، واته نه گهر جهنگیکی سارد بوو و ، مهیدانیسی رو شنبیری و پهروه رده و فیرکردن و سیاست و هونه ر و ... تد له و مهیدانه جوراوجور و گرنگانه بوو که له م روژانه دا زوران بازی یان تیدا نه کریت . بو نمونه نه و نیمان داری که پاشه کسه ی کردوه و خوئی حه شار داوه - هه تا نه گهر به نیه تی زیاد کردنی که مالی روچی خویشی بیت - نه و نه م فرموده شه ریفه ی به سهردا جی به جی نه کریت و ، گونا هبار نه بیت . خو نه گهر که سیک له پیوستیتی نه م جوره خزمه ت و بانگه وازه گه یشت ، پاشان له کاتی خه بات دا - سا نه و خه باته هه ر جوریک بیت - پاشگه ز بزه ، بی گومان به وه گونا هیتیکی گه وره نه نجام نه دات . سه ره رای نه وه ش نه و جوره ره فتاره روچی مه عنه وی له به ره ی نیسلا میی دا لاواز

^{۱۱} البخاری ، الرصایا : ۲۳ ، الطب : ۴۸ ، الحدود : ۴۴ ، مسلم ، الإيمان : ۱۴۵ ، أبوداود ، الرصایا :

۱۰ ، النسائی ، الرصایا : ۱۲ .

نهکات و ، دوژمنان دلخوښ نهکات و نوقمی شادمانی یان نهکات و ، نه مهش
گوناهیکي زیاده یه .

به وازهینان لهو گوناوه گهورانه ی که نه بنه مایه ی تیاچوون - که تنهها
له به رده م یه کیکیان دا هلویتسته مان کرد - خوای بالاده ست به لینی
چاپویشی کردن لهو گوناوانه نه دات که ویست و مه به ستیان له گه لدا نه بووه و ،
به لینی چاپویشیش لهو گوناوانه نه دات که له گوناوه گهوره کان ناژمیررین .
نه مهش به پاک کردنه وه یه کی خوایی و ، شایان بوون به ژیانیکي به خته وه رانه ی
ژیانی به رزه خ و ژیانی ناخیره ت و ، ده ست خستنی پیاسه کردن له باخچه کانی
به هشت و ، ده ست خستنی شانس و به ختیاریی له بینینی جوانیی خوای
بالاده ست دا ، نه ژمیرریت .

به لئی ! نه و پالنه وانانه ی که نه زانن چوون له گوناوه کان یاخیی بن ، به وینه ی
فهرمانده سرکه و توه کان به و په ری ریزه وه نه چنه ناو قه بره که یانه وه و ، به
دهروونیکي پر له متمانه شه وه گه شتی ژیانی به رزه خ نه کن و ، به هه مان متمانه
و شادمانیی و خویشی شه وه نه چنه به هه شته وه و ، جوانیی خوایش نه بینن .
چونکه خه بات کردن له پیناوی نه که وتنه ناو تاوانه وه ، به ته واوی له گه ل خه بات
کردن له پیناوی نه نجام دانی خیر و چاکه دا هاوتایه . جا نه گهر لایه نی سه لیبی و
نیجایی کرده وه کان به دووری یه که له دووری یه کان دابننن ، نه وا دامه زراوی له
هه رده وه که دا (واته نه نجام دانی چاکه و دووره په ریزی له خراپه)
سرکه و تنیکي گوره پیک دینیت و ، به گورجیی مووشه ک مروژ به و سه ره نجامه
چاکه نه گات که بوی دیاری کراره .

﴿ إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا بِآيَاتِنَا سَوْفَ نُصَلِّبُهُمْ نَارًا كَلَّمًا تَضَحَّتْ جُلُودُهُمْ
بَدَلْنَاهُمْ جُلُودًا غَيْرَهَا لِيَذُوقُوا الْعَذَابَ إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَزِيزًا حَكِيمًا ﴾

(النساء : ٥٦).

له کاتی ته فسیر کردنی نهم نایه ته دا زوری هی ته فسیر نووسان سامناکیی و گه ورهیی سزای جهه نهم به بیان نه کهن ، نه ویش به ناوردنی نه و فرموده شه ریفدی پیغه مبر ﷺ که نبین عومر خوا لییان رازی بیت ریوایه تی کردوه : (يُعْظَمُ أَهْلُ النَّارِ فِي النَّارِ حَتَّىٰ إِنَّ بَيْنَ شَحْمَةِ أُذُنِ أَحَدِهِمْ إِلَىٰ عَاتِقِهِ مَسِيرَةٌ سَبْعِمِائَةٍ عَامٍ وَإِنَّ عَظْمَ جِلْدِهِ سَبْعُونَ ذِرَاعًا وَإِنَّ جِلْدَهُ مِثْلُ أُحُدٍ) .^{١٧}

چوارچیوهی گشتیی نهم فرموده یه بریتی یه له وه صفی سزای جهه نهم و حالی نه وانهش که نه و سزایه نه چیژن . جا من وه های نه بینم که نه گوئیجیت بهم شیوهی خواره وهش له فرموده یه تی بگین :

مروؤ له لایه نی رۆحی یه وه نهش و نوما نه کات و بهرز نه بیته وه . بو نمونه : که سیک ده نه وهندهی تو له زهت له نویژه کهی نه بات ، که واته لی هاتنی نه و له له زهت بردن دا زور بهرز بوته وه . هه مان کار له ههست کردن به نازاریش دا هیه . نه و که سهی که نهم لایه نهی تی دا ناسک بوته وه به ساده ترین شت نازاری پی نه گات و ، خوی لی نه زپیت و ، له وانه شه به دان یه شه یه ک بی هوش بکه ویت . له بهر نه مه به پزترینی پیغه مبران ﷺ فرموده تی : (إِنِّي أُوْعِكَ كَمَا يُوْعِكُ رَجُلَانِ مِنْكُمْ) .^{١٨} که واته وه که به گه وره بوون و هه لاوسانی لاشه له قیامت دا نیش و نازار زیاد نه کات ، نه و ههست کردنی زیاتریش به نازار له جهه نهم دا - به هوی چه ندین حیکمه ته وه - بهم شیوهی ده ر نه برپیت . له راستیی دا نه هه لاوسانی لاشه به هوی گونا و تاوانه کانه وه و نه وهندهی شاخه کان لی هاتنی و ،

^{١٧} مسلم ، الجنة : ٤٤ ، المسند للإمام احمد ، ٢ : ٣٢٨ ، ٣٣٤ ، ٥٣٧ ، الهیثمی ، جمع الزوائد : ٣٩١/١٠ - ٣٩٣ .

^{١٨} البخاری ، المرضی : ٣ ، ١٣ ، ١٤ ، ١٦ ، مسلم ، البر : ٤٥ .

نه هه لاوسانی گوناھ و تاوانه کان و فراوان بوونیان نه و نه دهی فراوان بوونی روح ، تا بهو پینه مروژ سزا بچیژیته (واته به پیتی نهو فراوانی یه) ، پیچه وانهی عهقل نیه . چونکه فراوانی عیلم و قودرهت و ئیرادهی خوایی که دهوری هه موو شتیکیان داوه توانای نهو هیان هه یه له هه موو کات و شوینیک دا نهوه جی به جی بکن . نیمهش په نا نه بهینه بهر ره همه ته فراوانه که ی نهو و داوای لی نه که یین نیمهش پیتی بگریته وه و ، به پیتی نهو ره همه ته فراوانه شی له گه لمان بچو لیتته وه .

* * *

﴿ لَا خَيْرَ فِي كَثِيرٍ مِّن نَّجْوَاهُمْ إِلَّا مَنْ أَمَرَ بِصَدَقَةٍ أَوْ مَعْرُوفٍ أَوْ إِصْلَاحٍ
بَيْنَ النَّاسِ وَمَن يَفْعَلْ ذَلِكَ ابْتِغَاءَ مَرْضَاتِ اللَّهِ فَسَوْفَ نُؤْتِيهِ أَجْرًا عَظِيمًا
﴾ (النساء : ١١٤) .

لهم نایه ته پیروژه دا چه ندین رینمایی هه ن که په یوه ندی یان به خزمه ته دینی یه کانی نه مروژه هه یه . له هه ندی سهرده م دا وه کم سهرده مهی که خۆمان تیا یا نه ژین و ، لهم سهرده مه دواینانه ی میژووی نزیکمان دا ؛ کاتی که بانگه واز بۆ نیسلام و ، ته بلیغ کردنی په یامه شیفا به خشه که ی به مروقایه تی ، به هۆی هه ندی هۆکاری سه لسی یه وه ، کاریکی گران نه بیته ، نهوا نه م بانگه وازه و نه م ته بلیغه به نه نیی و به چه نه نجام نه دریت ، واته له سهر یاسای (وَلِيَتَلَطَّفْ) . جا نایه ته پیروژه که ی سهر وه باسی نهوه نه کات که هه رکه س نهوه نه نجام بدات پاداشتیکی گه وره ی بۆ ناماده کراوه . هه روه ک ناشکرایشه خوای بالاده ست به شیوه یه کی ره ها و به بی سنووردانان پاداشته به خشیته تا تاسه مه ندی و شهیدایمان بوروژیته و زیادیشی بکات ، وه که له فه رمووده ی قودسی دا ده ربه ره ی رۆژوو هاتوو ه : (الصَّوْمُ لِي وَأَنَا أَجْزِي بِهِ) .^{١٩}

^{١٩} البخاری ، الصرم : ٢ ، مسلم ، الصيام : ١٦٥ .

ههسته خراپه كان و ، عاده ته پيسه كان و ، بیره خوار و خيچه ره شه كان و ،
 فيتله چنراوه كان دژی نيمان داران و ، پيلان و ناژاوه هه لبه سراوه كان به رامبهريان
 چندن کارتي رهشن پيگه و سهراوهيان شهر و خراپه يه ، که هيچ شؤله يه کی
 خيريان ، هه تا بؤ نهو پياوخراپانهش که نه خشه يان نه کيشن ، ليوه دهست گير
 نابيت ، چونکه نه وانيش که لکيان لي و هرنانگرن . به لام ههسته راستگؤ و
 موخليسه كان وهك فرمان دان به صدهقه و ، بلاوکردنه وهی خير و جواني و
 چاکه و ، ناشته وايي نيوان خه لک ههست و سؤزي جياوازن . جا هه رکهس نهو
 کاره نه نجام بدات و مدهستيشي بهو کرده وه يه ری و ره زامه نديي خواي
 بالادهست بيت ، به تايبه تيبی لهم جؤره بارودؤخه ناله بار و ناسروشتي بهدا ، که وا
 پيويست نه کات کاری چاکه به نهينيي نه نجام بدریت ، نهوا نهو که سه خه لاتيکی
 گه وهی نه کریت و پاداشتيکی گه ورهش وه نه گريت ، يه کم به بؤنه ي
 کرده وه که يه وه و ، دووهه ميش به بهرچاو گرتنی بارودؤخه نه گو نجاوه که وه .

به لي ! نه گو نجيته دامه زراوه ي مده نيبی جؤراوجؤر دامه زرترين که
 مدهستيان وه دهست هينانی ره زامه نديي خواي بيت ، بؤ جي به جي کردنی سي
 کار له گه ل مه رجه کانی بوونی (شورا) لهو دامه زراوانانه دا ، چونکه هه ر
 مه سه له يه که لهو سي مه سه له يه چه ندين دووري کؤمه لايه تيبی گرنگی هه يه . جا
 له وینه ي نه م مه سه لانه دا که په يوه ندي يان به ياسا و مافی کؤمه لگاوه هه يه
 حیکمهت وه هايه په نا بؤ حیکمه تي نهو شوورايه بریت که پينغه مبه ر ﷺ بؤ
 نه نجام دانی هه موو کاریک نامؤژگاری کردووين دهستی پتوه بگرين .

به پيچه وانهی نه مه شه وه ، له سه ر نيمان داران پيويسته له هه ر کؤبوننه وه يه ک
 وريا و ناگادار بن که مدهستی چه کردن بيت به پروپاگانده دژی نه م و نهو ، يان
 پيک هينانی کؤمه له ي نهيني ي و ، گه ر بشگو نجيته ته فره دانی پيک هينان يان .

﴿لَعَنَهُ اللَّهُ وَقَالَ لَأَتَّخِذَنَّ مِنْ عِبَادِكَ نَصِيبًا مَفْرُوضًا ﴿١١٨﴾ وَلَا أَضِلُّنَّهُمْ وَلَا أَزِيغُهُمْ وَلَا أَمْرَنُهُمْ فَلْيَبْتَئِكُنَّ آذَانَ الْآعْنَمِ وَلَا مَرْهَبَهُمْ فَلْيَغْيِرُنَّ خَلْقَ اللَّهِ وَمَنْ يَتَّخِذِ الشَّيْطَانَ وَلِيًّا مِنْ دُونِ اللَّهِ فَقَدْ خَسِرَ خُسْرَانًا مُبِينًا ﴿١١٩﴾﴾

(النساء: ۱۱۸ - ۱۱۹).

نم ناخواتنه ناشیرینه که شهیتان له گهڼ خوای بالآدهست دا کرډی ، که له م نایه ته و چنډین نایه تی تر دا هاتووه : یا نه و تا خوای بالآدهست خوځی ری تی داوه و ماوهی داوه بیلی ، یا ن نه و تا - به پی تی روون کرډنه وهی زوړتیک له ته فسیرنوسان - نه و تمیه به بی ری شهیتان دا هاتووه و له گهڼ فیتره تیا گونجاو بووه ، و خوای گوره ش هه والی پیمان داوه .

وهک یهک ودهایه که نه گهر نه مه روون کرډنه وهی زمان حالی شهیتان بی تی ، یا ن بولّه بولّی فیتره تی بی تی . نه وه دهر نه خات که چوڼ سوورده له سهر توّل هسه ندن له و به ندانهی خوا که نه گه یشتوونه ته قوڼاغی نیخلاص و ، یه که مین زوړان بازی شهیتانیش که له سهر نه م زهوی یه دا له گهڼ ناده میزاد دا رووی دا ، و ا نه مړو ش له لایه ن شهیتان و دار و دهسته یه وه هر برده و ا مه . نه وان برده و ام سوورن له سهر فریودان و خه له تاندنی خه لک به ناواتی نار ه و ا ، له سهر هه ول دان له گهڼ مړو ش دا بو نال و گوړی فیتره تی خوځی و به دی هی تراوه کانی تر و ، تیک دانی هاوسه نگیی نه و فیتره تانه . جا هر وهک راگیر کرډنی هاوسه نگیی روځیی مړو قایه تیی به ستر او به دوور که وتنه وه وه له ری بازی نیبلیس ، هه روه ها پاریزگاریی هاوسه نگیی له سروشت دا - هاوسه نگیی مړو قیش له گه لیا بی تی - به ستر او به و دوور که تنه وه وه . نه وان هس که نه چنه سهر ری بازی گومرایی شهیتان له دوړان تکیی ناشکر ادان و ، نه هلی به دبه ختین . به لام نه وان هی له و ری بازه دوور که وتنه وه نه وان ه خاوه ن به ختن و ، له خاوه نزیکن .

﴿ وَقَالَتِ الْيَهُودُ وَالنَّصْرَىٰ نَحْنُ أَبْنَاءُ اللَّهِ وَأَحِبُّهُرُ قُلْ فَلِمَ يُعَذِّبُكُمْ

بِذُنُوبِكُمْ ﴾ (المائدة : ١٨) .

ئەو کارەى کە ئەم نایەتە پیرۆزە ئەیهوویت روونی بکاتەو بەم شێوەى خوارەو
 لە ژباگانا ئەدرەوشیتتەو : کاتیک کە یاخیی بوون و پاشگەزبونەوێ کەسانی تر
 هەلئەسەنگیتن ، ئەفسى خۆمان ناخەینە ناو چوارچێوەى ئەو مەسەلەو ، بە
 هەمان پێوەر کە موخاسەبەى خەلکیى پێ ئەکەین موخاسەبەى خۆمان ناکەین .
 بۆ نمونە : کاتیک کە دەربارەى کەسێک خراپەبەکى لە دەست دەرجسوه
 ئەلێین : « بۆچی خوا سزای نادات و نایبات بە ناخى زەوى دا ؟ » ، کەچى
 لە هەمان کاتدا هیوادارین و چاوەروانین ، بە هۆى ئەنجام دانى چاکەبەکى
 بچکۆلەمانەو ، خوا لە گوناھەکانمان خۆش ببیت . بەلام ئەبوا لە لایەنى شێواز و
 تەرزى بێرکردنەو مانەو لە بواری خراپەکاندا لەگەڵ ئەو دەستەیدا خۆمان
 بەشدار بکەدایە ، یان وەها بە تەما بین - لە بواری چاکەکاندا - نىحتمالی
 چاوپۆشى کردن لێیان هەبیت چونکە کردەوێ چاکیان هەبە . هەنگاوێکى تر
 بەرەو پێش چوون لەم کارەدا ئەوێبە گوناھەکانیان بچووک بکرتنەو تا ببە
 ئەوئەندەى قەبارەى بوندوقێک ئەگەرچى لە راستیشدا ئەوئەندەى چیاکان کەتە بن
 و ، بۆ خۆیشمان پێچەوانەى ئەمە ئەنجام بەدەین .

ئەگەر بەم پێوانەبە لە لاف و گەزافەکانى ئەهلى کىتاب ، کە لەم نایەتە
 پیرۆزەى سەرەویدا هاتوو - ورد ببینەو ، ئەبینن تا چ رادەبەک بە لای خوایش و
 بە لای خەلکیشەو ناشیرین و قێزەونە . هەندى کەس پاگانەى ئەو ئەکەن کە
 لەگەڵ خەلکیى دا جىاوازن و لەوان ناکەن و ، ئەمان خۆشەویستى خوان و ،

وههائیشی ئەبیینن ئەمەیه هۆی فەخر و شانازییان و ، له‌وه‌ش دوودڵ نین که به‌بێ
 بایه‌خ‌دان و ریزگرتن به‌رامبەر به‌ خ‌وای بالاده‌ست ره‌فتار بکه‌ن و ، به‌ چ‌اوی
 سووکی و مه‌هتووک‌یه‌کیش سه‌یری که‌سانی تر بکه‌ن که له‌ قبوڵ‌کردنی نه‌و
 ئیددیعیایه‌یان هه‌ڵ‌ق‌و‌لاوه‌ که ده‌رگا له‌به‌رده‌م سه‌لبیاته‌کانی تر‌دا والا نه‌کات که
 نه‌ویش ئەمەیه : ((نه‌گه‌ر ئیمه‌ به‌م پله‌یه‌ له‌ خ‌واوه‌ نزیک بین ، که‌واته‌ هه‌ر
 کرده‌وه‌یه‌که‌ نه‌نجام به‌دین - حاشا له‌و - لی‌مان خ‌ۆش نه‌بیت)) . عوزه‌یر سه‌لامی لی
 بیت ، به‌ پیتی راگه‌یاندنی ئەوان ، ک‌ورپی خ‌وا بوو ، هه‌روه‌ها مه‌سیحیش سه‌لامی
 لی بیت له‌لای کۆمه‌لێکی تر و ، ئەوه‌بوو شویتن که‌وتوانی نه‌و پیغه‌مبه‌رانه‌ش
 خ‌ۆیان به‌ ک‌ورپی خ‌وا ئەزانی ، نه‌گه‌رچی به‌ شیوه‌ی مه‌جازیش بیت ، له‌به‌ر نه‌وه
 نه‌یان‌وت : ((نه‌ ترس و نه‌ شله‌ژاویمان نیه‌ ، چونکه‌ خ‌وا ک‌ورپ و خ‌ۆشه‌ویستانی
 خ‌ۆی نه‌پاریزیت و ، له‌وئ له‌و دنیا ماوه‌ نادریت هه‌یچ هه‌ره‌شه‌ و گ‌وره‌شه‌یه‌که‌
 ده‌رحه‌قیان بک‌ریت . ده‌با ترس و شله‌ژاوی به‌شی ئەوانه‌ بیت که‌ له‌م شه‌ره‌فده‌ا
 به‌شیان نیه‌ ، سزا بۆ ئەوانه‌ و نازاردانیش به‌شیانه‌)) . جا له‌گه‌ڵ نه‌وه‌دا که‌ ئەمه
 له‌ کتێبه‌کانیان‌دا نیه‌ ، به‌لام هه‌رکه‌ به‌ نایه‌ته‌کانی سزادان هه‌ره‌شه‌یان لی بک‌رایه
 نه‌و وه‌لامه‌یان ته‌دايه‌وه‌ و ، ب‌رواشیان وه‌ها بوو له‌و وت و وێژده‌ا که‌ له‌گه‌ڵ
 خ‌اوه‌نی په‌یامه‌که‌دا ﷺ و هاوه‌له‌کانی‌دا نه‌ی که‌ن سه‌رته‌که‌ون و ، وه‌هایان به‌
 نه‌ندیشه‌دا دیت که‌ به‌و قسه‌ و وت و وێژیه‌یان به‌ شتیک نه‌گه‌ن .

راسته‌ ده‌سته‌واژه‌ی (ک‌ورپی خ‌وا) له‌ هه‌ندێ له‌ کتێبه‌ پێشینه‌کان‌دا هاتووه‌،
 جا هه‌روه‌ک نه‌گ‌ونجی نه‌وه‌ هه‌له‌ی وه‌رگێڕان بیت ، نه‌ش‌گ‌ونجی نه‌وه
 ده‌سته‌واژه‌یه‌کی مه‌جازی بیت له‌سه‌ر شه‌فه‌قه‌ت و سۆزی خ‌وا به‌رامب‌ریان وه‌ک
 سۆزی باوک . وه‌نه‌بێ به‌کاره‌یتانی وشه‌ی (باوک) ی‌ش به‌ مانای (الرؤف) و
 (الرحیم) له‌ کتیبی دینه‌ ناسمانی‌یه‌کان‌دا ده‌گه‌من بیت .

له‌به‌رده‌م به‌کاره‌یتانی وینه‌ی ئەم ده‌سته‌واژانه‌دا ، ئیتر سا به‌ مانا
 راسته‌قینه‌که‌ی بیت یا مه‌جازی له‌ وت و وێژدا وه‌لامی بێ‌ده‌نگ که‌ریان بۆ دیت

که ((نه گهر نيوه کور و خوشه ويستی خوان ، وه دهری شه برن ، بؤچی له سهر گونا هه کانتان سزاتان نه دات و ، بؤچی له هه موو شوینیک دا سهر برین و به ديل گرتن به شتانه و ، له م بارود و خه تان رزگار نابن ؟)) .

* * *

﴿يَتَأْتِيَ الَّذِينَ ءَامَنُوا مَن يَرْتَدَّ مِنكُمْ عَن دِينِهِ فَسَوْفَ يَأْتِي اللَّهَ بِقَوْمٍ يُحِبُّهُمْ
وَيُحِبُّونَهُ أَذِلَّةٍ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ أَعِزَّةٍ عَلَى الْكَافِرِينَ يُجَاهِدُونَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ
وَلَا يَخَافُونَ لَوْمَةَ لَائِمٍ ؕ ذَٰلِكَ فَضْلُ اللَّهِ يُؤْتِيهِ مَن يَشَاءُ ؕ وَاللَّهُ وَاسِعٌ عَلِيمٌ﴾

(المائدة : ٥٤) .

له راستیی دا نه م نایه ته شتی زۆر گرنگی تیندایه ، له سه رووی هه مرویه وه ناگادار کردنه وه له نيمکان بوونی روودانی له دین پاشگه زبوونه وه له نیتوان نيمان داران دا و ، له وانه شه هه ندی له وانهی که به ناوی نیسلامه وه کار نه که ن له ناینده دا دهسته وسان بن و نه توان شه بایه خدان و ههستیاری به دهر برن که هه لگرتنی شه نه مانه ته پیوستیه تی . له بهر شه کاتیک که نومه وی به کان له هه لگرتنی شه مانه ته دین دهسته وسان و لاواز بوون - که شه بوو ماوه به که شانیان دایه ژیری - شه مانه ته که گوازیسه وه بؤعه بیاسی به کان ، پاشان بؤ سه لجوقی به کان و ، له وانیشه وه بؤ عومانی به کان . جا شه قه ومهی که خوا شه بیان هینن به شیوهی (نکرة) (قوم) هاتوه . واته قه ومیک شه هینیت که هاوه لان له کاتی هاتنه خواره وهی نایه ته که دا نه بیان شه ناسین .

شه بینین نایه تی ﴿ فَسَوْفَ يَأْتِي اللَّهَ بِقَوْمٍ ﴾ صیغه ی ناینده ی دوور (سَوْفَ) ی به کار هیناوه و ، سیفه تی به که می سیفه ته کانی شه خه لکه می که خوا له ناینده ی دووردا مژده ی هاتنیانی داوه ، بریتی به له وهی که خوا ی بالاده ست خوشی شه وین

لیتره‌دا نوکته‌یه‌کی ورد هه‌یه . نهو خۆشه‌ویستی‌یه‌ی که له نیوان به‌نده و له نیوان خوادا هه‌یه ، هه‌روه‌ک نه‌گونجی به‌روونانی به‌نده به‌ره‌و خوا دروست ببی ، له به‌رامبه‌ریشیه‌وه خۆشه‌ویستی له خواوه به‌ره‌و به‌نده دیت . نه‌مه‌ش یه‌کی‌که له سیفته‌کانی (مورید) . هه‌روه‌ها نه‌گونجی له خواوه به‌ره‌و به‌نده ببی و ، له به‌رامبه‌ریشیه‌وه خۆشه‌ویستی له به‌نده‌وه روو له خوا نه‌کات و ، نه‌گونجیت سیفته‌ی (موراد) یش به‌سه‌ر نه‌مه‌دا به‌رین . به‌لێ ! خوا هه‌ندی که‌س هه‌ل نه‌بۆی بۆ به‌رزکردنه‌وه‌ی دینه‌که‌ی و ، بۆ به‌رزکردنه‌وه‌ی نه‌وانیش به‌ دینه‌که‌ی . جا هه‌ل‌بۆاردنی پیغه‌مبه‌ران له‌م جۆره هه‌ل‌بۆاردنه‌یه . هه‌روه‌ک له فەرمووده‌یه‌کی پیغه‌مبه‌ریش‌دا هاتوه که عه‌بدوللای کوری مه‌سه‌وود ریوایه‌تی کردوه ، هاوه‌لانی پیغه‌مبه‌رانیش له‌لایه‌ن خواوه هه‌ل نه‌بۆی بۆ به‌رزکردنه‌وه‌ی دینه‌که‌ی و خزمه‌ت کردنی .^۲ نه‌توانین نه‌مه‌ روون بکه‌ینه‌وه و نه‌لین : خوای بالاده‌ست نه‌فه‌رموی : ((من موحه‌مه‌د ﷺ و هاوه‌لانی - بۆ نمونه - هه‌ل نه‌بۆی بۆ نه‌نجام دانی نه‌م کاره)) . وه‌ک له کۆتایی نایه‌ته‌که‌ش‌دا هاتوه ﴿ فَضَّلُ اللَّهُ يُؤْتِيهِ مَن يَشَاءُ وَاللَّهُ وَاسِعٌ عَلِيمٌ ﴾ نه‌مه فه‌زلی خوایه و به‌ ویستی خۆیه‌تی به‌ هه‌ر که‌سیکی ببه‌خشیت . نایه‌تیکی تریش نه‌وه نه‌فه‌رموی که هه‌یج که‌س مافی نه‌وه‌ی نیه‌ نا‌ره‌زایی له‌سه‌ر نه‌وه ده‌ربهری که خوا به‌شی کردوه .

جا هه‌روه‌ک خوای بالاده‌ست پیغه‌مبه‌رمان و هاوه‌لانی له کاتیکی گرنه‌گ‌دا هه‌ل‌بۆارد ، نه‌وا له‌م سه‌رده‌مه‌ش‌دا که خزمه‌تی دین وازی لی هینراوه و ، له هه‌موو لایه‌کیشه‌وه قه‌لاکانی نیسه‌لام نابلووقه دراون ، خوا قه‌ومیکی تر هه‌ل

^۲ عن عبد الله بن مسعود قال : إن الله نظرَ إلى قلوبِ العبادِ فوجدَ قلبَ مُحَمَّدٍ ﷺ خيرَ قلوبِ العبادِ فاصطفاهُ لِنَفْسِهِ فابْتَعَثَهُ بِرِسَالَتِهِ ، ثُمَّ نَظَرَ فِي قُلُوبِ الْعِبَادِ بَعْدَ قَلْبِ مُحَمَّدٍ فَوَجَدَ قُلُوبَ أَصْحَابِهِ خَيْرَ قُلُوبِ الْعِبَادِ فَجَعَلَهُمْ وَرَاءَ نَبِيِّهِ يُقَاتِلُونَ عَلَى دِينِهِ فَمَا رَأَى الْمُسْلِمِينَ حَسَنًا فَهَرَّ شَمَ اللَّهُ حَسَنًا رَمَا رَأَا سَيِّئًا فَهَرَّ شَمَ اللَّهُ سَيِّئًا . (المسند للإمام أحمد : ١ / ٧٩ ، أبو نعيم ، حلية الأولياء : ١ / ٣٧٥) .

نه بژیتیت بۆ بهرزکردنه وهی دینه که ی . راسته له وانه یه نهم هه ل بژاردنه له مانایه که له ماناکان دا له جیهانی نه رواج دا روهی دابیت . به هه ر حال ، خوای بالاده ست جاریکی تر به هوی خه لکانیک و قهومی که وه ، که خوشی نه وین و نه وانیش نه ویان خوش نه ویت ، فرمایشتی نهم دینه بهرز نه کاته وه . له بهر نهمه وه سف و ناویشانی نه و قهومه گرنکه و ، بهرده و امیی نایه ته که ش گرنگیی نه و باسه روون نه کاته وه .

نه و قهومه کۆمه لیککی پاک و خاوینن ، تا نه و راده یه که به رامبه ر به وهی خوای بالاده ست کاتیک نه وانی خوش ویست و وه ک کۆمه لیک هه لی بژاردن ، نه وانیش له قولایی دلپانه وه خوای بالاده ستیان خوش نه ویت . نایه تیککی تریش وه سفی نه و خوشه ویستی یه نه کات و ده ریشی نه بریت که نه وانه له ریزی دوژمنانی خوادا نابن نه گه رچیی نه و دوژمنانه ش باوک یا باپیر یا برا یا کور یا عه شه رتیان بن . خوش ویستی نه وان بریار دراوه به ته نیا بۆ خوای بالاده ست بیت: خوش ویستیان بۆ خواجه و ، رق لی بوونیشیان هه ر بۆ خواجه .. بۆ خوا نه به خشن و بۆ خواش وه رنه گرن . نه دلپان و نه موعامه له یان به هیچ شتی که وه ناپه شوکین جگه له خوشه ویستی خوا .. هیچ شتی که نیه له پیشی خوش ویستی خواوه بیت ، یان جیتی بگریته وه . نهمه سیفه تی یه که م و گرنگترین سیفه ته له م کۆمه له یه دا که له کاتی هاتنی دا دیت و ، له سه ر ری و شوینی هاوه له به ریزه کان هه نگاو هه ل نه گریت ، واته سیفه تی خوش ویستی خوای بالاده ست و به رده وام ده ست خستی ره زامه ندیی نه و ، پیش خستی نه و خوشه ویستی یه و نه و ره زامه ندیی به سه ر هه موو شتی که دا .

سیفه تی دووه میشیان نه ویه نه مانه له به رده م نیمان داران دا زه لیلن و ، له گه ل هه موو نیمان داریکیش دا تا نه و په ری په له خواوه نی ته وازوعن . جا به پشت به ستن به بۆچوونی مامۆستا نوورسیی که نه فه رموی : ((زۆرکاری له گه ل ده شته کیی دا

و قەناعەت پىي كۆرۈش لى گەل شارىي و مەدەنىيە كاندا ، ، نەتوانىن
ھەل سەنگاندىكى تر پىشكەش بىكەين و ئەلئىن :

لە سەردەمى ھاوۋەلانىدا بەرەي دوزمان لە دەشتەكى يە كان پىك ھاتبوو ، بۆيە
زالبوون بەسەرياندا پىويستىي بە بەكارھىتەنى جۆرە ھىزىك ھەبوو و ، لە
نەغامى زالبوونى نىسلام و نىمانىشدا جىابوونەو ە دووبەرەكىي لە نىتوان
تاكە كانى يەك بىنەمالەدا سەرى دەرھىنا و ، (دەمارگىرىي نەقامىي) واتە
پەيوەندىي قەومىيەت و ھۆزايەتتىي بىنچىنەيەكى گىرنگە لە بىنچىنە كانى پەيوەست
و يەكگىرتنى كۆمەل . لەبەر ئەمە بەكارھىتەنى توندوتىژىي لە گەل نەو
بارودۆخەدا دژى كوفىر و نىلحاد پىويست و گىرنگ بوو . لەبەر ئەمە نەگۇنجى
ئەمە بىت ھىكەمەتى دانانى نەبو بەكر خوا لىي رازىي بىت - كە بە نەرم و نىيانىي
ناسراوہ - لەلايەن قەدەرى خوايىيەو ە ، وەك نامازەيەك و ھىمايەك ، لە مەقامى
يەكەمدا و ، دانانى عومەرى كورى خەططابىش خوا لىي رازىي بىت - كە
بەرامبەر بە كافران بە توند و تىژىي ناسرا بوو - لە مەقامى دووھەمدا .

بەلام جىھانى نىستا زۆرەي مەدەنىيەت و شارستانىيەتى وەرگرتوو ە ، لەبەر
ئەمە زالبوون نىستا لە رىي قەناعەت پىي كۆرۈش و ، لە رىي زانست و ، لە رىي
ھىوار و وت و وىژەو ە دەست نەخرىت زىاتر لە رىي ھىز و توندوتىژىيەو ە . لە
بەرامبەر ئەمەيشەو ە تاكايەتتىي (الفرديە) لە نىتو خەللكدا گەشەي كىردوو ە و
پەيوەندىي نىتوانيان لاواز بوو ە . لەبەر ئەو ەش كە نىستا رۆژ رۆژى كۆمەل و
ھەستى كۆمەلئىيە زىاتر لە كەسان و تاكانى ھەل كەوتوو و تاقانە ، ئەو ەي كە لە
نىماندار داوا نەكرىت ھەر ئەو ە نىيە بە سۆز و شەفەقەتەو ە ھەلس و كەوت
بەرامبەر بە نىمانداران بىكرىت ، بەلكو زىاتر بە شىوازىكى نەرم و بە تەوازوع .
واتە لەبەر دەم نىمانداراندا زەلىل بوون و ، بەرامبەر بە جىئودانىيان بىدەنگىي و ،
بەرامبەر بە دوزمانىيەتتىي نىمانداران گىرتن . واتە سەرى بختە ژىر پىي نىمان
دارانەو ە . پەلەي سۆزىش كە پىويستە لە نىتوان نىمانداراندا دايمەزىت زۆر زىاتر

بیت له پلهی توندوتیژی پټیست بهرامبهر به کافران و مولحیدان . نهو هس بزنان که یه کهم مهرجی دامه زرانندی به یه کابوون له م خزمه ته مه ده نی یه دا دوا ی خو ش ویستنی خوا و ده ست خستنی ره زامه ندیی نهو بریتی یه له دامه زرانندی بارودوخی نه م زه لیلی یه له نیوان نیمان داران دا . واته حالته تی نهو به ری تهوازوع . لهو ریسه ش دا هه رچهنه کو شش بکه یین نهوا لهو ناما نجه به نرخ تر نابی ت . نه توانین له م گو شه یه وه سه یری نامو ژگاری یه که ی مامو ستا نورسیی بکه یین که پټیسته به لایه نی که مه وه په یامی نی خلاص و برایه تی دوو هفته جاریک بخو ینینه وه . له وان هسه گه وره ترین تاقیی کرد نه وه بو مان له بابته تی نهو په یوه ندی یانه ی برایه تی دا بیت که وان له نیوانان دا .

پاشان نایه ته که نه فه رموی که نیمان داران ﴿ اَعِزَّةَ عَلَى الْكَافِرِينَ ﴾ نه بن ، نه مه ش به پتی نه وه ی که نی مه لی تی نه گه یین شتی که له توند و تیژی که مته ره . وه که له سه ره وه هس دا و تمان بهرامبهر وه ستانی بیرو بو چوونه دژه کان و زال بوون به سه ریانا له م چهر خه ی نیستامان دا زیاتر له ری حیوار و قه ناعه ت پی کرد نه وه نه بی ت ، نه که له ری به کاره ینانی توند و تیژی یه وه . له بهر نه مه هه لگرتنی عیززه ت و که رامه تی نیسلام بهرامبهریان به سه . له بهر ده و امیی نایه ته که هس دا نه بینین سیفه تی ﴿ تَجَاهِدُونَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَلَا تَخَافُونَ لَوْمَةَ لَائِمٍ ﴾ به ستراوه به م تی بیننی یه وه . وه که هه مو شمان نه ی زانین کاتیک هاتبووه به ره وه که تیایا گالته به نیمان داران نه کرا و ، وای لی هاتبوو وتنی (من موسلمانم) هژی گالته پی کردن و سووک سه یرکردن بوو . له بهر نه وه له ری نه م خزمه ته نیمانی یه مان دا نه وه مان هه لپژارد ناوړ به لای جا و مه قام یا پایه یا نیشانه ی ره سمیی یا ناو نیشان و پله دا نه ده ینه وه ، به لکو وامان دانا که نیسلام تاقه هژی به عیززه ت ، چونکه عیززه ت هی خوا و پیغه مبه ره که ی و نیمان دارانه . له بهر نه وه پټیسته له بهر ده می مولحید و بی نیمانان دا هه ست به که می نه که یین ،

به لگو به پتچوانه‌ی نه‌وهه پتویسته له قوولایی دلمان‌هوه له به‌رام‌به‌ریان‌هوه هه‌ست به عیززه‌تی نیسلام بکه‌ین و ، به‌وه‌سته‌ش‌هوه له مال و قوت‌بخانه و ، له بازار و شه‌قام و ، له هه‌ر شوینیک‌دا بین‌ه‌رکی سه‌رشانمان له نیرشاد و ری‌نمای به‌جی به‌ین و ، له کاری نیرشادیش‌دا نوینه‌ری دینه‌که‌مان بین‌بی‌ئ‌ه‌وه‌ی له لۆمه‌ی لۆمه‌که‌ران بترسین . کاتیکیش که‌ قورشان سیفه‌ته‌کانی نهم کۆمه‌له‌یه هه‌ل‌ئ‌ه‌دات به‌ شیوه‌یه‌کی نیعجازی ناماژه‌ بۆ هه‌ندئ‌ رووداوی نهم زه‌مانه‌ی خۆمان نه‌کات ... به‌لئ‌ ! نه‌گه‌ر ماوه‌ بوايه به‌ ته‌نها له‌م خال‌ه‌وه له‌م نایه‌ته بکۆلینه‌وه ، نه‌و کاته نه‌مان‌دی بۆ چه‌ندین مانای زۆر ده‌رگای له‌سه‌ر پشته .

هه‌روه‌ها له‌م نایه‌ته‌دا لایه‌نی هه‌وال‌دانی غه‌یبی هه‌یه که‌ نه‌ویش بۆ خۆی بابه‌تیک‌ی سه‌ربه‌خۆ پیک‌ دینیت و ، نه‌و رووداوه‌ش که‌ نایه‌ته‌که‌ به‌ هۆیه‌وه دابه‌زیوه هه‌رچی بیت ، نه‌وا به‌ وینه‌ی چه‌ندین نایه‌تی تر حوکه‌ه‌ی حوکه‌تیک‌ی گشتی‌یه . جا نه‌وه له‌م نایه‌ته‌ و سه‌تراوه که‌ سه‌رنجی نیمان‌داران بۆ لای کاریکی یه‌که‌جار مه‌ترسیی‌دار رابکیش‌ریت ، نه‌ویش به‌ شیوازیکی وه‌ها کاریگه‌ر که‌ ده‌روونه‌کان به‌ه‌ژینیت . نه‌و بابه‌ته‌یش که‌ نیمان‌دارانی لی‌ ناگادار کراوه ، سه‌ره‌پای نه‌وه‌ی که‌ بابه‌تیک‌ی گه‌وره و لق و پۆپ‌داره ، له‌ هه‌موو زه‌مان و سه‌رده‌میکیش‌دا به‌ پتوانه‌یه‌کی فراوان که‌ نه‌وه‌نده‌ بیت ده‌روونی موسلمانان به‌ه‌ژینیت ، بلاوه‌ی کردووه . نه‌و بابه‌ته‌ نه‌وه‌نده‌ بلاوه‌ نه‌و له‌ دین‌ پاشگه‌ز بوونه‌وه‌یه‌ی که‌ نه‌وه‌ی (مدلج) به‌ سه‌ره‌ۆکایه‌تی نه‌سوده‌ی عه‌نسیی و ، پاشان نه‌وه‌ی حه‌نیفه‌ش به‌ سه‌ره‌ۆکایه‌تی موسه‌یله‌مه‌ی درۆزن ده‌ستیان‌ دایه‌ و ، طوله‌یحه‌ی کورپ‌ خوه‌یلیدیش که‌ ناگری فیتنه‌ و لادانی له‌ناو نه‌وه‌ی نه‌سه‌د و نه‌و هۆزانه‌دا نایه‌وه که‌ له‌ سه‌رده‌می نه‌بویه‌کردا خوا لی‌ی رازی بیت له‌ دین‌ پاشگه‌ز بووبونه‌وه ، که‌ له‌وانه‌ فه‌ززاره و غه‌طه‌غان و نه‌وه‌ی سوله‌یم و نه‌وه‌ی یه‌ریوع و به‌شیک‌ له‌ نه‌وه‌ی ته‌میم و کینه‌ده و نه‌وه‌ی به‌کر و غه‌سسان ... هه‌موو نه‌و هۆزانه‌ له‌و پاشگه‌زبوونه‌وه‌یه‌ به‌شی خۆیان به‌ر که‌وت . هه‌تا ئومه‌وی‌یه‌کان و

عەبباسی یەکان و عوثماني یەکان و ئەوانەش کە بە دوایاندا هاتن لەم کارەدا بەشی
خۆیان بەرکەوت و ، تالی یەکیان چەشت ، نەگەرچی بە شیوەیەکی رێژەیی و
نیضافییش بووێت .

لەبەر ئەمە ئەم نایەتە بە هەموو ئەوانە ی کە سەرۆکایەتی ئومەتی
نیسلامیی ئەکەن ئەفەر مویت :

نیمان داران ! هەرکە سێک بە تەواوەتی یا بە هەندەکی لەم دینە پاشگەز
بیتەوه ، ئەوا با چاک بزانیت کە خوا ئە ی گۆریت بە قەومیکی تر کە هیچ کەس
نازانیت لە چ زەمان و سەر دەمیکدان و ، هیچ کە سیش شوینیان نازانیت و
نازانیت لە کوێوه دین ، بەلام کۆمەڵە خەلکانیکی نەجین کە سیفەتەکانیان
زاتراون ، خوا ئەوانی خۆش ئەوێت و ئەوانیش خویان خۆش ئەوێت . ئەوانە
خواوەنی تەوازوعن و ، لەبەر دەستی نیمان داراندا زەلیلن و ، بەسەر کافر و
مولحیدە دەست درێژی کەرەکاندا عەزیزن و ، لەسەر نیمان دامەزراون و ، لە
هاوسەنگیی دەوڵەتییشدا لایەنیککی گرنگ پێک دینن . نامانجیان رەزامەندی
خوایە و ، نەرکی سەرشانیشیان بەرزکردنەوی فەرماشتی خوایە . ئەوانە
بەردەوام لە پێناوی خوادا جیهاد ئەکەن و ، باکیان لە رەنجان و گلەیی خەلک نیە ،
بەلکو تەنها بایەخ بەوه ئەدەن نەرکی خۆیان بە جوانترین شیوە ئەنجام بەدن .
نەمەش فەزلیکە لە خوی بالادەستەوه بە هەر کەسی ئەدا بە ویستی خۆیەتی .

لەم نامۆزگاری یە گشتی یە ئەو کەلکە وەرئەگرین کە رووداوەکانی لە دین
هەلگەرانەوه بە تەنیا بریتی نیە لە نمونە رابوردووەکانی میژوو ، بەلکو بە
دریژیایی میژوو و لە هەموو ئەو قەومانەدا کە لە میژوودا جیتی خۆیانیان
کردۆتەوه دووبارە ئەبیتەوه و ، ئەو هەلگەراوانەش ئەگۆرین بە قەومانیک کە
خوا خۆشی ئەوین و ، ئەوانیش خویان خۆش ئەوێت .

﴿ جَعَلَ اللَّهُ الْكَعْبَةَ الْبَيْتَ الْحَرَامَ قِيَمًا لِلنَّاسِ ﴾ (المائدة : ٩٧) .

نه گونجی نهم نایه ته له چهند روویه که وه هه لسه نگیتریت :

١) که عبه له چاو نهم زهوی یه دا له جیی دلئی دایه و ، بریتیشه له ستوونیکئی نوور که نینس و جینن له چهقی زهوی یه وه هه تا (سدره المنتهی) به دوریا طوواف نه کهن . له هه موو کات و ساتینکیش دا بلیونه ها له رۆحه پاک و خاوینه بینراو و نه بینراوه کان شهیدای گه یشتن به حهره می مه که که نه بن . له بهر نه مه نه توانزی ته نها له م گۆشه یه وه بوتری که که عبه شوینی دا که وتنی (سدره المنتهی) به له زهویی دا . هه ر وه ک خوای بالاده ست که عبه ی کردیته دروشمیک تا ناماژه بو نیشانه که بکات ، هه روه ک نیشانه و قه ره ولی تفهنگ ناماژه نه کهن . له بهر نه وه نه توانین به دلئیکئی پر له متمانه وه بلئین که حالئی که عبه وه ک حالئی یه که ی پیوانه وه هایه و ، بوونی گه لئیک شت ، که یه کئیک له وانه دنیا یه ، به پیی نه و بهرنامه ی بو دارپژراوه ... به لئی ! نه گه ر که عبه بوونی نه بیته نه و نه و شتانه مانای خۆیان له ده ست نه ده ن . له بهر نه وه نه بینین له چه ندین فه رمووده ی پیغه مبهردا ﷺ هاتوه که رووخاندنی که عبه نیشانه یه که له نیشانه کانی قیامت ^{٢١} . مانای نه وه ش نه مه یه :

((رووخانی که عبه مانای بچیرانی په یوه ندیی زهویی یه له گه ل ناسمان دا و ، دنیا یه کیش په یوه ندیی به ناسمانه وه نه بیته بوونی هیچ مانایه کی نه . جا مادم دنیا نه و پیوه ره ی له ده ست دا وه که به تامانجی بوونی خۆی نه گه یه نیت ، که واته له سه ری پیویست بوو له سه ر شانۆی ژیان بسرپریتته وه . که واته که عبه به م پیناسه یه وه بریتی یه له تاقه په نا و پالپشتیک بو مانه وه ی دنیا و له م لایه نه مه له کووتی یه یه یه وه نه م کاره و نه م فه رمان به ری یه ی نه نجام نه دات . واته نه گه ر

^{٢١} مسلم ، کتاب الفتن وأشراط الساعة ، باب : لا تقوم الساعة إلا ... ، ٥٧ ، ٥٨ ، ٥٩ .

رۆژتیک له رۆژان کهعبه مەبەستی بوونی خۆی له دەست دا نەگەرێتەوه سەر
بنەرێتەکەمی خۆی)) .

لێرەدا پێم خۆشە بینینیک (موشاھەدەیک) پێشکەش بکەم، کە پشتگیری
لەم حەقیقەتە بکات . ئەم بینینەش هی قوتبێتیکە لە موریدانی نیمامی رەببانیی
کە ئەی بینین ئەلێت :

((خەریکی طەوافی کەعبە بووم ، لە ناکاو ئەبینم کەعبە بەرەو ئاسمان بەرز
نەبوویەوه ... لەلایەکەوه بەرز نەبوویەوه و ، لەلایەکیشەوه دادی بوو لە دەست
نەوهی کە خەلکیی فەرمان بەری بەندایەتی راستەقینە بەجێ ناهێنن ... دەستم
بە چمکی پەردەکەیهوه گرت و لێی پارامەوه کە بگەرێتەوه)) .

جا ئایا بە رۆح و بە (سر) یەوه گەرایەوه و ، ئایا لە شویتی خۆی دا مایەوه
یان نە ؟ هەتا لەو ئاست و شێوازەدا بینەرێک نەبێت وەلام دانەوهی ئەم پرسیارە
گرانە .

ظەننیش نابەم کە بارودۆخی ئیستاش جیاواز بێت لەو کاتە ، بەلام دلەمان بە
لوطفی فراوانی خوایی خۆشە . کێش ئەزانیت لەوانەیه هۆی بارودۆخی پەرزانسی
ئیستای ئیمان داران بگەرێتەوه بۆ ئەو جۆرە سووک سەیرکردن و رێژنەگرتنەمی کە
بەرامبەر کەعبە ئەنجام نەدریت !

٢) مەرۆف ئەتوانیت لە ژێانی تاکیی و کەسیی خۆی دا بە ئیسلام بژیت و ،
نەشگۆنجی لە بەجێ هێنانی ئەو فەرزانەدا کە خراوەتە نەستۆی سەرکەوتن بە
دەست بەیئیت . بەلام ناگۆنجی بێتە پیشان دەری (أطفاف) ی خوایی بە مانای
گشتیی و ، بێتە نوێنەری ئەو پیشان دانە بە مانای تەواو بە کۆمەڵ نەبیت .
کەعبەش لە پایەیکە دەسەلات داریی دایە بە وێنەمی ئەم گلیتربوونەوه و ،
بەریاکردن و پاراستن و پارێزگاریی کردنی کۆمەڵەکان دا ، هەر لە روو لی نانی
میلیۆنەها کەسەوه لە نوێژدا ، هەتا کۆکردنەوهی میلیۆنەها لە حەج و عومرەدا ،
بەمە ئەبێتە هۆیک و راسپێرێک بۆ بەهێزکردن و توندوتۆڵ کردن و بەردەوامیی

ههستی کۆمهڵ . لێره دا پێویسته حیکمهتی بوونی حج به کۆنگرهیهکی جیهانی گشتییان له یاد نهچیت . بهلێ ! بهجی هێسانی حج به شیوه کامل و تهواوهکهی به گریه دانی کۆنگرهیهکی جیهانی موسلمانان نهژمیرێ . جا نهگهه موسلمانان کان نههستهیان ببوایه ، نهوا لهوانه بوو چارهسهریان بۆ ههندی له گرفت و کێشهکانی جیهانی ئیسلامیی دهست کهوتایه . خۆ نهگهه نهمرۆ حج نهتوانیت نهو دهوره ببینیت ، نهوه نهگهه پێتسهوه بۆ ناتسهواویی وریایی به لای موسلمانان کانهوه ، نهگینا وینهی نه لێهاتن و نه توانینه بهردهوام له حج دا ههیه . بهم شیوهیه ده رنه کهوتیت که کهعبه به ههبوونی نه وهسفه و نه ناوێشانهی به مایه راوهستان و سهراوهی هیز و توانا بۆ خهڵکی نهژمیرێ .

٣) له لایهنی بههیزکردن و پشت گیری هیزه مهعنهوییهکانی نیمان دارهوه ، کهعبه به مایه رێک وهستانی ههموو نیمان دارێک به سهربهخۆ نهژمیریت . چونکه ههموو نیمان دارێک که روو له کهعبه نهکات ، رووتی کردنی ملیۆنهها خهڵک - که صدان ههزار لهو نهولیا و نهصفیایانهیان لهگهڵدایه که له بهرامبهر حهقیقهتهکان دا چار و دلایان کراوهتهوه - به بهلگهیهکی تهواو نهبینیت دژی نهو گومانانهی که به دلایا دین ، بهمه به حهسانهوهی دهروونیی نهگات و ، دلێشی له متمانه پر نهیت . بگهه مرۆڤ نهتوانیت دهنگی نهفس و شهیتان له ناو خۆی دا کپ بکاتهوه .. نهو شهیتانهی که نهوه به دلایا دینیت کهعبه ههچ پیرۆزییهکی نه ، چونکه بینایه که و له بهرد و گل دروست کراوه . بهلێ ! مرۆڤ نیمانی خۆی بههیز نهکات و له دلی خۆی دا نهیت : نهگهه کهعبه نهم جۆره پیرۆزییهی نهبوایه نایا له توانای دا نهبوو بپێته چهقی راکێشان و بایهخ پی دانی صدان ههزار له گهوره مورشیده مهعنهوییهکان و بلیمهتهکان ؟

٤) کهعبهش - که مایه رێک وهستانی خهڵکی به - په یوهندییهکی به کجار پتهوی به بزوتنهوهی زیندووکردنهوه و نوێ کردنهوه ههیه . بهکهی پێوانهش بۆ زانیسی ناستی جی بهجی بوونی نهم بزوتنهوهی زیندووکردنهوهیه له گهه

تىڭگەيشتىيا بۆ حەقىقەتى كەعبە رىژەيەكى راستەوانەى ھەيە . جا ئەگەر رۆژتىك لە رۆژان ئەو تىڭگەيشتەنە گەيشتە چلەپۆيە ، ئەوا گيان بە بەرداكردن و زىندووكردەنەوھش لە چلەپۆيەدا ئەيىت .

كورته كەى كەعبە بەردەوام نوورى چاوەكان و ، شىفای دلەكان و ، سەرچاوەى حەماسەت و ھىز بوو و ، ھەر بەويش نىمانداران پارىزگارىيان لە ئاوازى ھاوبەشى نىوان دىن و دنيا كر دوو و ، بەردەوام ئەركى ھاوكىشەيى لە دلئى نىمان داراندا ئەنجام داو . ئەوانەش كە روويان كر دۆتە خوا ھەر بە ھۆى كەعبەو ھەبوو و ، ھەر بەويش فەرزى نوپۆ و حەج قىبوول ئەبن . كەعبە و ھەرچىيى وا لە دەوروبەرىدا پەنايە بۆ ئەوانەى كە بە دواى ئارامىيى و حەسانەو ھى دلدا ئەگەرپۆين . كەعبە ھاودەمى ئەو دلانەيە كە بە دەست ئازارى غەربىيەو ھەئالپۆين و ، تەنيايى و بى كەسىيان لە كۆل ئەكاتەو . لەو ھىلەدا كە دل و (سدرە المنتهى) بە يەك ئەگەيەنپۆين كەعبە برىتىيە لە مېحراب و دواى مېحرابىش و ، لە بارەى ئاوەرۆك و مانايشەو چاكرتيرين و دەولەمەندتيرينى دەنگەكانە ... كە لە پىرۆزتيرين ئاوەچەى زەويىدا گۆراو ھەبو بەرد و بىنا . داوا لە خواى بالادەست ئەكەين تا لە چاودىرپۆين كەعبە بى بەشمان ئەكات ..

* * *

﴿ اللَّهُ أَعْلَمُ حَيْثُ يَجْعَلُ رِسَالَتَهُ ﴾ (الانعام : ۱۲۴).

له دایک بوونی نیسلام و پەیامه‌که‌ی له مه‌که‌دا و ، دواتریش بلاوبوونه‌وه‌ی له سه‌رانسه‌ری زه‌ویی‌دا ، له‌سه‌ر چه‌ندین حیکه‌ت وه‌ستاوه . جا هه‌روه‌ک نه‌توانی‌ ئایه‌تی پی‌روزی : ﴿ اللَّهُ أَعْلَمُ حَيْثُ يَجْعَلُ رِسَالَتَهُ ﴾ له‌م گۆشه‌یه‌وه هه‌ل بسه‌نگینری ، نه‌وا نه‌شتوانی‌ له‌ باره‌ی نه‌ترۆبۆلۆجیی و جوگرافی و میژوویی و مرۆفایه‌تی و ، له‌باره‌ی شوین و زمان و دووری‌سه‌کانی تری مه‌سه‌له‌که‌وه هه‌ل بسه‌نگینری .. به‌ئێ ! خوای بالاده‌ست هه‌ر خۆی زاناره‌ به‌وه‌ی پیغه‌مبه‌رایه‌تی و پەیامداری‌یه‌که‌ی به‌ کێ به‌خشی و ، له‌ چ کۆمه‌لگه‌یه‌که‌دا پیغه‌مبه‌ره‌که‌ی هه‌ل بکه‌وێت . هه‌روه‌ها هه‌ر خۆی زاناره‌ پەیامه‌که‌ی که‌ی ده‌ربکه‌وێت و ، له‌ چ که‌ش و هه‌وایه‌کی مل ملانیی ده‌وله‌تی و دینی و مرۆفانه‌ و ، دوا‌ی گه‌یشتنی نه‌و مل ملانییه‌ به‌ چ ناستیک پیغه‌مبه‌ریکی نوێ و دینیکی نوێ ره‌وانه‌ نه‌کات . با ئیستاش سه‌رنجی نه‌م کارانه‌ بگرین :

۱ - ره‌هه‌ندی مرۆفانه‌ی پەیامی نیسلام :

نه‌م ئایه‌ته‌ ناماژه‌ بۆ نه‌وه‌ نه‌کات که‌ خوای بالاده‌ست هه‌ر خۆی زانایه‌ کێ به‌ پیغه‌مبه‌ر هه‌ل بیژیری و ، نه‌مانه‌تی ته‌بلیغی نه‌م پەیامه‌ خوایی‌یه‌ی پێ سپیری و ، نه‌م پەیامه‌ش ناراسته‌ی کێ نه‌کریت . له‌ سه‌رده‌می پیغه‌مبه‌ریش دا ﷺ هی وا هه‌بوو زه‌ننی نه‌برد که‌ وه‌لیدی کورپی موغیره‌ و عوروه‌ی کورپی مه‌سه‌عوودی شه‌قه‌فی بۆ پیغه‌مبه‌رایه‌تی شیاوتر و گونجاوترن . قورئانیش ده‌ربه‌ره‌ی نه‌و دوو که‌سه‌ رای نه‌وانه‌ی له‌ ئایه‌تیکی تردا باس کردووه‌ که‌

فهرموویه : ﴿ وَقَالُوا لَوْلَا نُزِّلَ هَذَا الْقُرْآنُ عَلَىٰ رَجُلٍ مِّنَ الْقُرَيْتَيْنِ عَظِيمٍ ﴾ (الزخرف : ۲۱) . ههروهها قورنان په‌رچیان نه‌داته‌وه که نه‌فهرمووی : ﴿ خَنُّ قَسَمْنَا بَيْنَهُمْ مَّعِيشَتَهُمْ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا ﴾ (الزخرف : ۳۲) . بی‌گومان قه‌زیه‌یه‌کی یه‌کجار پایه‌دار و کاریکی یه‌کجار گرنگ به‌ وینه‌ی کاری پیغه‌مبه‌رایه‌تیی ناگوئجی بدریته‌ ده‌ست رای نه‌م و نه‌و . جا نه‌گه‌ر خوای بالاده‌ست ناگاداری له‌تیفه‌ مروّفانه‌کان بیته - بی‌گومان ناگاداریشیانه - که له‌ روّ و دلی مروّفو دا هن ، مه‌به‌ستیشی نه‌ویه‌ نه‌م له‌تیفانه‌ی تیدا زیندوو بکاته‌وه ، نه‌وا بی‌گومان نه‌و له‌ هه‌موو که‌س زاناتره‌ به‌ شیاوترین که‌س بوّ نه‌نجام‌دانی نه‌م نه‌رکه . له‌به‌ر نه‌وه‌ نه‌و که‌سه‌ی که‌ خوای بالاده‌ست به‌ کردنی به‌ پیغه‌مبه‌ر شه‌ره‌ف‌مهن‌دی کردیته ، شیاوترین که‌سه .

هه‌و‌ل‌دانی وه‌لیدی کورپی موغیره و غه‌یری نه‌ویش ، به‌ بچووک دانانی پیغه‌مبه‌رمان ﷺ ، وه‌ها سه‌یرکردنی که‌ شیایو پیغه‌مبه‌رایه‌تیی نه‌بیته‌ به‌ تاوانیکی گه‌وره‌ له‌ قه‌لهم نه‌دریته‌ و ، نه‌وانه‌ به‌م کاره‌یان له‌ به‌رچاوی خوای بالاده‌ست‌دا دابه‌زیونه‌ته‌ نزم‌ترین و سووک‌ترین پله‌ و پایه‌ و ، خوای بالاده‌ستیش له‌ سیاقی هه‌مان نایه‌ت‌دا ﴿ سَيُصِيبُ الَّذِينَ أَجْرَمُوا صَغَارٌ عِنْدَ اللَّهِ وَعَذَابٌ شَدِيدٌ بِمَا كَانُوا يَمْكُرُونَ ﴾ (الانعام : ۱۲۴) هه‌والی نه‌و سووکی و رسوایی‌یه‌مان نه‌داتی که‌ تووشی نه‌وان نه‌بیته .

که‌ خوای بالاده‌ست نه‌فهرمووی : ﴿ اللَّهُ يَصْطَلِي مِنْ أَلْمَلِكَةِ رَسُولًا وَمِنْ النَّاسِ ﴾ (الحج : ۷۵) ، نیتر نیتمه‌ له‌سه‌رمانه‌ ریژ و نیحترام بوّ نه‌و که‌سه‌ دابنننن که‌ خوای بالاده‌ست هه‌لی بژاردوو و ، گوئی‌پایه‌لییشی بوّ بکه‌بن ، نه‌گینا ده‌رپرینی هه‌ر ناره‌زایی‌یه‌کی ویژدانیی دژی نه‌و که‌سه‌ی که‌ خوا هه‌لی بژاردیته ، پله‌ و پایه‌ی نه‌و مروّفه‌ دانه‌به‌زینتیته‌ و ، سووک و رسوای نه‌کات و ، له‌و فه‌یض و

بدره که ته بی بهش نه بیت که دست پیغه مبهران و نه ولیایان و نه صفیایان و له خوا نزدیکان نه که ویت .

به لئی ! نهم جوړه که سه - پایه و پلهی هدرچه نده بیت - دست له ملانی سووکی و رسوایی نه بیت و ، له هموو (فیض) ټکی خوایی بی بهش نه بیت .
پاشان گوره بی و شیایی و لی هاتنی پیغه مبهرمان ﷺ دیارن و له هموو چرخ و سرده مینک دا و له لایه نهم موانه وه دانیان پیا نراوه . جا له گه له نه وه ش دا که کتیبه ناسمانی په کوزه کان دست کاری کران ، نهوا که له زانا پایه داره کان وه زانای گوره (رحمة الله) ی هیندی و ، زانای گوره (حسین الجسر) لهو کتیبه دست کاری کراوانه ش دا صد و چوارده مژده و ده قیان دوزی یه وه دهر باره ی هاتنی نهم پیغه مبهره بهر پژه . به لئی ! پیغه مبهران - هر له داوود و سوله یان و موساوه سه لامیان لی بیت هتا نه گاته یه حیا و زه که ریا و عیسا سه لامیان لی بیت - له سر مژده ی هاتنی نهم پیغه مبهره بهر پژه یه دنگن و ، هه والیان به نومت و قومه کانیان داوه که نهو پیغه مبهره هموو ره وشته بهرزه کانی پیغه مبهرانی سه لامیان لی بیت له خو گرتووه . نیت بهم پیغه مبهره ﷺ خاوه نی (مقام الحج) ه ، اته خاوه نی پایه و پلهی کوزه ره وه ی ره وشته بهرزه کانه .

به لئی ! ... یه کیتی پیغه مبهره مهز نه کان له پیغه مبهردا ﷺ دره وشایه وه ، اته پیغه مبهره ﷺ به په یامه جیهانی یه گشت گیره که ی کوزه ره وه ی فکر و په یامی هموو نهو پیغه مبهره مهز نانه یه که بو مروثایه تیی ره وانه کران . له بهر نهو نهو له لایه نی دامه زرانندی هموو کیشه پیوسته کانی نیمانه وه به دامه زری نهر نه ژمیر ری و ، له لایه نی هه له گیریش بو دست کاری کردنه کان به هه له گیر و ، لهو کارانه ش دا که پیوستی یان به نوی کردنه وه و ، تیر و ته واو کردن هه بو به نوی خواز نه ژمیر ری . له بهر نهو نیت پیغه مبهری تری به دوا دا نایه ت ، چونکه کیشه کانی عقیده گیشتون ته یه که یه کی ته واو کراو و ، هر

کەس دواى ئەو بىت ئەو يەكە تەواوکراوە ئەدپىنى . لە بەر ئەو ئەو دوا پىڤەمبەرە ، واتە کۆتاهىنەرى پىڤەمبەرە . چونکە بە هاتنى ئەو مرۆڤايەتیی لە فيکر و شعوردا ، لە دىن و عەقیدەدا ، لە ئىرادە و سەیر و سلووک و رىبازدا گەشتۆتە هەموو کلىلىكى داخراو لە عەقیدە و فيکر و ژياندا ، بە رادەيەك کە نىتر پىويستى بە پەيامىكى تى نووى نىه . لەبەر ئەو لەسەر تىکراى مرۆڤايەتیی پىويستە هەموو کىشه ژيارى يەکانى لەبەر رۆشنايى و لەسەر هىدايەتى ئەم کۆتا پەيامە رىك و پىك بکات .

لايەكەى تى ئەم بابەتە ئەو يەكە پىڤەمبەرەيە موحەمەد ﷺ و پەيامەكەى پىش هەموو پىڤەمبەرەن بوو . لە يەكەى ئە فەرموودەکاندا هاتوو : (أول ما خلق الله نوري) .^{٢٢} ئە فەرمووى : يەكەم شتىك كە خوا بەدىي هىنا نوورى من بوو . لە فەرموودەيەكى تىش دا هاتوو : (كنت نبياً وأدم منجذل في طينته)^{٢٣} . ئە فەرمووى : لەو کاتەدا كە ئادەم سەلامى لى بىت چەقى بوو ناو قورەكەيەوە من پىڤەمبەر بووم . واتە نەخشەى رەوانەکردنى بە پىڤەمبەر پىش هەمووان بوو . (تصوف) خوازانىش لەژىر ناو نىشانى (حەقىقەتى ئەحمەدى) دا لەم باسە كۆلىونەتەو و ، لە بەردەمىشيا زۆر وەستاو . ئەوان وەهاى ئەبىنن كە حەقىقەتى ئەحمەدى لە هەمان كاتدا حەقىقەتى بوونەوەرە و ، بەم كارەش وىستيان مەزنىي پىڤەمبەر ﷺ دەرئىخەن و ، مايەى دەرئىخەنى مەزنى تىن پەيامىشه .

وا چاكە لىرەدا ساتىك لەبەدەم ئەم باسەدا بوەستىن : پىڤەمبەر ﷺ گەشتۆتە پلەيەك كە هىچ كەس نەي گەشتۆتى . ئەگەر ئەو نوورەى كە لە بارەى چەند و لە بارەى چۆنىشهوە بلاوى كردهو بەرچاو بگىرن ، ئەوا هىچ كەسى ناگاتى . ئەمەش

^{٢٢} العجلوني ، كشف الخفاء : ٢٦٥ .

^{٢٣} العجلوني ، كشف الخفاء : ١ / ١٢٩ - ١٣٠ ، ١٣٢ .

له لایه نی (عملي) یه وه گه وره ترین به لگه و سه لماندنه له سه ر مه زنیی نه و په یامه ی که هیئای و بلاوی کرده وه .

چونکه سه ده ها دین وهك بوو ذیسی و بورهومی و طوطه میسی و غهیری نه وانیش ، هه تا دینه ناسمانی یه کانیش وهك مه سیحیه ت و یه هورودی یه ت هه ر یه که به ریژه یهك ده ست کاری کران و ئال و گۆریان به سه ردا هات جگه له نیسلام . له وانیه مه سیحیه ت نه مرۆ له نیسلام زیاتر بلاو بوویته وه ، به لام نه سته مه نه مرۆ مه سیحیه تی راسته قینه - به و شیوه ی که مه سیحی سه ردارمان سه لامی لی بیته هیئای - ده ست بکه ویت و ، نه سته میسه نه مرۆ له و مه سیحیه ته تی بگه ی که له لیته ی چه ندین ته نویل و ته فسیری قورس و نادیاردا چه قیوه . خو نه گه ر له قورنانی پرۆزدا چاومان به پیناسی راسته قینه ی مه سیحی سه لامی لی بیته نه که وتایه ، نه وانه مان نه توانیی به و شیوه ی هاتوه که له (الکتاب المقدس) دا پیشکهش کراوه ، له نیو نه وه هه مووه را جیا جیانه ی که ده رباره ی نه وه ن ، وه ری بگرین . چونکه که عیسا سه لامی لی بیته به پیی نینجیل یوحه ننا و نینجیل مه تتا و لوقا لیمانه وه ده ر نه که ویت له هیچ شتیک دا له گه ل خوی بالآ ده ست دا جیاوازی یان نیه (حاشا لله) . وا له سه ر عه رش له ته نیشت خوادا دانیشته وه و په روه ردگار تییی له گه ل دا نه کات به دوو که رته وه و ، به پیی قسه ی نه وان ، مرۆ قایه تییی له وه له به میرات به جی ماوه ی رزگاری نابیت و ، ناشتوانیت بجیتته نه و به هه شته وه که له ده ستی دا به فه زلی نه و نه بیت .

به لئی !... ماهیه تی مه سیح سه لامی لی بیته تا نه م راده یه له ده قه کانی نیستای کتییی پرۆزدا قورس و شله ژاو و دوور له ته صدیقه . به وینه ی هه موو حه قیقه ته کانی تر ، به فه زلی په یامه که ی پیغه مبه رمانه وه ﷺ نه بوایه ، حه قیقه تی مه سیحی شمان سه لامی لی بیته نه نه زانیی !....

۲ - رههندی په یامی نیسلام :

﴿ اَللّٰهُ اَعْلَمُ حَيْثُ يَجْعَلُ رِسَالَتَهُ ﴾ پیڼگه یشتنی پیڼغه مبه رمان ﷺ له

مه ککه دا له لایه نی په یامه که شیوه چه ن دین حکمه تی تیدایه ..

دیاره مه ککه ی موکه پر مه ده وران ده وری ناوکی زه ویسی داوه و ، که عبه ش ناوکی زه ویسی و دلّی (وجود) ه . هندیک له نه ولیایانی نه هلی که شف و توویانه که عبه و پیڼغه مبه ر ﷺ پیڼگه وه به دیی هینراون و ، حقیقه تی که عبه و حقیقه تی نه حمدیی دوو هاوړی و هاوده من . جا له هاتنه خواره وه ی حقیقه تی نه حمدیی دا هندیک له نه ولیایان که وتنه هه لوه که و تیان : حقیقه تی که عبه پیش حقیقه تی نه حمدیی که وتوه . که چیی حقیقه تی نه حمدیی هه رگیز له حقیقه تی که عبه دوا نه که وتوه و ، نه و دوو حقیقه ته ش دوو دیون بؤ یه که یه ک . نه گه ر بویستری هه ر دینیکی جیهانیی له سه ر زه ویسی دا خزمه ت بکات ، نه و مه ککه ی موکه پر مه - که پیڼغه مبه ر ﷺ تیا یا هه ل که وتوه - چاک ترین شوینه بؤی . پاشان نه وه نیه قورنانی پیروژ به (أم القرى) وه صفی نه کات ؟ به لّی ، مه ککه سه ردار ی شاره کانه ، سه ردار ی شاره گه و ره کانه و ، له کاتی پیڼگه یشتنی پیڼغه مبه ردا ﷺ دایه نی بووه ، بگره به وینه ی خوراک دانی ره حمی دایک به کوربه له خوراک ی پی داوه . موسا پیڼغه مبه ریش سه لامی لی بیّت نه و په یامه ی که هینای بؤ به نی نیسرائیل له (نه یکه) وه ری نه گرت ، به لکو له خاکی پیروژی (طور سیناء) وه ری گرت . جا هه روه که نه و خاکه به دینی موسه ویسی دهنگی دایه وه و ، هه روه که موساش سه لامی لی بیّت یه که م په یامی خوی بؤ به نی نیسرائیل له و خاکه دا ، به پیی ناستی خویان وه رگرت ، هه روه ها نه بووا په یامی قورنانی جیهانیی گشت گیر له زه مان و مه کان دا له و شاره وه ده رچیت که که عبه ی تیدایه ... هه روایش بوو .

لاکه ی تریش له مه سه له که دا نه وه یه که مه ککه له چند روویه که وه شار یکی ستراتیجی بوو ، که نه و کاته شوینی به یه که گه یشتنی چند ده لته تیک بوو .

مهككه وهك نهو ليواره‌ی ده‌ريا وه‌ها بوو كه شه‌پۆله‌كان دايان نه‌گرتوه و له‌لايا نه‌شكانه‌وه . هه‌روه‌ها مهككه و مه‌دينه لانكه بوون بۆ چه‌ندين شارستانيتي شارسارستانيتي كۆن وهك شارستانيتي سه‌به‌ء و حه‌ضره‌مه‌وت و سه‌نعاء . نه‌لئين : نه‌و گه‌شتياره‌ی كه له مه‌دينه‌وه به‌ره‌و حه‌ضره‌مه‌وت نه‌كه‌وته رى له ژيتر سيته‌رى چرپ و پرڤا نه‌رۆيشت و ، خۆرى به‌ر نه‌كه‌وت هه‌تا نه‌گه‌يشته حه‌ضره‌مه‌وت .. نه‌ى نه‌وه نيه قورئان باسى نه‌و به‌هه‌شتانه نه‌كات و به‌به‌هه‌شتى زه‌ويى ، يان (جنه‌ عدن) وه‌صفيان نه‌كات ؟ به‌م جۆره مهككه و مه‌دينه دوو لانكه بوون بۆ نه‌م جۆره شارستانيه‌ته كۆنانه ، هه‌روه‌ها هه‌ردوو‌كيان په‌يوه‌نده‌ى يان به‌ شارستانيه‌تیی بيزه‌نته له رۆما و شارستانيه‌تیی ساسانيه‌كانه‌وه له نيتران هه‌بوو . نه‌وه‌بوو به هۆى شارى (أنطاكيا) وه رۆشنبيري رۆما له‌گه‌ل رۆشنبيري ميصرى كۆندا به يه‌ك گه‌يشتن و ، شارى نه‌سكه‌نده‌رييه‌ى كۆن بووه به‌ره‌مه‌ى ، يان لى بوو . نه‌و كاته رۆما به هيزى گه‌وره‌ى جيهاني نه‌ژميرا و ، سووره‌تى (الروم) يش ده‌رياره‌ى ده‌وله‌ته زل هيزه‌كانى نه‌و رۆژانه هاته خواره‌وه . له سالانى له‌دايك بوونيش‌دا نيمپراتۆريه‌تى ساساني بۆ ماوه‌يه‌كى ديارى كراو ده‌سه‌لاتى خۆى له يه‌مه‌ندا چه‌سپاند و ، هه‌ندى جاريش يه‌مه‌نى دژى نه‌هلى مهككه هه‌ل نه‌نا . هاتنى سوپاى (أصحاب الفيل) يش بۆ مهككه بۆ ويران كردنى له نه‌جمامى هه‌ل‌نانى ساسانيه‌كان بوو ، به‌لام خواى بالاده‌ست رتى نه‌دا مهككه تووشى هيچ زيانىك ببیت و ، هه‌روا به شارىكى پر له ناسايش هيشته‌وه .

له‌به‌ر نه‌مه له‌م گۆشه‌يه‌وه نه‌توانين بلئين : دوورگه‌ى عه‌ره‌يى خاكينكى گونجاو بوو بۆ پيشكه‌ش كردنى په‌يامى جيهاني ئيسلام . به‌لى ، په‌يامىك كه هه‌موو جيهان بدوينى پتويسته له شوينىكه‌وه پيشكه‌ش بكریت كه نه‌گه‌ر هه‌ركه‌ى نه‌و په‌يامه سه‌رى هه‌ل دا له توانادا هه‌بیت له جيهان‌دا بلاو بكرته‌وه . جا مهككه و مه‌دينه له لايه‌نى ستراتيژي‌يه‌وه بۆ نه‌و كاره چاك بوون . نيتر هه‌ركه

بانگه‌وازی ئەم پەيامە لە خاکی پەرۆزدا خۆی بەسەر پیتوہ گرت ، روو بە رووی ئەم دوو شارستانیەتە و ، ئەم دوو رۆشنبیری یەوہ . پاشان بە هۆی ئەم دوو شارستانیەتە و ، ئەم دوو رۆشنبیری یەوہ ئەم پەيامە توانیی بگاتە لای چەندین ئومەت و گەل . ئەوہ بوو بە هۆی یەکیکیانەوہ گەیشتنە دەروازەکانی ئەوروپا و ، بە هۆی ئەوی تریشیانەوہ گەیشتنە ئەوپەری ئاسیا ، تا ئەرکە جیہانی یە گشت گیرەکەمی خۆی بە ئەنجام بگەییەت .

ئەو کاتە مەککە بئەکە یەکی بازرگانیی گەرنگ بوو کە لە ولاتە جۆرەجۆرەکانەوہ بازرگانیی بۆ ئەهاتن ، بۆ هێنان و بردنی شت و مەکی بازرگانیی . مەککە بە ھاوین و بە زستان دا بۆ بازرگانیی شارێکی چاک بوو و ، وەک لە قورئانیش دا هاتووہ کاروانە بازرگانیی یەکان لە مەککە بوو بووہ دئی بازرگانیی لەو ناوچە یەدا ، هەتا کە موسلمانەکان لە مەککەوہ کۆچیان کرد بۆ مەدینە کەوتنە موناڤەسەیی ئەو بازرگانە یەھوودی یانەیی کە دەستیان بەسەر بازرگانیی مەدینە دا گرت بوو و ، دوا ی ماوہ یە کیش بازرگانە یەھوودی یەکان لە موناڤەسە کردنیان دەست کۆتا بوون . ئەمەش ئەوہ مان نیشان ئەدات کە بازرگانە مەککەیی یەکان بە هۆی سەرقال بونیانەوہ بە بازرگانیی نیتو دەولەتی یەوہ شارەزای بنچینەیی کۆمەلایەتییی و رۆشنبیری دەولەتە زلەھیزەکان بوون . ئەمەش بە شتوہ یەکی چاکتر ئەوہ ئەزانین کە تیگەیشتن لە سروشتی کۆمەلایەتییی و تاییەت مەندی یە کۆمەلایەتی یە گشتی یەکانی هەر ئومەتێک و ، ناگادار بوون لەو شتانەیی کە بایەخیان پێ ئەدات و ، شارەزای بنچینە نابووری یەکانی ئەو ئومەتە بێن ، لە گەرنگترین بناغەکانە بۆ بەستنی پەییوہندیی لەگەڵیا . لەو سەردەمە دا دانیشتوانی مەککە شارەزای رۆشنبیری عادیەتی ئومەتە دراوسی کانیان بوون ، ئەویش بە هۆی ئەو پەییوہندی یە بازرگانیی یانەوہ کە لەگەڵیا نا بەستبوویان . جا بۆ پێک هێنانی بناغە یەکی شیاو بۆ بانگەوازکردن بۆ ئەو پەيامەیی کە لەمەودوا لەوی سەری هەل دا ، ئەم کارەش گونجاو بوو . بەلێ !... سەرھەل دانی

موحه ممدی پیغه مبر ﷺ به پیامه جیهانی یه گشت گیره کیهوه لهو شوینه
 پیروزه دا ، له مه ککه ی موکه پرده مه دا ، کارتیکی یه کجار گرنگه . خو نه گهر تو
 شوینه که بگوریت ، واته نه گهر نم پیامه له مه ککه و مدینه هه ل بگریت و
 بی گوازیته وه بژ طائف یان بو ریاض یان بو عه مان نهوا گوران به سهر چندین
 (موازین) دا دیت و ، هموو نهو سیفه تانه له دهست نه دین که له مه ککه دا
 هن ، نه مهش کۆسپ دروست کردن له بهردهم گه شه کردن و بلاو بوونه وه ی نه
 پیامه دا نه گه یه نیت . به لئ مه ککه و مدینه دوو شاری پیویست بوون بو
 بانگه وازیش و بژ پیامه کesh .

ههروه ها پیویسته له یادمان بیت که سه ره هه ل دانی نه م پیامه له کesh و
 هه وایه کی بیابانی گرگرتوودا به شتیکی نیجایی نه ژمیرریت . وینه ی نه م
 بیابانه چندین سوپای هیرش کهری وه ک ناپلیژن و هیتلهر و فه رمانده
 رۆمانی یه کانی قووت داوون و له ناوی بردوون . به لام موسلمانه پیشینه
 موجهیده کان که له گه ل نارعه تی یه کانی نه م ناو و هه وایه راهاتبوون ، به ژداری
 هه ر جه نگیکیان کردیت تیایا سه رکه وتوون ، که چیی که سانی تر به نارعه تی
 له ناوچانه دا به ره و پیش نه چوون ، به لام موجهیده موسلمانه کان - که له گه ل
 سروشتی نهو ناو و هه وایه جوگرافیا یه دا راهاتبوون - به وپه ری ناسایی و به وپه ری
 گورجی یه وه نه یان توانیی به ره و پیش بچن ، ههروه ها له لایه نی (لوجستیکی)
 یه وه دهستی بالایان هه بوو . بو فوونه نه گهر سوپایه ک له گه ل ناو و هه وایه تورکیا
 یان ناو و هه وایه شام راهاتبی و به شداری جه نگی ته بووک بکات ، نهوا
 نیحتمالی نه وه ی هه یه تیچوون چاره نووسی نهو جوړه سوپایه بیت .

لیزه دا مه سه له یه کی تریش هه یه که نه مه یه : له بهر نه وه ی دوورگه ی عه ره ب
 بیابانیکی وشک و برینگ بوو نهوا ده ولته ته گه وره کان ته ماعیان تی نه نه کرد .
 ههروه ها نهو رۆژه نه نهوت و نه سامانه کانی تریش نه ناسرابوون و ، رووه ک و
 درهخت و زه ویی وزاری سه وزیشی یه کجار که م بوون . له بهر نه مه نه مه ککه و نه

مهدينه - بهدهر له کاروباری بازرگانیی - نهو شاره نه بوون که کهسانی تر ته ماعی تی بکهن ، یان حهز بکهن داگیری بکهن . بۆیه ههر دووکیان له داگیرکردنی دهولته کانی تر پارێزراو بوون . جا ههر چهنده دهولته گهوره کانی نهو سهرده مه بهینا و بهین ههندی والی یان بۆ نهو شوینه پیرۆزانه نه ناردن ، بهلام نهو دهولته تانه نه یان زانیی لهو شوینه دا هیچ کهلکیکیان دهست ناکهوی ، له بهر نهوه روشنبیری نهو دهولته تانه دزه نه نه کرد بۆ نهوی و ، فیره ته خه لکی نهو تیشیان تووشی فساد نه نه کرد . له بهر نهوه نیسلام نه مهی به هه ل زانیی تا عه قیده روون و پارێزراوه کهی له کاریگهری شارستانیته و روشنبیری به کانی تر ، له سهرتاسه ری جیهان دا بلاو بکاته وه . خۆ نه گه ر پیچه وانهی نه مه رووی بدایه ، واته نه گه ر مه ککه و مه دینه بهر داگیرکردنی فیکری و روشنبیری بیگانان بکه و تابه ، نهوا په یامی نیسلام تووشی نا په حه تی زیاتر نه بوو . له راستیی دا روشنبیری نیسلامیی له م مه لبه نده نه مینه دا لانکه ی خۆی دۆزی یه وه ، هه وه ک باران نهو زه ویی وزاره به پیته بۆ خۆی نه دۆزیته وه که نهو کانیاه دهولته مه ندانه ی لی هه ل نه قولیت که دۆلکه کان ناتوانن لیتلی بکهن . له بهر نه مه نه عه قیده ی ساسانی په کان و نه عه قیده ی رۆمای بت په رست نه یان توانیی سهر چه مه ی روونی نه م په یامه لیتل بکهن . به پیتی نه م وته یه ((دۆلکه کان ناتوانن لیتلی بکهن)) ، نهو دۆلکانه که شو پر کرانه وه بۆ نه م سهر چه مه روونه - که پالی به (فیض الاقدس) و به وه حی یه وه داوه و ، له ژیر نه مینی پالی خوایی دا پارێزراوه - ناتوانن لیتلی بکهن .

به م شتویه نهو مه ککه یه ی که سیفه تیکی جیاوازی به ده دست هیناوه ، که نهویش بریتی یه له وه ی مه ککه شوینی دا که وتنی (سدره المنتهی)^{۲۴} بیت ،

^{۲۴} له عه بدوللای کوری عه بباس وه نه گێرنه وه وتویه : پیغه مبه ری خوا ﷺ فه رمویه : (... شم البیت المعمور فی السماء یقال له الضراح وهو علی مثل بیت الله الحرام ، لو سقط لسقط علیه ...) المعجم الکبیر لظفرانی : ۱۱ / ۴۱۷ ، شعب الإیمان للیهقی : ۳ / ۴۳۷ ، المصنف لعبد الرزاق : ۵ / ۲۸ . فه رموده که

ههروهه ها به هۆی شوینه جوگرافی به جیاوازه که شیوهه خاوهنی گزنگی به کی گهوره بوو به وینهی شوینتیکی چاک بۆ گه یاندنی په یام . نه وه بوو له وهه دوا نه مانه تی هه لگرتنی په یامه که ، دواي ئالۆگۆپی هاو کیشه دهوله تی به کان و تایبهت مهندی به ستراتیژی به کان گوازا به وه بۆ شاری تر . به لām ئیمه نیستا سهیری سهرده می سه رهه ل دانی په یامه که نه کهین ، که نه ویش نه و ماوه به یه که نایه ته پیروزه که نامازه ی بۆ نه کات . چونکه ئیمه نه زانین که شاری به غدا و شام و نهسته نبوو له سهرده می جیا جیادا ، بۆ ماوه به کی دوور و دریش بوونه ته مه ل بهندی بلاؤ کرد نه وه ی نیسلام . ههتا له سهرده مه شدا که نهسته نبوو نۆینه ری په یامی نیسلام بوو مه ککه و مه دینه ، وهک روشنایی چاو و تاجی سه ری جیهای نیسلامی ، پاریزگاری یان له پایه و پلهی موباره کی خۆیان کرد بوو .

۳ - رههندی زمانه وانایی په یامی نیسلام :

له چهند نایه تیکدا باسی هاتنه خواره وهی قورشان به زمانی عه ره بیی هاتوه . نه مهش کاملی زمانی عه ره بیی دهه نه خات ، به تایبهت له سهرده مه دا . به لئی! ... زمانی عه ره بیی له سهرده مه دا له سهرده می زیرینی گه شاره ی خۆی دا نه ژیا . هه موو زمانیک سهرده می زیرینی خۆی هیه . بۆ نمونه سهرده می شاژن نه لیزابیث و شه کسپیری نووسه سهرده می زیرینی گه شاره ی زمانی نینگلیزیی بوو و ، واش ده ره که ویت نه وان وهک ئیمه له بابه تی زماندا نه که وتنه هه له وه . ههروهه ها ده رگا والا کردن به زاینه وه له سه ر زانستی ته کنۆلۆجیا و له سه ر روشنبیری به جوړا و جوړه کان زمان زیاتر ده وله مه ند و سامان دار نه کات . نینگلیزه کانیش به ده وه ام به ریز و گه وره گرته وه سهیری نه وه سهرده مه یان کرد . نه وه سهرده مهش که قورشانى تیدا هاته خواره وه به سهرده می زیرینی زمانی

باسی نه ره نه کات که له ناسماندا (البيت المعمور) هیه و له شیوهی مزگه وتی که عبه دایه و ، گه بهر بیته وه نه که ویت به سه ر که عبه دا ..

عەرەبىي نەژمىررىت ، بە رادەيەك كە سادەترىن (بيان) لەو كاتەدا لەو پەرى قەشەنگىي دا دائەرىژرا . قورئان بە زمانى قورەيش ھاتە خوارەو ، لەگەل نەو ھەدا لە بەردەم شتو ھە زمانى ھۆزەكانى ترىشدا دەرگای والا بو .

زۆرىك لى كۆلئىنەو ھەيان كەرد ، دەر بارەى لایەنى نەدەبىي قورئانى پىرۆز شتىان نووسى . نەو ھەبو لەو بابەتەدا زۆرىك لە كەلە زانايان ھەل كەوتن بە وئەنى عەبدولقاھىرى جورجانىي و سەككاكىي و زومەخشەرىي لە رابوردودا ، تا نەگاتە موصلەفا صادىقى رافىعىي و سەيىد قوطب لەم چەرخەي ئىستاماندا و ، كەلەزانا سەعیدى نوورسىي خاوەنى كىبىي (اشارات الإعجاز) .

لەو رۆژەو كە قورئان ھاتۆتە خوارەو ھەتا نەمۆ بە بەلاغەت و ئىعجازەكەي تەھەددای نەيارەكانى كەردوو . چەند نەدەيب و خاوەن بەلاغەت ھەوليان دا بە وئەنى قورئان بەئىنن يان لاسايى بكەنەو ، كەچىي ناومىد بوون و شكستيان ھىتا و ، چەند خۆشەويستى قورئانىش نووسىن و شىعەرەكانى خۆيان بە نايەتەكانى و بە بەلاغەتى (بەيان) ھەكەي رازاندبىتەو ؟! بەلام لە تواناي تاكە كەسەيكياندا نەبوو بگاتە لوتكەكەي ، يان لىي نزيك ببىتەو . ھەتا نەمۆش قورئان - كە لە لایەن بلىۆنەھا كەسەو نەخوئىنرىتەو - نەچىپىنى بە گوىماندا و ، لە ئاسمانى و ھەيەو زەردەخەنە ئەكات كە گەيشتن بە بەلاغەتى شىواز و بەيانەكەي موستەھىلە . لە سەردەمى نەفامىيشدا چەند شاعىر و نەدەيب بە يەك جار بىستنى قورئان تەسلىمى بووبن ؟ بەلكو ھەلەيدى كورى موغىرە - سەرەپای نەو ھەي كە دوژمنايەتیی لەگەل ئىسلامدا ھەبوو - لە بەردەم بەلاغەتى قورئاندا بەزىنرا .

ھەر ھە بەلاغەتى قورئان دوژمنترىن دوژمنى ئىسلامى ، وئەنى عوتبەى كورى رەبىعە و نەبوجەھل ، لە خشتە برد و ، تاكە كەسەك نەي توانىي تەھەددای بكات . بۆ ئوونە سەبرى عومەرى كورى خەططاب خوا لىي رازىي بىت بەكەن كە بە رادەيەك ئاگادارى نەدەبىي نەفامىي و شىعەرى نەفامىي بوو جارىكيان فەرموى

نه توانیت له شیعری عمره به کان هه زار دیر له بهر بلیت . ئەم عدقله گه ورهیه کاتیک که گوئی بۆ سووره تی (طه) گرت به زینرا و له خشتهی برد ، بۆیه ته سلیمی قورنان بو ، هه رچهنده بریاری دابوو پیغه مبه ر ﷺ بکوژیت !
 به پیتی هندی ریوایهت و گیزانه وه نه گهر له و سه رده مه دا هه رکه سیك به کۆلانیك له کۆلانه کانی مه ککه دا تیپه ری بکر دایه و ، تۆش بت وه ستان دایه و داوات لی بکر دایه چهن د دیره شیعی ریکت له بهر بۆ بلیت ، نه وا نه ی توانیی بۆ ماوه ی چوار یان پینچ سه عات شیعر ت بۆ بلیت ... ئەمه راده ی بلاوی نه ده ب بو له نیوان دا . کاتیکیش قورنان هاته خواره وه ، به م زمانه ده وه له مه نده هاته خواره وه . به کۆمه له نایه تیک هاته خواره وه که بیابان نشینیکی ناسایی بتوانیت لییان تی بگات ، هه روه ک که له شاعیری ک نه توانیت چیژی جوانی به نه ده بی به که ی بکات . به ئی ! ... هه روه ک بیابان نشینی ک ، له کاتی لی خورینی وشتره کانی دا ، چهن د نایه تیک له قورنانی نه کردنه نه و ئاوازه ی که (حادی) نه ی لیت ، نه وا فه سیح ترینی ره وان بیژ و نه دیبه کانی ش به له زه ت و چیژیکی رۆحیی و نه ده بیی به رزه وه نه یان خوینده وه .

ئەمه وا له دووتویی نه و مانایه دا که نایه تی ﴿ اللَّهُ أَعْلَمُ حَيْثُ تَجْعَلُ رِسَالَتَهُ ﴾ نه ی گه یه نیت .. خوا زانترینه به چ زمانیک په یامی نیسلام دابه زینیت . قورنان به زمانیک هاتۆته خواره وه که پیاوی یاسایی نه توانیت له گۆشه ی زانستی یاساوه لیی بکوژیته وه ، نه و کاته به ناسانی پنیستی خۆی ده ست بکه ویت . هه روه ها پیاوی کاروبار هه ل سووراندن و ، پسپۆری زانستی که لام و ته فسیر نووسان هه ریه که یان له مه ی دانی پسپۆری به که ی دا نه توانیت لیی بکوژیته وه و ، هه مو و رده کاری به کی مه ی دانی زانست و پسپۆری به که ی تیا ده ست بکه ویت و که لکی لی وه ر بگریت .. له گه ل نه وه ش دیا ره زمانی یاسا شتی که و ، زمانی ته فسیر و ، زمانی که لام و ، زمانی نه ده ب و ، زمانی

عەقائىد شتىكى ترە و ، ئەم زامانە لە نىوان خۇياندا جىاوازىيان ھەيە . بەلە .
 قورئان ھەموو وردە كارىيەكانى زامانەكە لە ھەموو ئەو مەيدانە جىاوازانەدا
 بەرچاۋ نەگرىت و ، ھىچ ياسا و بنچىنەيەكى تىك نادات . ئا ئەو تا مېژوۋى
 ئىسلامىي و ، ئا ئەو تا زانستە شەرىيەكان و ، ئا ئەو تا قوتابخانە فىقھى
 (ياساى) يە جۇراۋجۆرەكان و ، ئا ئەو تا دەيان قوتابخانەي نەدەبىيى و ، ئا
 ئەو تا ش ھەزاران لىكۆلەر و وردبىن و تەفسىرنووس كە ئەو قوتابخانە جۇراۋجۆرانە
 بەرھەميان ھىئان . . . ھەموو ئەوانە لەسەر ھەزارەھا مەشرەب و تام و چىژيان
 قورئانيان بە گرنگترىن سەرچاۋەي خۇيان لە قەلەم دا ، بۆيە ھەزارەھا كىتەبىيان
 لە روانگەي ئەو ھەنووسىي .

كەواتە خۋاي بالادەست زانترە پەيامى ئىسلام چۆن دابەزىنىت . . . ئەم
 پەيامە بە كى بېخىت و ، لە چ ولاتىكدا و بە چ زمانىكىش داي بەزىنىت .
 نالەين لە لايەنى رىژەبىيەو ھە خوا زانترە بەمە ، بەلكو ئەو ھەش ئەلەين و
 مەبەستىشمان ئەو يە كە خۆي زاناي تاقانەيە و ، ھىچ كەسىكى تر لەو زانستە
 ھىچ بەشىكى نىە و ، ھىچ كەسىكى ترىش خاۋەنى ئەم (تقدير) ە نىە و ،
 ھەرگىز ئەو ھى بۆ جى بەجى نايىت و ، ھەر كەسىش ئەو رابگەيەنىت سەرشۆرى
 دنياش و قىامەتىش ئەيىت .

* * *

﴿ قَالُوا يَمْؤُوسَىٰ إِمَّا أَنْ تُلْقِيَ وَإِمَّا أَنْ نَكُونَ حَنُ الْمَلْقِينَ ﴾ ﴿١١٥﴾ قَالَ الْقَوَا ط
 فَلَمَّا الْقَوَا سَحَرُوا أَعْيُنَ النَّاسِ وَأَسْتَرَهُبُوهُمْ وَجَاءُوا بِسِحْرِ عَظِيمٍ ﴿١١٦﴾
 (الأعراف : ١١٥ - ١١٦) .

بروام وایه لیتره‌دا کارتیک هه‌یه له خه‌لکیی زۆر ناشارریتته‌وه ، که نه‌مه‌یه سیحر یه‌کیتک بووه له‌و کاره گرنگانه‌ی که خه‌لک بایه‌خی پی‌ئ‌ئ‌دان و ، نیمه‌ش له کۆبوونه‌وه‌ی نه‌و خه‌لکه له مه‌یدانیتک‌دا و له رۆژی جه‌ژن‌دا ، بو‌ بینینی یاری‌یه سیحری‌یه‌کان ، لیتی تی‌ئ‌گه‌ین . مووسا سه‌لامی لی‌ بیت پی‌ئ‌باش بوو سیحربازه‌کان له پیشه‌وه ده‌ست پی‌ بکه‌ن و سیحره‌که‌یان بنوینن . کاتیکیش که مووسا سه‌لامی لی‌ بیت سیحره‌که‌ی نه‌وانی پووچه‌ل کرده‌وه ، خه‌لکه‌که واقیان وپ ما و له پیشیشیان‌ه‌وه نه‌و سیحربازانه‌ی که گه‌یشتبوونه چله‌پۆبه‌ی سیحر بو‌یان ده‌رکه‌وت که نه‌وه‌ی مووسا هیناویه‌تی سیحر نیه ، نیتر نه‌وه‌بوو ، سه‌ره‌پای نار‌ه‌زایی فیرعه‌ون و هه‌ره‌شه و گوره‌شه‌ی ، نیمانیان هینا . لیتره‌دا سیحربازه‌کان به‌م نیمان‌هینانه خیرایی‌یه‌یان خزمه‌تیک‌ی گه‌وره‌یان پیشکه‌ش کرد ، چونکه نه‌و خه‌لکه که متمانه‌یان به‌و سیحربازانه هه‌بوو و ، له ریزی نه‌وان‌دا جیتی خو‌یانیان کردبووه ، به نیمان‌هینانی نه‌وان نه‌مانیش نیمانیان هینا .

که‌واته لیتره‌دا کۆمه‌لیتک فالچی هه‌بوون که جیهانی خو‌یانیان له‌سه‌ر درۆ و ده‌له‌سه و خه‌لک خه‌له‌تاندن دامه‌زراندبوو و ، تاکه ده‌سه‌لات‌دارتیک‌ی موتله‌قیش هه‌بوو که خه‌لکه‌که‌ی ناچار کردبوو تا نه‌و رتیه بگرنه به‌ر . پاشان جه‌ماوه‌رتیکیش هه‌یه که به‌رده‌وام به پی‌ئ‌ناره‌زوی نه‌و دوو چینه (سیحرباز و کاربه‌ده‌ستان) نه‌درتته به‌ر . له‌به‌ر نه‌وه کاتیک که گوریس و دارده‌سته‌کانیان بو‌

ماوهیه کی کم وه مار دهر نه کهون که هه لمت بدن ،^{۲۰} له ناکاو داردهسته رهق و تهقه که بووه ماریک و هه موو گه مه و گالته کانی سیحربازه کانی قووت دان . به لام جه ماوهر که به فیز و سهرسامی به کهوه سهیری شهوه یان شه کرد که له بهر ده میانا رووی نه دا ، راجله کین . جا شان به شانی سهرزلانی نارهوا ، که نهوان به کم کهس به دهنگی بهرز بهوپه پری روونی بهوه و ، به بی هیچ دوودلی بهک ، نهو نیعترافه گه وره یان دهر برپی ، دوا ی نهوهی که له پریکدا دلین بۆ نهو نووره کرایه وه که لهودیوی ناسوکانه وه پیشکeshیان کرا ، نهوه بوو جه ماوهر شهوهنده یان بۆ مایه وه که بلین : ﴿ امانا برب العالمین ﴾ واته : نیمانمان به پهروه ردگاری جیهانه کان هیتنا .

له چند شوینیکدا و ، به شیوازی جیاواز و گونجاو له گه ل باسه که دا ، قورشان نهم دیمه نه دووباره نه کاته وه و ، به مهش له روانگهی درزی دهرگای نهو میثرووه وه که خوی دووباره نه کاته وه په ند و ناموزگاریسمان پیشکesh شه کات . په ننده کان نه خاته پیش چاوان و ههریه که مان به پی لی هاتن و فراوانیی ناسوی بیرکردنه وهی خوی نه توانیت که لکیان لی وه ربرگیت .

* * *

﴿ هُوَ الَّذِي خَلَقَكُمْ مِنْ نَفْسٍ وَاحِدَةٍ وَجَعَلَ مِنْهَا زَوْجَهَا لِيَسْكُنَ إِلَيْهَا فَلَمَّا تَغَشَّهَا حَمَلَتْ حَمَلًا خَفِيًّا فَمَرَّتْ بِهِ فَلَمَّا أَثْقَلَتْ دَعَا اللَّهَ رَبَّهُمَا لَئِنْ ءَاتَيْتَنَا صَالِحًا لَنُكُونَنَّ مِنَ الشَّاكِرِينَ ﴿۳۱﴾ فَلَمَّا ءَاتَتْهُمَا صَالِحًا جَعَلَا لَهُ شُرَكَاءَ فِيمَا ءَاتَتْهُمَا فَتَعَالَى اللَّهُ عَمَّا يُشْرِكُونَ ﴾ (الاعراف : ۱۸۹ - ۱۹۰)

^{۲۰} نیتسا نهو کاره وینه به کی نه نلیشه بی بویت و له نه نجامی چاره بهست کردنی خه لکه که وه هایان بۆ دهر که وتبیت ، یان سیحربازه کان توره که ی له پیست دروست کراو و له شتی تریان له جیوه پر کرد بوو و ، که تیشکی خۆر له سهری نه دهر وشایه وه و له بهر گهرما ودها دهر نه کهوت بۆ مرۆژ که نه جووتین و هه لمت نه دن ، کاره که زۆر گرنگ نیه .

لیره دا حەقیقەتێك هەیه كە ئەو هیه هەندێ ئیماندار جار بە جار ئەچنە ناو بازنەهێ شیركەوه ، ئەگەرچی بەو چوونە ناو هەوێ نەبێتە ئەهلی شیرك . هەر وەك ئەم نایەتە پەرۆزەش روونی ئەكاتەوه كە زۆر خۆش ویستنی مندالێ رێهە كە لە رێهە كانی شیرك . جا لە بریی ئەو هێ كە وەها سەیری مندالە كاغان و وەچە كانیان بكەین كە نیعمەت و لوتف و سپاردەن و ، لە لایەن خواوە پیمان سپێژراون و خراونەتە ئەستۆمان ، وەها سەیریان ئەكەین كە ئێمە خواوە نیانین ، بگەرە هەندێك بە هۆی مندالەوه دەست لە نوێژ و لە خواپەرستی هەل ئەگرن ، هەر وەك مندالە كانیان لە خۆی بالادەست خۆشتر بوین و ، لە بریی ئەو هێ لە پیناوی خوادا مندالە كاغان خۆش بوین ، بەبێ یاد و بیرخستنەو هێ خوا مندالە كاغان خۆش نەوین (ئەگەر ئەم دارشتنە رێی پێ بدریت) و ، هەست بە ناستێك لە پەيوەندی و لە سۆز و خۆشەویستی ئەكەین كە بەبێ مەبەست سەر بۆ پلەیهك لە شیركی نادیار ئەكێشی . كەواتە پێویستە هەلس و كەوتمان بە پێی دەستووری (دلێك جیتی دوو خۆش ویستنی تیدا نابیتەوه) و ،^{٢٦} هەمیشە لە نامادە باشیی دا بین دژی شیرك . دیارە ئەمە بە وتن و تەنها بە قسە زۆر ئاسانە ، بەلام جێبەجێ كردنی لە ژياندا لەو هێ دەرئەكەوێت گرانترە . لە گەل ئەو هێشدا لەسەرمان پێویستە چەندە لە تواناماندا هەیه هەول بەدەین بۆ پاك بوونەوه لە شیرك و ، هەرچی بایهخ داغان هەیه بەختی بكەین تا لەو شوێنانەهێ كە لە دووریشەوه بۆنی شیركی لی دیت نزیك نەبینەوه . جا ئەگەر ئەو هێمان ئەنجام دا ، ئەوا دوعاكەهێ پێغەمبەر ﷺ بە وێنەهێ وەصفەیه كی گەنگ و زەرورسی لیمان دیتە

^{٢٦} یان بە پێی ئەو هێ كە لە تورنادا هاتووه : ﴿ مَا جَعَلَ اللَّهُ لِرَجُلٍ مِّنْ قَلْبَيْنِ فِي جَوْفِهِ ﴾

(الاحزاب : ٤) .

پیش : (اَللّٰهُمَّ اِنِّیْ اَعُوْذُ بِكَ مِنْ اَنْ اَشْرِكَ بِكَ شَيْئًا وَاَنَا اَعْلَمُ ، وَاَسْتَغْفِرُكَ لِمَا لَا اَعْلَمُ) .^{۲۷}

نەشتوانیږی له باره‌ی خوښ‌ویستنی مندال‌ه‌وه له گوښه‌ی جی‌اوازه‌وه سه‌یر بگریټ : له‌وانه‌یه له مه‌سه‌له سۆزی‌یه‌کان‌دا مرؤډ لیتی نه‌گیریټ ، به‌لام له لایه‌نی دینی‌یه‌وه له‌سه‌ری پی‌ویسته هه‌سته فی‌طری‌یه‌کانی راست بکاته‌وه . بۆ نمونه : له‌وانه‌یه که‌سیک نان و ناوی یه‌کجار زۆر بخوات و ، له‌وانه‌شه ناواتی به‌سه‌ریردنی ژبانیک‌ی (استقراطی) بخوازیټ و ، حه‌ز و حیرصیک‌ی توندیش له‌م کاره‌دا ده‌ر بپریټ ، نیتر نه‌وه هه‌لس و که‌وته نه‌کات ، بی‌ته‌وه‌ی حیسابیک‌ بۆ سه‌ره‌نجامی نه‌وه ره‌فتاره بکات . چونکه مرؤډ به‌ فیتره‌تی له‌ به‌رده‌م ناره‌زووه‌کانی‌دا به‌ لاواز و به‌رچاو ته‌نگ و په‌له‌کار به‌دی‌ی هینراوه . هه‌روه‌ها له‌ بن ده‌ستی‌دا شان به‌ شانی هه‌ستی رق لی بوون و خوښ‌نه‌ویستن و دژایه‌تیی هه‌ست و سۆزی خوښه‌ویستی و هه‌ستی مرؤډانه‌ی هه‌ل گرتووه . جا نه‌م سیفه‌تانه وه‌ک دوو ری‌څه‌وه وه‌هان که به‌ره‌و خراپه و به‌ره‌و چاکه نه‌رۆن . له‌به‌ر نه‌وه له‌سه‌ر مرؤډ پی‌ویسته هه‌ر ده‌رگا و په‌نجه‌ره‌یه‌ک له‌سه‌ر ماهیه‌تی خراپه والا بووه دای‌بخات و ، به‌ بیر و بۆچوون و هه‌سته دینی‌یه‌کانی ده‌ست به‌سه‌ر هه‌سته دژایه‌تیی که‌ره‌کانی‌دا بگریټ . نه‌مه‌ش نیمه به‌ ده‌رپرینی دینی‌ی پی‌ی نه‌لین : (ده‌ست خه‌ستنی فیتره‌تی دووه‌م) ، تا بگاته نه‌وه که‌ماله‌ی که‌ بۆی دیاری کراوه . واته فیتره‌تی خو‌ی - که‌ ده‌رگای بۆ سه‌ر هه‌موو شتیک بۆ والا نه‌کات - نه‌کاته تاکه ده‌رگایه‌ک که به‌ره‌و خوای بالا‌ده‌ستی نه‌بات و ، په‌یوه‌ندی له‌گه‌لیا به‌هیز نه‌کات .

خوښ‌ویستنی مندال‌انیش له‌و جوړه‌یه . نه‌وه خوښ‌ویستنه له‌ فیتره‌تی مرؤډ‌دا هه‌یه . خۆ نه‌گه‌ر نه‌وه خوښ‌ویستنه نه‌بوایه مندال‌ه‌کان هیچ چاودیری‌یه‌کیان نه‌نه‌کرا ، که‌سیش بایه‌خی به‌ په‌روه‌رده و فیترکردنیان نه‌شه‌دا و ، نه‌ ولات و نه

^{۲۷} القرطبی ، الجامع لأحكام القرآن . په‌نا به‌خوا نه‌گریټ له‌وه‌ی شتیک بکاته شه‌ریکی خوا و پی‌ی بزانی و ، دارای چارپوشییش له‌ خوا نه‌کات بۆ نه‌و شته‌ی که به‌ نه‌زانی بی‌کاته شه‌ریکی خوا . (وه‌رگی‌پری کوردیی) .

مرۆڤایه تییش پیش نه که وتن . له ده ورو بهرمان دا چه ندين مندالی به دبخت و یاخی هه ، که چیی له ژیر چاودیری باوک و دایکیان دا نه بن . جا نه گهر نه و خۆش ویستنه نه بویه که له فیتره تی مرۆڤ دایه بهرام بهر به مندالان ، نه و شه قامه کان پر نه بوون له مندالی له مال ده رکراو . به لام پتیسته سه رنجی زهرووره تی راست کردنه وهی دلکه کان بدریت له لایه نی نه م سۆزه وه - وه ک سۆزه کانی تر - بۆ سۆزی خۆش ویستنی خوی بالاده ست تا مرۆڤ بگات به و ئیستیقامه ته ی که هه وئی بۆ دراوه . چونکه نه گهر په یوه ندیی له گه ل خوادا ته وه ره ی ژیان نه بیته نه و ده رباز بوون نیه له لادان . له بهر نه وه گه شه کردن و ره گ داکوتانی خۆش ویستنی خوی گه و ره له هه مرو دلیک دا واجبه . نه مهش به ستراوه به وه رزش و راهیتانی دیاری کراره وه . واته نه گهر هه مرۆڤتیک که له ژیانیا هیچ وه رزشیکی رۆحیی نه زانیی بیته وتی : ((په ره ردگارا ! من مال و مندالم نه که مه قوریانی رینگای تۆ)) نه وه هه ندی جار نه و وتنه ریایه و ، هه ندی جاریش درۆیه . چونکه پتیسته پیش نه و بریاره هه رچی سیفه تی ناشیرین هه ن له ناو رۆح دا ده برکرتن و یه ک به یه ک سیفه ته چاکه کان له جینگه یان دا بنیورتن ، تا قوولایی ده روومان نیسلام هه ل بۆیت و ، بیته پارچه یه ک له سروشت و فیتره مان ، نه و کاتهش هه لئس و کهوته جوانه کافان سروشتی نه بن ، نه گینا ناتوانن له دوانه یی بیر کردنه وه و ، له دوانه یی ژیان و هه لئس و کهوت کردن رزگار بین .

نایه ته که له ناده مه وه سه لامی لی بی نه ی گویزیتته وه بۆ نه وه کانی ناده م یه ک به یه ک و کۆمه ل به کۆمه ل و ، به شیوه ی زنجیره یه کی دوور درێژ درێژ نه بیته وه ، که له چوارچێوه ی یه ک بوونی گشتی دا و ، له چوارچێوه ی چۆره که ی دا جیاوازی و نارێکیی و ، له ناوه رۆکیشی دا ده وله مه ندیی ده ره نه که ویت . نه م مرۆڤه ی که نه گهر سه رکهوت و به نامانج گه یشت نه و له پاداشت دا پیشی مه لاتیکه نه داته وه و ، گهر دلێشی به دنیا خۆش کرد ، نه و له شه ی تانی له عه نه یی نزم تر و بی ترخ تره . جا کاتیک که نایه ته که نه م نه لقه چاک یان خراپانه ی نه م زنجیره یه ی

(سواله) ی مرۆڤایه تیی باس نه کات ، شیوازیکی دیاری کر او به کار نه هینی بو شهر کردنی دهسته ی گشتیی . له بهر نه مه کاتیک که نیمه نه وه بزاین نیتر پیویست ناکات نه م پرسیاره بورووژینین : نه م ژن و میردانه کین ؟ نایا ناده م و سه لامی لی بیست چه وای هاوسه ریته تی ؟ یان قوصه ی و هاوسه ره که یه تی له قوره شدا ؟ یان غهیری نه وان ؟

نه م مرۆڤه به رۆح و ناماده باشی به کان و ناوه رۆک و ره وشت و دهوله مهندی به که وه له گه له هاوسه ره که ی دا له یه ک (نفس) به دیی هینراون که نه توانین ناوی (تاکی راسته قینه) ی لی بنیین ، پاشان له و مرۆڤه - یان له توخمه که ی - به دیی هینراوی تریش له شیوه ی جووت دا به دیی هینران . واته خوا له توخمه سه ره کی به کانی ماهیه تی مرۆڤ جووتی مرۆڤی به دیی هینا و شیوه ی پی به خشیی و ، برپاریشی وه ها بو هه ریبه که یان موحتاجی نه وی تر و ، ته وا و که ری بیست و ، له گه لیا هه ست به دلئارامیی و هه سانه وه بکات و ، هه ریبه که یان له وی تر تی بگات و ، ههستی پی بکات و ، بتوانی نه و شتانه ی که به دلئ دا دین لای نه و بیان درکینیت .. واته هه ریبه که یان دیویکی به دیی هینانه . نا لیته دا یه کیتیی به دیی هینانمان دیته وه یاد و ، نه وه شمان دیته وه یاد که نیمه هوی ده رختنی به دیی هینان و نیعمه ته کانین . واته کاتیک که دلئه کافمان له ههستی شوکرانه بوژییری پر بوون ، به هه مان شیوه عه قل و نیدراکیشمان له ههسته کانی هه صد و شعا پر نه بن .

* * *

﴿ وَلَٰكِن لِّيَقْضِيَ اللَّهُ أَمْرًا كَانَ مَفْعُولًا لِيَهْلِكَ مَنْ هَلَكَ عَنْ بَيِّنَةٍ وَيَحْيَىٰ مَنْ حَيَّ عَنْ بَيِّنَةٍ وَإِنَّ اللَّهَ لَسَمِيعٌ عَلِيمٌ ﴾ (الأنفال : ٤٢) .

له راستی دا به پنی نایه تی ﴿ وَلَوْ شَاءَ رَبُّكَ لَأَمَنَّ مِنَ فِي الْأَرْضِ كُلَّهُمْ جَمِيعًا ﴾ (یونس : ٩٩) نه گوځا رژیمیکی تری دیاری کراو له دنیا دا بوايه . به لام ویستی خوابی بریاری نه وهی داوه که به درزیایی ژبان له دنیا دا زورانبازی به کی نه براه له نیوان نیمان و نیوان کوفردا هه بیټ . جا به سه رنج دانی میژووی مرزقایه تیی هر له ناده مه وه سه لامی لی بیټ هه تا نه مړو ، نه توانری نه م حه قیقه ته روونه ببینریټ . له بهر نه وه ماده م نیمه نه مانه ویټ له دنیای نیمان دا بژین ، نه وا له سه رمان پیویسته ساتیک نه وه مان له یاد نه چیټ که نیمه نه که وینه بهر نازار و ستم و دهسه لات و نپاکی و دوژمنایه تیی کوفر . دژایه تیی ره گدا کوتاوی کوفر دژی نیمان پال به به ره ی کوفره وه نه نیټ تا به به رده و امیی دوژمنایه تیی به رام بهر به نیمان داران بکه ن ، جا پیویسته نه هه سته یان له لا دروست نه بیټ که نه وانه به ناو کومه له مردوویه ک دا تیپه ر نه که ن که نه هه ست نه که ن و نه هه ستیش به هیچ شتی که نه که ن ، بو نه وهی که نه وهی تیا نه چیټ به ناشکرا تیا به چیټ و ، نه وه ش که سه رفراز نه بیټ به ناشکرا سه رفراز بیټ ، تا هیچ که س بیانوی نه بیټ کاتیک که نه بریټه به رده م خوابی بالاده ست و ، نه توانیټ بلیټ : بژیچی ؟ و له بهر چ هژی که ؟

له وانه یه پیچه وانه ی نه وه ش روو بدات که له پیشه وه خسته مانه پیش چاوان . واته نیمان داران ژر بکه ون و ، دنیای کوفر سه رکه وتوو بیټ . له گهل نه وه ش دا

نه فجام ناگورپریت و ، هیچ کامیش له و دوو لایه نه بیانوویه کیان به دهسته وه نیه له بهردهم پهروهردگاریان دا ده ری بجهن ، چونکه کۆشش و خه باتیکی دیاریی کراو نه فجام درا و تیایا نه وهی تیاجوو تیا چوو و ، نه وهش سهرفراز بوو سهرفراز بوو .

با کاره که زیاتر رۆشن بکهینه وه و بلین : خوی بالآدهست وه های هینایه پیش که نه و دوو کۆمه له له شویتیک دا به یه بگه ، که نه گهر به لنینیان به یه کتر بدایه له به لینه کیان دوا نه که وتن و ، خوا ناو و هوا و بارودۆخی بهرامبهر یه ک وهستان و ، نه و مهرجانه شی هینایه پیش که وه هایان کرد که نه و بهرامبهر یه ک وهستانه پیویست بیت و ، نه خشه یه کی نه وتۆش بو نه و کاره کیشرا که له په ی پی بردنی مرۆفانه تپه پری ، هه تا گه یشته قۆناغی کوشتاری روویه پروو ، نه وه بوو به وه پری روونی یه وه حالی نه وانیه که به ناشکرا شیایوی ژیان بوون و ، حالی نه وانیه که به ناشکرا شیایوی مردن بوون ده رکه وت . نه وه بوو لاوازه کان به هه موو رق و ، سه له مینه وه و ، قین و ، دووری له نیستقامدت و له به شداریی کردنی چاکه ، تیاجوون و ، له وه دا هیچ بیانوویه کیان به دهسته وه نه ما . به لام نه وانیه که هیچ تاوان و خراپه یه کیان له دهست ده رنه چوو ، به لکو تنه نا خه ریکی ته ندیبی نه وانیه بوون که شیایوی ته ندیب بوون له به در و له غهیری به دریش دا ، نه وانیه به هه موو دامه زراوی یه کی دل و رۆح و ویژدانه وه ده ستیان به ناسۆی ژیانیه راسته قینه گه یشت .

کورته که ی : نه وهی له به در و له هه موو روویه پروو بوونه وه یه کی هاووینه ی به دردا رووی دا ، هیچ شتیک نه ما که بگوهی له ده ره وهی ده ست نیشان کردنی راستیه کاره که دا باس بکریت ... نه له لای نه وانیه که کوژران و ، نه له لای نه وانیه که ژیان ... نه له لای نیمان داران و ، نه له لای کافرانیس ... نه له لای براوه کان و ، نه له لای دۆراوه کانیش ... هیچ شتیک نه ما ، چونکه کاره کان به پیی نه و نه خشه یه ری پان گرته بهر که خوی بیسه ر و زانا نه خشه ی کیشا ..

* * *

﴿ وَإِذْ يُرِيكُمُوهُمْ إِذِ الْتَقَيْتُمْ فِيَ أَعْيُنِكُمْ قَلِيلاً وَيُقَلِّلُكُمْ فِيَ أَعْيُنِهِمْ لِيَقْضِيَ اللَّهُ أَمْرًا كَانَ مَفْعُولاً ﴾ (الأنفال : ٤٤) .

نه مه له جهنگی به دردا رووی دا .. نهو موسلمانانهی که لهو جهنگه دا به شداریان کرد هه تا نهو رۆژه جهنگی راسته قینه یان نه دیی بوو . پیویسته نهو هه شان له یاد نه چیت که نهو موسلمانانه کاتیک له مه دینه ده رچوون نیه تیان نهو نه بوو بجهنگین ، به لکو نه یان ویست ری به کاروانه که بگرن . له بهر نهو نه گهر موسلمانانه کان دوژمنه کانیاں به هیز و ژمارهی ته و او یانه وه بدیایه ، له وانه بوو بترسانایه و سامیان لی بنیشتایه . به لام که جهنگ دهستی پی کرد و ماوهی گه پانه وه دوا نه بوو ، خوی گه و ره بارود و خی راسته قینه ی دوژمنه کانیاںی پیشان دان ، تا پشت به خوا ببهستین و ، په نا بو چاود تیری نهو بهرن . خو نه گهر بهرده و ام موسلمانانه کان دوژمنه کانیاں هه روا به کهم بهاتایه ته پیش چاو ، نهوا به سوک ته ماشایان نه کردن و ، به جیددی خویان کۆک نه نه کرد بویان ، چونکه به عادهت له کاتی هه سانه وه و ، خۆشی و ، خاوبوونه وه دا مرۆف چاود تیری خویایی له بیر نه چیتته وه .

وا چاکه لیتره دا بچینه بهرده می کارتیکی تر . نهو مه لاتیکه تانه ی که له رۆژی به دردا بو یارمه تیی ره وانه کران به وینه ی مرۆف جهنگیان نه نه کرد ، چونکه نهوان به بۆنه ی تیک شکاندن رۆحی مه عنه ویی به ره ی دوژمن و ، به هیز کردنی رۆحی مه عنه ویی موسلمانانه وه ره وانه کرابوون . خو نه گهر مه لاتیکه ت به فیعلیی به شداری جهنگیان بکر دایه ، نهوا ترازووی جیهانی هۆکاره کان لاره سنگ نه بوو و ، بو هیچ که سیکیش نه نه لوا بگاته پله ی (غه زا کهر) و ، هیممه ته کان سارد نه بوونه وه و خه لکیی پشتی به چاود تیری و کۆمه کیی خویایی نه به ست . به لام

چاودیری خوایی لهم دنیا یه دا که خانهی تاقیی کردنه و یه له ژیر په چه و له ژیر
په ده وه دیت .

که م پیشان دانسی خوای گه وره بو ژمارهی موشریکه کان له بهر چاوی
موسلمانان کان پیش دهستی پی کردن و گهرم بوونی جهنگ بو نه وه بوو دلته کان
بی هیوا نه بن ، ههروه ها بو به دی هاتنی نامادهیی رۆحیی و تاسه مه ندیی رۆحیی
بوو له ناو دلته کان دا بو شهیدیی .. نه مه چاودیری په روه رد گاریانهی یه که م و
سۆزی په روه رد گاریانهی یه که م بوو . ههروه ها به که م بهر چاوه وتنی ژمارهی
موسلمانان کان له بهر چاوی دوژمنان دا جوژیکی تر بوو له چاودیری
په روه رد گاری . تنها به م شیوه یه توانرا هاوه لانی پیغه مبهری خوا ﷺ بو گه یشتن
به ویست (مرام) ی خوایی به کار بهیترین . پاشان هه ر لایه کیان ژمارهی
راسته قینهی لایه نی بهرام بهری بینیی ، به لام قه ده ری خوایی دهستی پیش
خستبوو ، نه وه بوو نیمان داران خویمان له ناوه راست و ناو جهر گه ی جهنگ دا
دیته وه . له کاتیکیش دا که نیمان داران - به چاودیری و پشت گیری خوا و ، به
نه خشی چاکی ستراتیژی جهنگ - گه یشتبوون به سه رکه وتن ، موشریکه کان -
که دوور بوون له پشت گیری و سه رکه وتن خوایی - تالاری تیک شکانیان
نه چه شت و ، به سه ری شوپ و زه ره رمه ندی یه وه پاشه کشه یان نه کرد ..

* * *

﴿ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا إِذَا لَقِيتُمْ فِئَةً فَاثْبُتُوا وَاذْكُرُوا اللَّهَ كَثِيرًا
لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ ﴾ (الانفال : ٤٥) .

نه توانین له دهسته واژهی ((ذکر الله)) نه مه تی بگهین :

١ - لهم نایه ته دا ناماژه بو نه وه نه کریت که پیویسته له ژیاننی ناسایی و
روژانه دا ، هه رگیز غه فله ت و بی تاگایی به سه ر دل دا زال نه بی ت ، به تایبه تی

کاتی که بکه‌ویته زۆران‌بازی له‌گه‌ل دوزمنان‌دا و ، پتویسته به‌یناوبه‌ینیش
خاوه‌نانی دلّه غافلّه‌کان بۆ شه‌م کاره وریا بکرینه‌وه ، به‌مه ئیمان‌دار ناگادار
نه‌بیته‌وه و ، به دلّ و به زمان خه‌ریکی ذیکری شه‌وه‌ره‌دگاره‌ی شه‌بیت که له
پیناوی‌دا جیهاد نه‌کات و ، شه‌و شوینه‌ش که خه‌لکی تیا‌یا شه‌مرن و شه‌هید
نه‌بن شه‌گۆرپیت بۆ شوینیکی پیروز و بۆ په‌رستگا .

۲ - له هه‌مان کات‌دا ذیکرکردن نرکه‌یه‌کی دووباره‌وه بووه له جده‌نگ‌دا: الله،
الله ، الله . شه‌م نرکه‌یه‌گرنگه چونکه به شیوه‌یه‌کی سه‌لبیی کار نه‌کاته سه‌ر وه
و مه‌عنه‌وی‌یاتی دوزمن و ، مه‌عنه‌وی‌یاتی به‌ره‌ی موسلمانان به‌رز شه‌بیته‌وه ،
به‌وه‌ی که تاسه‌مه‌ندی و هه‌ماسه‌تیا تیا دروست نه‌کات . شه‌گر شه‌مپۆ ئیسه
به‌ته‌نها به پۆیه‌ی زمانان بلیین ((الله ، الله)) هه‌ماسه‌تمان تیا دروست بکات و ،
ترس بجاته ریزی دوزمه‌کانمانه‌وه ، ده‌ی که‌واته به‌راوردی بکه ذیکریکی به‌گۆرم
که له قووولایی دلّه‌کانه‌وه ده‌ر په‌رپیت چ توانایه‌کی شه‌بیت و ، شه‌توانیت چیش
ده‌ست مرۆف بجات !

۳ - شه‌گر بیینه سه‌رباسی شه‌وه که سه‌رکه‌وتن به‌ستراوه به ذیکری خوا و به
دامه‌زراوی‌یه‌وه ، شه‌وه باسیکی وه‌ها گرنگه که پتویسته به‌په‌ری بایه‌خ پی‌دانه‌وه
له‌سه‌ری بوه‌ستین .

که‌واته دوو کار هه‌ن که شه‌که‌ونه شه‌ستۆی شه‌و ئیمان‌دارانه‌ی که به‌رامبه‌ر به
دوزمنان وه‌ستاون . شه‌و دوو کاره‌ش شه‌مه‌ن :

أ - له حالته‌ی هه‌ر به‌ره‌نگار بوونه‌وه‌یه‌کی جه‌نگیی‌دا - ئیتر سا ره‌ه‌ندی
هه‌نده‌کیی و چۆنیه‌تیی هه‌رچه‌ند بیت - پتویسته حالته‌ی مه‌عنه‌ویی به‌ره‌ی
خۆمان به‌رز بکه‌ینه‌وه ، شه‌ویش به‌ ده‌رخستنی نازایه‌تیی و به جه‌رگیی - له
چارچۆیه‌ی عه‌قل‌دا - تا شوکه و له‌رزه و شییی بوونه‌وه‌یه‌ک له به‌ره‌ی دژدا به‌ریا
بکات .

ب - زۆر ذیکرکردنی خوا بۆ بته وکردن و بههیزکردنی حالتهی رۆحیی و معنەوی و ، له‌رزە پێخستنی لایەنی به‌رامبەر ، نه‌ویش به‌ دیمەنی نه‌و بێباکی‌یهی که له‌ به‌رده‌م مردن‌دا ده‌ری شه‌پرین و ، هه‌موو هه‌لس و نیشتیکیشمان ببه‌ستری‌ت به‌ لێدانی نه‌و دلانه‌مانه‌وه که به‌ خواوه‌ به‌سترون .. به‌لێ ! نه‌بی‌ت نه‌مه‌ هه‌ر هه‌مووی کۆمه‌له‌ کللیکی گزنگ بن بۆ سه‌رکه‌وتن ، نه‌گینا به‌ بێ‌تارام‌گرتن و دامه‌زراوی - به‌ پیتی یاسا خوا‌یی‌یه‌کان - گه‌یشتن به‌ سه‌رکه‌وتن کاریکی مه‌حاله‌ ، هه‌روه‌ها له‌ جه‌نگیش‌دا ، له‌ حالته‌ی غافل‌بوون له‌ ذیکری خوا‌دا سه‌رکه‌وتن به‌ده‌ست نایه‌ت . هه‌تا نه‌گه‌ر سه‌رکه‌وتنیش به‌ده‌ست بی‌ت ، پادا‌شت ده‌ست‌گیر نای‌یت . واته‌ سه‌رکه‌وتنی قیامه‌تی ده‌ره‌ق به‌وانه‌ باسیکی نیه‌ .

که‌واته‌ له‌سه‌ر نه‌وانه‌ پێویسته‌ که له‌ پیناوی خوا‌دا نه‌جه‌نگن و جیهاد نه‌که‌ن له‌ لایه‌که‌وه‌ به‌ هه‌موو لێ براینکه‌وه‌ دامه‌زراو بن و ، له‌لایه‌کی تریشه‌وه‌ ده‌ست به‌ده‌نه‌ ذیکری خوا و ، خۆیشیان له‌ هه‌موو هه‌ول و هه‌یزیک - هه‌تا له‌و حالته‌تانه‌شیان‌دا که زۆر به‌هه‌یز و به‌توانان - دا‌ب‌ئال و ، ذیکری خوا بکه‌ن و ، خۆیان بجه‌نه‌ پهنای هه‌ول و هه‌یزی نه‌وه‌وه‌ و ، نه‌م دو‌عا‌یه‌ش دو‌وباره‌ بکه‌نه‌وه‌ :

((اَللّٰهُمَّ ! تَبَرَّأْنَا مِنْ حَوْلِنَا وَ قُوَّتِنَا وَ لَجَّأْنَا اِلَى حَوْلِكَ وَ قُوَّتِكَ)) .

واته‌ : خوا‌یه‌ ! وا خۆمان له‌ هه‌ول و هه‌یزی خۆمان دامالی و خۆمان خسته‌ پهنای هه‌ول و هه‌یزی تۆوه‌ ..

* * *

﴿ وَالَّذِينَ كَفَرُوا بَعْضُهُمْ اَوْلِيَاءُ بَعْضٍ اِلَّا تَفْعَلُوهُ تَكُنْ فِتْنَةً فِي الْاَرْضِ

وَفَسَادٌ كَبِيْرٌ ﴾ (الانفال : ٧٣) .

له‌ نایه‌تی پێشودا ، واته‌ له‌ نایه‌تی (٧٢) ی سووره‌تی (الانفال) دا نه‌و بریاره‌ هاتوه‌ که نه‌نصار و موهاجیرین ، هه‌رچه‌نده‌ په‌یوه‌ندی خۆمایه‌تی‌یان له‌

نیواندا نه بیټ ، میرات له یه کتریی نه بهن . پاشان هم نایه ته که نیمه نه مانه وی
 شهرحی بکهین حوکمیک دهر نه کات که نابیټ موسلمانانه کان و کافره کان میرات
 له یه کتریی بهرن و ، کافرانیس هندیکیان کومه ک و پیشتیوانی هندیکیانن ،
 واته میرات له یه کتریی نه بهن . فرموده یه کی شهریفیش هیه که پیغه مبهه
 ﷺ تیایا شهرحی هم نایه ته نه کات که فرموده یه : (انا بریء من کل مسلم
 یقیم بین أظهر المشرکین . قالوا : یارسول الله ! لم ؟ قال : لا ترأى ناراهما) .^{۲۸}
 واته : هدرچهنده نیمانیان هیټا بیټ ، نهو ناگره ی که نه ی که نه وه ده وروبه ر
 رووناک ناکاته وه و ، نهو دوو جیهانه جیا وازهش له یه ک جیا ناکرینه وه .

نه توانین هم هله سه نگاننده پیشکهش بکهین :

نهو ناگره ی که له بیابان دا نه گیرسینریت ، له لایه نی چاوساغیی و زانیسی
 شوینه وه ... تد زور گرنگه . جا هم نمونه یه له گوښه ی جیا نه کردنه وه ی ناگره ی
 دوژمن و ناگره ی دوسته وه هله نه سه نگیټریت .

نه گهر ناگردانی کافر و نیمان دار - یان سه رچاوه ی رووناکی یان - پیکه وه و له
 ته نیشت یه ک دا بن ، نهوا به نارچه تی جیا نه کرینه وه . نه بی نه وهش بزانی که
 پیوسته ناگردانی نیمان دار جیا بیټ و ، ناگردانی کافریش جیا ، بو نه وه ی
 هدرکهس هه ر کامیانی نه ویت لیتی تیک نه چیت .

له هه موو نه مه گرنه گتر مولحید و نیمان دار - به دهر له بازنه ی چاوپوشیی
 بهرامبه ر به یه ک و قبول کردنی یه کتر - نه گهر نهو ناکوکی یه بنه رته یانه ی که له
 باره ی میلله ت و ره وشت و بیر و بوچوونه وه وا له نیوانیان دا کزیسون ، نهوا نهو
 جیا وازی یانه ی که پیوسته له نیوانیان دا هه بن نامینن . جا نه گهر نهو بارودوخه
 هه روا به رده وام بوو نهوا هه ردوو لا بوگن نه کهن ، به تایبه ت نهو لایه نه یان که

^{۲۸} ابردارد ، الجهاد : ۹۵ ، النسانی ، القسامه : ۲۷ - پیغه مبهه ی خوا ﷺ خوی لهو موسلمانانه
 دانه مالیت که له نار کافران دا نه میتته وه ، که له هزی نه مه نه برسن ، وه لام نه داته وه که ناگره ی کافران و
 موسلمانان جیا ناکرینه وه .

پیتی خۆشه جیهانه تایبهتی یه که می خۆی له سهرد دهست که وته میژوویی یه کانی
دابمه زینیت و به رهو پیتی بهریت .

ههروه ها له گۆشه یاسای میرات بردنه وه ، له نیوان نیمان دار و کافردا ، به
هۆی جیاوازی ههردوو میلله ته که وه ، میرات بردن نیه . خۆ نه گهر له سهرد زمانی
فهقیهه کان نه مه ده رپرین نه وا نه ئین جیاوازی نیشتمان (الدار) و جیاوازی
دینیش میرات بردن قه دهغه نه که ن .

جا له لایه نی خۆش ویستن و تی گه یشتنی مرۆفایه تی یه وه نه گهر پاریزگاری له
جیایی هیلله کان نه کریت و ، گهر به بی هیچ حیساییک یان کاتیکی دیاری کراو
تی که ئی روی دا و ، چاوپۆشیش له هه ندی بنه مای یاسایی کرا ، نه وا ئیمه -
به و کرده وه و هه لئس و که وتانه مانه وه که به ته مای چاکسازی بوین - نه بینه هۆ
بۆ بهرپابوونی فیتنه و فه ساد . که چیی گه وه ترین فیتنه و فه سادیش بریتی یه
له و فیتنه و فه ساده ی که هه ل قولاوی نه و کرده وانیه که له بنه رت دا به نیه تی
چاکسازی و خیر نه نجام دراون . چونکه نه و خراپکاری یانه ی که له نیه ته
چاکه کانه وه پهیدا بوون له وانیه سیفه تی بهرده وامیی وه ربگرن و ، جه ماوه ری
تی نه گه یشتوویش کاتیکی که تووشی به تووشی نه و گه ژاوه وه نه بیته خۆ دامالینی
لیی کارکی گران نه بیته .

﴿ الَّذِينَ ءَامَنُوا وَهَاجَرُوا وَجَاهَدُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ بِأَمْوَالِهِمْ وَأَنْفُسِهِمْ أَكْبَرُ
 دَرَجَةً عِنْدَ اللَّهِ وَأُولَئِكَ هُمُ الْفَائِزُونَ ﴾ (التوبة: ٢٠).

هەمیشە ، جگە لە نایەتیک یان دوو نایەت ، لە قورشانى پیرۆزدا جیهاد بە مال و سامان پیش جیهاد بە گیان کەوتوو . بەئێ بەئێ ! وەها بە بیرم دا دیت کە مرۆڤ هەتا گیانی تێدا بێت بەردەوام فەزلى مال و سامانە کە بە سەر ژيانى خۆى دا ئەدات . فەرموودەى شەریفیش ئەفەرموئى : (مَنْ قُتِلَ دُونَ مَالِهِ فَهُوَ شَهِيدٌ) .^{٢٩} واتە : هەر کەس لە سەر بەرگى مال و سامانى بکوژریت ئەو شەهیدە . لە کاتێکدا کە ئەم فەرموودەىە حوکمى ديارى کراومان فێر ئەکات ، لە لایەکی تریشەو ناماژە بۆ ئەم سیفەتە مرۆفانەى ئەکات . ئەو نمونە میلییەشمان کە ئەئیت : (سامان برائى دايك و باوكيى رۆحه) دەپرینى هەمان حەقیقەتە بە شێوەیەکی تر .

بەلام خەلکانیک هەن کە بە دل ئەک بە کردووە و بە دەست خستن دەستیان لە دنیا هەلگرتوو ، کە لەوانە ئەبۆبەکر و عوئمان و عەبدوڕەحمانى کورى عەوفن خوا لێیان رازى بێت . خەلکانى تریش هەن کە لە سەرەتاهە لە مالى دنیا هیچیان نەبوو . لە حالەتى ئەوانەدا گیان پیش سامان دیت . ديارە ئەگەر نەگەشتبە ئەو کە پەى بە بەدیلى راستەقینەى بەرن .

بەئێ ! هەروا ناسان نیه - وەک بە زەیندا دیت - نیمان هێنان و ئەنجام دانى هەموو ئەو شتانهى کە ئەو نیمانە داوايان ئەکات . ژيان بەسەر بردنیش لەگەڵ هەست و شعورى ئەو عەدەتانهى کە لە چەندین سالى دوور و درێژدا پێک هاتوون و رەنگیان دا کوتاوه و ، کە فێرەتیش بۆ ئەو ژيانە زیاد ئەکرت ، کارىکى بە کجار گرانه لە سەرشانى مرۆڤ سەرومالى بکاتە قوربانى . ئەوەتا حەمزەى

^{٢٩} البخاري ، المظالم : ٣٣ ، مسلم ، الايمان : ٢٢٦ ، الترمذي ، الدية : ٢١ .

سهردارمان خوا لیتی رازی بیّت ، برای شیرینی و مامی پیغه مبهر ﷺ پیش
 ناشکراکردنی نیمان هیئانی ماوه یه ک دوودل بوو . کهواته له بریی رق ههل گرتنمان
 له و کهسانه ی که ناتوانن شه و تاقیی کردنه وه قورسه ، له بابته تی سه رومال به
 قوربانیی کردن دا ، بپرن ، که به راستیی بۆ هه موان تاقیی کردنه وه یه کی قورسه ،
 له سه رمان پیویسته گرنگی یه کی زۆر به وانه بدهین و ، به دعای غه بییی
 کۆمه کی یان بکهین .

به لّی !.. نه گهر نیمان هیئان بریتی بیّت له برینی یه کهم کۆسپی شه یئان ،
 نه وا دهست ههل گرتنی مرۆڤ له قوم و هۆز و کهس و کار و خزمانی و ، کۆچ کردن
 بۆ ولاتیکی تر برینی کۆسپییکی تره که له قورسیی دا له کۆسپی یه کهم که متر
 نیه . دهست ههل گرتن له نیشتمان و ناوچه و ، واز نه هیئانیش به وه ، به لکو له
 نیشتمانی تازه ش دا جههاد کردن له پیناوی خوادا به برینی کۆسپییکی تری قورس
 نه ژمیرریت ... جا هه رکهس له مه دا سه رکه وتوو بیّت نه وا له نه فسی خۆی ترازاوه
 و به سه رفرازی گه یشتوه .

* * *

﴿ وَعَدَ اللَّهُ الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ
 خَالِدِينَ فِيهَا وَمَسْكِنٍ طَيِّبَةٍ فِي جَنَّاتٍ عَدْنٍ وَّرِضْوَانٍ مِّنَ اللَّهِ أَكْبَرُ
 ذَلِكَ هُوَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ ﴾ (التوبة: ٧٢) .

به هه شتی (عه دن) وه ک له م نایه ته په رۆزه وه دهر نه که ویت و ، وه ک له
 چه ندین فه رموده ی پیغه مبه ریش دا ﷺ وه سف کراوه ^{٣٠} به هه شتی که هه ندی
 نیعمه تی رۆحانیی تیدایه ، به لام زۆریه ی نیعمه ته کانی جهسته یی و ماددیین .

^{٣٠} ابن کثیر ، تفسیر القرآن العظیم ، ٢ / ١٥٥ .

بهائی! به شیک له خه لکی نارزه زوی ماددی بیان له لا به هیزه و ، داواکاری به
 جهسته بی به کانیاں به علاوه زالن . جا بو نهو جورانه به ههشتی (عدن) که هه موو
 نیعمه تیکی تیدایه ، خه لاتیکی چاکه . به لام هه ندیکی تر مه له که رۆحی به کانیاں
 به علاوه به هیزه ، له بهر نهوه نیعمه ته ماددی به کان وهك خواردن و خواردنه وه و
 حووری عین ... تد شتیککی نهوتو نیه ، چونکه نهوان چاو نه برنه تیرکردنی رۆح و
 چیژه مه عنه وه به کان . جا بو نهوان به ههشتی (فیردهوس) ناماده کراوه و ،
 نایه تی ﴿ وَرِضْوَانٌ مِّنَ اللَّهِ أَكْبَرُ ﴾ (التبره : ۷۲) یش ناماژه بو نه م
 حه قیقه ته نه کات .

له بهر جیا کردنه وهی به ههشتی فیردهوس پیغه مبه ر ﷺ له فهرمووده به کیا
 رینمووی کردوین بو نهوه : (فَإِذَا سَأَلْتُمُ اللَّهَ فَسَلُوهُ الْفِرْدَوْسَ) .^{۳۱} نه فهرمووی:
 نه گهر داوای به ههشتان له خوا کرد داوای به ههشتی فیردهوس لی بکهن .
 به کهم و پیش هه موو شتیک : به ههشتی فیردهوس ، به بینا
 قووجه کی به که یه وه ، خالی چاودیری و بینینی مه رکه زی به به سه ر هه موو
 به ههشته کانی تر دا .

دووه م : ئیمان به غه یب له لای نوممه ته پیشینه کان فراوان و پیشکه وتوو
 نه بوو ، له بهر نهوه لهو کاروبارانهدا که به غه یب و ، به مانا روته کانه وه
 په یه وست بوون نهو نوممه تانه پیش نه که وتن و ، نه م مانایانه شیان له لا قوول
 نه بوونه وه . به لام نوممه تی موحه مدهی به هوی زیاتر قوول بوونه وه یه وه له چاو
 نوممه ته پیشینه کاندا ، له بابته تی ئیمان به غه یب و ، لهو کارانه شدا که
 په یه ندی بیان به وه وه هه یه به نیعمه ت و له زه ته رۆحانی به کان نه بیت رۆحی تیر
 نابیت . له بهر نهوه پیغه مبه ر ﷺ ناموژگاری نوممه ته که ی نه کات تا له
 دۆعاکانی دا داوای به ههشتی فیردهوس بکات . واته نه توانین بلین به ههشتی

^{۳۱} الترمذی ، الجنة : ۴ .

عددن ناسۆی نيعمه ته كانی نوممه ته كانی تره ، به لآم به ههشتی فیرده وس به ههشتی نوممه تی موحه موده ﷺ .

بی گومان هه رکه سیك بچیته به ههشته وه ره زامه ندیی خوی ده ست گیر شه بیته ، به لآم گه وره ترین ره زامه ندیی - که به بلندترین و مه زن ترین نيعمه تی به ههشت نه ژمیریت - ناسۆیه کی تری فراوانیی و گشت گیری و ده وه مه ندی یه که هه رکه س ده ست گیری ببی موحاجی هیچ شتیک نابیت .. نه مه ش ته نها بو نوممه تی خاوه نی مه قامی (سوپاس کراو - مه حمود) و خاوه نی (سوپاس - حمد) ده ست نه دات . به ره و پیش چوونی پیغه مبه ر ﷺ ، که هه لگری نالای سوپاس و ستایشه ، بو خزمت زاتی مه زن و ، گه یشتنی به مه قامی مه حمود ، که هه رچی تی دا نه بیستریت سوپاس و ستایشه و ، هاوئاواز و گونجاوه له گه ل شه رافه تی نوممه ته موسته حه ققه که ی بو فیرده وس و ریزلی تانی به گه وره ترین ره زامه ندیی .

اللهم عفوك وعافيتك ورضاك ، اللهم وفقني إلى ما تحب وترضى .

﴿ إِنَّ اللَّهَ اشْتَرَى مِنَ الْمُؤْمِنِينَ أَنْفُسَهُمْ وَأَمْوَالَهُمْ بِأَنْ لَهُمُ الْجَنَّةَ ﴾

(التوبة : ۱۱۱) .

مانای ئەم نایه ته نه وه یه که خوا داوای به خشینی سه رومالی تیاچووی نیمان داران نه کات به رامبه ر به سه رومالیکی هه میشه ماوه و تیا نه چوو ! .. داوای سه رومالیان لی نه کات تا له به رامبه ریا نا و له قیامه ت دا به هه شتیان بداتی . به لآم هه روه ک تی بینیی نه که یین له م نایه ته دا سه ر پیش مال که وتوو ه ، چونکه له قیامه ت دا سه ر زیاتر گرنگه و ، داوای شه ویش شه و سامان و مال له دیت که له

پیناوی خوادا خه‌رج کراوه و ، نهو خه‌رج‌کردنه‌ش به‌ها و نرخ‌ی زیاتر کردووه .
 واته نه‌گه‌ر من نه‌چمه به‌هه‌شت و نه‌توانم بچمه ناویه‌وه ، نهو مال و سامانه‌ی که
 زینه‌تئیکی ساده‌ی زینه‌ته‌کانی به‌هه‌شته‌چ مانایه‌کی هه‌یه ؟ له‌به‌ر نه‌مه
 ده‌رپرینی نهم حه‌قیقه‌ته‌لیره‌دا به‌ پیش‌خستنی (سه‌ر) نه‌بیته‌ به‌سه‌ر (مال)
 دا ، به‌ پیچه‌وانه‌ی نهو نایه‌تانه‌ی که له‌ شوینه‌کانی ترده‌هاتون ..

راستی‌یه‌که‌ی هه‌موو نهو شتانه‌ی که‌وا ده‌ر نه‌که‌ویته‌ مولکی کاتیی مرۆڤن له
 راستیی‌دا مولکی خوای بالاده‌ستن . له‌ کاتی یه‌که‌م بوونی مرۆڤه‌وه ، هه‌روه‌ها
 هه‌موو نهو هۆکاره‌ پتویستانه‌ی که‌ بۆ به‌رده‌وام بوونی نهو بوونه‌ خه‌لاتی مرۆڤ
 کران ، میه‌ره‌بان‌یه‌کی دل‌دانه‌وه و چاکه‌کاری‌یه . هه‌روه‌ها ده‌رخستنی نهو
 هه‌موو میه‌ره‌بان‌یی و پیشکه‌شی‌یانه‌ که‌ هه‌روه‌ک مولک بن به‌لای‌ خاوه‌نی
 سپارده‌وه و ، ده‌سه‌لاتی یاسایی و مافیی دیاری‌کراوی پئی نه‌دات تا که‌لکیان لی
 وه‌ریگریت ، نه‌وه‌ش چاکه‌کاریی دووه‌مه . به‌لام کرینی مال و مولکی نهو
 مرۆڤه‌ له‌لایه‌ن خاوه ، هه‌روه‌ک مال و مولکی تایبه‌تی بیته‌ له‌ ده‌ستی خاوه‌نی
 سپارده‌دا ، بۆ نه‌وه‌ی له‌ بریی نهو مال و مولکه‌ تیاچوو و فانی‌یه‌ هه‌زار
 نه‌وه‌نده‌ی پیشکه‌ش بکات ، نه‌وه‌ به‌خشنده‌یی‌یه‌که‌ له‌ سه‌رووی هه‌موو چاکه
 کاری‌یه‌که‌وه .. نه‌وه‌ به‌خشنده‌یی‌یه‌کی وه‌ها گه‌وره‌یه‌ که‌ نه‌گه‌ر نیمه‌ وامان‌دانا
 بوونی نه‌بیته ، نه‌وا خاوه‌نانی سپارده‌ یا نه‌وه‌تا نهو سپارده‌یه‌ی ، که‌ وا له
 ده‌ستیان‌دا ، په‌ ناراسته‌ی هه‌وا و نارزه‌وو‌ه‌کانیان به‌کار نه‌هینن ، به‌مه‌ له‌گه‌ل
 خاوه‌نی راسته‌قینه‌ی نهو ماله‌دا ناپاکیی نه‌که‌ن ، یان هه‌ر که‌ کاتی به‌فه‌ناچوون
 هاته‌ به‌روه ، نهو سپاردانه‌ تیا نه‌چن و به‌فه‌نا نه‌چن ، به‌مه‌ش نه‌وانه‌ چاکترین
 بازرگانیی و گه‌وره‌ترین و به‌به‌ره‌که‌ت‌ترین قازانجیان له‌ ده‌ست ده‌ره‌ه‌چیت .

به‌لی ، کاتیک که‌ نهم به‌لین‌نامه‌یه ، که‌ به‌ میه‌ره‌بان‌یی و سه‌خواهت‌ناسراوه ،
 سه‌ر نه‌گریته‌ زینده‌وه‌ره‌ فانی‌یه‌کان شوینه‌کانی خۆیان چۆل نه‌که‌ن تا به‌ بوونی
 نه‌به‌دی بگه‌ن و ، که‌له‌وه‌لی فانیی دنیا‌یش تیا‌ه‌چیت تا نیعمه‌ته‌

همیشه یی به کان له خانه ی نه مریی دا جیی بگر نه وه ... دنیای که م ته مه ن
نه کریت به ژیر گله وه ، تا له جیهانی هه تاهه تایی دا گوئی به هه شته نه مره کان سر
ده ریتن ... نه فس به شیوه یه کی هاوسه نگ ده ست له هه ز و له زه ته کانی هه ل
نه گریت ، تا له به رام بهر نه وه دا به ره زامه ندیی خوی بالاده ست بگات . جا له
کاتی نه نجام دانی نه م نال و گۆره دا ، که له چوارچیوه ی ویستی نازادی مرۆفانه دا
جی به جی نه کریت ، له شیوه ی کپین و فروشتن ، یان وه رگرتن و لیسه ندنی
زۆر کاریی دا پیشان نه دریت .

ویسه ی نه م په یانه که له نه زه له وه دریز بۆته وه په یانیکه ناده می یانه ی
بوونه وه ری قووله تا نه و راده یه که له ته ورات و له نینجیل و له قورشان دا باسی
هاتوه و ، له م کتیبانه دا دووباره بۆته وه و ، جه ختیشی له سه ر کراوه ته وه
نه گه رچی له شیوازی جیا جیاش دا بیته .

* * *

﴿ وَلَوْ يُعَجِّلُ اللَّهُ لِلنَّاسِ الشَّرَّ اسْتِعْجَالَهُمْ بِالْخَيْرِ لَقَضَىٰ إِلَيْهِمْ أَجْلَهُمْ فَانذَرُوا الَّذِينَ لَا يَرْجُونَ لِقَاءَنَا فِي طُغْيَانِهِمْ يَعْمَهُونَ ﴾ (یونس: ۱۱) .

یه کێک له میهره‌بانی‌یه‌کانی خوای بالاده‌ست له گه‌لمان‌دا نه‌وه‌یه به‌ خێراییی
 دوعای شه‌رمان لی‌ گیرا ناکات ، هه‌رچهنده‌ زمانمان هه‌میشه به‌ دوعای شه‌ر له
 دژی خۆمان و له‌ دژی غه‌یری خۆمان راهاتوه ، وه‌ک : ((خوا بی‌کوژیت)) یان
 ((خوا تووشی به‌لای بکات)) . به‌لام خوای بالاده‌ست ، که‌ په‌روه‌ردگاری
 به‌خشنده و چاوپۆشیی که‌ره ، وه‌ک ئێمه له‌ گیراکردنی ئەم جۆره دوعایانه‌دا په‌له
 ناکات . خۆ نه‌گه‌ر بۆ گیراکردنی هه‌موو دوعایه‌ک په‌له‌ی بکرا‌یه ، شه‌وا به
 ساتیک هه‌مووان تیا نه‌چوون . به‌لام ماوه و کاتی دیاریی کراو هه‌ن که‌ دوعایان
 تیدا گیرا نه‌بی‌ت ، که‌ نه‌گونجی خوای گه‌وره‌ بفرمویت : (له‌م سه‌عاته‌دا هه‌موو
 دوعایه‌ک گیرا نه‌که‌م) . واته‌ : شه‌و سه‌عاته سه‌عاتی گیرابوونی هه‌ر دوعایه‌که‌
 که‌ له‌و کاته‌دا به‌نده پێی بیاریته‌وه .

ئه‌مه‌ش به‌ ته‌نیا دوعای (قولي) ناگریتته‌وه ، به‌لکه‌ هه‌ندی جار دوعای
 (فعلی) ش نه‌گریتته‌وه .^{۳۲} واته‌ کار و کرده‌وه نه‌نجام دراوه‌کانیش له‌و سه‌عاته‌ی
 گیرابوون‌دا نه‌چنه‌ چوارچێوه‌ی دوعاوه . له‌به‌ر ئەمه‌ پێویسته به‌رده‌وام ناگاداری
 ئەمه‌ بین . پێغه‌مبه‌ریش ﷺ به‌رده‌وام ناگادار و وریامان نه‌کاته‌وه که‌ نه‌فرمویت

^{۳۲} دوعای فیعلی بریتی‌یه له‌ گۆی‌په‌له‌یی به‌نده بۆ نه‌ر یاسا و سوننه‌ته‌ خوایی‌پانه‌ی که‌ له‌ کۆمه‌لگا و له‌
 بوونه‌وه‌ردا په‌په‌وه‌ نه‌کرتین . بۆ نه‌وه‌نه هه‌ر که‌سیک تۆو بچینیته‌ دره‌وی ده‌غل و دان نه‌کات . (وه‌رگێتری
 عه‌ره‌بیی) .

: (لا تَدْعُوا عَلَى أَنْفُسِكُمْ وَلَا تَدْعُوا عَلَى أَوْلَادِكُمْ ، وَلَا تَدْعُوا عَلَى أَمْوَالِكُمْ لَا تَوَافِقُوا مِنْ اللَّهِ سَاعَةً يَسْأَلُ فِيهَا عِطَاءَ فَيْسْتَجِيبُ لَكُمْ) .^{۳۳} نه فرمویت : دؤعا له خۆتان و مال و منالتان مه کهن نه وه کو بهر نه و سه عاته بکه ویت که دؤعا تیدا گیرایه . له گه له نه وه شدا هه ندی له نه یاران پیتغه مبهران و نه یاران خه لیفه و جی نشینانیا ن بۆ ته حه ددا و نینکاری پیتان نه وتن :

﴿ وَإِذْ قَالُوا اَللّٰهُمَّ اِنْ كَارَ هٰذَا هُوَ الْحَقُّ مِنْ عِنْدِكَ فَاَمْطِرْ عَلَيْنَا

حِجَارَةً مِّنَ السَّمَآءِ اَوْ اَنْتِنَا بِعَذَابٍ اَلِيْمٍ ﴾ (الانفال : ۳۲) .^{۳۴} یان هاوویتنه سی دهسته واژه ی ﴿ وَيَقُولُونَ مَتٰی هٰذَا الْوَعْدُ اِنْ كُنْتُمْ صٰدِقِيْنَ ﴾ (یونس : ۴۸ ، الانبیاء : ۳۸ ، النمل : ۷۱)^{۳۵} یان دووباره نه کرده وه .

له وانه یه هه ندیکیان له ساتیک له ساته کانی تهنگانه و تووره بوون و ، له دوا ی ته وایوونی نارام و دان به خۆداگرتن دؤعا له دوژمنه دهست درێژی کهر و زالمه کان بکه ن ، که چیی خوا ی گه و ره له کاتی گو نجاودا تۆله له وه دهست درێژی کهر و زالمانه بکاته وه . له بهر نه مه له سه ر نیمان داران پیتویسته ، له بهر ده م به لا و موسیبه تی کاتی دا ، نارام بگرن و دان به خۆیان دا بگرن . کاتی کیش که دؤعا نه کهن ، پیتویسته دوعا ی هه لگرتنی به لا بکه ن و ، کاری سزادانی دوژمنانی دین و نیمان به خوا ی (علام الغیوب) بسپیرن و ، له تۆله سه ندن و سزادانی نه وانه دا په له نه کهن و نارامیان لی نه بریت . چونکه خوا ی بالاده ست نه گهر بی ویستایه زوو به زوو تۆله ی لی نه سه ندن ، یان به پیتی گه و ره یی و قه باره ی تاوانه که دوا ی نه خست ،

^{۳۳} مسلم ، الزهد : ۷۴ ، الدارمی ، الوتر : ۲۷ .

^{۳۴} داوایان له خوا نه کرد که نه گهر نه مه دینی نه وه با له ناسمانه وه به ردیان به سه ردا بباریتی ، یان سزایه کی سه ختیان بۆ بنیتریت .

^{۳۵} ره خنه یان له پیتغه مبهران نه گرت کاتیک که هه ره شه یان لی نه کردن که نه گهر نیمان نه هیتن خوا سزایان بۆ نه نیتریت و ، نه یان پرسیی : که ی سزای خوا یان بۆ دیت نه گهر راست نه کهن ؟

یان سزا پر ژانه که ی هه ل نه گرت بۆ رۆژی قیامت ، یان ریی هیدایه تی بۆ ئاسان نه کردن و ، هیدایه تیان وه نه گرت و نه بوونه برا .

له بهر نه مه له سه ر نیمان دار پتویسته دۆعای شه ر له هه یج که س نه کات ، به لکو که سیکی پیش بینیی که ر بی ت و ، به ریز و و یقاره وه له به رده م حوکم و بریاری خوادا بوه ستیت ، تا مه نه که ی پر بی ت و ، چیی تر ما وه ی ئارام گرتن نه مینیت . له سه ر نیمان دار پتویسته به رده وام به م دۆعایه بیاریته وه :

نه ی جی به جی که ری پتویستی به کان ! نه ی هه ل گری به لا کان ! پتویستی به کاغان بۆ جی به جی بکه و ، به لا کانیشمان له سه ر هه ل گره .

نه مه بلیت و ، دادی حالی خۆی و بی توانایی بۆ به رگه گرتنی زیاتر له به رده م په روه ردگار و گه وره ی خۆی دا بکات .

* * *

﴿ وَأَوْحَيْنَا إِلَىٰ مُوسَىٰ وَأَخِيهِ أَن تَبَوِّءْ لِقَوْمِكَ مِمَّا بَمِصْرَ بُيُوتًا وَاجْعَلُوا بُيُوتَكُمْ قِبْلَةً وَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ وَكَثِّرِ الْمُؤْمِنِينَ ﴾ (یونس : ۸۷) .

له نایه تی : ﴿ وَاجْعَلُوا بُيُوتَكُمْ قِبْلَةً ﴾ دا نه توانین نه مه تی بگه ین :

ماله کان روویان له قیبله بی ت ، واته روو له باشوور بکه ن ، به مه کیشه ی تیشک و گه رمای خۆریش چاره سه ر نه کریت .

ماله کان وه هایان لی بکریت بۆ نه بجم دانی کاری مزگه وت تیا یانا گو بجاو بن .

له لایه که وه جه خت له سه ر :

﴿ فِي بُيُوتٍ أُذِنَ لِلَّهِ أَنْ تَرْفَعَ وَيُذْكَرَ فِيهَا أَسْمُهُ يُسَبِّحُ لَهُ فِيهَا بِالْغُدُوِّ وَالْآصَالِ ﴾ (النور : ۳۶) کرایه‌وه و ، له‌لایه‌کی تریشه‌وه ناماژه بو کومه‌له مالیک کرا که نهرک و فرمان‌به‌ریی گرنگ نه‌نجام نه‌دهن .

نه‌گهر باسی ده‌رچوونی فرمان بکه‌ین به‌وه‌ی که هه‌موو مالیک بکریته قیبله و مزگه‌وت ، نه‌وه تی نه‌گه‌ین که پیوسته هه‌موو مرؤفیک نه‌و مالیه‌ی تیایا نه‌زیت بکاته پرستگا و ، خویشی بکاته خواپه‌رستیکی هه‌میشه‌یی تیایا و ، مالیه‌کی به‌ خواپه‌رستی پرازینته‌وه و ، نه‌ی‌کاته قه‌برتیکی خالیی له‌ زیان ..

راسته‌وا ده‌رنه‌که‌ویت که نایه‌ته‌که نامۆزگاری‌یه‌کی تایبه‌تی بیت بو موسا و هاروونی برای سه‌لامیان لی بیت ، به‌لام دوا‌ی نه‌وه نایه‌ته‌که نامۆزگاری‌یه‌کی گشتی‌یان نه‌کات : ﴿ وَأَجْعَلُوا بُيُوتَكُمْ قِبْلَةً وَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ ﴾ (یونس : ۸۷) .

واته : نه‌گهر بارودوخ و ههل و مهرجه‌کان گونجار نه‌بوون و ماوه‌ی خواپه‌رستی به‌ ناشکرا نه‌بوو ، نه‌وا مالیه‌کانتان بکه‌نه پرستگای نه‌ینیسی ، یان له‌سه‌رتان پیوسته ، بو‌ذیکری خوی بالاده‌ست ، له‌هه‌موو حاله‌تیک‌دا پرستگا دروست بکه‌ن .

* * *

﴿ وَقَالَ مُوسَىٰ رَبَّنَا إِنَّكَ آتَيْتَ فِرْعَوْنَ وَمَلَأَهُ زِينَةً وَأَمْوَالًا فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا رَبَّنَا لِيُضِلُّوا عَن سَبِيلِكَ رَبَّنَا اطْمِسْ عَلَيَّ أَمْوَالِهِمْ وَاشْدُدْ عَلَيَّ قُلُوبَهُمْ فَلَا يُؤْمِنُوا حَتَّىٰ يَرَوُا الْعَذَابَ الْأَلِيمَ ﴾ (يونس : ۸۸) .

هه‌ندی‌ک له‌ ته‌فسیرنوسان نایه‌تی ﴿ لِيُضِلُّوا عَن سَبِيلِكَ ﴾ یان به‌م جوژه

ته‌فسیر کردووه :

پهروهردگارم ! نایا زینت و سامان و مالت به فیرعهون و دار و دهسته‌ک‌هی
به‌خشیوه بۆ نه‌وهی خه‌لک له‌سه‌ر ری تی تو گو‌مرا بکه‌ن ؟ به‌لام نهم مانایه ته‌واو
نیه .

پیتی لام له ﴿ لِيُضِلُّوا عَنْ سَبِيلِكَ ﴾ لامی (العاقبة) یه و ، مووساش
سه‌لامی لی بی‌ت له هه‌موو که‌س چاکتر نه‌زانیت که خ‌وای بالاده‌ست بۆ
مه‌به‌ستیکی (سو‌بخانی) نه‌و هه‌مووه مال و سامانه‌ی پی داو و ، نه‌و
سه‌ره‌نجامه‌ش که به‌خشینی نه‌و مال و سامانه پی نه‌گات سه‌ره‌نجامیکی دیاره .
بۆیه مووسا سه‌لامی لی بی‌ت پرسیار نه‌کات : نایا نهم مال و سامانه‌یان بۆ نه‌وه
پی دراوه تا خه‌لکی له‌سه‌ر ری تی تو گو‌مرا بکه‌ن ؟ راسته خ‌وای گه‌وره کوفر و
گو‌مراپی و یاخیی بوونی پی خو‌ش نین و چاره‌شی ناوین ، نه‌گه‌ر وا دابن‌یین
پیچه‌وانه‌ک‌هی راست بی‌ت ، نه‌وا ماناکه‌ی وا ده‌رنه‌چیت که کاتیک نه‌وانه نه‌و
تاوانانه نه‌نجام نه‌ده‌ن گو‌ی‌زایه‌لی‌یان بۆ خوا کردوه ، به‌لکو وا ده‌ر نه‌که‌ویت که
ره‌وانه‌کردنی پیغه‌مبه‌ران سه‌لامیان لی بی‌ت له پیناوی نه‌و مه‌به‌سته‌دا بووه .
به‌لام کاره‌که هه‌رگیز وه‌ها نیه ، چونکه نایه‌تی زۆر له قورثانی پی‌رژدا هه‌ن که
لامی (العاقبة) یان تیایه ، وه‌ک : ﴿ فَالْتَقَطَهُ آءَالُ فِرْعَوْنَ لِيَكُونَ لَهُمْ
عَدُوًّا وَحَزَنًا ﴾ (القصص : ۸) .

جا نه‌گه‌ر نایه‌ته‌کان به‌و شیوه تی نه‌گه‌ین نه‌وا مانای نایه‌ته‌ک‌هی سه‌روه نه‌وه
نه‌گه‌یه‌نیت که فیرعهون بۆیه مووسای سه‌لامی لی بی‌ت گرتۆته‌وه تا بی‌ته
دوژمنیان و خه‌م و خه‌فته‌یان بۆ بسازینی . نهمه‌ش ته‌فسیریکی وه‌رنه‌گیراوه .
دووهم : له به‌ر نه‌وهی که قه‌ده‌ر به‌ستراوه به‌هۆکاریش و سه‌ره‌نجامیشه‌وه ،
لی‌رده‌ا ته‌نها ناماژه بۆ نه‌و سه‌رنجامه‌ کراوه که به‌ستراوه به‌ئیراده‌ی خواوه ، بی
نه‌وه‌ی لی‌رده‌ا خه‌ز و ئیراده‌یان به‌رچاو بگیری‌ن . له کاتیک‌دا که بنچینه‌ی
مه‌سه‌له‌که نه‌ویه که نه‌وان له ئیراده‌ ریژه‌یی‌یه ده‌ست که‌وته‌که‌یان ناراسته‌ کرد

و، مالّ و مندالّه کانیشیان کرده هۆی گومرایی و فساد و کوفر . واته نهو مالّ و سامانهی که ههیان بوو بووه هۆ بۆ عاقیبهت شه‌ری‌یان . به‌لام نه‌ش‌توانرا نیرادهی مرۆفیش به‌شی خۆی پیتی بدریت . واته نه‌وانه له بریی داواکردنی هیدایهت داوای گومرایی‌یان ، به‌وته‌یش و به‌کرده‌وه‌یش ، کرد . ئیتر نه‌وه بوو خوای بالاده‌ست نه‌وهی به‌دی هینا که نه‌وان نه‌یان‌ویست و داوایان نه‌کرد . یان مالّ و مندالّ نه‌گوئجی بینه دوو ریگا یا بۆ به‌هه‌شت یان بۆ دۆزه‌خ . به‌لام نه‌وانه بریان له نیحتمالی به‌که‌م نه‌کرده‌وه (واته نیحتمالی به‌هه‌شت) ، بۆیه نیعمه‌ته‌که بووه نیعمه‌ت واته تۆله و پی‌تواندن . کاتیکیش که که‌سیکی هه‌ژاری وه‌ک موسا سه‌لامی لی بیته له‌به‌رده‌م فیرعه‌ونی خاوه‌ن مالّ و سامان و شوین که‌وتوودا نه‌وه‌ستیت و ، هه‌موو هۆکاره‌کانی (کبر) و (غرور) و جه‌ور و ستم و لادان کاری خۆیان نه‌که‌ن ، سه‌ره‌نجامه‌که‌ی دیاره و ، تاکه ریگای به‌رده‌میشیان ری گومرایی نه‌بیته . موسا پیغه‌مبه‌ریش سه‌لامی لی بیته نه‌وه چاک نه‌زانیت ، له‌به‌ر نه‌وه سه‌ره‌نجامه‌حه‌تمی به‌که‌ی بوونی مالّ و مندالّ و ، نه‌و عاقیبه‌ته‌ی که له ده‌ستی قوتاریبون نیه نه‌زانیت ، نه‌گه‌ر ره‌حه‌ت و ره‌حه‌مانیه‌تی خوا فریای مرۆف نه‌که‌ون . به‌لام تیاچوون و له‌ناودانی مالّ و سامان : نه‌گوئجیت هه‌موو نه‌و مالّ و سامانه‌ی که بوویانه تیاچوویت ، یان خوای بالاده‌ست سامان و زینه‌تی دنیای پی به‌خشیی بن ، به‌لام نیمکانیه‌تی که‌لک لی وه‌رگرتنی پی نه‌داین . وا دابنێن ده‌وله‌مه‌ندیک تووشی نه‌خۆشی شه‌که‌ره بوو بیته ئیتر نه‌و که‌سه ناتوانیت هه‌رجیی چه‌ز لی نه‌کات بخوا و بخواته‌وه . جا له‌م جوّره حاله‌تانه‌دا بوون و نه‌بوونی نیعمه‌ت وه‌که به‌که . به‌م مانایه تیاچوونی سامانه‌کان تیاچوونی راسته‌قینه نیه ، به‌لکو تیاچوونی مه‌جازیه .

﴿ حَتَّىٰ إِذَا أَذْرَكَهُ الْعَرَقُ قَالَ ءَأَمِنْتُ أَنَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا الَّذِي ءَأَمِنْتُ بِهِ ۖ
 بَنُو إِسْرَائِيلَ وَأَنَا مِنَ الْمُسْلِمِينَ ﴾ (یونس : ۹۰) .

له هندیٰ فرموده‌دا هاتووه که مرؤف پیش مردنی حقیقه‌تی به روون و
 گه‌شاوه‌یی بؤ دهر نه‌که‌ویت . واته نه‌توانین بلیین هیچ که‌سیک ناگاته نه‌و دنیا
 به‌بی نیمان‌هیئان ، به‌لام نیمان‌هیئان دواى قوناغیکی دیاری‌ی‌کراو که‌لکی نه‌ .
 به‌م شیوه‌یه نیمان‌هیئانی فیرعه‌ونیش له‌م جؤره بوو و دواى به‌سه‌رچوونی کات
 نیمانی هیئا . به‌لی! ... فیرعه‌ون وتی : (نیمام هیئا) . به‌لام نه‌مه‌ی کاتیک
 وت که هیچ که‌لکیکی (عملی) تیدا نه‌بوو . له‌به‌ر نه‌وه نه‌بینین دواى نه‌وه
 نایه‌ته‌که پرسیار نه‌کات : ﴿ آلآن ؟ ﴾ ، که نه‌مه کورت ترین دهر‌پرینه بؤ روون
 کردنه‌وه‌ی نه‌م کاره . واته : نیستا نیمانت هیئا ؟ نایا نه‌مه نیستا به‌میشتک‌دا
 هات ، که‌چی پیشتر یاخی بوویت ؟ له پرسیارى (آلآن ؟) نه‌مه تی نه‌گه‌ین
 که فیرعه‌ون هه‌تا ساتیک پیش نه‌م وتنه‌ی یاخی بووه ... کاتیک که نه‌سپه‌که‌ت
 و سوپاکه‌ت ناماده کردن بؤ دواکه‌وتنی مووسا سه‌لامی لی بیت یاخی بوویت .
 خو نه‌گه‌ر نه‌و کاته بت‌وتایه وا نیمام هیئا و بگه‌رایته‌وه و سوپاکه‌تت بگیراپه‌ته
 دواوه ، نه‌وا وه‌ک به‌نده‌یه‌کی پیاوچاک هه‌لی ژیانت نه‌بوو . به‌لام کار له کار
 ترازا .

کورت‌ه‌که‌ی هه‌ر به‌نده‌یه‌ک رووی له خوا کردبى و نیمانی هیئانیست خواى
 بالآده‌ست نیمانی شه‌وی نه‌داوه‌ته دواوه ، به‌لکو وه‌ری گرتووه . ته‌نها نه‌وه‌نده
 هه‌یه کاتی ته‌ویه‌کردن به‌سه‌ر چووه و ته‌واو بووه . نه‌مه‌ش سالم ترین ریگای هه‌ل
 سه‌نگان‌دن و تی‌گه‌یشتنی نایه‌ته‌که‌یه .

نایا له‌و کاته‌دا که فیرعه‌ون خه‌ریک بوو نه‌خنکا به‌زمانی وتی نیمام هیئا ؟
 یان نه‌و ساته نه‌وه به‌دلی‌دا هات ؟ به‌پتی عه‌قیده‌ی نه‌هلی سوننه و جه‌ماعه‌ت

به دل‌داهاتنی خوربه‌ی ته‌وبه به شیوه‌یه‌کی راست و له کاتی راست‌دا به (تَلْفُظْ)
نه‌ژمیرری ، بگره (تَلْفُظْ) به (ظرف) یك نه‌ژمیرری بۆ نه‌و مانایه‌ی که له ناو
دلی مرۆڤ دایه . به‌لام فیرعه‌ون به پیی نایه‌تییکی تر نه‌و هه‌له‌ی له ده‌ست
ده‌رچوو بوو : ﴿ فَلَمْ يَكُ يَنْفَعُهُمْ إِيمَانُهُمْ لَمَّا رَأَوْا بَأْسَنَا ﴾ (غافر : ۸۵) .

یان بۆیه نه‌وه‌ی وتوو تا له‌و هه‌لوتسته سه‌خته خۆی ده‌رباز بکات . له‌به‌ر
نه‌وه خوای گه‌وره جه‌سته‌که‌ی له نو‌قم بوون رزگار کرد تا ببیته په‌ند بۆ هه‌مووان.
جگه له‌مه ، که فیرعه‌ون له‌و ساته سه‌خت و سامناکه‌دا بوو په‌نای بۆ خوای
بالاده‌ست و زاتی مه‌زن نه‌برد که له‌لایه‌ن مووسا و هاروونه‌وه سه‌لامیان لی بیت
بۆی وه‌سف کرا بوو . به‌لکو به ده‌رپرینیکی ناته‌واو وتی وا نیما‌ئم به‌و خواجه هیتنا
که به‌نی نیسرائیل نیمانیان پی هیتنا . واته رووی له‌تی‌گه‌یشتنیک نا که هیتنا
له‌په‌ی پی بردن و تی‌گه‌یشتنی به‌نی نیسرائیل‌دا ته‌ماوی‌یه ، به‌مه به‌و هه‌له‌یه‌ی
ناراسته‌ی ته‌وبه‌که‌ی لا پی دا .

نه‌گه‌ر سه‌یری می‌ژوویش بکه‌ین نه‌بینین که فیرعه‌ون ده‌هیری بووه و ،
نه‌شگونجی بلین بۆچوونی ماددی بووه و ، نیمان هیتانی گورج و ناخلفییش
به‌لای نه‌و جۆرانه‌وه قورس نه‌بیت . نه‌وه‌ش بزاین که مه‌رجی نیمانی راسته‌قینه
نه‌گه‌ر بریتی بیت له‌ نیمان هیتان به‌ پیغه‌مبه‌رایه‌تیی مووسا سه‌لامی لی بیت
شان به‌ شانی نیمان هیتان به‌و خوا تاك و ته‌نیا‌یه که شه‌ریکی نیه ، نه‌وا نیمان
هیتانی فیرعه‌ون له‌و ساته ناهه‌مواره‌دا نیمانیکی کاملی پالفته نه‌بووه ، به‌لکو
که نه‌یوت و نیما‌ئم هیتنا کوفری نه‌نجام نه‌دا ..

﴿ فَلَوْلَا كَانَتْ قَرِيْبَةً ءَامَنَتْ فَنَفَعَهَا اِيْمَانُهَا اِلَّا قَوْمٌ يُّوْنُسَ لَمَّا ءَامَنُوْا كَشَفْنَا عَنْهُمْ عَذَابَ الْخَزِيْرِ فِي الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا وَمَتَّعْنٰهُمْ اِلَىٰ حِيْنٍ ﴾ (يونس : ٩٨) .

لادانی سزا له قهومی یونوس پیئغه مبهدر سهلامی لی بیئت :

١ - لهوانهیه موعامه لهیه کی تایبیت بیئت له لایهن خواوه بهرامبهدر بهو قهومه که نه لهوهو پیئش و نه لهوهو دوا خوای گهوره موعامه لهی وههای له گهل هیج قهومیئکدا نه کردوهه .

٢ - لهوانهیه نیشانه کانی هاتن و روودانی به لاکان به دهرکه وتنی هۆکاره کانیان روو بدن ، به لآم نه نجام دانی کرده وهیه کی خیر و چاکه لهو کاته دا نه بیئته هۆیهک و کاریکی وهها که غهزه ب و سزای خوا ههل بگریئت . قهومه که یی یونوسیش که نیشانه کانی سزایان دیت ، به خۆیان دا هاتنه وه و ، روویان کرده خوا و ، تهوبه و په شیمانیی خۆیانیان بو لای خوا راگه یانند . له ریوایه تیکی لاوازیش دا دهست نه کن به وتن و دووباره کردنه وهی : (سبحانک لا اله الا انت انا کنا من الظالمین) . به پیئی روون کردنه وهی خاوهن ته قوایه کیش - به ریگهی که شف نک به ریگهی ریوایهت - ته سبیح و ته حمید و ته کبیر و حهوقه له یان بریتیسی بووه له : (سبحان الله ، والحمد لله ، ولا اله الا الله ، والله اکبر ، ولا حول ولا قوه الا بالله) ، نیتر خوای بالآدهست سزا و سازاری له سهر لادان و ، تا ماوه یهک خۆش گوزه رانیی پی به خشین و ، جۆره ژیانیکیشی پی به خشین که به شی خۆ ناماده کردنیسی تیدا بیئت بو قیامت .

٣ - به پیئی عاده تی (سوبجانیی) خوا ، ههر قهومیئک که سزایان له چاره نووسرا بیئت خوای بالآدهست فرمانی به سهر پیئغه مبهدری شهو قهومه دا داوه تا شاره که ی به جی بهیئلی . به لآم یونوس پیئغه مبهدر سهلامی لی بیئت ، بهر له وهی فرمانی به جی هیئستنی شاره که ی بو بیئت ، به نیجته هادی تایبته تی خۆی به جی هیئت . له بهر نه مه ههروهک شهو گله یی به که له خوای بالآدهسته وه

ناراسته‌ی نهو پیغه مبه‌ره به‌ریزه کرا به شیوه‌یه‌کی له‌بار و گونجاو به مه‌قامی پیغه مبه‌رایه‌تیی نهو ، به ته‌واویی هۆیه‌کی شارراوه‌ش بوو بۆ لابرندی سزا له‌سه‌ر قه‌ومه‌که‌ی ، هه‌روه‌ک دژه هه‌وره بروسکه مه‌ترسیی هه‌وره بروسکه هه‌ل نه‌مۆیت ، پاشان نهو رووداوانه‌ی که به‌ره‌نگاری بوون و هه‌مووان به درێژه لییان شاره‌زان یه‌ک له دوا‌ی یه‌ک روویان دا ..

وشه‌ی (هَلَا) ش که له قورئان‌دا هاتوه‌هه‌مانای وشه‌ی (فَلَوْلَا) یه که به مانای (یا لیت : خۆزگه) دیت و ، کورته‌ی مانای نایه‌ته‌که‌ش به‌م شیوه نه‌بیته‌: « خۆزگه له‌ناو نهو شارانه‌دا که له‌ناومان بردن شارێک بوایه که پیش دیتنی سزا و نازار نیمانیان به‌یتنایه و نیمان هیتانه‌که‌ش به‌که‌لکیان به‌اتنایه » . هه‌روه‌ها مانایه‌کی پیچراوه‌شی تێدایه بۆ دڵ‌گه‌رم بوون بۆ ته‌ویه و گه‌رانه‌وه بۆ لای خوا و په‌نابردنه به‌ر ره‌حه‌تی به‌ر له روودانی سزا و نازار ، یان له‌و کاته‌دا که نیشانه‌کانی روودانی سزا و نازار یان سه‌ره‌هه‌ل‌دانی به‌لا و موسیبه‌ت ده‌ر نه‌که‌ون . بوونی نهو قه‌ومه له نزیک شاری مووسل و له شاری نهینه‌وا ، گرنگ نیه و ، کرۆکی حه‌قیقه‌ته‌که و سه‌ره‌نجامه‌که‌ی ئالوگۆڕ پێ ناکات . شه‌وه‌ی لیته‌دا گرنگ بیته بریتیه له هه‌لسه‌نگاندنی راست بۆ (تقدیر) ه‌خوا‌یی و پیغه‌مبه‌ری‌یه‌کان و ، ته‌فسیرکردنی نهو ناو‌نیشان و ناماژانه‌ی که (تأویل الاحادیث) رتیان روۆشن نه‌کاته‌وه و ، ژبان به‌وریایی و ، به‌ناگابوون له دژی هه‌موو نهو مه‌ترسی‌یانه‌ی که نیحتمالی روودانیان هه‌یه و ، رووکردنه خوا له هه‌موو باروودۆخێک‌دا .
رَبَّنَا أَرِنَا الْحَقَّ حَقًّا وَارْزُقْنَا إِتْبَاعَهُ ، وَأَرِنَا الْبَاطِلَ بَاطِلًا وَارْزُقْنَا إِجْتِنَابَهُ .

﴿ فَأَنزَلْنَا إِلَيْنَا الْقُرْآنَ لُوطٍ ﴿٧٠﴾ وَأَمْرَأَتُهُ قَائِمَةٌ فَضَحِكَتْ فَلَبَسَ نَهْجَهَا بِإِسْحَاقَ وَمِنْ وَرَاءِ
إِسْحَاقَ يَعْقُوبَ ﴿٧١﴾ (هود : ٧٠ - ٧١)

به پتی باو و عورفی نهو کاته نه گهر میوان دهستی بو نهو نان و خوارنده دریت نه کردایه که له لایه ن خاوهن مالهوه بوئی دانرا بوو ، نهوه نیشانهی ناگادار کردن بوو له سهه نیهت خراپیی نهو میوانه و نیهت خراپیی لهو سههردانه دا . له راستیییش دا نهو نامهیهی که میوانه کان هینابوویان سههیر و سههمره بوو ، به تاییهت بو پیغه مبه ریکی خۆگر و روو له خوای وه ک نیبراهیم سههلامی لی بی . راسته میوانه کان مه لانیکهت بوون و خواردن و خوارنده وهش له سروشتی نهوان نیه ، بویه نهیان بینین به شیتوازه مه لانیکه تی به کهی خۆیان و به پیشکهش کردنی هۆیه کانی سههردانه که یان به شیتویه کی له سههرخۆ و گوغجاو له گه ل نهو به یهک گه یشتنه ی که به سههلام کردن له ههردوو لاهه دهستی پی کرد پهستانی نهو کاره ناخۆفی به سووک نه کن . چند ساتیک نیبراهیم سههلامی لی بی له ترسی نهو نامازه و په نجه بو کیشانانه ژیا که ناراسته ی کران و سههرنجی دان ، نه مهش نه نجامی فهراسته تی پیغه مبه راتییی و ته نویل کردنی فهرموده بوو . به پتی ناسۆکانی نهو زانسته ی که هه ی بوو ههستی کرد که چه ندین رووداوی سههیر و سههمره روو نه ده ن ، له بهر نهوه ترسیکی دوور له تۆقین به هه موو نه ندامه کانی دا هات . نهوه بوو دوا ی چند ساتیک له سههسورپرمانی نهو خورپه یه زرگاری بوو و ، ژیریژیی پیغه مبه رایه تییی جیی ههسته هه لچوهه کانی گرتوه و ، جووته سیفته تی له سههرخۆیی و ناشتییش به لای نهوه وه به وته و به وتار دهستیان دایه خۆ ده رپین ، به لام دوا ی نهوه ی که ، وه ک له سههروهه باسان کرد ، له گه ل ساته کانی سههه تادا ژیا .

به لام دهربارهی ساره‌ی هاوسه‌ری سه‌لامی لی بیّ که به پیوه وه‌ستا بوو
نه‌توانین نه‌مه باس بکه‌ین :

ساره‌خان به پیوه وه‌ستا بوو چونکه نه‌یویست خزمه‌تی میوانه‌کان بکات .
هه‌تا نه‌گهر وه‌هاش دابنننن که خزمه‌ت‌کاری بووبیتت ، نه‌وا پیی خوش بووه ،
له‌به‌ر به‌گه‌وره‌گرتن و ریژلی‌گرتنی میوانه‌کان ، خوی خزمه‌تیان بکات .

یان ره‌فتاری سه‌یری میوانه‌کان وه‌های لیّ کردووه که هه‌م ترسا بیتت و هه‌م
شله‌ژا بیتت . نیت‌ر به پیوه نه‌وه‌ستیت و چاوه‌پروان نه‌بیتت و ، ترس و شله‌ژانه‌کشی
هه‌تا کاتی مزده پی‌دانی میوانه‌کانی به‌رده‌وام نه‌بیتت ، یان تا کاتی هه‌ست
کردنی به‌و نالو‌گۆره‌ی که به‌سه‌ر خوی و به‌سه‌ر لاشه‌ی‌دا هات .

یان هه‌ر به‌دیتنی مه‌لانیکه‌ته‌کان ، به‌موعجیزه‌یه‌ک له‌لایه‌ن خواوه‌سکی
په‌ر بووه ، به‌وینه‌ی مه‌ریه‌م سه‌لامی لیّ بیّ که به‌دیتنی مه‌لانیکه‌ته‌که
له‌به‌رده‌می‌دا سکی په‌ر بوو . جا که ساره له‌خوی‌دا هه‌ستی به‌وه کرد شله‌ژانه‌کشی
گۆرا به‌پنکه‌نینی سه‌رسامیی و شادمانیی .

نیحتمالی به‌هیزیش نه‌وه‌یه که ساره سه‌لامی لیّ بیّ ده‌ستی له‌خوی شتبیّ،
واته له‌سک‌وزا نیشتبیتته‌وه ، له‌به‌ر نه‌وه‌ی که ته‌مه‌نی زۆر بووه به‌پیی
هۆکاره‌کانیش نه‌نه‌گونجا ئافره‌تیک له‌حه‌یزی شه‌رعیی نیشتبیتته‌وه سکی په‌ر
بیّ، له‌به‌ر نه‌وه له‌وانه‌یه له‌وکاته‌دا که‌وتبیتته‌حه‌یزه‌وه . ئافره‌تیش نه‌گهر به
پیوه بیتت و وه‌ستا بیتت زۆر جار هه‌ست به‌وه نه‌کات ، له‌به‌ر نه‌وه کاتیک که ساره
سه‌لامی لیّ بیّ هه‌ستی به‌وه کرد و ، کاتیکیش مه‌لانیکه‌ته‌که مزده‌ی نیسحاق
و یه‌عقوبی پیّ دا ده‌ستی به‌پنکه‌نین کرد ، چونکه نیشانه‌کانی مزده‌دان هاتنه
دی . له‌زمانی عه‌ره‌ببیش‌دا رسته‌ی ((ضحکت المرأة)) به‌مانای ((حاضت
المرأة)) دیت ، واته‌حه‌یزی ئافره‌ت پینکه‌نینیشی پیّ نه‌وتری . نه‌مه‌ش نه‌م
تی‌پینی‌یه و نه‌م نیحتماله به‌هیز نه‌کات و خوی گه‌وره‌چاکتر نه‌زانی ..

﴿ وَشَرَوْهُ بِثَمَنٍ بَخْسٍ دَرَاهِمَ مَعْدُودَةٍ وَكَانُوا فِيهِ مِنَ الزَّاهِدِينَ ﴾

(یوسف : ۲۰) .

((زوهد)) به مانای نهویستن و ، داوا نه کردن و ، بایه خ پی نه دان و ، واز لی هیتان و ، فری دان دیت . جا ههروهك هه موان نهی زانن ((زاهید)) نهو كه سهیه كه پشت له دنیا هه له نهكات و روو له قیامت نهیت . له بهر نهوه مانای نایهتی ﴿ وَكَانُوا فِيهِ مِنَ الزَّاهِدِينَ ﴾ نهوه نه گهیهنی كه نهوان نهیان نهویست و دهستیان لی هه له گرتبوو .

بهلام نهی كی یووسفی سهلامی لی بی به نرخیکی هه رزان ، به چهند دیرههمیتك فرۆشت ؟ نایا براکانی فرۆشتیان ، یان کاروان چییهکان ؟ له بهر نهوهی نایهته كه دیاری نه کردوه ، نهوا ههردوو نیحتماله كه نه گونجین . له بهر نهوه نه بینین ده باره ی نهه باسه تهفسیرزانهکان جیساوایی له بۆچوونهکانیان دا ههیه .

جا نه گه ر براکانی فرۆشتبیتیان ، نهوا له بهر نهوه بووه كه نهیان زانیوه له دواپۆژدا نه بیته كه سیک گرنگ ، یان نه بیته پیغه مبهریکی به پیز ، له بهر نهوه ویستویانه به زووترین کات لیتی رزگار بن ، نهوه بوو فرۆشتیان ، به مهرجی نهو مرۆفیککی نازاد بوو و سامانی هه موو دنیا نهی ته توانیی هاوسهنگیی بکات . كه چیی نهوان به نرخیکی هه رزان ، به چهند دیرههمیتك فرۆشتیان و ، تاوانی نهه کارهشیان درا به کۆلیان دا و ، هه موو نهو سالانهش ، هه تا پینك گه یشتنهوه ، نهوان له په شیمانیی دا ژیانیان به سه ر برد .

کاتیک كه براکانی نهو کارهیان نه نجم دا له بارودۆخیک دا نه بوون كه بتوانن له سه ر خو بیر بکه نهوه .. نهوه بوو نوقمی ده ریای شله ژایی بوو بوون و ، سه رسامیی و دوودلییش بالی به سه ریان دا کیشا بوو . له بهر نهوه ویستیان زوو به

زوو لیتی رزگار بین ، بۆیه به نرخیکی هه‌رزان ، به چه‌ند دیره‌مێک فرۆشتیان .
 ئەم دیمەنە دەروونی‌یه‌ی که لیژەدا وێنە‌ی کێشراوه ناماژە بۆ ئەوه ئەکات که
 ئەوانە‌ی فرۆشتوویانە تەنها براکانی بوون و له غه‌یری ئەوان که‌سیکی تر نه‌بووه .
 چونکه به‌نده‌فرۆشتن کارێکی ری‌ پی‌دراو بوو و ، فرۆشتنی ئەو به‌نده‌یه‌ش له‌لایه‌ن
 ئەو کاروان‌چی‌یانەوه که کرپی‌بوویان تا له میصر بی‌فرۆشنه‌وه و ، بازرگانێی پێوه
 بکه‌ن ، کارێکی سروشتیی بوو .. له‌بەر ئەوه ئەو حاله‌ته‌ ده‌روونی‌یه‌ له‌گه‌ڵ
 کاروان‌چی‌یه‌کاندا ناگونجی . به‌لام لیژەدا تەنها ئیحتیمالی‌ک هه‌یه ، که ئەویش
 ئەوه‌یه کاتی‌ک که کاروان‌چی‌یه‌کان یوسفیان له‌و بیره سه‌یره‌دا دۆزی‌یه‌وه زانی‌یان
 که کورپێکی ئاوه‌ها ناگونجی بکه‌وێته ئەو بیره‌وه . له‌بەر ئەوه ئەبی‌ ئەم کورپه
 کوشته‌ی رووداوێکی سه‌یر و سه‌مه‌ره بی . ئەمه‌ش ئەوه‌یه که ئایه‌تی : ﴿ قَالَ
 يَبُشْرِي هَذَا غُلْمٌ ﴾ به‌وته و ، به‌ده‌نگ و ، به‌مۆسیقا تەفسیری ئەکات .
 له‌بەر ئەوه ئەبوایه له‌ فرۆشتنی ئەو منداله‌دا په‌له‌یان بکرا‌یه تا بچن به‌ لای
 کاره‌کانی تریانه‌وه . جا ئەترسان نه‌گه‌ر ئەوه نه‌که‌ن و ، داوا‌ی نرخ‌ی راسته‌قینه‌ی
 ئەو منداله‌ بکه‌ن و لیتی بکوژنه‌وه ، هه‌تا ئەو نرخه هه‌رزانه‌شیان له کیس بچی ،
 که فرۆشتوویانە پیتی .

* * *

﴿ وَقَدْ هَمَّتْ بِهِ^ط وَهَمَّ بِهَا لَوْلَا أَنَّ رَأَىٰ بُرْهَانَ رَبِّهِ^ع كَذَلِكَ لَتَصْرِفَ
 عَنْهُ السُّوءَ وَالْفَحْشَاءَ^ع إِنَّهُ مِن عِبَادِنَا الْمُخْلَصِينَ ﴾ (یوسف : ۲۴) .

له کاتی پێشکه‌ش کردنی ناکام و تەفسیری ئەم ئایه‌ته‌ پێرۆزه‌دا به‌ ناسایی
 دوو هه‌له‌ نه‌کرین :

(١) که‌سیکی وه‌ک یوسف سه‌لامی لی‌ بی‌ پیاوچاک و دل‌سۆز له‌ هه‌موو
 حاله‌تێک و له‌ هه‌موو کارێکی‌دا به‌ وێنە‌ی هه‌ر که‌سیکی ناسایی پێشان نه‌دریت

که دلیلی ههست و نارەزووە کانی بیت . لەبەر ئەوە کاتیەک کە تەفسیری ئەم نایەتە ئەکەن ئەبیین وەهای لێک ئەدەنەو ئەوە کە ژنەکە ی عەزیز مەیلی بۆ ئەو چوو بیت و ، یوسفیش سەلامی لێ بێ مەیلی بۆ ئەو چوو بیت ، بەلام یوسف چاودێری پەرورەدگاری خۆی بینی . بەلام شتوازی ژبانی رابوردووی کە بە راستگۆیی و پیاوچاکیی رازابوویەو ، هەرەها ئەو مانایە ی کە لە بەردەوامیی نایەتە کەدا هەبە ، واتە لادانی خراپە و رەوشت پیسی لێ و ، گێرانی بە یەکی لە بەندە موخلیصەکان ، چونکە رستە کە بە صیغە ی (إسم المفعول) هاتوو ، واتە گێرانی یوسف سەلامی لێ بێ بە کەسیکی موخلیص و ، گەشتوو بە پلە ی ئیخلاص بە پیشکەشی و سۆزی پەرورەدگاری ، کە هیچ دەستیکی خۆی تێدا نەبیت . لەبەر ئەوە ئەم نایەتە بەو مانایە تێ ئەگەین کە ناهیلێ هیچ زەننیتیکی سەلبیی دەرەق بەو پیغەمبەرە بەرێزە بە دلمان دا بیت .

(٢) بەلام ئەوانە ی کە نایەتە کە بە شتوازیکی پیچەوانە بە فیطرەت و سروشتی مرۆفایەتی لێک ئەدەنەو ، ئەلێن یوسف سەلامی لێ بێ دارای هیچ نارەزوو و حەزێکی شەهەویی نەبوو .

بێگومان شتوازی ئەم دوو فیکرە یە چەندین ناتەواویان تێدا یە . بەلێ پیغەمبەرانیش مرۆفن ، بەلام لەو گۆشەو کە بە مەعصوم بەدی هینراون و لە گوناه پارێزراون ، ئەوا لەم گۆشەو ، واتە گۆشە ی مەعصومی و پارێزراوی یەو ، ئەوان لە ژووروی مرۆفەو و ، نارەزواتیشیان هەبە ، بەلام نارەزواتیکن لە ژێر فرماندایەتی و دەسەلات و برپاری ویستی دامەزراوی پیغەمبەرایەتی دا . جا نایەتە کە لێرەدا نەبەو ی بێتاوانیی یوسف سەلامی لێ بێ تۆمار بکات . لەبەر ئەوە لەگەڵ ئەوەش دا کە نارەزووی هەبوو پەنای بردە بەر پاراستن و چاودێری خوایی و ، ئێرادی بەهێزی خۆیشی خستە کار و بە هیچ شیوە یە ک ملی بە نافەرەتە کە نەدا .

جا کاتیک که قورنانی پیروز نه خسهی شهوه نه کیشی که لهوی روو نه دات، دهسته واژهی ﴿وَلَقَدْ هَمَّتْ بِهٖ﴾ به کار نه هیتی، که به راشکاوایی به لگه یه له سهر مهیلی نافره ته که بوی و، ناشتوانری شهوه مهیله به گالته کردن یان تاقیی کردنه وه ته فسیر بکری. واته لهو شوینه داخراوه دا هتا کوتایی ساوه له بهردهم یوسف دا سهلامی لی بی هه بوو. به لام شهوه بهرده وام له چوارچیوهی چاودیری پهروه ردگاری دا بوو. واته له چوارچیوهی بازنه ی نیمان و خواناسیی و په یوه ندیی موخلیصانه به خواوه دا بوو، له گه ترس و هه یبه تیک لیتی که هه موو گیانی بگریته وه. به مه چاکترین نمونه ی ویستی به هیژ و پتهوی پیشکesh کرد. له گه شهوه دا هه موو بارودوخ و مهرجه کان له باربوون و لاشه یان له خسته نه برد، که چیی شهوه به فه رمایشی ﴿مَعَادَ اللَّهِ﴾ ده رگای شهوه بارودوخانه ی ههر هه موو داخست و، به سهر شهوه هه موو بارودوخانه دا بهرز بوویه وه و، هه موویانی له ناو برد و، قولیی تایبه تیی خوی که شایانی گه وره پیوان بیت ده رخت. شهوه ی شهوی پاراست لهو سته دا که هه موو مهرجیکی راکیشانی مرؤفی تیدا بوو بو ناو چالی تاوان، تنها داوین پاکیی و خو له گوناھ پاراستنی بوو، له گه شهوه نیراده یه ی که - به بیری پر دلسوزیی خوی - به رهو مرؤفی کامل رووی نابوو.

پاشان یوسف سهلامی لی بی ده رباره ی په رستنی خوا و بانگ کردنی خه لکوه بو سهر شهوه خوا په رستی به پیشه وایه کی هه لبارده و، پیای بانگه واز و په یامیش بوو. له راستیش دا که کاتی گونجاو هاته به رهوه زلیخا له سهر داوین پاکیی و خو له گوناھ پاراستنی شاهیدی دا و، وتی: ﴿وَلَقَدْ رَاودَتْهُ عَن نَّفْسِهٖ فَاَسْتَعْصَمَ﴾.

کاتیکیش که قورنانی پیروز شهوه ی که رووی داوه وینه ی نه کیشی شهوه رموی:

﴿قَالَتْ فَذَلِكُنَّ الَّذِي لُمْتُنِي فِيهِ وَلَقَدْ رَاودَتْهُ عَن نَّفْسِهٖ فَاَسْتَعْصَمَ وَلَئِن لَّمْ

يَفْعَلْ مَا ءَامُرُهُ لَيَسْجَنَنَّ وَلَيَكُونَا مِنَ الصَّغِيرِينَ﴾ (یوسف: ۳۲).

یوسف سه لامی لی بی نمونهی گهغی لاوچاکی پیاوانه بوو و ، - به وینهی پیغهمبره کانی تریش - دارای جوانی به کی دهر و نیی و جوانی به کی ناوه کیی بوو .
واته جوانی به دهره کی به کی ته واو کهر و کامل کهر و هاوته ریسی جوانی به ناوه کی به قووله کی بوو .

به لام زلیخا نهی توانی بیگاته ناستی نهو خه لکه کی که روو له فانی به وه به ره و باقیی و ، له تیاچوو وه به ره و نمر و هرنه گپن ، به لکو ههوا و نارزه ووه کانی به سه ری دا زال بوون و ، نهو حهزه گرگرتوو و نهو خو شه ویستی به کلپه سه ندوو ته نها له چوارچیوهی جهسته دا مایه وه . خو نه گهر جوانی ناوه کیی و دهره کیی یوسف سه لامی لی بی بجهینه سر نهو ، نه بینن نهو هه له یه کی که له سه رده می ناده مه وه سه لامی لی بی هه تا نیستا به رده وام بووه ، دووباره بوته وه و ، جار یکی تریش ناده میزاد خه له تا وه ته وه .

له م نایه ته ی سه ره وه ش دا نه بینن که هاوسه ری عه زیز دوا ی نه وه ی که دیتی چون نافرته ته کان دهستی خو یانیا ن پرپی ، دهستی دایه به رگریی له خو ی و ، پاساری لاوازی به کی خو ی دا و گله یی شی له و نافرته تانه کرد که له نیوان خو یان نهو دنگ و باسه یان بلاؤ کردو ته وه که زلیخا شهیدای به نده کی بووه ، نه وه بوو وتی : ﴿ فَذَلِكَ الَّذِي لَمْتَنِي فِيهِ ﴾ . حالی نهو نافرته تانه ش شاهیدی بوو له سر نهو جوانی به ی دهره وه ی یوسف سه لامی لی بی که دلانی حهیران نه کرد و ، به که م دان پیانانی نافرته تانه ش بوو . به لام دان پیانانی دووه هم له لایه ن هاوسه ره کی عه زیز وه بوو کاتیک که وتی : ﴿ وَلَقَدْ رَوَدْتُهُ عَنْ نَفْسِهِ فَاسْتَعْصَمَ ﴾ نه مه ش شاهیدی به له سر داوین پاکیی و دامه زراوی و خو له گونا ه پاراستن و پاکویی نهو پیغهمبره سه لامی لی بی .

﴿ ثُمَّ بَدَا لَهُمْ مِنْ بَعْدِ مَا رَأَوُا آيَاتِ لَيْسَ جُنَّهُمْ حَتَّىٰ حِينٍ ﴾ (يوسف: ٣٥).

نه گونجی له چهند گۆشهیه که وه نهم نایه ته ته فسیر بکریت :

(١) نهم باسدی که له و رۆژهدا نه و نافرته تانه بلاوه یان پی کرد له سه رانسهری میصردا بلاو بوویه وه و ، خه لک بیستی . جا له بهر نه وهی که نه و دهنگ و باسانه له و کۆمه لگایه دا نه میتن ، به پیوستیان زانیی یوسف سه لامی لی بی تاوانبار بکن و بی خه نه به ندیخانه وه نه گهرچی بی تاوانیش بیت ، نه مهش بو شه وهی که هاوسه ره که ی عه زیز به روالهت بی تاوان ده بکری .. له هه موو سه رده مه یکه دا رژیته یاسایی به کان وه ها راهاتوون که له به رده م هیزی چینی ده سه لاتداردا بچه میتنه وه .

(٢) کاتی که یوسفیان سه لامی لی بی خسته به ندیخانه وه ، نه و به رگری له خۆی نه کرد ، چونکه هه ر به رگری به که نه و له خۆی بکات ، مانای وایه شه وه دانانی نیشانه ی سه رسوپمانی زۆره ده رباره ی شه ره ف و پاک داوینسی به رامبه ره که ی . به مه رجی له سه ر هه موو پیغه مه بریک پیوسته که پارژیگاری له شه ره فی خۆی بکات و ، پاک داوینسی و ریز و حورمه تی به رامبه ره که شی بیارژی . واته له کاتی که خۆی له زینا نه پارژی ، زمانیشی له غه بیهت نه پارژی . به راستیش نه مه ی نه غام دا . دوا ی شه وهش که پینج هه تا ده سالی ته مه نی له به ندیخانه دا به سه ر برد ، نه و دهنگ و باسانه ده مه یکه بو له بیر چو بوونه وه و ، به ره ی تازه ش لییان ناگادار نه بوو . جا کاتی که یوسف سه لامی لی بی له به ندیخانه هاته ده ره وه ، هیچ شوینه واریکی نه و دهنگ و باسانه نه ما بوو . به ده برینیکی تر : یوسف سه لامی لی بی وای پی باش بوو پینج یان ده سالی ته مه نی له به ندیخانه به سه ر به ریته ، له پیناوی پاراستنی سومعه و شه ره فی به رامبه ره که ی تر دا ..

سهره نجام ، دواى ده سالّ نهوانهى كه يووسفیان سهلامى لىّ بىّ به نارِهوا تاوانبار كرد وتیان : ﴿الْفَن حَصْحَصَ الْحَقُّ﴾ و ، جارى بىّ تاوانى نهویان دا . جا هدر وهك همومان پروا بهمه نهكهن ، نهوا جیاوازی بهكى یهكجار گهوره ههیه له نیوان نهوهدا كه نهو كهسه خۆى جارى بىّ تاوانى خۆى بدات و ، له نیوان نهوهشدا كه كهسانی تر جارى نهو بىّ تاوانى به بدن . بىّ تاوانى یوسف سهلامى لىّ بىّ له لایهن بهرامبهره كه یهوه جارِ درا ، نهو جارِ دانهى كه له نیو خهلكى دا كارى گهرى بهكى زیاترى هه بوو .

جا هدر چهنده لهسهر بىّ تاوانى یوسف سهلامى لىّ بىّ بهلنگه زۆر بوون ، به پىّی ههلهسهنگاندنیان كه تايا كراسه كهى له پىّشهوه دراوه یان له دواوه و ، نهو نافره تانهش كه دهستی خۆیانیان بریى و ، لهوهو دواش شاهیدی یان لهسهر بىّ تاوانى نهو دا ... له گهله نه مهشدا نهو پىّغه مبهره بهرپزه ، وهك نموونه و پىّشهنگ بۆ بهندكراوه بىّ تاوانه كان ، نهویش بهندكرا ، تا نیش و تازارى بهندیخانه بچىژى و ، لهوى پىّ بگات ، پاشان به وینهى خۆشهویستی دلان و فیکره كان و ، به وینهى خۆشهویستی واقعیسى گهلى میصرى لهو بهندیخانه به بیته دهرهوه ، كه وهك دیلیك و خزمهت كارىك چوه ناویهوه .

له راستى دا لهو ساتهوه كه یوسف سهلامى لىّ بىّ چسوه بهندیخانهوه و سهربهستى له دهست دا ، چوه قۆناغى حوكم كردنى دلّه كان و دهست رویشتن بهسهریان دا . جا له كاتىك دا كه نارَه زووه كان و نه نانییهت نهویان بهرهو تاریكایى بهندیخانه راپیچ نه كرد ، نهو بهرهو زیندو كرد نهویه كه نویی ژىانی رۆج و دلّ ههنگاوى ههله نهگرت . شان به شانى نهوهش كه كه مالى مرۆفانهى خۆى دهست نهخست ، رۆحى ژىانىشى به بهرى كۆمه لگایه كى مردوودا نه كردهوه و ، رىّیه كیشى رۆشن نه كردهوه كه ههتا سهردهمى موسا و داوود و سلیمان و عیسا سهلامیان لىّ بىّ و ، ههتا سهردهمى فخرى كائینات ﷺ درپۆ نه بوویهوه . رۆشن كردنهوى نهم رىّیهش لهسهر ههره مهكانى فیرعه ونه كانهوه بوو .. نه مهش ههر

همووی هاته دیی و یوسفیش سهلامی لی بی سووه بیردهورییه کی جوان بۆ
نهوانی که له دوی نهو هاتن .

* * *

﴿ وَقَالَ يَبْنَیْ لَا تَدْخُلُوا مِنْ بَابِ وَاحِدٍ وَّادْخُلُوا مِنْ أَبْوَابٍ مُتَفَرِّقَةٍ ۗ ﴾

(یوسف : ۶۷) .

نهوی که به بیردا دیت لهم وهسیهتهدا که یه عقووب سهلامی لی بی
پیشکەش به کوره کانی کرد ، نه توانی نه مهی به کورته لی وه ربگیری :
هندی له تفسیرنوسان نه لێن : کوره کانی یه عقووب سهلامی لی بی له
یه کم سردانیان دا بۆ میصر دیمه نیان جوان و ، شیوه و سیفه تیان چاک و ، دەم و
چاویان گهشاهه بوون و ، بالا و ههینه تیکیان هه بوو که سه رنجی رانه کیشا ..
نهوه بوو سه رنجی پادشا و سه رنجی گهلی میصریان راکیشا . له بهر نهوه
دهر که وتنیان له دووهه جاردا له بهر دهه خه لکیی دا له وانه بوو که هندی
هه ساده تیان پی بهن .

ههروه ها سردانیان جار له دوی جار بۆ میصر و ، له ماوهی نزیک دا و ،
پیدا کردنی په یه هندی یه کی دۆستانه له گه ل یوسف سهلامی لی بی ، نه گونجا کار
بکاته سهر پایه و پله و کاری ره سمیی یوسف سهلامی لی بی و ، نه شگونجا
پاگانده ی بۆ بکهن وه نهوه بلین : ((نه موعامه له جیاوازه له گه ل نه مانه دا
بۆچ ؟)) . یان ((ده براهه جار تکی تر هاتنه وه)) .

ههروه ها نه گونجا که یه عقووب سهلامی لی بی بترسی کوره کانی هه مان
موعامه له ی یوسف سهلامی لی بی له گه ل بنیامینیش دا بکهن ، بۆیه ویستی
به دوو بهشیان بکات تا لهو باره وه رایان یه که نه گری .

کاتیکیش که به نی نیسرائیل نه چوونه میصره وه نه گونجا له لایه نی
مه عنه وی یه وه دهست به بوو ژانده وه ی میصر بکهن ، له بهر نهوه چاکتر وابوو بۆ

بهجی هینانی نهم خهوه و نهم نهنديشهيه پشت به مهدهشي نهينيی بهستن. واته
کونهبنهوه و، وهك کومهلهيهك بهرچاو نهکون ، بهلکو دانه دانه دابهش بين.

دياره نهمه هدر ههمووی به نهخشهکيشانی جيهانی هويهکان نهژميرريت و،
نهم فرمانبهرييهش پيويسته لهم جيهانهدا بهرچاو بگيری . بهلام نهخشهکيشان
و پلان دانان نهوه ناگهيهني که هدر نهبي قهدهغهي نهو موسيبت و بهلايانه
بکات که لهو نهخشه و پلانانه تيپه نهکن . لهبر نهوه يهعقوب سهلامی لی
بی نهوهی وها درپری که لهگه نهوهدا نهخشه و هويهکان بهرچاو نهگيرين،
بهلام نهو پشت به خوی بالادهستی دروستکهری هويهکان نهبهستی ، لهبر نهوه
نهيهين نهيتت : ﴿ وَقَالَ يَبْنَى لَا تَدْخُلُوا مِنْ بَابٍ وَاحِدٍ وَاَدْخُلُوا مِنْ اَبْوَابٍ
مُتَفَرِّقَةٍ وَمَا اَغْنِي عَنْكُمْ مِنَ اَللّٰهِ مِنْ شَيْءٍ ۗ اِنَّ اَلْحَكْمَ اِلَّا لِلّٰهِ عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ
وَعَلَيْهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُتَوَكِّلُونَ ﴾ (يوسف : ٦٧) .

نيمهش نهوه نهين که يهعقوب سهلامی لی بی فرمووی :

﴿ رَبَّنَا عَلَيكَ تَوَكَّلْنَا وَإِلَيْكَ أَنبَتْنَا وَإِلَيْكَ اَلْمَصِيرُ ﴿١٠١﴾ رَبَّنَا لَا تَجْعَلْنَا فِتْنَةً
لِّلَّذِينَ كَفَرُوا وَاغْفِرْ لَنَا رَبَّنَا ۗ اِنَّكَ اَنْتَ اَلْعَزِيْزُ اَلْحَكِيْمُ ﴾ .

* * *

﴿ وَلَوْ أَنَّ قُرْءَانًا سُيِّرَتْ بِهِ الْجِبَالُ أَوْ قُطِعَتْ بِهِ الْأَرْضُ أَوْ كُفِّرَتْ بِهِ السَّمَوَاتُ بَلْ

لِلَّهِ الْأَمْرُ جَمِيعًا ﴾ (الرعد : ۳۱) .

زەك تەفسیرەكانی ئەم نایەتە دەریان خستوو ، ئەگەر بەرپۆه بردنی چیاكان و ، پارچه پارچه كردن و تێك شكاندنی زهویی و ، قسه كردن له گەڵ مردوواندا به هەر كتیبتێك بگونجایه ، ئەوا ئەو كتیبه تهورات یان ئینجیل یان زه بوور نەنەبوو ، بەلكو قورئان نەبوو . بەم جۆره خوای بالادەست سەرئەجی خەلك بۆ لای قورئانی پیرۆز رانه كیشی . .

ئەگەر ئەم كارانه هەر هەموویان روویان بدایه ، ئەوه مانای وابوو كه موعجیزه رووی داوه و ، روونەدان و جی بەجی نەبوونی موعجیزه كانی ، وهك جار جار پێغه مبهران سهلامیان لی بۆ ، له پێناوی هیدایهتی قەومەكانیاندا داویان ئەكەن ، مانای وهایه ئەم موعجیزانه كه بۆ تەصدیقی پێغه مبهرایهتی روو نەدەن ، پەپۆه ندى یان تەنھا به ویستی خوایی پەوه هەیه .

نایهتی : ﴿ بَلْ لِلَّهِ الْأَمْرُ جَمِيعًا ﴾ فیکره چهوتەكان راست ئەکاتوه و ، به

ناشکرا دەری ئەپۆی و دیاری ئەکات كه پێویسته هاوار له کۆ بکۆی و له کۆیش داوا بکۆی و ، هەموو هیزه ماددی و مەعنهوی پەکان و ، هەموو هۆکاره کانی کاریگهیری له دەستی خوای بالادەست خۆی دایه و ، هەر کهی ویستی له سەر بوو ئەتوانی هەموو ئەو کارانهی كه ناماژەیان بۆ کراوه ئەنجام بدا و جی بەجی بکات و ، ئەشتوانی ، هەتا بەبۆی دەرخستنی موعجیزه و کاری له عادهت بەدەر ، هیدایهتی دلەکان بدات و بیشیان گەپەنێته که ناری ناسوودهیی و ، به لای ئەوهوه هیچ شتێك نیه كه قورس بێت . ئەگەر بپهوی چیاکان ئەبات بەرپۆه ، یان زهویی ئەرووخینی و پارچه پارچهی ئەکات ، یان وا لهو مردووانه ئەکا ، كه هەزاره ها ساله مردوون و جهستهیان رزیوه ، قسه بکەن . له راستیییدا ئەم هەموو

موعجیزانه - نه گهر روو بدهن - کاریگه‌ری‌یان له‌گه‌ل نه‌و کاریگه‌ری‌یه‌دا پټوانه ناکړی که قورنن له‌و دلانده‌دا رووی پی نه‌دا که خوا بیه‌وی هیدایه‌تیاں بدات. له‌بر نه‌وه نه‌م کاره سه‌یرانه و نه‌م موعجیزانه که نټوه به‌گه‌وره‌یان نه‌بینن له‌چاو نه‌و شوړشه جیهانی‌یه گشت‌گره‌دا که قورنن به‌رپای نه‌کات شتیکی بچووک ده‌نه‌چیت . خو نه‌گهر بشتانه‌وی بکولنه‌وه و به‌دوای هوی نه‌و رووداو و موعجیزانه‌دا بگه‌رپین ، که له‌بر چاو و نه‌ندیشه‌تان‌دا له‌عاده‌ت به‌ده‌ر و سه‌یرن، نه‌وا قورنن نه‌و هوی‌یه ، نه‌گهر له‌گوشه‌ی هوی‌یه گشتی و ریشکی‌یه‌کانه‌وه سه‌یری باسه‌که بکه‌ین . خو نه‌گهر خوای بالاده‌ست بی‌ویستایه نه‌وا چیاکانی به‌رپټوه نه‌برد و، زه‌ویی پارچه پارچه نه‌کرد و ، گیانی به‌بر مردووان‌دا نه‌کرده‌وه و، نه‌شی‌هینانه‌ قسه . به‌لام نه‌م کارانه هوی هاتنه خواره‌وه‌ی قورنن نین..

جا حکمه‌تی ناردنی قورنن بریتی‌یه له‌دامه‌زراندنی شتوازیکی نوی له‌م مرؤقه‌ی که نیستا هیه و ، چوونه ناو نه‌و دلانده‌وه که غه‌یری قورنن که‌سیکی تر ناتوانی بچیتته ناویانه‌وه و ، دامه‌زراندنی حاکمیه‌تی تیمان تیاپان‌دا و، ده‌رخستن و دیاری‌کردنی ریبازه‌کانی نه‌مری و هه‌میشه‌مانه‌وه له‌به‌رده‌م مرؤقی فانی‌دا و ، به‌لټن پی‌دانی جی‌به‌جی‌کردنی هه‌موو ثاوات و هیواکانی ، بگره‌وه‌ها لی‌کردنی نه‌و مرؤقه‌ تا بتوانی له‌ده‌لاقی دل و ویژدانیه‌وه به‌سه‌ر نه‌مری و به‌سه‌ر به‌خته‌وه‌ری هه‌میشه‌یی‌دا پروانسی ، که هیشتا نه‌گوازاوه‌ته‌وه بسو جیهانه‌که‌ی تر . که‌واته نه‌وه‌ی له‌هه‌موو شتی گرنگ تر بی بریتی‌یه له‌زانینی نه‌م لایه‌نانه‌ی ناردنه خواره‌وه‌ی قورنن .

به‌لټی ، کاریگه‌ری کاتیی به‌رپټوه‌بردنی چیاکان و ، فری‌دانیاں به‌راست و چه‌پ‌دا و ، پارچه پارچه کردن و ورد و خاش کردن زه‌وی و ، هینانه‌ قسه‌ی نیسقانی مردووان ، به‌هیچ ناژمیرری له‌پال کاریگه‌ری هه‌میشه‌یی و هه‌میشه‌ ماوه‌ی قورنن‌دا له‌سه‌ر مرؤق ، بگره‌ کاریگه‌ری‌یه‌کی که‌م و کزی نه‌بیت .

﴿لَوْ أَنزَلْنَا هَذَا الْقُرْآنَ عَلَىٰ جَبَلٍ لَّرَأَيْتَهُ خَاشِعًا مُّتَصَدِّعًا مِّنْ خَشْيَةِ اللَّهِ ۚ﴾

﴿ إِنِّ فِي ذَٰلِكَ لَآيَاتٍ لِّكُلِّ صَبَّارٍ شَكُورٍ ﴾ (ابراهیم : ۵) .

له قورئاندا چوار شوین ههیه که بهم نایه ته کۆتایی یان پی دیت ، که بریتی یه له نایه تی پینجه می ((ابراهیم)) و ، نایه تی سیی و یه که می سوورەتی ((لقمان)) و ، نایه تی نۆزده هه می سوورەتی : ((سبأ)) و نایه تی سیی و سی هه می سوورەتی ((الشوری)) . جا نه گهر به جوانیی له سیاقی ئەم نایه تانه ورد ببینه وه ، تیبینی نیوه نه کرى که ئەم به شه نایه ته دوا به دواى باسی نهو نیعمه تانه دیت که خواى بالاده ست به مرۆڤى به خشيون . پاشان نهوتریت که ده باره ی بوون و ته نیایی خوا چه ندین به لگه و نیشانه هەن بۆ هه موو (صبار) و (شکور) یك ، که هه ردو وکیان له شیوه ی سیفه تی موباله غه دان بۆ مرۆڤى نارام گر و سوپاس کهر . جا هه روه ک قورئان نه فهرموی ، نیعمه ته کانی خوا به سه ر مرۆڤه وه نه وه نده زۆرن ، نه گهر ده ست به ژماردنیان بکهین توانامان نابى بیان ژمیرین ﴿ وَإِنْ تَعُدُّوا نِعْمَتَ اللَّهِ لَا تَحْصُوهَا ﴾ ، به لام نهو خوو پیوه گرتن و باوه ی که نهو مرۆڤه ی په یوه سه ته به جه سه ته یوه له سایه ی دا نه ژیی ، وای لی نه کات هه تا نهو نیعمه تانه تیا نه چن نهو هه ست به قه در و به هایان نه کات .. به لام نه سل وه هایه که کاتی نهو نیعمه تانه هەن و نزیکن مرۆڤ نرخیان بزانی و ، به هه موو نه ندامیکیه وه روو له خوا بکات و ، کاتیکیش که نهو نیعمه تانه مان لی نه سه نرینه وه - به پیی چه ندین حکمه ت - به ندایه تی یه که مان له سه رمانی فهرز نه کات که له هه موو حاله تیک دا خۆمان به نارامی جوان (الصبر الجمیل) پراژینیه وه و ، له سه ریشمان پیویسته به رده وام بلاین : ((

پهروهردگارمان ! لوتف و قه هرت يه كسانن)) و ، هيچ ههلس و كهوتيتكي سهلبیی نه نجام نه دهين كه پيچه وانهی به ندايه تيمان بو خوا بيت . نه مهش به پشت گيری فهرموده ی شهریفی پیغه مبر : (عَجَبًا لِأَمْرِ الْمُؤْمِنِ إِنَّ أَمْرَهُ كُلَّهُ لَهُ خَيْرٌ ، وَلَيْسَ ذَلِكَ لِأَحَدٍ إِلَّا لِلْمُؤْمِنِ . إِنَّ أَصَابَتَهُ سَرَاءً شَكَرَ فَكَانَ خَيْرًا لَهُ ، وَإِنْ أَصَابَتْهُ ضَرَاءٌ صَبَرَ فَكَانَ خَيْرًا لَهُ) .^{۳۶}

راسته كه قورئان سيفه ی موباله غه ی بو مروقی نارام گر و سوپاس كهر به جی هیناره ، به لام بو ؟

له بهر نه وهی كه له نیتوان نهو نیعمه تانه دا كه خوا ی بالاده ست به مروقی به خشیون نیعمه تیک نیه بچوك بیت . چ نیعمه تیک به بچوك نه ژمیترری ؟ پینج په نجه كه نیعمه تیک بچوكن ؟ یان لووه لیکی یه كانی ناو ده مان و كاره كه یان ؟ یان نهو نیعمه تانه ی كه له م نایه تانه دا باس كراون له بهر پتوه بردنی كه شتی یه كان له ناو ده ریا كان دا ؟ یان ههوا ؟ ... یان ناو ... یان ژیان .. یان نیمان ؟ کامیان ؟ ... نه خیر ... نیعمه تیک نیه نیمه بتوانین پتی بلین نیعمه تیک بچوكه . كه واته پیویسته له سهر نهو نیعمه تانه سوپاسی کی زرۆ بكریت . كاتیکیش كه نهو نیعمه تانه - به پتی یه کی له حیکمه ته كانی تا قیی كردنه وه - تیا نه چن ، نهوا نهو تیا چورونهش نارامی کی جوانی پیویسته .. نه ییوب پیغه مبریش سه لامی لی بی نمونه یه کی زیندوه له سهر نارامی جوان . مامؤستا به دیعوززه مانی نورسییش به ((پالنهوانی نارام گرتن)) ی داناوه . نه وه بوو دوا ی ودرگرتنه وه ی هه موو نیعمه ته دنیایی یه كان لی حالته ی ، یان ره فتاری ، یان روو له خوا كردنی نه گۆران . پاشان نه م پالنهوانی نارام و چاكه كاری یه ، كه نارام گرتنه كه ی له نه نجامی نیمان داری دا بوو ، له بهرده م هه ره هه موو مهینت و تنگانه كان دا ، كه نارام به لای مروقه وه ناهیتلن ، رووی له ناو میتدی نه كرد ، چونكه مانای راسته قینه ی هۆیه كانی ته نگ و چه له مه و مهینه تی نه زانی و ، چاكیش

^{۳۶} مسلم ، الزهد : ۶۴ ، المسند : ۵ / ۲۴ ، الدارمی ، الرقائق : ۶۱ .

نه‌زانیی که خرابه‌کان لایه‌نی چاکیشیان هه‌یه . له‌به‌ر نه‌وه دئی له نیمان پر بوو
و، به‌رهو دلته‌پیی پیتی هه‌ل نه‌خلیسکا ، به‌لکو له کاتی نارام‌گرتنی‌دا له‌سه‌ر
مه‌ینه‌تی‌یه‌کان به‌رهو سوپاس و ستایش رووی نا ..

پاشان پیویسته به هه‌ست و سۆزیکه‌وه نارام‌گرتن و سوپاس کردن نه‌نجام
بدریت. نه‌مه‌ش له‌گه‌ل هیزی نیمان و چاکه‌خوازیی مرۆ‌دا ، له‌ناو چوارچی‌وه‌ی
فرمان‌به‌ری‌یه‌که‌ی و لیّ پرسراوی‌یه‌که‌ی‌دا نه‌گو‌نجیت . جا نه‌و پیغه‌مبه‌ره‌ی که به
نایه‌تی : ﴿ أَخْرِجْ قَوْمَكَ مِنَ الظُّلُمَاتِ إِلَى النُّورِ ﴾ (ابراهیم : ۵) . دوینرا،
واته : قه‌ومه‌که‌ت له تاریکایی ده‌ره‌ینه بوّ ناو رووناکیی ، فرمانی به‌سه‌ردا درا
بوو تا تنه‌ها قه‌ومه‌که‌ی خۆی له تاریکیی ده‌ره‌ینی بوّ ناو رووناکیی . که‌چی
پیغه‌مبه‌ری خو‌مان ﷺ به نایه‌تی : ﴿ لِيُخْرِجَ النَّاسَ مِنَ الظُّلُمَاتِ إِلَى النُّورِ ﴾
(ابراهیم : ۱) واته : بوّ نه‌وه‌ی هه‌موو خه‌لکیی له تاریکیی ده‌ره‌ینی بوّ ناو
رووناکیی . واته نه‌رکی ده‌ره‌ینانی هه‌موو خه‌لکیی له تاریکی‌یه‌وه بوّ ناو
رووناکیی خرایه نه‌ستۆی و ، له که‌ش و هه‌وای نه‌م نه‌رکه‌دا ژیا‌نی دایه سه‌ر.

* * *

﴿وَلَقَدْ عَامِنَا الْمُؤْمِنِينَ مِنَّا وَلَقَدْ عَامِنَا الْمُؤْتَمِرِينَ﴾ (الحجر : ٢٤) .

لە کاتی ئەوەدا کە زانیی پێشینه‌کان و پاشینه‌کان ناماژە بۆ قەدەری خوایی ئەکات ، لە لایەنیکی تره‌وه ناماژەش بۆ تەوحید ئەکات . چونکە ئەو زاتەیی کە رابوروودی بەدی هیناوه ، هەر ئەوه کە دواڕۆژی بەدی نەهینی . پاشان لەوانە ئەم تێبینییانەیی خواره‌وه دەرباره‌ی زانیی پێشینه‌کان و پاشینه‌کان بە زەین دا بێن :

ئیمه پێشینه‌کانی ئەوانەیی کە هاتوونەتە ئەم دنیاوه ئەزانین کامانەن ، بۆ نمونە ئەوانەیی کە لە سەرده‌می ئاده‌م دا سه‌لامی لی بۆ هاتوون و ، ئەش‌زانین ئەوانە کامانەن کە دوا‌ی ئەو هاتوون .

هه‌روه‌ها له روانگه‌ی هاتنه‌ ناو ئیسلامیشه‌وه ئەزانین پێشینه‌کانتان و پاشینه‌کانتان کامانەن .

هه‌روه‌ها ئەزانین کامانەتان له ریزه‌کانی نوێ‌دا پیش‌که‌وتوون و کامانەشتان دوا‌که‌وتوون .

هه‌روه‌ها سه‌ره‌تا و کۆتایی ژیا‌نتان ئەزانین . واته‌ ئەتۆم و گه‌ردیله‌کانی جه‌سته‌تان و بارودۆخی ئیستاتان ئەزانین ، پاشان له‌ قه‌بره‌کانتان دا چۆن ئەبنه‌ کۆمه‌لێک ئیسقانه‌ رزیوه .

ئەگه‌ر به‌ داڕشینیکی گشت‌گیرتر و فروان‌تریش ئەمه‌ ده‌ربه‌رین ئەلێین : ئیمه‌ خۆمان ئەزانین که‌سانی ریزه‌کانی پێشه‌وه‌ی ئیمان و ئیسلام و ئیحسان کامانەن و ، ئەو که‌سانه‌ش که‌ ریزه‌کانی دوا‌وه‌ی ئەم کارانەن و ئەوانه‌ش که‌ پێ‌یان هه‌ڵ‌که‌وتوووه‌ کامانەن . هی واش هه‌یه‌ له‌م کاره‌دا ئەمه‌نده‌ چۆته‌ ناو درێژه‌ و ناو

فدرعه كانهوه ههتا گهيشتهوته نهو رايهى كه نهوانهش بگريتهوه كه زوو نهچن بو
 مزگهوت - واته ريزى يه كه مى نوژو - و ، نهوانهش كه درهنگ دین بو مزگهوت و
 له ريزه كانى دواوه دان .

﴿ وَالْقَدْ خَلَقْنَا الْإِنْسَانَ مِنْ صَلْصَلٍ مِنْ حَمَلٍ مَسْنُونٍ ﴾ (المجر: ۲۶) .

بۆگه ن کردنى نهو قورپهى كه مرۆفى لى به دى هینراوه له وانیه به هۆى نهو
 به کتريایانهوه بیت كه وان تىای دا . سه رهتا قورپكى لينجى گه نیو بوو ، پاشان به
 تپه پوونى رۆژگار له حالیکه وه بو حالیکى تر و ، له شیهه یه كه وه بو شیهه یه كى
 تر گۆرا ، ههتا نهوه بوو له ((حَمَلٍ مَسْنُونٍ)) وه بو گلینه یه كى سووتینراو گۆرا ،
 كه نه گهر نووكى لى به دیت نه زرنگيته وه . واته گۆرا بو ((صلصال)) . نه گونجی
 پیچه وانه كه یشى راست بیت ، به لام نه نجامه كى گۆرانى زۆرى به سه ردا نایهت .
 له لایه كه وه قورپك هه یه ، له نه نجامى بوونى گیاندارى گهر دینى (أحياء
 مجهرية) تىای دا ، له وانیه نال و گۆرى به سه ردا بیت ، واته وهك تیکه له یه كى
 پرۆتینى وه هایه و ، له لایه كیشه وه قورپكى وشكى رهقه و هیچ گیاندارى كى
 گهرینى تیدا نیه و ، ههتا زانست و توانست و ویستی خوایشى ناراسته بوون
 بو نه وهى نهو قوره بخريته قالیکه وه و ، شیهه یه كى مرۆفانه ی پى ببه خشرى و ،
 گیان به سه ردا كرده وه یه كى خوابى ناراسته بكرى ، وهك موعجیزه یه كى به
 دى هینان ، تا نه م مرۆفه ته وه ره یه ك بیت بو ناو و سیفاته خوابی به كان ... ههتا
 نهو كاتهش مرۆ له به رزه خيك دا له نپوان ناو و قوردا مایه وه ، دور له ژيان ..
 پاشان نه م قوره بووه مرۆ .. مرۆفك كه چه ند كه سیكى ناتوان له
 مه لانیكه ت تپه ر بكن ، به لام نهو له پال نه مه دا ههتا نه مرۆش توانای بۆگه ن

کردن و نیحتمالی خالی بوونی له هه موو چاکه یهك له گهڻ خۆی دا ههڻ گرتووه..
جا له گهڻ نه وهش دا كه نیحتمالی چاکه ی تیا به ریژه ی په یوه ندیی بوونیه تی به
سیفات و ناوه جوانه کانی خواوه ، نهوا لهو کاته دا كه نهو سیفاتانه ی تیدا نیه ،
هه موو تایبته مهندی یه کانی دروست بوونی یه كه م جاری له (حَمِيْ مَسْتُوْنِ)
ناوه ژوو نه کاته وه .

به لئی ، نه گهر مرژ هه ولئی به جی هینانی نهو مه بهسته نه دات كه له پیناوی دا
به دیی هینراوه و ، توانای خۆی لهو پیناوه دا نه به خشی ، تا بۆ بهرزترین پله بهرز
بیته وه و ، نه م لی هاتنهش دهر نه خا ، نهوا هه رگیز ناتوانی له بۆگه نیی و بۆگه ن
کردن رزگاری ببی .

* * *

﴿ إِنَّ اللَّهَ يَأْمُرُ بِالْعَدْلِ وَالْإِحْسَانِ وَإِيتَايِ ذِي الْقُرْبَىٰ وَيَنْهَىٰ عَنِ
الْفَحْشَاءِ وَالْمُنْكَرِ وَالْبَغْيِ يَعِظُكُم لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ ﴾ (النحل: ٩٠) .

نہم نایہ تہ پیروزہ نایہ تیکی گشت گره و ، شہش بنچینہ تی دایہ کہ
ہندیکیان نیجاییین و ہندیکیشیان سہ لیبیین .

عدالت رژیمیکی یہ کجار زیندہ گی یہ له دین دا .. ہندیکیش بہ یہ کی له
چار بنچینہ گرنگہ کی دینی ژماردوہ . نہو تی گہیشتنہش کہ له قورشان و
سوننہ تی صحیح دا له ژیر دہرپرنی (بہ ندایہ تی - عبودیة) دا و جار جاریش
عدالت دا دیت ، نہو تی گہیشتنیکی گشتی یہ و زور شتی بو لا نہ گہریتہوہ .
بو نمونہ : ہممو نہو روہ چاکانہی کہ ہم نایہ تہ دا باس کراون ، له نیحسان و
دہست گروی کردنی خزم و کہس و کار ، نہ توانی بگریتہوہ بو عدالت .. بہ
مہرجی عدالت بہ مانای بہ ندایہ تی ، نہ گہر له مرؤڈا نہ بیت و له
کؤمہ لگاش دا جیگیربونیکی راست و درست جیگیر نہ بو بیت ، چاوہروانی
روہ چاکہ کانی تر ناکریت ، نہ له مرؤڈا و نہ له کؤمہ لگاش دا . کہواتہ بہ بی
عدالت نیحسان نابیت و ، ناشتوانی بہ بی عدالت چاکہ بہ رامبہر بہ خزم و
کہس و کار بکریت ، بہ تاییہ تی نہ گہر نہو پیناسہ سہ سورہیتہرہی نیحسان له
فہرموودہی شہرفی پیغہ مہردا : ((أَنْ تَعْبُدَ اللَّهَ كَأَنَّكَ تَرَاهُ ، فَإِنْ لَمْ تَكُنْ تَرَاهُ
فَهُوَ يَرَاكَ)) .^{۳۷} بخونینہوہ .

^{۳۷} البخاری ، تفسیر القرآن : ۳۱ ، الترمذی ، الإیمان : ۲۴ ، الإیمان : ۳۷ ، ابن ماجہ ، المقدمة : ۹ ،
مسلم ، الإیمان : ۵۷ ، أبوداؤد ، السنة : ۱۶ .

واته ئیحسان نه‌وه‌یه که به شیوه‌یه‌ک به‌نده‌ی خوا بیټ هه‌روه‌ک بی‌بینی. به‌لام پپو‌یسته‌ نهم هه‌ست و بیر‌کردنه‌وه و بیر و بۆ‌چوونه له‌سه‌ر ئی‌مانی‌کی توند و توژ و دامه‌زراو بینا کرایت و ، نه‌و ئی‌مانه‌ش به‌ بن‌چینه ئی‌سلامی‌یه‌کان قوژ کرایته‌وه ، به‌ راده‌یه‌ک که هه‌ستی ئیحسان بتوانی نه‌وه پیتشکه‌ش بکات که هیوا و چاوه‌روانی لیوه نه‌کری .

به‌خشین به‌ خزمان و ، به‌ شیوه‌یه‌کی گشت‌گرتیش چاکه‌کردن له‌گه‌ل هه‌موو خه‌لکی‌دا ، مانای بلا‌بوونه‌وه‌ی بیروباوه‌ر و فه‌لسه‌فه‌ی ئیحسان نه‌گه‌یه‌نی . جا نه‌گه‌ر له‌م گۆشه‌یه‌وه نهم نایه‌ته شی‌ی بکه‌ینه‌وه نه‌بینین که عه‌دالته‌ سه‌رچاوه و بناغه‌ی ئیحسانه و ، ئیحسانیش سه‌رچاوه و بناغه‌ی خیر و چاکه‌یه .

خۆ نه‌گه‌ر ناو‌ر له‌ بن‌چینه سه‌لبی‌یه‌کانیش بده‌ینه‌وه نه‌بینین که یه‌که‌م دووره په‌ریزی له‌ داوین پیسی (فحشاء) کراوه .

له‌وانه‌یه هۆی نه‌مه‌ش نه‌وه‌بی که داوین پیسی سه‌ره‌تایه بۆ هه‌موو کاریکی خراپی مرۆ‌وه‌ک دانه و ، کۆمه‌لگا وه‌ک گشت ، بۆیه نه‌و پیتش خراوه . جا هه‌روه‌ک هه‌موان نه‌ی‌زانن هه‌ر کۆمه‌لگایه‌ک داوین پیسی تیایا په‌ره‌ بستی‌نی ، نه‌وا کرده‌وه خراپه‌کانی تریش یه‌ک له‌ دوا‌ی یه‌ک ده‌ست به‌ بلا‌بوونه‌وه نه‌که‌ن و ، نه‌و کۆمه‌لگایه‌ تووشی لادانیکی گه‌وره نه‌بیټ . له‌به‌ر نه‌وه هه‌چ کاتی‌ک ناتوانی مه‌ترسی داوین پیسی به‌ که‌م له‌ قه‌لهم بدری .

مانای (مُنکر - خراپه) ش بریتی‌یه له‌ به‌ ناشکرا نه‌نجام دان و کردنی هه‌ر شتی‌ک که خوا حه‌رامی کردبی . نه‌مه به‌ مانای یاخیی بوون و هه‌ل‌گه‌رانه‌وه له‌ یاسا و ریک و پینکی حه‌قیقه‌ته که‌ونی‌یه‌کان ، که نه‌مه‌ش کاریکه له‌ هه‌موو دینی‌ک و ، له‌ هه‌موو ئوممه‌ت و میله‌تی‌ک‌دا دراوه‌ته دواوه .

به‌لام (بغي) مانای له‌ سنوور ده‌رچوون نه‌گه‌یه‌نی . جا نهم سیفه‌ته خراپه له‌ ژبانی تاکه که‌س و ، له‌ ژبانی کۆمه‌لایه‌تی‌ش‌دا ، له‌ چه‌ندین شیوه و دیمه‌نی جیا‌ازدا ده‌رته‌که‌وی . هه‌ر له‌ سته‌م‌کردنی مرۆ‌وه‌ له‌ خۆی و ، یاخیی بوون له‌

فهرمانی دایک و باوک و ، بهرزکردنهوهی نالای یاخیی بوون له دهولت و ، تیک دانی دلنارامیی کۆمه‌لگاوه ، تا نینکاریی بوونی خوای بالادهست و سپلهیی بهرامبه‌ر به نیعمه‌ته‌کانی ..

جا هه‌روه‌ک له بابته‌تی عه‌دل و نیحسان و ده‌ست‌گرویی خزم و که‌س‌وکارد‌ا چاکه‌مان دیی ، نه‌وا داوین پیسییش بنچینه و سه‌رچاوه‌ی کرده‌وه‌ی خراپه‌ و ، کرده‌وه‌ی خراپیش بنچینه و سه‌رچاوه‌ی زۆرداری‌یه .

به‌لام مه‌زه‌به‌یی هه‌نه‌فی‌ی وای بو‌نه‌چی‌ که (واو) لی‌ره‌دا کۆی ره‌ها نه‌گه‌یه‌نی ، که‌چی له نایه‌ته‌ پیرۆزه‌که‌دا بو سیفاته‌ نیجایی‌یه‌کان و هه‌روه‌ها بو سیفاته‌ سه‌لبی‌یه‌کانیش به‌ پیتی (واو) عه‌طف کراوه . له‌به‌ر نه‌وه له‌وانه‌یه لی‌ره‌دا ته‌رتیب کردن و پاش و پیش کردن باسی نه‌بی‌ت . که‌چی مه‌زه‌به‌یی شافیعی‌ی وای بو‌نه‌چی‌ که (واو) لی‌ره‌دا ته‌رتیبیش بگه‌یه‌نی . جا له‌م گو‌شه‌وه به‌ دوا‌ی یه‌که‌دا هاتنی هۆکار و نه‌نجام - وه‌ک له‌ پی‌شه‌وه با‌سمان کرد - له‌وانه‌یه باسی هه‌بی و ، له‌وانه‌شه نه‌م جو‌ره په‌یوه‌ندی‌یه‌ش هه‌بی‌ت .

پوخته‌ی باس ، نه‌م نایه‌ته‌ کۆترین نایه‌ته‌ له‌ قورنانی پیرۆزدا ده‌رباره‌ی خیر و شه‌ر وه‌ک عه‌بدو‌للای کوری مه‌سه‌وود خوا لیتی رازیی بی‌ت وتوو‌یه .^{۳۸} نه‌م نایه‌ته‌ نه‌وه‌نده مانای له‌ خۆ گرتووه که نه‌گونجی له‌ چه‌ندین به‌رگ‌دا راقه‌ بک‌رین .

* * *

^{۳۸} ابن جریر الطبری ، جامع البیان فی تفسیر الآیة .

﴿ وَكُلَّ إِنْسَانٍ أَلْزَمْنَاهُ طَلْعَهُ فِي عُنُقِهِ وَنُخْرِجُ لَهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ كِتَابًا يَلْقَاهُ مَنْشُورًا ﴾ (الإسراء : ١٣) .

نهم نایه ته دیمه نی نهو که سه دینیتته یادی مرؤژ که حوکمی له سیداره دانی بؤ
دهر چووی و ، فه رمانی له سیداره دانه که و هؤیه که شی کرابیتته ملی و ، به ره و
په تی سیداره ش درابیتته بهر . نه شتوانین له ته فسیری نهم نایه ته دا هندی مه سه له
باس بکهین :

بالنده نابراوه که بریتی به له کرده وهی مرؤژ که - وه که له فه رموده
شهریفه کانداهاتوه - له بهردهم نهو مرؤژه دا که کرده وه کانی چاکن به شیوه
مرؤژتکی دیمه جان و ، نه گهر کرده وه کانیشی خراب بن به شیوهی مرؤژتکی
دیمه ناشیرین دهر نه که وی .

که خوا ویستی بهنده یه که له بهنده کانی نابروو بهری ، واته ویستی به هؤی
نهو تاوانانه وه که نه نجامی داون به پیی عدالته سزای بدات ، نووسراوی
کرده وه کانی به ملیا همل نه واسی و نه پنی به کانی ناشکرا نه کات . به لام که
ویستی چاویوشی له بهنده یه که له بهنده کانی بکات خوی و تاوانه کانی دانه پویشی
و ، بؤ هیچ که سیان دهر ناخات .

له وانه شه - له روویه کی تره وه - بوتری : نهو بالنده یه که به ملی مرؤژه وه
همل نه واسری نهو ویژدانه یه تی که هرگیز لیی جوئی نابیتته وه و ، بهرده وام له
قولایی ناخی دا ههستی پی نه کات و ، به شیوهی ((هه سانه وهی ویژدان)) یان
((سزادانی ویژدان)) - وه که له سهر زمانی خه لک باوه - خؤی نه نوینی ، نه ویش به
پیی نهو کرده وه چاکانه یان نهو کرده وه خراپانه ی که نه نجامیان نه دات .

پوخته‌ی باسپش نهو قه‌ده‌ره‌ی که به ده‌وری نیراده ریژه‌یی و هنده‌کی‌یه‌که‌ی‌دا چنراوه ، هه‌روه‌ها به‌شه‌که‌ی و په‌یوه‌ندی رۆحه‌که‌ی به جه‌سته‌یه‌وه بهو شیوه‌ی که سیبهری په‌یوه‌سته به لاشه‌یه‌وه ... نه‌مه هه‌مووی به ملیه‌وه هه‌ل‌واسراوه و به گه‌ردنیش هه‌لی گرتوه و ، نه‌بیته سه‌رچاوه‌ی دل‌کرانه‌وه و شادمانی بۆی، یان سه‌رچاوه‌ی سزا و نازاریک که له کۆلی نایته‌وه .. له کۆلی نایته‌وه و، رۆژی قیامه‌تیش به وینه‌ی تۆماریک یان کتیبیک ده‌رته‌که‌وی و نه‌خریته به‌رده‌می و پیی نه‌وتری : ﴿ أَقْرَأْ كِتَابَكَ كَفَىٰ بِنَفْسِكَ الْيَوْمَ عَلَيْكَ حَسِيبًا ۝ ﴾ .

به‌لام نهو که‌سه‌ی که هه‌موو رۆژیک به خۆی‌دا نه‌چیته‌وه و، موحاسبه‌ی نه‌کات ، نه‌وا رۆژی قیامه‌ت نه‌مین و دل‌پر له ناسووده‌یی نه‌بیته و ، به‌ره‌و به‌هه‌شت و به‌ره‌و ره‌زامه‌ندی خوی بالاده‌ست نه‌که‌ویته ری ، چونکه له دنیا‌دا موحاسبه‌ی نه‌فسی خۆی نه‌کرد .. به‌لام هه‌ر که‌سی له دنیا‌دا ده‌ره‌ق به خۆی زیاده‌په‌ویی کردبی ، نه‌وا له رۆژی قیامه‌ت‌دا سه‌رسام نه‌بی و نه‌لیته : ﴿ يَلْبِغُنِي لَمَّا أُوتِ كِتَابِيَّةٌ ﴿١٦﴾ وَلَمْ أَدْرِ مَا حِسَابِيَّةٌ ﴾ .

* * *

﴿ نَحْنُ نَقُصُّ عَلَيْكَ نَبَأَهُم بِالْحَقِّ إِنَّهُمْ فِتْنَةٌ ءَامَنُوا بِرَبِّهِمْ وَزِدْنَاهُمْ هُدًى
 ﴿۱۳﴾ وَرَبَطْنَا عَلَىٰ قُلُوبِهِمْ إِذْ قَامُوا فَقَالُوا رَبُّنَا رَبُّ الْأَرْضِ لَن
 نَدْعُوهُ مِن دُونِهِ ءِإِلَٰهًا لَّقَدْ قُلْنَا إِذًا شَطَطًا ﴿۱۴﴾ (الکھف: ۱۳ - ۱۴) .

((أصحاب الکھف)) واتہ : ہاوہ لانی نہ شکہوت . لہ گہل نہوہدا کہ و تراوہ
 نہمانہ لہ شوین کہوتووانی (عیسی) پیغہمبہرن سہلامی لی بی و ، لہ شوین
 کہوتووانی نینجیلن ، یان لہ شوین کہوتووانی پیغہمبہریکی ترن ، بہلام - بہ پیی
 نہوہی کہ لہ قورنن دا ہاتووہ - نیئمہ نہتوانین بلتین کہ ہاوہ لانی نہ شکہوت
 کومہلینکن ہیماہی زیندووکردنہوہ و گیان بہ بہردا کردنہوہ نہنوینن ہتا روژی
 قیامت . چونکہ ہمموو بزوتنہوہکانی زیندووکردنہوہ و گیان بہ بہردا کردنہوہ
 بہ کاتی نارہحتیی و کاتی ژیان لہ نہ شکہوتہکان دا یان لہ ژیر زہوی دا
 تی پھریون . نہمہش لہ ناینہدا دووبارہ نہبیئہوہ .

نہ گہر بیئہ سہر باسی ژمارہیان ، قورنن نہوہ نہداتہ دواوہ کہ سی کہس
 بن ، بہلام و ہا گہیاندن کہ پیئج کہس بن قورنن بہ (رجم بالغیب) و ہ صفی
 نکات و ، لہوہش کہ حہوت کہس بن و صہگہ کہشیان ہشتہ میان بیت ، قورنن
 بی دہنگ نہ بیت . واتہ دہرگا بو ژمارہ حہوت نہخاتہ سہریشٹ . زانایانی
 تہفسیریش بہ پشت بہستہ بہ شیوازی دہرپرینی قورنن لیرہدا ، نہم قہناعہتہ
 و ہرنہگرن . لیرہدا نوکتہیہکی ناسک ہدیہ : دواہی نہوہی قورنن پیروژ باسی
 نہوہ نکات کہ ژمارہی ہاوہ لانی نہ شکہوت حہوت کہس بوون ، (واوی عطف)
 بہکار نہہینتی و نہفہرموی : ﴿ وَثَامُہُمْ كَلِہُمْ ﴾ و ناماژہ بو نہوہ نکات کہ
 مرؤو و صہگ پیکہوہ کو نابنہوہ . کہواتہ نہ گہر نہوہ صہگہ لہ گہل ہاوہ لانی

نه شكهوت دا چوه بههشتهوه - وهك له ريوابه تيك دا هاتوه - نهوا خه لك به سيفه تي مرؤو و سه گيش به سيفه تي صدگ نه چنه بههشتهوه .

با نيسنا بگه ريننهوه بو سه رها و جار يكي تر پي كه وه نم نايه ته بخوئيننهوه :
﴿ نَحْنُ نَقُصُّ عَلَيْكَ نَبَأَهُم بِالْحَقِّ إِنَّهُمْ فِتْيَةٌ آمَنُوا بِرَبِّهِمْ وَزِدْنَاهُمْ هُدًى ﴾ .

نه مانه كومه له گه غيكي نازان ... به دل نازان ... به بير نازان ... به ويژدان نازان .. به ره وشت و هه لس و كهوت نازان .. نه مانه كومه له گه غيكي نيمان به هيزن به و راده يه كه گوي پايه لبي بو ناره وا نه كهن . جا له گه له نه وه ش دا كه دهسته يه كي كه م بوون ، دوو دلي يان نه نواند بو ده ست پي كردني شه و هجو و له ي هيدايه تي هيدايه ت و نيمان به و په روه رد گاره يان بوو كه له لايه ن خزيه وه هيدايه تي زياتري خسته سه ر شه و هيدايه ته يان كه به كو ششي خزيان به ده ست يان هينابوو ... به ره حمه ت و سوزي فراوان و گشت گيري خوي هيدايه تي قوول تري پيشكش كردن و ، كومه ليك گه غي ته واو نيمان داري لي پيك هينان .

به پسي نايه تي ﴿ وَرَبَطْنَا عَلَىٰ قُلُوبِهِمْ ﴾ نه وه ش نه زانين كه پشت گيري خوايي بو نيمانه كه يان و ، به هيز كردني شه و نيمانه يان له لايه ن په روه رد گاريانه وه و ، بن داکوتاني له ناو كرؤكي دليان دا يارمه تبي و كومه كي روون و راسته و خو له لايه ن خوي بالاده سه ته وه جار به جار باسي هاتوه ، كه نه مه ش هويه كي گرنگه بو دل بي خه ميي ، چونكه شه وه په يوه نديي بوون نه گيه ني به خوي بالاده سه ته وه . فه رموده يه كي شه ريفي پيغه مبه ريش ﷺ هيه كه ناماژه بو حاله تي جوړي ك له نيمان ي تاكه كه س نه كات كه هه موو ساتي ك خه ريكي ذيكري خوايه ... هه ميشه ذيكري نه كات ... به رده و ام به دلي هه ستي پي نه كات و ، به رده و اميش به روحي شه ييني و ، هه ست به هيز و تواناي نه كات و ، به رده و ام به دواي ره زامه نديي نه ودا نه گه ري ..

لهم فرموده‌ی‌ده‌دا پیغهمبهری خوا ﷺ باسی حالتی تاییه‌تیی نه‌کات ، وه‌ک ده‌ست نویژ گرتن له ههل و مهرجی سه‌خت‌دا و ، رویشتن بۆ مزگه‌وته دووره‌کان تا ژماره‌ی هه‌نگاهه‌کانی زیاتر بی‌ت و ، چاوه‌روانی نویژ له دوا‌ی نویژ له مزگه‌وت‌دا و ، فرمایشتی : ((فذلکم الرباط ... فذلکم الرباط ... فذلکم الرباط))^{۳۹} یش کۆتایی به فرموده‌که نه‌هینی .

((رباط)) یش بریتی‌یه له پاسه‌وانیی له که‌لینه‌کان‌دا . که‌واته مانای : ﴿ وَرَبَطْنَا عَلَىٰ قُلُوبِهِمْ ﴾ نه‌مه‌یه : به چاودێری و پارێزگاریی خوابی پشت گیریمان له دل‌ه‌کانیان کردوه . شتیکی سروشتییشه که هه‌رکه‌سی گه‌یشته وینه‌ی نه‌م (رباط) ه و نه‌م دل‌دامه‌زراوی‌یه ، شوین‌که‌وتووی حق نه‌بی‌ت و ، نازا و چاونه‌ترسیش نه‌بی‌ت ..

وینه‌ی نه‌و خه‌لکه‌ی که نه‌م جوژه نیمانه‌یان هه‌یه ﴿ إِذْ قَامُوا ﴾ هه‌ستانه سه‌ری تا ده‌نگی حق له دژی دل‌ه مردوه‌کان و له دژی لادان له ژیری به‌رز بکه‌نه‌وه . نه‌ه‌تا سارته‌ر و کامۆ و مارکۆس ، به هۆی نه‌و نه‌ده‌بی یاخیتی‌یه‌وه که گوزارشت له‌و فه‌لسه‌فه‌ی وجودی‌یه نه‌کات که پروایان پی‌ی هیناوه ، له‌ناو نه‌ده‌بی جیهانی‌دا جیی خۆیان کردۆته‌وه . له دژی هه‌موو عاده‌ت و باویکی کۆمه‌لگا و هه‌موو به‌هایه‌کی دینی و خیزانی یاخی بوون و ، به گالته‌جاریان وه‌صف کردن ..

به‌لام یاخی‌بوونی هاوه‌لانی نه‌شکه‌وت له‌و شیوازه نه‌بوو .. نه‌وان یاخی بوون ، به‌لام دوا‌ی نه‌وه‌ی که (به‌دیل) یان دیاری کرد : ﴿ رَبُّنَا رَبُّ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ ﴾ . واته یاخی‌بوونه‌که‌یان بریتی نه‌بوو له کاری رووخاندن و ریشک برین ، به وینه‌ی کرده‌وه‌ی وجودی‌یه‌کان . به‌لکو بریتی بوو له کاری بنیات نان

^{۳۹} مسلم ، الطهارة : ۴۱ ، النسائي ، الطهارة : ۱۰۶ ، الترمذي ، الطهارة : ۳۹ ، الموطأ ، السفر : ۵۵ .

و، چاك كردنه‌وه و ، كارى په‌پوه‌ندىي دروست كردن له‌گه‌ل په‌روه‌ردگارى ناسمانه‌كان و زه‌ويى‌دا ، كه هم‌موو شتىكى له ناسمانه‌كان و زه‌ويى‌دا به‌دىي هيناهه و ، جوان‌ترين شپوه‌ش ته‌قدىري كردوون . واته نه‌وان پيشه‌نگى هه‌لمه‌تىكى نوئ‌خوازىي نالوگ‌زېردن (بدىل) بوون . پاشانىش : ﴿ لَنْ نَدْعُوا مِنْ دُونِهِ إِلَهًا لَقَدْ قُلْنَا إِذَا شَطَطًا ﴾ . كه‌واته :

١ - ناتوانين جىابوونه‌وه‌يان له كومه‌لگا و په‌نابردنيان بۆ نه‌شكه‌وته‌كه به كارى هه‌لاتن سه‌ير بكه‌ين . به‌ئى ... دووركه‌وتنه‌وه و جىابوونه‌وه‌يان له كومه‌لگا‌كه‌يان وهك دووركه‌وتنه‌وه و جىابوونه‌وه‌ي ترسنۆكان نه‌بوو ، به‌لكو نه‌وه هه‌ل نه‌گرى كه كوچ كردنيان له شاره‌كه‌يان به وينه‌ي كوچ كردنه‌كه‌ي عومهرى كورپى خه‌ططاب بووبى خوا لىي رازىي بيت ، كه نه‌وه‌بوو كه‌مىك پيش كوچ كردنى چوو بۆ كه‌عبه و به خه‌لكه‌كه‌ي فهرموو : (هه‌ر كه‌س نه‌په‌وى ژنه‌كه‌ي بيته‌ژن بجات و منداله‌كانى هه‌تبه‌ بجات با دوام بكه‌وى)^{٤٠}.

به‌ئى ، هه‌لاتن بوو ، به‌لام هه‌لاتنىك له جۆرى نه‌وه‌ي كه قورشانى پيروژ باسى كردووه : ﴿ فَفِرُّوا إِلَى اللَّهِ ﴾ (الذاريات : ٥٠) . واته هه‌لاتن بۆ لاي خوا و په‌نابردن بۆى .

٢ - نه‌م جۆره ياخىي‌بوونه كه دووركه‌وتنه‌وه‌شى به دوا‌دا هات ، هۆيه‌ك بوو بۆ ره‌نگ‌دانه‌وه‌يه‌كى نوئ بۆ فيكر و بيروباوه‌ريان له‌سه‌ر كومه‌لگا‌كه‌يان له دووتوتى چه‌ندىن ته‌فسىري جۆر به جۆردا به بۆنه‌ي جىاوازىي كاته‌وه . نه‌و هاواره به جهرگه‌يان بووه هۆى شوكاندنه‌وه‌ي مېشكى خه‌لكىكى زۆرى كومه‌لگا‌كه‌يان و، نه‌رم كردنى دلى زۆرىك لىيان . نه‌وه‌بوو فيكر و بيروباوه‌ر و ده‌نگ و باسى ره‌فتارى نازايانه‌يان له زمانىكه‌وه بۆ زمانىك و ، له دلىكه‌وه بۆ دلىك

^{٤٠} الحلبي ، (إنسان العيون) الجزء الثاني : ١٨٣ - ١٨٤ .

گوازارانهوه، ههتا هه موو کۆمه لگایان گرتوه ، به وینهی کۆمه له تۆویک که له ناو گلدا بچینرین ، پاشان سهوز بن و ، گه شه بکهن و ، ببنه گۆلی گه شاهه .

۳ - نه گێرنه وه که هاوه لانی نه شکهوت که سانیکی سهر به دهستهی کۆشکی پادشا بوون . نه بووه که سیکیش سهر به دهستهی کۆشک بیته و ، واز له و ژیانه پر خۆشیی و به خسته وه ری و خۆش گوزه رانی یه بهینی که تیایا نه ژیی و ، بچی رینگایه که دژی پادشا و ههر هه موو کۆمه لگا بیته بی گرتیه بهر . نا له و کاته دا ره فتاری له و شیوه یه شتی که نه بووه که سیک دیبیتی، یان ئالوده ی بووبی . بی گومان نه م ره فتاره که له هاوه لانی نه شکهوت وه شایه وه سهرنجی خه لکیی راکیشا بۆ لایان . جا نه بجام دانی ره فتاریکی وه ها که له وه و پیش روی نه دابی له پیناوی دینیکی دیاریی کراو و فیکریکی دیاریی کراو و ، قبوول کردنی قوربانیی دانیکیش به وه پری سنگ فراوانی یه وه که به بیری که سیکیان دا نه هاتبی ، شوکاندنه وه یه کی توندی له کۆمه لگادا به ریا کرد ، که سهرنج و ورد بوونه وه ی خه لکیی بۆ لای بانگه واز و په یامه که یان راکیشا .

۴ - نه گهر هاوه لانی نه شکهوت بریاریان دابی په نا بهرنه بهر نه شکهوت و تیایا بینه نه وه ، ههتا پادشا بری و زولم و ترسی ده ولته نه میتی و ، دوا ی نه وه سهر له نوی بگه رینه وه ناو خه لک و بانگ بۆ دینه حقه که یان بکهن ، نه وا ماوه ی مانه وه یان له نه شکهوته که دا ((واته ماوه ی ۳۰۹ سال ، ﴿ثَلَاثَ مِائَةٍ سِنِينَ وَازْدَادُوا تَسْعًا﴾)) . ههر هه مووی به خواپه رستی نه نووسری بۆ یان و ، به هۆی نه تهی چاک و قوولیی نه و نه ته یانه وه ، پاداشته که ی وه رنه گرن . له بهر نه وه به ههر شیوه یه که بیته به سهر که وتوو له قه له م نه درین . چونکه که سیکی ماندوو که سهر نه خاته سهر سهرین به نه تهی هه ستان بۆ نویژی عیسا به شیوه یه کی چاکتر و له حالتهی هه سانه وه دا ، نه وه خه وه که شی به خواپه رستی بۆ نه نووسری . له بهر نه وه پیویسته خۆشاردنه وه ی هاوه لانی نه شکهوت به

شېۋەيەك سەير بىكرى كە نىھەتيان ۋەھا بوۋە جارىكى تر ، دۋاي تىك شىكانى توندوتىۋىيى كوفر ، بىگەرېنەۋە بۆ بلاۋكردنەۋەي بانگەۋازەكەيان . جا نەگەر تۆ لەسەر ژيانى خۆش گوزەرانى كۆشك و ، خەۋتن لەسەر فەرشى نەرم و شل راھاتىبى و ، ۋازت لەۋ ژيانە ھىنا و ، فەزلى خەۋتن لەسەر بەردى رەق و تەق بەدى بە سەريا و ، فەزلى ھاۋەلىتتىيى سەگىك بەدى بەسەر ھاۋەلىتتىيى كۆمەلىك خەلكدا كە بە ژن و بە پياۋۋە بە رىز و ئىحترامەۋە لەبەر دەمتدا بوەستن ... نەگەر تۆ ۋەھا بى ، ناي شىتتىكى سروشتىيى نىھە كە چاۋەرۋانى نەۋ جوړە پادا شتە بىي ؟ ... بەلى .. شىتتىكى سروشتىيە خۋاي گەۋرە پادا شىتتىكىيان بداتەۋە كە ھاۋتا بىي لەگەل قولىيى نىھتە چاكەكەياندا .

۵ - لە راستىيىشدا نەشكەۋت شوينى تەۋاۋكردنى كارى خۆ كۆك كوردنە و ، جىنگاي نەۋەيە مەۋژ خۆي تىايا بدۆزىتەۋە ... بۆچ ؟ چونكە خەبات كوردن لە دژى كوفر (بە تايبەت لەۋ كاتانەدا كە ھىچ ھاۋسەنگىيەك لە نىۋان ھىزى كوفر و ھىزى نىماندا نىھ) و ، شۆكاندەۋەي و ، پاشان زالېۋون بە سەرىدا مەگەر بە عەزمىك نەنجام بدرى كە لە عەزمى پىغەمبەرەنەۋە نريك بىت .

سەرغىي ژيانى پىغەمبەر ﷺ بەدە : نايلا نەشكەۋتتىكدا شەش مانگى بەسەر نەبرد بۆ سەرنجدان و بە خۆداچۈنەۋە لە پىناۋى تەۋاۋكردنى خۆ نامادە كوردنى پىۋىست بۆ ۋەرگرتنى ۋەھى ؟ دەش بىنن نەۋانەي دۋاي نەۋىش ھاتن ، نەۋانەي كە لەسەر بەرنامەي نەۋ رۆيشتن نەبى ماۋەيەك ژيانىان لە نەشكەۋتتىكدا بەسەر بردى . بەلى ، نىمام غەزالىي و ، نىمام سەرھەندىي و ، مەۋلانا خالىد و ، بەدەيەۋزەمان سەئىدى نوورسىي ماۋەيەك لە ژيانىان لە نەشكەۋتدا بەسەر بردۋە . ماۋەيەك بۆ خۆ كۆك كوردن و ، ماۋەيەك بۆ پىاچۈنەۋەي نەفس . ماۋەيەك كەنارگرتن بۆ كۆكردنەۋەي ۋزە و ھىز ، بۆ بەرەنگار بوۋنەۋەي نىلھاد و ، تى كۆشان لە دژى . بىرى نەم ماۋەيەش بۆ پىغەمبەرمان ﷺ شەش مانگ و ، پىنج سال يان دە سالىش بۆ نەۋلىا و

نه صفايكان ، بگره هي وايان هه بووه كه ماوهي ژياني گوشه گيري شه صت سالي
خاياندووه .

له راستيي دا هه مان شت ، له سه رده مه ميژوييه جيا جيا كان دا ، بو شه
كومه لانهش دووباره نه بيتهوه كه بزوتنهوه نوي خوازييه كان شه نجام شه دهن و ،
مرؤڤايه تيبه نه گيڙنهوه بو سه ر عه قل و ژيري خزي و ، بو سه ر شه قامي ره وتي
راست و دروستي خزي .

به لئي ، نيمه ماوهي گوشه گيري نه شكهوت به لاي هه موو نه وانوه نه بينين كه
بوونه ته نوينه ري رۆحي نه م گه نجيتهيه . مرؤڤ بو شه وهي بيته ده ر خري هه ندي له
نيعمه ته خوايييه كان و ، ئيلهامه ناسمانييه كان ، پيويسته ماوهيه ك ژياني
نه شكهوت به سه ر به ريت .

دواي پيشان داني ته مه ي پيشه وه ده ر به ري نه م مه سه له يه ، نيت و رووژاندي
هه ندي پرسيار و ، چوونه ناو چه ندين كاري چه واشه كه ره وه كه قورئان و سوننه ت
له م مه سه له يه دا ناماژهيان پي نه كردي ، وه ك دياريي كردي شويني
نه شكهوت كه ، يان دياريي كردي ناوي نه و كار به ده سه ت زالمانه و قه ومه كه يان كه
زولميان له هاوه لاني نه شكهوت كرد شتيكي راست نيه . هه ر شتي له شيوهي
نه مه به نو قلانه و پاشخواني زانياري نه ژميڙي و ، هيچ زانستيكي رۆحانيي ،
يان دلبي ، يان تاسه مه ندي ده ست رۆح و نيمان ناخات .

﴿ رَبَّنَا آتِنَا مِنْ لَدُنْكَ رَحْمَةً وَهَيِّئْ لَنَا مِنْ أَمْرِنَا رَشَدًا ﴾ وصل اللهم على
سيدنا محمد وعلى آله وأصحابه أبدأ .

﴿ وَكَلْبُهُمْ بَنَسْطُ ذِرَاعَيْهِ بِالْوَصِيدِ لَوِ اطَّلَعَتْ عَلَيْهِمْ لَوَلَّيْتَ مِنْهُمْ فِرَارًا
 وَلَمُلَمِّتْ مِنْهُمْ رُعْبًا ﴾ (الكهف: ١٨) .

هاوه لائی نهشکهوت کۆمه له گهنجیکی پالنه وان بوون که له پیناوی گه یاندنی دینه که یان دا گیانیان خسته سهر له پی دهستیان . کاتیکیش که قورنانی پیروز به شیوازه تاییه تی به په سنده که ی خۆی باسه که یان پیشکهش نه کات ، نیشارهت و ناماژی جور به جور ههتا رۆزی قیامت به خاوهن بانگه وازه کان نه دات . به لئی... له سهر بانگه وازکاران و نیرشادکاران پینویسته ، ههر له سهره تاوه ، به وینه ی هاوه لائی نهشکهوت ، به چهن دین (شحنه) ی رۆحیی خۆیان کۆک بکهن و ، بهم جوره قوناغهش دا تیپهر بکهن ..

جا ههروهک نه گونجی نه مه به به سه بردنی ماوه یه که له نهشکهوته کان دا نه نجام بدری ، وه هاش نه گونجی نه مه به ریگای نه و هاوه لانه خوا لییان رازی بی نه نجام بدری ، که به ماوه یه کی کۆک کردن و تیژکردنه وه ی هیزی رۆحییان دا له (دار الأرقم) تیپهریان کرد .

دیاره مهرج نیه لیک چوونیتی که رفیی له م باسه دا هه بیته ، چونکه رووداوه میژوویی به کان ، له چوارچیه وه کی گشتیی دا ، له چهن دین شیوازی لیک چوودا روو نه دهن .

له بهر نه وه شته گرنگه کان به نیسبهت نه وان وه ، به پیوه ریکی گه ورهش به نیسبهت نیتمه وه گرنگن ، نه مهش دوا ی تی گه یشتن یکی جوان له و بانگه وازه ی که ویستراوه بلاؤ بکریته وه و ، ته بلیغ بکری و ، په ی پی ببری . ههروه ها نه نجام دانی نه م بانگه وازه ، به و په ری هیچ نه ویستی و نیخلاصه وه ، نه مهش دوا ی به سه بردنی ماوه یه که نیعتیکاف و خه لوهت و روو له خوانان بۆ گه یشتن به و ناسته رۆحیی به پیویسته ی که توانای لی چوون و تی گه یشتن له بانگه واز و توانای ته مسیل کردنی بانگه وازیان بۆ جی به جی نه کات .

نه گهر بیینه سر نایه ته کهش نه بینین صه گه که یان له ده رگای نه شکوته که دا
 خوی مه لاس داوه و فهران به رداری پاصه وانایان و پاراستنیان له مه ترسیی
 نه نجام نه دا ، به لام یه کیتک نیه له وان و ، قورنانی پیروزیس به شیوازه
 په سنده که می خوی نهو جیاوازی په سروشتی په ده ست نیشان نه کات و نه فهرموئی :
 ﴿ وَيَقُولُونَ سَبْعَةٌ وَثَامُنُهُمْ كَاتِبٌ ﴾ واته : کاتیک باسی ژماره و کویان
 نه کات صه گه که به جیا ناو نه بات . سهره رای نه وهش کاتیک که حال و بارودوخی
 صه گه که ده رته که وی ، که به شیوه یه کی پر سام و هه بیته بو پاصه وانایی
 وه ستاوه و ، دلی کهسانی تری پی دانه که وی ، به راده یه که هر که سی له
 دووره و چاوی لییان بوایه له ترسان دا لییان هه له نه هات . نه مهش چه ندین
 دیمه نی جوان وه صف کراون .

۱ - نیستاش با هه ول بده یان به په له چاویک بهو نوکتانه دا بخشینین که نه م
 نایه ته پیروزه به نیلهام نه ی خاته دلوه : له هه موو سهرده میک دا پالنه وانان به
 وینه می هاوه لانی نه شکوت هه له نه که ون و ، که سانیکیش هه ن که په یوه ندی یان
 پیوه نه که ن و ، پیکه وه له چوارچیوه یه کی گشتی فیکر و هه ست دا رنگا نه گرنه
 بهر ، نه گهرچی له هه موو ورده کاری یه کان دا له سر هه مان ری نه بن .

۲ - به رده وام له هه موو سهرده میک دا که سانیک هه ن که نه م ژیا نه می
 نه شکوت به سر نه بن ، یان ناچاری نه م جوړه ژیا نه نه کرین . له بهر نه وه
 له سهریان پیویسته که پاصه وانایی خویان پشت گوئی نه خه ن ، چونکه له وانیه -
 دوا ی قونساغیکی دیاری کراو ، ده ست بکری به هیرش کردنه سر خویان و
 ماله کانیا ن و دامه زراوه کانیا ن . له بهر نه وه له سهریان پیویسته ته گبیری پیویست
 بکه ن ، بگره پیویسته صه گی راهینراو له بهر ده رگای ماله کانیا ن راگیر بکه ن .

۳ - پیویسته نهو جوړه صه گانه صه گی ناسایی نه بن ، به لکو له و جوړه بن که
 روو به رووی هه موو نهو مه ترسی یانه بوه ستن که له ده رده و دین و

به‌زنگاریشیان بکن و ، پیوسته بارودوخ و دیمه‌نیشیان به جوریک بیت که
ترس بخنه دلی زه‌لامه خراب ویسته‌کانه‌وه .

مرؤف به راده‌ی له‌خزگرتنی به‌ها مرؤیی‌یه‌کان مرؤفه . هدر کاتیک نه‌و
به‌هایانه‌ی له‌دهست دا نه‌وا ﴿ کالأنعام بل هم أضل ﴾ . وه‌ک نازهل وه‌هایه ،
به‌لکو گومر‌اتریش . نایه‌تیک‌ی تریش هدی‌ه که روون کردنه‌وه‌ی زیاتر به‌م باسه
نه‌به‌خشی .

﴿ وَكَذَلِكَ بَعَثْنَاهُمْ لِيَتَسَاءَلُوا بَيْنَهُمْ ۚ قَالَ قَائِلٌ مِّنْهُمْ كَمْ لَبِئْتُمْ ۗ قَالُوا
لَبِئْنَا يَوْمًا أَوْ بَعْضَ يَوْمٍ ۚ قَالُوا رَبُّكُمْ أَعْلَمُ بِمَا لَبِئْتُمْ فَابْتَغُوا أَحَدَكُمْ
بِوَرِقِكُمْ هَذِهِ ۚ إِلَى الْمَدِينَةِ فَلْيَنْظُرُوا أَيُّهَا أَزْكَىٰ طَعَامًا فَلْيَأْتِكُمْ بِرِزْقٍ مِّنْهُ ﴾

(الکهف : ۱۹) .

کاتیک که شهرحی نایه‌تی چوارده‌ه‌می نه‌م سووره‌ته‌مان کرد ، شهرحی
پاله‌وانیتیسی هاوه‌لانی نه‌شکه‌وتمان کرد . به‌لام لیتره‌دا باس له‌پاله‌وانیتیسی
دوو‌ه‌میان نه‌که‌مین . کورته‌که‌شی نه‌مه‌یه که کاتیک به‌کینکیان چوو بو بازارپی
شاره‌که تا شت بکریت ، سه‌رنجی خه‌لکه‌که‌ی راکیشا ، سا نیتر به‌جل و
به‌رگه‌که‌ی بیت ، یان به‌جوری پاره‌که‌ی ، تا نه‌وه‌بوو خه‌لکی شاره‌که - له
ریوایه‌تیکیش‌دا والیسی - که‌وتنه‌ دوای ، تا نه‌وه‌بوو هاوه‌لانی نه‌شکه‌وتیان له
نه‌شکه‌وته‌که‌یان‌دا دۆزینه‌وه .

نه‌مه بووه مایه‌ی نیمان زیاد بوونی هه‌زاره‌ها و سه‌دان هه‌زار له‌وانه‌ی
باسه‌که‌یان له‌باوک و باپیریانه‌وه گپرایه‌وه ، یان له‌کتیبه‌کان‌دا خویندیانه‌وه .

نهوه بوو نهو نيمانه يان له (علم اليقين) هوه گوزرا بو پلهی (عين اليقين) ، يان بو دواتريشى و، نه م رووداوه نهو کومه لهی به توندی هه ژاند و ، خه لکی ده ستیان دایه پيشپرکی بو وه گرتنی دین . به م جوړه قه ده ری خوایی کاری دووه می بانگه وازی بو نه م پاله وانانه ناماده نه کرد و ، کاتیکش که خو یان مال ناوایی یان له ژیانی دنیا نه کرد ، هه زاره ها که سیان بو ناسوی بانگه که یان و فیکره که یان بهرز کرده وه .

دووه م شتیکش که له م نایه ته پیروزه دا سه رنج رانه کیشی بریتی به له پاره و سامان . نه نجامه که شی هه ر چو نیک بو بیت ، نهوا پاره - واته مالی دنیا و زرق و برقی - خو یان و شوینه که یانی ناشکرا کرد . چونکه خه لکی شاره که (به ملیحا) یان - نه گه ر کپاره که نهو بووی - له ری پاره که یه وه ناسی . نیت که سه ره نجامه که به نیجایی نه بیت نه وه لوتفیکه خوایی به . به لام پاره که نهوانی ناشکرا کرد . که واته پیای فیکر و بانگه واز نه گه ر هه ز ناکات له لایه ن دوژمنانه وه ، یان له لایه ن دوستانه وه ، یان له لایه ن کومه لگا که یه وه تووشی گرتن بیت ، نهوا له سه ری پیوسته نه که تنها له خو ش ویستنی قازانج و ده ست کهوت دور بکه ویتته وه ، به لکو پیوسته له هه مو و لاوازی به کی دنیایی له و بواره دا دور بکه ویتته وه .

داخو رابوردو و چند پیای و چند سولتانی گه وره ی به خو وه دیبی بووبنه دیلی مال و سامانی غه ددار ؟ داخو چند جاریش نهو لاوازی به ی که له فیطره تی مرو ؤه دایه وه بهر هینرابی (نیستیغلال کرابی) و ، بهو بو نه وه چه ندین کومه لگا تیاجووبن و ، چه ندین نومه تیش زه لیل بووبن ؟ به لام له گه ن نه وه ش دا نیستا بلاو بوونه وه ی دین له جیهان دا پشت به پاره نه بهستی ، واته پشت به سه رمایه و پشت به پرژه بانگه وازی به کان نه بهستیت .

تکایه سه رنجی نه وه بگری که کاتی ها وه لانی نه شکوت به پاره یه کی که مه وه له مال ده رچوون ، چون ته قینه وه ی دینی دووه م له و کومه لگا یه دا رووی دا ،

لهبەر ئەوە ئەمە لایەنێکی گرنگە لەم باسەدا . واتە نابێ بابەتی سامان بەخشینی ماددیی پشت گۆی بخری ، بەلام بەو مەرجەي که دەقە ئیسلامیەکان چ نایەت و ، چ فرمودووە و ، چ هەلس و کەوتەکانی پێغەمبەر ﷺ پێشەنگ و چاوساغ بن بۆمان .

بەلێ پێویستە موسلمان کاسپی بکات و دەوڵەمەندیش بێی ، بەلام بەو مەرجەي خۆشویستنی پاره بەسەر دڵ و دەروونی دا زالّ نەبێ . بەلکو ئەو پارهیه له شوینێکی پارێزراودا دابنێ ، بە تەعبیری فەقیهەکان لەو دەور بێ که دەستی دزانی بگاتێ ، پاشان له کەلک و قازانجی نۆمەت دا خەرجی بکات . جا ئەگەر ئەو سامان بەخشینه نەبێ نایا ئەو پرۆژە گەورانە جێ بەجێ نەکرین ؟ ... کەواتە هێزی ماددیی رۆلێکی گەورەي هەبوو له بلاوکردنەوێ دینی ئیسلامی دا . لهبەر ئەمە لەم لایەنەو هەر کۆششیک بۆ دەست خستنی سامان بکریت ئەوا بە خواپەرستی له قەلەم نەدری ... بە خواپەرستی له قەلەم نەدری، ئەگەر ئەو سامانەي که به رەنج و تەقالايةکی ماددیی و فیکری زۆر کۆ کراوەتەو له پیناوی بانگەوازی بەرز و بلنددا خەرج بکری ، نەک له پیناوی هەوا و ئارەزووەکان دا .

﴿وَأَذْكُرْ رَبَّكَ إِذَا نَسِيتَ وَقُلْ عَسَىٰ أَنْ يَهْدِيَنِي رَبِّي لِأَقْرَبَ مِنْ هَذَا رَشَدًا﴾

(الكهف : ٢٤) .

ئەگەر ئەو رینگایەي که بۆ هیدایەت بۆ لای خوا مەبەستە ، بریتی بێ له گەشتنی دین بە دڵ و رۆحی مرۆف و چوونە ناویانەو و ، ویژدانی مرۆفیش ئەو دینە و هەموو پێشکەشیەکانی قبوول بکات ... ئەگەر ئەمە ئەو رینگایە بێ که

ناماژهی بۆ کراوه ، ئەوا ئەوه له یه هوودییهت و مهسیحیهت و نیسلامدا له سهردهمی جۆراوجۆردا بهدی هاتوه . بۆ نمونه : له ماوهی سالدکانی سهرگهردانیی دا (تیه) واته له ماوهی چل سالددا جووله که گهیشته ئەو ناسته رۆحیه . بهلام مهسیحیهت که به درێژایی سی صده تووشی چهرمهسهیری و چهوساندنوه بوو ، ئەویش قبول کرا و بلاوهی کرد . بهلام نهگهڕ بینه سهر باسی نیسلام نهبینین ئەو له ماوهیهکی کهمتردا ، که ماوهی بیست و سی سالد بوو ، به چاکترین شیوه قبول کرا . واته - وه که له نایهته کهدا هاتوه - هیدایهتی لهوهش چاک تر و نزیک تر بوو . لهوانهشه ئەم نایهته له بابتهی ههوالی غهیبیهوه ناماژه بۆ ئەمه بکات .

بهلام ئەو فرمانهی که له نایهتی : ﴿وَأَذْكُرُ لَكَ إِذَا نَسِيتَ﴾ دا هاتوه ئەوه بۆ ناگادارکردنوهی نهوانهیه که ذیکری (إن شاء الله) یان له یاد نهچیت ، یان نهوانهیه که سهرنج دانی نایهت و نیشانهکانی خویان له یاد نهچیت و ، له یاد و ذیکری خوا بی تاگا نهبن و ، به نایهتی : ﴿رَبَّنَا لَا تُؤَاخِذْنَا إِن نَّسِينَا أَوْ أَخْطَأْنَا﴾ (البقره : ۲۸۶) . ناگاداریان نهکاتهوه ههتا بگهڕینهوه بۆ لای و ، لهو بی تاگاییهیان به خهبر بین و رزگاریان بیت و ، پهنا بهرنهوه بۆ لای خوا و ، پێیان نهفرموی : کهفارهتی لهیادکردن و بی تاگایی ذیکری خوی بالادهسته . بهم شیوهیه و ، بهم جۆره ذیکرهی خوا و ، به گهیشته به ناستی بهرزهی هاوهلانی نهشکهوت که به ذیکری خوا کۆک کرابوون ، - به لوظفی خوی بالادهست - کورتترین ریگا بۆ گهیشته به ویژدانی کۆمهلگا دهرنهکهویت و ، سهرکهوتنیش نهچیتته ناو بازنهی چاکووستیهوه . ئەمهش نهوهیه که کۆتایی ئەم نایهته ناماژهی بۆ نهکات .

﴿ وَأَصْبِرْ نَفْسَكَ مَعَ الَّذِينَ يَدْعُونَ رَبَّهُمْ بِالْغَدَاةِ وَالْعَشِيِّ يُرِيدُونَ
 وَجْهَهُ ۗ وَلَا تَعْدُ عَيْنَاكَ عَنْهُمْ تُرِيدُ زِينَةَ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا ۗ وَلَا تُطْعَمَنَ مِنْ أَغْفَلْنَا
 قَلْبَهُ عَنِ ذِكْرِنَا وَاتَّبَعَ هَوَاهُ وَكَانَ أَمْرُهُ فُرْطًا ۝﴾ (الكهف: ٢٨) .

نهوه بوو موشریکه کانی قوره‌یش داوایان له پیغه ممبر ﷺ کردبوو که هاوه له
 هه‌زاره کانی له کۆره کانی دا دهر بکات و ، تاییهت مهنديتی و یه که می بی
 ناماده بوونی نهوان دابنی . نهوهش له وانه بوو ، که نه‌گه تاییهت مهنديته کانی
 قه‌واره‌ی کۆمه‌لایه‌تی نهوه ده‌مه به‌رچاو بگرین ، وه‌ها بیر بگریته‌وه که به‌جی
 هیئانی نهوه داواکاری‌یه نه‌بیته هۆی هیدایهت‌دانی نهوانه و ، موسلمان بوونی
 زۆریکی تریش به شوین که وتنی نهوان .. به‌لام وه‌حی ناسمانی هاته‌سه
 پیغه ممبر ﷺ (که هیشتا بریاری له‌سه‌ر نهوه باسه نه‌دابوو) تا له بریاردانی
 راست‌دا یارمه‌تی و هاوکاری بکات و ، جاریکی تریش جه‌ختی له‌سه‌ر بکاته‌وه
 که به ده‌ست هیئانی ره‌زامه‌ندی خوی بالاده‌ست بنچینه‌یه و ، زۆری و
 جه‌ندیتی هیچ بایه‌خکیان نهوه و ، نهوانه‌ی نهوه مه‌رجانه‌ی بو ناماده‌بوونیان له
 کۆری . پیغه ممبر دا‌ناوه بی‌تاگان و ته‌نها دنیا و ئاره‌زواتی دنیا‌یان مه‌به‌سته .

ئیمه چاک نه‌زانین که ئیسلام ، بی‌ته‌وه‌ی خۆی به‌سه‌ر گۆچانی هیچ رژیمی
 یان هیچ که‌سیک‌دا بدات ، نه‌توانی له‌سه‌ر هه‌ردوو پیی خۆی بووه‌ستی و ، به
 شوین که وتنی نهوه ده‌وله‌مه‌نده یان نه‌وی تر ، یان نهوه چینه‌نوروستوقراتی‌یه یان
 نه‌وی تر هیچ ناوبانگ و بلندی‌یه‌کیش به ده‌ست ناهیتی . ئیسلام ته‌نها نهوه
 دینامیکی‌یه خۆی‌یه‌ی که هه‌یه‌تی به‌سیه‌تی .. هه‌ر به‌وه‌هاتۆته بوون و ،
 هه‌میشه‌ش پیی دیته‌وه بوون ، چونکه نهوه هیزه‌ی نهوه که تیک ناشکیتری له
 خوی بالاده‌سته‌وه‌یه . که‌واته هه‌رکه‌س ده‌ستی پیوه بگری ، به‌هیز و شکست
 نه‌خواردوو نه‌بیته و ، هه‌رکه‌سیش پشتی تی بکات زه‌لیل . له می‌ژوو
 ئیسلامییش‌دا به‌لگه‌ی زۆر له‌سه‌ر نهوه هه‌ن ..

قورپه‌یش به هۆی غروور و خۆ به‌گوره زانین و خۆپه‌رستی و زولمیه‌وه نه‌مه‌ی داوا نه‌کرد ، به‌لام نه‌و هاوه‌لانه‌ی پیغه‌مبەر ﷺ که نه‌بوایه له کۆری نه‌و دوور بخرینه‌وه و لیتی بی‌په‌ش بین ، صوه‌هیب و بیلال و عه‌مار و یاسر بوون خوا لیتیان رازی بی ، که له موسلمانه‌هه‌ژاره‌کان بوون . قورپه‌یش وه‌هایان نه‌گه‌یانده که ناماده‌ی کۆری پیغه‌مبەر ﷺ نابن مه‌گه‌ر نه‌وانه له کۆری دانیشتنی ده‌ر بکات و نه‌هیتلی ناماده‌ی بین . نای چ مه‌رجیکی ناماقولته و ، چ داوایه‌کی ناپه‌سه‌ندیشه !!

سووک سه‌یرکردنی موسلمانه‌هه‌ژاره‌کان نه‌گه‌ریتسه‌وه بۆ سه‌رده‌می نوح پیغه‌مبەر سه‌لامی لی بی ، که نه‌وه‌بوو موسلمانه‌کانیان به (أراذل) وه‌سف نه‌کردن و ، داواشیان له نوح پیغه‌مبەر نه‌کرد که له خۆی دووریان بخته‌وه ، به‌لام نه‌و وه‌لامی دانه‌وه و فه‌رموی : ﴿ وَمَا أَنَا بِطَارِدِ الْمُؤْمِنِينَ ﴾ (الشعراء : ۱۱۴) . له‌به‌ر نه‌مه له فه‌خری کائیناتیش موحه‌مه‌د ﷺ چاره‌پوان نه‌نه‌کرا هه‌لس و که‌وتی پیچه‌وانه‌ی نه‌وه نه‌نجام بدات ، به‌لکو بۆ ده‌ربرینی خۆش‌ویستنیان نه‌ی فه‌رمو : (المحيا محياکم و الممات مماتکم) . هه‌تا به‌حزووری خوا گه‌یشته‌وه هه‌ر وای نه‌فه‌رموو .

* * *

﴿ أَفْتَتَّخِذُونَهُ ذُرِّيَّتَهُ أَوْلِيَاءَ مِنْ دُونِي وَهُمْ لَكُمْ عَدُوٌّ بِئْسَ لِلظَّالِمِينَ
بَدَلًا ﴾ (الكهف : ۵۰) .

هه‌ندیک به‌ پشت به‌ستن به‌ وشه‌ی ((ذریته)) وتیان : شه‌یتان ژن و مندالی هه‌یه . له‌به‌ر نه‌وه به‌ سوودبه‌خشی نه‌زانم باسی دوو بابته‌ی بچووک بکه‌ین :

۱ - هه‌تا نه‌گه‌ر شه‌یتان ژن و مندالی هه‌بی ، نه‌وه په‌یوه‌ندی به‌ جیهانیکی تره‌وه هه‌یه که به‌ ته‌واویی له‌م جیهانه‌ی نێمه‌ جیاوازه . جا هه‌روه‌ک له‌ خه‌ومان دا

نهينين وا نان نهخوين ، يان ناو نهخوينهوه ، يان نهخوش نهكهوين ، يان ژن نههينين ، نا نهمه له جيهاني خو و خهوينيندا روو نهادات كه جيهانيتكي تره . كهواته پيويسته وهچه و بهره ي شهيتان له بهر روشنايي نهمه تي بگهين . نه ي پيغه مبهري خوا ﷺ باسي نهوه ي نه كر دووه كه نيسقان رزقي جييني يه كه نه فرموي : ((لا تستنجوا بالروث ولا بالعظام ، فانه زاد اخوانكم من الجن))^{٤١} . نه فرموي : خو تان به شياكه و نيسقان پاك مه كه نهوه ، چونكه نهوه خو زراكي خوشك و برا جييني يه كاتانه . نه مهش به لگه يه كه له سهر بووني جيهانيتكي تر كه شيوه ي له م جيهانه ي نيتمه جياوازه .

٢ - پيويست ناكات وشه ي ((الذرية)) به مانا راسته قينه و حهرفي يه كه ي ليك بدهينهوه . چونكه وهك نه گونجي ماناي وهچه و بهره بگهينه تي به پي تي نهو مانايه ي كه نه ي زانين ، ههروه ها نهش گونجي به ماناي وهچه و بهره ي مرؤف بيت . لي رده دا چه ندين فه رموده ي پيغه مبهري و حهقيقه تي كؤمه لايه تي ي و ميژووي هه ن كه پشت گيري ي نه م مانايه نه كه ن . بو نسونه كاتي ك كه پيغه مبهري ﷺ نامؤزگاري ژن و مي رده نه كا بو وتني دوعايه كي ديار ي كراو له كاتي ژن و مي ردي دا ، نه فرموي نهو منداله ي كه له و ژن و مي ردي يه پهيدا نه بي له شهيتان په نادراو نه بيت .

جا له وان يه موسلمان ه كان له سه رده مي ك له سه رده مه كان دا ، كاتي كه نهو دوعايه يان نه خو يند ، وهچه و بهره يه كي پاك يان لي كه وتي تي نهوه كه خزمه تي نيسلام و موسلمانان و قورثاني كر دي . پاشان كه لهو دوعايه بي تاگا بوون ، يان كاتي ك كه له نيسلام و له ژياني نيسلامي دوور كه وتنه وه بهره يه كي شهيتاني ي بي گه يشت ، يان به وه ي خه لك بهره يه ك بي گه يشت كه نه تواني شهيتاني ش بخه له تي ني .

^{٤١} مسلم ، الصلاة : ١٥٠ ، الترمذي ، الطهارة : ١٤ .

له‌بەر ئه‌وه وای به چاك نه‌زانین وشه‌ی ((ذریة الشیطان)) به مانای مه‌جازیی لَیْكَ بده‌ینه‌وه ، چونکه نه‌گونجیّ نه‌م مانایه له‌سەر ئه‌و بنچینه‌یه تیّ بگه‌ین که مرۆڤ هه‌رچه‌نده مرۆڤه به‌لام نه‌توانیّ به وینه‌ی شه‌یتان بیر بکاته‌وه و ، به وینه‌ی شه‌یتان ره‌فتار بکات . قورنانی پیرۆزیش ئاماژه بوّ ئه‌وانه نه‌کات که ئه‌وانه ﴿ کَانُوا إِخْوَانَ الشَّيْطَانِ ﴾ (الإسراء : ۲۷) .

* * *

﴿ فَأَتَّبَعَ سَبَبًا ﴾ (الکهف : ۸۵) .

(ذولقه‌رنه‌ین) هیزی توانین و جی‌به‌جی‌کردن و ، هه‌روه‌ها هیزی ئاسان کاری پیّ به‌خه‌را بوو .. هیزیکی وه‌های پیّ به‌خه‌را بوو که به‌وه‌په‌ری ئاسانی‌یه‌وه بتوانیّ به‌سەر هه‌ر کۆسپ و هیزی‌کدا ، که بی‌نه به‌رده‌می ، سه‌ر بکه‌ویّ . له‌و نایه‌تانه‌ش‌دا که باسی (ذولقه‌رنه‌ین) نه‌که‌ن ، ئه‌وه تیّ نه‌گه‌ین که ئه‌و له‌به‌رده‌م هاوسه‌نگیی جیهان‌دا نوینه‌ری ئیسلام بووه و ، به سوپاکه‌شه‌یه‌وه به‌ره‌و ئه‌و ناوچه‌ی رووی ناوه که پر بوون له‌ ناژاوه و پشیویی و فه‌ساد و ، له‌و ناوچه‌ی پر پشیویی‌یا نه‌ش‌دا به‌نداو و به‌ریه‌ستی له‌به‌رده‌م فه‌ساد‌دا دروست نه‌کرد و ، هاوسه‌نگیی و ناشتی ده‌سته‌به‌ر نه‌کرد . واته‌یه‌کی بووه له‌وانه‌ی که خوا ده‌سه‌لاتی سه‌رزه‌ویی پیّ داوه و ، بنه‌ره‌تیکیش بووه بوّ هاوسه‌نگیی له‌ نیوان ده‌وله‌تان‌دا . له‌به‌ر ئه‌وه خوای گه‌وره هه‌موو ئامیر و هۆیه‌کی پیّ به‌خشیوه ، که توانای نه‌نجام‌دانی ئه‌و نه‌رکه‌ی سه‌رشانی پیّ به‌خه‌شن و ، نایه‌تی : ﴿ وَءَاتَيْنَاهُ مِنْ كُلِّ شَيْءٍ سَبَبًا ﴾ (الکهف : ۸۴) . یش پشتگیری نه‌م مانایه نه‌کات .

(ذولقه‌رنه‌ین) یش نه‌ی‌زانیی حیکمه‌تی پیّ به‌خشیینی نه‌م توانایه و ، نه‌م ده‌ست رویشنه‌ زۆره چی‌یه ، بۆیه نه‌ویش تا دوا مه‌ودا نه‌وانه‌ی له‌ پیناوی به ده‌ست هیتانی ره‌زامه‌ندیی خوایی و ، له پیناوی جی‌به‌جی‌کردنی هاوسه‌نگیی

سەرزەوییەدا بە کار ھینان . بەمە بووہ پیاوی ھەلگری فیکر و مەبدەء و ،
نەوہش کە بۆی رام کرابوو لەو پیتاوەدا بە کاری ھینا .

* * *

﴿ حَتَّىٰ إِذَا بَلَغَ مَطْلِعَ الشَّمْسِ وَجَدَهَا تَطْلُعُ عَلَٰی قَوْمٍ لَّمْ يَجْعَلْ لَهُم مِّن
دُونِهَا سِتْرًا ﴾ (الكهف : ۹۰) .

کاتیک کە (ذولقەرنەین) خوا لیتی رازیی بیت لە خۆرئاواوە رووی لە
خۆرھەلات نا ، وەک لە وەسفی ئەو خەلکەدا دەرئەکەوی کە لەوی دیتنی ، ئەگاتە
ئەفریقا . ئەو خەلکە لەوی خانوو بەرھیان نەبوو و ، نەشیان نەزانیی خۆیان
داپۆشن ، بەلکو بە رووتیی نەسوورانەوہ . واتە لە ھەموو دیاردەبەکی
شارستانی بە دوور بوون .

ھەرەھا ئەتوانین ئەم مانایەیی خوارەوہش لەم ئایەتانە دەرپھینین ، کە بریتی یە
لەوہی کە کاتی (ذولقەرنەین) دەستی دایە گەشت بەرەو خۆرھەلات ، گەیشتە
شوئینیک کە ھیچ بەرہەستیک لە گرد یان چیا یان دار و درەخت لەبەردەم تیشکی
خۆردا نەبوو . واتە ئەو خەلکە ھەر لە خۆر ھەلاتنەوہ ھەتا خۆر ئاوابوون تیشک
و گەرما ی خۆر لیتی ئەدان ... یان جل و بەرگیکیان نەبوو کە لە تیشک و
گەرما ی خۆر بیان پارێزێت . تا ئیستاش لە ھێلی ئیستیوادا ، یان لە ناوچە
گەرمەکانی بیاباندا چەندین نەتەوہ ھەن کە بە رووتیی یان نیوہ پرووتیی
نەسوورپنەوہ . واتە نە داپۆشەریکی سروشتی یان ھەبوو و ، نە خانووبەرە و ، نە
جل و بەرگیکی نەوتزیان بە پیتی جل و بەرگی نەمپۆ ھەبوو ، بەلکو چەند
نەتەوہبەکی سەرھتایی و ھیچ نەزان بوون .

* * *

﴿ قَالُوا يَبْنَؤُا الْقَرْيَاتِ إِنْ يَأْجُوجَ وَمَأْجُوجَ مُفْسِدُونَ فِي الْأَرْضِ فَهَلْ نَجْعَلُ لَكَ خَرْجًا عَلَىٰ أَنْ نَجْعَلَ بَيْنَنَا وَبَيْنَهُمْ سَدًّا ﴾ (الكهف : ٩٤) .

لهوانديه نهم بهنداوه بهنداوی چین ، یان بهنداوی (دمیركابی) له قهفقاسیا ، یان بهنداویك بیټ له شوینیکی تردا .. بهلام دواى هاتنی پیناسه‌ی نهم بهنداوه له نایه‌ته‌کانی داهاتوودا ، قسه‌کردن ده‌باره‌ی بهنداویکی دیاری‌ی‌کراو شتیکی گران نه‌بیټ . هه‌تا نه‌گه‌ر نه‌و بهنداوه‌ش هه‌بئ نه‌وا دیاری‌ی‌کردنی شوینه‌که‌ی پیوستی‌ی به لی‌کۆلینه‌وه‌یه‌کی ورد نه‌بیټ . له‌به‌ر نه‌وه پیوسته‌سه‌رنجی خه‌لك بۆ لای نه‌و که‌سانه رابکیشری که وان له پستی بهنداوه‌که‌وه ، زیاتر له‌وه‌ی بایه‌خ پی‌دان ناراسته بکری بۆ لای خودی بهنداوه‌که . جا وا ده‌رنه‌که‌وی که نه‌و خه‌لكه له خیر و بی‌وه‌یی‌دا بی‌ننه‌وه ، ماده‌م ده‌ستیان به‌به‌ها مه‌عنه‌وی‌یه‌کانیانه‌وه گرتبی و ، بتوانن فیتنه‌ی یه‌نجووج و مه‌نجووج قه‌ده‌غه بکه‌ن ، یان به‌لایه‌نی که‌مه‌وه بتوانن سنوور بۆ نه‌و زیانانه‌ دابنن .

نیمه‌ وای بۆ نه‌چین که له‌سه‌رمان پیوسته له‌چیرۆکی (ذولقه‌رنه‌ین) دا به‌ دواى چن‌دین حوکی گشتی‌ی‌دا بگه‌رین ، وه‌ك مه‌رجه‌کانی مانه‌وه و به‌رده‌وامی‌ی ده‌ولت و ، مه‌رجه‌کانی سه‌رۆکی ده‌ولت ... تد ، خۆ به‌ پی‌چه‌وانه‌ی نه‌وه‌شه‌وه نه‌وا نیمه‌ ته‌ن‌ها رووداوی‌کمان له‌ دوو توپی میژوو‌یه‌کی دووردا گیراوه‌ته‌وه . نه‌مه‌ش نه‌و مانایه‌ نه‌به‌خشی که نیمه‌ نه‌توانن سوودی‌کی زۆر له‌ قورشان وه‌رگیرن ، یان نه‌و سووده‌یه‌کجار که‌م نه‌بیټ .

شتی‌کی تریش هه‌یه و پیمان خۆشه‌ ناماژه‌ی پی بکه‌ین ، که بریتی‌یه له‌وه‌ی که (ذولقه‌رنه‌ین) - که نوینه‌ری عه‌داله‌ت و راست په‌ویی بووه له‌ سه‌رزه‌ویی‌دا - یارمه‌تی ده‌سته‌وسانه‌کان و ماف پی‌شیل کراوه‌کانی داوه . نه‌گونجی نه‌و سته‌م

لیکراوه دهستهوسانانه تورک بووین ، یان نوممه تیکی تری ستهم لیکراو بووین .
 ستهم کار و خرابه کاره کانیش قومی یهنجووج و مهنجووج بوون . (ذولقهرنهین)
 یش له وهستان له بهردهم نهو خرابه کاره توغیان کهرانه دا ، که دوژمنی دین و
 شهرهف و نوممتن ، هیچ دوودلی یهکی نه نواند . لهو باره شهوه میژوو دووباره
 نه بیتهوه و ، نه واندهش که له هموو سهرده میکه دا خوا کاروباری سهرزه وی یان پی
 نه سپیری هاووینهی نهو ستهم کارانه له سنووری خو یان دا نهو هستینن ، ﴿ حَتَّىٰ
 إِذَا فُجِّتَ يَأْجُوجُ وَمَأْجُوجُ وَهُمْ مِّنْ كُلِّ حَدَبٍ يَنْسِلُونَ ﴾ (الانبیاء : ۹۶) .
 واته : نهو بهنداوه به هیزه توند و تۆله دائه رمی و ، فسادکاره ستهم کاره کانیش ،
 که له وهچه و بهرهی نهو کومه له ستهم کاره ن ، دست نه دهنه بلاوه کردن له
 هموو دهشت و دهر و ولایتیک دا ..

﴿ قُلْ إِنَّمَا أَنَا بَشَرٌ مِّثْلُكُمْ يُوحَىٰ إِلَيَّ أَنَّمَا إِلَهُكُمُ إِلَهُ وَاحِدٌ ﴾ (الکهف : ۱۱۰) .
 واته له باره یه بدیی هیئانهوه و ، له روانگهی ریژه مانهوه بۆ پهرستراو هیچ
 جیاوازی یه که له نیوانان دا نیه . به دارشتنیکی تریش بۆ زاتی خوایی دهر باره ی
 نزیکیی لیئانهوه و حوکمی به سهرمان دا و ، له روانگهی دووریمانهوه لیتی و
 به ندایه تیمان بۆی .
 به لئی ! ... له غهیری خوی پاک و بالادهست هیچ که سیکی تر نیه نه وهنده
 بلند و بی ناتاج بیت ، به جوژی که نیمه ملی به ندایه تیبی بۆ که چ بکهین و ، هیچ
 به دبی هیئراویکیش نیه نه وهنده بچووک و سووک بیت ، به جوژی که له بهردهم
 هیچ که سیکی تر دا له غهیری خوا بجه میتتهوه و زه لیلی بنوینی ..
 به دارشتنی به دیعوززه مانی نورسییش :

((ھەروەك ھەموو مەوجودات لە بارەى دوورى يانەوہ لەوہى كە مەعبود بن يەكسانن ، ھەروا لە بارەى ئەوہش كە مەخلوق بن يەكسانن)) .^{٤٢}

لە ھەمان كاتدا ئەم نايەتە پەرچ و وەلامە لەسەر ئەو زیادەپەرەوىيەى كە دەرھەق بە چەندين پيغەمبەرى بەريز ، وەك عيسا و عوزەير سەلاميان لى بى ، ئەنجام دراوہ كە ئەوھبوو بۆ پاىھى خوايەتیی بەرز كرابوونەوہ . بى گومان شتيكى سروشتىيە كە مرۆڤتيك - بە تايبەت ئەگەر پيغەمبەرىكى بەريز بيت - جوړە نزيكىيەكى لە خاوە ھەبيت ، بەلام ئەو نزيكىيە نايەتە بەلگە و پاساو بۆ بەرزكردنەوہى ھەر مرۆڤتيك بۆ پلەى خوايەتیی . جا لەبەر ناگادار كړدن بۆ ئەم كارە وردە پيغەمبەر ﷺ - سەرھراى كەمالتي زۆر و زەبەندەى - ئەفەرموي : (انني بشر مثلكم) . منيش مرۆڤتيكم وەك نيوہ ، بەلام جياوازييەك لە نيتوان من و نيوہدا ھەيە كە ئەويش ئەوہيە من (يوحى ايلي) وەحيم بۆ ديت . بەلام خواتان ھەر يەك خوايە . واتە لە دوو توپى ئەم جياوازييەنەدا جەخت لەسەر يەكسانیی لە بەنداىەتیی دا ، لەبەردەم يەك مەعبوددا ، كرايەوہ . بەم جوړە ئەبينن ئەم نايەتە سەرھراى ئەوہى كە پەرچە بۆ ئەوانەى عيسا و عوزەيريان سەلاميان لى بى گەياندبوونە پلەى خوايەتیی ، لە ھەمان كاتدا موسلمانانیش لە پلەى راستەقينەى پيغەمبەرى بەريزمان ﷺ ناگادار ئەكاتەوہ .

* * *

^{٤٢} كليات رسائل النور ، اللمعات ، الجزء الأول ص ٦٤٢ .

﴿ وَإِنِّي خِفْتُ الْمَوَالِيَ مِنْ وَرَائِي وَكَانَتِ آمْرَاتِي عَاقِرًا فَهَبْ لِي مِنْ لَدُنْكَ وَلِيًّا ﴾ (مەریم : ۵) .

تەفسیرکردنی داواکاری کورێک لەلایەن زەكەریاوە سەلامی لى بى له پەروردگاری ، بەوەی که قەدەری خواىی بە دل نەبووبى و لى ناپازىی بووبى؛ شتىكى راست نیه . چونکه چەندین کار هەن که لەسەر ئەو داواىیە وەستاون . یەكەم زەكەریا سەلامى لى بى پىغەمبەرىكى خاوەن پەيامە بۆ سەر بەنى ئیسرائیل رەوانە کراوە ، بەنى ئیسرائیلیش هەتا ئەو رۆژە لە کاروبارى دینیش و دنیاى دا پىغەمبەران نوێنەرییان نەکردن . خۆ هەلس و کەوت و رەفتارى بەنى ئیسرائیل ، کاتیک که طالوت بە پادشا و بە فرماندەیان هەل بژیرا ، بەسە بى هیننەو یاد . (سەیری سوورەتی (البقرة : ۲۴۷) بکە) . لەبەر ئەوە زەكەریا سەلامى لى بى ئەوە نەترسا که بەنى ئیسرائیل دان بەو کەسەدا نەنێن که دواى ئەو دیت و ملی پى نەدەن . ئەمەش لىک ترازانى گرتى یەكیتى نیتوان بەنى ئیسرائیلی نەگیاندا .

نەشتوانین لە گۆشەیهكى ترهوه سەیری ئەم نایەتە بکەین :

مرۆڤ بە هەموو کارىكى دىناىی تاقىی کراویە . جا نەتوانین ئىبراهیم پىغەمبەر و زەكەریا پىغەمبەر سەلامیان لى بى وەك نمونە بهیننەو . ئىبراهیم پىغەمبەر سەلامى لى بى حەزىكى شاراوى لە دلدا بوو، که ئەوەبوو ئەو حەزەى بە پىخۆشبوونی مژدەى پىخەشىنى منداڵ ، که مەلانىکەتەکان پىیان دا ، بە ناشکرا دەرکەوت . بەلام زەكەریا سەلامى لى بى بە ناشکرا لە پەروردگارى پاراىیەو و داواى لى کرد که کەسىک لە دواى بەجى بىنى ، و قورئانىش ئەم دوعاىی هیناوه . جا بە پىسى حکمەتى خواىی ئەم دوو

پیغهمبیره به جووته کوره که بیان تاقیی کرانه وه و ، هدر وه ک پارانه وهی نهینیی ناسان تر بیّت ، نه وه بوو نیبراهیم سه لامی لیّ بیّ به داوای سه برپینی کوره که ی تاقیی کرایه وه . به لامّ زه که ریا سه لامی لیّ بیّ چونکه داواکه ی به ناشکرا بوو ، نه وه به تاقیی کردنه وهی توندتر تاقیی کرایه وه - نه گهر چیی سدره نجامه که ی به خیر ده رجوو - که نه ویش بریتی بوو له سه برپانی زه که ریا و به حیای کوری سه لامیان لیّ بیّ له لایهن قومه که یانه وه . جا توندیی تاقیی کردنه وه ها ورپوّه یه له گه لّ پله ی نزیکیی له خواوه . نه م دوو پیغهمبیره ش هدر دوو کیان له وانه بوون که له خواوه زور نزیک بوون ، له بهر نه وه تاقیی کردنه وه که شیان یه کجار توند و سهخت بوو .

ههروه ها پارانه وه و داواکه ی زه که ریا سه لامی لیّ بیّ له م نایه ته دا ، تا وه چه یه که له داوای به جیّ بیّنی ، له ترسی نه وه یه نه وه کو به ته نیا بیّنیته وه و ، له که س و کاری یارمه تیی دهر و پشتیوانی کی نه بیّت بوّ کاروباری دین و دنیای . له بهر نه وه نه بیّنین سووره تی (آل عمران) دوعا که ی توّمار شه کات : ﴿ قَالَ رَبِّ هَبْ لِي مِنْ لَدُنْكَ ذُرِّيَّةً طَيِّبَةً ﴾ (آل عمران : ۳۸) . ههروه ها نه م دوعا یه ش له سووره تی (الانبیاء) : ﴿ رَبِّ لَا تَذَرْنِي فَرْدًا وَأَنْتَ خَيْرُ الْوَارِثِينَ ﴾ (الانبیاء : ۸۹) . واته داوای وه چه یه کی له پشتی خوئی کردوه تا له کاروباری پیغهمبیره یه تی دا و له بریی خانه واده یه عقوب میرات گری بیّت .

پیغهمبیری به پرّیزیشان ﷺ نه فرموئ : ((إنا معشر الأنبياء لا نورث ، ما تركناه صدقة)) .^{۴۳} نه فرموئ : نيمه ی کۆمه لی پیغهمبهران میراتمان له داو به جیّ نامیّتی بوّ که س و کارمان . هه رچییمان له داو به جیّ ما صده قه یه . واته پیغهمبهران سه لامیان لیّ بیّ هیچ خه م وخه فه تی کی میرات بوّ منداله کانیان یان بوّ خزمه کانیان له دلّیان دا نیه . له بهر نه وه نه م دوعا یه لیّره دا (وأنت خیر

^{۴۳} البخاري ، الإعتصام : ۵ ، مسلم ، الجهاد : ۵۱ ، ۵۲ ، ۵۴ ، ۵۶ ، الخمس : ۱ ، النفقات : ۳ ،

فضائل الصحابة : ۱۲ ، الفرائض : ۳ .

الوارثین) بۆ پاراستنی میراتی پیغهمبهرایه تی یه ، که بریتی یه له دینی خوا .
 نه وه بوو خوای (خیر الوارثین) یش به نیحسان و فهزلی خزی نهو دو عایه ی گیرا
 کرد و داواکه ی جی به جی کرد . نه وه بوو خوای بالاده ست - بۆ ده رخستنی
 شکۆداری و مه زنی خۆی - پیاویکی پیر و ئافره تیکی به سالدا چوو نه کاته
 په رده یه ک بۆ نیحسان و فهزلی خزی ..

بۆ نه وه ش که هه ست بکری خوای گه وره خزی میرات گری راسته قینه یه نهوا
 نه وه ی که به ریگه یه کی هه لاویژن و ئاناسایی به خشیی ، به هه مان شیوه به
 ریگه یه کی ئاناسایی بر دیه وه بۆ لای خۆی .

﴿ فَأَخَذَتْ مِنْ دُونِهِمْ حِجَابًا فَأَرْسَلْنَا إِلَيْهَا رُوحَنَا فَتَمَثَّلَ لَهَا بَشَرًا سَوِيًّا ﴾

(مریم : ۱۷) .

مه ریم سه لامی لی بی له خیزانه که ی که ناری گرت و له شوینیک دا بریاری
 گۆشه گیری دا . نهو به که نارگرتن و گۆشه گیری وازی نه هینا ، به لکو له نیوان
 خزی و خیزانه که ی دا په رده یه کی راکیشا . جا وه که نه گونجی هۆی راکیشانی نه م
 په رده یه نه وه بی که سانی تر له م شوینه چۆله بی ده نگه دا هه ست به حالی ئافره ت
 نه که ن و ، له بهر پیوستی ئافره ته که ش بی بۆ پاک و خاوین کردن ، هه روه ها
 نه شگونجی هۆی نه وه بی مه ریم پیتی خۆش بووی له که ش و هه وایه کی هیمن و
 بی ده نگه دا خوا په رستی بکات ، تا بتوانی له و خوا په رستی و نویژه ی دا به
 جوانی ورد ببیته وه ..

جا له نه نجامی نهو پاکژی یه ماددی و رۆحی یه دا که مه ریم له قوولایی
 رۆحی دا ههستی پی نه کرد و ، به پیتی فه رمایشتی ((الطَّيِّبَاتُ لِلطَّيِّبِينَ)) و له و
 که ش و هه وایه پاک و خاوینه دا ، (رۆح) ی لی ده رکه وت و هاته لای . نه وه بوو

مرۆڤایه‌یتی سهر له نوێ به‌مه نه‌بووژایه‌وه و ، نه‌م ژیانه تازه‌وه‌بووه‌ش هه‌تا رۆژی قیامه‌ت نه‌خایینه‌ی .

نه‌م (روح) ه چیی بوو ؟ زۆریه‌ی ته‌فسیره‌کان نه‌لێن وشه‌ی (روحنا) که له‌م نایه‌ته‌دا هاتوو ه‌تا ماژه‌ بو جیبریل نه‌کات سه‌لامی لی بێ . جا له‌ دیاری کردنی نه‌و که‌سه‌دا که (روح) پیتی مه‌به‌ست بێ جیاوازی هه‌یه و ، سنووری ئیحتیما له‌ کانی‌ش له‌ چوارچێوه‌ی جیاوازی تێپه‌ر نه‌کات و ، تا نه‌و راده‌یه‌ش فراوانه‌ که جیی رۆحی پێغه‌مبه‌ریشمانی ﷺ تیدا بێته‌وه . به‌لێ ! ... نه‌مه‌ش ئیحتیمالی هه‌یه ، چونکه مه‌ریه‌می پاک‌داوێن سه‌لامی لی بێ ئافره‌تییکی یه‌کجار پاک‌داوێن و یه‌کجار ره‌وشت جوان بوو . له‌به‌ر نه‌وه هه‌یج نه‌ندیشه‌یه‌ک که بگوئجی نه‌و پاک‌داوێنی و نه‌و ره‌وشت‌به‌رزیه‌ له‌که‌دار بکات به‌ دلێ دا نه‌هاتوو و ، نه‌ش نه‌بوو شتی وای به‌ دلدا بێت و ، جگه له مه‌حره‌می خۆیشی نه‌نه‌بوو هه‌یج که‌س سه‌یری بکات . نه‌و مه‌حره‌مه‌ش پێغه‌مبه‌رمانه ﷺ ، چونکه له‌ یه‌کی له‌ فه‌رموده‌کانی دا ئاماژه‌ی بو‌ نه‌وه کردوو که مه‌ریه‌می نیکاح کردوو .^{٤٤} له‌به‌ر نه‌وه یه‌کینکیش له‌و ئیحتیمالانه‌ی که به‌رچاو گیراون نه‌گوئجی نه‌وه بێت که نه‌و رۆحه‌ی هاتبێته‌ لای مه‌ریه‌م رۆحی پێغه‌مبه‌رمان بووبیت . به‌لام نه‌مه‌ شتیکی قه‌طعی نیه و ، هه‌ر ئیحتیمالنکیش به‌ به‌لگه‌ به‌هێز نه‌بیت ، هه‌ر به‌ ئیحتیمالی نه‌مینیته‌وه .

* * *

﴿ يٰلَيَّتِي مَتَّ قَبَلْ هٰذَا وَكُنْتُ نَسِيًا مِّنْسِيَا ﴾ (مريم : ٢٣) .

هه‌ندێ رسته هه‌ن که هه‌موو مرۆڤنیک - به‌ پیتی هه‌لسه‌نگاندنی تايه‌ته‌یی خۆی - له‌و مه‌سه‌لانه‌دا که یه‌کجار به‌ مه‌ترسی‌دار و گه‌وره و گرنگیان نه‌بینی ، به‌

^{٤٤} کنز العمال لعلي المتقي ١١ / ٤٢٤ .

کاریان نه هینتی . بۆ نمونه دو عایه کی نه بویه کری صدیق خوا لیتی رازی بیت
هیه - نه گهرچی به پیتی زانستی فرموده لاوازه - تیا یا داوا له خوا نه کات که
جهستی نه ونده گهوره بکات که دۆزهخ پر بکاتهوه و ، جیتی که سیتی تری تیدا
نه بیتتهوه .

یان وهک به دیعوززه مانی نورسیی نه لیتت :

((نه گهر سه لامه تیی نیمانی نومده کهم ببینم ، نیت من رازیم له ناو ناگری
دۆزهخ دا بسورتیم ، چونکه کاتیک که جهستم نه سوتی ، دلم له خوشی و
بهختیاری پر نه بیت)) .

نهم جۆره مهسلانه به لایانهوه نه بنه فیکر و ههست . جا له بهر نه وهی که
پاک داوینیش به لای مه ریه مه وه بوو بووه فیکر و ههستیکی به هیتز ، نهوا نهو
پاگانده و قسه هیچ و پووچانهی که ده ربارهی نهو نهوتران نازاریکی زۆریان پی
که یاند ، به رادهیهک که ناواتی خواست بر دایه و له بیر بچوايه تهوه ..

به لئی ! ... مه ریه نمونهی پاک داوینیی بوو و ، بهرگهی نه نه گرت گولینکی بۆ
فری بدری ، چ جای بوختان کردن بۆ شهرف و پاک داوینیی به کهی !! له بهر نهوه
له کاتی نارچه تیی ساته به که مه کانی نهو شوکاندنه وه تونده دا که بهر نه نگاریان
بووه وه و ، لهو کاته دا که نهی نه توانیی ژیر بیژی خزی به کار بهینتی تا کاریگه ریی
نهو شوکاندنه وه به کهم بکاتهوه ، نهو ناواتی خواست ، ههروهک گه یشتنه وه به
حزوری خوی بالادهست له ناو کرۆکی نهو ناواته دا بوویت و ، نه غمامیکیش
بوویت بۆی .

له راستیی دا نهم جۆره فرمایشته نه ، وهک فرمایشته کهی نه بویه کری
صدیق خوا لیتی رازی بی که چاوی له بالندهیهک نه بی به سهر دره ختی که وه و
ناوات نه خوازی وهک نهو بهری دره خته بیت که نهو بالندهیه کونی تی نه کات و ،
وهک فرمایشته کهی عومهری کوری خه ططابیش خوا لیتی رازی بیت که سهیری
پووشکه به کی نه کرد به دهستی وه و ناواتی نه خواست که نهو پووشکه بوایه و ،

فرمایشتیکی تریش که ناواتی نه خواست دره ختیك بوايه و خه لك بیان برپایه تهوه .

نهم وتانه چند وتهیه کن و ، لهو ساتانه دا وترارون که بیژره که بیان هستی کردوه له ژیر چندین پهستانی یه کجار گهوره دایه ، به راده یه ک که بهرگی نه گرتون .

* * *

﴿ إِنَّ الَّذِينَ ءَامَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ سَيَجْعَلُ لَهُمُ الرَّحْمَنُ وُدًّا ﴾

(مریم : ۹۶) .

نهو نیمان دارانهی که کردهوه چاکه کان نه نجام نه دهن ، نه وانه له لایه نینس و جین و مدلائیکه ته کانهوه خو شه ویست نه بن ، نه گهرچی بو خو شه ویست کردن به لای خه لکه وه هیچ کاریکیان نه کردبی .

له زمانی عه ره بیی دا (کردار) نوئ بوونه وه نه گه یه نی و به لگه یشه له سه ری . وشه (آمنوا) ش کرداره . که واته نیمان داران دوا ی نیمان هیتانیان نازانن بوهستن ، بگره بهرده وام خو یان و نیمانه که بیان نوئ نه که نه وه ، نه ویش به دوزینه وه یه کی نوئ و ، فیکریکی نوئ و ، سه رنج دانیکی نوئ . به مه بهرده وام روو له ناسو نوئ و پیشکه وتوه کان نه نین . هر به وه شه وه نا وهستن ، به لکو (وعملوا) ، واته نهو کرده وانه نه نجام نه دهن که له گه ل نیمانه که بیان دا نه گو نجین . واته : ته مه نیان له نه نجام دانی کرده وه چاکه کان دا به سه ر نه بن . که واته نهو خه لکه نیمان داره ، پاشان نهو خه لکه نه نجام ده ری نهو کارانه که خوا پتیا ن رازی به و ، له وانیشی داوا کردوون ، یه کم جار خو شه ویستی خوی بالاده ست و ، پاشان خو شه ویستی خه لکی یان ده ست گیر نه بی . واته ﴿ سَيَجْعَلُ لَهُمُ الرَّحْمَنُ وُدًّا ﴾ . نه م فرمووده یه ش نه م کاره به ته وایی روون نه کاته وه . نه وه تا پیغه مبه ر ﷺ نه فرموی :

(إِذَا أَحَبَّ اللَّهُ الْعَبْدَ نَادَى جِبْرِيلَ إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ فُلَانًا فَأَجِيبُهُ فَيُحِبُّهُ جِبْرِيلُ ،
 فَيُنَادِي جِبْرِيلُ فِي أَهْلِ السَّمَاءِ إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ فُلَانًا فَأَجِيبُوهُ فَيُحِبُّهُ أَهْلُ السَّمَاءِ ، ثُمَّ
 يُوَضِّعُ لَهُ الْقَبُولَ فِي الْأَرْضِ ...)^{٤٥}

نه فەر مەوی : ئەگەر خوا بەندە یەکی خۆش ویست ، بانگ ئەکاتە جیبرییل و
 ناگاداری ئەکات کە خوا فلانە کەسی خۆش ئەویت ، تۆش خۆشت بوی ، بەمە
 جیبرییلیش خۆشی ئەوی . پاشان جیبرییل بانگ ئەکاتە دانیشتوانی ئاسمان کە خوا
 فلانە کەسی خۆش ئەوی ، ئیوەش خۆشتان بوی . بەمە دانیشتوانی ئاسمان
 خۆشیان ئەوی ، پاشان لە سەر زەوییش دا وەر ئەگیریت ..

لە راستیی دا خۆشەویستی هەمیشە لە خواوە دەست پێ ئەکات ، پاشان
 لەووە دیتە خواوە بۆ ئاسمان و ، پاشانیش بۆ زەوی و ، چوار دەوریان ئەگری .
 ئەمەش یان یە کەم جار بە بەدیی هێنانی هۆیەکانی خۆشەویستی لە لایەن خوای
 بالادەستەو ئەبیەت و ، خۆشەویستی یان لە سەر بینا ئەکات ، یان وە ک پێشەکی یە
 کری ئەک - بە بۆنە ی ئەووە کە لە ئاین دەدا لە سەری ئەبن - یە کەم جار خۆشی
 ئەوین ، پاشان روونان بەرەو خێر و ، بەرەو جوانیی و ، بەرەو کردەووە چاکە کان بۆ
 دلەکانیان ئاسان ئەکات . جا لە هەردوو بارە کە دا ئەبینین نیەتی چاک بنچینە یە
 و ، سەرچەمە ی سەرەکییش بریتی یە لە خۆشەویستی خوایی .

ئەمڕۆش ئەگەر چیی باس کردنی ئەم جۆرە نیعمەت پێ بەخشینە دەرپرینتکی
 گومان لی کراوە . بەلام سەربازەکانی ئیمان کە لە چەندین ولاتی جیهان دا
 خزمەتەکانیان پێشکەش ئەکەن ،^{٤٦} شیاوی ئەو نیعمەت پێ بەخشینەن و ، بۆ

^{٤٥} البخاري ، بدء الخلق : ٦ ، الأدب : ٤١ ، التوحيد : ٣٣ ، مسلم ، البر : ١٥٧ ، الترمذي ، تفسير سورة
 مريم : ٣١٦ .

^{٤٦} ئەوانە ی کە لکیان لە موحازەرە و کتیبەکانی دانەر وەرگرتوو ، لەو قوتابجانه زۆر و زەبەندانە دا ، کە لە
 زیاتر لە دوو سەد ولاتی جیهان دا کردەویان ئەتەرە ، خەریکی فرمان بەری فێرکردن و تیگەیاندن و نیرشاد
 کردن و ، دانەریش ناماژە بۆ ئەو ئەکات . (وەرگێری عەرەبی) .

ئەوان عەینی حەقیقەتە . جا ئەگەر ئەو بە چاک قبوڵ کردنەى که ئەو سەربازانەى
 خزمەت لە ولاتە جۆربە جۆرەکانى جیھاندا دەستى ئەخەن بە وردیى سەرنج بەریت
 ، ئەوا هیچ کەس گومانى لەوە نابى که من لە وەسف کردنیاندا راست ئەکەم .
 چۆن نا ، ئەوان لە دەشتەکانى ناسیای ناوەرەستەو بە ناو ولاتە یە کەرتووەکانى
 ئەمریکا و ، لە ئەوروپاوە بە باکووری ئەفریقا و ، بە باسفیک و ئوستورالیا
 خەریکی خزمەتن . نایندە کەفیلی حوکم دانە بەسەر ئەم خزمەتانەدا که ئەو
 سەربازانە ، چ لە بارەى چەندىتى یەو و چ لە بارەى چۆنىتى یەو ، بە ناوی
 ئومەتە کەمانەو و ، بە بەرژووەندىی مەرقایە تىیش ئەنجامیان ئەدەن . خو ئەگەر
 تەنها لە بارەى بلا بوونەو هوى جوگرافى یانەو کاریان هەل بەسەنگىتیت ، ئەوا خۆت
 پى ناگىریت ئەلئیت : ((ئەگەر خواى بالادەست خو شویستنى ئەمانە ئەخاتە دلى
 دانىشتوانى ئەم ولاتانەو ، ئەوا بەم شتووە چاکە قبوڵیان ئەتەکردن)) ..

ئەم دۆستانەتان لەم سەردەمە سەختەدا ، کە پریەتى لە کارەساتى یەک لە
 دواى یەک و ، گىروگرتى بە دوا یەکدا هاتوو ، دەستیان بە دینە کەیانەو گرتووە
 و ، جگە لە خزمەتى ئەم دینە هیچ مەبەستىکى تر بە خۆیان پى نازانن و ، بە
 پى ئەوێش ژيانیان رىک خستوو . ئەوان لە کاتى هەلسان و دانىشتنیاندا و لە
 کاتى سەیران و هات و چۆیاندا ، یان لە کاتى خواردن و خواردنەو یاندا ئەلین :
 (پەروەدگار ! ... چۆن بتوانم رەزامەندىت بە دەست بەیتم ؟) . بەردەوام بىر
 لەمە ئەکەنەو .. لەبەر ئەو زۆرىک لە هاووێنەى ئەمانە بە ناست و پلە
 جیاوازه کانیانەو ... بە پیاو و ئافرەتیانەو ... بە گەنج و بە سالدەو چوو و بە
 پیریانەو ، کاتیک کە لەسەر یەک فیکر و یەک چالاکیى کۆبوونەو و یەکیان
 گرت ، واتە بە پى دەربىرنى نایەتە پىرۆزە کە ، کاتى کە ئیمانیان هینا و
 کردەو هوى چاکیان ئەنجام دا ، خواى بالادەست بە چاک قبوڵ کردن لە دنیادا
 نىعمەتى بەسەردا پەخشان کردن . من خوّم جگە لە نرغاندى ئەم تەفسیرە
 هیچى ترم لى نایەت ، دەربارەى گەیشتنى ئەمانە بەم ناستەى خزمەتى ئیمانىی

له سایه‌ی نهو هه‌مووه کۆسپانه‌دا که ئەم سەردەمە لی‌یان پەرە . له کاتی‌کیش‌دا که هەست کردن بە نیعمەت و فەزلی خوا دەورە‌ی دڵم و ئەندامە‌کانی داوه ئە‌لێم : (خوا‌یه گیان ! هه‌موو ئەم نیعمە‌تانە تە‌نیا له خۆ‌تە‌وه‌ن !) ... ئە‌مه ئە‌لێم و بە خ‌ش‌رووع‌وه نه‌چه‌می‌مه‌وه .

بۆ‌ته‌واو‌کردنی ئە‌م ئایە‌ته‌ خ‌وای با‌لادە‌ست ئە‌فە‌رموی : ﴿ فَإِنَّمَا يَسْتَرْتَهُ
بِلِسَانِكَ لِتُبَشِّرَ بِهِ الْمُتَّقِينَ وَتُنذِرَ بِهِ قَوْمًا لُدًّا ﴾ (مە‌رم : ۹۷) .

لێ‌ره‌دا با‌سی ئاسان‌کاری‌یە‌ک ئە‌کات که بە‌چه‌ندین نە‌ه‌تی‌یی دە‌ورە‌ی گێ‌راوه . خۆ نە‌گەر مە‌سه‌له‌که‌مان له‌ ناو با‌سه‌که‌ی و با‌به‌ته‌که‌ی‌دا هە‌ل‌سه‌نگاند ، ئە‌به‌ینین که قورئان با‌سی کارێ‌ک ئە‌کات که قورسی پێ‌وه‌ دیاره ... بە‌لێ ! ... مژده‌ پێ‌دان قورسه و ، نا‌گادار‌کردنە‌وه‌ش هەر قورسه و ، له‌ هە‌ردوو‌کیشیان قورس‌تر بریتی‌یه له‌ چ‌وونه‌ ناو د‌له‌کان‌ه‌وه . کاتی‌کیش که مەر‌جه‌کان و بارود‌ۆ‌خ‌ه‌کان ته‌واو و گو‌نجاو نە‌بن ، ئە‌وا ئە‌وانە‌ی که توانایان بە‌سەر کاره‌که‌دا هە‌یه و ئە‌نجامی ئە‌دە‌ن که‌من ، ئە‌و کاته قورسی‌یه‌که‌ش ئە‌گاته‌ پ‌له‌ی مو‌سته‌حیل . چون‌که بزوان‌دنی شتی‌کی وه‌ستاو و ، گۆ‌رینی کارێ‌کی سه‌لبی بۆ کارێ‌کی ئی‌جابی پێ‌ویستی‌یه‌ سه‌رف کردنی وزه‌یه‌کی زۆ‌ر هە‌یه . کاتی‌ که فرۆ‌که‌یه‌ک ئە‌خری‌ته‌ نیش‌ خ‌سته‌ نیشه‌که ئە‌بی‌ته‌ یه‌که‌م نامان‌ج و ، کاتی‌کیش که نو‌تومبێ‌لێ‌ک ئە‌خری‌ته‌ نیش‌ گ‌لۆ‌پ و رادی‌ۆ و ته‌سجیله‌که ئە‌کوژێ‌رنه‌وه ، تا هی‌ج وزه‌یه‌ک به‌ زایه‌ نه‌چیت . به‌لام د‌وای فرینی فرۆ‌که‌که و ، د‌وای که‌وتنه‌ نیشی نو‌تومبێ‌له‌که و جوولانی ، هه‌موو شتی‌ک ئە‌گەر‌پێ‌ته‌وه دۆ‌خی سروشتی‌ی خۆ‌ی و هه‌موو شتی‌ک بۆ خۆ‌ی ئە‌که‌وتی‌ته‌ گەر . هه‌روه‌ها کاری خ‌زمه‌تی ئی‌مانی‌ش - به‌ پێ‌ی جو‌راوجۆ‌ری قوتاب‌خانه‌کانیان و تی‌گه‌یشتنیان - به‌ هه‌مان شی‌وه‌یه . هه‌رچه‌نده‌ قۆ‌ناعی یه‌که‌م پێ‌ویستی‌یه‌ به‌ ره‌نج و کۆ‌ششی‌کی گران هە‌یه ، به‌لام که کاره‌کان ره‌وتی خۆ‌یان به‌ شی‌وه‌یه‌کی سروشتی‌ی وەر‌گرت ، ئە‌وا ئە‌وه‌ی که ئە‌گو‌نجی ناوی ((الدائرة الخیرة)) - ضد

((الدائرة المفرغة)) - ی لئی بنری ، واته بازنه‌ی بهره‌م هین ، دست پی نه‌کات. نا نه‌مه نیستا رۆژانه له زۆریک له شیوه خزمه‌ته نیمانی‌یه‌کانمان دا نه‌ی‌بینین. نه‌مه‌ش نه‌وه‌یه که نایه‌تیکی تری قورنایی باسی نه‌کات : ﴿ وَالَّذِينَ جَاهَدُوا فِينَا لَنَهْدِيَهُمْ سُبُلَنَا ﴾ (العنکبوت : ٦٩) .

به‌لئی نه‌م خزمه‌ته نیمانی‌یانه‌ی که نه‌م‌پۆ پیشکەش نه‌کرتین و ، نه‌و تاک و کۆمه‌ل و نوهمه‌ت و ده‌وله‌تانه‌ش که پیشکەش‌کەری نه‌م خزمه‌تانه‌ن و ، شه‌ره‌ف مه‌ندیی چوونه ناو بازنه‌ی ره‌زامه‌ندیی خوابی‌یان ده‌ست‌گیر بووه ، دیاره نه‌وانیش به‌شی خۆیان له‌و ناسان‌کاری‌یه وه‌رنه‌گرن ، بگه‌ به‌ راستی‌ش وه‌ریان گرتووه . خۆ نه‌گه‌ر له‌م لایه‌نه‌وه له‌ میژوو ورد ببینه‌وه ، نه‌وا هه‌زار و یه‌ک به‌لگه له‌سه‌ر نه‌وه به‌دی نه‌که‌ین .. هه‌ر له‌ سه‌رده‌می خه‌لیفه راشیده‌کانه‌وه هه‌تا ده‌وله‌تی ئومه‌ویی و ده‌وله‌تی عه‌بباسی و ، پاشان ده‌وله‌تی سه‌لجوقی و ده‌وله‌تی عوثمایی و ، هه‌تا نه‌م سه‌رده‌مه که مژده‌ی بووژاندنه‌وه‌ی سه‌ر له‌ نوێی پتوه دیاره ، نه‌توانین چه‌ندین فوونه له‌سه‌ر پیشکەش‌کەرانی نه‌م خزمه‌ته ببینین.

هه‌روه‌ها نه‌توانین له‌ روانگه‌یه‌کی تره‌وه سه‌یری نه‌و باسه‌ بکه‌ین ، نه‌وه‌تا خۆی بالاده‌ست نه‌فه‌رموی : ﴿ فَأَمَّا مَنْ أَعْطَىٰ وَاتَّقَىٰ ﴿٥٠﴾ وَصَدَّقَ بِالْحُسْنَىٰ ﴿٥١﴾ فَسَنُيَسِّرُهُ لِلْيُسْرَىٰ ﴾ (اللیل : ٥٠-٥١) .

که‌واته به‌خشین و ته‌قوا و ته‌صدیق‌کردنی چاکه - له‌ نه‌نجامی نه‌و فیطره‌ته‌ ساغ و دروسته‌وه که م‌رۆ هه‌یه‌تی - هه‌م‌ه‌ویان چه‌ند کارتکن له‌ چوارچی‌وه‌ی کرده‌وه چاکه‌کان‌دان و ، هه‌مووشیان نه‌بنه‌ مایه‌ی ناسان و سووک‌کردنی کاره‌کان - نه‌مه‌ش نه‌وه‌یه که نیستا دۆسته‌کانمان نه‌نجامی نه‌ده‌ن . نه‌وان به‌ شه‌و و به‌ رۆژ کار نه‌که‌ن و ، ماوا و مه‌نزلی خۆیان به‌جی هه‌شتووه و ، کۆچیان کردووه بۆ ناوچه‌ ناوه‌راسته‌کانی ئاسیا ، یان بۆ چه‌ندین ناوچه‌ی تر له‌ جیهان‌دا ، بی‌ته‌وه‌ی گوی به‌ ده‌ست‌کورتیی بده‌ن ، هه‌تا ناماده‌شن فه‌یض و به‌ره‌که‌ته

مه‌عنه‌وی‌یه‌کانیش بکه‌نه‌ قوریانیی .. که‌واته‌ نه‌گه‌ر بلتین‌هاووتنه‌ی نه‌مانه‌ مایه‌ی ده‌رخستنی‌ نه‌و (وُدّ) هن‌ که‌ له‌ نایه‌ته‌که‌دا باسی‌ هاتوو‌ه ، زیاده‌په‌وییمان‌ نه‌کردوو‌ه . چونکه‌ ماف‌دان‌ به‌و خزمه‌تانه‌ی که‌ نه‌وان‌ روویان‌ لی‌ ناو‌ن و - به‌ چاک‌ ترین‌ شیوه‌ و ، بی‌ هیچ‌ که‌م و کوری‌یه‌ک - پیشکه‌شیان‌ کردوون ، شتیکی‌ هه‌روا‌ ناسان‌ نیه . به‌لام‌ من‌ وا‌ نه‌زائم‌ نه‌و دۆستانه‌مان‌ نه‌و خزمه‌ته‌ی پیشکه‌شی‌ نه‌که‌ن‌ - که‌ بو‌ که‌سانی‌ تر‌ وه‌ها‌ ده‌رنه‌که‌وی‌ له‌وپه‌ری‌ قورسی‌دایه‌ - نه‌وان‌ به‌ به‌شیتک‌ له‌ ژیانی‌ خزیانی‌ له‌ قه‌لهم‌ نه‌ده‌ن ، له‌به‌ر‌ نه‌وه‌ نه‌بینی‌ نه‌وان‌ شه‌و و روژ .. له‌ هه‌لسان‌ و دانیش‌تینیان‌دا .. له‌ جوولته‌ و وه‌ستانیان‌دا .. پییه‌وه‌ سه‌رقالن‌ .. که‌واته‌ گیانمان‌ به‌ فیدای‌ نه‌و خاوه‌نی‌ فەزل و منه‌ته‌ که‌ هه‌موو‌ قورسی‌یه‌کی‌ بو‌ ناسان‌ کردوون ، زه‌حمەت و مه‌ینه‌ته‌کانی‌ له‌سه‌ر سووک‌ کردوون .

* * *

﴿ وَأَنَا آخَرْتُكَ فَاسْتَمِعْ لِمَا يُوحَى ﴾ (طه : ۱۳) .

هەلّ بژاردنی مووسا سەلامی لى بى له ناو بەنى ئیسرائیلدا بۆ پیغەمبەرایەتیی پلەیهکی وەها شکۆداره که لەلایەکەوه توانای پیگەیشتنی نیه و، لەلایەکی تریشەوه تاقیی کردنەوهیه . نەوهبوو له پاداشتی پیشەکیی و کریتی بەپەلەدا ، لەسەر عەزمی بەهیزی و نازایەتیی و چاونەترسانی لپە نایندەدا و، لەسەر هەستی تەواوی بە گەورەیی نەو لی پەرسراوی یەهی که خراوتە نەستۆی و، لەسەر تەوازوع و راست گۆیی و نیخلاص و بەردەوام پشت گیری کردنی له حەق، نەو پلە بەرز و بلندەهی دەست گیر بوو و ، سەرەنجامیش نەو دەست مایە قیامەتی یەه نەمریی و هەتاهەتایی وەر گرت .

مووسا سەلامی لى بى له کۆشکی فیرعەوندا بە وینەهی شازادەکان پی گەیشت که بە چاودیری و بایەخ پی دان دەوره درا بوو و ، ریز و گەورەیی بۆ دەر نەپرا . لەبەر نەمە گەرانەوهی کەسینکی وەها بۆ ناو نەو خەلکەهی که فیرعەون بە سووک سەیری نەکردن و بە بەندەهی خۆی له قەلەمی نەدان ، بگره هیچ باکیکی نەبوو بە ناسانی بیان کۆژیت ، پاشان تیکەل بوون و هۆگر بوون لە گەلیان هەرگیز شتیکی ناسان نیه لەسەر دەروون ، بگره گرفتیککی گەورەیه و مووسا سەلامی لى بى توانیی بەسەریا سەرکەوی و ، لەم گۆشەهی مرۆفایەتی یەوه گەیشتە چلەپۆپە ، که جگە له چەند کەسینکی کەم بە نەندازەهی ژمارەهی پەنجەکانی یک دەست هیچ کەس نەوهی لى نەهاتوو . جا نەم ماهیەتە و نەم دیمەنە مرۆفانەیه که نەو خاوەنیان بوو ، له هۆیهکانی هەلّ بژاردنی نەو بوون بۆ پیغەمبەرایەتیی ((وَأَنَا آخَرْتُكَ)) ، هەرۆهها له هۆیهکانی ستایشی خوایی بوون .

نەم ھەل بۆاردنە نە لەلایەن دەست و پێوەندی کۆشکەوہ بوو ، نە لەلایەن بەنی ئیسرائیلەوہ بوو ، بگرہ ھەل بۆاردنیکی ناسمانیی بوو لەلایەن خوای بالادەستەوہ ، تا یە کەم جار شیاو بی خوا فرمایشتی لە گەلدا بکات و ، نوینە ریشی بیٹ ، پاشان تا لە ژێر چاودیزی و سەرکاری جیھانی غەیبدا جیھانیکی نوئی پی بنیات بنی . لەبەر ئەمە نایەتە پیرۆزە کە باس ئەکات : ﴿ وَأَنَا آخَرْتُكَ فَأَسْتَمِعْ لِمَا يُوحَىٰ ﴾ . جا شان بە شانی ستایش و نەرم و نیانی خوایی ، موسا سەلامی لی بی رینمایی ئە کریت و دەرگای بۆ ئە خریتە سەریشت بۆ پیک ھینانی ئومەتیک لەسەر ئەو ھیممەتە کەسییە بەرزە و ، بە شیوہیە کیش کە لە گەلیا بگوئی .

لەم فرمایشتە ی خوادا ئە بینین کە ھەل بۆاردن لە گەل ناگادار کردنەوہ بۆ لی پەرسراویتی تی ھەل کیش کراون و ، لە گەل مژدە ی ھەل بۆاردنە کە شدا یادخستنەوہ ی لی پەرسراویتی ئە بینین . جا کاتیک کە فرمایشت فرمایشتی حەق تەعالا بیٹ و ، دوینراویش پیغە مەبری (کلیم) بیٹ ، ئەوا شتیکی سروشتیی ئە بیٹ کە وت و ویزە کە بگاتە ئەو جۆرە جوانیی و ناسکییە .

* * *

﴿ أَذْهَبًا إِلَىٰ فِرْعَوْنَ إِنَّهُ طَغَىٰ ﴿٤٣﴾ فَقُولَا لَهُ قَوْلًا لَّيِّنًا لِّعَلَّهُ يَتَذَكَّرُ أَوْ

تَحْتَسِبُ ﴿٤٤﴾ (طه : ٤٣ - ٤٤) .

لیرەدا ، بە شیوازیک کە شایانی پیغە مەبری بیٹ ، خوای بالادەست تەبلیغی پیغە مەبری کە ی ئەکات کە پیوستە بانگ کەر بۆ لای خوا بە شیوازیک نەرم بانگە کە ی تەبلیغ بکات ، نە گەرچی ئەو کەسە ی ئەم بانگی ئەکات لەوانە بی کە ھەموو رینگایەکی ھیدایەت و ئیمانیاں لەسەر دلێان داخستبۆ بە وینە ی فیرعەون

و نه مروود و شه دداد . ليره دا كاريكي تري گرنگيش هديه بریتي په له وهی كه نه گهر هم و ته نرم و نيانه بووبیته سيفهت و ناوینشانیتكي ره سمن به لای بانگ كهر و ته بلیغ كار هوه و ، به ته واوی تیکه له به فيكر و ههستی بووبی ، نه وه نه بیته هوی نه وه كه كاريگه ربی زیاتری له سهر خه لك هه بیته و ، له سهر نه وهش كه بانگی نه كات . خو نه گهر ریگایه كي تري جیواوز له مه بگریته بهر نه وا بی گومان چه ندین گرو گرفت و حالته تی شكان روو نه دن . واته نه گهر نه و ته نرم و نيانه تیکه له به فیطرهت و رهوشتی ره سمنی بانگه وازكار و نیرشادكار نه بی ، نه و رهوشته به شیوهیه كي سروشتی ناژی و ، كاتیکیش كه توشی هر وروژانديك بیته سروشته بنه ره ته یه كه ی - زوو بی یا درهنگ - سهر ناو نه كه وی و ، نه و كاتش هرچی له وه و بهر بنیاتی نابی نه ی پرووختی ، واته ناوه دان كردنه وه كه نه بیته ویران كاری و ، نه وانهش كه نه كه ونه بهر خه شم و قینی نه و له و بیروبوچونه و له و بانگه وازهش كه نه و رای نه گه یه نی دور نه كه ونه وه .

له بهر نه مه زور گرنگه و ته ی نرم و نیان بكری به سروشت و فیطرهت .
نه مهش به حالته تی نرم و ، ره فتاری نرم و ، دلی نرم نه بی نایه ته دی .

به لام نه گهر باسه كه بریتي بوو له ((رق لی بوون له بهر خوا)) ، نه وا هه تا نه گهر نیوه له یه كیکیشیان بیزار بوون پیویسته رووی نه و بیزاریه تان بکه نه سیفته كانیان ، بو نه وهی له سهر نه رمیی و به زهیی سوور بن ، به تایبته له كاتی فرمان به ربی بانگه وازدا . . نه وه شتان له یاد نه چی كاتیک كه نیوه كه سیكي یاخی و دل رهق بو سهر هیدایهت بانگ نه كهن ، پاداشت دهست خو تان نه دن ، نیترسا نه و كه سه هیدایهت وهریگری یان وهرنه گری . .

پاشان لیره دا خوی بالاده ست رای نه سپیرو و ، فرمان به رویشتنی دوو كهس نه دا بو لای فیرعه ون . نه مهش ناماژه یه بو نه وهی كه ههندي كار به كومه كي كومه لی به شیوهیه كي چاكر نه نجام نه درین ، به تایبته له كوری نه و كه سانه دا كه نیدیعای گه ورهیی و فیز و ده مار نه كهن . نه مهش بو پشت گیری

مه‌عنه‌ویی و ، بۆ کۆمه‌کیی به‌کیکیان بۆ نه‌وی تریان له‌لایه‌که‌وه سوودی هه‌یه
و، له‌ لایه‌کی تریشه‌وه کاری شاهیدی دان جی‌به‌جی نه‌بیته . هه‌روه‌ها بۆ رزگار
بوون له‌ شله‌ژاویی و هه‌ست کردن به‌ ته‌نیایی رواله‌تیش گرنه‌گه .

جا نامۆزگاری کردنی پیغه‌مبه‌ر سه‌لامی لی‌بی به‌ به‌کاره‌ینانی فه‌رمایشتی
نه‌رم هه‌رچه‌نده که‌سی دوینه‌راویش له‌وپه‌ری یاخه‌تییدا بیته و .. ناگادار
کردنه‌وه‌شی تا نه‌و شیوازه - که له‌گه‌ل فیطره‌ت و له‌گه‌ل سروشتی ره‌وشتی‌دا
گرنه‌جواه - له‌به‌ر هۆکاری لاهه‌کیی نه‌گۆرپه‌ت و .. بانگ کردنیشی بۆ گرتنه‌ به‌ری
رینگایه‌کی پاک و خاوپن له‌گه‌ل که‌سه‌یک‌دا که له‌گه‌ل بیستنی وته‌ی زهر و دل
شکین‌دا رانه‌هاتبی ، بۆ نه‌وه‌یه که نه‌و که‌سه بیزار نه‌بی و دوور نه‌که‌وته‌وه .

نه‌و شیوازه نه‌رمه و ، نه‌و دواندنه نه‌رمه بۆ مووسا سه‌لامی لی‌بی پتویسته
تر بوو ، چونکه نه‌و له‌ لای نه‌وان پتو گه‌یشته‌بوو و ، له‌ ناویان‌دا گه‌وره بوو بوو
و، فه‌زل و چاکه‌یان به‌سه‌ریه‌وه هه‌بوو . جا له‌به‌ر نه‌وه - بۆ دان‌نان به‌ فه‌زل و
چاکه‌یان‌دا - کاتیک که نه‌و نه‌رکه ناسمانی‌یه‌ی خۆی نه‌نجام نه‌دا ، له‌سه‌ری
پتویسته بوو به‌وپه‌ری نه‌رمیی و له‌سه‌رخۆیی‌به‌وه له‌گه‌ل‌یان‌دا وت و وێژ بکات، به
تایبه‌ت نه‌و نه‌یویسته قیامه‌ت و ژبانی هه‌تا هه‌تایی‌یان به‌ینیه‌ته‌وه یاد .

له‌وانه‌شه به‌کاره‌ینانی نه‌م شیوازه ناسکه هۆی نه‌وه بوویته که نایه‌ته‌که به
﴿لَعَلَّهُ يَتَذَكَّرُ أَوْ يَحْتَشِي﴾ کۆتایی هاتوو . جا له‌گه‌ل نه‌وه‌ش‌دا که هه‌ندی
تاکیان په‌شیمان نابنه‌وه و هیدایه‌ت وه‌رناگرن ، به‌لام هیوای نه‌وه هه‌یه که له‌سه‌ر
ناستی جوهر هیدایه‌ت وه‌رناگرن .

﴿ فَلَنَأْتِيَنَّكَ بِسِحْرِ مِثْلِهِ فَأَجْعَلَ بَيْنَنَا وَبَيْنَكَ مَوْعِدًا لَا نُخْلَفُهُ نَحْنُ وَلَا أَنْتَ مَكَانًا سُوًى ﴾ (٥٨ - ٥٩).
 داخۆ چەند نهیئیی و چەند نوور لەم نایەتانهوه ، که په یوه ندى یان ههیه به کهلیمی خواوه ، سهردارمان موسا سهلامی لی بی ، تیشک به دلته کامان بگهیهنن ؟ یه کهم جار له سهر کتوی طور له گهژ روو داویکدا ژیا که پری بوو له نهیئیی . به چاوی خۆی گۆچانه کهی دیی که بوو به ماریک و ههلمهتی نهدا .. دهستیشی دیی که سپیی ههژ گهرا .. بهمه ناسۆی یه قینی واقعیسی به لای نهوهوه له گهژ ناسۆی یه قینی نادیار به لای نهو پیغه مبهره مهزنهوه که متمانه و یه قینی به تهواویی به پهروهردگاری ههبوو ، جوت بوو بوو . بوو بووه یه قینیکی تهواو که سیحربازه کانی فیرعهون ههرجیی بکهن نهه به سهریاندا زال نهبی و نهیان بهزیئیی . له بهر نهوه به زیره کیی و وریایی یهک که تایهت بی به پیغه مبهرانهوه سهیری مهسه له کهی نهکرد و بهم شیوه یهی خواره وهش شیی نهکردهوه :

١ - نهه بابته که بریتی یه له چه سپاندنی حهق و پووج کردنهوهی باطیل پیویسته له پشتی دهرگای داخراوهوه نهه نجام نهدری ، به لکو له بهردهم هه موو خه لکدا و ، هه موو دانیشتوانی میصر له شوئینیکدا ناماده بن و به ناسانیی بی بینن .

٢ - پیویسته رۆژنکی جهژن و بۆنه یه کی ناههنگ گێپران ههژ بیهژییری ، تا هه موو نهو خه لکهی که لهو کاتهدا وان له پشوودا بتوانن لهو شوئینهدا ناماده بن .

٣ - گونجواترین کاتیش بو نهو کۆبوونهوه یه بریتی یه له کاتی چیشتهنگاو ، چونکه لهو کاتهدا ههه هه مووان خهو بهری داون و ، له وه پری چالاکیی و وریایی دان و ، لهو کاتهدا نهتوانن حوکمی راست بدهن .

بەم جۆرە و لە کاتی چێشتەنگاودا پۆل پۆل میصری یەکان هاتن بۆ شوێنی بە
 یەك گەشتن ، تا ئەو پیشبەری کە یە نێوان سێحربازەکان و مووسا سەلامی لێ بێ
 ببینن . لەو سەردەمەدا سێحربازتیی پیشە یەکی بەرپرسی ناست بەرز بوو . ئەو
 سێحربازانەش خەلکێکی سادە و ئاسایی نەبوون ، بەلکو کەسانێک بوون کە
 پەییوەندی یان بە جینی یەو هەبوو و هەواییان لێ وەرئەگرتن و ، گیان بازیشیان
 (تحضیر الأرواح) نەزانی و ، نەشگۆنجی ئەوانە هەندێ زانستی سەرەتایی
 پاراسایکۆلۆجی یان زانیی بێ . واتە لە چینی رۆشنیری ئەو سەردەمە ئەزمیران .
 لەبەر ئەوە بەزینیان لەبەردەم مووسا پیغەمبەردا سەلامی لێ بێ و ، پاشان
 نێمان هێنانیان لە دواي ئەو ، نا لەو کاتەدا بە گەردشێک ئەزمیرا لە
 سەربازگە ی نێماندا . هەر وایش بوو و کت و مت ئەو رۆی دا ..

ئەو سێحربازانە ی کە دەرکیان کرد و بە تەواوی یەقینیان هەبوو کە ئەو ی
 لەسەر دەستی مووسادا سەلامی لێ بێ رۆی دا کاری سێحەر نەبوو ، لەبەردەم
 پیاوماقوولان و لەبەر چاوی هەموواندا نێمانیان هێنا ، هەچەندە فیرەئەو
 هەرەشە ی برینی دەست و پتی چەپ و راستی لێ کردن . جا دواي نێمانی عامە ی
 خەلک و جەماوەر - جگە لە چەند کەسێکی دەمارگیر - کە نێمان هێنانی
 سێحربازەکانیان بە مووسا و تەسلیم بوونیان پتی بە چاوی خۆیان دی و ، دواي
 ئەو ش کە خەلکە کە ی تر گومان و دوودلیی (دەرەق بە فیرەئەو) لە دلێانا
 دروست بوو ، ئەو ی مەبەست بوو بە تەواوی هاتە دی . بە راستی کوفری
 ناشکرا و کوفری دیار رمان . خەلکە کە وایان لێ هات کە ئەیان توانی بە ویستی
 خۆیان مووسا سەلامی لێ بێ یان فیرەئەو هەل بیژیرن .

ئەو شتە سەرەکی یە کە نێمە لە شیی کردنەو ی ئەم نایەتەدا ئەمانەو ی
 لەسەری بوەستین ، بریتی یە لەو شوین و کاتە ی کە مووسا سەلامی لێ بێ بۆ
 ئەو بەرەنگار بوونەو هەگرن گە هەلێ بژاردن . ئەمڕۆش موسلمانان ئەتوانن پەند و
 نامۆژگاری گرن گ لەم رووداوە وەرگیرن .. نێمان دار کاتی کە ترانا و دەسەلاتە

سنوورداره که ی خۆی نه بیینی نابیی تووشی رهش بینیی بیی و ، له سهری پیویسته هر فهزلیک که خوا پیی به خشییوه به شیوهیه کی چه کیمانه به کاری بهیئی ، به لام به بیی که لک به کاری نه هیئی . واته کاری ((لیسانی دوو چۆله که به بهردیك)) نه نجام بدات ، وه که له پهنده که دا هاتوه .

به لئی ! موسلمان له سهری پیویسته ههردهم خهریکی نه خشه کیشان بیی و پرۆگرام دابریزی ، تا بزانی چۆن به بهردیك له سهدان چۆله که نه دات . ههروه که له چه ندين کارپایی پهروه دگاری دا نه بینین . ههروه که له دهنگه تۆویک که له کیلگه دا نه چیئین ههوت ، یان ههفتا ، یان ههوت سهده دهنگه تۆومان دهست نه که ویت ، پیویسته له خزمهتیکیش دا که له پیناوی تیمان و ، له پیناوی نومهد دا نه مانه وی به جیی بهینین ، نه خشه ی نه وه بکیشین که ههوت ، یان ههفتا ، یان ههوت سهده قاتمان دهست بکه وی . موساش سهلامی لی بیی هه نه م کاره ی نه نجام دا .. به پیی نه و متمانه یه ی که به خوا هه ی بوو و پشتی پیی نه بهست ، نه ویست نه وه ی که نه نجامی دا ته نها له بهر چاوی فیرعه ون و هامان دا و ، له پشت ده رگای داخراودا نه نجامی بدات ، به لکو شوین و کاتیکی گونجاوی هه لپژارد و له بهردهم هه ره موو خه لکه که ش دا . به مه توانیی هه زاران و ، سه دان هه زار شوین خۆی بخات .

له کاتیک دا که قورنان هه موو نه مه مان وه بهر دینیتسه وه ، سونه تی پیغه مبه ریش ﷺ به نمونه یه کی تر نه م باسه قول نه کاته وه .^{۴۷} پیغه مبه ر ﷺ روونی کردۆته وه که ویستوو یانه مندالیک له سه ره نه وه بکوژن که نه چۆته سه ر دینی به کیک له پادشاکان . له سه ره لووتکه ی چیا به کی بلند نه ی خه نه خواره وه ، که چیی به پیی خۆی نه گه ریتسه وه لایان . ویستیان له ده ریادا نوقمی بکه ن ، که چیی له دهستی شه پۆله توند و تیژه کانی ده ریا رزگاری بوو و ، به سه لامه تی گه رایه وه لایان . هه رچه نده هه ولئی کوشتیان دا سه رنه که وتن و ،

^{۴۷} مسلم ، الزهد : ۷۳ .

هموو جارتيك مندالنه كه رزگاري نه بوو . دواچار مندالنه كه بهو پادشايه وي وت كه نه وي وست له دهستي رزگاري ببي : نه گهر نه ته وي بم كوژي نهوا بهو شيوه بكه كه من پيت نه ليم : (خلكه كه له يهك شوين دا كو بكه ره وه و ، منيش به قه دي دره ختيكه وه بهه سته ره وه و ، پاشان تيريك له تيردانه كه دم دهر بهينه و ، پاشان تيره كه بجه ره ناو كه وانه كه و ، پاشان بلي : به ناوي خواي پهروه رداري مندالنه كه ، پاشان تيره كه م تى بگره . جا نه گهر تو نه ممت نه نجام دا نهوا نه م كوژي) .^{۴۸} نا نه ميه ژيريژي راست و دروستي نيمان . بي گومان نهو له كو تايي دا نه مريت . كه واته كاتيک كه نه چيت بز نهو لا ، پيوسته به شيوه يه كي هه رزان و به خو پايي نه چيت . نا نه م باسه كه يه . ژيريژي كار كردن له پيناوي خوادا هه تا له دوا ساته كاني ژيان دا و ، نهو كه سهش له گه شتت به خوا نزيك كه وت بيته وه . جا نه گهر له م گوشه يه وه باسه كه هه ل سه نكينين ، نه بينين نه م جوړه بير كردنه وه و نه خسه كيشانه هه تا پيشي شه هيدبون (هه رچنده پله يه كي به رزه) نه داته وه و لييشي تپه ر نه كات . واته مروژ به هو ي چهندين خزمه ته وه - هه تا له ناسته قيامه تي به كيشيان دا - كه له وان يه له پله ي شه هيديش خو ي تپه ر بكه ن ، نه تواني كه لك به ميلهت و نيشتمان و ديني خو ي بگه يه ني و ، له سه ريشي پيوسته به رده وام بير لهو ريگايانه بكاته وه كه به هو يانه وه نه تواني نه م جوړه ده ست كه وته ده ست بجات . نه م جوړه كار هيش ، وهك من بو ي نه چم ، له وان يه پيشي شه هيديش خو ي بداته وه .

به لي ، نه گهر مندالنه كه كاتيک كه له شاخه كه فرې نه درايه خواره وه ، يان كاتيک كه له ده ريا كه دا نه خنكا ، نه گهر بر دايه نهوا پله يه كي ده ست نه كه وت ، به لام تنه ها تا كه شتيكي ده ست نه كه وت .. له ژياني قيامه تي دا تنه ها پله ي شه هيدبي ده ست گير نه بوو . به لام به شيوه مردنه كه ي تر له پيناوي خوادا و ،

^{۴۸} الترمذي ، تفسير السور : ۲ / ۸۵ .

لهبەر چاوی خەلك دا ، بهو شیوهیهی که له پیشهوه باسمان کرد ، بووه هۆی نیمان هیئانی سهدان کهس .

لهبەر نهوه لهسه مرۆڤ پیویسته ، ، بهتایبهت موسلمان ، قهدری خۆی بزانی و ، بشزانی و که نهو بهدی هیئراویکی چهنده به نرخه و ، نهه بوونهوه زه به لاهش له پیناوی نهودا بهدی هیئراوه و هه موو شتیکیشی بۆ رام کراوه . لهبەر نهوه کاتیک که لیڤه کۆچ نهکات ، پیویسته به شیوهیهکی هه رزان کۆچ نهکات و ، له دلی خۆی دا بلیت : چاکه من کۆچ نهکهم ، بهلام نهه دنیایهی که من له دواي خۆم بهجیی نههیلیم ، نهبی دواي من بگاته نهو هیله و نهو ناسۆیهی که له گهڵ نههینی بهدی هیئاندا گونجاو بی و ، پیویسته مردنیش بیته کللیکی سیحری به جۆرێک که کاتیک تیشکیکی بچووک نهکوژتتهوه ، له بریی نهو سهدان ، بگره ههزاران تیشکی بههیتز بپرسکینهوه .

﴿ لَقَدْ أَنْزَلْنَا إِلَيْكُمْ كِتَابًا فِيهِ ذِكْرُكُمْ أَفَلَا تَعْقِلُونَ ﴾ (الانبیاء : ۱۰) .

خوای گه‌وره رووی فه‌رمایشتی نه‌کاته نه‌و موسلمانانه‌ی که قورن‌ان دابه‌زی‌یه سدریان و ، پاشانیش نه‌وانه‌ی که به دوایان‌دا هاتن و ، به رینمووی و ناماژه پی‌کردنه‌وه بزیان روون نه‌کاته‌وه که نه‌و کتیبی‌کی دابه‌زاندوته سدریان مایه‌ی به‌رزیی و پایه‌داری‌یانه و ، به شیوه‌یه‌کی ته‌نکیدیی نه‌مه‌یان بیر نه‌خاته‌وه ، تا ناراسته‌ی ناسوکانی سوپاس و ستایشیان بکات .

نه‌توانین له‌وه‌ی له‌م یادخستنه‌وه‌یه به دل‌دا دیت نه‌م خالانه باس بکه‌ین :

۱ - یادخستنه‌وه‌ی هۆ و ریگ‌ا حه‌ق و راسته‌کان ، وه‌ک نه‌و فه‌رمان و

قه‌ده‌غانه‌ی که روویان له‌ نامانجه حه‌قه‌کان کردوه . ﴿ وَإِنَّهُ لَذِكْرٌ لَّكَ وَلِقَوْمِكَ ﴾ (الزخرف : ۴۴) .^{۴۹}

۲ - له‌وانه‌یه (ذکر) به مانای ناموژگاری و نه‌صیحه‌ت بیت چونکه ((الدین

النصیحة)) وه‌ک له‌و فه‌رموده شهریفه گشت‌گیره‌دا هاتوه که بو نه‌و تاییه‌ت مه‌ندی‌یه ناماژه نه‌کات . نه‌م نایه‌ته پیروژه‌ی سووره‌تی (الذاریات) یش

﴿ وَذِكْرٌ فَإِنَّ الذِّكْرَى تَنْفَعُ الْمُؤْمِنِينَ ﴾ (الذاریات : ۵۵) .^{۵۰}

۳ - له‌ کاتیک‌دا که نوهمه‌ته‌کانی ده‌وریه‌رتان ، له‌سه‌ر شانزی میژوو نامیتن ،

نه‌مه‌ش دوای ته‌واو‌کردن و به‌سه‌ربردنی ته‌مه‌نی سروشتیی خو‌یان ، نیوه - نه‌ی

^{۴۹} نه‌م نایه‌ته ده‌ری نه‌بریت که نه‌م قورنانه پیروژه مایه‌ی پایه‌داری و بلندی‌یه بز پیغه‌مبه‌ر و نوهمه‌ته‌کی . (وه‌رگیزی کوردیی) .

^{۵۰} نه‌م نایه‌ته فه‌رمان به‌سه‌ر پیغه‌مبه‌ری خوا‌دا ﷻ نه‌دات که ناموژگاری نیمان‌داران بکات ، چونکه به‌و ناموژگاری‌یه نه‌وان تروشی قازانج نه‌بن .. (وه‌رگیزی کوردیی) .

موسلمانه كان ! - به بهره‌کەتی نەم (ذکر) هوه که دابه‌زیوه‌ته سه‌رتان ، دەست
 نیشان‌کراون بۆ مانه‌وه به درێژیایی می‌ژوو . ﴿ أَوْلَمْ يَرَوْا أَنَّا نَأْتِي الْأَرْضَ نَنْقُصُهَا
 مِنْ أَطْرَافِهَا ۗ وَاللَّهُ يَحْكُمُ لَا مُعَقِّبَ لِحُكْمِهِ ۗ ﴾ (الرعد : ٤١) .

﴿ أَوْلَمْ يَرَوْا أَنَّا جَعَلْنَا حَرَمًا ءَامِنًا ۖ وَتُحَاطَفُ النَّاسُ مِنْ حَوْلِهِمْ ۗ ﴾
 (المنکبوت : ٦٧) .^{٥١}

لەم دوو نایه‌ته‌دا ناماژه بۆ نەمه‌ کراوه .

٤ - هه‌روه‌ها نەم نایه‌ته‌ پیرۆزه‌ له‌و کاته‌دا ده‌رباره‌ی نه‌و پله‌ و پایه‌یه‌ که
 موسلمانان له‌ ناینده‌دا به‌ پێگه‌یه‌کی وه‌ها بلند نه‌گەن که هه‌یج ئومه‌تیکی تر
 ناتوانی‌ت بی‌گاتی و ، نەم قورنانه‌ پیرۆزه‌ش زمانه‌که‌تان له‌ تیاچوون و دۆزان
 نه‌پاریزتی و ، زمانی عه‌ره‌بیه‌ش نه‌بیته‌ سه‌رچاوه‌ و په‌نا بۆ هه‌رکه‌سیک که بیه‌وی
 له‌ دینه‌که‌ی تی‌ بگات و ، نەم مانایه‌ش له‌ وشه‌ی ((ذکرکم)) دا به‌دی نه‌که‌ین ،
 که هه‌ر ته‌نها مانای نامۆژگاری نابه‌خشیته‌ ، به‌لکو مانای مانه‌وه‌ و ،
 له‌یادنه‌چوون و ، تیانه‌چوونی یاد و باسیشتان نه‌به‌خشیته‌ . .

* * *

﴿ فَنَادَى فِي الظُّلُمَاتِ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ سُبْحَانَكَ إِنِّي كُنْتُ مِنَ

الظَّالِمِينَ ﴾ (الانبیاء : ٨٧) .

نەم نایه‌ته‌ تاییه‌ته‌ به‌ باسی بوونی پێغه‌مبه‌ره‌وه‌ سه‌لامی خوی لی‌ بیته‌ و ، به‌
 پیتی چەند ریوایه‌تیکی‌ش نەم پێغه‌مبه‌ره‌ به‌پێژه - دوا‌ی نه‌وه‌ی که قه‌ومه‌که‌ی

^{٥١} قورنانی پیرۆز وه‌یری موسلمانانی دینیته‌ره‌ که خوی گه‌ره‌ که‌عه‌ی نەمن و ناسایی به‌وان به‌خشیوه‌
 و ، نەمان له‌ په‌نایا‌ی به‌وه‌ی و سه‌لامه‌تن ، له‌ کاتی‌که‌دا که خه‌لکی تر دەست درێژی‌یان نه‌کریتسه‌ سه‌ر .
 (وه‌رگیزی کوردیی) .

نیمانیان هیئا - هندی نیشانهی بهلا و تاقیی کردنهوه و ، ناماژهی هاتیانی دی، که زۆرتیک له ئوممهته پێشینهکانیان له ناو بردبوو . نیتێر شهوهبوو بهر له وهرگرتنی فهرمانیکی روون و ناشکرا له خوای گهورهوه ، شارهکهی خۆی به جی هیشت . جا له بهر شهوهی که شهو کاره - به نیسهبت کهسانیکی نزیک له خوای گهورهی وهک شهوهوه - به زهلهیهک نهژمیتری ، به پیتی قهدهریکی خوایی نهخشه کیشراو و ریکخراو ، نههنگه که قووتی دا .. نیتێر دوای شهوهی که ههموو هۆکارهکان له کار کهوتن و ، هیچ کاریگهرییهکیان نهما ، یوونس پێغه مبههر سهلامی خوای لی بیت ، به پیتی پهی بردنی پێغه مبههرانهی رووی کرده خاوهنی ههموو هۆکارهکان .. رووی لی نا و دهستی دایه نزا و پارانهوه و ، داواکاری . شهوهتا قورشانیس دهریارهی شهو ههوالتمان شهواتی و شهفرموی : ﴿فَنَادَى فِي الظُّلُمَاتِ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ﴾ . نه هاوهلت ههیه و ، نه هاوشیوه و ، ههرجیی له جیهاندا روو شهوات به فرمان و ماوهدانی خۆته . به راستیی به ماوهدانی خۆت فری دراومهته ناو دهریاوه و ، رزگار یوونیشم تنهها به ماوهدان و فرمان و ویستی خۆته ﴿إِنِّي كُنْتُ مِنَ الظَّالِمِينَ﴾ .

له راستیی دا ههموو پێغه مبهرتیک که ههله یان زهلهیهکی له دهست دهرنهچوو، خیرا نهگهرایهوه و ، پهناهی به خوا نهبرد داوای لی خۆش بوونی لی نهکرد .

شهوهتا ههزهرتی ئادهم سهلامی لی بیت له گهلا هاوسهده کهیدا نهلین :

﴿قَالَ رَبُّنَا ظَلَمْنَا أَنْفُسَنَا وَإِن لَّمْ تَغْفِرْ لَنَا وَتَرْحَمْنَا لَنَكُونَنَّ مِنَ الْخَاسِرِينَ﴾

(الاعراف : ۲۳) .^{۵۲}

^{۵۲} بهم فهرمایشتمیان پهشیمانی و ههله کاری خۆیان دهبریی ، بهوی که ستهمیان له خۆیان کردوه و هیبرای شهوشیان نهخواست که خوا لییان خۆش ببی و بهزهیی پیاپیا بیتهوه ، تا تیا نهچن (وهرگێری کوردیی

حزره‌تی مووساش سه‌لامی لی بیّت به پارانه‌وهه نه‌ی‌فهرموو :

﴿ رَبِّ إِنِّي ظَلَمْتُ نَفْسِي فَاغْفِرْ لِي ﴾ (القصص: ۲۸) .^{۳۰}

به‌لام هیچ شتیک له‌و باره‌وه له پیغه‌مبه‌ری به‌پرژمانه‌وه ﷺ پی نازانم ، هه‌ر چنده‌وه‌دوعایه‌که هه‌یه که پیشانی نه‌بویه‌کری صددیقی خوا لینی رازیسی بیّت داوه و ، هه‌مان وشه‌ی تیا به‌کار هیئاوه : ((اَللّٰهُمَّ اِنِّي ظَلَمْتُ نَفْسِي ظَلَمًا كَثِيْرًا))^{۳۱} .
نه‌گه جارِکی تر بچینه خزمه‌تی نایه‌ته پیروژه‌که نه‌بینین به هه‌موو هیژیکه‌وه نیعلانی گوره‌یی و تاک و ته‌نیایی خوا نه‌کات : ﴿ لَا اِلٰهَ اِلَّا اَنْتَ ﴾ .

دوای به ده‌سته‌وه نه‌مانی هۆکاره‌کان و و تیاچوونیشیان ، نه‌بینین یوونس پیغه‌مبه‌ر سه‌لامی لی بیّت به ته‌واویی نه‌و هۆکارانه فری نه‌دات . نه‌مه‌ش شتیکی زۆر گرنگه .. له راستیش‌دا کاتیک که هۆکاره‌کان که‌لکیان نامیئی مرۆڤ - بیه‌وی یان نا - روو له خوا نه‌کات به ته‌نیا و ، نه‌مه‌ش نه‌و مانایه‌یه که نایه‌ته‌که ﴿ سُبْحٰنَكَ اِنِّي كُنْتُ مِنَ الظّٰلِمِيْنَ ﴾ ناماژه‌ی بۆ نه‌کات ..

لیره‌دا ، ده‌باره‌ی دان نان به ده‌سته‌وسانیی و زولم‌کردنی مرۆڤ و ، پاشانیش روو‌کردنه خوا و ، داوا‌کردنی سۆز و شه‌فه‌قه‌تی نه‌و ، باسه‌که چر نه‌بیته‌وه . له راستیی‌دا چاکترین رینگا بۆ ده‌ست‌خستنی سۆز و چاوپۆشیی خوا بریتی‌یه له دان نانی مرۆڤ به‌که‌م و کورتیی خۆی‌دا . نه‌مه‌ش ریبازی پیغه‌مبه‌ره مه‌زنه‌کانه سه‌لامیان لی بیّت .

لیره‌دا شتیک هه‌یه که بدیع‌الزمان مامۆستا سه‌عیدی نوورسیی ناماژه‌ی پی کردووه نه‌ویش بریتی‌یه له‌وه‌ی که رسته‌ی ﴿ لَا اِلٰهَ اِلَّا اَنْتَ ﴾ رسته‌یه‌که ناماژه بۆ ناینده‌مان نه‌کات . به‌ئی ! نه‌گه‌ر بابه‌ته‌که‌مان به پیی یاسای ((الانطباق مع

^{۳۰} دانی پیا نه‌نیّت که زولمی له خۆی کردووه و ، دوای چاوپۆشییش له په‌روه‌دگاری نه‌کات . (وه‌رگه‌یری کوردیی) .

^{۳۱} ده‌ری نه‌پریت که زولمیکی زۆری له خۆی کردووه . (وه‌رگه‌یری کوردیی) .

مقتضی الحال)) وەرگرت ، نهوا خوای بالادهست هەر خۆی به تاك و ته‌نیا نه‌توانیٔت - چ له ناستی تاك‌دا بیٔت ، یان له ناستی كۆمه‌لگادا - له تاریکیی رزگارمان بكا به‌ره‌و نوور و ، به كه‌ناری سه‌لامه‌تییمان بگه‌یه‌نیٔت .. شه‌ش به دروشمی ((لا إله إلا أنت)) دٔته دیی كه هه‌موو جۆره‌كانی ته‌وحیدی تی‌دایه .

به‌لام پی‌ویسته لی‌ره دا ناماژه بۆ كاریکی تر بكریٔت ، شه‌یش شه‌وه‌یه كه یوونس پی‌غه‌مبهر سه‌لامی لیٔ بیٔت به بۆنه‌ی بارودۆخیکی تایه‌ته‌یه‌وه كه لی‌نی هاتبووه پی‌ش بانگی كرد : ((لا إله إلا أنت)) ، به‌لام ئی‌مه به بۆنه‌ی شه‌و بارودۆخانه‌ی كه لی‌مان هاتوونه‌ته پی‌ش له بریی ((لا إله إلا أنت)) شه‌لٔین)) لا إله إلا الله) .

هه‌روه‌ها وا چا‌ك‌تره كه ناماژه به‌م كارانه‌ش بكه‌ین ، كه بریتین له‌وه‌ی كه دو‌عا و پارانه‌وه‌كه‌ی یوونس پی‌غه‌مبهر سه‌لامی لیٔ بیٔت له ناو جهرگه‌ی شه‌ودا روی دا و گه‌را بوو و ، وه‌ك ئایه‌ته‌ی : ﴿ اللَّهُ وَلِيُّ الَّذِينَ آمَنُوا يُخْرِجُهُم مِّنَ الظُّلُمَاتِ إِلَى النُّورِ ﴾ (البقرة: ۲۵۶) و ئایه‌ته‌ی : ﴿ وَتَرَكَهُمْ فِي ظُلُمَاتٍ ﴾ (البقرة: ۱۷) شه‌دا هاتووه چهند تاریكایی‌یه‌ك هه‌بوون له كاتی دووركه‌وتنه‌وه له نوور چهند تاریكایی‌یه‌ك روو شه‌ده‌ن ، به‌لام یه‌كه‌م تاریكایی‌یه‌ك كه یه‌خه‌ی به یوونس پی‌غه‌مبهر گرت سه‌لامی لیٔ بیٔت ، بریتی بوو له زه‌لله‌یه‌ی كه جیهانی ناوه‌وه‌ی خۆی ته‌ماوی كرد .. پاشان تاریكایی راسته‌قینه‌ش بریتی بوو له تاریكایی شه‌و و ، تاریکیی و بی‌كه‌سیی ناو سکی نه‌هه‌نگه‌كه ، واته چهند تاریکی‌یه‌ك ..

به‌ر له‌وه‌ی یوونس پی‌غه‌مبهر سه‌لامی لیٔ بیٔت دووچاری شه‌م مه‌ینه‌ته بی‌یٔت ، له‌به‌ر شه‌وه‌ی كه پی‌غه‌مبهری خواناس بوو ، به ته‌وحیدی قسولی راسته‌قینه چاك زانا بوو و ، به نزاكه‌ی ((سبحانه)) مه‌به‌ستی شه‌مه بوو : په‌روه‌ردگارم ! من په‌نات پیٔ شه‌به‌م و ، ده‌رك به ماف و حیکمه‌تی خواجه‌تیبت و پی‌داویستی شه‌و حیکمه‌ته شه‌به‌م و ئی‌علانی شه‌كه‌م و ، ئی‌علانی ده‌سه‌وسانیی و لاوازی‌شه‌م له

بهرامبهرت دا نه کم . که نهش فرموی : ﴿ إِنِّي كُنْتُ مِنَ الظَّالِمِينَ ﴾ نهوه
 ندهگه یه نیت که پیغه مبهره مهز نه کان نهو زه لله بچوو کانهی که له دهستیان دهر
 نهچن به ههلهی گه وره یان نه ژمیرن و ، وهك نهوه وه هایه یه کیک بلیت : ((نه مه
 حالی منه و ، خویش چاکتر لیتی ناگاداری)) و ، وهك وهی شاعیر یکی مهز نه
 که وتوویه تی :

پیوستییم زوره و خویش پیتی زانتری
 بی ده نگیشم ناخوتنه و وتاری راسته قینه مه

بۆ پیغه مبهر یکی هه لپواردهی ناوه ها و ، بۆ پارانه وه یه کی هه لپواردهی ناوه ها
 له سهرووی ناسمانه کانه وه وه لام هات : ﴿ وَخَجِنَهُ مِنَ الْعَمْرِ ﴾ (الانبیاء : ۸۸) .
 خوابه ! وهك نهوت رزگار کرد ، له بهر ریز و حورمه تی نهو که سهی که به
 شیوهی (رحمة للعالمین) رهوانت کرد ، نیمه ش له خه م و خهفت رزگار بکهیت .
 وصلی الله علیه وسلم وعلی آله أجمعین .

﴿ إِنَّكُمْ وَمَا تَعْبُدُونَ مِن دُونِ اللَّهِ حَصَبُ جَهَنَّمَ أَنتُمْ لَهَا وَرِدُونَ ﴾

(الانبیاء : ۹۸) .

گه یشتنی موشریکان ، له گه ل نهو خویانهی که نه یان په رستن ، به ناگری
 دۆزه خ و ، پیکه وه چوونیا نه ناویه وه و ، گله یی کردنیان له وی له یه کتری ، به وهی
 که هه ریه که یان تاوانه که ی نه خسته سه ر نهوی تریان ، وینا کردنه بۆ ده سه وسانیی
 نهو به خوا کراوانه و ، بی توانایی یان بۆ که لک یان زیان گه یانندن . به م هه مو
 ناگادار کردن و وریا کردنه وه یه له که وتنه ناو چه ندین سزا و نازاری ویزدانی یه وه که
 چوون به ناو یه کدا ، هه ره شه کانی نه م نایه ته دهر نه که ون .

دهسته‌واژه‌ی (حسب جهنم) - واته : سووته‌مه‌نیی دۆزه‌خ - لی‌ره‌دا، سه‌ره‌پای نه‌وه‌ی که ناماژه‌یه بۆ نه‌وه که نه‌واندی له غه‌یری خوا په‌رستراون له دۆزه‌خ‌دا نه‌بنه ماده‌یه‌کی سووتینهر که هه‌موو شتی‌ک نه‌سووتینن ، ناماژه‌شه بۆ نه‌وه که په‌رستنی بته‌کان تاوانیکه چاوپۆشیی لی ناکریت و ، نه‌وه په‌رستراوانه‌ش خۆیان نه‌بنه خودی سزا و نازار و ، ناش‌توانن له‌و سزا و نازاره‌ی که ده‌وره‌ی داون خۆیان رزگار بکهن .

چهند کاریک‌کی پر ژانه بۆ مرۆڤ - که له باره‌ی به‌دی‌هینانی یه‌که‌م جاره‌وه و ، نه‌وه لی‌هاتنانه‌ی که پیتی به‌خسراون ، خوای گه‌وره به به‌رپزترینی به‌دی هینراوانی گپراوه - که‌ر و لال و کویر بی‌ت و ، له‌گه‌ل په‌رستراوی ده‌سته‌وسان‌دا، که دارای هیچ هه‌ول و هیزیک نه‌بن ، هاوبه‌شی سزا و نازاریان بی‌ت .

له زمانی عه‌ره‌بیش‌دا کرداری ((ورد)) به مانای هات و گه‌یشه‌سه سه‌ر ئاو به کار نه‌هینریت - لی‌ره‌دا وینه‌ی چهند که‌سی‌ک به بیردا دیت که سه‌تلی ئاویان به ده‌سته‌وه بی‌ت - (إسم الفاعل) یش بۆ نه‌وه کرداره وشه‌ی ((وارد)) ه . به‌لام کاتیک که نه‌م مانایه له‌گه‌ل نه‌وه‌دا که له ئایه‌ته‌که‌دا هاتوه به‌راورد نه‌که‌ین، نه‌بینین ئایه‌ته‌که نه‌م کرداره‌ی به‌و مانایه به‌کار نه‌هیناوه . که‌واته لی‌ره‌دا هه‌ست به گالته و قه‌شمه‌ریی نه‌که‌ین . نه‌مه‌ش له‌وه نه‌چیت که له‌م ئایه‌ته‌دا هاتوه :

﴿ فَبَشِّرْهُمْ بِعَذَابٍ أَلِيمٍ ﴾ (آل عمران : ۲۱) .^{۵۵}

به‌لێ ! نه‌وانه له‌سه‌ریان پتویست بوو له دنیا‌دا به‌هاتنایه و سه‌تلی ئاویان به ده‌سته‌وه بوایه ، هه‌تا له فه‌یض و به‌ره‌که‌تی حه‌قیقه‌تی موحه‌مه‌دی و له سه‌رچاوه سازگاره‌که‌یه‌وه ئاویان ده‌ست بکه‌وتایه ، به‌لام نه‌وان نه‌وه‌یان نه‌کرد و ، که‌لکیان له‌وه هه‌له وه‌ر نه‌گرت ، تا نه‌وه‌بوو به‌و کۆتایی‌یه پر ژانه کۆتایی‌یان

^{۵۵} خوای گه‌وره فه‌رمان به‌سه‌ر پیغه‌مبه‌ر دا ﷺ ته‌دات تا مژده‌ی سزایه‌کی پر ژانیان پی‌ بدات . دیاره مژده‌ش بۆ شتنی دل خۆش که‌ر نه‌بی‌ت . (وه‌رگێری کوردی) .

هات. ههمان ناوه رۆکیش له نایه تی ﴿وَإِنْ مِّنْكُمْ إِلَّا وَارِدُهَا﴾ (مریم : ۷۱) دا
تهیین.

هینانی وشه ی (وَرَدَ) لیره دا ناماژه بۆ نه وه له به نرخه نه کات که له
دهستیان دا و ، ناوی سازگاری گیترا به سزا و نازار و ، بۆ ده برپینی ههست و
شعووری په رۆشیی و نازاره .

له وانه شه نایه تی ﴿إِنَّكُمْ وَمَا تَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ حَصَبُ جَهَنَّمَ﴾
وه لāmīk بیت بۆ نه وه که سانه ی که وه ها به دلایان دا بیت ناگری دۆزه خ نایان
سووتینی ، نه م نایه ته پیتان ته فرموی : ئیوه به نیسه بهت نه و ناگروه که نه تان
سووتینی وه ک سووته مه نیی دۆزه خ وه هان ، به مه دهرس و په ندیکیان دا نه دا و
داخ و په رۆشیان چهند قات نه کاته وه ..

* * *

﴿ وَمِنَ النَّاسِ مَن يَعْبُدُ اللَّهَ عَلَىٰ حَرْفٍ فَإِنْ أَصَابَهُ خَيْرٌ اطْمَأَنَّ بِهِ وَإِنْ أَصَابَتْهُ فِتْنَةٌ انْقَلَبَ عَلَىٰ وَجْهِهِ خَسِرَ الدُّنْيَا وَالْآخِرَةَ ذَٰلِكَ هُوَ الْخَسِرَانُ
الْمُؤْمِنُونَ ﴾ (الحج : ١١) .

له قورئانی پیرۆزدا ، چەندین ئایەت له بارەى ئەم بابەتەوه هەن . بەئێ ! ...
بەردەوام خواى بالادەست نیماندار و موناڤیق و کافر تاڤی ئەکاتەوه ، تا ئەو
جیاوازی یانە دەربخات که له جیهانی ناووەه یاندا هەن . بە بەلا و موصلبەتی
جۆراوجۆر و ، بە تاڤی کاریی دلی و ویزدانیی ، بگره هەتا بەو کارانەى که
وابەستەى خێرن ، تاڤی یان ئەکاتەوه و ، له بەهای خۆیی یان ناگاداریان ئەکات .
بە چەندین تاڤی کاریی ئەوه چەسپاوه که خەلکیکی زۆر - هەتا لەوانەش که
له پێناوی خوادا قوربانیی ئەدەن و خواوەنى ئیخلاصن - تووشی تەنگ و چەلەمەى
ماددی ئەبن و ، لەوانەشە بازرگانى یەکیان تیا بچیت و ، له ژیانیدا تووشی
لەرزینی جۆراوجۆر بن . ئەمەش تەنها تاڤی کردنەوه یەکی ئەو بەندەیه لەلایەن
خواى بالادەستەوه .

ئەمەش هەرگیز ئەوه ناگەیه نیت که خواى بالادەست ، که دەولەمەندی
رەهایه ، دەست بەرداری ئەوانە ئەبیت که بە هەموو ئیخلاص و قوربانیی
دانیکەوه هەول ئەدەن تا فەرماشتی ئەو سەر بخرن و ، بە تاڤی تەنیا لێیان
بگەریت لەم ژیانەدا بەپارێژن . بەلام خواى دروست کار ، که هەر کاریک ئەبجام
بدات چەندین حکمەتى تێدايه و ، له گالته جاری بەدووره ، بەندەى خۆی تاڤی
ئەکاتەوه ، تا رادەى ئیخلاص و رادەى پەيوەندیی بە خواوه له هەلس و کەوتی دا
و لەبەردەم ویزدانیی دا دەربکەوت . . لەوانەشە هەندیکیان لەو تاڤی کردنەوه یەدا

بدوړتین ، بهمه دنیاش و قیامه تیشیان له کیس بچیت . نهمهش نهوه یه که
قورنانی پروژ وه صفی (الخسران المبین) ی به سردا نه بریت .

جا نهوانه ی که له م تاقیی کردنه وه یه دا شه دوړتین و ، بهو بونه شه وه دنیاش و
قیامه تیشیان له کیس نه چیت ، به زوری مونا فیکه کانن . نهوانه نه یان توانیوه
بگنه راده یه که زمان و دلّیان وه که یه که بیت ، واته نه گه یشتونه ته نیمانی
کامل . نهوان هندی وشه ی نیمان له ده میان دا نه گلمیتن و ، به لا چاو یکه وه
سهیری نایه ته کانی خوا نه کهن . له باره ی کار کردنی شه وه نهوان له ناوچه رگه ی
دین دا نابن ، به لکو له سهه په ری دا و ، هه ولّ نه ده ن کار رابیه ریتن و ، له هه موو
کاره نیجابه کانی نیمان دا له که لک و قازانجی راسته قینه به دوورن . هندی که
کاتیش که لی پرسراوی یه که و نه رکیک ، یان زهره ر و زیانیک به روا له ته له ناسو دا
دهر نه کهون ، نه بینین وا هه موو پاریز و پیلانیکیان به رچاو گرتووه سو
دوور که وتنه وه و هه لاتن ، بویه نهوان هه میسه له په راویزی کاری نیمانی ، یان
له گۆشه یه کی دا نه وه ستن و ، خو شیان ناماده ی پاشگه زیبونه وه و خو دزینه وه
کردووه ..

جا له م هه لویتسه پر له ترس و له رزه یانه وه پلانی شه دانه نین که هه رچی
دهست موسلمانان بکه ویت ، نهوان که لک له هه مووی وه بگرن و ، هه رکه
شتیکیشیان دهست کهوت که هیوایان پتی هه بیت ، توند قه پی پیا نه کهن و
له وپه ری ناسایش و دلّ نارامییش دا دهر نه کهون . به لام نه گه ر تاقیی کردنه وه یه که
هه لسه نگاندنیک هاته به ره وه خیرا پاشگه زه بنه وه .

نیمان داران هه ر هه موو هه لگری هه موو سیفه تیکنی نیمان دار نین - خو زگه
وه ها نه بوونایه - ، چونکه هندی نیمان دار نه چنه ژیر کاریگری هندی سیفاتی
مونا فیکانه وه . نهوانه هه ز نه کهن باکان به ویستی نهوان هه ل بکه ن و ، هه ر
کاتیکیش نهوان پییان خو شه باران بباریت و ، قه ده ری نه م بوونه وه رهش به
ناره زوی نهوان بیت ! جا هه روه که وینه ی نهوانه له سه رده می نیسلامی یه که م دا

هه‌بوون ، که هه‌لگری وینهی شهو ناواته مندالانهیه بوون و ، هه‌رکه‌ی شهوه‌ی
شهوان هه‌زیان لیّ بوو بۆیان نه‌هاته دیی ، پشتیان له ئیسلام کرد و ، روویان لیّ
وه‌رگیپا ، هه‌روه‌ها چار نیه و وینه‌ی شهوانه ئیستاش هه‌ر شهبن ، نه‌مه‌ش هه‌زی
زۆربه‌ی لادانه ناوخۆیی‌یه‌کانه ، که ئیستا روو شه‌ده‌ن ، کاتییک که هه‌ندی که‌س
خه‌ریکی ئاره‌زوویازی شهبن .

﴿ رَبَّنَا لَا تُزِغْ قُلُوبَنَا بَعْدَ إِذْ هَدَيْتَنَا وَهَبْ لَنَا مِنْ لَدُنْكَ رَحْمَةً إِنَّكَ أَنْتَ

الْوَهَّابُ ﴾ (آل عمران : ۸) .

* * *

﴿ اللَّهُ نُورُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ ﴾ (النور : ۳۵) .

خوای بالآدهست ئەو خوایەیه کە بوون (وجود) ی بۆ چاوان دەرخستووە و ، بوونەوەریشی بەم شێوەی نێستای هیناوەتە وجود و ، لەبەر چاوان دا گێراویەتی بە پیشانگایەک و کتیییک تا بخوینریتەوە . هەرەها ئەو خوایەیه کە نووری بە چاوان و ، کرانەوہی بە دلان بەخشیوہ و ، بەبێ نووری ئەویش نە چاوەکان نەبینن و ، نە بەصیرەتەکانیش پەیی بە شت نەبەن ، ئەو کاتەش وەھمەکان تیکەڵ بە زانستەکان و ، گریمانەکانیش تیکەڵ بە راستیەکان نەبن و ، ھەموو بوونەوەریش ئەبیتە ناژاوەیەکی بی مانا ، نیتەر نە فەلسەفەییەکی زانستەکان لە مێشکەکان دا دەستگیر نەبیت و ، نە نووری زانیاریش لە سنگەکان دا .

لە خالی بە یەک گەیشتنی نیتوان (آفاق) و (آنفس) دا ، بە خوای بالآدەستی نووری ئاسمانەکان و زەویی و ، نووری ھەرچی و لە ئاسمانەکان و زەویی دا و ، رووناک کەرەوہی نوورەکان نەبیت ، گەیشتن لە زانستەوہ بە ئیمان و ، لە ئیمانیشەوہ بە مەعریفە و ، لە مەعریفەشەوہ بە ھەست کردنی قوول بە بەندایەتی خوا ، ناگونجیت .

بە ھۆی ئەم نوورەوہ بوونی خۆر یان خۆرەکان لە ئاسمانەکان دا و ، رەنگەکان و ، وینەکانی جوانیی لەسەر زەویی دا دیتە دی و ، لە دلەکانیش دا بە بەصیرەت و نیدراک گەشە نەکەن و ، لە عەقل و دەماغیش دا زانیاری و خۆشەویستی و شەیدایی و تاسەمەندی و ، بیرکردنەوہ و شیی کردنەوہ و مەنطیقیش گەشە نەکەن و ، ئەوانەش کە لە رێی بەلگەوہ بەرەو حەقیقەت ھیدایەت وەرئەگرن ، ئەوا بە فەزلی ئەم نوورەوہ ھیدایەت وەرئەگرن .

به فزلی ئەم نوورەوه ئادەمیزاد رەنگەکان و ، نەسبەتی نێوانیان و ، ئەو ناوازی که له نێو هەموو شتەکاندا هەیه ئەبەینیت و ، دەرکیش بەو شیعەرە ئەکات که له ناو ئەو ناوازه‌دا هەیه . پاشان ئەمە له قالیی زانست و زانیاریی دا رەوانەیی دل ئەکات و ، بەصیرەتیش ئەم زانستە هەندەکی یانە ئەخاتە سەر یەک، یان شیی کردنەوه و ، ناویتە کردنی ئەو زانیارییە گشتییانە ئەنجام ئەدات تا بی گۆریت بە مەعریفە .. پالەدان بە (حق) هوه و ، سەیر کردنی هەموو شتیەک بە نووری مەعریفەیی خوا ، حەقیقەتی ئادەمیزاد - که بریتی یی بوو له دلۆپە ئاویکی بی ترخ - ئە گۆریت بە دەریایەک و ، مەعریفەیی ئادەمیزادیش له ئەتۆمیکەوه ئە گۆریت بۆ خۆرێک و ، دلی ئادەمیزادیش - که شتیەک نیە باس بکریت - ئە گۆریت بۆ لێدانی (دلی) بوونەوه و ، له بەرامبەر ئەوهی که ئادەمیزاد نەتوانیت بە چاری ئاگاداری دوینی و سەینیتی خۆی بیئ ، بگرە هەتا بە هەموو دوورییەکانی نیستا و ئەمرۆی نەتوانیت ، ئەوا بە بەصیرەتی نەتوانیت خۆشی و هەموو شتە هەست پێ کراوه‌کان بە هەندەکیی و گشتیی دەرک پێ بکات . دەرک بە شتەکان و حەقیقەتیان و دەلالەتیان و حەقیقەتی نەوانیش ئەکات ، پاشان دەرک بە حەقیقەتی هەموو حەقیقەتەکان ئەکات که پەرورەدگاری بالادەستیەتی ، ئەویش بەو ناماژە و نیشارەتانی که له لایەن خۆیەوه دەر ئەچن . بە پێی پلەیی یەقینی خۆی دەرکیان پێ ئەکات و هەستیشیان پێ ئەکات و ، له گەژ پەرورەدگاری دا پابەندی پەییوەندییەکی بەندایەتییش نەبیئ .

رینگە چارەش بۆ خۆ لادان له لی تێک چوون لهو ئیدراکه عەقڵییە ، یان لهو مەعریفەییی که ئەگۆجی ناوی (البصيرة الوجدانية) ی لی بنیین ، بریتی یە له روونان بەرهو بە دیی هینەر و وینە کیشی نوورەکان ، ئەویش له کاتی گەشت دا بە ناو بەلگەکان و ناماژەکان و ناماژەکارەکان دا - سەرەپای سەرنج دانی لاوه‌کیی له وجود و له رووداوه‌کان - ، تا زانستەکان بتوانن بگۆرین بە زانیاریی و ، تا هەستەکانی ئادەمیزادیش لییان تێک نەچیت . رینگە چارەش بۆ روولی نان و

سه‌سیرکردنی نووری هه‌موو نووره‌کان ، بریتی‌یه له سه‌سیرکردنی قورنانی پیروژ که خۆری خۆزه‌کانه ﴿قَدْ جَاءَكُمْ بُرْهَانٌ مِّن رَّبِّكُمْ﴾ (النساء : ۱۷۴) و، سه‌سیرکردنی چرای پینغه‌مبه‌رایه‌تی سهرداری پینغه‌مبه‌ران ، نه‌و چرایه‌ی که مانگی می‌شکمان و ، خۆری ویژدانانه و ، له ناسمانیش‌دا هاوتای خۆر و مانگه ﴿وَجَعَلَ فِيهَا سِرَاجًا وَقَمَرًا مُنِيرًا﴾ (الفرقان : ۶۱) .

به‌ئێ ! ... نه‌گهر نووری خوایی به‌رچاو نه‌گرین ، نه‌وا بوونه‌وه‌ر و هه‌رچی وای تاییا نه‌گۆرپیت بۆ تاریکی . خۆ نه‌گهر به‌رچاو‌مان گرت ، نه‌وا هه‌موو شته‌کان - بینراو و نه‌بینراو - نوورانیی نه‌بن و ، به‌روومه‌تی گه‌شاهه و ، ماهیه‌تی راسته‌قینه‌یان‌ه‌وه‌ ده‌ر نه‌که‌ون .

پوخته‌ی باس : هه‌موو شتیک له نووری خوای گه‌وره‌یه و ، به‌تیشک‌دانه‌وه‌ی نه‌و نووره‌ش هه‌موو شتیک دروست بووه و ، گه‌شهی کردووه و ، باش‌گۆرانی به‌سه‌ردا هاتووه .. نووری ره‌ها نووری خوایه به‌تاک و ته‌نیا .. ئیتر سپاردنی نوور به‌غه‌یری خوا یان کاریکی مه‌جازه له لایهن (خواص) ه‌وه ، یان نه‌زانی‌یه له لایهن (عوام) ه‌وه . جا نه‌گهر هه‌موان نه‌مه‌یان نه‌زانی ، نه‌وه به‌هۆی توند ده‌رکه‌وتیه‌تی له ویژدان‌دا به‌بێ چهند و چۆن و ، به‌هۆی تیشک‌دانه‌وه‌ی بریسکه‌داریه‌وه .. به‌ئێ ! ... هه‌ر وه‌ک نه‌گونجی غه‌یب ده‌رگایه‌کی گرنگ بیت بۆ زانست و زانین ، هه‌روه‌ها نه‌گونجی تیشک‌دانه‌وه‌ی بریسکه‌دار و توندیش بۆ ده‌ربازگه‌یه‌کی شارده‌نه‌وه سه‌ر بکیشی .

زاتی (الله) نووری ناسمانه‌کان و زه‌وی‌یه و ، هه‌موو شته‌کانیش تیشک‌دانه‌وه‌ی جۆراوجۆری شه‌پۆله جۆراوجۆره‌کانی نه‌و نووره‌ن و ، دیوی ده‌ره‌وه‌ی داپۆشیون .

هه‌روه‌ها نه‌مه‌وێت سه‌رنج‌تان بۆ لای هه‌ندیک لایه‌نی ئەم نایه‌ته رابکیشم . هی وا هه‌یه هه‌ست به‌جیاوازیی نێوان نوور و تیشک‌ناکات ، پاشان نه‌ئیت :

گورجی تیشک دیاره ، نهی گورجی نور چهنده ؟ منیش لیتره دا نه مهوی جهخت له سر نهوه بکه مهوه که پیویسته نور و تیشکمان له لا تیکه ل نه بن . چونکه خوی بالاده ست نهی فهرمووه که نهو تیشکی ناسمانه کان و زهوی یه . که واته بو تیگه یشتن له نور له سرمانه له سرچه شمه و سرچاوه که ی نزدیک بکه وینه وه ، سرچاوه ی نوریش زاتی (الله) یه و ، خوی بالاده ستیش له کاریگری زه مان و شوین به دووره . که واته پیویسته به شیوه یه کی ههنده کیی له م گۆشه یه وه مه زهنده ی نور بکه یین . نه گونجی نوریش و شته نورانی یه کانیش له هه مان سات دا له ملیونیک جی دا بن و ، نه شگونجی نور له ساتیکی تیپه ریودا لیتره وه بو نهوی بگوازیته وه . له بهر نهوه پیغه مبهرمان ﷺ - که ته نی پیروزی گۆررا بو بارودوخیک بتوانیت هاوری ته تی رۆحی بکات که چوو بوویه دۆخی حاله تیکی نورانی یه وه - توانی له ماوه ی چند ده قیقه یه ک دا میعراجه که ی ته وار بکات و بگه ریته وه دا . له کاتیک دا که نه م گه شته له باری ناسایی دا پیویستی به تریلیون که ره ت تریلیون سال هه یه ، که چیی ریوایه ته سه حیحه کان هه والمان نه دنه ی که پیغه مبهرمان ﷺ رۆیشته وه و گه راوه ته وه و ، هیشتا نوینه که ی سارد نه بوته وه . واته هر وه ک لیتره دا ، له م گه شته دا زه من پشت گوی خرابی .

پیویسته له م وته یه مان وه ها تی نه گن که نیمه وتیبتمان نهو نورهی که له م نایه ته دا باس کراوه مه خلوقه . جا بو نه وه ی ریگه به و تی گه یشتنه هه له یه نه دم ، نهوا وشه ی (کأن) م به مه به ست به کار هیئاوه . به لئی ! ... نوره کانی تر مه خلوقن و ، به دی هینه ریشیان خوی بالاده ستی نورانیی که ری نوره کانه . له م روانگه یه وه نه توانین نه م فهرمایشته ی پیغه مبهر : ﷺ ((أول ما خلق الله نوري))⁶⁶ ناو ببه یین ، واته یه که م توویکی نور که خرایه ره حه می وجوده وه نووری موحه مه دیی بو .

⁶⁶ العجلونی ، کشف الحفاء : ۱ / ۲۶۵ - ۲۶۶ .

کورتەکه‌ی پێویسته نوور و تیشکمان لێ تێک نه‌چن . شه‌گونجی سه‌رچاوه‌ی
تیشک نوور بیته و ، تیشکیش ته‌جه‌للای نوور بیته له دنیا دا و ، نوور هه‌ر له
زه‌وی یه‌وه هه‌تا سووره‌ییا خاوه‌نی ته‌جه‌للای زۆره .

اللهم ! یا منور النور ، یا مصور النور ، یا مقدر النور ! نوّر قلوبنا وحواسنا
بنور معرفتك ، وأیدنا بروح من عندك . وصل اللهم على سيدنا محمد الذي جعلته
قمرأ منيراً وعلى آله وأصحابه الذين اقتدوا به شراً شراً .

* * *

﴿ فَلَمَّا تَرَأَى الْجَمْعَانَ قَالِ أَصْحَابُ مُوسَىٰ إِنَّا لَمُدْرِكُونَ ﴿٦١﴾ قَالِ كَلَّا إِنَّ

مَعِيَ رَبِّي سَيَدِينِ ﴿٦٢﴾ (الشعراء : ٦١ - ٦٢) .

هاوه لانی حهزره تی موسا سهلامی لی بیت له گۆشهیه کی ماددییه وه سهیری باسه که یان نه کرد ، شهویش کاتیک که فهرمایشتی له گه لیانا نه کرد ، شهوهی بهرچاو نه گرت . به لئی ! ... بزچوونی ماددییه به سهر نه م کۆمه له دا زال بوو بوو ، به مه میشکیان له بواری نهو شته دا که تنها به چاو نه یان دیی به ند بوو بوو و ، له بهرام بهر جیهانی میتافیزیقی دا داخرا بوو . له بهر نه مه کۆمه لیک که نه م تایبته مهندییه و سیفه تانهی هه بیته موحجاجی فیترکردن و راهیتان شه بیته و ، پیوستیشی به کۆششیکی گه وره هه یه تا بتوانیت له بیرکردنه وه دا شوین ریبازی پیغه مبه راهه تییه بکه ویت . بزیه حهزره تی موسا سهلامی لی بیت ، به درژیایی ته مهنی نه م ریگایه ی هه لپژارد . شهوه بوو به بی کۆلدان و بیزاربوون شهوه پری کۆششی کرد . نه م نایه ته پیروژه شه نه م تایبته مهندییه ی جووله که ده رنه خات . له و کاته شه دا که فیرعه ون و سوپاکه ی دوا ی جووله که که وتبوون ، حهزره تی موسا به هۆی موعجیزه یه کی روونه وه ده ریای له بهرده م جووله که دا له ت کرد تا به سهلامه تییه له ده ریا به پرنه وه . به لام جووله که هه تا له م کاته شه دا نه و موعجیزه خوایی به روونه یان له بیری خۆیان برده وه و ، وتیان : دوژمن پیمان نه گاته وه ، واته سوپای فیرعه ون له دوا وه پیا یان نه گاته وه . حهزره تی موسا شه سهلامی لی بیت شه وه ی پیوست بوو پیمان بوتریته پیتی فهرموون : ﴿ كَلَّا إِنَّ مَعِيَ رَبِّي سَيَدِينِ ﴿٦٢﴾ . فهرمووی : نه خیر دوژمن پیمان ناگاته وه ، من پهروه دگارم له گه لدا یه و بز سه ر ریی راست هیدایه تم نه دات .

قاضيی بهیضاوی له تهفسیره که ی دا له کاتی شیئی کردنه وهی نهم نایه ته دا
 بهراوردی یه که له نیوان حهزره تی موسا سهلامی لی بیته و حهزره تی موحه مه دا
 ﷺ نه کات و نه لیته : حهزره تی موسا سهلامی لی بیته له و ساته دا که
 مه ترسی لی نزیك نه که و پته وه نه فرموی : ﴿ اِنَّ مَعِيَ رَبِّي سَيَهْدِينِ ﴾ واته به
 شیوهی ناینده ده ری بریی ، که چیی موحه مه دی پیغه مبه رمان ﷺ کاتیک که
 له گه ل نه بوبه کردا خوا لیی رازی بیته له نه شکه و ته که دا بوون و موشریکه کان
 لییان نزیك که و تبوونه وه ، بو دل دامه زانندی پیی فرموی : ﴿ لَا تَخْزَنَ اِنَّ اِلَهَ
 مَعَنَا ﴾ (التوبه : ٤٠) . فرموی : نه بوبه کر خه مبار مبه ، خوا مان له گه له .
 به مه پیغه مبه ری به ریتر ﷺ به شیوهی که بی سنور متمانه ی خوی به خوا ی
 بالاده ست ده بریی .

بی گومان جیاوازی نیوان فرمایشته که ی حهزره تی موسا سهلامی لی بیته
 بو قومه که ی و ، فرمایشته که ی پیغه مبه رمان ﷺ بو نه بوبه کر خوا لیی رازی
 بیته له باسی پشت پی به ستن و کار پی سپاردن و خو ته سلیم کردن دا ، به شیکی
 نه گه ریته وه بو جیاوازی نیوان نه وانهی که حهزره تی موسا سهلامی لی بیته
 فرمایستی له گه ل کردن و ، نه وه ش که پیغه مبه ری خومان ﷺ فرمایستی
 له گه ل کرد . بی گومان جیاوازی یه کی گه وه هیه له نیوان که سیک دا که
 گه یشتبیته پله ی (صدیقین) و ، هر رسته یه که له ده می پیروزی پیغه مبه ر
 ﷺ ده ریچیت ، به بی هیچ دوود لی یه که ، وه ری بگریته و خوی ته سلیمی بکات و ،
 له نیوان کومه لیک دا که له هه موو کاریک و له هه موو باریک دا مشت و مر و
 چند و چون له گه ل پیغه مبه ره که یان دا بکه ن .

﴿ وَأَجْعَلْ لِي لِسَانَ صِدْقٍ فِي الْآخِرِينَ ﴾^{٥٧} وَأَجْعَلْنِي مِنْ وَرَثَةِ جَنَّةِ النَّعِيمِ ﴿

(الشعراء : ٨٤ - ٨٥) .

حهزره تی نیبراهیم سهلامی لی بیت که سیتک بوو که به تهواویی بهو نیعمه تانهی که پهروه ردگاری به سهری دا ریژابووی و ، به میهره بانیه کۆتایی نه هاتووه کانی پهروه ردگاری نه زانیی . جا وینهی خاوهنی نهو پی زانینه به رزه نهی زانیی که هه موو شتیک له لایهن خوای بالاده ستهویه . هه خۆی خواردن و خواردنهوه و هیزی قسه کردن نه به خشی . واته خۆی به تنیا حاکمی ره هایه نهک که سیتکی تر . جا نه گهر خاوهنی نهو جوړه پی زانینه له خوا بیارپتهوه و بلیت : ﴿ وَأَجْعَلْ لِي لِسَانَ صِدْقٍ فِي الْآخِرِينَ ﴾^{٥٧} ، نهوا نه بیت خوای بالاده ست خۆی نهو جوړه دوغایه ی به نیلهام خستبیته دلپهوه . واته خوا زمانی گۆیای نهو که سه بووه و ، هه خۆی بۆ نه م دوغایه هیناویه ته گۆ ، پاشان هه خۆشی نه م دوغایه ی گیرا کردوه و ، نه گهر گیرا کردنی نه م دوغایه ی نهویستایه به نیلهام نهی نه خسته دلپهوه . بهئی ! ... نه لپین خوا نه م دوغایه ی گیرا کردوه و ، به لگهش له سهر نه مه نهویه که بهردهوام موسلمانان له نوپه کانیان دا ناوی نه بهن و دوغاشی بۆ نه کهن .

لیزه دا کاریکتی تری گرنه هیه که نه مه : وهک شتیکتی زانراوه پیغه مبهران سهلامیان لی بیت کاتیک که نه مرن نه سامانیک و نه مولکیک بۆ وهره شعیان به جی ناهیلن . به لکو بانگه وازه که یان میراثیانه . ههزره تی نیبراهیم سهلامی لی بیت ، که زنجیره ی پیغه مبهرایه تی که وتبووه دهستی و ، شتی زۆری له سهرده می خۆی دا گۆری ، واته پیغه مبهرایکی نوی خواز و چاک کاریکتی گهوره بووه ، به هیمه تهی مهزنی هزی نه کرد دهروو له هه موو مرؤفایه تی بکاتهوه .

^{٥٧} له خوا نه پارتپهوه تا زمانیکی راستگۆی پی بیه خشیت . (وهرگیزی کوردیی) .

نهو هبوو ناو اته که ی ، وه که سهره نجامی کی سروشتی بو گیرابونی دوعا که ی ، هاته
 دی . و اته هزره تی نیبراهیم سهلامی لی بیّت ، له نه نجامی به سه بر دنی ژیا نی
 نه فی دوو جاری گرن گ له ژیا نی ، گۆرپا و بووه سیبهری کی چر و پر بو
 مرؤ فایه تی . جا لهو هیله وه که به نیسحاقی کوری سهلامی لی بیّت دهستی پی
 کرد به هزره تی مه سیح سهلامی لی بیّت گه یشته وه و ، لهو هیله شه وه که به
 نیسماعیلی کوری سهلامی لی بیّت دهستی پی کرد به موحه ممدی پیغه مبه رمان
 ﷺ گه یشته وه . نهو هبوو له هردوو هیله که دا هزره تی نیبراهیم بووه پیشه ننگ
 و پیشره و بو هه موان و ، ناو و یادیشی له سه ر زمانی هه موو یه کیک لهو
 پیغه مبه رانه بوو . جا له گه له نه وه ش دا که پیغه مبه رمان ﷺ کوتا پیغه مبه ر
 بوو ، که چیی بیره وه ری هزره تی نیبراهیم هه ر به رده وام بوو . وه که له سه ره وه ش
 باس مان کرد خو شه ویستی هزره تی نیبراهیم سهلامی لی بیّت ، که به ناراسته
 کردن و فیکر کردن له لایه ن پیغه مبه ره وه ﷺ ، چوو بووه ناو کرۆکی دلای
 موسلمان ه کانه وه ، وای له موسلمان ه کان کرد تا به رده وام له دوعا کانی نو یژه کانیان
 دا ناوی به رن . نه وه ش هه له نه گری ت که هزره تی نیبراهیم له نه نجامی نه م دوعا
 و پارانه وه و سه له وات دانه دا بیته میرات گری (جنة النعیم) .

دوا باسیک هیه که پیمان خو شه باسی بکه ین . نهو کاره گرن گه ی که
 پیغه مبه ران سهلامیان لی بیّت نه نجامی نه دن و ، نهو بانگه وازه ش که ته بلیغی
 نه که ن بریتی نیه به ته نیا له فیکرک یان به ته نیا له نه نجامی کی به رز ، یان به
 ته نیا مبه ستیک بیّت و هه ولی جی به جی کردنی بدن . نه م کارانه له به رامبه ر
 نهو بانگه وازه مهنه دا که نه وان خزمه تی نه که ن ، به کارکی یه کجار لاوه کی
 له قه له م نه دریت . پیغه مبه رانیش سهلامیان لی بیّت فرمان به ری خوا یین - به
 تاییه ت هزره تی نیبراهیم سهلامی لی بیّت - پییان خو ش نه بوو بانگه وازه که یان
 به مردنیان کوتایی پی بیّت ، به لکو دوعایان نه کرد نه م بانگه وازه هه تا هه تایه

بژیٔ . له م روانگه یوه همل نه گریٔ که حه زره تی نیبراهیم سه لامی لی بیٔ
ویستیٔی به ره کانی داهاتوو به چاکه ناوی ببهن .

به لام دوعاکه ی ﴿ وَاجْعَلْنِي مِنْ وَرَثَةِ جَنَّةِ النَّعِيمِ ﴾ بۆ نهویه تا دهری بجات
که نهو هدر چهنده هۆیه که بۆ چهندين پیغه مبهری مهزن که له سر نه م ریگا
راسته رژیستن و ، هدر چهندهش نهو رابه ر و چاوساغه بۆ نه م ریگا راسته ، داوای
دوعای نهو پیغه مبهرانه نه کات که له پشتی خوی که وتورنه ته وه و ، دوعای
میرات گرانی نهو پیغه مبهرانه ش ، چونکه نه زانیت که پیویسته هموو شتیک و
هموو هیوایه که له سازینه ری هۆیه کان چاوه روان بگریٔ و ، به هه شتیش به لوتف
و نیعمه ت به خشینی خوی بالادهسته و ، به کرده وه ده ست گیر نابیت ، به لکو به
سۆز و ره حمه تی فراوانی خوی بالاده ست و ، له نه نجامی داوا کردن و دوعای
به رده وام ده ست نه که ویت . نه مه ش کارنکی گرنگه و پیویسته جه ختی له سر
بگریٔ .

* * *

﴿ وَاجْعَلْنِي مِنْ وَرَثَةِ جَنَّةِ النَّعِيمِ ﴾ (الشعراء : ۱۴۲) .

فرمایستی پیغه مبهران بۆ قه ومه کافره کانیان که نه وانه براینن ، هدر ته نها
صالح پیغه مبهر سه لامی لی بیٔ ناگریته وه . به لکو هه مان فرمایشت له ده می
پیغه مبهری تری وه که هوود و شو عیب و نووح و لووط سه لامیان لی بیٔ
ده رته چیٔ . جا هدر چهنده نهو پیغه مبهرانه له وه هۆزانه بوون و ، له ناویان دا
هه لکه وتوو بوون ، له لایه نی بیر کرده وه و هه ست کردن دا ، یان خزمایه تی دا
له وان نه بوون .

همل نه گریٔ جۆره دارشتنی وه ها له پیناوی ده برپینی نهو سۆز و شه فقه ته دا
بیٔ که نهو هۆزانه ده ره ق به و پیغه مبهرانه ی که له نیوانیان دا پی گه یشتوون

دەريان پريوه و ، بۆ دەرخستنی ئەو گۆشەيهی که پيغه مبهران لايهوه سه يری نهوانهيان کردووه . نهگينا صالح پيغه مبهر سهلامی لی بیت ، نه له لايهني خزمایهتیی و خوینهوه و ، نه له لايهني برايهتیی دینهوه ، لهوان نهبووه .. بهلام له لايهني مرۆفایهتیهوه یه کێك بوو لهوان و ، له لايهني بهزهیی و شهفهقه تیشهوه بۆيان وهك برايان وهها بوو . قومه کهشی له نزيکهوه نهويان نهناسیی و شارهزای نهمانهت و راستگۆیی و داوێن پاکیی و بیر و ههستيشی بوون ، بۆيه به کهسيکی نزيکی خۆيان وهك برايهکی خۆيانيان نهژمارد ..

نهگونجا به ((باوك يان خالۆ يان باپيره)) فرمايشتيان له گهڵ بکات . بهلام ئەو چۆره فرمايشت کردنه لهوانهيه چۆرێك له به گهوره سهيرکردنيان دهر بخات، سه رهپای نهوهی که ئەو فرمايشت کردنه وهك فرمايشت کردنی برا فينکیسی دهر ناخات ..

* * *

﴿ الَّذِي يَرِنُّكَ حِينَ تَقُومُ ۖ وَتَقْلُبُكَ فِي السَّجْدِ ۖ ﴾ (الشعراء : ٢١٨ - ٢١٩).

((تَقْلُبُ)) له بابی ((تَفَعَّلَ)) یه و ، ئەمهش ناماژه بۆ ته کليفي شتيك و ، رهنج و کۆشش بهخت کردن تيايا نهکات . واته نهنجامدانی کارێك له لايهني مرۆفهوه ، نهويش به بهخشيینی نهوهی که له توانایدا ههيه و ، سووربوون له سهري . ئەمهش ئەو دارشتهيه که خوای بالادهست له وهسفی سهجده بردنی پيغه مبهره بهريزه که یدا ﷺ وینهی کيشاوه . واته پيغه مبهر ﷺ ، له کاتيکدا که له سهجدهدا بوو ، واته لهو کاتهدا که له ههموو کاتيک لايهوه نزيکتر بوو، بۆ دەرخستنی بهندايهتیی خۆی بۆ پهروهردگاری ، تهوپهري توانای خۆی نه بهخشيی و ، خهريک بوو له سهجده که یدا بتوێتهوه .. بهلام ليتره دا کارێك ههيه که پيويسته ناماژهی بۆ بکريت ، نهويش نهويه که نهگه ههستيکی دهروونيسي زۆر

و زه‌بهنده نه‌بیټ ، هرگیز گه‌یشتن به وینه‌ی نه‌و پۆ‌په‌یه له توانادا نابیت و ، هرکه‌سپش وینه‌ی نه‌و هه‌سته‌ی نه‌بیټ ، نه‌وا ده‌رپرینی خشوع له سه‌جده‌دا جگه له ریا هیچی تر نیه .

به‌لێ ! ... نه‌م هه‌سته ده‌روونی‌یه و ، نه‌م مه‌عنه‌وی‌یاتانه یه‌کجار گرنگن ، به تایبه‌تی له باسی به‌ندایه‌تی خوادا . جا له‌سه‌ر ئیمان‌دار پتویسته ، له هه‌موو کارێک‌دا ، به زه‌هدی ته‌واو و ، ته‌قوای ته‌واو و ، ئیخلاصی ته‌واوه‌وه روو له خوا بکات و ، نه‌و روو تی‌کردنه‌ش تاکه مه‌به‌ستی بیټ ، به مه‌رجێک نه‌مه به ته‌رکی دنیا و گۆشه‌گیری لێی تی‌ نه‌گات . جا له لایه‌که‌وه روو له خوا کردن بۆ ئاوه‌دان کردنه‌وه‌ی دنیا و ، گێرانی به به‌هه‌شت نه‌بیټ و ، له لایه‌کی تریشه‌وه دل‌ه‌کان به‌ره‌و خو‌ش ویستنی خوایی ، بۆنه و به‌رامه‌ی ئیمان بۆ په‌ره‌سه‌ندنی ژبان ، ئاراسته نه‌کرین . واته له کاتی‌ک‌دا که دنیا ئاوه‌دان نه‌کریته‌وه و ، رێک و پێک نه‌کریت ، بۆ ده‌ست خستنی ره‌زامه‌ندی خوا و ، بۆ والا کردنی ده‌رگای گه‌یشتن به خوا ، رووش له خوا نه‌نریت .

نایا نه‌مه نه‌وه نیه که قورئانی پیرۆز نه‌ی‌فه‌رموی کاتیک که باس نه‌کات :

﴿ فَأَيُّ مِمَّا تُولُوا فَتَمَّ وَجْهَ اللَّهِ ﴾ (البقرة : ۱۱۵) ؟ من وه‌های نه‌بینم که نه‌م نایه‌ته زۆر گرنگه و ، له وه‌سفی بارودۆخی گشتیی ئیمان‌داری کامل‌دا و ، له ده‌رخستنی پتوه‌ره‌کانی په‌یوه‌ندی و وابه‌سته‌یی ئیمان‌دار به خوای بالاده‌سته‌وه ، چه‌ندین مانای قول‌ نه‌به‌خشیت .. فه‌قیهه‌کان نه‌لین : کاتیک که مرۆڤ لای قبيله نازانیت پرسباری بۆ نه‌کات و ، به پیتی توانای خۆی هه‌ول نه‌دات بی‌دۆزیته‌وه .. خو نه‌گه‌ر به‌ره‌و لایه‌کی پێچه‌وانه‌ی قبيله‌ش نوێز بکات ، نه‌وا له‌و حاله‌ته‌دا نوێزه‌که‌ی هه‌ر دروسته . به‌لام راست نیه مانای نایه‌ته‌که ته‌نها بۆ نه‌مه لێک بدیته‌وه ، چونکه مرۆڤ له هه‌موو حاله‌ته‌کانی‌دا : کاتیک نه‌خوات و ، کاتیکیش نه‌خواته‌وه ... کاتیک هه‌ل نه‌سیت و ، کاتیکیش نه‌خه‌ویت ... کاتیک که له نێوان که‌س و کاری‌دا نه‌بیټ ... کاتیک که سه‌یران نه‌کات .. له‌م هه‌موو حاله‌تانه‌ی‌دا ،

لهسهری پتویسته رووی له خوا بیټ و ، به چاودیری بزائیت و، ههست به بوونی بکات . بهلئى ! ... نایهتهکه ئاماژه بۆ ئهم مانایهش نهکات.

له راستیی دا لهسهر مرۆف پتویسته له ههموو ساتیک دا په یوه ندى یه کانی له گهڵ په روهرد گاری دا نوێ بکاتهوه و ، بهردهوام دهروونیشی تهر و تازه بیټ . راسته خوای بالادهست له نوێ کاری و ئال و گۆر به دووره ، بهلام ههست کردغان پی و ، په یوه ندىمان له گه لیا پتویسته بهردهوام نوێ ببنهوه . پیشینان ده باره ی خوا نه یان وت : ((منظور إلیه)) و ، نوێ کردنه وه ی پتویستیش له لایه نی نهوانه وه یه که سهیری نه کهن . نهو نوێ کردنه وه یه ش نوێ کردنه وه یه که له لایه نی لیکنۆینه وه ی بهردهوام له تهجللا نوێ یه کانی نهو (المعبود بالحق) هو، نهو (المقصود بالاستحقاق) هو ، ناسینی سهر له نوێ بۆ گه یشتن به ناخی ئیمانێ تر . ئیمه ناچاری نه وه ین ، نه گینا دوور نیه ئیمانغان دووچاری بۆ گهن کردن و رزین ببیټ .

نه گهر بگه رتینه وه سهر نایه ته په رۆزه که نه لئین : سه جده بردنی په ر خشوع و پاک و خاوین به شیوه یه کی راسته وانه له گه ل بری ئاماده بوونی خوا له دل دا گونجار نه بیټ . جا مرۆفی دوور له خوا ، نه گه رچی له ناو نیعمه ته کانی خوادا نو قوم بوویټ و ، نهو دل هه ش که نه وه نده ی مسقاله زه ر په یه که ههست به منه ت باری و سوپاس و شوکرانه نه کات ، له ههموو ژیا نی دا ته نها جار ی کیش بیټ ، ناتوانیټ له و جزه سه جده یه نزیک بیټه وه ، یان نه وه یه که جار قورس نه بیټ .

پاشان که پیغه مبه ر ﷺ فرمان به ری به ندایه تی به قوولی نه بجام نه دا ، نه ویش له نه بجامی قوولی ههست کردنی به چاودیری خوای بالادهست بۆ ههموو هه لس و کهوت و جم و جوولئیکی : ﴿ الَّذِي يَرْنِكَ حِينَ تَقُومُ ﴾ .

بهلئى ! ... له گه ل نه ودا که نهو به خشوعه وه سه جده ی نه برد ، که چیی له لایه کی تره وه فرمانه کانی خوای بالادهست جی به جی نه کات ، واته نهو وا له حاله تی نه بجام دانی رۆحیی دا . نهو نیوه ی شهو هه ل نه سیټ بۆ شه ونوئو و ، له

همان کاتدا ، بهوپه‌ری سۆزی به تین و ، بهوپه‌ری گوی‌پایه‌لیی ته‌سلیم بو‌ونه‌وه
 فه‌رمانه‌کانی دین جی‌به‌جی نه‌کات و ، بهوپه‌ری ته‌سلیم و مل که‌چی‌یه‌وه بو
 گه‌وره‌که‌ی پتویستی ماددی و معنه‌ویی نیمان‌داران رانه‌په‌پرتنی . واته‌ له
 هموو هه‌لس و که‌وتیکی‌دا له به‌ندایه‌تی خودا نه‌ژیا ، به‌وه‌ی که‌ چاوه‌پروانی
 فه‌رمانی خوا بوو و جی‌به‌جی نه‌کرد . کاتیکیش که‌ سه‌جده‌ی نه‌برد و ، ناوچاوی
 نه‌برده ناستی هه‌ردوو پی‌یه‌وه ، به‌رز نه‌بوویه‌وه بو چله‌پۆیه‌ی به‌ندایه‌تی و ، هه‌ر
 خۆشی فه‌رمویه : ((أَقْرَبُ مَا يَكُونُ الْعَبْدُ مِنْ رَبِّهِ وَهُوَ سَاجِدٌ)) . واته‌:
 کاتیک که‌ به‌نده سه‌جده نه‌بات له هه‌موو کاتیک زیاتر له خوای په‌روه‌دگاریه‌وه
 نزیکه .

* * *

﴿ وَالشُّعْرَاءُ يَتَّبِعُهُمُ الْغَاوُونَ ﴾ ﴿ أَلَمْ تَرَ أَنَّهُمْ فِي كُلِّ وَادٍ يَهِيمُونَ ﴾
 وَأَنْهُمْ يَقُولُونَ مَا لَا يَفْعَلُونَ ﴿ إِلَّا الَّذِينَ ءَامَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ
 وَذَكَرُوا اللَّهَ كَثِيرًا وَانْتَصَرُوا مِنْ بَعْدِ مَا ظَلَمُوا ﴾ وَسَيَعْلَمُ الَّذِينَ ظَلَمُوا أَيَّ مُنْقَلَبٍ
 يَنْقَلِبُونَ ﴿ (الشعراء : ٢٢٤ - ٢٢٧) .

له گرنگ‌ترین تاییه‌ت مه‌ندی‌یه‌کانی نایه‌ته‌کانی قورنانی پی‌رۆز نه‌ویه‌وه نه‌و
 که‌سانه‌ی که‌ نایه‌ته‌کان راسته‌وخۆ روویان تی نه‌که‌ن و ، نه‌و که‌سانه‌ش که
 ناراسته‌وخۆ نه‌یان‌دوینن ، له‌گه‌ل نه‌وه‌دا که‌ جیاوازن ، هه‌ر لایه‌کیان نه‌توانن
 ده‌رس و نامۆزگاری جۆراوچۆر به‌ نیسه‌ت هه‌ر یه‌که‌یان ده‌ره‌پینن .
 بو نمونه : نه‌بینین شاعیره‌کانی سه‌رده‌می نه‌فامیی دوینراوی راسته‌وخۆی نه‌م
 نایه‌تانه‌ بوون و ، شاعیره‌کانی نه‌و سه‌رده‌مه نه‌فامی‌یه‌ش وه‌هایان رانه‌گه‌یاند که
 په‌یوه‌ندی به‌ جنۆکه‌وه نه‌که‌ن و ، نه‌شتوانن له هه‌والی غه‌یب ناگادار بن . نه‌وانه
 به‌ شتویه (سه‌جده) وته‌یه‌کیان نه‌وت که‌ دل‌ی گوی‌گرانیا که‌ مه‌ندکیش نه‌کرد ،

واته له وهسیطه رۆحیه‌کانی ئەم زەمانە خۆمان ئەچوون و ، ئەوانە بە نەیاریی کردنی قورئان ناسراو بوون و ، که قورئانیش لەم نایەتەدا باسی شاعیرەکانی کردووه مەبەستی لەو شاعیرانە سەردەمی نەفامییە . هەرۆه‌ها که قورئان وه‌صفی شوێن که‌وتوان و هه‌وادارانێ ئەو شاعیرانە ئەکات که ئەوانە (غاوی) واته : دەست بپ و خەلک خەلەتین ، ئەو دەرئەخات که ئەو شاعیرانە تاج ئەندازەیه‌ک لایان دابوو .

له لایه‌کی تره‌وه ئەم نایه‌تانه هه‌ندێ شاعیری هه‌موو سەردەمی‌ک ئەدوینن ، ئەگەرچی ئەو دواندنه به پله‌ی دواندنی شاعیرەکانی سەردەمی نەفامییە نەبێت . جا ئەگەر نایه‌تی : ﴿ وَالشُّعْرَاءُ يَتَّبِعُهُمُ الْغَاوُونَ ﴾ مان لەم چوارچێوه‌یه‌دا هه‌ل سەنگاند ، ئەبیین ناماژه بۆ ئەوانە ئەکات که دین و هەرچی وابەستە‌ی دینه له ژێانیان دووربان خستۆته‌وه و ، هه‌وا و ئاره‌زووی خۆیان کردووه به بت و ، که‌وتوونه‌ته دوا‌ی هاوونێه‌ی ئەو شاعیرانە .

﴿ أَلَمْ تَرَ أَنَّهُمْ فِي كُلِّ وَادٍ يَهِيمُونَ ﴾ واته : ئەوانە مانا و ناوه‌رۆک و بابەت پشت‌گۆڕی ئەخه‌ن و ، ئە‌ی‌خه‌نه ئەولاوه و ، جارێک له ژێر ناو و دروشمی رۆمانسی و ، جارێک واقیعی و ، جارێکی تریش فیعلیی‌دا سەر به ناو شیوی جۆراوجۆری شیعر و په‌خشان‌دا ئەکهن .

﴿ وَأَنْتُمْ يَقُولُونَ مَا لَا يَفْعَلُونَ ﴾ . واته : پێشه‌یان درۆکردنه و ، لەو راوچی‌یه درۆزانە ئەچن که شانازی ئەکهن که گوايه راوچی چاکن ، که‌چی درۆزن . چونکه ئەو‌ی ئە‌ی‌لێن به جێ ناهین . دەم له ئەدەب و له نووسینی رۆمان ئەدهن ، به‌لام بەردەوام درۆ ئەکهن .

﴿ إِلَّا الَّذِينَ ءَامَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ ﴾ ... ئەوانە له‌گه‌ل ئەوه‌دا که شاعیرن ، نیمان‌داریشن . بۆیه ئەوانه‌ی که شوێن ئەوان ئەکهن له هه‌مان هه‌ست و هه‌مان نیمان‌دا هاوبه‌شیان . جا له‌بەر ئەوه‌ی که ئەوانه رێبازی قورئانیان

کردۆته پرۆگرامی ژيانيان ، نهوا لا نادهن و ، سهر به ههموو شيوئيكيشدا ناكهن و ، بهو بۆنهشوه كه نهگهر شتيك بلين و به جئي نههينن ، به گهورهترين تاواني نهژميترن به لاي خواوه ، ههرگيز درۆ ناكهن و ، نهو بههايانهش كه ئيمانيان پييانه له قهسابخانهي نهدهب و شيعر و رۆماندا نايان كه نه قوربانيي ، نه مهش به هۆي نهوهوه كه نيمان دارن . واته نهمانه نوينهرايه تيبى نهمن و ناسايش نهكهن له دنياوا و ، بهردهوام جيئ متمانهن ، چونكه وته و كردهوه به لاي نهمانهوه له نيويك چوارچيوه دايه و ، هيچ جياوازي يهك له نيوانياندا نيه . ههروهها لهو كه سانهش كه له ههستان و دانيشتن و پال كه وتنياندا خهريكي ذيكري خوان و ، ههر كاتيكيش زولميان لي كرا مافي خزيان وهرنه گرنهوه و ، بۆ بهرگريي له خزيان مافي خزيان به كار نههينن ، چاوهروانيي شتيكي تر ناكريت ..

ههروهك ديمان له گرنهگهترين مهرجي كه لك وهرگرتن له قورنان نهويه كه به پهياميكي جيهانيي بۆ ههموو چهرخهكان قبول بكرئت و ، ههموو مرۆفئيكيش وههاي بخويئيتتهوه كه له گهلا نهودا فهرمايشت نهكات . تنها لهم حالتهدا قورنان نه توانيئت خزمهتي خۆي دهر بپرئت و ، ئيمهش نه توانين كهلكي لي وهر بگرين .

كورتكهي شيعر و پهخشان - وهك كار و پيشهكاني تر - به پتي جياوازي نهوانهئ نهغاميان نهدهن ، به شيوهيهكي جياواز تيشك نهدهنهوه . جا له كاتيكا دا كه نهو كه سهئ ئيماني هيناوه و ، كردهوهي چاكي نهغمام داوه ، بنچينهكاني نيمانهكهئ له شيعر و پهخشانهكهئ دا تيشك پي نه داتهوه و ، بهردهوام حهق رانه گه به نيئت و ، لي هاتنه هونهريي و نه ده بي به كاني له نه نديشهئ هيچ و پوچ دا سهرف ناكات ، بهلكو بۆ جي به جي كردني حهق و كهره سهئ بيناي حهق به كاريان نههيني . نهو كه سهئ نه گوئجي سهر بكهوي ، يان تيك بشكيئت ، به لام ههرگيز دهست بهرداري پشت گيري حهق نايئت .

شيعر و پەخشان و وتاردان بە لای خەنساء و ، کەعەبى كورپى زوھەير و ،
کەعەبى كورپى مالیک و ، حەسسانى كورپى ثابت و ، عەبدوللایى كورپى رەواحەوہ
– لەوانەى کە لە لایەن (روح القدس) ەوہ سەرکەوتنیان پێشکەش کرا -
نامرازىكى کاربەگر و ، سىحرىكى حەلال بوون ، کە سەرئەجى خەلکىكى زۆريان
راکێشا و ، لە شمشىرى بڕندە زياتر کاريان تى کردن .

لە کاتىکىشدا کە نرکەيەک لە پێناوى حەقدا ، يان وتارىكى نووسراو کە
حەقىقەتەکان بچاتە روو ھۆيەکە لە ھۆيەکانى سەرخستنى حەق ، نەش بى شيعر
و پەخشانىش نامرازىک بن بۆ گرپى گرتنى ھەوا و ئارەزووکان و ، نامرازىکىشە
لە نامرازەکانى لادان و گومراکردنى مرۆڤ .

بۆ نمونە : رەنگە يەکىک لەو ئەدیبانە رۆژتەيان ستایشى دارمىو بکات و ،
رۆژتەيکىش دواى ئەوہ بە دەست بلأوى وەسفى بکات و ، ئەو کەسەش کە ئەمەى
ستایشى ئەکات و بۆ ئاسمانى بەرز ئەکاتەوہ ، سەبەينى ھىرشى بکاتە سەر و
بىبات بە ناخى زەوىىدا .. جارێک ئەيان بىنىسى وەسفى خەيالىکى ھەل بزرکاو
ئەکەن ، کە گوایا ئەمە حەقىقەتەيکى گەشاوہيە ، يان ئەيان بىنىسى پشت لە
حەقىقەتە درەوشاوہکان ئەکەن و ، وەھايان وەسف ئەکەن کە کۆمەلە خەيالىکەن .
کاتىکىش کە باسى جوانىيى ئەکەن ئارەزووہ جەستەيى يەکان ئەورووژنن و ،
ناتوانن جوانىيى بە تەنيا ببینن . کاتىکىش کە باسى سروشت ئەکەن ، وەھاي
باس ئەکەن کە سروشت بەدى ھىنەرە و شايانى پەرستەنە .. دەربارەى شتانىک
باس ئەکەن کە نە بوون و نە ئەش گونجى ببن . ئەوانە ئەدەب و ھونەر ئەکەنە
ھۆيەک و بۆ درۆکردن و زیادەپەوى و دىماغۆغىيەت بە کاريان ئەھىنن . لەبەر
ئەوہ ھەموو ئەم حالەتانانەيان حالەتە شەيتانىين ..

﴿ رَبِّ أَوْزِعْنِي أَنْ أَشْكُرَ نِعْمَتَكَ الَّتِي أَنْعَمْتَ عَلَيَّ وَعَلَىٰ وَالِدَيَّ وَأَنْ أَعْمَلَ صَالِحًا تَرْضَاهُ وَأَدْخِلْنِي بِرَحْمَتِكَ فِي عِبَادِكَ الصَّالِحِينَ ﴾ (النمل : ١٩) .

ئەو وشە و کردار و شیوازانەیی که قورشان بۆ روون کردنەوی مەبەست و نامانجەکانی هەلیان ئەبۆئیری دارای گرنگی یەکی گەورەن . قورسانی پیروزی مانای وەها دینیت که روون کردنەویان پیوستیی بە چەند لاپەرەیهک هەیه ، وەک لەم نایەتەندا هاتووە .

بۆ نمونە : کرداری (انعمت) لێرەدا بە کار هینراوە و مەبەست پیتی ئەمەیه :

((خوابه ! نيعمه تىكى زۆرت پى به خشيوم و ، بووم به ژير چاكه كائتوه)) .

واته : ((خوابه ! ... له بەندی خانەیی عەدەمدا بە بەندی نەمامەوه ، بەلکو

هاتمە وجود ... بووم پى به خشرا ... بەرگی وجودم پۆشیی و ، بوومە

ئاوینەیهک بۆ درەوشانەوت .. هەرکەس بپینى و ، هەرکەس سەیرم بکات ،

دەرکی پى ئەکات که من ناماژەیهکم بۆ لات و ، نیشانەیهکم لە خۆتەوه ...

کاتیک که بۆ ئەم ناستە بەرزت کردمەوه نيعمهتت پيم به خشيى . کاتیکیش که

ژيان پيم به خشيى هەموو لی هاتنیکی فراوانت ناسان کرد بۆ دەرختنت .

هەندى جار ئەبە شمشالیک و ئەنالینى و ، هەندى جاریش ئەبە ژى یەکی ژەنراو ،

یان ئەبە عوودیک و ناواژەکانی بەر ئەدا بۆ ناماژە پى کردنت ... پاشان منت بە

مرۆڤ گێرا ... بەوهشەوه نەوستایت ، بەلکو بەرزت کردمەوه و بە مرۆڤیکى

نیماندارت گێرام . نیتەر بینین و ناسینی (وجود) ت لە گۆشەنیگای

مرۆڤایەتی یەوه بۆم ناسان کرد ، وەک ئەو کەسەى که پيشانگایهك ببینی ، یان -

به وینهی که سیک که کتیبیکی کراوه بخوینیتته وه - چهند لاپه ریه کی نهو
 پیشانگایه بخوینیتته وه . به راستیی نهو شهره ف مهندی به کی گه وره بوو بۆم ..
 به لئی ! ... سهیرکردنی بووه نه وهر ، به وینهی نه م سهیرکردنه ، به لی هاتن و
 ناماده باشی به تایبه تی به کانی مرؤ نه بیت سه رناگریت . پهروه ردگارم ! ... نه م
 سهیرکردنه که به شیوهی نیعمهت پیمت به خشیه وه های لی کردووم پابه ندی
 هیچ جیگایه که نه بم ، به لکو به جوولاندنی لی هاتنی بیرکردنه وه نه توانم له
 مهیدانه کانی خود و سیفات و ناوه جوانه کانت دا هات وچۆ بکه م و ، به و هات وچۆ
 کردنهش له و بازنه فراوانه دا ، له بهر ده مت دا به سه رسورمان و هه ناسه
 سواری به وه نه وه ستم)) .

به لئی ! ... سوله یان پیغه مبه ر سه لامی لی بیت کاتیک که وشه ی (انعمت)
 ه ی به کار هیئا ، مه به ستی هه موو نه مانه بوو ، بگره به پیی پایه ی به رز و
 بلندی له م مانایانه زۆر زیاتری مه به ست بوو .

کاری دووهه میش له م باره وه بریتی به له سۆز راکیشانی سوله یان پیغه مبه ر
 سه لامی لی بی به کرداری (انعمت) ، وه ک بفرموی :

((نهی پهروه ردگارم ! نهوهی دوا ی که میک داوا ی نه که م لیت له عاده تی
 سو بجانیت جیاواز نه . چهند لوظفت به سه رم دا رژاندوه بی نه وهی داوا ی بکه م
 لیت ، له بهر نه وه بهروام وه هایه نه وهی که نیستا لیتی داوا نه که م پیمی
 نه به خشیت ، چونکه تۆ بۆ به خشین و گیرا کردن به توانای)) . به مه نه یه وی سۆز
 و به زه یی خوا بخروشین .

خۆ نه گه ر نه مه به شیوازی نیمام (نالوارلی تۆفه) ده ربه رین ، نه وا
 داوا کردنه که ی به م شیوه نه بوو :

((پهروه ردگارم ! چیی روو نه دات نه گه ر دو عامان گیرا بکه یت ؟ .. چیی روو
 نه دات ؟ پهروه ردگارم ! تۆ هیچ که م ناکه یت)) .

به ده‌رپرینتیکی تریش : ((هتا نیستا به‌رده‌وام پیّت به‌خشیوم .. به‌خشین سیفه‌تیکه له سیفه‌ته‌کانی پایه‌به‌رزیت ، له‌بهر نه‌مه به‌ده‌ر له‌وهی که هتا نیستا پیّت داوم و به‌خشیوته هیچی ترت لیّ داوا ناکم ، بگره‌ته‌نھا داوای ته‌واو کردنی نیعمه‌ته‌کانت لیّ نه‌که‌م)) .

له‌دوعا‌کردنیکی ناوه‌ها‌دا له‌بیر‌چوون یان پشت‌گوی‌خستنی دوعا‌کردن بۆ باوک و دایک نکوولی کردنه و ، له‌به‌ر‌چاو نه‌بوونی هه‌موو شه‌و شتانه‌یه که به‌بۆنه‌ی نه‌وان هه‌ردوو‌کیانه‌وه‌خوا پیّی به‌خشیوه . به‌لیّ ! داوود پیّغه‌مبهر سه‌لامی لیّ بیّت باوکی سوله‌یمان پیّغه‌مبهر بووه سه‌لامی لیّ بیّت و ، پیّغه‌مبهر‌یک بووه و له‌سه‌ر ره‌وی‌یه‌ی نیبراهیم پیّغه‌مبهر سه‌لامی لیّ بیّت گه‌یشتۆته‌چله‌پۆبه و ، شه‌و ستایشه‌شی ده‌رته‌خست که‌خوا له‌قورئان‌دا ده‌رباره‌ی هه‌ندی له‌پیّغه‌مبهران باسی کردووه که‌بریتی‌یه‌له ﴿ إِنَّهُ أَوَّابٌ ﴾ . گه‌یشتۆته‌شه‌پله‌به‌رزه ، واته‌بووه‌یه‌کیک له‌وه‌به‌نده‌م‌زنانه‌ی‌خوا که‌به‌هه‌موو‌کیانیکیانه‌وه‌روو‌نه‌که‌نه‌خوا . خۆ‌نه‌گه‌ر - له‌م‌گۆشه‌یه‌وه - پیّی‌وترا‌نه‌و پیّغه‌مبهری (آواه) ه ، واته‌که‌سیک که‌هه‌ناسه‌هه‌ل‌بکیشی و بنالینیی ، شه‌وه‌له‌جیی‌خۆی‌دایه . له‌بهر‌شه‌وه‌ی‌هه‌ر‌گیز له‌سوله‌یمان پیّغه‌مبهر سه‌لامی لیّ بیّت ، که‌له‌پشتی پیّغه‌مبهر‌یک‌ی‌ناوه‌ها‌که‌وتۆته‌وه و ، له‌کۆشیشی‌دا‌په‌روه‌رده‌بووه ، چاوه‌روان‌نه‌که‌را له‌بیری‌بجیّت‌له‌وپایه‌وپله‌یه‌دا که‌پیّی‌گه‌یشتووه‌دایک و باوکیشی‌مافیان‌هه‌یه . خۆ‌نه‌گه‌ر بۆمان‌هه‌بیّت‌به‌دا‌رشتنیکی‌روون‌تر‌شه‌وه‌ده‌ر‌بهرین‌شه‌وا‌نه‌مان‌وت که‌سوله‌یمان سه‌لامی لیّ بیّت‌نه‌ی‌زانیی که‌نه‌گه‌ر‌شه‌وه‌له‌سایه‌ی‌خیزانیکی‌وه‌ها‌دا‌گه‌وره‌نه‌بوایه و ، په‌روه‌رده‌یه‌کی‌وه‌ک‌په‌روه‌رده‌ی‌شه‌وه‌خیزانه‌ی‌وه‌ر‌نه‌گر‌تایه ، شه‌وا‌سوله‌یمان‌یک‌ی‌ناسایی و تاکه‌که‌سیک‌وه‌ک‌که‌سانی‌تر‌ده‌ر‌نه‌چوو . له‌بهر‌شه‌وه‌دوعا‌کردنی بۆ دایک و باوکی پشت‌گوی‌نه‌خست .

هروهه نشتوانریت بدم شیوهیه له باسه که نزیك بکهوینهوه : دایک و باوک
 نزیكترین کهسن بۆ مرۆڤ و ، له سیلهی رهههیشدا یهکهم مافدارییان ههیه و ،
 قورنانی پیرۆزیش بهو دوعایانهی که ههلیان نهبرۆریت نهو نهدهبهمان فیر نهکات:
 ﴿ رَبَّنَا اغْفِرْ لِي وَلِوَالِدَيَّ وَلِلْمُؤْمِنِينَ يَوْمَ يَقُومُ الْحِسَابُ ﴾ (إبراهيم : ٤١).

کهواته یهکهم جار خودی مرۆڤ خۆی له پێشه و ، پاشان دایک و باوک . له
 راستییدا نهمهش مهرجیکه له مهرجهکانی مرۆڤایهتیی و ، مهرجیکهشه له
 مهرجهکانی خۆرازاندهوه به سیفهته مرۆیییهکان . مرۆڤی راستهقینهش نهوهیه
 که به لهزهت چهشتنی کهسانی تر - به پیتی پلهی نزیکییان لیبهوه - لهزهت
 بچهزیت و ، به نازاریان نازاری پی بگات .. نا نهمه مهرجیکه له مهرجهکانی
 بهمرۆڤ بوونی . بۆ غوونه سهرنجی حالی ئیبراهیم پیغهمبهر سهلامی لی بیت
 بگرن که چۆن - وهک له فهرموودهکاندا هاتوه - له دنپاش و قیامهتیشدا بۆ
 حالی باوکی نازاری پی نهگات .^{٥٨} لهبهر نهوه نهبینین سولهیمان پیغهمبهر
 سهلامی لی بیت لهم کارهدا شوین پیتی باپیری شکۆداری ههلا گرت و ، دایک و
 باوکی له دوعاکانیادا بهشدار کردن ، وهک بفرمویت : ((بهختیاری نهوان
 بهختیاری منیشه)) .

خالیکی تریش نهوهیه که وهک داواکردنی کهسیک له خوا بۆ لیخۆشبوون له
 دایک و باوکی شتیکه هاتوه - وهک له دوعادا لهسهروهه تۆمارمان کرد - ، به
 ههمان شیوه سوپاس کردنیشی بۆ نهو بهختیارییهی که دایک و باوکی پیتی نهگهن
 شتیکه هاتوه . واته نهگهر مرۆڤ نهیتوانیی بیت مافی دایک و باوکی له
 ژیانانا به چاکیی بدات ، بۆ دواچاره شتیکه ههیه نهتوانیت نهنجامی بدات ،
 نهوهش بهکارهینانی زمانیهتی دهبرارهیان به چاکه ، وهک بلیت :
 ((خواجه ! لهو تهسبیحات و حمد و سهنا و ئیستیغفارهی که نهنجامی نهدهم
 بهشی دایک و باوکی لی بده)) .

^{٥٨} البخاری ، الانبیاء : ٨ .

پیغهمبهرتک وهک سولهیمان سهلامی لی بیت که زمانی بالندهکانیشی
نهزانی: ﴿عَلِمْنَا مَنْطِقَ الطَّيْرِ﴾ ، نهی توانیی به جوانترین شیوه مافی نهو
کاره بدات .

﴿وَأَنْ أَعْمَلَ صَلِحًا تَرْضَاهُ﴾ : پیویسته له گوشهی رادهی متمانهکردنی
پیغهمبهره مهزندهکانهوه به چارهنوس و سهرهنجامیان سهیری ثم نایهته بکهین .
نهوان نهوپهپی پله له خوا ترساون ، بهلام له لایهنی پاراستنیانهوه به سؤز و
بهزهیی خوایی ناسووده و دل نارامن . یان سولهیمان پیغهمبهر به نیلهامی خوای
بالادهست نهوهی فهرمووه . سولهیمان پیغهمبهریش سهلامی لی بیت لیترهده
جهخت له سهر نهوه نهکاتهوه که گهیشتن به رهزامندیی خوا به کردهوهی چاک
نهبیت ، لهبهر نهوه له خوا نهپارپتهوه له نهنجامدانی کردهوهی چاک کردهوهیهکی
تری چاک لی نهبیتسهوه . بهلام هندی کردهوه ههن که به چاک دهرنهکهن،
کهچی خاونهکهیان به پلهی رهزامندیی خوایی ناگهینهنیت و ، ههرگیز توانای
نهوهیان نیه .

کورتکهی کاتیک که سولهیمان پیغهمبهر سهلامی لی بیت به دؤلی
میرووله کهدا تیپهپی و ، گوپی له وتهی میرووله که بوو ، زهردهخنهی بو کرد
و، هستی به فراوانیی بازنهی نیعمهت بهخشینی خوایی کرد که پیی بهخشرا بوو
فهرمووی : ﴿رَبِّ أَوْزِعْنِي أَنْ أَشْكُرَ نِعْمَتَكَ الَّتِي أَنْعَمْتَ عَلَيَّ وَعَلَىٰ وَالِدَيَّ
وَأَنْ أَعْمَلَ صَلِحًا تَرْضَاهُ وَأَدْخِلْنِي بِرَحْمَتِكَ فِي عِبَادِكَ الصَّالِحِينَ﴾ ، سه
وینهی یوسف پیغهمبهر بوو سهلامی لی بیت که حزی به گهیشتنی به حزوری
پهروهردگاری بوو ، له کاتیکدا که له چلهپویمه پایه و پله ماددی و
مهعنهویهکانی دنیا و قیامتدا بوو . ههروهها سولهیمان پیغهمبهریش سهلامی
لی بیت که گهیشته پایه و پلهی پیغهمبهرایهتی و ههموو شتیکی له مرؤفهوه
ههتا میرووله بو رام کرا ، نا لهو ساهدا به ههموو کیانیتکیهوه رووی کرده خوا و

، هۆیشی بۆ ئەم رووتی کردنه ئەو شوکر و سوپاسهیه که دهبرپرسی گشتگیری بهندایهتییه و ، ئەو کردهوه چاکهیه که سەرداری حەقی بە هۆیهوه لیتی رازیی نەبیت ، تا خوای بالادەست بیخاته ریزی پیاوچاگانیهوه . بەمه تاسەمەندیی خۆی بۆ گەیشتنهوه بە پهروهردگاری دهبرپرسی ..

ئەگەر کردهوهی چاک ئەو کردهوهیه بێت که خوای بالادەست فرمانی پی داوه و ، تەنها لە پێناو و رەزامەندیی ئەودا ئەنجام ئەدریت و ، ئەو کەسە جگە لە قیامەت هیچ مەبەستیکی تری نەبوو ، ئەوه ئەو کردهوهیه که یوسف پێتەمبەر سەلامی لی بێت داوای کردوو ، هەروەها ئەوهیه که سولهیمانیش سەلامی لی بێت داوای کردوو .

خوایه ! پشتگیریم بکەیت هەتا سوپاسی ئەو نیعمەتانەت بکەم که بە من و بەنده پیاوچاکەکانت بەخشیون و ، بە سۆز و بەزهیی خۆت بمانخەره ریزی بەنده پیاوچاکەکانتەوه و ، صەلات و سەلامیش بەسەر ئەو کەسەدا و هەموو ئال و بەیت و هاوێلانیدا بپێژە که بە (رحمة للعالمین) رەوانەت کردوو .

﴿ فَتَبَسَّمْ ضَاحِكًا مِّن قَوْلِهَا ﴾ (النمل : ١٩) .

وشە ی پێکەنین که لە نایەتە پێرژە کەدا هاتوو بە مانای قاقای پێکەنین بە دەنگی بەرز نیه ، بگره زەردهخەنە ئەگەیهنیت ، واتە دەرکەوتنی هیتلی زەردهخەنەیهک لەسەر لیتوی بۆ ماوێهکی کورت .

یە کەم : وت و وێژێکی نیعجازیی لە نیتوان سولهیمان پێتەمبەر سەلامی لی بێت و میروولهکاندا رووی دا ، ئەمەش بە فەزلی ئەو میهرەبانیی و پله بەرزەوه که خوای بالادەست پێشکەشی کردبوو . لەبەر ئەوه ئەو یەنێن زەردهخەیی سوپاس

گوزاری شه کات ، تا منته باری خوی بۆ نهم نیعمه ته دهر برپیت ، واته نیعمه ته کانی خوی له سهر خوی راگه یاند .

دووههم : به هۆی چه ند ناماژه و ناگادار کردنیکی سوله یان پیغه مبه ره وه سهلامی لی بیت میرووله که دهستی دایه روون کردنه وهی بیر و بۆچوونی خوی دهریاری دیاری کردنی کۆتاسنووری عه دالهت و رهفتار کردن به حق ، نه وه بوو وتی :

﴿ يَتَأْتِيهَا النَّمْلُ آذْخُلُوا مَسَكِنَكُمْ لَا تَحْطَمَنَّكُمْ سُلَيْمَنُ وَجُنُودُهُ وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ ﴾ (النمل: ١٨) .

واته : میرووله که به هاوړی کانی وت : نهم خه لکه ، به بی مه به ست یان بیر کردنه وه ، به پتی نهو سروشته ی که پییان به خشراره ، زیانتان پی نه گه یه نن . سوله یان پیغه مبه ریش سهلامی لی بیت به هۆی نهو میهره بانیه خوی یه وه که پتی به خشراره بوو ، کرانه وهی نهو جوژه دهر وازه یه له به رده می دا زهرده خه نه یه کی کرد ، چونکه نهوه میهره بانیه کی تایبه تیی بوو بۆ پیغه مبه رایه تیه که ی و ، نه وه ش پتویستی به سوپاسینیکی حالی و مه قالیی نهوی نه کرد . نه وه بوو نه ویش به زهرده خه نه و سوپاسه که ی نهو کاره ی نه نجام دا ..

وینسه ی نهم زهرده خه نه یه ش ، که ره زامه ندیی دهر شه برپیت له ژیان نامه ی شکۆداری پیغه مبه ریشمان ﷺ نه ی بینن .

(موسه ددهد بۆی باس کردین ، چه مادی کوری زهید له عه بدلهه یزی کوری صوهه بیه وه و ، نه ویش له نه نه سی کوری مالیکه وه بۆی باس کردین ، ههروه ها یوونسی کوری عویهید له ثابته وه و ، نه ویش له نه نه سه وه بۆی باس کردین که وتویه : له سه رده می پیغه مبه ری خوادا ﷺ دانیشه توانی مه دینه تووشی گرانی یه ک بوون . جا له کاتیک دا که وتاری جومعه ی بۆ نه داین ، پیاویک هه ستا

و وتی : ئەمی پێغەمبەری خوا ! مەر و مالانمان هەموو تیاچوو ، لە خوا بپارێزەرە
بارانمان بۆ بباریتێ . ئەویش هەردوو دەستی درێژ کردن و دوغای کرد .

ئەنەس ئەلئیت : ئاسمانیش وەک شووشە وەها بوو ، بایدەک هەلێ کرد ، پاشان
پەلە هەورێک پەیدا بوو ، پاشان خێ بوویەو ، پاشان باران هاتە خوارەو . کە لە
مژگەوت هاتینە دەرەو نیشیتینە مل ئاوەکە هەتا گەشتینەو ماله کافان . باران
هەر وەها جومعهی داهااتوو ئەباریی . هەر ئەو پیاو ، یان غەیری ئەو هەستا
و وتی : ئەمی پێغەمبەری خوا ! ماله کان رووخان ، لە خوا بپارێزەرە بی وەستیتێ .
پێغەمبەری خوا ﷺ زەرەدە خەنەمی کرد و ، پاشان فەرمووی : « حوالینا لا
علینا » . فەرمووی : خوایه ! بارانەکە با بە دەورمان دا واتە لە دەرودەشت دا
بباریت ، ئەک بە سەرمان دا . منیش سەیری هەر وەگەم کرد بە دەوری مەدینە دا
درنی ئەدا و وەک تاجە گوێنە وەها بوو .

عیسای کۆری حەماد بۆی باس کردین ، لەیث لە سەعیدی مەقبوری یەو ، لە
شەریکی کۆری عەبدوللانی کۆری ئەبونە مرهوه ، لە ئەنەسەو هەوالتی پێی داین کە
گوێی لی بۆو ئەیوت : نزیک بە فەرموودە کەمی عەبدولعەزیزی گێراپەو . ئەلئیت :
پێغەمبەری خوا ﷺ هەردوو دەستی بەرامبەر دەم و چاری بەرز کردەو و
فەرمووی : « أَللّهُمَّ اسقِنَا » . فەرموودە کەمی نزیک بەو شێو هینا .^{۹۹} واتە
پێغەمبەری خوا ﷺ وەک ناو نیشانی سوپاس کردنی خواي بالادەست و ، وەک
تەصدیقێک بۆ پەيامە کەمی و ، گێرانی خۆیشی بە پێغەمبەریکی دوغای گێرا بوو
زەرەدە خەنە یەکی کرد .

بۆ هەردوو زەرەدە خەنە کە وشەیی « پێکەنین » ی بە کار هینا . ئەم پێکەنینە
سولەیمان پێغەمبەر سەلامی لی بیئت قاقا نەبوو ، بەلکو سووکە زەرەدە خەنە یەک
بوو کەوتە سەر هەردوو لیبوی . ئەشگۆنجی یەکیک لەوانەمی کە لە دەورویەری دا
بوون هەستی بەو زەرەدە خەنە یە نە کردبێ .

^{۹۹} سنن أبی داود ، الصلاة : ۹۹۳ ، صحیح البخاری ، الجمعة : ۸۸۰ .

نه شگونجی له گۆشه یه کی تره وه سهیری نایه تی : ﴿ يَتَأْتِيهَا النَّمْلُ آذْخُلُوا مَسَكِنَكُمْ لَا تَحْطِمَنَّكُمْ سُلَيْمَنُ وَجُنُودُهُ وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ ﴾ بکهین ، که بریتی یه له وهی که میرووله که نه وه توّمار نه کات و نه لیت : که سیتک له ناستی سوله یان پیغه مبهردا بیت سهلامی لی بیت هه ر ته نهها نه وهندهی له سهه ر نیه عه داله ت له نیوان خه لک دا جی به جی بکات ، به لکو له سهه ری پیویسته هه تا له گه ل میرووله ش دا به عه داله ت بچوولیته وه . له کاتیکیش دا میرووله که روونی نه کاته وه که جی به جی کردنی عه داله تی ته واو له لایه ن مرۆفه وه شتیکی گرانه له نیوان خۆیان دا ، میرووله کانی تریش وریا نه کاته وه و پێیان رانه گه یه نیت که هاتنیانه سهه ر ریی سهه ر بازه کان شتیکی پر مه ترسی یه و ، تیاچوونی له دوا یه .

ههروه ها له کاتیکیش دا که په پوسوله یانه ی به ناسمان دا فریو ، دهه راره ی شازنی سهه به و میلله ته که ی و خۆر په رستنیان هه وا ل به سوله یان پیغه مبهه ر سهلامی لی بیت نه دات و ، سهه رسورمانی خۆی بۆ نه وه په رسته شه یان دهه رنه بری و نه لیت : ﴿ اَلَا يَسْجُدُوْا لِلّٰهِ الَّذِيْ يُخْرِجُ الْخَبْءَ فِي السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ وَيَعْلَمُ مَا تُخْفُوْنَ وَمَا تُعْلِنُوْنَ ﴾ (النمل : ۲۵) ، سهه ری له په رستنی نه وه خۆره سوپ نه مینئ که یه کیکه له به دیی هینراوانی خوی بالاده ست .

نه وه شته یش که سهه رنج رانه کیشت نه وه یه میرووله که ش و شازن به لقیسیش که په پوسوله یانه هه وا له که ی هینا ، هه ر دوکیان مینهن . مینهنه ش هیمای پیتانده . جا له گه ل نه وه دا که میرووله که ناماژه یه که بۆ شازنی سهه به و ، فره یی ژنه کانی سوله یان پیغه مبهه ریش سهلامی لی بیت و ، بهرچاو گرتنی زژیی کوپه کانی بۆ نه نجامدانی جیهاد و بهر زکردنه وه ی فره مایشتی خوا ، کاریکی سهه رنج راکیشه ..

لیه ردا وای بۆ نه چم که ناماژه یه ک بۆ نه وه هه بیت که مرۆفی کامل بایه خ به جیهانی زینده وه رانیس نه دات و ، نه شگونجی له گۆشه یه کی تره وه نه مه گرنگ

بیت . خو نه گهر نيمه په يوه ندييمان به جيهانی زینده وهرانه وه بېوايه و ، بمان توانيايه هندی لهو راستی يانه دهرک بکهين که وابهسته ی شو جيهانه ن ، شهوا زوړتک له راستی يه کان ، که به دی هینراوان به زمانی تایه تیی خو یان پیمان نه گه یه نن بو مان دهرته که وتن . من بروام وه هایه که ناونانی هندی له سووره ته کانی قورثان به ناوی زینده وهران ، وهک میرووله و ههنگ ، ناماژیه بو گرنگی بوونی په یوه ندی نیوان جيهانی مروژ و جيهانی زینده وهران . بی گومان هندی زینده وهر وهک میرووله و ههنگ . که له رژیمی کی کوماری دا نه ژین - هندی راستی یان لایه که شهوانن به نیلهام پیمان رابگه یه نن . به لام شه په یوه ندی یه ورده جی به جی کردن و شرح کردنی مه گهر له لایه ن ههستی کی خاوه ن دهرکی مروژتی کی نیمان داره وه نه نجام بدریت .

خوا ی بالا ده ست له قورثان دا روونی کردو ته وه که نیمکان بوونی وت و ویژ کردنی راسته وخوی مروژ له گه ل گیانداریک دا موعجیزه یه کی پیغه مبه رایه تی یه و ، شه زمانی ناخواتنه ش زمانتی کی پاراو و پر به لاغه ته ، نه گهرچی وشه یشی تیا به کار نه هینرا بیت و ، ههر شه زمانه ش به سه تا هو یهک بیت بو وت و ویژتی کی کراوه له نیوان مروژ و گیان له به ران دا .

نه شگو نجی یه کی که له هو کاره کانی زهرده خه نه که ی سوله یان پیغه مبه ر سه لامی لی بیت بریتی بیت له وهی که شه رام کردنه به (هیژ) قابیلی گوړانه بو رام کردن به (کردار) و ، که کاتی گونجاویش هاته به ره وه جی به جی نه بیت ..
 الله أعلم بحقیقة الحال والصواب ، والیه المرجع والمآب ...

﴿ قَالَ نَكْرُوا لَهَا عَرَشَهَا نَنْظُرَ أَتَتَدِي أَمْ تَكُونُ مِنَ الَّذِينَ لَا يَهْتَدُونَ ﴾

(النمل : ٤١)

له تفسیری هم نایه تەدا هەندیک له تەفسیرنوسان وتویانە :
(بۆمان دەرئەکەوێت نایا شاژن ریی نیمان ئەدۆزیتەوه ، یان بە گومرایی و دوور له هیدایەتەوه ئەمیبتەوه) . بەلام من وهای ئەبینم که ئەمە له گەڵ سیاقی نایه تەگەدا ناگوئجیت و ، تەفسیری نایه تەگە وه ک من بۆی ئەچم ئەمەیه :
(ناویشانی تەختی پادشایەتی یەگە ی بۆ بگۆرن ، با بزاین تەختەگە ی خۆی ئەناسیتەوه یان ئە) .

بەلام وشە (هیدایەت) لێرەدا بە تەنیا مانای ناسینیکی سادە نابەخشیت ، که ئەو تەختە ی له بەردەمی دا پیشانی دراوه تەختەگە ی خۆیەتی . سیاقی نایه تەگە له گەڵ ئەوه دا ناگوئجی . نایا ئەم تەختە - که ئالوگۆری بەسەردا هاتووه - تەختی پادشایی یەگە ی خۆیەتی ، یان تەختیکی نوی یه ؟ ... سوله یان پیغەمبەر سەلامی لی بیبت بەم تاقیی کردنەوه یه ئەی توانیی پتوانە ی زیرەکیی شاژن بکات . بەلام وا دەرئەکەوێت مەسەله که بە تەنیا لەمەدا بەند نەبووه . سەرئجی ئافرەتییکی بت پەرست یان خۆپەرست بدن ، بە پیسی بیروباوەرەگە ی تەختیکی پادشایی بۆ خۆی دروست کردووه . کهواتە ئەبیبت ئافرەتییکی وەها تەختی پادشایی یەگە ی به وینە ی خۆر و ئەو شتانە ی که له غەیری خوا ئەیان پەرستیت وەه نەستیرە و مانگ .. تد رازاندیبتەوه و ، سوله یان پیغەمبەریش سەلامی لی بیبت ئالوگۆری بەسەردا هیئا بیبت و ، بە شتانیکی وەها رازاندیبتەوه که بۆ هیدایەت وەرگرتن نامادە ی بکات و لیتی نزیک بکاتەوه . قورئانی پیروزیش باسی ئەوه ناکات که سوله یان پیغەمبەر سەلامی لی بیبت تەختەگە ی زیاد و کەم پی کردبی ، بەلکو فرموی : ﴿ نَكْرُوا لَهَا عَرَشَهَا ﴾ . فرموی : تەختەگە ی بۆ

بگۆږن . دەی له مه چیی تی نهگهین ؟ نایا نهوه تی نهگهین که فرمانی بهسهر
 خه لکه که دا داوه شیوهی تهخته کهی بگۆږن ، یان به هندی جوانکاری نیسلامیی
 بۆی پراژننهوه ؟ وای نه بینین که نیحتمالی دووهم به هیتر بیت ، که بریتی به
 له لابرندی هر شتیک له وینه و جوانکاری که ناماژه بۆ بت په رستی بکات .
 پاشان چاوه پوانیی و سهیرکردنی تا بزنانن داخۆ نهو په یام و ناماژه بهی که
 ناراسته ی کراوه ، کاتیک که تهخته کهی نه بینن ، تی نهگات و هیدایهت
 وهر نه گریت ، یان نه . له نه نجام دا نه بینن کاتیک که به لقیس تهخته کهی
 نه بینن ، هیدایهت وهر نه گریت ، چونکه خاوهنی فیطره به کی ساغ و زیره کی و
 بلیمه تی و بیرکی فراوان و بهرین بوو . چونکه هر که تهخته کهی بینن
 نهوه نهده سه رسام بوو خۆی پی نه گراو ، لهو نامه و ناماژه بهش که له
 هه لویسته که دا هه بوون تی گه یشت و ، هیدایهت و ته سلیم بوونی خۆی بۆ
 پهروه ردگاری جیهانیان بریار دا ..

بی گومان شازنه به لقیس له سهر فیطره به بوو که ناماده بیت بۆ وهر گرتنی
 نهو په یامانه ی ته وحید که له م بوونه وهره دان ، به لام سه ره پای فیطره ی ساغ و
 زیره کی و چاوساغیی له وهو پینش هیدایه تی وهر نه گرتبوو ، چونکه له نیو
 کۆمه لیککی بت په رست دا هه ل که وتبوو و ، پهروه ده ی وهر گرتبوو و ، بیروباوه ری پر
 و پووچی قه ومه که ی له گه ل خوین و گوشتیا تیکه ل بوو بوو ، به جوړیک که نهو
 بیروباوه پانه بوو بوونه کۆسپ له بهرده م نهو و هیدایهت و ، هه لسه نگاندنی نهو
 په یامانه ی ته وحید که له جیهان دا بلاو بوونه ته وه .

بی گومان ناماده کردنی نهو تهخته له وی به موعجیزه به کی سوله یان پیغه مبه ر
 سه لامی لی بیت و ، به که رامه تیککی تاکیککی نومه ته که ی ، که زانستیکی (
 لدنی) پی به خشرا بوو ، له قه له م نه دریت . نیتر بۆ به لقیس بهس بوو تا نیمان
 بهییت و ، ته صدیقی سوله یان پیغه مبه ر سه لامی لی بیت بکات . به لام بناغه ی
 نیمان هینان بریتی به له خسته کار و به کارهینانی عه قل و ، بیرکردنه وه ی

نافاقی و نه‌نفوسی و ،^{۱۰} ویستی تایبته مهنیدی خوایی . هه‌تا نه‌و رۆژه
 نه‌مانه هۆ و ریتگای نیمان هیتان بوون و ، نه له سه‌رده‌می سوله‌یمان پیغه‌مبهر
 سه‌لامی لی بیته و ، نه له دوا‌ی نه‌ویش‌دا نه‌و هۆیانه‌ بو‌یان نه‌بوو ئالو‌گو‌ریان
 به‌سه‌ردا بیته .

اللهم صل وسلم وبارك على من أرسلته رحمة للعالمين وعلى إخوانه من النبيين
 والمرسلين وعلى أصحابه والتابعين أجمعين ..

﴿ وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا إِلَىٰ ثَمُودَ أَخَاهُمْ صَالِحًا ﴾ (النمل : ٤٥) .

که قورشان راسته‌وخۆ چیرۆکی قه‌ومی شه‌موود دوا‌ی چیرۆکی سوله‌یمان
 پیغه‌مبهر سه‌لامی لی بیته نه‌گه‌رته‌وه ، له‌وانه‌یه له‌بهر شه‌م هۆیانه‌ی لای
 خواره‌وه بوو بیته :

١ - عه‌ره‌به‌کان قه‌ومی شه‌موودیان چاک نه‌ناسی .

٢ - له‌وانه‌یه راده‌ی هه‌تری قه‌ومی شه‌موودیان زانیی بیته . شه‌مش لایه‌نیکی
 تری گه‌رنه‌ ده‌رباره‌ی کاره‌گه‌ری له‌سه‌ر قه‌ومی سوله‌یمان سه‌لامی لی بیته .

٣ - هه‌روه‌ک قه‌ومی (ئۆرارتۆ) به‌ دوا‌ی قه‌ومی (ئیره‌م) دا هاتن ، له‌وانه‌شه
 قه‌ومی شه‌موودیش به‌ دوا‌ی قه‌ومی سوله‌یمان‌دا هاتن ، بۆیه قورشان‌ی په‌رۆز به
 باشتی‌دانا که باسی یه‌کیکیان به‌ دوا‌ی باسی نه‌وی تریان‌دا به‌هه‌نیته .

٤ - له‌وانه‌یه له‌ یه‌ک چوونی ره‌وشت و هه‌لس و کهوت و سروشتی دوو قه‌وم
 هۆیه‌ک بیته بۆ په‌که‌وه باس کردنیان .

^{۱۰} واته‌ بیرکردنه‌وه له (نافاق) و له (نه‌نفوس) به‌ پیتی شه‌م نایه‌ته‌ی که له قه‌رئان‌دا هاتوه : ﴿ سَخَّرْنَاهُمْ
 فَاٰیَاتِنَا فِي الْاَفَاقِ وَفِي اَنْفُسِهِمْ حَتَّىٰ يَتَبَيَّنَ لَهُمْ اَنَّهُمْ اَخْلَاقٌ ﴾ (فصلت : ٥٣) . (وه‌رگه‌تری عه‌ره‌بیی) .

جا سهره‌پای نه‌وه‌ش که ناکۆکیی له نیوان نه‌وانه‌دا که به دهم بانگه‌وازی پیغه‌مبه‌رانه‌وه دین ، کاتیك که نوممت بانگ نه‌کن و ، له نیوان نه‌وانه‌دا به‌ره‌لستیان نه‌وه‌ستن ، ناکۆکی‌یه‌کی دووباره بۆ‌ویه له میژوودا : ﴿ فَإِذَا هُمْ فَرِيقَانِ يَخْتَصِمُونَ ﴾ (النمل : ٤٥) ، که‌چی لی‌ره‌دا هیلکی یه‌ک گر له نیوان نه‌و ته‌وژمه‌گه‌وره‌ی گومرایی‌دا ، که له دوای سوله‌یمان پیغه‌مبه‌ر سه‌لامی لی بیت له نیو مووسه‌وی‌یه‌کان‌دا ده‌رکه‌وت و ، له نیوان لادان و گومرایی قه‌ومی شه‌موددا به دیی نه‌کریت . جا له به‌رامبه‌ری بانگه‌وازی صالح پیغه‌مبه‌ردا سه‌لامی لی بیت بۆ قه‌ومه‌که‌ی و فه‌رمووده‌که‌ی‌دا پییان : ﴿ لِمَ تَسْتَعْجِلُونَ بِالسَّيِّئَةِ قَبْلَ الْحَسَنَةِ ﴾ (النمل : ٤٦) ، وه‌لامی قه‌ومه‌که‌ی بریتیی سوو له ﴿ قَالُوا أَطَّيَّرْنَا بِكَ وَبِمَنْ مَعَكَ ﴾ (النمل : ٤٧) . نه‌مه‌یان پی‌وت و ، له‌سه‌ر سه‌رگه‌ردانیی و گومرایی خۆیان به‌رده‌وام بوون . جا نه‌م وته‌یه ، یان نه‌و راگه‌یاننده له‌وه‌و پیش له میژووی نیسرائیلی‌دا به مووسا پیغه‌مبه‌ریشیان سه‌لامی لی بیت وتوو ، پاشان دژی چه‌ندین پیغه‌مبه‌ری تریش ، که یه‌کیکیان عیسا پیغه‌مبه‌ر بووه سه‌لامی لی بیت دووباره‌یان کردۆته‌وه ، به‌ویشیان وت : ﴿ قَالُوا إِنَّا تَطَيَّرْنَا بِكُمْ ﴾ (یس : ١٨) . جگه له‌مه‌ش چه‌ندین دیوی لیک چوو و هاوبه‌ش له نیوان نه‌م لادانانه‌دا هه‌یه که پشتیان به زۆرداریی و جه‌ور و سته‌م و په‌ره‌سه‌ندنی زولم و ناهه‌قیی به‌ستوو و ، له نیوان داواکردنی کاری له راده‌به‌ده‌ر و موعجیزه ، بگره‌ داواکردنی بینینی خوی بالاده‌ست به ناشکرا .

قورنانی پی‌وژیش باسی نه‌و قه‌ومانه ، که له پیغه‌مبه‌ره‌کانیان یاخیی بوون ، قه‌وم له دوای قه‌وم نه‌کات و ، زۆربه‌ی جاریش به شتیوه‌ی یه‌ک له دوای یه‌ک .. نه‌م به‌شه‌ی سووره‌ته‌که‌ش نمونه‌یه‌که له‌وه ..

﴿ إِنَّ قَرُونَ كَانَ مِنْ قَوْمِ مُوسَىٰ فَبَغَىٰ عَلَيْهِمْ ﴾ (القصص : ٧٦) .

له هەندى رىوايه تى تەفسىردا - بە پشت بەستن بەم نايەتە - هاتووە كە قاروون يەكيت بوو له خزمانى موسا پىغەمبەر سەلامى لى بيت . هەندىكيان وتويانە خالزى بوو و ، هەندىكى ترىان وتويانە : پورزى بوو له باوكيهو . لهوانەيه نەم جوړە تەفسىر كوردنانه و ، گەران بە دواى دەست خستنى خزمایه تى لى گەل نەم پىغەمبەرە بەرپزەدا بو نەويه دەر بخريت كە قاروون له گەل نەوهدا نەوهدە له موسا پىغەمبەرەو سەلامى لى بيت نزيك بوو نەي توانيوە كەلكى لى وەر بگريت . له راستى دا بو نەم جوړە خزمایه تى به نە له قورنانى پورزدا و نە له سوننەتى پىغەمبەردا ﷺ هىچ ناماژەيهك نيه .

كەواتە پىويستە بە دواى تەفسىرى تردا بگەريين :

هەل نەگريت قاروون له بەنى نيسرايل بيت ، لەبەر نەو قورنان نەفەرمويت : ﴿ كَانَ مِنْ قَوْمِ مُوسَىٰ ﴾ . يان هەل نەگريت له نيو نەو نومەتەدا هەل كەوتبى كە حەزەرەتى موسا بانگى كردبن . واتە يەكيت بوو لهوانەى كە بانگەوازي موسا سەلامى لى بيت نەي گرتنەو . لهوانەشە - بە وىنەى ساميرى - يەكيت بوويت لەو كەسانەى كە موسا پىغەمبەر سەلامى لى بيت گرنگى پى دابوون و ، وەهاى نەبينى كە نەمە يەكيتكە لهوانەى كە پىويستە بايهخى تايبەتى پى بدرت . بەلام قاروون نەي توانى نرخی نەو بايهخ پى دانە و ، نرخی نەو سەرۆت و سامانە بزائيت تا بەهەشتيان پى دەست بجات .

نايهتەكە بەردەوام نەبيت و نەفەرمويت : ﴿ وَءَاتَيْنَاهُ مِنَ الْكُنُوزِ مَا إِنَّ مَفَاتِحَهُ لَتَنُورُ بِالْعُصْبَةِ أُولَى الْقُوَّةِ ﴾ (القصص : ٧٦) . جا با له سەرەتاو نەو

بلین که دارپشته کانی قورنانی پیروز له درۆ پاک و خاوینن ، ههروه ها له زیاده پره و بیش که به درۆیه کی (ضیمینی) نه ژمیریت . که واته کاتیک که نه م حقیقه تهی قورنانه دهی نه پری دینینه بهرچاومان ، واته هینانه بهرچاوی نه و گه نجینانهی که کۆمه له پیاویکی به هیز به هه لگرتنی کلله کانیان ناره حهت نه بوون ، ده رک به وه نه کهین که نه م هه مووه سامانه چ مانایه که نه به خشی .

نه م گه نجینانهی قاروون نه وه نده زۆر بوون به شی نه وه بیان نه کرد که چه ندین مۆزه خانهی نه م سه رده مه پر بکه ن .

قاروون له بهرام بهر نه م سامانه زۆر و زه به نده دا که پیشکه شی کرا دهستی دایه سته م و ته که ببور و له سنوور ده رچوون و خو به گه وه ره گرتن به سه ر قه ومه که ی دا ، له بهر نه وه هه ندیکیان به قاروونیان وت : ﴿ لَا تَفْرَحْ إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ الْفَرِحِينَ ﴾ (القصص : ۷۶) .

به لām نه و گوئی به م ناگادار کردنه نه دا ، به لکو له سه ر لادانی خو ی به رده وه ام بو . پاشان له وه پیری بی شه رمیی دا وه لāmی خه لکه که ی دایه وه : ﴿ قَالَ إِنَّمَا أُوتِيتُهُ عَلَىٰ عِلْمٍ عِنْدِي ﴾ (القصص : ۷۸) .

نه م بارودوخه تایبهت نیه به قاروونه وه . له میژووی کۆن دا و ، له م سه رده مه ی نیستای خو شمان دا چند که س سهروه ت و ده وه له مه ندیی له خشته ی بردن و له ریی راست لای پی دان و ، نه وه ی که قاروون وتی نه وانیش نه وه بیان دووباره نه کرده وه . له بهر نه مه راست نیه چوارچیوه ی نه م فه رمایشته ی قورنانه ته سک بکریتته وه و ، ته نها قاروون بگریته وه . نه وانه ش که نیره یی یان به قاروون نه برد له سه ر سهروه ته که ی وتیان : ﴿ يَلَيْتَ لَنَا مِثْلَ مَا أُوتِيَ قُرُونُ إِنَّهُ لَذُو حَظٍّ عَظِيمٍ ﴾ (القصص : ۷۹) .

بهلام کاتیک خوا قاروون و مال و حالتی به ناخی زهویی دا برد : ﴿ وَأَصْبَحَ الَّذِينَ تَمَنَّوْا مَكَانَهُ بِالْأَمْسِ يَقُولُونَ وَيَكَافُ اللَّهُ يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَنْ يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ وَيَقْدِرُ لَوْلَا أَنْ مَنَّ اللَّهُ عَلَيْنَا لَخَسَفَ بِنَا وَيَكَافُ لَهُ لَا يَفْلَحُ الْكَافِرُونَ ﴾ (التقصص : ۸۲) .

چاره نووسی قاروون ، که بهرامبهر بهو نیعمه تانهی پیشکشی کران کردار و رهفتاری خوئی نه گۆپی و ریک و پیکی نه کردن ، نهوه بوو خوی گهوره قاروون و مال و حالتی به ناخی زهویی دا برد . قورثانیش نه م کاره بهم دیمه نی که دیت وینه نه کیشیت :

﴿ لَخَسَفْنَا بِهِ وَبِدَارِهِ الْأَرْضَ فَمَا كَانَ لَهُ مِنْ فِئَةٍ يَنْصُرُونَهُ مِنْ دُونِ اللَّهِ وَمَا كَانَ مِنَ الْمُنتَصِرِينَ ﴾ (۸۱) .

له راستیی دا قاروون له دوولاره ههلهی کرد :

یه کهم : به هۆی نهو نیعمه تانهوه که خوا به سه ری دا رژاندنی به رهو غرور لای دا ، خوئی له خه لکییش و له خوایش به گهوره تر نه زانیی و ، که وته ناو چالی ته که ببور و غرور وه ، که نه مهش یه کییکه لهو سیفه تانهی که نه بنه هۆی نهوه که مرۆ نه چیتته به ههشت . جا له بهرامبهر داواکاری ته که ببور و غرور وه خوی گهوره به رۆچوونی زهویی له ژیری دا سزای دا . به دهر پینیکی تریش : له کاتیک دا که قاروون بیرو پای وه ها بوو که نهو خاوه نی نهو نیعمه تانهیه که پیشکشی کراون و ، بۆ ههتا ههتایی مولکی نهون ، خوی گهوره به ناخی زهویی دا برد . نه مهش له کاتیک دا که وا جوانتر بوو ته وازوع دهر پیری : (من تواضع لله رفعه الله ، ومن تكبر وضعه الله) .^{۱۱} واته : هه ر کهس له بهر خوا

^{۱۱} المسند للإمام أحمد : ۳ / ۱۷۶ ، ابن ماجه ، الزهد : ۱۶ .

خۆی به کهم بگریت خوا بهرزی نهکاتهوه و ، هەر کهسیش تهکهبیور بنوینێ
نزمی نهکاتهوه .

دووهم : نهگەر له کۆمه‌لگایه‌دا نمونه‌ی قاروون و هاووینه‌ی زۆر بوون و ،
بیروپرای خۆیان به‌سه‌ر کۆمه‌لگادا سه‌پاند ، نیشانه‌ی پارچه‌ پارچه‌ بوون و
هه‌لوه‌شاندن له‌و کۆمه‌لگایه‌دا سه‌ر هه‌ل نه‌دات . واته‌ نه‌گەر بۆچوونی نه‌وانه‌ زال
بوو که‌ پاره‌ و سامانیکی یه‌که‌جار زۆر و قازانج نه‌که‌ن و ، وایشی نابینن که‌ هیچ
که‌س مافی به‌و پاره‌ و پوله‌وه‌ هه‌بیت و ، گەر که‌سانیکیش له‌ برساندا بمرن
نه‌وان میتشیک میوانیان نابیت ، واته‌ نه‌گەر فه‌لسه‌فه‌ی مرۆقه‌ خۆپه‌رسته‌کان
ده‌ستی به‌سه‌ر کۆمه‌لگادا رۆیشت و ، نه‌و فه‌لسه‌فه‌یه‌ نه‌خشه‌ی بۆ ژیا‌نی خه‌لك
نه‌کیتشا ، جیاوازی یه‌که‌جار زۆر له‌ نێوان چینه‌کانی کۆمه‌لگادا سه‌ر هه‌ل نه‌دات.
جا نه‌توانرێ سه‌رنجی سه‌رمایه‌داریی و شیوعیه‌ت وه‌ک نمونه‌ی نه‌م جیاوازی‌یه
فراوانه‌ی نێوان چینه‌کان بدریت . له‌م جۆره‌ رژیانه‌دا ، له‌ رابوردوودا و نێستاش ،
جیاوازی‌یه‌کی فراوان له‌ نێوان چینه‌کانی گه‌لدا هه‌یه ، نه‌مه‌ش بوو بووه‌ هۆی
په‌یدا‌بوونی چه‌ندین په‌ژاره‌ و موسیبه‌تی مرۆقانه‌ی گه‌وره . له‌به‌ر نه‌مه‌ خ‌وای
گه‌وره ، بۆ نه‌وه‌ی نه‌هیتلی نه‌م ده‌رد و نه‌خۆشی‌یه‌ په‌ره‌بستنی و ، له‌ ناو تاکه‌کانی
گه‌لدا بلاوه‌ نه‌کات ، سزای قاروونی دا ، نه‌ویش به‌ چوونی خۆی و خانووه‌که‌ی به
ناخی زه‌ویی‌دا ، تا ببیته‌ په‌ند و نامۆزگاریی بۆ نه‌وانه‌ی که‌ د‌وای نه‌و دین .

هه‌روه‌ها خ‌وای بالاده‌ست ویستی خه‌لك وریا بکاتهوه که‌ نه‌وانه‌ی بایه‌خ به
زینت و زرق و برقی ژیا‌نی نه‌م دنیا‌یه‌ نه‌ده‌ن که‌وتوونه‌ته‌ هه‌له‌یه‌کی گه‌وره‌وه ،
چونکه‌ ما‌ل و سامانی دنیا له‌ ناو نه‌چیت و ، خ‌وای بالاده‌ستیش که‌ نه‌م سامان و
زینته‌ی به‌خشیه‌وه هه‌ر که‌ی ویستی له‌سه‌ر بیت نه‌توانیت له‌و که‌سه‌یان
به‌نه‌یته‌وه .

کورته‌که‌ی : قاروون که‌ل و په‌لیکی زۆری له‌ زیر و زیو هه‌بوو و ، لیته‌دا نه‌وه
گرنگ نیه‌ که‌ چۆنی ده‌ست خستوه ، گه‌نجینه‌کانیشی له‌ چه‌ندین ژووری به‌

ناویهك چوودا بوون و ، هدریه كهش كلیل و نهلقه‌ریزه خزی هه‌بوو تا به جوانیی پارێزراو بن . نهم كلیل و نهلقه‌ریزه زۆرانه‌ش ناماژه بۆ سیفه‌تی حیرص و ره‌زیلیی قاروون نه‌كهن . نه‌گنجی قاروون نهم سه‌روه‌ته زۆره‌ی له‌ ریی هه‌لكۆلینی زه‌وی‌یه‌وه ، به‌ دوا‌ی نه‌و گه‌نجینه‌دا كه له‌وه‌و پێش به‌ ناخی زه‌ویی‌دا چوو بوون و هی پادشاكانی سه‌رده‌مه‌ پێشینه‌كان بوون ، ده‌ست كه‌وتیی ، یان له‌ ریی وه‌رگرتنی (ریبأ) وه . نهم سه‌روه‌ته زۆر و كووت و پری‌یه كه به‌ ده‌سه‌لات و ده‌ست رۆشنتی‌كی گه‌وره‌ی گێران و ، به‌نده و پاسه‌وانی كردنه‌ خزمه‌ت كاری خۆی ، وه‌هایان لی‌ كرد له‌ سنووری خۆی ده‌رچیت و ده‌ست بداته ته‌كه‌ببور و جه‌ور و ستم ، بۆیه هه‌ندێك له‌ خزمانی پێیان وت : ﴿ لَا تَفْرَحْ إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ الْفَرِحِينَ ﴾ (القصص : ۷۶) .

به‌ ئاسان ده‌ست كه‌وتنی نه‌و سه‌روه‌ته یان ره‌زیلیی و رشدی‌یه‌كه‌ی چاویان كوێر كرد و ، وه‌های نه‌بینیی كه هه‌یج كه‌سێك مافی به‌و سه‌روه‌ته‌وه هه‌بیت . ئیتر هه‌موو نه‌و هه‌ئس و كه‌وته سه‌لبی‌یانه‌ی كه لێیه‌وه ده‌ر كه‌وتن له‌ بناغه‌دا نه‌گه‌رینه‌وه بۆ نه‌و چاوكوێر‌بوونه‌ی و ، بۆ نه‌و بۆ‌چوونه‌شی كه وه‌های نه‌زانیی دنیا نه‌و به‌خته‌وه‌ر و تیر نه‌كات و به‌شیشی نه‌كات .. كه‌واته كه‌سێك دل‌ به‌ دنیا خۆش نه‌كات و پشتی پێ نه‌به‌ستی كه هاوسه‌نگیی دلی له‌ ده‌ست دابی و ، قاروونیش یه‌ كێك بووه له‌وانه ..

* * *

﴿ وَابْتَغِ فِيمَا آتَاكَ اللَّهُ الدَّارَ الْآخِرَةَ ۖ وَلَا تَنْسَ نَصِيبَكَ مِنَ الدُّنْيَا ﴾ (القصص : ۷۷) .

له لایهن که سانیکئی زۆروه وه له م نایه ته پیروزه نه وه تی گه یشتم که ناماژه بو
 نه وه نه کات بهرده وام ههولن بو دنیا بدهین . به لام هه کس شتیکی که م له
 زمانی عه ره بیی بزانیته نه م رایه هه له یه . جا هه رکهس له سیاق و
 سه ره تای نایه ته که ورد بیهته وه نه م مانایه ی دیته پیش چاو :

نایه ته که نه فه رموی : ﴿ وَابْتَغِ فِيمَا آتَاكَ اللَّهُ الدَّارَ الْآخِرَةَ ۗ ﴾ ، واته :

به وه ی که خوا پیتی به خشیوی ههولن بو قیامهت بده ، یانی : هه رچی خوا پیتی
 داوی بیکه به هۆیه ک بو دهست خستنی قیامهت . کرداری ((وَابْتَغِ)) لیته دا
 واتای شتی زیاتر له ((واطلب)) نه به خشیته ، چونکه مانای نه وه یه : هه رچی
 خوا پیتی به خشیوی له دل و ههست و شعور و په ی پی بردن و ته ندرستی و مال
 و مندان تد ، بگه هه تا هه مو لی هاتنیکی کارایی و شارراوه ت ، به کار
 بهینه و بو دهست خستنی قیامهت ، پاشان نایه تی : ﴿ وَلَا تَسْرَبْ نَصِيبَكَ

مِنَ الدُّنْيَا ۗ ﴾ واته : به شی خۆیشت له دنیا ت له یاد نه چیت ، دیت بو هاوتا
 کردنی مه سه له که . به لئی ، له سهرمان پتیسته بهرده وام سه به نیی و دووا سه به ی
 بجهینه بهرچاومان و ، له هه مان کاتیش دا نه و کارانه و نه و شتانه ی که بو دنیا
 له یادمان نه چن . که واته وهرگرتنی به شی دووه می نایه ته که به ته نیا و ، دنیا
 به ته نیا بجهینه بهرچاوان و ، نه و به ته نیا بگریته ته وه ره ی چالاک هه له یه کی له
 راده به ده ره . چونکه نه م مانایه له گه ل نایه تی پیروزی : ﴿ إِنَّ اللَّهَ اشْتَرَىٰ مِنْ
 الْمُؤْمِنِينَ أَنْفُسَهُمْ وَأَمْوَالَهُمْ بِأَنَّ لَهُمُ الْجَنَّةَ ﴾ (التوبة : ۱۱۱) دا ناگونجی
 و ، هه ر کهس شتی وه ها بلیت نه وا ، په نا به خوا ، قورنان به کتیبیک له قه له م
 نه دات که هه ندیکی په رچی هه ندیکی تری بداته وه .

نه شتوانری له گو شه یه کی تره وه سه رنجی نه م نایه ته بگریته : ههولن بو دنیا
 بدهن به پیتی به های خۆی و ، ههولن بو قیامهتیش بدهن به پیتی به های خۆی .

نه گونجی نه مهش یه کینک بیت له یاساکان . که واته قورنان بهم نایه ته پیوه ریک به مرؤفه نهدات و ، داوای به کارهینانیسی لی نه کات .

به لئی ! ... پیویسته بهم مانایه له نایه ته بگهین . چونکه دنیا به پیی دله دامه زراوه کان وهك رۆژی (عه ره فات) وه هایه و ، رۆژه رابوردوه کانی دنیاش له چاو جهژندا وهك رۆژی عه ره فات وه هان . به لام جهژنی راسته قینه وا له ودیوی ناسۆوه ، بگره له ودیوی نهو دیوی ناسۆوه . بۆیه پیویسته نه م هاوکیشه یه بیاریزی و چاودیری لیوه بگریت و ، ژیانی رۆژی عه ره فهش مافی خۆی پی بدریت . هه ر که سیش له هه ج دا رۆژی عه ره فهی له دهست به چیت نه توانیت دواي سالیك پیی بگاتهوه ، به لام هه ر که سیک رۆژی عه ره فهی قیامه تی له کیس به چیت - کاتیک که نه م رۆژه به ژیانی دنیا نه شو بهینین - و ، له دهستی ده ر به چیت نهوا جاریک تر پیی ناگاتهوه .

پیغه مبهری خوا ﷺ له فهرمووده یه کی دا نه فهرمویت : (ما لي وما للدينا ، ما أنا إلا كراكب استظلّ تحت شجرة ثم راح فتركها) .^{۶۲}

نه گه ر سه رنجیش بدهین نه بینین ته رکی دنیا و ازهینان لیتی داوا نه کراوه ، ههروه ها داوای نه وهش نه کراوه که دنیا به هه موو شتیک له قه له م بدریت . له فهرمووده یه کی تریش دا هاتوهه : (لو كانت الدنيا تعدل عند الله جناح بعوضة ما سقى كافراً منها شربة ماء) .^{۶۳} به مه هیهچ کافر تیک ، که نینکاری بوونی خوا و هاتنی قیامهت نه کات ، بۆی نه بوو خۆشی له نیعمه ته کانی خوای بالادهست بیینی . نه مهش پیچه وانهی عه داله تی خوایی به ، به لام له پشتی نه م جیهانه وه جیهانیکی هه میشه یی هه یه و ، به رامبه ر به و سزایه ی که له وی

^{۶۲} الترمذي ، الزهد ، ۴۴ ، ابن ماجه ، الزهد ، المسند للإمام أحمد : ۱ / ۲۰۱ . نه فهرموی : چیم داره له دنیا ، من وهك ریبوارتک وه هام که نه چیتته ژیر سینه ری دره ختیک و پاشان به جیتی نه هیلئ و نه روات .

^{۶۳} الترمذي ، الزهد : ۱۳ ، ابن ماجه ، الزهد : ۰۳ . نه فهرموی : نه گه ر دنیا به لای خواره کیشی باله میشروله یه کی ببوايه قومیک ناوی دره خواردی کافر تیک نه نه دا .

ئەي چيژن ، خۇاي گەورە نايەوي لەم دنيایەدا ژيانيان لى تىك بدات ، بەلگە سۆزى خۆي بەسەرياندا نەپزىت و ، لىزە لەم دنيادا هيچى لە بەختيارىيان لى تىك نادات .

مامۇستا سەعیدى نورسییش بەم شىوہیە سەیری ئەم باسە ئەکات :
(ژيانى ھەزارەھا سالى پەر بەختەوهرى لە دنيادا ناگاتە ژيانى تاقە سەعاتىكى بەھەشت و ھاوتای نايىت و ، ژيانى ھەزارەھا سالى پەر خۆشىی و بەختەوهرى بەھەشتیش ناگاتە بەختەوهرى بەك دەقیقەى سەیرکردنى خۇاي گەورە)) .^{٦٤}

ئا ئەمە ئەو ژيانەیە كە ئىمە داواي ئەكەين و ھەولئى بۆ ئەدەين .. كەواتە بەھای ژيانى دنيا لە چا و قیامەتدا كامەیە ، تا لە نىوان دنيا و قیامەتدا ھاوكیئەشى بەكەين ؟ ژيانى مام ناوەندی دنيا بریتىیە لە شەصت سالى ، كە سىیەكى بە خەوتن بەسەر ئەچىت .. ئىتر ئەبىت ژيانى لەو جۆرە بەھای كام بىت ؟ لەبەر ئەمە دەرجوون لەم چوارچىوہیە و ، بە دنيا دانى نرخیك كە زیاتر بىت لەوہى كە شایانەتى و ، وتنى : ((ئەمە نرخی ژيانە لە دنيادا و ، ئەمەش نرخی ژيانە لە قیامەتدا)) ئەوہ دەربىنى تى ئەگەشتنمانە لە دەقەكان .

بۆ ئەم باسە مامۇستا نورسیى ئاوردانەوہیەكى ھەیە كە لە لای كەسىكى تری غەیری ئەو ئەم دیوہ . ئەلئىت : دنيا سى دیوى ھەیە : دیوى بەكەم رووى لە ناوہ جوانەكانى خۇاي گەورەہیە و ، دووہەمیش رووى لە ھەوا و ئارەزووہكانى مرؤف ناوہ و ، دیوى سى ھەمیش ئەو دیوہیە كە رووى لە دەست خستنى ژيانى قیامەتە . ئەمەش ئاوردانەوہیەكى قوولە .

لەو لایەنەوہ كە دنيا ئاویئەہیەكى تیشك دەرەوہ بىت بۆ تیشك دانەوہى ناوہ پىرۆزەكانى خوا ، وەھا لە دنيا ئەكات كە شتىكى بەكجار بە نرخی بىت ، بگەرە وەھای لى ئەكات كە نرخی مەزەندە نەكرىت ، ئىمەش لەم لایەنەوہ دنيايمان

^{٦٤} سعید النورسي ، کلیات رسائل النور ، الکلمات : ١ / ٢٩٨ .

خۆش ئەوێت ، بگره شهیدای ئەبین . خۆ ئەگەر دنیا کێلگهی قیامت نەبوایه ،
 ئیمه بۆ ژیانی قیامت دەست نیشان نەئەکرین و ، نەئەبووینە خاوهنی و ،
 نەشمان ئەتوانیی دەستی بخهین . ئا لهم دیوه‌یشه‌وه دنیا به‌ههشت و باخچه‌یه .
 به‌لام ئەو دیوه‌ی دنیا که به‌سه‌ر هه‌وا و ئاره‌زووه‌کانی نەفس‌دا ئەروانیت ، له
 هه‌موو ناشیرینی‌ک ناشیرین‌تره . واته ئەگەر مرۆڤ وابه‌سته‌ی هه‌وا و
 ویسته‌نی‌یه‌کانی نەفسی بی‌ت و ، بۆ ئەم هۆیه قیامه‌تی له بیر چوو ، ئا لهم
 حاله‌ته‌دا دنیا شتیکی زهم کراوه .

مامۆستا نوورسیی دهرباره‌ی دنیا هه‌لسه‌نگاندنیکی تری هه‌یه . ئەئیت :
 پێویسته له دله‌وه ده‌ست له دنیا هه‌ل بگرین ، نه‌ك له ده‌ست خستنیه‌وه . جا
 ئەمه‌ی که مامۆستا نوورسیی ئەئیت ، وه‌هامان لی‌ ئەکات ، که زیاتر نزیک
 بیینه‌وه تا بۆمان دهریکه‌وێت که ئیمه هیچ دژایه‌تی‌یه‌کمان له‌گه‌ڵ دنیا‌دا نیه‌ و ،
 ناشگونجی شتی وه‌ها بی‌ت .

به‌ئێ ، کارکردنی مرۆڤ به‌ پێی ئەم چوارچێوه‌یه توانیویه‌تی وه‌ک ئەهلی دنیا
 کاسپی بکات و قازانج بکات ، ئەگەرچی وه‌ک قاروونیش ده‌وله‌مەند بی .
 به‌لام هه‌ر کاتیکیش پێویست بوو له‌سه‌ریه‌تی ئەوه‌ی به‌ ده‌ستی هه‌تاه‌وه هه‌ر
 هه‌مووی له‌ پێناوی خوادا ، به‌ ته‌واوه‌تی وه‌ک عه‌بدوڕه‌حمانی کورپی عه‌وف ، که
 ئەوه‌بوو جه‌وت‌سه‌د و شتری به‌ باره‌که‌یانه‌وه له‌ رێی خوادا به‌خشیی و ، له‌سه‌ر ئەو
 ده‌وله‌مەندی‌یه‌شی پێغه‌مبەر ﷺ هیچی پێ نەفرموو و ، بۆله‌ و سه‌رزه‌نشتی‌شی
 نه‌کرد ، به‌لام دهرباره‌ی ماف‌دانی ئەو ده‌وله‌مەندی‌یه‌ی ئاگاداری کرده‌وه و ،
 پاشانیش مۆده‌ی دایه‌ و دل‌ خۆشیشی کرد .^{٦٥}

دهرباره‌ی ئیبراهیم پێغه‌مبەری سه‌لامی لی‌ بی‌ت چیرۆکیکی ره‌مزی هه‌یه
 که تیا‌یا هاتوه‌ : له‌ خوای په‌روه‌ردگار پرسیا‌ریان کرد : په‌روه‌ردگارمان !
 دهرباره‌ی ئیبراهیم سه‌لامی لی‌ بی‌ت نەفرمویت که دۆسته . ئیمه‌ش ئەمانه‌وی

^{٦٥} أمد الغابة لابن الأثير : ٣ / ٢٧٦ - ٣٨١ .

بزانین نایا دزستایه تیی تو له گهل سهرهوت و دهوله مهنندی دا شه گوئیت ؟
 پهروه دگاریان پئی فهرموون : برۆن تاقیی بکه نهوه . مهلائیکهت ، له شیوهی
 کهسانیکا که له سه فهرتیکی دووری هیلاک که ره وه هاتین و له جل و بهرگیکی شر
 و وردا چوونه خزمهتی نیبراهیم سهلامی لی بیته و ، هه والیان دایه که
 برسی یانه . نیبراهیم پیغه مبهر سهلامی لی بیته ههستا و مه پتیکی بو سه برین .
 که خستیه بهرده میان ، مهلائیکه ته کان دهستیان بو دریز کرد و له بریی وشه ی
 (بسم الله) دوعایه کی تاییهت به مهلائیکه تیان خویند که بریتیی بوو له
 ((سُبْحٌ قَدُوسٌ ، رَبُّ الْمَلَائِكَةِ وَالرُّوحِ)) . نهم ته سیبچه نهو دلئی که وه حی پشت
 گیری لی نه کرد هینایه جۆش به راده بهک که لییان پارایه وه و فهرمووی :
 ((چواریه کی مه ره کانم پیشکه شتان بیته نه گهر نهو ته سیبچه دووباره بکه نهوه)) .
 مهلائیکهت دوعاکه میان دووباره کرده وه و نیبراهیمیش سهلامی لی بیته
 فهرمووی : ((نیوهی مه ره کانم پیشکه شتان بیته نه گهر نهو ته سیبچه دووباره
 بکه نهوه)) . بهم شیوهیه ههتا له چوارم جاردا هه موو مه ره کانی پییان
 نه به خستیت . که واته نیبراهیم پیغه مبهر سهلامی لی بیته - نه گهر نهم ریوایه ته
 راست بیته - بو دهست خستن ته رکی دنیای نه کرد بوو ، به لکو له دلوه .

له راستیی دا هیچ روون کرد نه وه یه کی ناشکرای سهرداری پیغه مبهران ﷺ
 ده باره ی زهم کردنی دهوله مهنندی و مال و سامان ، به مانای ره ها ، بهرچاو
 ناکه ویت . راسته هه ندی هه لاوزین هه یه ، به لام نهوه په یه هندی به بارودۆخی
 تاییه تیی هه ندی که سه وه هه یه . خو نه گهر ده باره ی دهوله مند نه بوونی
 پیغه مبهر ﷺ پرسیار بکریت ، نهوا نه لئین : پیغه مبهری خوا ﷺ له خیزاننکی
 هه ژاردا هه ل که وتوه ، جا نه گهر دوا ی بوونی به پیغه مبهر و ، بوونی به
 لیپرسراوی بانگه وازنکی گه وره ی پایه دار دهوله مند ببوایه ، له وانه یه نهم
 دهوله مهندی یه گوماننکی بو بانگه وازه که ی دروست بکر دایه و ، پرسیارنکی
 ناراسته بکرایه : ((نهوت له کوئی بوو؟)) . له وانه شه نهم گومانه ببوایه ته

مايهی شۆكه پى خستنى متمانهی خاوه نانی نيه ته خاوينه كان . له بهر نه مه پيغه مبهەر ﷺ - له گۆشه ی بانگه كه يه وه ، به شيوه ی خواست ، يان به فەرمانتيكى ناسكى خويى - بهرده وام هه ژاري پى باش بووه ... نه مه نهو گۆشه نيگايه يه كه پيويسته ني مه له روانگه يه وه سه يري پيغه مبهەر ﷺ ، و سه يري زانا يان و نهولي يان و نه صفي يان ، كه له دواي نهو هاتوون ، بكهين .

كورته كه ي ، پيويسته له دلوه نهك له دهست خستندا دهست له دنيا هه ل بگرين . پيويسته دنيا نه چي ته دلمانه وه و ، سه رخوشمان نهكات ، يان بهرچارمان لي ل نهكات ، يان قيامه تمان له بير نه با ته وه .. جا نه گهر نه مه مان جي به جي كرد نهو كاته نه بينه خاوه ني دنيا و فەرمانى خو مانى به سه ردا نه دهين ، نه گهر نا دنيا فەرمانى خو ي به سه رمان دا نه دات و ، ژيانتيكى له هه ست و شعور خالي ي به سه ر نه بهين و ، هه موو خوله كيكي به فيرۆ نه پوات .. شتى زور هه ن كه ئيراده مان به هيز بكه ن و پشتى بگرن بو نه وه ي له م تاقى كرد نه وه دا سه ركه وتن به ده ست به ينين . به ته وا وه تى پيويستيشه ئيراده مان بچو لي نين و بي خه ينه كار ، تا بي ته ئيراده يه كي چالاك . بو نمونه ناسيني خوا هو كارنيكى يه كجار گرنگه بو به هيز بووني ئيراده و نيمان . نه گهر بو مان هه بي ته نه مه به نمونه يه ك روون بكه ينه وه نه لي نين : وا دا بنين تو نه ته وي ژيانى موسريفان به ديه ته سه ر و ، له سه ر نهو بناغه يه ش كاروبارى خو تست ريك خست ، پاشان كه وتي ته هه ول و تي كو شانتيكى گهرم تا ناستى ژيانت بهرز بكه يته وه . نا له م كاته دا ناسيني خوا دي ته به فرياته وه . لي زه دا پيم خو شه باسى روودا ويك بكه م كه له يه كيك رووى دا وه . كي نه زانيت ، له وا نه يه له وه ي كه من باسى نه كه م ني وه شتيكى با به تيبان بهرچا و نه كه وي ته . له گه ل نه وه ش دا هه ر باسى نه كه م .

يه كيك كه وته گه ل كبرا و بيكه وه چوونه وه مالي نه وان و ، له بالكو ني يه كه دا كه به سه ر ده ريداا نه ي پرواني ي بيكه وه دانيشتن . نا له و ساته دا هه ز كرد نيكي يه كجار زور بو ژيان له و شو ينه قه شه نغه دا به دلئى دا هات و ، دو سه كاني

شاهیدی بۆندهن که خیرا له شوینی خوێ ههستا و ، بۆ نهوهی لهو
 بالکۆنی بهدا دانه‌نیشیت ، شوینه‌کهی به جی هیشت ، چونکه نهو دیمه‌نه جوانه
 دل‌پهینه ههستی هیوا درێژی له دل‌یا بزواند و ، به‌رهو به ته‌مابوونی ههتا
 ههتایی و نه‌مریشی برد . بۆ نه‌مه ناسینی خوا دیت به هانابه‌وه و ، نه‌وه‌شی
 نه‌خاته بیر که یه‌که ده‌قیقه‌ی سه‌رنج‌دانی جوانیی خوایی به‌رامبه‌ر به هه‌زاران
 سالی ژیا‌نی پر به‌خته‌وه‌ری به‌هه‌شته و ، لهو ته‌نگ و چه‌له‌مه‌یه رزگاری نه‌کات .

له‌به‌ر نه‌مه تی‌گه‌یشتنی نایه‌تی : ﴿ وَلَا تَنْسَ نَصِيبَكَ مِنَ الدُّنْيَا ﴾
 به‌و شیوه‌ی که هه‌ندیک نه‌یان‌ه‌وی له‌گه‌ل تی‌گه‌یشتنی گه‌ستی قورشان‌ی پی‌رو‌زدا
 نا‌گو‌نجیت . من وه‌های نه‌بینم که پی‌ویسته مرۆ هه‌ست به تاسه‌مه‌ندی مانه‌وه
 له دنیا بکات ، به‌لام به مه‌رجی نه‌وه‌ی که وه‌ک ژیا‌نی مامۆستا نوورسی تی‌ای‌دا
 بژی و ، به‌بیر و چه‌زی نه‌وه‌وه په‌یوه‌ست بیت که نوممه‌تی موحه‌مه‌د ﷺ به
 جوانه‌مه‌نی‌یه مرۆفانه‌کان بگه‌یه‌نیت . پی‌ویسته دنیا به ناوی حق و ، خزمه‌تی
 نوممه‌ته‌وه ده‌ست بخریت ، به‌لام پی‌ویسته ژیا‌نیش به‌رده‌وام به ده‌وری ته‌وه‌ری
 قیامه‌ت‌دا بیت . جا وینه‌ی نه‌و ژیا‌نه‌ی که به ده‌وری ته‌وه‌ری قیامه‌ت‌دا بیت
 مرۆ له چوارچیه‌ی کاسپی حه‌لال و ، له‌زه‌تی موباح‌دا نه‌هیل‌یتسه‌وه . دیاره
 کاسپی ناشه‌رعیی و ، له‌زه‌تی ناشه‌رعیی به‌رده‌وام هه‌زاره‌ها ئیش و نازار له‌گه‌ل
 خۆیان دیتن .

جا با نه‌م باسه به فرموده‌ی دوایین پی‌غه‌مبه‌ر ﷺ : « فَلْيَأْخُذِ الْعَبْدُ مِنْ
 نَفْسِهِ لِنَفْسِهِ ، وَمِنْ دُنْيَاهُ لِأَخْرَجَتِهِ ، وَمِنْ الشَّيْبَةِ قَبْلَ الْكِبَرِ ، وَمِنْ الْحَيَاةِ قَبْلَ
 الْمَوْتِ . فَوَالَّذِي نَفْسُ مُحَمَّدٍ بِيَدِهِ مَا بَعْدَ الْمَوْتِ مِنْ مُسْتَعْتَبٍ ، وَلَا بَعْدَ الدُّنْيَا مِنْ
 دَارٍ إِلَّا الْجَنَّةُ أَوْ النَّارُ » .^{١١}

^{١١} القرطبي ، الجامع لأحكام القرآن : ١٨ / ١١٦ .

نه فهرموی: با بنده له خوی بگریته وه بو خوی و ، له دنیای بو قیامه تی و ، له گه نجیبی پیش پیری و ، له ژبانی پیش مردنی . ده بهو خوابه ی که گیانی موحه مده ی به دهسته دوا ی مردن دل دانه وه نیه و ، دوا ی دنیاش جگه له به هشت یان ناگر خانه یه ک نیه .

صلی الله علیه وعلی إخوانه من النبیین والمرسلین ، وعلی الملائکه المقربین ، وعلی عباد الله الصالحین .

* * *

﴿ إِنَّ الَّذِي فَرَضَ عَلَيْكَ الْقُرْآنَ لَرَأْدُكَ إِلَى مَعَادٍ ﴾ (القصص : ۸۵) .

لیره دا دوو رینمای ، یان دوو ته فسیر دین .. یه کیکیان بریتی یه له یادخستنه وه ی پیغه مبهری خوا ﷺ بو رژی گه رانه وه ی بو جزووری خوا ، که نهو رژی یه به شوق و تاسه مندی یه وه چاره روانی نه کرد ، بویه نه فهرموی : ﴿ إِنَّ الَّذِي فَرَضَ عَلَيْكَ الْقُرْآنَ لَرَأْدُكَ إِلَى مَعَادٍ ﴾ و ، نهو رژی یساده خسته وه که له مال و ، نیشتمان و ، لهو که عبه یه ی که نه وه نده ی خوش نه ویست وه سف نه کریت ، جوی نه بو یه وه ، به لام له دوو تویی نه م یادخستنه وه تی که له بهو خهفته ناسکه دا خوی گه وه مژده یه کی گه وه ی شیاو بهو فیره ته مزنه ی پی نه دا .. مژده ی پی گه یشتن و ره زامه ندی یه ک که عه قل نه توانی ته سه ووری بکات و ، پی به ماهیه تی بیات . نه وه بو نامازه که به ته نوبنی نه ناسراوی له وشه ی ((معاد)) دا هات .. ((معاد)) دوا نیشتگه و مهنزلیه تی ، تا به وه هه موو خه م و خهفته نیکی لی بره و پینیتته وه .

ته فسیره که ی تر بریتی یه له وه ی که خوی بالاده ست له سه ره تای سووره تی (القصص) وه هتا نه گاته نه م نایه ته ، چند دیمه نیکی گرنگی ژبانی مووسا پیغه مبهر سه لامی لی بیت و ، هه ول و کوششی له گه ل فیرعه ون دا و ، په یه وندی

له گهل قهومه كهي و تيره و تايه فكه ي دا نه هيتنايه وه ياد .. دواي ياد خستنه وه ش
 نه وه ي نه گه ياند كه ميژوو دووباره نه بيته وه ، نه مهش سوننه تي خوايه له
 بوونه وه ردا .. نه مه ناماژه ي بو نه وه نه كرد كه پيغه مبهريش ﷺ - به وينه ي
 موسا سه لامى لي بيت - ناچار نه بيت شار و نيشتمان و ماله كهي به جي بهيتي
 و ، له شارتيكي تر نيشته جي بيت . نه مهش ياسايه ك و سوننه تيكه و نال و
 گوزي به سه ردا نايه ت . خو نه گهر بينه سه ر په يوه نديي نه م مه سه له يه به م
 نايه ته وه ، نه وا نه ليتين : نه م سووره ته مه ككي يه ، به لام نايه ته كهي سه ره وه ، به
 پي ريوايه تيك ، له كاتي كوچ كردن دا هاتوته خواره وه . واته قورنان به م نايه ته
 باري به جي هيشتنى مه ككه له سه ر شاني پيغه مبهري خه م بار سووك نه كات و ،
 له لايه كه وه كاره كهي به لاوه ناسان نه كات و ، له لايه كهي تريشه وه مؤده ي نه داتى
 كه دواي نو سال سه ر له نوي نه گهر پيغه وه مه ككه . جا نه م ته فسيره و نه م
 رينمايي يه به هيتزتره و ، هه واليكي غه يبيي و به لگه يه كهي پيغه مبهرايه تيشي تيدايه .
 كه كاتي ته قدير كراو هاته به ره وه مه ككه فه تح كرا و ، دوژمنه كان له زه ليليي دا
 سه ريان شوږ كرد ، به لام پيغه مبهري خواي سه رداري هه موو كانينات ﷺ نه بو به ليتنه
 (معاد) ه ي له پيشه وه مؤده ي پي درا بو ي هاته ديي . له بهر نه وه راست تر وه هايه
 كه وشه ي (معاد) ليتره دا نه و كاره و نه مو مؤده يه نه گه يه نييت كه بريتي يه له
 گه رانه وه ي پيغه مبهر ﷺ بو مه ككه .

والله أعلم بالصواب ، وإليه المرجع والمآب .

* * *

﴿ إِنِّ الصَّلَاةَ تَنهَىٰ عَنِ الْفَحْشَاءِ وَالْمُنْكَرِ ﴾ (العنكبوت : ٤٥) .

له گه ل نه وده دا كه نوپژ نه و كه سهی نه نجامی نه دات له كرده وهی خراب و به درپه وشتی قه ده غهی نه كات ، به لام له ده ست ده رچوونی هندی هله له لایه ن هاووینسهی نه م كه سه وه شتیکی ته قدیر كراوه و ، نه و فه رموده یه ش كه نه فه رموی : (كُلُّ بَنِي آدَمَ حَاطَاٌ وَخَيْرُ الْخَطَايِنِ التَّوَابُونَ)^{٦٧} نامازه بو نه م حه قیقه ته نه كات .

نه گهر مرؤه نوپژه كهی به مانای تیر و ته سه لی خوی نه نجام دا ماوهی نور و روونایی به لایه وه فراوان نه بیته و ، ماوهی تاریکی و شه وه زه نگیش به لایه وه كه م نه بیته وه و ، حالتهی سنگ فراوانی له لای گه شه نه كات و ، خه ریکه حالتهی دل ته نگی به لایه وه مه حو بیته وه . له جیهانی ناوه وهی دا په نجه ره والا بووه كانی نه فس و شه یته تان ته سك نه بنه وه و ، ده رگا رؤحانی و مه لاتیکی یه كانی شه خرنه سه ر پشته .. به لام هه موو نه مه به ستراوه به وه وه كه نوپژه كه به ناگابونه وه نه نجام بدریت .. واته به ستراوه به نوپژه وه كه دل نه بزویته و ، هه سته كان تیر نه كات و ، هه ست كردن تا رادهی له رزین نه جوولینتی . واته نه و نوپژهی كه له نایه تی : ﴿ إِنِّ الصَّلَاةَ تَنهَىٰ عَنِ الْفَحْشَاءِ وَالْمُنْكَرِ ﴾ باسی هاتوه ، به مانا تیر و ته سه له كهی نوپژه . به لام نه وانهی له نوپژه كه یان دا ناگه نه نه م ناسویه ، چاریان نیه كه وتوونه ته هله وه .

^{٦٧} الترمذي ، القيامة : ٤٩ ، ابن ماجه ، الزهد : ٣٠ ، الدارمي ، الرقاق : ١٨ .

دووره پهریزی کردنی نویژ بو نو کهسه له خراب کاری و ناراسته کردنی بهره و بهرزیایی به کان مهسه له یه کی یه کجار گرنکه . بو نمونه : که له مانگه گهرمه کانی هاوین دا رۆژووی ره مهزان نه گرین و ، نزیکهی ۱۶ - ۱۷ سهعات دهست له خواردن و خواردنهوه نه گرینهوه ، پاشانیش که رۆژوو نه کهینهوه و ، پهرداخیک ناو نه خوینهوه ، ههست نه کهین که نهو ناوه بهسه ر به شه کانی لاشه ماندا دابهش نه بیته . به هاوشانی نه مه پیویسته ویژدانیشمان ههست بکات به هه مو و شه یه که له نویژه کهدا نهی لئین و ، به هه مو روکنیک له روکنه کانی نویژیش که نه بجامی نه دهین و ، نه نویژه دلگامان بهیئیتته له رزه و ، نهوه مان بخته یاد که ئیمه واین له بهردهم خوی بالادهست دا . وینهی نه نویژه نهو نویژه یه که قهده غه ی کرده ی خراب و بهدره وشتی بکات . کهواته لیژدها نه توانین بلئین : ئیمه به پلهی نهو ناسته ی که له نویژدا نهی گهینی له خراپه کاری به دوور نه بین . به تیپه ربوونی کاتیش نهو جوژه نویژه به پله قولله کانی نه بیته هۆیه کی گرنکه بو دامه زانندی هه لئس و که و تمان .

لیژدها نه لئین : لهسه ر مرۆڤ پیویسته - بهو مه رجهی تووشی ناو مییدی نه بیته - بهرده وام مو حاسه بهی خۆی بکات . لهسه ری پیویسته وریا بیته و ، بهرده وام به خۆی بلئیت : ((نه گهر نه م خواپه رستی یه م بدریتسه وه بهسه رمدا چیی نه بیته و ، نه گهر نویژه که شم وه ک په رۆ شپه بدریتسه وه بهسه ر و چاومدا چیی نه بیته ؟)) به لام نه مه به خۆی نه لئیت ، نه ک به کهسانی تر ، چونکه نهوه حه رامیکی ناشکرایه و به گومان خراپیی نه ژمیترری . به لئین ! ... لیژدها با وته یه کی پیشینان دووباره بکهینهوه که زۆر جار دووباره ی نه کهینهوه ، که نه مه یه : ((پیویسته مرۆڤ له بهردهم خۆی دا وه ک (مدعی عام) یان نویژه تاوانبار کردن رهفتار بکات و ، بو خه لکییش وه ک پارێزه ر)) . واته گونا هه بچکۆله کانی خۆی به گونا هه گه وره بینیت و ، له گه ل گونا هه گه وره کانی خه لکییش دا به وینه ی سۆز و شه فقه تی دایک رهفتار بکات .. هه تا کاتیک گونا هه کاریش ناگادار

نه کاتوه دلی پر له سۆز بیټ بۆی . له راستیی دا ئەمه شیواز و رهفتاری قورئانه، بۆیه خوای بالادهست فرموییه: ﴿ اَتْلُ مَا أُوحِيَ إِلَيْكَ مِنَ الْكِتَابِ وَأَقِمِ الصَّلَاةَ ﴾ (المنکبوت : ٤٥). واته فرماغان به سهردا ئەدات تا له هه موو کارێکمان دا و ، له هه موو هه ئس و کهوت و رهفتاریکمان دا قورئان بکهینه رابهری خۆمان .

با بگهڕینهوه سهر باسه که مان : ئەو نوێژهی که بۆ به جی هینانی فرمانی خوای بالادهست و ، دهست خستنی رهزامه ندیی ئەو ئەنجام بدریټ و ، به ده برینییکی تریش : ئەو نوێژهی به ئیخلاصه وه ئەنجام بدریټ و ، مده بهست پیی رهزامه ندیی خوا بیټ - به تیپه پر بوونی کات - ئەتوانیټ مرۆڤ له کرده وهی خراب و به دره وشتییی دوور بخاته وه ، نه گهر نه مرۆ نه بوو ، سه به نیی . واته نوێژ نه بیټه خوا په رستی یه ک ناهیلټی مرۆڤ بکه و بیټه ناو تاوان و خراپه وه ، که یه که میان شه ریک بۆ خوا بریاردان و ، نه وهش که نه بیټه هۆی ، یان لیټی نزیک نه خاته وه و ، ئەو هۆیاندهش که نه بنه ی مایه ی گومرایی . چونکه نوێژ بریتی یه له خوا په رستی یه ک که تان و پۆی ذیکری خوا یه به وتن و کردار و حال . ئەم جوژه ذیکرهش کارێکی گه وره یه و له گه ټ مه زنیی خوا دا گو نجا وه و ، قورئانی پیروزیش ئەمه مان وه بیر دینیته وه کاتیټ که ئە فرمویټ : ﴿ وَلَذِكْرُ اللَّهِ أَكْبَرُ وَاللَّهُ يَعْلَمُ مَا تَصْنَعُونَ ﴾ (المنکبوت : ٤٥) .

﴿ يَبْنِيْ اَقِمِ الصَّلٰوةَ وَاْمُرْ بِالْمَعْرُوْفِ وَاَنْهَ عَنِ الْمُنْكَرِ وَاَصْبِرْ عَلٰى مَا اَصَابَكَ
 اِنَّ ذٰلِكَ مِنْ عَزْمِ الْاُمُوْرِ ﴾ (لقمان: ۱۷) .

لەم نایەتەدا قورئانی پێرۆز چوار کاری گرنگ یەک لە دوای یەک باس ئەکات:
 بەجی‌هێنانی نوێژ ، فرمان‌دان بە چاکە ، دوورەپەریژی لە خراپە و ، نارام‌گرتن
 لەسەر شتە نەویستراوەکان .

نوێژ سەری هەموو خواپەرستی‌یەکانە و ، لە نیسلا‌م‌دا کۆڵە‌کە‌ی دینە و ،
 فرمان‌دان بە چاکە‌یش یە‌کی‌کە لەو کارانە‌ی کە دین پش‌تیان نە‌گ‌ریت . کاتێک کە
 کە‌سێک هە‌و‌لی چاک‌کردنی هە‌لە‌کانی کۆ‌مە‌لگە نە‌دات و ، لە توانای کە‌سیی خۆ‌ی
 و لێ‌ پ‌رس‌راوی تاکیی خۆ‌ی نە‌ترازیت ، ئە‌وا پ‌ی‌ویستە لە‌گە‌ڵ چە‌ندین کۆ‌س‌پ و
 تە‌گەرە بە‌رامبەر ببیتە‌وه . هەر کە‌س ئە‌وه بزانی‌ت کە ناچار ئە‌ب‌یت واز لە‌و شتە
 بە‌هێنی‌ کە س‌الە‌های س‌الە لە‌سە‌ری راهاتوو‌ه و ، هە‌موو تاکێک یان دامە‌زراوە‌یە‌ک
 ببینی‌ و‌ا بە‌رژ‌ه‌وه‌ندی‌یە‌کانی نە‌کە‌ونە مە‌ترسی‌یە‌وه و ، ئە‌وانە هەر هە‌موو لە
 رووی‌دا ئە‌وه‌ستن و ، فشاری نە‌خە‌نە سەر ... نا لە‌م جۆ‌ره بارودۆ‌خانە‌دا لە‌سەر
 ئیمان‌دار پ‌ی‌ویستە لە‌سەر بە‌ره‌ه‌ئ‌ست‌کاری سوور ب‌یت و ، پارێز‌گاری لە‌سەر
 رە‌وتی خۆ‌ی بکات .. خۆ نە‌گەر لە‌م گۆ‌شە‌وه سە‌یری م‌ی‌ژوو بکە‌ین ، ئە‌وا چە‌ندین
 نمونە‌ی ئە‌م کارە‌مان بە‌رچاو ئە‌کە‌و‌یت . لە پ‌یشە‌نگی ئە‌م نمونانە‌وه پ‌ی‌غە‌مبە‌ری
 بە‌پ‌یر‌مان ﷺ نە‌بینین کە لە بە‌رده‌م ئە‌و تە‌نگ و چە‌لە‌مانە‌دا کە روو بە‌رووی
 بوونە‌وه و ، ئە‌ویش فەرمان‌دە‌ی خە‌باتە مە‌زنە‌کە‌ی ئە‌کرد ، لە‌رزە‌ی پ‌ی نە‌کە‌وت ،
 هە‌تا کاتێک‌یش کە خۆ‌ی بە‌ تە‌نیا بوو و ، بە‌وپە‌ری دامە‌زراوی و ، بە هە‌موو
 نارامی‌کە‌وه لە‌سەر رە‌وتی خۆ‌ی بە‌رده‌وام بوو .

که واته هموو جارێک کاری جی به جی کردنی نیسلام و ، ژیان به سه برردن له گه لیا له واقعی ژیان دا به مانا راسته قینه که ی دیته کایه وه و ، بانگ کردنی کهسانی تریش بۆ سه ری له گه ل باسی نارام دا دیت . نایه تیکێ تریش هیه که نه م کاره به شیوه یه کی ناشکرتر روون نه کاته وه ، که نه مه یه : ﴿ وَأَسْتَعِينُوا بِالصَّبْرِ وَالصَّلَاةِ ﴾ (البقرة : ٤٥) . واته کۆمه کیی له هموو جۆره نوێژ و سه له واتیک و ، له هموو جۆره نارام گرتنیک وه ربگرن و ، هانایان بۆ بیهن و ، له سه ره وتی خۆتان بهرده وام بن . له راستیی دا بهرده وام بوون هموو روژتیک له سه ره به جی هینانی پینج فهززه ی نوێژ و ، له سه ره به جی هینانی روژانه چل ره که هت نوێژ و ، دامه زراوی له سه ره به جی هینانیان جوړتیک چاکی نارام گرتنه . نه م خواپه رستی به گه وره یه کاریکی به کجار قورسه له سه ره شانی نه وانهی که فیتری خشوع نه بوون : ﴿ وَإِنهَا لَكَبِيرَةٌ إِلَّا عَلَى الْخَاشِعِينَ ﴾ (البقرة : ٤٥) .

نایه ته که لیژه دا نه وه ته نکید نه کات که نوێژ به جی هینان و فه رمان دان به چاکه و ، دووره په ریزی کردن له خراپه له ناو ئومه ته کانی تریش دا هه بوون و لیشیان داوا کران . نه م حه قیقه ته لیژه دا به شیوه ی ئاخاوتنی ئیمان دارێک پینکه ش نه کریت . وه ها ده رنه که ویت که لوقمان سه لامی لی بیت کاتیک که له سه ره تا وه فه رموی : ﴿ يَبْنِي لَأَتُشْرِكَ بِاللَّهِ إِنَّ الشِّرْكَ لَظُلْمٌ عَظِيمٌ ﴾ نه ی ویست کوره که ی له کرده وه خراپه هه ره گه وره کان و تاوانه گه وره کان په ریزیت ، پاشان گرنه گرتن پایه ی نیسلام و فه رمان دان به چاکه و ، دووره په ریزی کردن له خراپه ی خسته وه یادی ، که بریتی به له لایه نیکێ نه وه جیهاده ی که له هموو زه مانیک دا له هموو تاکتیک داوا نه کریت . مه به ستیش له باس کردنی بابه تی فه رمان دان به چاکه و دووره په ریزی کردن له خراپه له پاڵ گرنه گرتن خواپه رستی دا - که نوێژه - بۆ ناگادار کرده وه و ، سه رنج راکیشان و ، دامه زاندنی هاوکی شه ی شه رعی داوا کرا وه .

به لآم نه گهر بیینه سهر باسی وه سیه تی : ﴿ وَأَصْبِرْ عَلٰی مَا أَصَابَكَ ۗ إِنَّ ذٰلِكَ
مِنَ عَزْمِ الْأُمُورِ ﴾ نه وه له لایه که وه بو روون کردنه وهی لی پسر او بی که سیکی
سه ره خوییه و بو وریا کردنه وهیشه که پیویسته وریای نه وه مهینه ت و سزا و
نازارانه بین که دوو فرمان بهری به که ی پیشه وه - فرمان دان به چاکه و
دوره پهریزی له خراپه - به سه فرمان دا نه هیئن .

* * *

﴿ مَا جَعَلَ اللَّهُ لِرَجُلٍ مِّن قَلْبَيْنِ فِي جَوْفِهِ ۚ وَمَا جَعَلَ أَرْوَاجَكُمْ أَلْتِي تَظْهَرُونَ مِنْهُنَّ أُمَّهَاتِكُمْ ۚ وَمَا جَعَلَ أَدْعِيَاءَكُمْ أَبْنَاءَكُمْ ۚ ذَٰلِكُمْ قَوْلُكُمْ بِأَفْوَاهِكُمْ ۗ وَاللَّهُ يَقُولُ الْحَقَّ وَهُوَ يَهْدِي السَّبِيلَ ﴾ (الأحزاب : ٤) .

زهیدی کوپی حاریشی سهردارمان بهندهی نازادکراوی پیغه مبهبر بوو ﷺ .
 له گه گه نهوه شدا که باوکی له ژیان دا بوو ، زهید پیغه مبهبری خوی ﷺ هه ل بژارد
 و له گه لیا مایه وه ، بویه پیغه مبهبریش ﷺ کردی یه کوپی خوی . نهوه بوو بؤ
 ماوه یه که خه لکه که به ((زهیدی کوپی موحه ممد)) یان بانگ نه کرد . قورنانی
 پیروزیش بهم نایه ته قه ده غه ی کردن نهو ناوه ی لی بنین و ، له هه مان کات دا
 موسلمانانی ناگدار کرد که هیچ کس به غهیری ناوی باوک و دایکی یه وه بانگ
 نه کریت و ، فرمانی دا همر کوپیک باوکی ناسراو بیت به کوپی نهو بانگ
 بکریت ، به مه به کوپکردنی قه ده غه کرد . نیتر موسلمانان دوا ی هاتنه
 خواره وه ی نه م نایه ته به زهیدی کوپی حاریشه بانگیان نه کرد . ههروه ها ناوی
 فلانی بهنده ی نازادکراوی فلا ته که سیان له وانه ش نه نا که به دهستی موسلمانان
 هیدایه تیان وه رگرتبوو ، بؤ نمونه : سالی مه ولای (واته بهنده ی نازادکراو)
 حوذه یفه .

کاریکی تریش که نایه ته پیروزه که ناماژه ی بؤ نه کات نهوه یه که عه ره به کانی
 سه رده می نه فامیی بیروباوه ریان وه ها بوو که نهو که سه ی که زیره که له ناو
 سنگی دا دوو دلّی هه یه و ، هاوسه رانی نهو پیاوانه ش که بریاری (ظیهار) بؤ

ژنه كانيان نه دهن ، بهو ظيهاره وه كو داكيان لي ديت ، نيتر نه وه بوو نايه ته كه به
ليدانيتك هردوو بيروباوه پره كه لي ناو بردن .

نيستاش با بيينه سه رياسي نه بووني دوو دل له ناوسنگي مرؤډ دا . بي گومان
نهو دل له كه لي تره دا مه بهسته نهو دل له ماددي به نيه كه بريتي به له پارچه
گؤشتي ك بهو شيويه ي كه هموان نه ي زانن . به لكو نهو دل به كه هه ل گران
ته صه ووف وه صفيان كردوو و هه ليان سه نگان دووه . نهوه ي كه له سياقي
نايه ته كه وه دهر نه كه و يت ناوه هايه . به لي ... ناگوغي مرؤډ دوو دلي كراوه ي
هه بن ، به كيكيان - بو نمونه - بو ته و حيد و ، نهوي تريشيان بو شيرك ..
به كيكيان بو ئي خلاص و ، نهوي تريشيان بو شيرك .. به كيكيان بو حه قيه ت و
نهوي تريشيان بو درؤ كردن .. به كيكيان بو حه ق و نهوي تريشيان بو ناحه ق ..
سپيي سپي به و ، ره شيش ره شه . به لي ... نهو هاوسه رانه مان كه (ظيهار) يان
بو پريار نه دهن خوا نايان كاته دا يكمان و ، نهو كورانه ش كه نه يان كه ينه كوري
خؤمان نابنه كورمان ، ههروه ها كه سيكي زي ره ك دوو دلي نيه . نه مه قسه به و
به ده متان دا ديت . خواي گه و ره هه ر خؤي راستيي نه زان يت و ، بو سه ر رتي
راستيش هيدايت نه دات .

نه گه ر له گؤشه يه كي تره وه سه رنجي باسه كه به دهن نه لئين : مرؤډ له چه ند
كاتيكي جياوازا و له نه نجامي چه ند بارودؤ خيكي جياوازا له شيودي جوتيك
كه سايه تيي دا دهر نه كه و يت . به لام ئيسلام هه رگيز ري به بارودؤ خي وه ها نادات
كه بريتي بيت له سه ره تاي باز نه يه كي خاليي . چونكه نه مه مرؤډ وه ها لي
نه كات كه له كافر مه ترسيي دارتر بيت . به لام سه ره نجامي نه م جوړه كه سه - به
پتي دهر بريني نايه ته كه - له نزم ترين شويني ناگر دايه . نه گه ر مرؤډ بتواني نه وه
رابه گيه نيت كه له سه ر نهو ريگا راسته نه پروات كه خواي بالاده ست نه خشه ي
كي شاهه و ، دهر شسي بپي كه په يوه نديي به خواوه به هيتزه ، له گه ل نه وه ش دا - له
لايه كي تره وه - نو قمي نار ه وايي بوو بوو ، كه واته نهو جوړه كه سه - به پتي

ده‌رپرینی نایه‌ته‌که - له ناو سنگی‌دا دوو دل هه‌یه . به‌لام نایه‌ته‌که شه‌وه نه‌داته
 دواوه و ، ره‌فزی نه‌کات و ، جه‌خت له‌سه‌ر نه‌گو‌نجانی‌ش نه‌کاتوه . کاتی‌کیش که
 خوای بالاده‌ست له نایه‌تی‌کی تر‌دا نه‌فه‌رمو‌یت : ﴿ إِنَّ الدِّينَ عِنْدَ اللَّهِ
 الْإِسْلَامُ ﴾ (آل عمران : ۱۹) . نایا شه‌وه په‌رچی دوانه‌یی و جووتایه‌تی‌یی ناداته‌وه ؟
 به‌لێ ... کاتی‌ک که ری‌گا یه‌کی‌ک بی‌ت دل‌یش یه‌ک نه‌بی‌ت . هه‌رکه‌سی‌ش شو‌ین
 چه‌ندین ری‌ی جی‌سا‌وز بکه‌و‌یت ناتوان‌ی له شله‌ژاوی و شپه‌زه‌یی جیهانی‌ی بیر و
 ته‌سه‌وور و دل‌رزگاری بی‌یت . نی‌تو له‌وه به‌ دواوه - وه‌ک قورثانی‌ی پی‌رو‌ز با‌سی
 نه‌کات - بریتی‌یه له وه‌ و هی‌چی تر . بو‌ غوونه‌ ده‌باره‌ی که‌سی‌ک که نه‌ل‌یت
 مو‌سل‌مانه‌ چیی نه‌ل‌یت ، که‌چی‌ی له هه‌مان کات‌دا نه‌ی‌بینی‌ی وه‌ک مو‌لحید‌یک
 ره‌فتار نه‌کات و ، سووکایه‌تی‌یی به‌ دین و قورثان و پی‌غه‌مبه‌ر نه‌کات ؟ هاو‌وتنه‌ی
 شه‌و که‌سه دو‌ورووه و ، غوونه‌ی دو‌وروویی و دو‌وبه‌ره‌کایه‌تی‌یه .
 کورته‌که‌ی هی‌چ که‌س نه‌ دوو دل‌ی هه‌یه و نه‌ دوو وی‌ژدان . دل‌ له قول‌ایی
 جیهانی‌ی خو‌ی‌دا ، له خالی‌ی پشت‌ پی‌ به‌ستنی‌دا یه‌ک دل‌ه و ، به‌هیزترین‌ شاهی‌دی
 (أنفسي) یه له‌سه‌ر تا‌ک و ته‌نیایی‌ی خوای بالاده‌ست . هه‌ریه‌که له‌وانه‌ی - که به
 پۆه‌ی زمان - ده‌باره‌یان نه‌ل‌ین دای‌کتانن ، دای‌کتان‌ نین و ، ناش‌گو‌نجی‌ نه‌وانه‌ی
 له پشتی‌ی خو‌تان له دای‌ک نه‌بوون ببنه‌ کور‌تان . له‌م سی‌ مه‌سه‌له‌یه‌دا دژایه‌تی‌یه‌ک
 له‌گه‌ل‌ راستی‌یه‌کان‌دا هه‌یه . خوای بالاده‌ست‌یش حه‌ق نه‌فه‌رمو‌یت و ، هه‌ر
 خو‌یشی‌ بو‌ سه‌ر راسته‌ شه‌قام هیدایه‌ت نه‌دات و ، بانگ‌تان نه‌کات هه‌تا له‌گه‌ل‌
 وی‌ژدان‌تان و ده‌رووتان‌دا ری‌ک بکه‌ون .

﴿ وَمِنَ الَّذِينَ مَنَ يَعْمَلُ بَيْنَ يَدَيْهِ بِإِذْنِ رَبِّهِ ۖ وَمَنْ يَزِغْ مِنْهُمْ عَنْ أَمْرِنَا نُذِقْهُ
مِنَ عَذَابِ السَّعِيرِ ﴾ (سبأ : ۱۲) .

سوله یان پێغه مبهەر سه لامی لی بیّت به هه ندیّ دو عا و به هه ندیّ له ناوه جوانه کانی خوا که ئیمه نایان زانین جیننی یه کانی بوّ خزمه تی خو ی رام کرد بوو . کاتیك که - له م جیهانی هۆیان هدا - نه ی خویندن نه هاتنه ژیر باری خزمه تی .. له راستییش دا ناوه جوانه کان بریتی نین به ته نها له و صد ناوه ی که نه بوهوره بیره خوا لیتی رازی بیّت ریوا یه تی کردوون ، نه وه تا له یه کیك له دو عا کانی پێغه مبهردا ﷺ نه م هاتووه : (أَسْأَلُكَ بِكُلِّ إِسْمٍ هُوَ لَكَ سَمَّيْتَ بِهِ نَفْسَكَ أَوْ أَنْزَلْتَهُ فِي كِتَابِكَ أَوْ عَلَّمْتَهُ أَحَدًا مِّنْ خَلْقِكَ ، أَوْ اسْتَأْثَرْتَ بِهِ فِي عِلْمِ الْغَيْبِ عِنْدَكَ ...) .^{٦٨} له خوا نه پارێتته وه به به ره که تی هه موو ناویکی خوا که له خو ی نابیّت ، یان له قورئان دا هات بیّت ، یان به که سیکی فیر کرد بیّت ، یان له عیلمی غه یب دا لای خو ی هیشت بیّتی وه .

له مه وه نه وه تی نه گه یین که له وان هیه خوا ی بالاده ست ناوی جزرا و جوړی فیری هه ر پێغه مبهرێك کرد بیّت . له وان هه سه سوله یان پێغه مبهر سه لامی لی بیّت به خویندنی نه و ناوانه جیننی یه کانی رام کرد بی . له مانای راسته قینه ش دا خوا ی بالاده ست خو ی جیننی و شه یاتینی بوّ خزمه تی سوله یان پێغه مبهر سه لامی لی بیّت رام کردوون . نه م کاره ش به شه یوه یه کی روون تر له سوورەتی : (الانبیاء: ۷۹-۸۲) دا ده رنه که ویت .

^{٦٨} المسند للإمام أحمد : ١ / ٣٩١ ، ٤٥٢ .

له هندی ریوایه تی نسرانیلیات دا هاتووہ - نهك له سوننه تی صحیح دا - كه سوله یان پیغه مبه ر سه لامی لی بیټ له وه ترساوه نهو ناوانه (ی خوا) له دوا ی خو ی خراب به کار بهیترین ، بو یه له لایهك له لایه کانی عه ر شه که ی دا شار دوونیه وه ، هه ر له سه ر ده می خو ی دا هه ندیک جووله که نهو ناوانه یان لی دزیوه و ، بو بهرزه وه ندیی خو یان به کاریان هی ناو و ، له (العهد القدیم) یش دا هه ندی ثایه ت هه ن که له گه ل نهو جو ره ته فسیره دا گو نجاون .

نیستاش هه ندی تهوژم هه ن که نه یانه وی نه م کاره مانای تری پی بکه ن که له ماهیه تی خو ی زیاتر بی ترازینن . بو نمونه نه لئین : ((پیویستمان به خوا نیه - حاشا لله - ، گرنه گ نهویه هیزی خرابه رازی بکریت ، هه تا کاره کان راست ببنه وه)) . یان نه لئین : ((توانای هیزه خرابکاره کان زیاتره له توانای هیزه چاکه کاره کان ، له بهر نه مه پیویسته هیزه کانی خرابه رازی بکرین)) . نه شگو نجی بناغه ی نه مه بگه ر پته وه بو فیکری (کابالا) ، واته سه رچاوه که سه رچاوه یه کی ماسو نیی رووته . ههروه ها نه گو نجی زو ریک له شیوه ی مه راسیم و دروشمی ماسو نیه تیش بگه ر پته وه بو هه مان سه رچاوه . له فلیمه کارتونه کانی منالائیش دا هه ندی دهسته واژه به کار دین ، وهك : ((به ناوی هیزی تاریکی یه وه ، به ناوی هیزی گو مراهی یه وه)) نه مه ش نه بیته هزی ژه هراوی کردنی می شکی ناسکی منداله کان و ، سه راوژوور کردنه وه ی و ، له رو حی گه نجه کان دا زامی وه ها دروست نه کات که سا ریژ نابن ، ههروه ها له جیهانی میتافیزیقی نه وان دا ، که سه فسه طیه که له دهسته واژه و ده رپینه کانی نی مه دا نیه . وا ده رنه که ویټ هه تا نی مه جیهانی ناوه وه و ، جیهانی رو حی نی ندامانی نومه ته که مان راست نه که ینه وه و ، ریک و پیکیان نه که ین نه م سه رلی شیواندانه هه ر به ر ده وام نه بن .

کاره که ی تریش که پیویسته لی ره دا ناو ری لی بده ینه وه نه وه یه که : داوود پیغه مبه ر و سوله یان پیغه مبه ر سه لامیان لی بیټ چه ندین شیوازی رام کردنی

دروست کراوانیان پی به خشراوه و پیشکەشیان کراوه . رام کردنی چیاکان و ، ناسن بۆ داوود سەلامی لی بیت که تووشی گرفت و نارەحتی بەکی زۆر بوو ، بە رادەبەک که بووه نمونە ی حەقیقەتی : ﴿ نِعْمَ الْعَبْدُ إِنَّهُ أَوَّابٌ ﴾ (ص : ۳۰) و ، ریزنان لە سولەیمانیش سەلامی لی بیت بە پیغەمبەراییەتی و ، بە هیتز و دەسلات - که بەشیکێ لە باوکیهوه بۆی مابوو یهوه - و بە پادشایی و ، سەلطنەت و ، رام کردنی جینیی و شەیاتین و دیوکان بۆی که ئەمانە دروست کراویکی میتافیزیقیین - واتە لە دوا ی جیهانی بینراوه وەن - ، هەر وه ها رام کردنی باکان بۆی ، وا دەرئەکەوێت نمونە یه که بۆ ئەو هاوسەنگی یه که لە حەقیقەتی ئەحمەدی دا ، لە نێوان جیهانی ماددی و جیهانی میتافیزیقی (ناماددی) دا ، هەیه .

بەم پێیە ئەتوانین بڵێین که داوود پیغەمبەر سەلامی لی بیت بە ناوکی لایەنی (باطینی) حەقیقەتی موحەممەدی و ، سولەیمان پیغەمبەریش سەلامی لی بیت بە ناوکی لایەنی (ظاهیری) ئەو حەقیقە ئەزەمیررین . که کاتیش هاتە بەرەوه هەردووکیان - ظاهیر و باطین - لە کەسایەتی خاوەنی یەک گرتن دا ﷺ یەکیان گرت .

الله أعلم بالصواب .

* * *

﴿ فَلَمَّا قَضَيْنَا عَلَيْهِ الْمَوْتَ مَا دَلَّهُمْ عَلَىٰ مَوْتِهِ إِلَّا دَابَّةُ الْأَرْضِ تَأْكُلُ مِنسَأَتَهُ ۖ فَلَمَّا خَرَّ تَبَيَّنَتِ آلِ لُوطٍ أَن لَوْ كَانُوا يَعْلَمُونَ ۚ الْعَلِيْبَ مَا لِبُثُوٰ فِي الْعَذَابِ الْمُهِينِ ﴾ (سبأ : ۱۴) .

ئەم نایەتە ئەیهوێ پێش هەموو شتێک بەیانی حەقیقەتیکی دیاریی کراو بکات که ئەویش ئەو یه جینیی غەیب نازانن . جا ئەگەر جینیی غەیب نەزانن ، کەواتە ئەوانەش که هەواییان لی وەرئەگرن نە غەیب نەزانن و نە ئەشتوانن

بی‌زانی . له‌بەر ئەمە بریار دراوه ئەو کەسەى کە بە راستیی بەو هەوائی غەیبەى کە کاهینەکان ئەى‌لێن برۆا بکات له دین ئەچێتە دەرەوه ، پەنا بەخوا .

کاری دووهمه‌میش ئەمەیه : نایا بە راستیی جینیی له ژێر فەرمانی سوله‌یمان پیغه‌مبەردا سه‌لامی لی‌ بێت کاریان کردووه ؟ هەندى له نووسەرە هاوچەرەکان ئەوه رانه‌گەیه‌نن کە ئەم نایەتانه و هاوینەیان کە له قورئاندا هاتوون نایەتى هێمایین و مەبه‌ستیان (مجاز) و (استعاره) یه و ، مەبه‌ست له مانای رۆاڵه‌تیی نیه . منیش برۆام وه‌هايه کە هەموو ئەو رووداوانه‌ى کە قورئانی پیرۆز روونی کردوونه‌تەوه بە راستیی روویان داوه .

ئەگەر بێینه سەر ئەو دەرسه‌ى کە له نایەتەکە وه‌رنه‌گیرى ئەوا ناماژه بۆ بابەتیکی قوول ئەکات . بۆ نمونه ئەگوئجی بوترى به‌وه‌ى کە وا به‌سته‌یه به‌م نایەتەوه : بوونه‌هر به‌ ویستی خوایی دامه‌زراوه و ، به‌ پیتی خواستی خوایش به‌پرتیه ئەچیت و ، بریتی‌یه له‌ چەند رژیمیکی به‌ ناویه‌کدا چوو و ، له‌ چوارچێوه‌ى ئەم رژیمانەشدا له‌ هێچ جووله‌یه‌کی بوونه‌وه‌ردا جینی ریکه‌وت نایه‌تەوه و ، داخووانی ئەو دارده‌سته‌ى کە سوله‌یمان پیغه‌مبەر سه‌لامی لی‌ بێت خۆى ئەدا به‌سه‌رى‌دا له‌ لایه‌که‌وه حەقیقه‌تیکیه‌ و ، له‌لایه‌کی تریشه‌وه ریکه‌وت نیه . له‌وانه‌یشه نایه‌تەکە بیه‌وی پیمان بفرموی کە رژۆتیک له‌ رژۆان مولکی سوله‌یمان سه‌لامی لی‌ بێت تەفر و تونا ئەبیت . ئەوه‌بوو دواى مردنى به‌ چەند سالیکی ئەوه هاته‌ دیی .. پارچه‌ پارچه‌ بوونتیکی گه‌وره له‌ کۆمه‌لگادا هاته‌ دیی و ، بارودۆخ گه‌رايه‌وه سەر سه‌رده‌می ئەو ناژاوه‌یه‌ى کە له‌ رژۆه‌کانی سه‌ره‌تای سه‌رده‌می داوود پیغه‌مبەردا سه‌لامی لی‌ بێت هه‌بوو .. له‌ ناکاودا ئەو ده‌سه‌لاته‌ گه‌وره‌یه ، کە به‌ وینەى چیاکان گه‌وره بوو دارووخایه‌ سەر زه‌ویی و پارچه‌ پارچه‌ بوو و ، ئەو خه‌لکه‌ى کە له‌ سایه‌ى‌دا حه‌وابوونه‌وه ، خۆیان له‌ بارودۆخیکی ته‌واو جیاوازا دیتەوه .

﴿ وَجَاءَ مِنْ أَقْصَا الْمَدِينَةِ رَجُلٌ يَسْعَىٰ قَالَ يَا قَوْمِ اتَّبِعُوا الْمُرْسَلِينَ ﴾

(یس : ۲۰) .

با یه کهم جار نهوه روون بکهینهوه که دهستهواژهی ((أصحاب القرية)) ، واته دانیشتوانی شارهکه که له پیشی نهم نایهتهوه هاتووه ناماژه بۆ نهو شوینه نهکات که پیغه مبهره کان بۆ ته بلیغی دینی خوا روویان لی نا ، لادییهک نه بوو له بیاباندا ، به لکو به ترازووی نهو رۆژه شاریکی خاوهن شارستانیتهت بوو . نهوه بوو دانیشتوانی شار بانگه وازی دوو پیغه مبهریان دابووه دواوه ، نیتر خوای گهورهش بۆ پشتگیری و به هیژکردنی نهو دوانه پیغه مبهری سی ههمی بۆ ناردن . به لام خه لکی شاره که که له سهر قیرسچمهیی و یاخی بوونی خویمان سوور بوون ، ههر به پشت ههل کردن لهو پیغه مبهرانه رازی نه بوون ، به لکو هه ولیان دا یه کیکیان بکوژن که خه لکی شاره کهی خویمان بوو .

نهم نایهتهی که لیژدها واین له خزمهتیا باسی پیاوی چوارهم نهکات که پشت گیری له سی پیغه مبهره پیشوووه که نهکات و ، وهها باسی نهکات که له (أقصى) ی شاره کهوه هاتووه بۆ لای نهو خه لکه .

جا تهفسیرنوسانی لهوهو پیش دهستیان داوهته شیی کردنهوه و تهفسیرکردنی دهستهواژهی ((أقصى المدينة)) و ، ههر یه که بۆچوونیکه دهبرپیه . وانیمهش سی لهو تهفسیرانه وهرنهگرین :

((أقصى المدينة)) واته : نهو سهری شار و ، نهم پیاوه لهو شوینهدا نیشتهجی

. بووه .

« أقصی المدینة » واته : چینی شکۆداری شار ، واته له چینی پیوا ماقولانی شار . له دوغای « الصلاة المنجیه » دا دهسته واژهی « أقصی الغایات » به مانای بهرزترین و بلندترین مه بهسته کان هاتوه . واته نهو کهسه له چینی بهرزی خه لکه که بووه و ، له دهوور بهری شاردا نیشته جی بووه و ، لهو چینی بورجوازه بووه که په یوه ندی په کی گهرم و گوری له گهل دانیشتوانی شاردا نه بووه .

نهم دهسته واژهیه ناماژه بو که سیک نه کات که له لایه نی شیوازی بیرکردنه وه و تی گه یشتنه وه له بیرو بوچوونی قوم که ی دور بوو بیت و ، ناستیشی له وان بهرزر بوو بیت و ، فرمایشته که شی : ﴿ يَنْقَوْمِ اتَّبِعُوا الْمُرْسَلِينَ ﴿٢٠﴾ اتَّبِعُوا مَنْ لَا يَسْتَلْكُمْ أَجْرًا وَهُمْ مُهْتَدُونَ ﴾ (یس : ۲۰ - ۲۱) . به لگه یه له سهر نهو جیاوازی یه له ناستی بیرکردنه وه دا .

به پیی تهفسیری دووهم و سیهم له بهردهم که سیک داین که خاوه نی بیرکردنه وه یه کی سه ربه خو و ، فهلسه فه یه کی سه ربه خو یه له بیرکردنه وه ی دانیشتوانی شاره که و ، که سیک وه ها نازایشه که هه رکاتیک کاریک ری پی گرتن دانیشتوانی شار به په له نه چن و راویژی پی نه کن . تهفسیرنوسی ناودار چه مدیی نامالیی له تهفسیره که ی دا نه لیت که نهم کهسه کاتیک دانیشتوانی شاره که ویستیان بی کوژن فرمووی : ﴿ يَلَيْتَ قَوْمِي يَعْلَمُونَ ﴿٢٦﴾ بِمَا عَفَّرَ لِي رَبِّي وَجَعَلَنِي مِنَ الْمُكْرَمِينَ ﴾ (یس : ۲۶ - ۲۷) .

نه گهر نهم فرمایشته شی بکه ینه وه نه لیت نهم کهسه بهردهوام خو ش ویستی قوم که ی له دلای بووه و ، ناواتی چاکه ی بو خواستون و ، هیچ رق و کینه یه کی بهرام بهریان نه بووه ، یان هزی له تۆله سه ندن لییان نه بووه . به لکو پیچه وانهی نه مه وه هه تا بهرام بهر به دوژمنه کانیشی سۆز و بهزه یی له دلدا بووه

و، ناواتی نه خواست نه وانیش بهو به خته وهری به بگن که خوئی پیی گه شتوه و، به شیوازیکی پیغه مبه رانهش ویستی بۆ دوا جار حالی خوئی بۆیان باس بکات . له راستیی دا نهو شیوازه له بیرکردنه وه و رهفتارکردن شیوازه و بیرکردنه وهی موخلیصه کانه له هممو سهردهم و زه مانیک دا . نه وه تا سهرداری پیغه مبه رانیس ﷺ ، له کاتیک دا که له جهنگی نوحودا دانی تهختی شکا بوو و ، خوینی لیّ نه رویشت ، له خوا نه پارایه وه و ، نهی فهرموو : (اَللّٰهُمَّ ! اِهْدِ قَوْمِيْ فَاِنَّهُمْ لَا يَعْلَمُوْنَ) .^{۶۹} نهی فهرموو : خواجه ! هیدایه تی قهومه کم بدهی ، چونکه نهوان نه زانن .

لیزه دا له باسه که لا نه دهین و نه لئین : هه رچه نه ده دو عاکه ی نوح پیغه مبه ر سه لامی لیّ بیست دژی قهومه که ی ﴿ رَبِّ لَا تَذَرْ عَلَيَّ الْاَرْضَ مِنْ الْكٰفِرِيْنَ دَيّٰرًا ﴾ (نوح : ۲۶) وه ها ده رنه که ویّت که به رواله ت پیچه وانه ی نه وه به که له وه و پیش وتو ومانه ، به لام وه ها نیه ، چونکه له وانیه نوح سه لامی لیّ بیست نه مه ی به نیعتیباری نه وه فهرموویّت که روو نه دات و ، سروشتی نه و کۆمه لگایه ش که چه نه ده ها سالی دوور و دریتژ وه ک پیغه مبه ریک ته مه نی تیا به سه ر بر دبوو و ، له وانه شه له ویستی خواجه گه شتبی ، یان نه و ویست و مه به سه خواجه ی به وه حی بۆ هاتبی و نه و دۆعایه ی فهرموویّت . چونکه به زۆری نه وه ره وشتی گشتیی پیغه مبه ره گه وره کانه .

پاشان پتویسته له سه ر نه وه بوه ستین که نایا نیمه نه م چیرۆکانه به راست دانه نیین یان نه ۶۷ . چونکه نیمه بروامان وه هایه که نه م چیرۆکانه چیرۆکی هیما یی نین ، به لکو به راستیی روویان داوه و قورئانیس بۆمانیان گپراوه ته وه . دووه م خواجه بالاده ست به گپرانه وه ی نه م چیرۆکانه ناماژه به هه ندیک حه قیقه تی بوونه وه ریی نه کات که هه تا هاتنی قیامه ت به رده وام نه بن . واته له و

^{۶۹} البخاری ، الانبیاء : ۵۴ ، استنباه : ۵ ، مسلم ، جهاد : ۱۰۴ ، ابن ماجه ، الفتن : ۲۳ .

کاتوهه که نادهم سهلامی لی بیت هاتۆته بوون ههتا دواهمین پیاری نهم دنیا
 نهو حقیقهتانه بهرهوامن . چونکه کاتیک که نیمه سهیری نهو توخمانه نهکهمین
 که قورنان به کاریان نههینیت ، نهبینین تاییهت نین به کات و شوینیتیکی
 زانراوهوه . دیاره له کتیپیتیکی بوونهوهیری وههاش ههر نهوه چارهپوان نهکریت.
 بهلام بۆ نهوهی بتوانین بهو شیوازه سهیری قورنان بکهین ، پیویسته له ناو
 چوارچیویهکی تاییهتییدا به دواي نایهتهکانیدا بچین . بگردهتوانین بلین نهمه
 تاکه مهرجه بۆ وهگرتنی کهلکی راستهقینه له قورنان ..

شتیکی تریش ، نایهتهکان نیت سا دهرهق به کافر ، یان مونافیق ، یان
 جوولهکه ، یان گاور هاتبوون و ، هۆیهکانی دابهزینیش نامازه بۆ نهم کاره یان
 نهو کاره بکهن ، نهوا ههموو تاکیک - له کاتیکدا که پهیوهندی عهقلیی و
 مهنتیقی و شعوری و ویژدانی له کات و شوینیتیکی دیاری کراودا له گهل خۆی
 و دهوربهیرییدا بهستی - نهتوانیت نامهی تهر و تازهی له قورنانهوه پی بگات و،
 له قولایی دلشیهوه ههستیان پی بکات . به دهرپینیتیکی تریش تاک لهسهیری
 پیویسته به خۆی بلیت : ((راسته من پیغهمبهر نیم ، بهلام وا ههست نهکهم
 نایهتهکانی قورنان که شهش ههزار و کهمیک نهبن بۆ سهر من دابهزیون)) . له
 دوا ههنگاودا نایا نهمه گیان و بنچینهی کیشهکه نیه ؟ نایا نهگونجی خوای
 بالادهست - حاشا لله - له کات و شوینیتیکی دیاری کراودا گهمارۆ بدریت ؟
 کهواته نهو قورنانه پیروژهی که تهجهللای سیفتهی فرمایشت کردنی خوای
 بالادهسته ، ههروهک فرمایشتی له گهل پیغهمبهردا ﷺ کرد ، ههروهها
 فرمایشت له گهل تۆدا نهکات و ، له گهل مندا نهکات و ، فرمایشت له گهل
 ههموو کهسیندا نهکات که دواي نیمه دیت .. واته فرمایشت له گهل تیکرای
 مرۆفایهتییدا نهکات . نهم کارهیش له بارهی گشت گیری قورنان و ، بوونی له
 ژووروی کات و شوینهوه کارتیکی گرنهگه ، نهگینا مرۆژه وهها سهیری نهو
 رووداوانه نهکات که له قورناندا باسیان هاتوهه که نهوانه چیروکی رابوردوون .

جا نهم جوړه سهيركردنه بڼ قورنان خویندن رادهى كهلك وهرگرتن لىي يه كجار كه م نه بيتهوه .

نيستاش با جاريكى تر بگهړينهوه سهر نايهته پرژه كه .. نه و رووداوهى كه ليره دا خراوه ته روو به هاو تا كانيهوه و هاو وینه يانهوه هه تا رژی قيامت روو نه دن و ، نيمه ش نه توانين هاو وینهى پالنه وانانى نهم رووداوه ، كه له هه موو چهر خيك دا هه ن ، هه ر له نيمان داره كهى نالى فيرعه ونهوه هه تا سهر دارمان نه بويه كر خوا لىي رازيى بيت و ، هه ر له حه بيبي نه ججاره وه هه تا شاهيدانى هه موو چهر خيك و ، له وانيشه وه هه تا شاهيدانى نهم چهر خه مان ، كه يه كيك له وانه شاهيدى نهم چهر خه مان كه له وپه رى ولا ته وه هه تا بڼ نه سته نبوول و ، له گه ل خوځى دا كو مه لئك چاره سه رى و پيشنيارى هينا بوون كه وابه ستهى نايندهى نيسلام بوون و ، نه و له م كاره دا كرى په كى له هيج كه س نه نه ويست و به ته ماى ناوبانگي ك و ده ست كه و تيكيش نه بوو ، به لكو نه مان بينيى نموننهى نيخلاص و قوربانى دان و راستگويى بوو تا راده يه ك كه بليت : (نه گه ر دى تم نيمانى نوممه ته كه م گه يشته ليوارى سه لامه تى ، نه و ا من رازييم به ناگرى جه هه نهم بسووتيم) . داخو چند نموننهى تريش له ناوخو و له دهره وه دا هه بن .. نموننهى تر له سه ر هه مان شيواز و ، له سه ر هه مان نه ندازه له ده ست گرتن به بيروباوه ر و به ها كانه وه و ، قوربانى دان له پيناوياندا ..

هه روه ها قورنانى پرژ باسى رووداويكى تر نه كات كه له سه رده مى موسا پيغه مبه ردا سه لامى لى بيت رووى داوه . جا نهم رووداوه و نه و رووداوه كو مه لئك هيلى هاويه شيان هه ل گرتوه . له م رووداوه دا يه كيك له نالى فيرعه ون نه بينين ، واته يه كيك له بنه مالهى كو شكى فيرعه ونى و ، له چينى بورجوازيى ، كاتي ك كه نيتهى كاربه ده ستان نه زانيت كه برى ته يه له كوشتنى موسا سه لامى لى بيت ، خوځى پى ناگرى و هاوار نه كات : ﴿ اَتَقْتُلُونَ رَجُلًا اَنْ يَقُولَ رَبِّيَ

اللَّهُ ﴿ غافر : ۲۸) . نهائیت : نایا پیاویک شه کوژن که نه فرموی : الله
پهروه ردگارمه ؟

له و ناوهنده دا نه شه گونجا که سیک له عامه ی گه له که دژی پیلانی کوشتن و
له ناویردنی موسا سه لامی لی بیت بوه ستیت .

له میژوی ژیانی پیغه مبهری خوادا ﷺ هه مان پالنه وانیتی به نه بویه کری
صددیقه وه خوا لیتی رازی بیت نه بینین . له کاتیک دا که موشریکه کان خه ریکی
سزادانی موسلمانان کان بوون هه تا مردن ، نه بویه کری صددیق - که له چینی
بورجوازی مه که بوو - هه مان دهسته واژه ی نه فرموو : (أتقتلون رجلاً أن
يقول ربي الله)^{۷۰} .

که واته نه و رووداوانه ی که قورشان باسیان شه کات به درتژی زه مانه و به
ویتنه ی جوراوجور ، به لام به هه مان حقیقه ت ، دوویاره نه بنه وه .

* * *

^{۷۰} البخاری ، فضائل الصحابة : ۵ ، مناقب الأنصار : ۲۹ ، تفسیر القرآن (۴۰) ۱ ، المسند للإمام
أحمد : ۲ / ۲۰۴ .

﴿ وَشَدَدْنَا مُلْكَهُ ۖ وَءَاتَيْنَاهُ الْحِكْمَةَ وَفَضَّلْنَا الْخِطَابَ ﴾ (ص : ۲۰)

ئەم نایەتە دوا بە دواى کۆمەڵە نایەتى :

﴿ وَأَذْكُرْ عَبْدَنَا دَاوُدَ ذَا الْأَيْدِ ۖ إِنَّهُ أَوَّابٌ ﴿۱۹﴾ إِنَّا سَخَّرْنَا الْجِبَالَ مَعَهُ

يُسَبِّحُنَ بِالْعَشِيِّ وَالْإشْرَاقِ ﴿۲۰﴾ وَالطَّيْرَ مَحْشُورَةً ۖ كُلٌّ لَهُ أَوَّابٌ ﴾ (ص : ۱۷ - ۱۹)

هاتووە .. دواى باس کردنى ئەو فەزىلەت و موعجیزانەى کە خواى بالادەست بە داوودى سەلامى لى بىت بەخشىى بوون ، قورشانى پىرۆز سى فەزىلەتى تری گرنگ باس ئەکات کە خواى بالادەست بەم پىغەمبەرە بەرپزەهى بەخشىى بوون و ، جەختىشى لەسەر ئەو ئەکردهووە کە پىویستە بکریتە پىشەنگ بو فیربوونى چۆنیهتیی گرتنە دەستى دەسەلات لەگەڵ نزیکبوون لەگەڵ خوادا . ئەو سى فەزىلەتى دوايش ئەمانە بوون :

۱ - (وَشَدَدْنَا مُلْكَهُ) : واتە : پشتیوانی و کۆمەکی دەسەلاتە کە بیان کرد .

ئەو بوو داوود پىغەمبەر سەلامى لى بىت تووشى چەندەها بەلا و تەنگ و چەلەمە و موصیبەت بوو ، بەلام - بە فەزلى خوا - لىیان دەریاز بوو و ، حوکم و دەسەلاتە کەشى زیاتر بئەو و بەهیز بوو . هەر وەها نایەتە کە نامازە بو پىغەمبەرمان ﷺ ئەکات کە نایندە بە کجار گەشاو ئەبیت .^{۷۱}

^{۷۱} هەموو ئەو چیرۆکانەى کە لە قورشانى پىرۆزدا هاتوون دلدانەو و مۆدەن بو پىغەمبەر ﷺ ، هەر وەها دەرس و نامۆزگارىن . لەبەر ئەو ناورەدنى ئەو نىعمەتانەى خواى گەورە کە بەسەر داوود پىغەمبەردا سەلامى لى بىت رزاندوونى ، نامازەیه کە بو ئەو کە خواى بالادەست چەندلین نىعمەت بەسەر پىغەمبەریشماندا ﷺ نەرۆزنى . (وەرگێرى عەرەبى) .

۲ - (وَءَاتَيْنَاهُ الْحِكْمَةَ) : دیاردهی ته‌واوی حه‌قیقه‌تی نهم حیکمه‌ته که لایه‌نیکی گرننگ و تایبه‌تی لایه‌نه‌کانی پیغه‌مبه‌رایه‌تی‌یه ... نهم دیارده ته‌واوی حیکمه‌ت به دره‌وشاوه‌ترین وینه لای پیغه‌مبه‌رمان ، که سهرداری هم‌مو مرؤفه ، دره‌وشایه‌وه . نا لی‌رده‌دا وه‌بیر هیئانه‌وهی شو نیعمه‌ته‌یه که پیشک‌ه‌شی پیغه‌مبه‌رمان کراوه .

۳ - (وَفَضَلَ الْخِطَابِ) : واته لی‌هاتنی وتاریژیی کامل و ته‌واو . جا له‌م نیعمه‌ته‌ش چه‌ندیک به داوود پیغه‌مبه‌ر سه‌لامی لی بی‌ت به‌خسراوه ، شه‌وا چه‌ند قاتی شه‌وه به پیغه‌مبه‌ری نینس و جینن و ، وتاریژیی بوونه‌وه‌ر و هم‌مو شوینیک و ، سولتانی عیلمی که‌لام و به‌لاغش ﷺ به‌خسراوه . جا نه‌گر چیاکان ناوازی شم‌اله‌که‌ی داوود پیغه‌مبه‌ر سه‌لامی لی بی‌ت بگی‌رنه‌وه دوا، شه‌وا روژی‌ک له روژان ناوازه‌کانی فهرمایستی بولبولی پیغه‌مبه‌ران و قورشان نه‌گر پی‌نه‌وه دوا و ، له هم‌مو دل‌ه‌کان‌دا ده‌نگ نه‌ده‌نه‌وه . نهم مانایه له هه‌ماگیری مه‌عناکان‌دا ده‌رنه‌که‌ویت .

به‌لام له هندی ته‌فسیری کلاسیکی‌دا هاتوه که مانای ((فصل الخطاب)) و‌تنی : (أما بعد) ی عه‌ره‌بی‌یه . به‌لام ناگو‌نجی قورنان نهم کاره له پیشانگای منه‌ت و نیعمه‌ت به‌خشین‌دا باس بکات و ، مه‌به‌ستی پی‌ی نهم جو‌ره وشه‌یه بی‌ت، که خه‌ریکه هم‌مو که‌سیک بتوانی بی‌لی‌ت . به‌لی ! نه‌مه فه‌ضلیکی خوابی و نیعمه‌تی‌که به داوود پیغه‌مبه‌ری سه‌لامی لی بی‌ت به‌خشیوه . له‌به‌ر شه‌وه وا چاک‌تره بلین که (فصل الخطاب) لی‌رده‌دا یانی لی‌هاتنی قسه‌کردن به پی‌ی عه‌قلی خه‌لک و ، لی‌هاتنی وتاردانی بی‌وتنه و ، به‌کاره‌یتانی شیوازی قسه‌کردن که قه‌ناعه‌ت به هم‌مان بکات و ، ماوه بو‌ره‌خنه و وت و ویژ نه‌هی‌لی‌ته‌وه . هه‌روه‌ها نه‌توانین بلین شه‌وه بریتی‌یه له توانا و ، لی‌هاتنی بو‌شهر‌کردنی ورده‌کاری و لق و پژی هم‌مو مه‌سه‌له‌یه‌ک به شیوه‌یه‌کی روون .

* * *

﴿ وَقَالَ فِرْعَوْنُ ذَرُونِي أَقْتُلْ مُوسَى وَلْيَدْعُ رَبَّهُ إِنِّي أَخَافُ أَنْ يُبَدِّلَ دِينَكُمْ أَوْ أَنْ يُظْهِرَ فِي الْأَرْضِ الْفَسَادَ ﴾ (المؤمن : ۲۶) .

لەم نایەتە پیرۆزەدا ناوی نیمان داریک دیت کە لە بنەمائە فیرعەون هەڵ کەوتوو و ، ئەوەیە کە ناوی ((نیمان داری نالی فیرعەون)) ی لێ نراوە و ، لە سوره‌تی ((المؤمن)) دا هەوایی هاتوو . فیرعەون وتی : ﴿ ذَرُونِي أَقْتُلْ مُوسَى وَلْيَدْعُ رَبَّهُ إِنِّي أَخَافُ أَنْ يُبَدِّلَ دِينَكُمْ أَوْ أَنْ يُظْهِرَ فِي الْأَرْضِ الْفَسَادَ ﴾ .
وتی : وازم لێ بێنن با من مووسا بکوژم و ، ئەویش لە پەرۆردگاری داوای کۆمەکی بکات . من ئەترسم دینە کەتان بگۆڕیت یان لە سەرزه‌ویی دا فەساد و خراپکاریی بلاو بکاتەوه . جا بۆ ئەوەی بتوانین بە چاکیی لە نایەتە کە بگه‌ین وا بە کەلکە ئەو رووداوانە به‌یئینەوه یاد ، کە یەک لە دوا یەک وەك زنجیره هاتن هەتا گەشتنە ئەم خالە .

وەك زانراوە فیرعەون لە هەموو هەولەکانی دا بۆ دژایەتی مووسا سەلامی لێ بیت شکستی هێنا و ، بۆ دوا جار بریاری کوشتنی دا و ، بۆ ئەم کوشتنەش نێزنی لە قەومە کەمی وەرگرت . ئەوەش کە لە رۆحی نایەتە کەوه ئەیبیستین و لێوەی ئەوانین دەستەوسانیی و تیک‌شکان و ژێرکەوتنی فیرعەونمان بۆ دەرئەکەوێت لە گەڵ هەست کردنی بەوه کە هەردوو دەستی بەستراون . کە ئەلێت : ﴿ ذَرُونِي أَقْتُلْ مُوسَى ﴾ ئەوه بەلگەی ئەو دەستەوسانییە . چونکە ئەو فیرعەونە کە لە لایەنی عەقڵیی و مەنتیقیی و بەلگە دارییەوه لە بەر دەم مووسا پیغەمبەردا

سهلامی لی بیت تیک شکا ، به دهنگیتی نزمی لاوازهوه دهستی دایه وهرگرتنی
 نین له قوممهکی . نهمه شیوازی کهسینک نیه که متمانهی به خوی هه بیت ،
 به لگو شیوازی کهسینکه به شینهیی هه موو کومه کیتی له دهست دابی . شیوازی
 زورداریکه که له کاتی دهسه لاتی دا سته مکار و ، له کاتی لاوازی دا زه لیل بیت ،
 یان له رواله ت دا به دیمو کراسیی دهریکه ویت . نهم شیوازه له حاکمیتی زوردار و
 سته مکاره وه که بو بینای نه هره مه کان قوممه کی رام کردبوو ، جگه له ریایی و
 زه لیلی و په نابردن بو نیفاق له بده دم گهل دا هیچی تر نیه . نه ویست هیزی
 جه ماوه ری نهو گلهی که خوی به نهریته کونه و دینه که یه وه ههل واسیی بوو
 له گهل خوی دا بده ریت و ، نهو گلهی که کاتیک به هیز بوو تیکی شکاند و زه لیلی
 کرد وه بهر بهینیی .. به لئی ! ... نهویش وه که هه موو خاوه ن فیز و ده ماره کان و
 دیکتاتوره پیشینه کان و هها بوو که جیهانیان به گیر هینا بوو .. نه ویست له
 هیزی گهل بیارپته وه و رای گشتیی بوو خوی پیک بهینیی . وه که موشریکانی
 سه رده می نه فامیی و هها بوو که دهریاره ی پیغه مبهر ﷺ نه میان وت : (ژن و
 میرد له یه که نکات و ، لهو خویانهی که باو بیارمان نه میان په رستخ دوورمان
 نه خاتوه) . به لام فیرعه ون به خه لکه که می نهوت : نه ترسم دهست کاری
 دینه که تان بکات ، یان خراپکاری له زه ویسی دا بلاو بکاته وه . نه مهی نهوت
 ههروه که تا نهو کاته هه موو شتیک به چاکی به پرتوه چوو بیت و ، گهل له و په ری
 خوش گوزهرانیی و به ختیاریی دا بوو بیت و ، مووسا بیه وی هه موو شتیک تیک
 بدات و ، میلله تیش به ره و ناژاوه و پشتویی ببات .

نا له م کاته دا نیمان داره که می نالی فیرعه ون دهستی خسته کاره که وه .. به پیتی
 هه ندی ریوایهت نهم نیمان داره برای ناسیا خاتوون و فرماندهی گشتیی
 سوپاکانی فیرعه ون بووه و ، ناشگونی مووسا پیغه مبهر سه لامی لی بیت - که
 خاوه نی فراسهت بووه - لئی ناگادار نه بوو بیت . مووسا سه لامی لی بیت نهو
 نیمان داره ی نه ناسیی و ، دهستی دایه به برنامه ریژی بوو هه لسه نگاندنی هیز و

دهسه لاتی و ، دواى نهوهى نهو کاره‌ی بهرچاو گرت ، کارى خوځى رتيك خست . کاتيکيش که فيرعهون گه‌يشته نه‌م خاله له دهسته‌وسانيى و بي‌هيژيى و لاوازيى ، ناچار بوو هاوار بو گه‌له‌کى بهریت که له‌وهو پيش به هيچ و بي‌ترخى نه‌ژمارد . به راستيى مووسا سه‌لامى لى بيت له ده‌رکه‌وتنى نهو نيومان‌داره که لکى چاکى وه‌رگرت .

قورناني پروريش بايه‌خيکى زياترى له بايه‌خ پى‌داني هندی له پينغه‌مبه‌ران دا بهو نيومان‌داره‌ی نالى فيرعهون . کاتيکيش که فيرعهون خوځى به که سيکى ديوکراتيى و هها ده‌رخست که ناوړى به لای گه‌له‌که‌يه‌وه دايپته‌وه ، نه‌ويش به شيوازيکى ديوکراتيانه به فيرعهونى وت : نايبا پياويک نه‌کوژن که نه‌ليت : په‌روه‌ردگارم (الله) يه ؟ واته : نايبا هيچ رزيک بو بيروباوړ و بوچوونى خه‌لک دانانين ؟ ... که‌م که‌م نيومان‌هينانى خوځى ناشکرا کرد و نه‌يوت : نه‌ي قوممه‌که‌م ! نه‌مړو نيوه مولک و دهسه‌لاتتان هه‌يه و له‌سه‌ر زه‌ويى دا زال و سه‌رکه‌وتوون ، به‌لام نه‌گه‌ر خه‌شم وقيني خوا يه‌خه‌ی پى‌گرتين کى بگاته فريامان ؟ له به‌رده‌م نه‌م وتاره قه‌ناعه‌ت پى‌که‌رده‌دا که ناراسته‌ی گه‌ل کرا فيرعهون په‌ناى بو ديامغوغيه‌ت برد :

فيرعهون نه‌يوت : نهوه‌ی به چاکى بزائم نه‌وه‌تان نه‌خه‌مه پيش چاو و ، ته‌نها رتي راستيشتان پيشان نه‌ده‌م . وه‌هاى ده‌ر نه‌خست که زور به تنگ به‌رژه‌وه‌نديى گه‌له‌ويه .

له کاتيک‌دا که فيرعهون به په‌له له تتيک شکانى يه‌کجاريى نزيک نه‌بوويه‌وه ، مووسا پينغه‌مبه‌ر سه‌لامى لى بيت له‌وپه‌رى دل‌ناراميى‌دا بوو و ، هه‌ره‌شه و گوره‌شه‌ی فيرعهون تاله موويه‌کى نه‌نه‌بزواند و ، خيرا وه‌لامى دايه‌وه : خوځم داوه‌ته په‌ناى په‌روه‌ردگارى خوځيشم و نيوه‌ش له سته‌مى هه‌موو خوځ به زل زانتيکى سته‌م‌کار که نيومانى به روژى موحاسبه‌به نه‌بيت . به‌مه متمان‌ه‌ی خوځى به خواى

بالادەست دەرئەخست و ، لە لایەکی تریشەوه جەختی لەسەر ئەوه ئەکردهوه که
 خوای بالادەست خۆی بە تەنیا پەروردگاری جیهانەکانە .

کورتەکە ، لە پال دیمەنی فیرعەوندا که هەرەشە و گۆرەشە ی مردنی ئەکرد
 و ، لە کاتی ئەو هەرەشە و گۆرەشانەدا نەیتوانی دڵپراوکه و شلەژاویی خۆی و ،
 دژواری عەقڵی و مەنتیقی و قەلبی خۆی بشارتتەوه ، هەتا هەولێشی ئەدا
 پشتگیری ئەو گەلە ی بە دەست بەینێ که زۆریک سووکایەتی پی کردبوو .
 هیشتا لەم حالەتەشدا بۆ وەبەرھێنانی سۆزی دینی گەلەکە ی دوودل نەبوو .
 بگرە هەولێ ئەدا تاوانی گەندەلێی بخاتە ئەستۆی دوژمنەکە ی تا سومعە ی
 لە کەدار بکات ، نیتەر لە یادی ئەچوو خۆی سەرچاوە ی هەموو گەندەلێ یەکی
 سەرزەوی یە . لە کاتی کیشدا که لە هەموو بۆنە یە کدا دژایەتی دینی ئەکرد ،
 دیندارەکانی تاوانبار ئەکرد کەوا رۆحی دین نەگۆرن . لە لایەکی ترەوه موسا
 پیغەمبەر سەلامی لی بیت ئەبینن لەوپەری دلتارامیی و دامەزراویی دایە و ، لە
 بریی ئەوه ی هانا بۆ گەل بیات ، هانا بۆ لای خوا ئەبات و ، بە راشکاویی غرور
 و تەکەبوری فیرعەون ئەخاتە بەرچاوی . ئەمەش جیاکردنەوه یەکی ناکۆکی
 نێوان ((حزب الله)) و ((حزب الشيطان)) ه لەو سەردەمەدا .

﴿ إِنَّ الَّذِينَ قَالُوا رَبُّنَا اللَّهُ ثُمَّ اسْتَقَمُوا تَتَنَزَّلُ عَلَيْهِمُ الْمَلَائِكَةُ أَلَّا تَخَافُوا وَلَا تَحْزَنُوا وَأَبْشِرُوا بِالْجَنَّةِ الَّتِي كُنتُمْ تُوعَدُونَ ﴾ (نصت : ۳۰) .

وشهی (الإستقامة) یانی شوین کهوتنی ری راست به دریژی ژیان و، شوین کهوتنی شتی راست و حق و به دریژی تهمن . قورثانی پیروز نهفهرموی : « فاستقیموا » بهمه فرمان نه دات و ناموزگاریمان نه کات تا ری راست بگرینه بهر . نایه ته کهی سه ره وهش مژدهیه بو هاووینهی نه وانهی که ری راستیان گرتوته بهر . راستترین ریگاش له نیوان ریگاکان دا نهو ریگهیه که پیغه مبهر ﷺ گرتیه بهر ، که نهو بهوو پهروه ردگاری فرمانی به سهردا دا تا نیستیقامهت وه ربگریت : ﴿ فَاسْتَقِمْ كَمَا أُمِرْتَ ﴾ (هرد : ۱۱۲ ، الشعراء : ۱۵) ، تا نهو نیستیقامهتهی که له حالتهی هیژدا له فیطرهتی دایه به شیوهی کردار له واقعدا دهر بکهویت .. نهو نیستیقامهتهش که بهم فرمانه خوابیه لیتی داوا کراوه نهو نیستیقامهتهیه که له لای خوا پهسند بیئت . له راستیی دا نهو تیگه یشتن و جی به جی کردنی نیستیقامهت که له لایهن خواوه داوا کراوه به تیگه یشتنی تهواو و جی به جی کردنی تهواو ، بهو مانایهیه که له لای خوی بالادهست مه بهسته ، یه کجار گرانه . بویه فرمانه که به شیوهیه کی ره ها هاتوه و، ناگاداریش کراوین تا به پیی توانامان ، له چاودیری فرمان و قده غه کانی خوادا راست و دروست بین . به لئی ! ... نهو همان لی داوا کراوه . فرموده به کی پیغه مبهریش ﷺ هدیبه که ناماژه بو نهمه نه کات که نهفهرموی : (ما نهیئکم

عَنْهُ فَاجْتَنِبُوهُ ، وَمَا أَمَرْتُكُمْ بِهِ فَاَفْعَلُوا مِنْهُ مَا اسْتَطَعْتُمْ) .^{۷۲} نهوهی لیبره‌دا جینی سهرنجه نهو ناماژه‌یه بۆ توانین و توانابوون له‌سهر دورره‌په‌ریژی له تاوانه‌کان و ، توانابوون و توانین له‌سهر نه‌نجام‌دانی کردهوهی چاک ..

نیستیقامهت که‌فاله‌تی به‌خته‌وه‌ری دنیا و قیامهت شه‌کات و ، بنچینه‌ی چه‌ندین مژده‌ی گرنگه که له قورثانی په‌روژدا باسیان هاتوه . جا له‌بهر نهوه‌ی که له پی‌شه‌وه نه‌م بابه‌ته‌مان به شیوه‌یه‌کی درێژتر باس کردوه ،^{۷۳} نهوا لیبره‌دا به باس‌کردنی هه‌ندی نوکته‌ی تری نه‌م بابه‌ته واز دینین :

۱) نیستیقامهت بۆ مرۆفیک که له سه‌ره‌تای ریگادا بیته - یان بۆ کۆمه‌لێک ، یان بۆ ئومه‌تیک ، یان بۆ ده‌وله‌تیک نه‌گه‌ر بتوانی بابه‌ته‌که به پیوه‌ریکی گه‌وره‌تر وه‌ربگریت - تویشوویه‌کی گرنگه و ، نه‌وانه‌ش به‌بی تویشووی نیستیقامهت ریگا نه‌گرنه به‌ر له نیوه‌ی ریگادا نه‌مینه‌وه و ، هه‌رگیز به نامانجیان ناگه‌ن . به‌لام بۆ نیمان‌دار گرنگ نه‌وه‌یه به‌و نامانجه‌ بگات که خوای بالاده‌ست روونی کردۆته‌وه . له‌وانه‌یه نه‌و نامانجه‌ که‌سی ، یان خیزانی ، یان کۆمه‌لایه‌تی بیته .

به‌ئێ ! ... نیستیقامهت پایه‌یه‌که نابیت بۆ سه‌رکه‌وتن ده‌ستی لی هه‌ل بگیریته ، نیت‌سا سه‌رکه‌وتن له ژیا‌نی تاکه که‌سی‌دا بیت یان له ژیا‌نی ئومه‌ته‌که‌مان‌دا بیت . هه‌تا نه‌گه‌ر هه‌ندی‌کمان توانییمان به‌ درۆ و ساخته‌کاری هه‌ندی سه‌رکه‌وتن به‌ ده‌ست به‌یئین و ، جه‌ماوه‌رمان به‌ دوا‌ی خۆمان‌دا راکیشا ، هه‌ر که راستی‌یه‌کان به‌ روونی و راشکاوی ده‌رکه‌وتن ، نه‌وانه هه‌موو نهوه‌ی که له رابوردوودا ده‌ستیان خستبوو که‌م که‌م له ده‌ستیان ده‌رته‌چیت ، هه‌روه‌ها گوغجان و هه‌لی ده‌ست‌خستنه‌وه‌ی له‌ده‌ست‌چرویان سه‌ر له‌نوێ له‌ ده‌ست نه‌چیت . نیستیقامهت ده‌ست‌مایه‌یه‌که نه‌گه‌ر له ده‌ستت دا ، نه‌وا نهوه‌ی پیتی زانیوه ده‌ست نه‌داته راکیشانی هه‌موو نهوه‌ی که نه‌و ده‌ست‌مایه‌یه هه‌تا نه‌و رۆژه

^{۷۲} البخاری ، الإعتصام : ۴ ، مسلم ، الحج : ۴۱۲ ، الفضائل : ۱۳۰ ، النسائي ، الحج : ۱ .

^{۷۳} نه‌مه له کتیبیکی تری دانهردا ، له ژێر ناوینشانی (التلال الزمرديّة للقلب) ج ۱ / ۹۷ ، هاتوه .

دهستی خستبوو . جا له بهر نه وهی که نیستیقامهت بهو پلهیه نه بیته مایه ی دهست کهوت ، نهوا نه بوونیشی به هه مان پله زیان نه گه یه نیته . پیغه مبهری خوا ﷺ نه فرموی : (شَيْبَتِنِي هُوْدُ وَأَخْوَاتُهَا) .^{۷۴} نه فرموی : سووره تی هوود و هاوه لانی پیریان کردم . چۆن وا نه بی که نه م سووره ته نایه تی ﴿ فَاسْتَقِمَّ كَمَا أُمِرْتَ ﴾ (هرد : ۱۱۲) ی تیدایه ؟ که واته هه تا پیغه مبه ریش ﷺ دلّه پراوکه ی گه یشتن به نیستیقامه تی راسته قینه ی له کۆل نابیته وه . کاتیکیش که یه کیک له هاوه لان داوا له پیغه مبه ر ﷺ نه کات تا نامۆژگاری بکات ، نه فرموی : (قل آمنتُ باللهِ ثم استقم) .^{۷۵} نه فرموی : بلی نیما م به خوا هیئا و ، پاشان ریک و پیک دوا ی نیسلام بکه وه .

نه گه ره چوارچی وه ی نیستیقامهت دا مایته وه ، نهوا نهو تۆمه تانه ی که دوژمنان یان هه سوودان ده ربارهت بلاویان نه که نه وه زیانت لی نادهن ، چونکه روژیک دیت بی تاوانییت ده ریکه ویته ، نهو کاتهش چه ند قاتی نه وه ی که له رابوردوودا زیانت لی که وتوه قازانجت دهست گیر نه بیته . گرنگ نه وه یه له گه ل هه موو شتیک دا له سه ره یلی نیستیقامهت بمینیته وه .

۲) نه گه ره که سیک ریک و پیک نه بیته زیان به دلّه پراوکه نه داته سه ر ، چونکه هه موو ساتیک ترسی نه وه ی هه یه پاشینه پیسه کانی ده ریکه ون . جا نه گه ره لهو تاوان و هه لانه ی دا که سیکی تر له گه لیا هاوبهش سوو ، نهوا له هه موو حاله تیک دا و ، له خه ودا و له خه بهردا ترس و دلّه پراوکه لیی دوور ناکه ونه وه ، نازانیته چ کاتی که له دواوه رمی لی نه دریت . بهو ترسه وه نه تللیته وه ، چونکه نه م په نده نه ی گریته وه : ((گه ره دزه کان ناکۆک بن ، ماله دزراوه که ناشکرا نه بیته)) .

^{۷۴} الترمذی ، تفسیر السور (۵۶) : ۶ .

^{۷۵} مسلم ، الإیمان : ۶۲ ، المسند للإمام أحمد : ۳ / ۴۱۳ ، ۴ / ۳۸۵ .

نیت ناچار نەبیت ماستاو بۆ ئەوانە بکات و ، بەردەوام لە ژێر فشاری ترس و دلەپراوکەدا نەبیت .

۳) نیتستاش با رایەکی مامۆستا (بدیع الزمان) سەعیدی نوورسیی دەربارەى روویەکی تری نیتستاقمەت بخەینە روو :

کاتیک که مامۆستا نوورسیی ھۆیەکانی دواکەوتنمان ئەخاتە روو ئەفەرموی :
(جاری وا نەبیت ھەوڵ ئەدەن لە رێی بەکارھێنانی شتیواز و ھۆکاری ھەلەوہ بە نامانج و مەبەستی راست بگەن ، کەچی گەیشتن بە نامانجە راستەکان پتییستە لە رێی شتیواز و ھۆکارە راستەکانەوہ بێت) . بە دارشتنیکى تر : (لە رێی ھۆکارە نارەواکانەوہ ، گەیشتن بە نامانجە راست و پاک و حەقەکان کارئیکى نەگونجاوہ) . بۆ نمونە : بە گالته جارى یەکانى سیاسەت مرۆڤ ناتوانی بە رەزامەندیی خوای بالادەست بگات ، یان قازانجیک بۆ موسلمانان دەست بجات . ھەرۆھە دەربارەى وەبەرھێنانى سۆزى جەماوەر بۆ ئەنجام دانى کارىک ھەمان شت دووبارە نەبیتەوہ . ئا ئەمە ھۆیەکی نارەوايە و ، مرۆڤ بەمە خۆی ئەخەلەتینى ، ھەرۆھە لە رێی چارەسەرییە دەست کردەکانەوہ گەیشتن بە حەقیقەت سەر ناگریت . چونکە نیتە نە لە ژيانى پتەمبەردا ﷺ و ، نە لە مێژووی نىسلامدا ، نە لە سەردەمەکانى دا ، کاتیک کە نىسلام زیندوو بوو ، ئەوہ نابینن . کەواتە پتییستە شوین رینگایەك بکەوین یان ریبازىک بە کار بەینن بەردەوام راستگۆیى و نیتستاقمەت بناغەى بن ، نەگینا ھەرچىسى کۆشش و لىھاتن - کە نیتستاقمەت پالپشتى نەبیت - بەخت کراوہ ھەمووی بە با ئەچیت و ، لەسەر ئەو دۆزان و شکستە خواش موحاسەبەمان ئەکات . لەبەر ئەوہی کە ھەر چەندە نیتەکان چاکیش بن ، ئەوا جەماوەر بەرەو چەندین رێی ھەلە ناراستە ئەکریت کە لەوانە یە وینە و شتوہى دینى نىسلام بشیوتینى و ، چەك و بەلگە ئەداتە دەست دوژمنان تا دروندایەتى یان زیاتر پەرە پى بەدەن . . کەچی ئەم جوۆرە مەسەلانە کە پەيوەندى یان بە کۆمەلگاوە ھەيە ، لەسەر ناستیکى فراوان ،

پېښتياڼ به راوړځ و ، گۆرپنه وهى بېرورا هډيه . نه مهش نه وه نه گه يه نېت كه
 تو به هوا و څاره زوى خوټ جه ماوهرت راكيشايه ناو مه ترسيى گه ليكي
 چاوه پروان نه كراوه وه ، خواى بالاده ستيش به دلنيايي يه وه له سر نه وه
 مو حاسه بهت نه كات . به داخه وه نه م جوړه هه لانه نېستا له هه موو لايه كي
 جيهاني نيسلاميى دا نه نجام نه درين و ، نمونه ي دياريش له سر نه مه له هه ندي
 ولاتي نيسلاميى دا نه بينن .

كورت ه كى بايخ دان به نيستي قامهت له هه ست و ، له فيكر و ، له كاردا
 لايه نى كردارى نيمان پيك د نيت . نه وه بوو پيشينه پياوچا كه كان و نه وان هه كه
 بو يه كه م جار به قورنان دو نران بايه خيان به لايه نيك له لايه نه كاني نيستي قامهت
 دا .. هى وايان هډيه نايه تي ﴿ ثُمَّ أَسْتَقْنُمُوا ﴾ ي وه ها ته فسير كردوه
 مبه ستى له وان هډيه خواى بالاده ستيان به تاك و ته نيا ناسيوه و نه كه وتونه ته ناو
 تاوانه وه . هه نديكي تريان وه ايان ته فسير كردوه كه نه وان هډيه گه يشتونه ته
 به نديايه تىي پالفتى خواى بالاده ست . هه نديكي تر وتويانه نايه ته كه نامازه بو
 نه وان هه كات كه فوزه كانيان به كاملې به جى هيناوه و ، به ظاهريى و
 باطينيى كامل بوون . وينه ي نه مانه مه لانيكهت ده وريان نه دن و ، دلنيايى و
 ناسوده ييش دانه به زنه سر دل و ده ورونيان . به لى ! ... هه روهك روچه خراب و
 پيسه كان و شه ياتين سهرداني نه وان هه كه من كه روحيان به نا زاوه و هه سته
 شه يتانى يه كان پر بووه ، نه وا روچه پاكه كانيش سهرداني هه لگراني نيستي قامهت
 نه كه من و مژده يان پيشكهش نه كه من ﴿ تَنْزِيلُ عَلَيْهِمُ الْمَلَائِكَةُ أَلَّا تَخَافُوا وَلَا
 تَحْزَنُوا وَأَبْشِرُوا بِالْجَنَّةِ الَّتِي كُنْتُمْ تُوعَدُونَ ﴾ .

هه نديكيان واى نه بينن كه نه م دابه زين و مژده دانه ي مه لانيكه ته كان له كاتى
 سه ره مهرگ و مردن دا نه بيت . هه نديكي تر واى نه بينن نه وه دواى زيندو
 بوونه وه له مردن و هه رچيى رووداويكي گران له گه ليا و به دواى دا ديت ، روو

ئەدات . ھەندىكى تر وتوويانە ئەوھ لە كاتى مردن و ، لە كاتى زىندووېوونەى
 دواى مردن دا جى بەجى ئەبىت . كى ئەزانىت لەوانەىھە . شان بە شانى كاتەكانى
 مردن و زىندووېوونەھە . مەلائيكەت لە ھەموو لاپەرەكانى ژيانى ئيمانداران دا
 دائەبەزنى سەريان و ، ئەمەيشە ھۆى ئەوھىھە كە ئەو ئيماندارانە ژيانى پىر لە
 ناسوودەى و دلىيائى بەسەر ئەبەن . بەلام وئەنى ئەم ھەست كردن و فىكر و
 بىرانە كە دەرەنجامى ئەو تۆوى ئيمانەىھە كە بە درىژايى تەمەنيان لە دلىيان دا
 بوو، بە كۆمەكى قودرەت و سۆز و بەزەى خواى ، لە كاتى مردن دا زياتر
 روون ئەبنەھە و ، ئەبرىسكىئەھە و ، قول ئەبنەھە و ، لە كاتى مەحشەرىش دا
 زياتر دەرئەكەون و ، ئەگەنە لايەنە قىامەتى بە راستەقىنەكانيان .
 اللّٰهُ اَعْلَمُ بِالصَّوَابِ ، وَاِلَيْهِ الْمَرْجِعُ وَالْمآبِ .

* * *

﴿ سَتْرِيهْمَا اَيْنَتَنَا فِي الْاَفَاقِ وَفِي اَنْفُسِهِمْ حَتَّى يَتَبَيَّنَ لَهُمْ اَنَّهُ الْحَقُّ اَوْلَمَ
 يَكْفِ بِرَبِّكَ اَنَّهُ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ شَهِيدٌ ﴾ (فصلت : ۵۳) .

بەكەم جار ئەم ئايەتە باسى ئەوھ ئەكات كە ئەو نیشانانەى لەسەر راستگۆى
 ئەم قورئانە بەلگەن و ، حەقە و گومانى تىدا نىھ ، لە (آفاق) و (آنفس) دا
 يەك لە دواى يەك ئەو نیشانانە دەرئەكەون و ، ئەو ئاوازكارىيەى كە لە نىوان
 (آفاق) و (آنفس) دا بە نامازە بۆ تاك و تەنيائى خواى بالادەست ئەكات و
 بانگەشە بۆ بوونى ئەكات و ، مژدەش بەو ئيماندارانە ئەدات كە ئەو كاتە
 يەكجار لە تەنگانە دا بوون ، ئەوا دلى دانىشتوانى مەككە و دەوروبەرى
 ئەكرىتەھە و ، نوورى ئىسلام لە خۆرھەلات و خۆرئاوادا بلاؤ ئەبىتەھە و ، رۆحى

موحه ممدییش بالئی به سهر جیهان دا دریژ نه کات و ، ناماژهش بۆ نه وه نه کات که بارودوخ له دهره وهی مه ککه باشتره و ، زیاتریش گونجاوه بۆیان ..

شیتوازی نه م نایه ته ناسۆی بیر کردنه وه یه کی یه کجار فراوان له بهر ده مان دا نه کاته وه و ، گونجانی چاودیری کردنی راستی یه کاغمان بۆ ناماده نه کات . وه ک زانراویشه نه وه به لگانه ی که بۆ چه سپاندنی حه قیقه ت پیشکه ش نه کرین ، نه کرین به دوو کۆمه له وه : نه وه به لگه (آفاق) یانه ی که له بوونه وه ر و ، ههر رووداویکه وه که په یوه ندیی پیته هه یه هه ل گۆزراون ، واته به لگه کانی دهره وه ی (نه فس) . پاشان نه وه به لگانه ی که په یوه ندی یان به جیهانی ناوه وه ی مرۆشه وه هه یه ، له فیکر و هه ست و هه ل هینان و ، هه ل سه نگاندنی که سیی بۆیان ..

* * *

﴿ وَمِنْ آيَاتِهِ خَلْقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا مِنْ دَابَّةٍ ۗ وَهُوَ عَلَىٰ جَمْعِهِمْ إِذَا يَشَاءُ قَدِيرٌ ۝ ﴾ (الشوری : ۲۹) .

ئەم نایەتە لە رابوردوودا بە بەلگە نەهێنرایەوه لەسەر ئیحتیمالی بوونی چەند شیوەیهک لە ژیان - لە جیهانی تری غەیری ئەم جیهانە ی خۆمان - نیتسا لەم ژیانە بچن کە لەسەر ئەم زەوییهی خۆماندا هەیە ، یان جیاواز بن لێی ، ئەمە راستە . هەرۆهە نایەتی ﴿ وَهُوَ عَلَىٰ جَمْعِهِمْ إِذَا يَشَاءُ قَدِيرٌ ﴾ لەوانەیە ئەو تیگەبێتە ی لای وەرگیرین کە ئەگۆجی ئێمە بچن بۆ لایان ، یان ئەوان هەستن و بێن بۆ لای ئێمە .

(دایب) واتە جم و جول و ، (دابە) ش واتە جوولۆه . لەگەڵ ئەوەشدا کە ئەگۆجی ئەم وشەیه بەرامبەر بە جینن و رۆح و مەلایکیەت بە کار بەهێنریت ، بەلام لە عورفی شەرعدا هەتا ئیستا بۆ ئەو گیاندارە ماددی یانە بەکار هاتوو کە لەسەر زەوییدا هەن . لەبەر ئەوە ئەتوانین بڵین کە لەوانەیە خوای بالادەست لە ناسمانەکاندا بەدی هینراوانی تری بە وێنە ی مرۆڤ و غەیری ئەویش ، لە زیندەوهره کانی تر ، بەدی هینا بیت و ، هەر کە ی بیهوی ئەتوانی هەموویان کۆ بکاتەوه و ، هەرۆه کە هەموو خەلکی و هەموو شتی کۆ ئەکاتەوه و لە جیهانە کە ی تردا حەشریان ئەکات ، و هەاش ئەتوانی هەموو ئەو بەدی هینراوانە پیکەوه کۆ بکاتەوه کە لە گۆشە کانی بوونەوهردان ..

لەگەڵ ئەوەشدا کە هەندیک لە تەفسیرنوسان دەریان پرپوه کە مەبەست لە وشە ی (دابە) ئەو بالئدانەیه کە بە ناسمانەوهن ، بەلام ئەو تەفسیره سارده و ،

ناتوانی لیره‌دا لایه‌نی نیعجازی بسه‌لینتی . چاک تر و گونجاوتر نه‌وه‌یه قبوولی
 هه‌بوونی به‌دی‌هینراوان بکه‌ین له کۆمه‌له‌ی دوور و نزیک‌ی بوونه‌وه‌ردا که له
 به‌دی‌هینراوانه بچن که له‌سه‌ر زه‌وی‌دا هه‌ن ، هه‌روه‌ک نیمام موجه‌ید بۆی
 چوه .

نیمه له‌م باسه نه‌گه‌رێن بۆ زانایان و لی‌کۆله‌رانی نیمان‌داری ناینده . نیمه
 بوونی جیهانی تر له گۆشه‌کانی بوونه‌وه‌ردا ، که له‌م جیهانه‌ی خۆمان بکه‌ن و ،
 بوونی به‌دی‌هینراو و دروست‌کراوانیش تیا‌یان‌دا به‌ دوور نازانین ..
 والله أعلم بالصواب .

* * *

﴿ وَمَا أَصْبَحُكُمْ مِنْ مُصِيبَةٍ فَبِمَا كَسَبَتْ أَيْدِيكُمْ وَيَعْفُوا عَنْ كَثِيرٍ ﴾

(الشوری : ۳۰) .

نه‌گه‌ر بلێن : هه‌ر موسیبه‌تیک که تووشمان نه‌بیت سزای تاوانیکه که نه‌نجامان
 داوه ، پێچه‌وانه‌ی مه‌نتیقی شه‌رعی نیه . به‌لام نه‌گه‌ر له‌سه‌ر هه‌ر گوناھتیک که
 له‌ ده‌ستمان ده‌رچوايه سزا بدراینایه ، نه‌وا به‌لا و موسیبه‌ت به‌سه‌ر سه‌رمان‌دا به
 کۆمه‌ل نه‌بارین و ، هه‌سانه‌وه‌مان لی هه‌ل نه‌گیرا .. واته نه‌گه‌ر له‌سه‌ر نه‌و
 کرده‌وانه‌ی که خوا پێیان رازی نیه ، له‌ قسه‌کردن و کۆپه‌ستن و هه‌لس و
 که‌وتمان ، سزا بدراینایه ، ساتیک سه‌ره‌وتمان نه‌به‌وو . نه‌مه‌ش مانای وه‌هایه‌ خوای
 بالاده‌ست ، که هه‌میشه‌ سۆزی پیش سزا و نازاری که‌وتوه ، چاوپۆشیی له
 زۆریک له‌ گوناهه‌کامان نه‌کات . کۆ نه‌زانیت له‌ رۆژتیک‌دا چهند جار چاوپۆشییمان
 لی نه‌کات ؟ نه‌مه‌ش نه‌م نایه‌ته‌ پرۆزه : ﴿ وَيَعْفُوا عَنْ كَثِيرٍ ﴾ تۆماری نه‌کات ..
 له‌ راستیی‌دا زانینی ناده‌میزاد که‌وا نه‌و موسیبه‌تانه‌ی تووشی نه‌بن له
 نه‌نجامی کرده‌وه‌کانی و نه‌و تاوانانه‌ن که له‌ ده‌ستی ده‌رچوون ، فه‌رمانی قورئانه .

هر بیرکردنه ویه کیش پیچه وانه ی نه مه بیت مرۆڤ به ره و پشکنین به دوا ی تاوان بار و گونا هباری دهره کیسی دا پال پیوه نه نیت . وینه ی نه م مرۆڤه نه و جوژه تاوانباره ی ده ست ناکه ویت و ، له تاوانی به دگومانیش رزگاری ناییت ..

به لئی ! ... بۆ دۆزینه وه ی تاوانبار قورنان پیوه ریکمان نه داتی : تاوانبار که سیک ی تر نیه ، به لکو خۆمانین . بۆ نمونه با بلتین - له نه نجامی هه له و بی تاگایی دا - پیمان هه ل کهوت و ، په ردا خیکمان شکاند و ، چایه که ی ناوی رژا و ، پیمانی سووتاند . له م حالته دا تووره بوون و ، گه پران به دوا ی تاوانباردا و هاوارکردن : ((کئ ی نه م په ردا خه ی لیژه داناوه ؟)) که لکی بۆمان نیه ، به لکو پیویسته به خۆمان دا بیینه وه و بلتین : ((په روه ردگارم ! ... له رووداوه کانی بوونه وهردا جیتی ریکهوت ناییتته وه . شه گونجی نه م رووداوه تۆله سه نندن بیت لیم له سه ر گونا هیک که له دهستم دهرچووه ... ده ی له گونا هه کانه خۆش به)) . نیت سهرزه نشتی که سانی تر نه که یین . نه گه ر به دوا ی تاوانباری تر دا بگه رتین ، شه وه دژی نایه تی پیروزی : ﴿ فَلَا تُزَكُّواْ اَنْفُسَكُمْ ﴾ (النجم : ۳۲) هه نگاومان هه ل گرتوه .. هه روه ها به دگومانی به که سانی تریشی تیدا یه ، واته پیچه وانه ی نایه تی پیروژه : ﴿ اَجْتَبِئُواْ كَثِيْرًا مِّنَ الظَّنِّ ﴾ (المجرات : ۱۲) .

به لئی ! ... مرۆڤ که له کاتی روودانی موسیبه ت دا خۆی تاوانبار نه کات شه وه پالی پیوه نه نیت تا چاودیری خۆی بکات . نه ی پیغه مبه ری خوا ﷺ هه رچی ته نگانه یه که نه هاته رتی هه له ته تی نه نه دا بۆ نوێژ و ، بۆ دوعا و ، رووکردنه خوا و نیستیغفار ؟

وشه ی ((آیدیکم)) که له نایه ته که دا هاتووه مه به ستی ته نها نه و گونا هانه نیه که به دهستی خۆتان نه نجامی نه ده ن ، به لکو مه به ستی هه موو شه و گونا هانه یه که ده ست و پی و گوی و چاوتان تد تیا یا به شداری نه که ن . واته هه موو شه و کرده وانه ی که هه موو نه دنامه کاتان تیا یا به شداری نه که ن . له به ر شه وه

نه گونجی بهم چاوه سهیری هه موو گوناھێك بکهین هه ر له غه بیه ته وه بیگره هه تا نه گاته زینا .

هه ندی جار له نیتوان چۆنیه تیی هاتنی موسیبه ته کان و قورساییه کانی له نیتوان نه وه ده له و تاوانانه ی که نه بجام دراون په یوه ندیی هه یه و ، هه ندی جاریش نیه . به لام هه موو موسیبه تیک بۆ نیمان دار به سه وزی پالاوتن و پاک کردنه وه نه ژمیروی ، که نیمان دار نه چیتته ناوی و له گوناھه کانی پاک نه بیته وه ، به مهش پارێزگاریی له و پاکژی به نه کات که له نیه تی دا هه یه و نه ی پارێزیت .

له فه رموده یه کی شه ریف دا که نین نه بو حاته م نه ی گێریتته وه پیغه مبه ری پاک و بی گه ردمان ﷺ نه فه رموی : (لَا يُصِيبُ ابْنَ آدَمَ حَدْسٌ عُوْدٍ وَلَا عَشْرَةٌ قَدَمٍ وَلَا اِخْتِلَاجُ عِرْقٍ اِلَّا بِذَنْبٍ وَمَا يَعْفُو عَنْهُ اَكْثَرُ) .^{٧٦} نه فه رموی : هه ر موسیبه تیک ی رووشانی چیلکه یه ک ، یان پی هه ل که وتنیك ، یان لیتدانی ده ماریك که تووشی ناده میزاد نه بیته هۆیه که ی نه گه ریتته وه بۆ گوناھه کردن و ، به شی زۆرتیش له و گوناھانه چاوپۆشی یان لی نه کریت . نیترسا خوای بالاده ست راسته وخۆ له و گوناھانه خۆش بیته ، یان بیان گۆریت به به لا و موسیبه ت و مرۆفه که یان پی پاک بکاته وه ، نه وا مرۆفه پیسی تاوانه کانی پیوه نامینیت . هه روه ک نیمان عدلیی خوا لیتی رازیی بیت فه رمویه : خوای بالاده ست له وه دادپهروه رتره له قیامهت دا له سه ر گوناھێك ، که پیشتر له به نده یه کی خۆش بوو بیت ، موحاسبه ی بکات و ، له وهش دادپهروه رتره له قیامهت دا ، له سه ر گوناھێك که له دنیا دا سزای به نده یه کی دا بیت ، جاریک ی تر سزای بداته وه .

رینا اغفر لنا ذنوبنا واسرافنا في امرنا وثبت اقدامنا وانصرنا على القوم الكافرين .

^{٧٦} ابن کثیر ، تفسیر القرآن العظیم ، تفسیر الآیه اعلاه ، علی المتقی ، (کنز العمال) ٣ / ٣٤١ ، ٧٠٧ .

﴿ مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ ۗ وَالَّذِينَ مَعَهُ أَشِدَّاءُ عَلَى الْكُفَّارِ رُحَمَاءُ بَيْنَهُمْ تَرَاهُمْ رُكَّعًا سُجَّدًا يَبْتَغُونَ فَضْلًا مِّنَ اللَّهِ وَرِضْوَانًا سِيمَاهُمْ فِي وُجُوهِهِمْ مِّنْ أَثَرِ السُّجُودِ ۗ ذَٰلِكَ مَثَلُهُمْ فِي التَّوْرَةِ ۗ وَمَثَلُهُمْ فِي الْإِنجِيلِ كَرَزَعٍ أُخْرِجَ شَطَطُهُ ۗ ففَازَرَهُ فَاسْتَعْلَظَ فَاسْتَوَىٰ عَلَىٰ سُوقِهِ يُعْجِبُ الزُّرَّاعَ لِيغِيظَ بِهِمُ الْكُفَّارَ ۗ وَعَدَّ اللَّهُ الَّذِينَ ءَامَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ مِنْهُمْ مَغْفِرَةً وَأَجْرًا عَظِيمًا ﴾ (الفتح : ٢٩).

نه گهر ويستان به اورديكى په يوه نديى دار بهم نايه ته وه له نيوان به هووديه ت و مهسيحيه ت و نيسلام دا بكهين نهوا نه ليين :

عيسا پتغه مبه ر سهلامى لى بيت بو كومه لگايه كى تا راده به كى زور ماددى ره وانه كرا . جا بو چاك كردنى نه م جوړه كومه لگا ماددى به عيسا پتغه مبه ر سهلامى لى بيت دينيكي روچانيى بو هيټان و ، نه وه بوو فيكر و نارزه ووه ماددى به كانيانى چاك كرد ..

به لام نهو كومه لگايانه ي كه له سه ر بناغهي به كى بت په رستى دينيان به ربا كرووه ، خوړزگار كردن له ناموژگاري به كاني نهو دينه بت په رستى به و ، گه يشتن به فيكر يكي دينى نوئ ، كاريكي به كجار گرانه . نه وه بوو مهسيحي سه ردارمان سهلامى لى بيت زياده رپه وي به ماددى به كهي نهو كومه لگايه ي راست كرده وه كه بو ناوى ره وانه كرابوو و ، له به رده ميا ده روازه به كى بو روچانيه ت والا كرد . له هه مان كاتيش دا به هوئ وه حى ناسانه وه ، به بئ زياده رپه ويى له هيچ لايه ك ، هاوسه نكي به كى له نيوان روچ و مادده دا دامه زران د . به لام نه وانه ي كه دواى نهو هاتن و هه لگري نه م دينه بوون نه يان توانى نهو هاوسه نكي به پپاريزن .. چونكه

به تیپه‌ریوونی رۆژگار به راده‌یه‌ك روویان له رۆحانییه‌ت نا كه‌وتنه ئینکاری به مادده . قورنانی پیرۆزیش باس شه‌كات كه نه‌وانه ره‌به‌نی‌یه‌کیان داهیتنا نه‌یان توانی به چاکیی به‌پۆیه‌ی به‌رن (المبید : ۲۷) ، واشیان نه‌زانی به كه‌مه‌له به‌هایه‌کی بلند گه‌یشتوون كه له ژووری هه‌موو به‌هاکانی تره‌وه‌ن ، به مه‌رجیک خوا نه‌و ره‌به‌نی‌یه‌ی له‌سه‌ریان فه‌رز نه‌کردبوو . له پیناوی ره‌زامه‌ندی خوادا شتیکیان داهیتنا كه له رۆحی دینه‌که‌دا نه‌بوو ، پاشان له ژیر قورسای نه‌وه‌دا كه دایان هیتنا بوو به‌زین و ، له بناغه‌ی دینه‌که‌دوور كه‌وتنه‌وه ، له كاتیك‌دا شته پاك و به‌له‌زه‌ته‌كان له چوارچیتوه‌ی شه‌رعی‌دا له لایه‌که‌وه موباح بوون و ، به‌سیش بوون و ، له‌لایه‌کی تریشه‌وه پتویست بوون . ژیان له‌گه‌ل خیزان و مندا‌ل‌دا له پتویستی‌یه‌کانی ژیانن بۆ مرۆڤ و ، كاتیك كه هه‌ندیك له شوین‌كه‌وتوانی مه‌سیحیه‌ت پشیمان له‌و پتویستی‌یانه‌ی ژیان هه‌ل‌کرد ، به شتوازی ناشه‌رعیی بۆ جی‌به‌جی‌کردنی نه‌و پتویستی‌یانه‌ی ژیان خۆیان پیس و چه‌په‌ل‌کرد .

له نه‌صرانییه‌ت‌دا شتوه‌ی تری زۆر به وینه‌ی شه‌م ئال و گۆره‌ نه‌بینین . له ئینجیل یووحه‌ن‌نادا نه‌بینین : ((هه‌ر‌كه‌س زلله‌یه‌کی له روومه‌تی راستت دا ، لای چه‌پیشی بۆ وه‌رگێته)) . شه‌م‌رۆ نه‌گوفی نه‌و مانایه و نه‌و رۆحه‌ به‌سه‌یر‌کردنی هه‌ل‌به‌سه‌نگینریت هه‌ر وه‌ك شتوه‌یه‌کی تر بیت له‌م ده‌رپینه : ((به‌رامبه‌ر به كه‌سێك كه لیتی دایت بی‌ده‌ست به و ، به‌رامبه‌ر به كه‌سیكیش كه جنیوی پی دایت بی‌زمان)) . به‌لام هه‌له‌ی ناشكرا لێره‌دا نه‌وه‌یه شه‌م بۆ‌چوونه خه‌لك به‌ره‌و ته‌سلیم بوون به زولم و قبوول‌کردنی شه‌بات و ، شه‌مه‌ش شتیکی هه‌له‌یه . چونكه زالم هه‌رگیز له زولم تیر ناخوات . شه‌وه‌بوو مه‌سیحیه‌ت له سه‌ره‌تای سه‌ره‌هل‌دان‌دا تووشی جۆری جیاواز له گوشار و سه‌ركوت كردن بوو ، بۆیه هه‌لی بۆ نه‌ئه‌ره‌خسا تا خزی بنوینی . جا له‌به‌رده‌م شه‌م زولمه‌دا شه‌وه درا به گوی‌یان‌دا كه به‌رامبه‌ر به ده‌ست‌دریژی ده‌ست نه‌که‌نه‌وه . پاشان شه‌مه‌ بووه ناو‌نیشان و سروشتیکی تایبه‌ت به مه‌سیحی‌یه‌كان و ، بیروپرای جه‌نگ نه‌کردن و ، به‌ره‌نگار

نه بوونهوهی دهست دريژیی ، یان کۆشش کردن دژی و ، ژيان به ره به نی یان گرتنه خۆ. به لām کاتیک لهو کاره نه کۆلینهوه بۆ نهوهی بزانی تا چ رادهیهک له ژيانی واقیعی و کرداریی دا رهنگ نه داتهوه ، دیمه نیکی رهش نه بینین که له گهل نهو بیروپرایه دا ناگوغی . چونکه نه یان بینین له شوینه جور به جوره کانی جیهان دا به ته و اهتیی به پیچه وانهی نه م بیروپرایه وه رهفتار نه کهن و ، به داخه وه ، پیوستی به فیطری به کانی ههل گیرسانی نهو جهنگانهی که تا نه مرپۆمان ناسه واریان دريژه نه کیتسی ، ههروه ها نه بنه هۆی له ناو بردنی چه ندین که سی بی تاوان به زولم و به نارهوا .

نهو بزوتنه وه چاکسازی بهی که مه سیحی سه ردارمان سه لامی لی بیته هینای ، نهو ری یانهی کردنه وه که نه بوونه مایه ی هاتنی جیتی شانازی مرۆفایه تیی و کۆتا پیغه مبه ر ﷺ که مژده ی هاتنی نه ویش درا بوو . به لām نه وانهی که له دوا ی نهو هاتن ، وه ک کاردانه وه یه ک له سه ر زیاده پوه یی یه هه وود له ماده ددها ، که وتنه که مه ترخه میی و ئینکاری مادده یان کرد . نایه ته دريژه که ی کۆتایی سووره تی (الفتح) نامه وه بۆ نهو باسه نه کات و رووناکییشی نه خاته سه ر . ئیمه ش پیمان خۆشه چه ند کاریک که په یوه ندی یان به م نایه ته وه هه یه روون بکه ینه وه :

نایه ته که به ﴿ مُحَمَّدٌ رَسُوْلُ اللّٰهِ ﴾ دهست پی نه کات . واته به جهخت کردنه وه له سه ر پیغه مبه رایه تیی (النبوة والرسالة) پیغه مبه رمان ﷺ دهست پی نه کات . له بهر نه وهش که نه م حه قیقه ته له چه ندین شوینی جیاوازی قورشان دا روون کرا وه ته وه ، لیژدها به شیوه یه کی کورت باس کرا وه . به لām نه م نایه ته تیشک نه خاته سه ر نهو خهلکانه ی که له ده ورو به ری دان له ها وه لانی ، به هه موو جوره ناو نیشان و سیفه تیکیان و ، به لایه نه جیاوازه کانی شیان .

حەقیقەتی ﴿ مُحَمَّدٌ رَّسُولُ اللَّهِ ﴾ حەقیقەتیکی گەنگ و یەكجار زیندوو و ،
 شاعیریش سەعدیی شیرازی و ، ھەروەھا مامۆستا نوورسییش لە کتیبی
 (سەکتویات) یدا فەرموویانە : مەحالی بەبێ وتنی ((محمد رسول الله))
 سەلامەتی و رتی ناسوودی ھەبێت . بیریار و ئەدیسی توورکیسی ناسراویش
 (نجیب فاضل) لە روون کردنەوێ ئەم حەقیقەتەدا دەری بپڕیوێ کە (باسکال) ی
 فەیلەسووف دوای ئەو حەقیقەتە کەوتوو و خەریک بوو بێگاتی ، بەلام لەبەر
 ئەوێ کە ئەووتوو : (محمد رسول الله) فریای کەشتیی سەرفرازیی نەکەوتوو و
 لە دەستی دەرچوو ، ھەرچەندە گەیشتبوو قەراغی بەندەرە کە . بەئێ ! ...
 ھەرکەس نەگاتە لای پیتغەمبەرمان ﷺ ، ئەستەمە بگاتە کەناری سەلامەتی و
 بێتویی .

ئیستاش با بگەڕیننەوێ بۆ لایەنی پەییوەندیی نایەتە کە لەگەڵ باسە کەمان :
 ھەر کەس بگاتە پلە (معیه) واتە لەگەڵبوونی پیتغەمبەرایەتی ئەوا نەگاتە
 پلە لەگەڵبوونی خواپەیتیش . جا لەم لایەنەوێ نەگوفی (لەگەڵبوون) لەگەڵ
 پیتغەمبەرمان ﷺ لە جیھانی ماددی و جیھانی بەدی ھێناندا ، وەك
 جی کەوتیک بیت بۆ (لەگەڵبوونی) خواپی لە جیھانی فەرماندا . کاتیکیش
 ئەئین : (لەگەڵبوونی پیتغەمبەرایەتی) مەبەستمان ئەوێبە کە لە نایەتی
 ﴿ وَالَّذِينَ مَعَهُ ﴾ دا ھاتوو . ئیتەر پاشاوەی نایەتە کە دەربارەیی سیفەت و
 ناویشانی ئەوانە باس ئەکات کە توانیویانە بگەنە ئەو ناسۆبە .

یەکیك لە سیفەتەکانیان ئەوانە ﴿ أَشِدَّاءُ عَلَى الْكُفَّارِ ﴾ . واتە ئەوانە لە دژی
 ئەوانە توند و تۆلن کە توانای ئیمان ھێنانیان لە دل و دەروونیاندا کوژاندەوێ و ،
 ئەو ھەمووێ نیشانانەیی تاک و تەنیایی خویان بە درۆ خستەوێ کە لەبەر چاواندا
 و لە جیھاندا پەخش و بلابوونەتەوێ و ، بەرەو ئیلحاد و ئینکاری لایاندا و ،
 ھەولیاندا بە دەم و پلیمان نووری خوا بکوژننەوێ .

سیفہتی دووہہ میان نہوانہ : ﴿ رَحْمَاءٌ بَيْنَهُمْ ﴾ چونکہ ﴿ تَرَاهُمْ رُكَّعًا سُجَّدًا يَبْتَغُونَ فَضْلًا مِّنَ اللَّهِ وَرِضْوَانًا ﴾ له نیتوان خویمان دا بهسۆزن ، چونکہ خہریکی رکوع و سجودن و ہولئی رہزامہندیی خوا نہدن ، واتہ له نزیک ترین حالہ تدان له خواہ . نہوانہ له ہمان کات دا نہزانن کہ ہموو شتیکی له بهخشایشی خوی بالادہستہ . له کۆتا مہنزلیش دا مہبہستیان دہست خستنی رہزامہندیی خوی بالادہستہ ، بزیہ نہبینن ﴿ سِيمَاهُمْ فِي وُجُوهِهِمْ مِّنْ أَثَرِ السُّجُودِ ﴾ .

﴿ ذَلِكَ مَثَلُهُمْ فِي التَّوْرَةِ ﴾ تہوراتیش نہو کتیبہیہ کہ پیشکەش بہ موسا پیغہمبہر سہلامی لی بیت کرا و ، دواى خۆی دہستکاری کرہ . نہوہبوو له بریی بہجی ہینانی فرمانہکانی خوی بالادہست ہوا و نارہزوو تیایا بہرچاو گیرا و ، ماددیہت رۆحی دہرہراند و چوہہ جینگہکەمى . کاتیکیش کہ تہورات و ہسفی نومیہتی موحمہدیہی نہکات له لایہنی مہعنہویہی و رۆحی بہوہ و ہسفی نہکات . له لایہکی تریشہوہ : ﴿ وَمَثَلُهُمْ فِي الْاِنْجِيلِ كَرَّعٍ ﴾ کشت وکالیش شتیکی ماددیہیہ له تۆوہکانہوہ پیدہ نہبیت و ، تۆویش تہنیکی ماددیہیہ و بہرنامہی ژبانى تیدایہ ، بہ وینہی ہیلکہ کہ لوی ژبانى تیدایہ ، یان بہ وینہی ناوی مرؤث . ﴿ اَخْرَجَ شَطْرَهُ ﴾ ، (شطء) واتہ گہلای کشت وکال یان برالہی دارخورما کہ نەویش شتیکی ماددیہیہ . له وشہی (شطء) یش دا مؤسیقایہکی شارراوہ ہدیہ ہرورہک وینہی دہرہاتنی کشت وکالہ کہ بکیشی ، ہموو وشہی کیش لہم نایہتہدا بہ وردیی و تہواوی ہلہبژیراوہ و ، بہ وینہی چینی دانیتللا پرکراوہتہوہ ..

﴿ فَاسْتَعْلَظَ ﴾ واتہ گہشہی کرد و گہورہ بوو ، لیترہش دا نہبینن لیسک چواندنہ کہ ماددیہیہ ، چونکہ ناگونجی رۆح یان لایہنی مہعنہویہی گہورہ و نہستور بکریت .

﴿ فَاسْتَوَىٰ عَلَىٰ سُوْقِهِ ﴾ واته خوژی به سهر قهده که یه وه گرت و رتک بوو .
 (سوق) له مرؤفا دا قاچیه تی ، به لام له رووه ك دا قهده که یه تی .
 ﴿ يُعْجِبُ الزُّرَّاعَ ﴾ واته نهو كشتیارهی كه تزوه كانی چاندووه دلی به
 كشتوكاله كه خوژش نه بیټ ..

﴿ لِيَغِيظَ بِهِمُ الْكُفَّارَ ﴾ تا به وه كافران داخیان لی بیټ .. ثم داخ
 لی هاتنهش دواى نه وه نه بیټ كه چاوی كه سانی تر به وهی سهرسامیان بكات و
 بیان ترسینی پر بكات . ثم كارانهش هر هر موویان وابه ستهی ماددهن .
 نه گهر سهرغبی نایه ته كه بدهین نه بینین نهو به راورد كردنانهی كه له نینجیل دا
 هاتوون تی كه یشتنیكى ماددی رووت ناوه ژوو نه كه نه وه و ، سهرغبی خه لك بؤ
 لای لایه نه ههست پی كراوه كانی شته كان رانه كیشن . به لام نهو حقیقه تانهی كه
 له تهورات دا باس كراون له هیچ كامیان دا شتیک نیه كه بگوغی دهستی لی بدری
 یان ببینریت ، یان هیچ شتیک نیه كه په یوه ندیی به ههست پی كراوه كانه وه
 بیټ ، به لكو هه موویان حقیقه تی رووتن ههروهك په یوه ندی یان به جیهانی
 فرمانه وه هه بیټ و ، له چه مکه معنه وهی یه كان بن . ثم كاره وردهش له
 لایه نی تی گه یشتن له بارود زخی مه سیحی سهردارمان سه لامی لی بیټ یه كجار
 گرنه گه . مه سیحی سهردارمان سه لامی لی بیټ نهركی راست كردنه وهی
 ماددیته تی جووله كه ی پی سپیټرا . هر مرؤفیکیش ثم جوړه نهرك و فرمان
 بهری یانه نه نجام بدات پیویسته بهو شتانهی كه بؤ نه نجام دانسی نهو نهركه
 یارمه تی نه دن ساز بكریت . یه كه م جار كه هاته دنیاوه له خیزاننکی رتک و
 پتک دا پی گه یشت . نه وه بوو خاتوو مه ریه م سه لامی لی بیټ ، كه ناتوانین ناوی
 نافره تیكى تر بهرین كه له لایه نی په روه رده وه پتی بگات ، سهروکاری په روه رده
 كردنی كرد . قورئانیش له چه ندین نایه تی جیساوازا - به هه لپواردنیکى جوانی
 وشه كان - سیفهد و نیشانه كانی مه ریه م باس نه كات . جا ثم نافره ته مه رنه

نهوونده بایه‌خی به داوین پاکیی خۆی نه‌دا هه‌تا له‌به‌رده‌م نه‌و مه‌لائیکه‌ته‌ش‌دا که لیتی ده‌رکه‌وت ترسی لی نیشته .

نه‌وه‌بوو دایکی مه‌ریه‌م نه‌و منداله‌ی که له سکیا بوو نه‌ذری کردبوو بۆ خوا .
واته له په‌رستگادا خزمه‌ت بکات ، به‌لام که منداله‌که‌ی بوو و کچ بوو خه‌مبار و مات و مه‌لوول بوو ﴿ قَالَتْ رَبِّ اِنِّیْ وَصَّعْتُ اَنْتِیْ ۙ﴾ جا له‌به‌ر نه‌وه‌ی که نه‌زره‌که‌ی بۆ نه‌وه‌بوو منداله‌که بکریتته خزمه‌ت‌چی له په‌رستگادا ، سه‌ره‌پای هه‌موو شتی‌ک مه‌ریه‌می له په‌رستگا هیشته‌وه و ، مه‌ریه‌میش له بارودۆخی رۆحیی په‌رستگادا پی‌گه‌یشته ، پاشان به شیوه‌یه‌کی له‌عه‌اده‌ت به‌ده‌ر و نا‌ناسایی مه‌ریه‌م به عیساوه سه‌لامیان لی بیته‌ حامیله بوو - که به ئه‌رکینیکی تایبه‌تی ره‌وانه کرا بوو - .

کو‌رته‌که‌ی مه‌سیحی سه‌ردارمان سه‌لامی لی بیته له دایکی‌ک بووه که ژیا‌نی له شتانی له‌عه‌اده‌ت به‌ده‌ر و نا‌ناسایی پر بووه و ، خۆشی له ژیر چاودیری و پارێزگاریی خوا‌دا وه‌ک مرۆفیک که ناستی لایه‌نی رۆحیی به‌رز بیته پی‌گه‌یشته ، چونکه بۆ ناو کۆمه‌لگایه‌ک و خه‌لکانیک ره‌وانه کرا بوو که سه‌له‌های سال بوو لایه‌نی ماددی‌یان له سنوور ده‌رچوو بوو ، به راده‌یه‌ک که ماده‌ده‌په‌رستی له لایان وه‌ک دینی لی هاتبوو ، که روو‌خاندن و له‌ناوبردن ، یان ئالو‌گۆر و نوی‌کردنه‌وه‌ی یه‌کجار گران بوو ، نه‌مه‌ش ناچاری کرد تا به درێژایی ته‌مه‌نی له‌گه‌ل ئاوه‌ها کۆمه‌لگایه‌ک‌دا له خه‌بات‌دا بیته .

کاتی‌ک که مه‌سیحی سه‌ردارمان سه‌لامی لی بیته وه‌ک پیغه‌مبه‌ری‌ک به‌و ئه‌رکه ره‌وانه کرا ، پیویست بوو نه‌و شتانه‌ی پی‌به‌خشریت که ناتاجیی و داخوازی‌یه‌کانی نه‌و خه‌لکه‌یان پی‌جی‌به‌جی نه‌کرین . نه‌وه‌بوو دژی نه‌و بۆ‌چوونه خه‌باتی کرد که ماده‌ده‌ی کردۆته خوا .. جا له‌به‌ر نه‌وه‌ی که به‌بی باوک هاته دنیاوه و ، به نیزی خوا چه‌ن‌دین موعجیزه‌ی وه‌ک زیندوو‌کردنه‌وه‌ی مردووان و ، چاک‌کرنه‌وه‌ی نه‌خۆشی‌یه سه‌خته‌کان و ، هی تریش نه‌جام دا ، نه‌مانه بوونه

يارمه‌تیی‌ده‌ری . به‌م شتیه‌یه توانیی فیکری ماددیی راست بکاته‌وه و ، رینگاش له‌به‌رده‌م فیکری مه‌عنه‌ویی و رۆجیی‌دا بکاته‌وه و ، به‌مه‌ش ریی بۆ‌دوا پیغه‌مبه‌ر و نیراو و ، جیی شانازی مرۆفایه‌تیی ﷺ خوش کرد .

بی‌گومان پیغه‌مبه‌ری مه‌زن و ، خاوه‌نی پله و پایه‌ی (جمع) ﷺ که دوا‌ی نه‌و دوو پیغه‌مبه‌ره - مووسا و عیسا - هات ، چهند کارنکی به‌ پی پی پیستی نی‌گۆری کات و زه‌مانه ، راست‌کردنه‌وه که په‌یوه‌ندی‌یان به‌ هه‌ردوو نوممه‌ته‌کیان و هه‌ردوو زه‌مانه‌که‌یان‌ه‌وه هه‌بوو . هه‌روه‌ها له شه‌ریعه‌تی هه‌ردووکیان - که وا ده‌رنه‌که‌ون له یه‌ک جیاواز بن ، به‌لام له بناغه‌دا هه‌ردووکیان پارچه‌ی یه‌کینکی ته‌واون - مه‌ش‌ه‌ب و تام و چیژنکی نوی و ، رینگایه‌کی راست هه‌ل بپژیریت . به‌لام له راستیی‌دا نه‌م شته هه‌ل‌بژیراوانه بریتین له چهند بریسکه‌یه‌کی خوورپه‌وشتی نه‌م دوو پیغه‌مبه‌ره به‌ریزه و ، خوورپه‌وشتی پیغه‌مبه‌رانی تریش سه‌لامیان لی بیت ، که له کتیبه‌کانیان‌دا ده‌رپراون .

الله أعلم بالصواب .

* * *

﴿ لَقَدْ رَأَى مِنْ آيَاتِ رَبِّهِ الْكُبْرَى ﴾ (النجم: ۱۸) .

وهك زانراوه نهم نایه ته وه سفی نه وه نه کات که له میعراجی پیغه مبه رمان ﷺ رووی دا . سهره رای نهم لایه نه ش له نایه ته که دا ، نه وا دهرگا له سر چه ندین حه قیقه تی تر والا نه کات که له دهره وهی باسه تایبه تی به که دان .

بینینی به لگه (آفاقی) و (آنفسی) به کان دهر باره ی بوونی خوی بالاده ست له لایه ن پیغه مبه ره وه ﷺ به چاوی خوی و ، هه لسه نگانندی نهم بینینه ی چاوی ، به بینینی کی ناوه کیی قول و ، به سووسه کردنی که دووری به راسته قینه کانی له نه نجامی میهره بانی به کی خوی دهر و خول بدات ، به لئی ! ... بینینی نهم مرؤفه مه زنه پیویسته بینینی کی گشتی بیت چونکه نه و خاوه نی تی پروانینی کی گشتی به و ، به م پی یه ش بیت نه توانی ، به بی هیچ به ره لست و به رگر و په رده و کۆسپیک ، (تجلیات) ی خوی بیینیت . جا نه و فرمایسته ی که له ده می که سیک وه نهم مرؤفه ی که خاوه نی نهم ناسؤ فراوان و به رینه یه ده رچیت ، نه وا بؤ هیچ مرؤفینی کی ناسایی ناگوچی به ره لستی بووه ستیت ، یان ره خنه ی لی بگریت . بی گومان تی پروانینی که سیک که به سر زوی یه وه وه ستا بیت و سهرنجی ناسمان بگریت ، وه ک تی پروانینی که سیک نه که له ماله که ی خوی دا دانیشت بیت و ، نه توانی شتیک له لووتی دوورتر بیینیت .

نه گهر لیتره دا سهرنجی ((الآیة)) و ((الکبری)) بگرین ، له سر نه ساسی نه وه ی که هه ردوکیان ((صفة)) و ((موصوف)) ن ، یان نه گهر ((مِنْ)) لیتره دا به زیاده له قه لهم بده ین ، نه و کاته ماناکه وه ها نه بیت که پیغه مبه ری خوا ﷺ نایه ته گه وره کانی خوی دیون . که واته نهم پیغه مبه ره خاوه ن قه دره له م گه شته ی دا له ژووری زه مان و مه کانه وه نه وه نده موعجیزه ی په روه ردگاری و ، نیشانه ی گه شاوه ی و ، شتی سهری پستی په رده کانی بینینی که وه سف نا کرین و ، له گه ن نیشانه گه وره کانیش دا به رامبه ر یه که وه ستاون و ، بینینی چه نده ها ناسوی

بۆ لولا که بۆ هیچ کهسیکی تر نهلواوه بیان بینى و ، له توانای هیچ وتنیک و هیچ روون کرنهوهیه کیشدا نه بوو وهسفی ئهو (تجلیات) ه خوایی یانه بکات که له کاتی گه رانی دا به مه قام و پله بهرزه کاندا چاوی پى کهوتن . به راستی به تنیا ئهو لهو ئاسۆیانهدا که پیاوانا گه را ههستی به (أنوار) و (أسرار) هکان کرد و ، ههه خۆیشی بیستنی . نیت له توانا و لی هاتنی کهسیکی تری غهیری نهودا نه بوو بهرگه ی ئهو بینینه گشتی به فراوانه بگریت که بریتی به له (الآیة الکبری) . (الآیة الکبری) ش خوی تاک و تنیا و (صمد) نیه ، واته شهوی که دیتی زاتی خوی بالادهست نه بوو ، به لکو نیشانه گه وره که ی (الآیة الکبری) بوو . بوونیش ههه هه مووی له سه ره تابه وه هه تا کۆتایی بریتی به له نیشانه گه لیک که به لگه ن له سه ر بوونی (حق تعالی) و ، ناماژن بۆ لای و ، بوونی ده رنه برن . به پیتی نایه تی ﴿ لَا تُدْرِكُهُ الْاَبْصَارُ ﴾ (الانعام : ۱۰۳) ده ور و خولی خوا نادریت ، یان ده رکى پى ناکریت ، نه وه کاریکى نه گو نجاوه و ، باس کردنی شی له توانادا نیه ، به لام بینینی مومکینه . به لام نایه ته که به راشکاوپی ده ری نه بریت که نه وه ی بینه راهه خوا خۆی نه بووه ، به لکو شه و نیشانه گه وره یه ی بوو ، که بۆ پیغه مبه رمان ﷺ ئاسان کرا بی بینى .

جا به گوێره ی ئهو حه قیقه ته ی که پیغه مبه ر ﷺ که له زانای کتیبی بوونه وهه و ، ناوکی ده ره ختی به دیی هیتان و ، نووری جوړی مروؤ بیّت ، نه وا نه توانین بلیین که شه و بینین و دیتنه بریتی به له خویندنه وه ی کتیبی حه قیقه ته که ی و ، سه یرکردنی ده ره خت و لق و گه لا و به ری ماهیه ته ده رکه وتوه که ی . شه م جوړه گه شته له شوینیک دا که له ژوو رووی زه مان و مه کانه وه بیّت شه نجام دراوه .. له شوینیک دا که کپه ی نه وه قه له مه ی قه ده ر نه بیسترا که له سایه ی عه رش و ، له ئاسۆی ره زامه ندیی و مه ردایه تی دا ، شه وه قه له مه نه خشه و به رنامه ریژیی بوونه وه ری یه که م جار ی شه نجام نه دا .

اللهم أرنا الحق حقاً وارزقنا إتباعه ، وأرنا الباطل باطلاً وارزقنا اجتنابه .

* * *

﴿ رَبُّ الْمَشْرِقَيْنِ وَرَبُّ الْمَغْرِبَيْنِ ﴾ (الرحمن : ۱۷) .

ئەم نایەتە یەكەم جار وەها دەرنەكەوئیت كە ناماژە بۆ سنووری ھەردوو خۆرھەلات و ھەردوو خۆرناوا ئەكات .

بۆ نمونە : خۆرھەلات و خۆرناوا لە وەرزی ھاویندا لە خۆرھەلات و خۆرناوای وەرزی زستان جیاوازە . خۆر لە ھاویندا لەو پەڕی خۆرناوادا ناوا ئەبیت و ، لەو پەڕی خۆرھەلاتیشدا ھەڵ دیت . لە وەرزی زستانیشدا خۆر لە نزیکترین شوینی خۆرھەلاتدا ھەڵ دیت و ، لە نزیکترین شوینی خۆرناوایشدا ناوا ئەبیت . كەواتە ھەر رۆژە و خۆر لە خۆرھەلاتیكی جیاوازەو ھەڵ دیت و ، لە خۆرناوایەكی جیاوازیشەو ھاوا ئەبیت . ئەمەش ئەو ئەگەییەتیە لە نێوان دوورترین دوو خۆرھەلات و لە نێوان دوورترین دوو خۆرناوادا چەندین خۆرھەلات و خۆرناوای جیاواز ھەن . بۆیە لێرەدا وتراوە : ﴿ رَبُّ الْمَشْرِقَيْنِ وَرَبُّ الْمَغْرِبَيْنِ ﴾ .

لەبەر ئەوە و لە روانگەئێ ئێم تێبینی یەو ئەلین : لەگەڵ ئەوەدا كە ھەموو رۆژێك خۆرھەلاتیك و خۆرناوایەكی جیاواز ھەیە ، كەچی دوو خۆرھەلات و دوو خۆرناوا وەرگراون و سنووری ئەو پەڕی خۆرھەلاتن و خۆرناوایەون ئەنوینن ، نیتەر خۆرھەلات و خۆرناوا رێژەیی یەكانی نێوان ئەم دوو سنوورە ھەر یەكەیان ئەگەریتەو بۆ جەمسەری نزیکێ خۆی . ئەوەش بزانیت كاتێك كە قورئانی پیرۆز ھەموو دووری یەكەن بەرچاوە ئەگرت خۆرھەلات و خۆرناواكانی بە شێوەی كۆناو بردوو ، كە فەرموویە : ﴿ فَلَا أُقْسِمُ بِرَبِّ الْمَشَارِقِ وَالْمَغْرِبِ ﴾ (المعارج : ۴۰) .

شان به شانی دووری خۆره لآت - که بنچینه و بناغیه - ناوی دووری
 خۆرئاوایشی بردوو ، که به پاشکۆ و بەردەوامیی بۆ ئەژمییری .
 سەرەرای خۆر و مانگ ، لەوانە یە هەموو تەنە ناسمانی یە کانی ، که به
 نیسبەت گۆی زەوی یە هەل دین و ئاوا ئەبن ، بەم ئایەتە بە مەبەست
 وەرگیرابن . لەوانە شە که ئەم شیوازه بە کار هاتووە بۆ ئەوە بیست که ئاماژە بۆ
 جیاوازی روانگەکانی خۆره لآت و بۆ جیاوازی روانگەکانی خۆرئاوای بون بکات
 که لە ئەنجامی خولانەوی زەوی بە دەوری تەوهرە که یەدا پەیدا بون .

لەوانە شە بە خولانەوی زەوی بە دەوری خۆردا و ، خولانەوی خۆریش بە
 دەوری تەوهرە یە کی دیاری کرادا لە نێو کەشکە شانە ی رتی کاکیشان ، کاتی که
 ئەویش رتی خۆی ئەپریت ، دوو خۆره لآت و دوو خۆرئاوا پەیدا بن ، ئەو کاتەش
 ئەم دوو تەنە ناسمانی یە - واتە زەوی و خۆر - دوو ئاماژە ی خویی راستەوخۆ بن -
 بەلام غەیری ئەوان ئاماژە ی ناپراستەوخۆ بن - دەریارە ی قودرەتی خویی لە
 لایە کهو و ، وەبیرەینانەویش بن بۆ نێعمەتەکانی خوی بالادەست لە لایە کی
 ترەو .

وتمان هەل هاتن و ئاوابون ئاماژە بۆ قودرەت و نێعمەتە خویی یەکان
 ئەکەن... ئاماژە بۆ قودرەت ئەکەن لەبەر ئەوەی که قودرەت زامنی بەهەشت و
 نەمری یە و ، ئاماژەش بۆ نێعمەتەکان بە هۆی گیرابوونی داواکاری یە رۆحیی و
 جەستەیی کافمانەو یە ، که داخوایی ئەو یە سوپاس بکەین و ئەکەوینە دان
 پیانەنان و چاکە لەبەرچاو نەبوون .. ئەمەمان لە یاد ئەبیست و بەردەوامیش
 ئەپرسین : ﴿ فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴾ ... ئەوە ئەئین و نوقمی ناو
 سوپاس و شوکرانەکردن ئەبن .

اللّٰهُ اَعْلَمُ بِالصَّوَابِ و اِلَيْهِ الْمَرْجِعُ و الْمآبُ .

* * *

﴿ فَلَا أُقْسِمُ بِمَوَاقِعِ النُّجُومِ ﴿٧٥﴾ وَإِنَّهُ لَقَسَمٌ لِّوَعْلَمُونَ عَظِيمٌ ﴿٧٦﴾ إِنَّهُ لَقُرْءَانٌ كَرِيمٌ ﴿٧٧﴾ ﴾ (الواقعة : ٧٥ - ٧٧) .

ناخ بە دەست مرۆفی دلڤه قهوه ! ... خوای بالادهست بە زانستی ئەزهلیی خۆی ئەو بارودۆخه ئەزانیت ، بۆیه بە سویندخواردن پشتگیری ئەکات له وهی که ئەیهوی روونی بکاتهوه .

له سهەر مرۆڤ پێویسته بۆ ئەمه شهرم بکات و تهریق بپیتسهوه و ، چين چين عارهق ههڵ برێژی و ، لیسوی بله رزن و ، کاتیک که وینهی ئەم نایه تانه ئەخوینیتسهوه بههژیت . پهروهردگاری ئەم مرۆڤه ، بۆ ئەوهی بۆ مرۆفی روون بکاتهوه و بۆی رافه بکات که ئەم قورئانه کتیبیککی به پێزه و ، ئەوه بسهلمینتی ، ئەوا به لگه له دواي به لگه ئەهینیتسهوه ، پاشان سویندیککی گهورهی بۆ ئەخوات .

له قورئاندا نمونهی زۆر له سهەر ئەم سوینده هاتوه . خوای بالادهست ههندی جار سویند به ئەستیره کان و ههندی جاریش به خۆر یان مانگ یان به ناسمانه کان ئەخوات . ههندی جاریش سویند به نيعمهته زه مینییه کانی خۆی ئەخوات : به زهیتوون و به ههنجیر سویند خواردنیشی به (طور) ههه لهو جۆرهیه . ههندی جاریش سویند به رۆژ و به شهو ئەخوات . بیگومان له پشتی ئەو جۆره سویندانهوه چه ندين حکمهت و نهینیی ههیه .

له نایهتی : ﴿ وَالنَّجْمِ إِذَا هَوَىٰ ﴾ شدا خوای گهوره سویندی به ئەستیره خواردوه و ، ئەشگوفجی لهم سویندهدا ئەمهی خوارهوه تی بگهین : ((سویند بهو ئەستیرهیهی که به رهو ناسمان بهرز ئەهیتسهوه ، پاشان لیبهوه ئەگه پیتسهوه دوا)) .

له‌بەر ئەمە لێژەدا لەو گۆشەیه‌وه که ئەم سوورەتە مەسەلە‌ی میعراجی پێغەمبەر ﷺ باس ئەکات (توافق) ئەبینن . جا ئەگەر ئەو مەبەست بێت یەکیەک لە نێختمانەکان ئەوێه که ئەو ئەستێرە‌ی پێغەمبەر ﷺ خۆی بێت . بەلێ ! ... ئەو‌بوو لەلایەن بەدیی هینراوانە‌وه رۆیشت بۆ لای بەدیی هینەر ، پاشان لە لای بەدیی هینەرە‌وه گەرایە‌وه بۆ لای بەدیی هینراوان .

بەلێ ! ... ئەو پێغەمبەرە‌ی ﷺ که لە بەردەم دیمەنەکانی بەهەشت و ، لەبەردەم هەموو شێوێه‌کانی جوانیی و ، ئەو نیشانانە‌ش‌دا که پەرورەدگاری بالادەستی پیشانی دا چاوی کلا نەنەکرد ، گەرایە‌وه دوا بۆ ئەم دنیای فەساده ، تا ئەو نێعمەتانە باس بکات بۆ کەسانی تر که خوا پێی بەخشیی و ، دەستیشان بگریت رێنماییمان بکات . جا ئەم کارە بەستراوه بە حەقیقەتی ﴿ وَاللَّجْرُ إِذَا هَوَىٰ ﴾ و ، بە یەکیەک لەو ئاراستە‌کردنە‌ی که تێی دایە . سۆیندخواردنیش لێژەدا بە شەرەف و بە پایە‌ی بەرز‌ی پێغەمبەرمان ﷺ چەندین نیشانه و مانا هەن ئەگریت . بەلێ ! ... ئەو ئەستێرە‌ی پێغەمبەرمانە ﷺ . ئەو سەرە‌پای ئەو سیفەت و رەوشتە بەرزانی که لە بنە‌پەت‌دا خاوەنیان بوو و ، دوا‌ی ئەو‌ش که لە میعراج‌دا بووه دیاردە‌ی چەندین نێعمەت ، لە شێوێه‌ی موخە‌مەدییکی تردا گەرایە‌وه . ئەو‌بوو گەپانە‌وه‌ی و هاتنە خوارە‌وه‌ی شتیکی ناوازه و جیاکار بوو که لە میژوودا لە کەس رووی نەدا‌بوو و ، رووداویکی بی‌وێنە‌ش بوو . له‌بەر ئەمە و ، بە پشت بەستن بە رەوشتە بەرزە رەسەنەکانی ، پاشان ئەو‌ه‌ی که لە میعراج‌دا دەستی کەوت ، خوا‌ی بالادەست سۆیندی پێی ئەخوا .. لە سوورەتی (الإسراء) ی‌ش‌دا هەندێک لە تەفسیرنوسان وە‌های ئەبینن که نایەتی : ﴿ إِنَّهُ هُوَ السَّمِيعُ الْبَصِيرُ ﴾ ناماژە بۆ پێغەمبەر ﷺ ئەکات . واتە خوا‌ی بالادەست هەندێک لە سیفەتەکانی خۆ‌ی بە پێغەمبەرە‌کە‌ی ﷺ نەسپێرێ و ، لێژەدا که خوا‌ی

بالآدهست نه فرموی : ﴿ وَالنَّجْمِ إِذَا هَوَىٰ ﴾ ، نهوه سویند به پیغه مبهه و ، به پایه و پله به رزه که ی نه خوات له لای .

ههروه ها له نایه تی : ﴿ وَالشَّمْسِ وَضُحَاهَا ﴾ (الشمس : ۱) دا خوی بالآدهست سویند به خور و به کاتی چیشته نگاوه خوات و ، له نایه تی : ﴿ وَاللَّيْلِ إِذَا سَجَىٰ ﴾ (الضحی : ۲) شدا خوی بالآدهست سویند به شهوه نه خوات چونکه کاتی ههسانهویه و ، به تاریکایش که شهوه دانه پوشیت . پاشان سویند بهوه روزه نه خوات که شهوه درن پی نه دات و له ناوی نه بات . واته سویند بهوه دهوره هه میشه بییه دوباره بووه نه خوات که له بوونه وهردایه و ، بهوه نیعمه ته خویبانه و بهوه میهره بانی یانهش که پیشکهش به خه لک نه کرین ..

ههروه ها له شوینیکی تریشدا نهه سوینده نه بینین : ﴿ وَالزَّيْتُونِ ﴾ وَطُورِ سِينِينَ ﴿ واته سویند به هه نجیر و زهیتوون و کیوی طور . طوریش شوینیکی پیروزه و شوینی فرمایشت کردنی خویبه له گه ل مووسا پیغه مبهه ردا سه لامی لی بیت . جا نهه فزله خویبیه له گه ل مووسادا سه لامی لی بیت خالی سه ره تا بوو بو ژباننده وهی نومه تیک . نهوه بوو مووسا سه لامی لی بیت له ویتوه فرمانی وهرگرت و ، گه لیکه پی به ناگا نه هینا بو به سه برردنی ژبانیکی راسته قینه . له بهر نهوه طور ناوچه یه ک بوو که شیوا بوو سویندی پی بخوریت .

ههروه که سه ره تادا و تمان چه ندین نمونه ی نهه سوینده له قورنانی پیروژدا ههیه و ، یه کیکیش له نمونه کانی نهه سوینده سویند خوارنده به شوینی نه سستیره کان .

هه ره له دیرین زه مانه وه نه مه ی خواره وه و تراوه :

(۱) له هه موو سه رده م و زه مانیک دا نه سستیره کان بو مرؤه گرنگ بوون و ، به رده وام په یوه ندیی له نیوان نه سستیره کان و مرؤه دا بووه . که م ترینی نهه

په یوه نډی په بریتۍ په له رتۍ راست دوزینه وهی مرؤډ پټیان و دیاری کردنی ناراسته ی خوی . نایه تیکي تریش ناماژه بؤ نم حقیقه ته نکات و نه فرموی :
 ﴿ وَعَلَّمَتْ^۱ وَيَالنَّجْمِ هُمْ يَهْتَدُونَ ﴾ (النحل : ۱۶) .

سهره پای دیاری کردنی لاکان و شوینه کان ، له وشکایی و ناودا ، به نه ستیره کان ، نهوا هم موو نه ستیره ک و ، هم موو کؤمه له نه ستیره ک ناماژه بؤ نهو یاسا ورده نه کن که له بوونه ورده هیه و ، به زمانی ناواز و یاسا و ، به زمانی نهو حقیقه تانه وه که له پشتی پرده کانه وهن به دلمان دا نه چپین و نه یان خنه جووله و ، نه بنه هویه ک بؤ هیدایه ت به وینه ی نه ستیره ک قورشانی ، بویه نه بینین خوی بالاده ست نه فرموی : ﴿ وَيَالنَّجْمِ هُمْ يَهْتَدُونَ ﴾ . کس نه زانیت ، له وانیه هوی سویند خواردنی خوی بالاده ست به شوین و مه نزلتی نه ستیره کان بوونی نم په یوه نډی په بیت له نیوان نه ستیره کان و له نیوان مرؤډ دا . چونکه نه گهر نه ستیره کان له شوین و مه نزلتیکي دیاری کراو و زانراودا نه بن نهوا له توانای مرؤډ دا نه بوو بهم شیوه په که لکیان لی وه رگریت .

(۲) بؤ نه وهی خور و کؤمه لهی خور بگه نه حالی نیستیان و ، ههروه ها دنیاش نم شیوه یه نیستای وه رگریت ، پیوسته صده ها مه رج هه بن . بؤ نمونه دوور که وتنه وه و رویشتنی گازه کان له بهرگه هه وادا نه بیته مایه ی تیک چوونی هاوسه نگی و ، کم و کووپی له قهواره ی بهرگه هه وادا نیتر بؤ زیان ده ست نادات .

کاتیکیش که له وه ورد نه بیننه وه و دهرکی پی نه که یان جگه له سه رسام بوون و سه رسورمان هیچمان بؤ نامینیتنه وه و ، له هه مان کات دا ده ست نه دینه دهره یانی به لگه لی له سه ر بوون و ته نیایی خوا . له بهر نه مه سویند خواردنی خوی بالاده ست بهم نه ستیرانه و شوین و مه نزلیان که نه بنه به لگه له سه ر بوون و ته نیایی نهو ، شتیکي په سه نده و له جیتی خوی دایه . خو نه گهر چوینه دهره وهی

كۆمەلەي خۆر بۆ ناو كەشكەشانەي كاكيشان كۆمەلەي تری زۆری تیا ئەبىنن و ،
 ھەموو كۆمەلەيەكيش لە شويتن و مەنزلى رىك و پىكدا دانراوھ . ئەگەر تەنھا
 دوو ئەتۆم بکيشن بە يەكتىرىدا قىامت ھەل ئەسیت ، چ جاى پيا كيشانى ئەم
 تەنە كەتەنە لە بۆشايى بوونەوھەردا ، لە ئەنجامى كەم و كورپىيەك لە
 ھاوسەنگىيىدا .. بە تەنھا بىر كۆرەنەوھە لە مە مرۆف ترسى لى ئەنیشيت . لەگەل
 ئەوھەشدا كە ئەبوا لە ئەنجامى ئەو ئالۆزىيە زۆرەدا و ، لە ئەنجامى زۆرىيە ئەو
 تەنەنە لە بوونەوھەردا ، كەم و كورپى لە ھاوسەنگىيىدا دەرىكەوتايە ، كەچىي بە
 قودرەتى خواي بالادەست ئەستىرەكان وان لە ساىەي ياسايەكى سەرسام كەردا . جا
 لەگەل ئەوھەدا كە نىمە ھەول ئەدەين تەفسىرى ئەو ھاوسەنگىيە بە ھىزەكانى
 راکيشان و پالنان بکەين ، بەلام لە پىشتى ئەم ياسا پىر وردە كارىيەوھە قودرەتى
 كۆتايى نەھاتوى خواي بالادەست ھەيە . خواي بالادەستىش بە فەرمایشتى :
 ﴿ فَلَا أُقْسِمُ بِمَوَاقِعِ النُّجُومِ ﴾ بۆ ئەمە ناگادارمان ئەكاتەوھە و ، سەرنغىشمان
 بۆ لای رىك خستەن و راپەراندنى كارەكانى رانەكىشيت .

۳) ئەگوئى ئەم نايەتەوھە بگوازىنەوھە بۆ كارىكى تر ، كە ئەویش برىتىيە
 لەوھى ئەستىرەكان بە شىوھەكى رىك و پىك وان لە شويتنى رىكى خۆياندا ، بە
 جۆرىك كە ئەگەر دەربارەي كۆمەلەيەكيان لى كۆلینەوھە بکەيت كۆمەلە
 زانىارىيەكى راست و بەكەلكت دەربارەي كۆمەلەكانى تریان دەست ئەكەوئەت .
 بگرە لەوانەيە بتوانيت شاربان تىدا دروست بکەيت . بەلئى ، ھەر ئەوھەندە لە
 يەككىيان تى بگەيت نىتر دەربارەي كۆمەلەي تر بە شىوھەكى ئۆتۆماتىكىي
 زانستت دەستگىر ئەبىت ، چونكە بە شىوھەكى ورد رىك خراوھە و ، ھىچ
 ھەرەمەكىي و شلەژاوبى و ئاژاوەيەكى تىدا نىە ، بەلكو ياسا و رىك و
 پىكىيەكى يەكجار ورد لە ئارادايە . ئەگەر سەرنج بەدەين ئەبىنن لە سوورەتى (
 الرحمن) دا خواي بالادەست بەم ھاوسەنگىيى و ياسا سەرسام كەرە رەھمانىيەتى
 خۆي دەرتەخات . ئەوھەتا دواي ناوى (الله) ي بالادەست ئەبىنن يەككە لە ناوھ

یه که مینه کانی ناوه پیروژه کان ناوی (الرحمن) ه ، که به مانای (رزاق) هاتووہ . ئەوہ تا له ((بسم الله الرحمن)) دا ناوی (الرحمن) دواى له فظى (الله) دیت و ، له قورئانیش دا و تەنها له (بسملة) دا (۱۱۴) جار سیفەتەتی (الرحمن) دواى له فظى (الجلالة) هاتووہ . جا ئەم سیفەتە که شان بە شانى له فظى (الجلالة) هاتووہ ، ئەبینین له سەرەتای سوورەتەتی (الرحمن) یش دا هاتووہ و ، ناماژەش بۆ ئەوہ ئەکات که ئەم سیفەتە یەکیکە له نیعمەتە هەرە گەورەکان که بە ئادەمیزاد بەخشاوون .

له سەرەتای سوورەتەتی ((الرحمن)) دا ئەبینین که ((الرحمن)) هاتووہ ، پاشان ﴿ عَلَّمَ الْقُرْآنَ ﴾ وەك تیشك دانەوہ یەك له تیشك دانەوہ کانی ئەم رەحمەتە دیت . جا ئایا رەحمەتێک هەیه له فێرکردنی قورئان گەورەتر بێت ؟ بەئێ ! ... ئەگەر ئێمە ئەنواری قورئان ئەبینین و ، گەر بەیامە کانیشى جیهانە که مان رووناک نەکەنەوہ ، ئەوا هەموو بوونەوەر بە پێی ئێمە جیهانیکی تەعزیهی گشتیی ئەبوو و ، هەموو دروست کراوانیش له چاوە ئێمە دا وەك کۆمەلە تابووتیکی بیگیان نەبوون و ، جگە له تەنیاپی و ترس و لەرزیش هیچیان بە دڵدا نەنەهات . لەبەر ئەمە له توانامان دا نەبوو رووی راستەقینە و مانای راستەقینەى هیچ شتیك ببینین و بزاین . بە فەزلی ئەنواری قورئانی پیروژ توانییمان مانا و حکمەتی هەموو شتیك بزاین و ، پەیشمان بەوہ برد که ئێمە گەرنگ ترین غوونەین له بوونەوەردا . ئەو کارانەش که کەسانی تر بە ناوی زانستەوہ پەیمان پێ نەبرد ، ئێمە بە نووری قورئان پەیمان پێ برد ، نیتەر له سەرسامیی و له ترس رزگارمان بوو . کاتێکیش که بە رۆحی قورئان له بوونەوەر ورد بووینەوہ ، پەیمان بە کۆمەلە کاریک برد که کەسانی تر بە مسقالی خەرتەلە یەکی نەگەشتوون ، هەتا ناو و ناوێشانیان نەزانێوہ . بە هۆی نووری قورئانەوہ بە هەرلایەک دا سەیر بکەین هەموو شتیك بە روون و ئاشکرا ئەبینین .

﴿ خَلَقَ الْإِنْسَانَ عَلَّمَهُ الْبَيَانَ ﴾ لیره‌دا خوای بالآده‌ست ره‌حمه‌ت و ره‌حمه‌نیه‌تی خوژی ده‌رته‌خات ، به‌وه‌ی که (بیان) ی فیتر کردووین . جا نه‌گه‌ر نیسه لال بووینایه و ، به‌ده‌رپرینیکی تر نه‌گه‌ر توانامان نه‌بوایه بیینه ته‌رجومانی نه‌م بوونه‌وه‌ره که به‌هزار زمان نه‌دوی و ، نه‌گه‌ر توانامان نه‌بوایه له‌و (بیان) هی په‌رووه‌ردگار تی بگه‌ین و ، هه‌ندیکنان به‌ده‌رس به‌هه‌ندیکنانی بلین ، واته نه‌گه‌ر تی‌گه‌یشتن له‌م بوونه‌وه‌ره قه‌شه‌نگه به‌و (بیان) هی که له سیفه‌تی فه‌رمایشت کردنی خوای بالآده‌سته‌وه هاتوه ، نه‌بوایه ، نه‌وا له توانامان‌دا نه‌بوو له نه‌خش و نیگاره ورد و ، له مانا قووله‌کانی بوونه‌وه‌ر تی‌بگه‌ین .

﴿ الشَّمْسُ وَالْقَمَرُ بِحُسْبَانٍ ﴾ واته : خوژ و مانگ به‌نه‌ژماریکی ورد له شوینی خویمان دانراون و ، هه‌ر یه‌که‌یان شوینیکی گرنگی گرتوه و ، نه‌و تیشک و روونایکی‌یه‌ش که له هه‌ردووکیانه‌وه ده‌رته‌چن ، کاتیک که به‌ناو به‌رگه هه‌وا‌دا تی‌ته‌په‌رن ، نه‌گه‌نه لامان و ، له شیوه‌یه‌کی خوژه‌ویستی دیمه‌نی مانگی چواره‌دا به‌رچاومان نه‌که‌ون و ، له روانگی‌هی نه‌و بوونه‌وه ویستیکی سه‌رسام ده‌رته‌که‌ویت ، که هه‌موو شتیکی به‌نه‌خشه‌یه‌کی پاریزراو داناوه . نه‌مه‌ش ده‌رخستنی ره‌حمه‌ت و ره‌حمه‌نیه‌تی خواجه له ناستیکی تر‌دا . خوژ نه‌گه‌ر ره‌حمه‌تی خوایی نه‌م جوژه یاسایه‌ی دانه‌نایه که له‌سه‌ر نه‌ژماریکی ورد وه‌ستاوه ، نه‌وا نیسه ، له نیوان نه‌و ته‌نانه‌دا که نه‌ده‌ن به‌یه‌کتیری‌دا ، توژمان نه‌چوو به‌حه‌وا‌دا . راسته جاریه‌جار هه‌ندئ به‌رد له ناسمانه‌وه به‌ر نه‌بنه‌وه ، به‌لام هیچ مه‌ترسی‌یه‌کی جیددی و ، گرفتیکی راسته‌قینه دروست ناکه‌ن . نه‌و هه‌ساره و پرژه ناگرانه نه‌سه‌ری مروفتیکیان شکاندوه و نه‌چاویان کویر کردوه . که‌واته نه‌و ته‌نانه به‌ر قه‌لغانی پاراستنی خوایی نه‌که‌ون و ، تیک نه‌شکین . توژیش نه‌توانی له هژی‌که‌ بگه‌رتی بو ته‌فسیری نه‌و کاره و ، نه‌لیت نه‌و ته‌نانه به‌ر نه‌و گازانه نه‌که‌ون که

بەرگه ههوايان پىك هیناوه و ، گر نه گرن و ورد و خاش نه بن .. به لام هۆی نه وه
هه رچیی بیئت نهوا کۆمه لئی هه موو هۆیه کان بریتی به له بهرجهسته کردنی
چاودیریی خوایی . خوای بالادهست هه موو شتیکی له ناو یاسایهك و ، له
دووتویی نه ژمارتیکی ورددا داناوه . ههروهها نه مانیه له بابتهتی مهزلی
نهستیره کاندا تیپینی نه کریت ..

٤) نهستیره ی قوطب و شوینه ناوازه که ی و که لکی بۆمان له دیاری کردنی
لاکاندا و ، کۆمه لئی خۆر و شوینه که ی له ناو کهشکه شانه ی ریی کاکیشاندا و ،
کهشکه شانه ی ریی کاکیشان و شوینه ناوازه که ی له نیوان هیشوووه
کهشکه شانه کاندا و ، هیشوووه کهشکه شانه کان که کهشکه شانه که ی خۆمان له
ناویان دایه و ، شوینی نهو هیشوووه له نیوان کۆمه لئه هیشوووه کهشکه شانه کانی
تردا و ، گونجانی هه ندیک له گه ل هه ندیکی تردا ، ههروهها بوونی هه ر
هه ساره یه که له کۆمه لئی خۆردا له دووری یه کی دیاری کراو و گونجاوه وه له خۆر ..
هه موو نه مانه تاماژه بۆ نه وه نه کهن که هه موو شتیکی له م بوونه وه ره دا به
شیوه یه کی قه شه نگ و سه رسام که ر ریک و پیکه و ، نه لئی هۆنراوه یه کی جوانه و ،
به لگه یه شن له سه ر گرنگی شوینی نهستیره کان ..

٥) له خۆره لات و خۆرناوادا مهزلی نهستیره کان به شیوه ی جیاواز باس
نه کریت . بۆ نمونه له رووسیا دهسته واژه ی ((نهو شوینانه ی که نهستیره کان
تیایانا نهستوو نه ته وه)) . که چیی نه مه له خۆرناوادا به کونه رهش و سپی یه کان
ناو نه بریت . له راستییشدا شان به شانی نهو مه سه لانه ی که زانست هه ول نه دا
حه لیان بکات ، زۆریک نه یینی هه ن که چاوه پروانی هه لن . جا کاتیکی که زانست
مه سه له یه که هه ل نه کات ، کتوپر دوو مه سه له یان زیاتر له بهرده می دا ده ر نه که ون .
هه ندیک له ته فسیر نووسه هاوچه ر خه کان نه لئین که ((مهزلی نهستیره کان))
تاماژه بۆ (کوازه ر) هکان و نهستیره ترینه کان نه کات . کونه سپی یه کانیش
سه رچاوه یه کی یه کجار زۆری وزه ن و ، نه مرۆش توانای بینینیان و دیاری کردنی

شویتنه کانیاں ههیه . زانایانی نه مپۆ شه لئین : کونه سپییه کان وهك کینلگهی نهستیڤه وههان که نهستیڤه و کۆمهله نهستیڤه تیبا دروست نهبن و گهشه نهکهن. به لئۆ ! ... نهم کونه سپییا نه دارای وزهیهکی یه کجار زۆرن ، به جۆریک که نهگهر بۆ غوونه کهشکهشانهی ریتی کاکیشان کتو پهر به قودرهتی خوای بالادهست مهحف بوویهوه ، نهوا کونیتیکی سپییا توانای ههیه کهشکهشانهیهك وهك کهشکهشانهی ریتی کاکیشان سهر له نوێ پیک بهینیتتهوه . نهم ته نه ناسمانییه کهتانه بهویهپری ورده کارییهوه له ناو جهستهی بووه نهوهردا دانراون ، تا فرمان بهرییه سهرسام کهر و یه کجار گهوره کهی خۆیاں به شیتوهی ناوازیکی خۆش و به گونجان و ورده کارییهوه نه نجام بدهن . کهواته وهها دهرنه کهویت که مه نزلۆ نهستیڤه کان لهو یاسا دیاره ی بوونهوهردا دهو ریتیکی گهوره یان ههیه . زانا رووسه کانیش ده باره ی مه نزلۆ نهستیڤه کان شه لئین شهو شویتانهن که نهستیڤه وردیله کان تیایا دروست نهبن و پاشانیش گهوره نهبن . نهم وتهیه له لایه کهوه گرنگه ، که بریتییه له ته صدیق کردنی شهوه که قورشان وهك نیسته شه زانیت رابوردوو و نایندهش شه زانیت و ، ناماژهشی بۆ (مه نزلۆ نهستیڤه کان) لهم جیهانه سهیره دا کردوو .

٦) پاشان کونه ره شه کان .. شهو نهستیڤه ی که له شه لیکتروونات و ناوکه کان پیک هاتوو . کاتیک که شه لیکترونه کان وزه که یان له دهست شه دن ههرهس دینن و ، که ناوکه کانیش ههرهس دینن له سهر یهک که له که شه کهن و نهستیڤه که ته کان شه گۆرین بۆ نهستیڤه ی کورته بنه و ، گهر شهو شهستیڤه نه شه ندهی خۆر بن یان بهچوو کتر بن شه گۆرین بۆ نهستیڤه ی ترین . جا ههرچه نده نهم شهستیڤه یه چیچیک له بارستایی و کیشیان کهم ناکهن ، به لام قه باره یان زۆر بهچوو که شه بیتهوه ، پاشان شه گۆرین بۆ کونه رهشی گهوره گهوره . نهم کونه رهشانه نابینرین به لام ههر رووناکییهک به لایان دا تی به پهریت ون شه بیته ، واته له لاین نهم کونه رهشانهوه ههل شه مژریت و ، زه مهن کاری خۆی شه کات . کاتیکیش که شتان له گیتاوی شهو

کونانهدا ون نهبن چهندين کار روو نهدهن که پرن له نهينیسی . بؤ نمونه نهگهر کؤمهلهیهک وهک کؤمهلهی خؤر لهو کونه رهشانه نزیک کهوتسهوه نهوا نهبیتسه پاروویهکی چهور بؤیان و ، تیک نهشکیت و تیايانا ون نهبیت . ههندي زانای فیزیای فلهکیی دهبرارهی نهو کونه رهشانه نهئیت که نهوانه بریتین له ((شویني نهستیرهکان - مواقع النجوم)) .

۷ (ههتا نیستا مهبهست له نهستیرهکان بریتیسی بووه له پیغهمبهره مهزنهکان . بؤ نمونه نایهتی : ﴿ اَلنَّجْمُ اَلثَّاقِبُ ﴾ که له سوورهتی ((الطارق)) دا هاتوه نامازه بؤ نهستیرهی کونکهر ، واته نهو نهستیرهی که نهچیتسه ناوهوه و ، ههتا دلّه رهقه داخراوهکانیش رووناک نهکاتسهوه . نهو نهستیرهیهش پیغهمبهرمانه ﷺ . ههموو پیغهمبهریکیش به نیسبهت چهرخهکی خؤیهوه به دیویک له دیوهکان و به پیی نهو نهرکی پیغهمبهرایهتییهی که خراوته نهستوی ، به نهستیرهیهک نهژمیریت . نهوانهش که شوین نهو پیغهمبهرانه نهکهن بهرز نهبنهوه ، پاشان بهرزتریش نهبنهوه ، ههتا وایان لی دیت که پهیههنديیهکی بهتویان به خوی بالادهستهوه نهبیت . کاتیکیش که خوی بالادهست سویند به ((مواقع النجوم)) نهخوات ، سهرنجی ئادهمییهکان بؤ لای مهزلّه بهرزهکانی نیبراهیم و نوح و مووسا سهلامیان لی بیت و غهیری نهوانیش له پیغهمبهره مهزنهکان و ، مهزلّه و شوینه بهرز و بلندهکی پیغهمبهرمان ﷺ رانهکیشیت . نهم کاره ، به تاییهت به نیسبهت گؤشهی تهفسیری نهشعهرییهوه به گرنگ نهژمیریت .

۸ (پیم خؤشه سهرنجتان بؤ لای خالیکی تری پر له مانای قول رابکیشم ، که نهویش نهویه وشهی ((نجم)) بهسهر نایهتهکانی قورئانی پیروژدا نهبریت . تهفسیرنوسهکانیش نهئین : ((ان القرآن نزل منجماً)) واته : قورئان نایهت نایهت هاتؤته خوارهوه . نایهتهکانی قورئانی پیروژیش دارای ((شوین ، موقع)) ن . نایهته قورئانییهکانیش خاوهنی ((موقع)) یکی گهورهن بهلای عیلمی

خوابی یه وه که ههتا ناتوانین بی هینینه پیش چاومان . نیمه ناتوانین هیژ و توانا و فراوانیی و دهوران گیری سیفته تی فرمایشت کردن ، به شیوه یه کی تیر و تهسهل بینین . له بهر نه مه له کاتی سویندخواردن به مه نزلّی نه ستیره کان خوی بالادست سویند به مه نزلّی قورنانی پیروژ نه خوات که هه لگری سیفته تی فرمایشتیه تی ، له بهر نه وه له گه ل سویندخواردن به قورنانی مه جید له نایه تی:

﴿ ق ۵ وَالْقُرْآنِ الْمَجِيدِ ﴾ دا هیچ جیاوازی یه کی نیه . ههروه ها قورنانشان مه نزلّیکی تری له (لوح المحفوظ) دا هه یه ، چونکه - ههتا دابه زینی له شهوی قه دردا - له وی له (لوح المحفوظ) دا پاریزراو بوو و ، جگه له که سیك که توانای گه یشتنی به (لوح المحفوظ) ی هه بیت هیچ که س لئی ناگادار نه بوو ، له بهر نه وه مه نزلّی نه ستیره کان یانی مه نزلّی نه ستیره کانی شهو قورنانه ی که بریتی یه له شهرحی کتیبی بوونه وه و ، به نیراده و عیلم و قودره تی خوا ده رکه وتووه .

نهمه ش نه وه نه گه یه نیت که قورنانی پیروژ به کۆمه له یه کی تر له هیشوووه نه ستیره له قه لهم نه دریت .. کۆمه له نه ستیره یه که شهرح و تهفسیری شهو نه ستیرانه نه که ن که له بوونه وه ردا هه ن . به لئی ! ... شهم جوژه لیک چوونه له نیتوان بوونه وه و له نیتوان قورنانشان دا هه یه . له بهر نه مه سویندخواردن به مه نزلّی نه ستیره کان سویندخواردنه به مه نزلّ و پایه ی بهرزی قورنانشان .

۹ (مه نزلّیکی تری قورنانشان سنگی جیبریله سهلامی لی بیت ، که به مه نزلّی قورنانشان پله ی (نه مین) ی به دهست هینا . له بهر نه وه سویندخواردن به مه نزلّی نه ستیره کان ، سویندخواردنه به سنگی شهو جیبریله و ، به سنگی هاوچه شنانی که هه لگری قورنانشان ..

۱۰ (ههروه ها سنگی پیغه مبه رمان ﷺ و ، سنگه پاکه کانی نوممه ته که شسی له م باره وه به بیرمان دا دین ..

۱۱ (له وانه یشه سنگی پاکی شهو نیمان دارانه ی که نیمانیان به خوا هه یه و ، قورنانشان به هه موو شتیك نه زانن و ، نه وانه ش که به بیستنی قورنانشان رۆحه کانیان

هست به‌وه نه‌که‌ن که قورئان نه‌وان نه‌دوینی ، له‌وانه‌یه نه‌و سنگانه‌ش شوینیك
بیٚت له شوینه‌کانی سویند‌خواردنی خوای بالاده‌ست . هیوادارین و له خوای
بالاده‌ست نه‌پارینه‌وه که سنگی نیٚمه‌ش له‌و سنگه پاکانه بگیٚری که شوینی
سویندی خوای بالاده‌ست بیٚت .

به هۆی نه‌م مانایانه‌وه و ، هه‌روه‌ها به هۆی چه‌ندین ماناوه که نیٚمه نایان
زانین ، خوای بالاده‌ست سویندی به مه‌نزلی نه‌و نه‌ستی‌رانه خوارد ، که خوای
(رب العالمین) ده‌باره‌ی فەر‌مووی که نه‌مه سویندیکی گه‌وره‌یه .

جا نیٚمه هه‌روه‌ک نیمانان به‌و مانایه هه‌یه که نه‌یان زانین ، هه‌روه‌ها نیمانان
به‌و مانایانه‌ش هه‌یه که به ته‌واویی نایان زانین . له‌به‌ر نه‌وه له هه‌موو
دلٚیکمانه‌وه نیمانان هه‌یه و ته‌صدیقیشی نه‌که‌ین که ﴿ وَإِنَّهُ لَقَسَمٌ لِّو تَعْلَمُونَ
عَظِيمٌ ﴾ .

* * *

﴿ رَبَّنَا اغْفِرْ لَنَا وَلِإِخْوَانِنَا الَّذِينَ سَبَقُونَا بِالْإِيمَانِ وَلَا تَجْعَلْ فِي قُلُوبِنَا غِلًّا لِلَّذِينَ ءَامَنُوا ﴾ (الحشر : ۱۰) .

پتویسته یه‌که‌م جار چاک بزاینن که یانه‌ی ناخیره‌ت و به‌هه‌شت دوو شویتنی بنه‌ره‌تین که دل‌پیسیی و خراپه‌کاری تیایانا له دل‌دا ده‌رنه‌کرین .. جا نه‌گه‌ر نه‌م هه‌ستانه - که له بنچینه‌کانی تاقیی کرده‌وه‌ن - له دنیا‌دا له دل‌ده‌رکران ، نه‌وا هه‌ر به‌ فیره‌ت مرۆڤ نه‌گۆرا به‌ یه‌کینک له مه‌لانیکه‌ته‌کان . که‌چی خوای بالاده‌ست له‌م دنیا‌دا مرۆڤی به‌ ماهیه‌تیک (به‌ ناخیک) به‌دی هیتاوه که‌ توانای چاکه‌یش و خراپه‌یشی هه‌بی‌ت . خۆ نه‌گه‌ر به‌ فه‌رزی مه‌حال نه‌م هه‌ستانه له‌ دلی مرۆڤ دا له‌م دنیا‌دا ده‌ره‌ینران ، نه‌م هه‌ستانه رۆژنیک له‌ رۆژان جاریککی تر له‌ ناو دل‌دا نه‌روینه‌وه ، وه‌ک چۆن سه‌ر له‌ نوی موو و نینۆک نه‌روینه‌وه ، چونکه‌ نه‌و هه‌ستانه لکا‌ون به‌ فیره‌تی مرۆڤه‌وه . بۆ نه‌م هۆیه ، له‌ بریی شیوه‌ی دۆعا‌کرن و وتنی ((انزع)) روونان له‌ خوای بالاده‌ستی بکه‌ری راسته‌قینه ، نه‌ویش به‌ شیوه‌ی ﴿ وَلَا تَجْعَلْ فِي قُلُوبِنَا غِلًّا لِلَّذِينَ ءَامَنُوا ﴾ . که‌واته‌ نه‌و نه‌رکه‌ی که‌ لی‌ره‌دا خراوه‌ته‌ نه‌ستۆی مرۆڤ بریتی‌یه له‌ روو‌کردنه‌ خوای بالاده‌ست به‌ دۆعا و پارانه‌وه‌ی وتن و کردار و ، هه‌ول‌دان بۆ رزگاربوون له‌و هه‌ستانه‌ی که‌ وه‌ک دپکی مه‌عنه‌ویی له‌ دل‌دا جینگیربوو له‌ قه‌له‌م نه‌درین . به‌م رینگایه‌ مرۆڤ نه‌توانی له‌ هه‌سته‌ پیسه‌کان رزگاری بی‌ت و ، شایانی چوونه‌ به‌هه‌شت بی‌ت و ، خوای بالاده‌ستیش لینی رازی بی‌ت .

پاشان هەر وهك لهه نايه ته پيرۆزه دا نامه كه مان ناراسته كرابي و ، فه زمانان به سه ردا بدات هه تا به نيسبه ت پيشينه ي پياوچا كه وه چاويك به خومان دا بگيرينه وه . واته وه رگرتني تابيعيني هاوه لان و ، وه رگرتني تابيعي تابيعيني تابيعيان . واته نايه ته كه فه زمانان به سه ردا نه دات تا به رامبه ر به خاوهن قه له م و خاوهن فه رمايشه كان ، له پياواني جم و جوول و فيكر ، كه له ژياني دينيي و ، له هه ست و فيكر و عه قيه ده مان دا ، بگره هه تا له ته فسير و عيلمى كه لام و فيقه دا شوينه وارتيك و ميراتيكي گه وره يان بومان به جي هيشته وه كه ناسرپته وه .. داوامان لي نه كات به پيرۆزه له گه ليان هه لس و كه وت بكه ين .

كاره كه ي تريش كه ويسترا ليره دا به پتي بوچووني من روون بكرپته وه نه وه يه كه هه موو مرؤفيك به ريژه ي به رز و بلندي هه سه كاني و به ريژه ي گه شه كردن و فراوان بوون و گه شه كردني نه وه هه ستانه ، له زه ت نه بات و به ختيار نه بيت ، هه روه ها نازاري پي نه گات . بۆ نمونه نه گه ر قابليه تي خه ملاتدن له لاي مرؤفيكي هه ستيار گه شه ي سه ند بو ، نه وا نه و مرؤفه نه توانيت چه ندين مانا له هه لس و كه وتي كه سيك ده ربه يني كه له به رده ميا بيت . نه مه ش هه ندي جار مايه ي سزا نه بيت بۆ و هه ندي جاريش مايه ي ره حمه ت . له روانگه ي نه مه وه توانا هه يه بو ترپت : بري نه و به خته وه ربي و له زه ته ي كه مرؤفيك له به هه شت دا هه ست ي پي نه كات گونجاوه له گه ل بري فراواني و گه شه سه ندي هه سه كاني له دنيا دا . كي نه زاني ، له وانديه نه و كه سه ي كه نه م هه ستانه ي له لا فراوان نه بوون و گه شه يان نه كرد كاتيك كه نه چپته به هه شته وه بلپت : « خۆزگه پيش چوونه به هه شتم گه شه ي زياترم به هه سه كامم سه ندايه » . يان نه پارپته وه و نه لپت : « په روه ردا گارم ! بم گيره روه بۆ دنيا تا ژيان نامه ي رۆحيم ته واو بكه م و گه شه ي پي بده م » . له م گۆشه ي وه نه گونجي بو ترپت كه مرؤف بۆ نه وه ي به تير و ته واريي له زه ت له نيعمه ته كاني به هه شت ببات ، زۆر گرنگه له هه ست ي رق و كين و دل

پیسى و حسادەت و غەيرى ئەوانەش خۆى پاك بکاتەوہ . . لەبەر ئەمە
پتووستە لەم گۆشەيەشەوہ سەيرى ئەم نايەتە بکريت .

بە راستى بە پىى نايەتى ﴿ إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ إِخْوَةٌ ﴾ (المجرات : ۱۰) و ،
نايەتى ﴿ وَالْمُؤْمِنُونَ وَالْمُؤْمِنَاتُ بَعْضُهُمْ أَوْلِيَاءُ بَعْضٍ ﴾ (التبرە : ۷۱) ئەوانەى
پەيوەندى ئيمان و پەيوەندى ئىسلاميان لە نىواندا هەيە لەسەريان پتووستە
پيشينەکانيان خۆش بوين و ريزيشان لى بگرن ، بگرە چارپوشى لە هەندى
هەلەيان بکەن کە بگوئى لە دەستيان دەرچن و ، دوغای خيريش بۆ ئەوانەى
پيش خۆيان بکەن و ، بە هيج جۆرتک بەرامبەريان هيج کينە و رق و دژايەتى بەک
لە دلدا جى نەکەنەوہ . ئەوانەش کە خۆيان سەر بە پيغەمبەر ﷺ ئەزانن
لەسەريان پتووستە تەنھا بە چاکە بىر بکەنەوہ و قسە بکەن و ، بە چاکەش هەلس
و کەوت بکەن ، ئەمەش بۆ بەجى هينانى ئەم نايەتە پيرۆزە : ﴿ وَتَعَاوَنُوا عَلَى
الْبِرِّ وَالتَّقْوَىٰ ۗ وَلَا تَعَاوَنُوا عَلَى الْإِنِّمِ وَالْعُدْوَانِ ﴾ (المائدة : ۲) .

ئيمە چەند پتووستيمان بە وينەى ئەم کارە هەيە ، بە تايبەت لەم
رۆژانەماندا .

﴿ رَبَّنَا اغْفِرْ لَنَا وَلِإِخْوَانِنَا الَّذِينَ سَبَقُونَا بِالْإِيمَانِ وَلَا تَجْعَلْ فِي قُلُوبِنَا
غِلًّا لِلَّذِينَ ءَامَنُوا رَبَّنَا إِنَّكَ رَءُوفٌ رَّحِيمٌ ﴾ آمين .

﴿ كَمَثَلِ الشَّيْطَانِ إِذْ قَالَ لِلْإِنْسَانِ اكْفُرْ فَلَمَّا كَفَرَ قَالَ إِنِّي بَرِيءٌ مِّنكَ
 إِنِّي أَخَافُ اللَّهَ رَبَّ الْعَالَمِينَ ﴾ (المشر: ١٦) .

لەم نایەتە پیرۆزەو تێ ئەگەین کە ((ترسان لە خوای بالادەست)) . هەتا لە
 سروشتی شەیتانیشت دا هەبە . ئەمەش بە لگەییە لەسەر ئەو کە شەیتان خوای
 بالادەست ئەناسیت و لێشی ئەترسیت . بەلام لە گەڵ ئەم زانینەیش دا لێی یاخی
 بوو . جا کاتێک کە قورنانی پیرۆز باسی پاشگەزبوونەو و ، گوی پرایە لێی
 نەکردنی شەیتان لە فەرمانی خوا ئەکات و شەیی ((عصیان)) واتە یاخی بوون
 بە کار ئەهێنیت . دیارە ((عصیان)) یەش دوا ی ئەو دیت کە یە کەم جار
 گوی پرایە ل و مل کەچ بوو .

قورنانی پیرۆزیش لە سوورەتی (الکھف) دا ناماژە بۆ ئەمە ئەکات کە
 ئەفرموی :

﴿ كَانَ مِنَ الْجِنِّ فَفَسَقَ عَنْ أَمْرِ رَبِّهِ ﴾ . کەواتە شەیتان بە رەچا و کردنی
 ناخی وەک جینن لە ناگەر بەدیی هینراوە و ، بەم ناخەییو خوای ئەناسیی و ،
 بە لکو لە یە کێک لە چاخەکان دا ئەیشی پەرست ، بۆیە فەرمانی سەجدە بردنی بۆ
 دەرچوو . بە لێ ! ... شەیتان بە پیتی روالەتی دەرەوی یە کێک بوو لەوانە ی کە
 چاوەروانیی سەجدە بردنیان لێ ئەکرا . بە لام - بە پیتی سروشتی - نامادەیی و
 لێ هاتنیشی تیا بوو بۆ یاخی بوون و لادان . ئەو بوو کە فەرمانی بەسەردا درا تا
 سەجدە بیات بۆ نادەم سەلامی لێ بیت ، ئەم سروشتە ی بە شێوە یە کێ نا شکر بۆ
 هەموان دەرکەوت و ، ئەویش لەوانە دەرچوو کە خەسارۆمە نندن .

پێشتر جار دوو جارێک شەرحی بۆچوونی خۆم کرد دەربارە ی ناخی شەیتان ،
 لە بەر ئەو ئەگەر کورتە شەرحی کێ ئەو رایە بکەین ، ئەوا ئەلێن کە کاتێک

شہیتان یاخیی بوو و گوی پدایه لیبی بو فرمانی سجدہ بردن نہ کرد له ری لای دا و ، به مہش ناخی راستہ قینہی خوئی دہرخت . نئمہ له ہموو کاتیک دا بہ نیسبہتی ہندی کہ سہوہ روو ندادتہ وہ . لہوانہ یہ ساتی وا بہ سہر مروؤ دا بیت کہ بہ ہوی ہستی تووہ بوون و ، حسادہت و نارہ زووبازی یہ وہ - کہ بو تاقیی کردنہ وہ لہ سروشتی دا چہ قینراہ - لا بدات و ، بچیتہ ناو گیتراویتی پیچہ وانہی ویژدانہ وہ و ، لہ رتی راست لا بدات . سہیری ہستی حسادہتی ہندی لہ تہلی کیتاب بکن کہ دژی دوا پیغہ مہبر و جیی شانازی مروؤایہ تی نہ نجامیان دا . نئو ہستہ پالی پیوہ نان بو ہلگہ پرانہ وہ و نینکاری کردن ، نیت نہیان توانیی نئو نورہ بینن کہ نئو پیغہ مہبرہ بہر پڑہ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ہینای . چونکہ بہ تہما بوون دوا پیغہ مہبر لہ ناو خوئیان دا و لہ ناو گہل و ہوزہ کہی خوئیان دا ہل بکہویت . ہمان شت بو نئمہیش ، نہ گہرچی بہ پیوہری جیاواز بیت ، روو ندادت . ہندی ہلویست ہن کہ ہستہ کان بہ سہر مہنتیق دا زال نہ بن و ، مروؤیش بہ بی نئوہی ہست بہ خوئی بکات ، خوئی لہ ناو و پڑنہ و ، لہ ناو ہلس و نیشتی نا مہنتیقی دا نہ بینیت . شہیتانیش بہرام مہبر بہ مروؤ بہردہ وام لہ حالتی کینہ و لی دوور کہوتنہ وہ و حسادہت و رق ہستان دا نثرت و ، وہک لہ فہرمودہی پیغہ مہبریش دا ہاتوہ نئلیت : (أمر ابن آدم بالسجود فسجد فله الجنة ، وأمرت بالسجود فأبيت فلي النار)^{۷۷} .

نہشگونجی شہیتان ہرچی مروؤیک بینی سجدہ نہبات ہاواری نیش و نازاری لی بہرز بیٹہ وہ و و پڑنہ بکات . کاتیکیش کہ بانگ ویو لہ مزگہوت دا بانگ نئلیت و ناوی خوای مہزن لہ سہر زہویسی دا دہنگ ندادتہ وہ و ،

^{۷۷} مسلم ، ایمان : ۱۳۳ ، ابن ماجہ ، الإقامۃ : ۲۰۱ ، مسند ابن خبیل : ۲ / ۴۴۳ . نئلیت : نادہ میزاد فرمانی سجدہ بردنی بہسردا درا سجدہی برد و نچیتہ بہہشت . منیش فرمانی سجدہ بردنم بہسردا درا سجدہم نہبرد و نچہ ناگرہہ .

موسلمانه کانیس به خشوع و شهیدایی یهوه به پهله روو له مزگهوت نه کهن ، شهیتان نازانیت چی بکات و ، له بیستنی نهو بانگه چۆن را بکات .

کورتکه کی به ههر کرده وهیه که په یوه ندیی و وابسته یی مرۆڅ به پهروه ردگار یهوه زیاد بکات ، شهیتان کینه و رق ههستان و هسهاده تی زیاتر نه بیټ . جا ههروه که به مرۆڅیک بوتریټ : « فلانه کۆمه له جهرده کوره که تیان کوشت » نهو کهسه له توورپه یی و گرژ بوون و هه لچوونییکی هه میسه یی دا نه بیټ دژی نهو جهردانه . پاشان گهر پیتی و ترا : « هه مان کۆمه له جهرده ژنه که شتیان فراندوه » نهو توورپه یی و هه لچوونه که یی زیاتر نه بیټ . نهو مرۆڅه یی که له نیو ههست و نهستی تۆله سه نندن دا نه تلپته وه ، له نه غجام دانی هه موو خراپه یه که وه نزیکه ، چونکه سیفته تی چاوپوشیی و لی بووردن له لای نهو کهسه به ته واوه تیی تواونه ته وه .. شهیتانیش له ناو ههستی تۆله سه نندن دا دژ به مرۆڅ هه تا رۆژی قیامت ته تلپته وه و ، ناتوانی خۆی لی رزگار بکات .

نهو نه غجامه ییش که پیتی نه گه یین نه وه یه که شهیتان تا راده یی ترسان له خوا یی بالاده ست نه یی ناسیټ ، به لآم نهو بهو سروشته یی که توانای یاخی بوونی هه یه له ری لای دا ، له بهر نه وه زیانی هه میسه یی بووه به شی .

نهوانه ش که شه پۆلی نیلحد رای مالیین و کوفر بووه سروشتییکی ره گ داکوتا و له لایان ، ههروه ها مونافیه کانیس ، به ته واویی له شهیتان نه چن . نهوانه له هندی بارودوخ دا له باس کردنی خوا و دین به سهر زاره کیی دودل نابن . نهوانه نه یانه وی (توقیه) بکه ن و کهسانی تر له خشته بهرن . له شیوه یی چاکه خواز و پیاوچاکان دا دهر نه که ون ، که چیی به رده وام کینه یه که له دژی نیمان داران وا له ناو دلپان دا به هیچی ناکوژیته وه و ، به رده وام به دوا یی ریگادا نه گه پین تا نهو رق و کینه یه هه ل بوژین . له و کاتانه ش دا که ناتوانن نه وه یی که له سنگیان دا پهنگی خواردۆته وه چی به جیی بکه ن ، به زهرده خه نه یه کی هه لپزرکاو ، یان به به بیان و قسه یی لووس نهو کینه یه بیان نه شارنه وه و ، وه هاش دهری نه خه ن که نهوان

دیموکراتیین . به لام که دهستیان گه‌یشته هیژنیک که بتوانن شه‌وه‌ی نه‌یانه‌وی
نه‌نجامی بدهن ، نه‌بینی نه‌لین : ((حق به لای هیژه‌وه‌یه)) . نه‌و کاته
دیموکراتیه‌تیش نه‌بیته کاریکی خه‌یالیی یان فه‌نتازی ، نیتر نه‌وه‌نده خراپه
نه‌کریت که به بیرى هیچ که‌س‌دا نه‌یه‌ت ..

متمانه‌کردن به‌و جورانه به ریژنه‌گرتنی هه‌ستی متمانه له قه‌لم شه‌دریت ،
به‌لام ترسان له‌وانه به متمانه نه‌کردن به‌ خوای بالاده‌ست نه‌ژمیریت . نیمان
داریش نه‌وه‌نده‌ی له‌سهره هه‌میشه سنگی به‌ خو‌شو‌یستنی هه‌مووان پر بیت ،
به‌لام له‌وانه و وینه‌یان بی‌تاگا نه‌بیته و پشتیان تی نه‌کات و ، له هه‌موو
حاله‌تیکیش‌دا له‌سهری پیویسته بو خو پاراستن له شه‌ری نه‌وانه په‌نا بو خوای
بالاده‌ست بیات .

((اللهم ! إني أعوذُ بك من الهمِّ والحزن ، وأعوذُ بك من العجز والكسل ،
وأعوذُ بك من الجبن والبخل ، وأعوذُ بك من غلبة الدين وقهر الرجال)) .

﴿ وَإِذَا رَأَيْتَهُمْ تُعْجِبُكَ أَجْسَامُهُمْ وَإِنْ يَقُولُوا تَسْمَعُ لِقَوْلِهِمْ كَأَنْهُمْ خُشِبٌ مُّسْنَدَةٌ ۗ تَحْسَبُونَ كُلَّ صَيْحَةٍ عَلَيْهِمْ هُمُ الْعَدُوُّ فَاحْذَرْهُمْ ۗ قَتَلْتَهُمُ اللَّهُ أَنَّى يُؤْفَكُونَ ﴾ (المنافقون : ٤) .

ئەم ئایەتە پیرۆزە ھەندئ سێفەتی بنەرەتی موناڤیقان شەرح ئەکات .
ئیمەیش بەم شێوەی خواریوە ئەیان خەینە روو :
رووکەشیکێ دەروەیان ھەیە کە سەرنج رانەکیشییت ، بۆ غرونە لەوانەییە
بالا بەرز بن و ، لەشیان کەتە بیت و ، شەنگ و شوخ بن کار لەوانە بکەن کە
ئەیان بینن .

خاوەنی قسەئ نەستەق و زمان پاراوین ، کە بە بۆنەیانەو بە قسەکانیان یان
بە نووسینەکانیان ئەتوانن کار لە دەرووبەریان بکەن و ، بە شێوازی ئەدەبی یان
شەیدایان بکەن . کاتیەک کە قسە ئەکەن کەسانی تر کە مەندکێش ئەکەن ھەتا
گۆییان لێ بگرن .

جا سەرەرای ئەم دوو سێفەتە ، ئەوانە موناڤیقن :

أ (ئەوانە - بە جل و بەرگە قەشەنگەکانیان - لە تەختە ھەلسپێرراوەکانی
دیواریکان ئەچن .. بالایان بەرزە و دیمەنی دەروەیان نایابە ، بەلام کاریکی گرانی
ھەمان شت دەربارەئ دلیان بوتریت . ئەو دلانە رەق بوون و وەک تەختە وەھان و ،
بە پێئ نەینیی ئایەتی پیرۆزی ﴿ فَطَبِعَ عَلَىٰ قُلُوبِهِمْ ﴾ مۆر نراوە بەسەر ئەو
دلانەدا ، نیتەر ناتوانن بە دەوری حەق و حەقیقەتدا بسوورپنەو و ، ناشتوانن
لێئ تێ بگەن و سەری لێ دەریکەن .

ب) سهره‌پای نه‌وه‌ش وه‌های له قه‌لّم نه‌دهن که هه‌موو هاوارتیک و هه‌موو ده‌نگیکه به‌رز دژی نه‌وانه .. ژیانیکه رازایی له نیوان نم و نه‌ودا به‌سهر نه‌بن . به‌لام لهو شویتانه‌دا که نیمان‌داران به شوینی گرنگیان نه‌ژمیرن ، نه‌یان بینیی وه‌ک لاشه‌ی مردوو یان جه‌نازه به‌پړوه نه‌چن و ، هیچ بایه‌خیکیان پی ناده‌ن . به‌لام هه‌ول نه‌دهن له بازار و مزگه‌وت و مه‌یدانی جه‌نگ‌دا له ناو موسلمانان‌دا ده‌ربکه‌ون . جا به بۆنه‌ی نم دووباره‌یی‌یه‌وه نه‌وپه‌ری ترسنۆکن ، چونکه ترسی نه‌وه‌یان له دل‌دایه که رووی راسته‌قینه‌یان ده‌ربکه‌وئیت . له‌بهر نه‌وه هه‌موو هاوارتیک له دژی خو‌یان نه‌زانن ..

ج) که‌واته نه‌وانه به دوژمنی راسته‌قینه‌ی نیمان‌داران له قه‌لّم نه‌درین .. نه‌وانه له ده‌سته‌ی نه‌و دوو‌پشکه نه‌چن که نازانی که‌ی نه‌ت گه‌زئیت .

د) له‌بهر نه‌وه له‌سهرتان پتو‌سته خو‌تانیان لی پباریزن ، چونکه هه‌موو نان و ساتیک نه‌وان ناماده‌ن بتان‌گه‌زن . کاتیکیش نه‌وه نه‌نجام نه‌دهن ، وه‌های رانه‌گه‌یه‌نن که نه‌مه بۆ به‌رژه‌وه‌ندی کۆمه‌ل و قازانجی گشتی‌یه !

له کۆتاییش‌دا خو‌ای بالاده‌ست حوکمی خو‌ی له دژیان ده‌رئه‌کات و نه‌فه‌رموی : ﴿ قَتَلَهُمُ اللَّهُ أَنْ يُوَفَّقُونَ ﴾ ، خوا بیان کۆزئیت بۆ درۆ و ده‌له‌سه‌یان .

نوینه‌ره پێشینه‌کانی نیفاق له سه‌رده‌می پتغه‌مبه‌ردا ، وینه‌ی کۆری نوبه‌ی و موغیشی کۆری قه‌یس و جیددی کۆری قه‌یس که خاوه‌نی دیارده‌ی ده‌ست کرد و شکۆدار و ، سه‌ر و سه‌کۆتی قه‌شه‌نگ بوون و ، جگه له‌و دیمه‌نه‌ی ده‌ره‌وه‌یان که له حه‌قیقه‌ت خالی بوو خاوه‌نی هه‌چی تر نه‌بوون .. نه‌وانه به دیوی ده‌ره‌وه و ، به قسه‌ی نه‌سته‌ق نوینه‌ری چاک بوون بۆ نیفاق و ، شه‌یدای قسه‌ی رازاوه بوون . هه‌ر یه‌که‌یان به زمان پاراویی خو‌ی دل‌خۆش بوو ، زۆریش له خو‌ی رازی بوو .. که‌چیی له راستیی‌دا نه‌وانه که‌سانیکه ساده بوون که له ناو چه‌ندین جو‌ری لاوازی‌دا چه‌قیی بوون .. کاتیک که قسه‌یان بکه‌ردایه - نه‌گه‌رچی قسه‌یه‌کی هه‌یچ

و پوچیش بوایه - ههولیان نه‌دا نه‌و باسانه‌یان هه‌ندی جار نادیار و ئالۆز بن ، تا به شتیکی تازه و ره‌سه‌ن ده‌ریکه‌وێت . واته وێنه‌ی که‌سایه‌تی مرۆفێکیان نه‌کێشا که‌ تووشی ده‌ردی نازاردان و ، شیتی خۆ به‌ گه‌وره‌ زانین بووێت . جا نه‌گه‌ر ری‌تمایی و ئاگادار‌کردنه‌وی خوای بالاده‌ست نه‌بوایه ، نه‌وا نه‌یان‌توانیی پایه و پله‌یه‌کی چاک له‌ خزمه‌تی پیغه‌مبه‌ردا ﷺ و له‌ لای هاوه‌له‌کانی بپچرن . دياره کاتیکیش که‌ گوی‌یان نه‌گرت خۆیان وه‌ها ده‌رته‌خست که‌ هه‌موو گیانیان گوی‌یه .. هه‌موو هه‌لس‌وکه‌وتیکیان بریتیی بوو له‌ دیوی ده‌ره‌وه‌ی رووکه‌ش و خه‌له‌تینه‌ر .. هه‌لسانیان و دانیه‌شتیان .. قسه و باسیان .. هه‌ر هه‌مووی درۆ له‌سه‌ر درۆ .. جا ئاگادار بوون له‌و ساخته‌کاری‌یه‌ به‌ستراوه‌ به‌ به‌صیره‌ته‌وه‌ و، له‌سه‌ر به‌هره و خه‌لاتی خوایی وه‌ستاوه ..

جا نه‌وانه له‌به‌ر نه‌وه‌ی که‌ درۆزن بوون و ، دارای چه‌ند روویه‌کیش بوون و، رتی (توقیه) شیان نه‌گرت به‌ر ، له‌ هه‌موو شتیگ گومانیان هه‌بوو ، هه‌تا له‌ پاک‌ترین هه‌لس‌وکه‌وت و ، له‌ هه‌موو جوژه کاریکیش که‌ له‌سه‌ر پاک‌ترین هه‌ست و بیر وه‌ستا بی‌ت و ، هه‌موویان له‌ دژی خۆیان له‌ قه‌له‌م نه‌دا و ، به‌ چاویلکه‌ی هه‌ست و شعوره دوو‌پشکی‌یه‌کانیان سه‌یری خه‌لگیان نه‌کرد .. سنگیان له‌ ناپاکیی پر بوو ، له‌به‌ر نه‌وه ، به‌ پتی ده‌ستووری ((الخائن خانف)) ، واته ناپاک ترساوه ، نه‌وانه له‌ ترس و بیمیکی به‌رده‌وام‌دان .

ئا نه‌وانه دوژمنی راسته‌قینه‌ی نه‌هلی نیمانن و، له‌سه‌ر نیمان‌دارانیش پتویسته - سه‌ره‌پای پارێزگاری‌یان له‌ شتواری نیمانی‌یان - له‌ خۆپاراستن له‌و دوژمنانه‌ درێغیی نه‌که‌ن .

قاتلهم الله انی یؤفکون ووقانا الله من شرهم ومن مکرهم ومن کیدهم ...

آمین یا معین .

﴿ وَمَنْ يَتَّقِ اللَّهَ مَجْعَلْ لَهُ مَخْرَجًا ﴾ (الطلاق : ٢) .

تەقوا بە پیتی بۆچوونی نێمه بریتی یە لە شوێن کەوتنی یاساکانی شەریعەتی پاک و خاوین ، شان بە شانی شوێن کەوتنی یاساکانی شەریعەتی فیطری . یە کەم تەقوای نەفسی یان ((آنفسی)) یە و ، دووھەم تەقوای ((آفاقی)) یە . ھەرگیز راستیش نیە لێک جوێ بکرتنەو ، بەلام گەیشتن بەو جوۆرە تەقوایشە شتێکی ھەروا ناسان نیە .

با نایە تەکەمی سەرھو و ھەر بگرن : قورئان شەرحی باسە کە بە ﴿ وَمَنْ يَتَّقِ اللَّهَ ﴾ دەست پێ نەکات ، واتە کرداری (الإلتقاء) بەکار نەھینیت .. نەم کردارەش لە بابی ((إفتعال)) ھو ، گرنگترین سیفەتی نەم بابەش (مطاوعه) یە ، واتە قبوول کردنی کردارە کە و ، سروشتی کارتێ کراو ، واتە نەم کردارە ببیتە بەشێک لە سروشتی و ، قوولتی یە کە لە قوولتی یە کانی بەدی ھینانی .

بەئێ ! ... نەوہی لێرەدا نەویسترت شەرح بکرت نەوہیە کە تەقوا دووری یە کە لە دووری یە کانی فیطرەت و ، قوولتی یە کە لە قوولتی یە کانی سروشتی مرۆفایەتی . واتە لە ھەلس و نیشتا و ، لە ھەموو حالەتێکدا تەقوا بێر و رای بیت ، کە مرۆف لە قولایی دلێوہ لە گەلێا نەژیت و ، ھەناسە ی پتوہ نەدات . قورئانیش دەربارە ی ھەر کەسێک کە توانی بیستی نەم کارە گرانە جێ بە جێ بکات ، بەو جوۆرە ناسۆیە بگات ، نەفەر موئی : ﴿ وَمَنْ يَتَّقِ اللَّهَ مَجْعَلْ لَهُ مَخْرَجًا ﴾ . وشە ی (مخرج) لێرەدا وێنە ی نەفسی مرۆفێکی نابلووقە دراو نە کیشیت کە لە

شوینتیکی تنگه‌بهره و ، له حاله‌تیکى ناهه‌مواردا بیټ و ، له هه‌ول‌داندا بیټ بۆ ده‌رچوون و رزگاربوون لئی و ، هه‌موو توانا و کۆشش‌یکیشی خستبیتته کار.. جا نهم مرۆڤه نابلووقه دراوه لهو شویته ناهه‌مواردها له جیهانی هۆکاره‌کاندا هه‌موو شتیک به کار نه‌هینئ و ، ته‌قه‌ش له هه‌موو ده‌رگایه‌که نه‌دا . له‌گه‌ل نه‌وه‌ش‌دا رینگای سه‌رفرازیی ده‌ست‌گیر نابیت . نا له‌م کاته‌دا هانا بۆ خوای بالاده‌ستی خاوه‌نی هۆکاره‌کان نه‌بات و نه‌ویش خیرا دیت به فریایه‌وه . کاتیکیش که خوای بالاده‌ست (خروج و محرج) ده‌رچوون و سه‌رفرازکردن له‌م نایه‌ته‌دا نه‌داته پال‌خۆی ، نه‌وه نامازه بۆ نهم به‌هاناوه هاتنه ناخۆفی‌یه نه‌کات . چونکه وشه‌ی (محرج) لیژه‌دا چاوگینکی میمی‌یه و واته (إخراج) واته سه‌رفرازکردن و ، له هه‌مان کاتیش‌دا ناوی شویننه و یانئ شوینئ ده‌رچوون و سه‌رفرازبوون ، یان شوینئ ده‌رکردن و سه‌رفرازکردن . که‌واته نهم سه‌رفرازکردنه کاریکی ناسایی نیه ، به‌لکو له کاره له عاده‌ت به‌ده‌ره‌کانه و ، کاریکیشه به ته‌نیا نه‌دریتته پال‌خوای بالاده‌ست . له راستیی‌دا هه‌موو کاریک له کاره‌کان له بوونه‌وه‌ردا به کاری له عاده‌ت به‌ده‌ر نه‌ژمیرریت ، به‌لام چونکه هۆگریی و دووباره‌بوونه‌وه چاومانی کویر کردووه ، ناتوانین به سه‌یرکردنیکى راست سه‌رغی رووداوه‌کانی ده‌ورو به‌رمان بده‌ین ، که له‌سه‌ر به‌ستنی هۆکاره‌کان به ده‌ره‌نجامه‌کانه‌وه وه‌ستا بیټ و ، ناشتوانین به شیوه‌یه‌کی راست هه‌لیان به‌سه‌نگینین . به‌رده‌وام په‌یوه‌ندی‌یه‌کی ورد له نیتوان هۆکار و ده‌ره‌نجام‌دا هه‌یه ، به‌لام له توانای نه‌وه هۆکاره‌دا نیه نه‌وه ده‌ره‌نجامه فه‌راهم بیټ .

به پینی تپ‌پوانیین و هه‌ل‌سه‌نگاندنی مامۆستا نوورسییش ره‌حه‌تی خوای لئ بیټ جگه له به‌شیکى که‌م لهو رووداوانه‌ی که له ده‌ورو به‌ری مرۆڤ‌دا به ویستی خۆی نه‌نجامیان نه‌دا وه‌ک خواردن و خواردنه‌وه ، ناتوانین بیان‌ده‌ینه پال‌مرۆڤ . بۆ نموونه نه‌وه پارووه نانه‌ی که مرۆڤ نه‌ی‌خاته ده‌میده‌وه ، نه‌گه‌ر مرۆڤ بیر له به‌شی خۆی بکاته‌وه لهو قۆناغانه‌دا که نانیان تیدا دروست نه‌کریت ، حه‌قیقه‌ته‌که

دەرته کهوت . راسته مرۆڤ گهغه کهی چاندووه و ، هەر شهویش درهوی کردووه و ، هارپیوه تی و، کردوو به تی به نان ، به لام ته گهر خوا زهویی و خۆلی به دیی نه هینایه و ، ته گهر خۆری به دیی نه هینایه و ، بارانی شی نه باراندایه تد ، نایا له توانای مرۆڤ دا نه بوو نان بخوات ؟ وا دابنێین نان دروست کرا، به لام ته گهر خوا دهست و دهم و ددانی به مرۆڤ نه به خشی پایه ، نایا مرۆڤ شهی توانی نانه که بخوات ؟ پیویسته بهم چاوه سهیری هه موو رووداوێکی بوونه وه بگریت ، تا هۆگری و عادهت په رده به سه ر چاومان دا نه کیشن و ، بتوانین دهست و مۆری خوا له هه موو رووداوێک دا ببینین و ، له م بینین و سه ر کردنه دا چیژی ئیمان بکهین .

کورته کهی ، هه رکهس دهست له حه رام هه ل بگریت و ، فه رزه کان جی به جی بکات و، له شته گومانی په کان دوور که ویتسه وه و دوایان نه که ویت و ، هه تا له شته موباحه کانیش دا پارێز بکات و، سوننه تهی خوا و ، شه ریه تهی فیطریی بیاریزیت ، واته ده ستوره کانی خاوه نی قودره ت و ئیراده بیاریزیت ، خوا ی گه وره له هه موو جۆره ته نگ و چه له مه یه ک که تی بکه ویت دره ووی لی ته کاته وه و، به سۆز و لوتفی خۆی که له ژماره نایه ن شه ی پارێزیت و پێیان پاداشتی نه داته وه و، له به سه ر بردنی ژبانی پیسیش رزگاری نه کات و ، له سه ره مه رگیش دا له نیش و نازار و ته نیایی و ته نگانه ی مردن شه ی پارێزیت ، هه روه ها له نا په حه تی رۆژی قیامه تیش شه ی پارێزیت .

اللهم اجعل لنا خراجاً ومخرجاً من حيث لا نحتسب . آمین یا معین .

﴿صَرَبَ اللَّهُ مَثَلًا لِّلَّذِينَ كَفَرُوا أَمْرَاتُ نُوحٍ وَأَمْرَاتُ لُوطٍ﴾ (التحریم : ۱۰).

لەوانەییە یەکیەک پەرسەیت : بۆچی قورئان باسی هاوسەرەکی لوط و هاوسەرەکی نووحی گێراوەتەرە ؟

وا دەرنەکەوێت کە هاوسەرەکی لوط پێغه مەبەر سەلامی لی بیئت نیمانێ پی نەها بیئت و ، وایش دەرنەکەوێت یار مەتیی قەومی لوطی لەسەر کردەرە پیسەکیان دا بیئت ، یان بە لایەنی کە مەوێ یەکیەک بوویت لە نافرەتە مونافیقەکان و ، ناپاکی لەگەڵ لوطدا سەلامی لی بیئت کرد بیئت . دیارە سەرەنجامی مونافیقیش لە سەرەنجامی کافر خراپ ترە .

هەر وەک لوط پێغه مەبەر سەلامی لی بیئت غەریب و بیگانە بوو بەو قەومی کە بۆ سەریان رەوانە کرا بوو ، لە نێوانیشیاندا گەرە نەبوو بوو . جا نایەتی ﴿لَوْ أَنَّ لِي بِكُمْ قُوَّةٌ﴾ (هود : ۸۰) . ئاماژە بۆ ئەو نەکات . لەم بارودۆخەشدا کە لوط پێغه مەبەر سەلامی لی بیئت لە بارەیی ماددی یەو و ، لە بارەیی هیزیشەو دەستەوسانە ، تا لە دەرهو رۆبەرپووی ئەو قەومە بیئتەو ، کاری ترسناک ئەو بوو کە لە ناوێ (لە مالهەکی دا) ناپاکی لەگەڵدا بکریت . لیترەدا نەیتیی و هۆی باس کردنی ئەم کارە لە لایەن قورئانەو بە جوانیی دەرنەکەوێت ، بە تاییەت نەگەر بزانی کە ئەو ناپاکی بە دەستی ئەو هاوسەرەیی ئەنجام دراو ، کە هەموو شەوێک لە تەنیشتی سەر ئەخاتە سەر پەشتی یەکی .

نەشتوانین بە نەسبەت نوح پێغه مەبەرەو سەلامی لی بیئت هەمان شت باس بکەین . بە پیتی دەستووری : ((بحسب المفرم المفنم)) ، ئەبوا یە کە ئەک لە بارودۆخی ئەم مالهە پێغه مەبەرانیە وەر بگێرایە ، کە پریەتی لە نوور و ، هەموو بەیانیی و ئیوارەیک بە ستراو بە جیهانەکانی ئەو دیوی ئاسمانەکانەو . ئەو دوو نافرەتە وەک شەمشەمە کوێرە وای بوون کە بە رووناکیی بیزار ئەبیئت . بە پیتی

ناوهرۆکی نایه تی ﴿ وَلَا يَزِيدُ الْظَّالِمِينَ إِلَّا خَسَارًا ﴾ (الإسراء : ٨٢) ههردووکیان رووناکی یان به تاریکی و شیفاشیان به نهخۆشیی شهیینی . بۆیه ژیانیتی کهسارۆمه ندانه یان دایه سه ر . له بهر نهوه پتویست و بوو حالیان له لایه کهوه وهک پزیسکه یهک و ابویه که ههستی ترس و لهرز له دلان و سنگان دا ناگر تی بهر بدات و ، له لایه کی تریشه وه وهک شهیهک و ابویه که ده رگاگانی هیوا بخته سه ر پشت .

داخۆ چه ند کهس - وهک نهو دوو ئافره ته به ده بخته - ههلی ژیانیان له ده رووبه ریتی پاک و خاوین دا ده ست که وتبی ، به لام نه یان توانیبی که لک له خیر و به ره کهت و بۆن و به رامه ی نهو ناوه ندانه وه ریگرن ، به لکو - ههتا لهو ناوه ندانه دا که له ناوه ندی قه د پاله کانی به ههشت نه چن - به ههستی شه هلی جه هه ننه مه وه ژیان و ، له کوفره وه گواستیانه وه بو ناپاکی و ، له نیوان نینکاری کردن و ناپاکیش دا نه م بهر و نهو به ریان کرد و ، له ریزی کافران دا ، نهک له ریزی پیغه مبه ران دا شوینیان گرت ، نه گه رچی هاوسه ریان بوون و ، ههولیان دا به ده م و پلیان نووری خوا بکوژینه وه . به م شیه وه نه رخ ی نهو نیعمه تانه یان نه زانیی که له باره ی نیمکان و هیزه وه له بهر ده ستیان دا بوون ، به مه نیمکانیه تی به ده ست هینانیان له ده ست دا و ، ده ست که وته چاوه پروان کراوه کانیان گوژی بو زه ره ر و زیانیتی روون و ناشکرا ، به مه ههتا ههلی به زه یی هاتنه وه به بارودۆخی پر نیش و ژانیا ن دا له ده ست دا .

راست ترین دارشتنیش نه مانه هه ر چه ند له ناسۆی ((نزیکیی)) دا بوون ، که چیی ژیان ی تاریکی و شه وه زهنگی ((دووری)) یان دایه سه ر .. نه مانه هه ر چه ند له هه ریمی خۆره کان دا نه ژیان ، که چیی چوونه ناو کونه ره شه کانیان هه ل بۆارد .

ربنا آتنا في الدنيا حسنة و في الآخرة حسنة وقنا عذاب النار ، آمین یا معین .

﴿ قُلْ أُوحِيَ إِلَيَّ أَنَّهُ اسْتَمَعَ نَفَرٌ مِّنَ الْجِنِّ فَقَالُوا إِنَّا سَمِعْنَا قُرْآنًا عَجَبًا ﴿١﴾
يَهْدِي إِلَى الرُّشْدِ فَآمَنَّا بِهِ وَلَنْ نُشْرَكَ بِرَبِّنَا أَحَدًا ﴿٢﴾ . (الجن : ١ - ٢) .

بی‌گومان شو رووداوه نامۆ و سهیره‌ی که نهم نایه‌ته پیروژه لیتی شه‌دویت، وه‌ک رووداوه سهیره‌کانی شه‌فسانه‌کان نیه . به‌لکو پیوسته وه‌ها لیتی تی‌ بگه‌ین، به پیسی عه‌قیده‌ی من ، که شتیکی له عاده‌ت به‌ده‌ره له چوارچیویه شو پدیوه‌ندی‌یانه‌ی که له نیتوان مرۆژ و شته‌کانی ده‌ورویه‌ری‌دا هه‌ن و ، به ناوی مه‌نظیقی مرۆژایه‌تی‌یه‌وه که قورن‌ان له‌به‌رده‌م مرۆژ دا دای‌شه‌نیت .

به‌ئێ ! ... قورن‌ان نهم رووداوه سهیره شه‌خاته به‌رده‌م مرۆژ تا وریا بیته‌وه و، له‌به‌ر رووناکیی تیشکی قورن‌ان و هه‌ناسه‌کانی‌دا که ژیان شه‌به‌خشن ، ناوری لی‌ بداته‌وه . له‌به‌ر نهمه شه‌گوه‌جی بلێین که شه‌گه‌ر قورن‌ان شه‌بوایه مرۆژ وینه‌ی نهم حه‌قیقه‌ته‌ی شه‌به‌یست و ، لیتیسی ناگادار شه‌به‌بوو . له چوارچیویه شو ته‌ی‌بینی‌یه‌دا کاتی‌ک که شو کۆمه‌له جیننی‌یه - که به پیوه‌ریکی دیاریی کراو ، له هه‌ندی نه‌ینیی بوونه‌وه‌ر ، له جیهانی غه‌یب‌دا ناگادار بوون - گو‌ی‌یان گه‌رت وتیان: ﴿ إِنَّا سَمِعْنَا قُرْآنًا عَجَبًا ﴾ به بیستنی قورن‌انیش وازیان شه‌هیتنا ، به‌لکو خۆیان ته‌سلیمی ناوه‌ندی پر کاریگه‌ری قورن‌ان کرد و ، به‌په‌ری سه‌به‌ره‌زی‌یه‌وه نیمان هیتانی خۆیان ناشکرا کرد . واته بیستنی چهند نایه‌تیکی قورن‌ان به‌س بوو بۆ شه‌وانه‌ی که له هه‌ندی نه‌ینیی بوون (وجود) ناگادار بوون ، تا به ناشکرا نیمان هیتانی خۆیان ده‌ریه‌رن ..

پیغمبرمان ﷺ چند جارتک له گهل جیننی دا به یهک گه یشتن . جا نهو به یهک گه یشتنه چۆن بوو ؟ ناتوانم بچمه ناو نهو باسه وه ، چونکه پیغمبرمان ﷺ که سیتک بوو که جیهانی ماددی و جیهانی میتافیزیقی تیایا تیکهل بوو بوون و چووبوون به ناو یهک دا . واته جیهانی نهو له م جیهانه ماددی یه ی نیمه بهرتر بوو لیچی تی نه پرسی . له بهر نهو نه م کاره له لی پرسراوی و سنووری نیمه به دهره .

نهو ی به لامانه وه گرنگ بیت کاری ترن ، وهک نهو ی که پیغمبرمان ﷺ جیی شانازی به بو نینس و جینن و ، پیغمبرایه تی و ، په یامه جیهانی یه که شی نینس و جیننی گرته وه و ، نهو نازداره نه م کاره ی ته بلیغ کرد به هاوه لانی ، واته گوی گرتنی جینن بو قورنان ، به پیی تی گه یشتن له نایه تی : ﴿ قُلْ أَوْحِيَ إِلَيَّ أَنَّهُ اسْتَمَعَ نَفَرٌ مِّنَ الْجِنِّ ﴾ و ، بیستنی چند نایه تیکیش بهس بوو تا جیننی یه کان خیرا نیمان هینانیا ن دهر برن ، به پیچه وانه ی قوریه شه وه که له نیمان هینان یاخی بوو بوون ، سه ره رای نهو هه مووه موعجیزه و نیشانه روون و ناشکرایانه و ، کومه لی نیمان داری جیننیش که به م نیمان هینانیا ن به خته وهر بوون ، بریاریا ن دا و ویستی خو یان دهر پری که خیرا بگه رپنه وه بو ناو قه ومه که یان و ، به بی وه ستان بانگیان بکه ن بو سه ر نیسلام بی نهو ی ده قیقه یهک له کیس خو یان به دن .

رَبَّنَا آرِنَا الْحَقَّ حَقًّا وَارْزُقْنَا إِتْبَاعَهُ وَأَرْنَا الْبَاطِلَ بَاطِلًا

وارزقنا اجتنابه.

* * *

﴿ فَذَكِّرْ إِنْ نَفَعَتِ الذِّكْرَى ﴾ (الأعلى : ۹)

هەر کەس هۆی هاتنە خوارەوهی ئەم جوۆرە نایەتانه نەهینتە بەر چاوی لەوانەیه بە شتووبەکی هەلە لێیان تى بگات و بلیت : ((نامۆزگارییە کاتم کە لکیان نەبوو و هیچ چاکەیه کیان بە دەست نەهینا)) . یان ((پەنجار جار وەبیرم هینانەوه کە چیی بیرخستنهوه کە لکی بۆیان نەبوو)) . یان ((ئەوانە شایستەى نیمان هینان نین)) تد . بەم شتووبە فەرمان بەرەى بانگەواز و تەبلیغ تووشی ساردی نەبیت . کە چیی ئەو حەقیقەتەى کە ئەم نایەتە ناماژەى بۆ ئەکات بە تەواوی حەقیقەتییکی ترە و ، لەم تى گەیشتنە و لەم مانایە جیابازە ، چونکە ئەم نایەتە پیرۆزە هەلگرانی بانگەواز فێری نەرکی سەرشانیان لە نیرشاد و لە بانگەواز ئەکات . نایەتەى ﴿ فَذَكِّرْ إِنْ نَفَعَتِ الذِّكْرَى ﴾ ش نامۆزگاریی ئەوانە ئەکات و پێیان ئەلێت : ئەگەر نامۆزگاریی و بیرخستنهوه کە تان کە لکی هەیه لەسەرى بەردەوام بن . ئەوەش بزانه کە پێغەمبەر ﷺ سەرەرای نایەتەى ﴿ إِنْ الذِّكْرَى كَفَرُوا سِوَاءَ عَلَيْهِمْ أَنْذَرْتَهُمْ أَمْ لَمْ تُنذِرْهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ ﴾ (البقرة : ۶) . لەسەر یادخستنهوهى دلێرەقەکانى قورەیش ، وێنەى ئەبوجەهل و عوتبە و شەیبە و غەیری ئەوانیش ، بەردەوام بوو . مەگەر تەنھا خوا خۆی بزانیت چەند جار تەشریفی بردبیتە لایان و یادی خستبنهوه و ، بۆ لای خوا بانگی کردبن . خۆ ئەگەر خواى بالادەست هەل و بواری تری بدایە لە یادخستنهوه و بانگ کردنیان درتیی نە ئەکرد .

بهائی ! ... بنچینهی فرمان‌به‌ریی تبلیغ و نیرشاد بریتی‌یه له به‌جی هینانی فرمانی خوا ، نه‌ویش به به‌رده‌وام بوون و ، کۆل نه‌دان له‌سه‌ر شه‌و تبلیغه . خو نه‌گه‌ر به ده‌مه‌وه هاتن یان به ده‌مه‌وه نه‌هاتنی خه‌لکیی بجه‌ینه به‌ر چاومان شه‌وا شتیکی پیچه‌وانه و ، دژ به ناما‌نجه‌کامان به دیی دیت . سه‌یر بکه‌ن خوی بالاده‌ست چی شه‌رمویت : ﴿ يَتَأْتِيهَا الرَّسُولُ بَلِّغْ مَا أُنزِلَ إِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ وَإِنْ لَمْ تَفْعَلْ فَمَا بَلَّغْتَ رِسَالَتَهُ ﴾ (المائدة : ۶۷) .

شان به شانی یاد‌خسته‌نه‌وی پیغه‌مبه‌ر ﷺ له‌لایه‌ن خوی بالاده‌سته‌وه بو فرمان‌به‌ریی و نه‌رکی سه‌رشانی ناگادار کردنه‌وه‌یه‌کی نه‌رم و ناسکیشمان به‌رچاو نه‌که‌ویت . هه‌روه‌ک پیی به‌رموی : ده‌ریاره‌ی وازه‌ینانت له‌ نه‌رکی سه‌رشان و لی‌پرسراوییت له‌ تبلیغ کردن هیچ ری‌یه‌کی تی ناچیت ، شه‌وه له‌ سروشتی تو ناچیت ، چونکه به‌ فیتره‌ت تو له‌سه‌ر نه‌نجام‌دانی تبلیغ به‌دی هینراویت ، له‌گه‌ل شه‌وه‌ش‌دا پیویسته‌یادت به‌رته‌وه . تو خاوه‌نی ره‌وشتی به‌رز و ، ره‌فتاری بلند و ، فیتره‌تی نوورانییت ، که به‌ره‌و بی‌سنووری و بی‌کۆتایی هه‌ول شه‌ده‌یت ، له‌به‌ر شه‌وه هه‌ست کردن به‌ لی‌پرسراویی شه‌و نه‌رکه مه‌زنه‌ی که خراوه‌ته شه‌ستۆت له‌گه‌ل فیتره‌تی به‌رز و پیروزت‌دا گونجاوه .

به‌ پیی شه‌وه حه‌قیقه‌ته‌ی که نایه‌تی ﴿ إِنَّكَ لَا تَهْدِي مَنْ أَحْبَبْتَ وَلَكِنَّ اللَّهَ يَهْدِي مَنْ يَشَاءُ ﴾ (القصص : ۵۶) . ده‌ری نه‌خات که نه‌رکی سه‌رشانی پیغه‌مبه‌ر ﷺ و نه‌رکی سه‌رشانی هه‌ریه‌که‌مان بریتی‌یه له‌ ته‌بیلغ و ، به‌ ته‌نیا تبلیغ .

نایه‌تی ﴿ فَذَكِّرْ إِنْ نَفَعْتَ الَّذِينَ كَرِهْتَ ﴾ روویه‌کی تری هه‌یه که شه‌مه‌یه : هه‌ندی له‌و خه‌لکه نیرشاد و نامۆزگاری که‌لکیان پی ناگه‌یه‌نیت ، له‌به‌ر شه‌وه پیویسته هه‌ر له‌ سه‌ره‌تاوه شه‌وه حه‌قیقه‌ته به‌زانریت ، تا هه‌یج که‌سه‌یک تووشی بی‌هیسوایی و نانومیدی نه‌بیت و ، تا ده‌ست نه‌خه‌ینه کارانیکه‌وه که له‌ نه‌رک و فرمان‌به‌ریی

نيمه به دهرن . چونکه به پي نايه تي ﴿ سَيَذَكِّرُ مَنْ مَخَشِيَ ﴾ ته نها نه وانه له
 يادخستنه وه و ته بليغ كه لك وه رنه گرن كه نه هلي شهرم و ترسان بن .
 جا له بهر نه وه ي كه پيغه مبه ر ﷺ نه ركي يادخستنه وه و ته بليغ ، به بي هيچ
 مه رجيتك ، بي سپيراوه ، نه و نايه تي ﴿ فَذَكِّرْ إِنْ نَفَعَتِ الذِّكْرَى ﴾ ري لي گرتن
 نابه خشيت ، به لكو جه خت كردنه وه له سه ر نه و نه ركه و ، نه و بي سپاردنه
 نه به خشيت . چونکه نه م فرمايشته كارگه ر و به هيژه كه به شيودي وه حي
 هاتوته خواره وه ، نه بيت كه لکينكي هه بيت ، نه گه ر به زوريش بووه ((واته به ري
 تي چوون له ناينده دا)) . به لام كه لك وه رگرتن و كه لك وه رنه گرتني گوي بيستان به
 فيعلي نه وه باسيكي تره . كه به پشت به ستن به م نايه ته نه توانين بلتين:
 ناموزگاري بکه ، چونکه له ناموزگاري كردن دا هر نه بيت كه لکينك ده ست گير
 بي .

اللَّهُمَّ اجْعَلْنَا مِنْ عِبَادِكَ الْخَالِصِينَ الْمَخْلِصِينَ .
 وصل وسلم على سيد المخلصين .

* * *

﴿ وَاللَّخِرَةُ خَيْرٌ لَّكَ مِنَ الْأُولَى ﴾ (الضحی : ٤) .

سوورەتی (الضحی) سوورەتێکی مەكکییە و ، لە رۆژە یەكجار سەختەکانی ژبانی پێغەمبەردا ﷺ هاتۆتە خوارەوه . لەو کاتەدا کە وەحی وەستا بوو ئوم جەمیلی هاوسەری ئەبولەهەب هاتە خزمەتی پێغەمبەر ﷺ و پێی وت : ((وای ئەبینم خواوەنە کەت دەستی لێ هەلگرتووی)) . نا لەم بارودۆخەدا سوورەتی (الضحی) هاتە خوارەوه ، کە پێغەمبەری خوای ﷺ دڵ خۆش نەکرد و دلی ئەدایەوه کە ئەیفەرموو : ﴿ مَا وَدَّعَكَ رَبُّكَ وَمَا قَلَى ﴾ .

کە لەبەر رۆشنایی ئەو بار و زرووفەیی کە پێغەمبەری ﷺ تێ کەت بوو ئەم نایەتە هەل ئەسەنگینن ، بۆمان دەرئەکەوێت کە مانای ئەم نایەتە ئەوه ئەگەیه نیت کە سبەینیت لەم پۆت چاکتر ئەبیت و ، نایندەشت لەم کات و ساتەت چاکتر ئەبیت . میژووش شاهێدە کە ئەمە بە فیعلی رویی دا .. رۆژ بە رۆژ ئەستێرەیی ئەدرەوشایەوه و ، بانگەوازه کەمی لە پەرەسەندن دا بوو . هەموو رۆژتیک لە رۆژی پێشتری چاک تر و ، زیاتر بریسکاو و گەشاوتر بوو .. ئەو نایەت و سوورەتانی کە دوا ی ئەو رۆژە ئەهاتنە خوارەوه ، بەردەوام مژدەیان ئەدایە . بۆ نمونە : ﴿ أَلَمْ نَشْرَحْ لَكَ صَدْرَكَ ﴾ و ﴿ وَالْأَعْدِيَّتِ صَبْحًا ﴾ فَأَلْمُورِيَّتِ قَدْحًا ﴿ ، وێنەیی ئەم سوورەتانه سەرچاوهی هیوا یەکی گەوره بوون بۆ پێغەمبەرمان ﷺ . ئەی چۆن ئەبن ، هەتا نێمە کە لەم رۆژانەدا (والعادیات) ئەخوێنن وێنەیی ئەسپی هەناسە بریوو مان دێنە بەرچاو کە تەپ و تۆز بەرز ئەکەنەوه و ، بریسکەیی چەنماخەش لە ژێر پێیانەوه دەرئەچیت ، یان وێنەیی

ده‌بابه و فرۆكه‌ی نویمان دینه به‌رچاو ، هه‌روه‌ك رۆحی موحه‌مه‌دی له‌به‌ر ده‌مان‌دا به‌ پێوه‌ وه‌ستا بیټ .

له‌ سووره‌تی (الضحی) دا هه‌ست به‌ دیمه‌نی دله‌راوکه‌ و ته‌نگانه‌ی تاکه‌ که‌سی نه‌که‌ین ، هه‌روه‌ها دیمه‌نی ناینده‌ و ، سه‌رکه‌وتن و زال بوونی رۆحی که‌ له‌ ناستی کۆمه‌لگادا له‌ ناینده‌وه‌ هاتبوو . هه‌روه‌ها له‌م سووره‌ته‌دا مۆسیقایه‌کی خه‌مناک هه‌ست پێ نه‌کری . به‌لام سووره‌تی ((العادیات)) مۆسیقایه‌کی تێدایه‌ که‌ له‌ مۆسیقای ته‌پلی جه‌نگ نه‌چیت . واته‌ پیته‌کان و وشه‌کان له‌ قورئانی پیرۆزدا به‌ پێی ناوه‌رۆک و بابته‌کانیان به‌ شیوه‌یه‌کی وه‌ها ورد هه‌ل بژێرراون که‌ مرۆقه‌ ژیره‌کان له‌ لیکۆله‌ر و وردبینی نه‌م کاره‌ سه‌رسام نه‌کات .

هه‌روه‌ها شیوازی سووره‌تی (الضحی) تاییه‌ت مه‌ندی‌یه‌کی ده‌روونبیش پیش چاو نه‌خات . کاتیک سووره‌ته‌که‌ دلێ پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ ته‌داته‌وه‌ ، نه‌بینین سه‌ره‌تا سویند به‌ کاتی چیشته‌نگاو و ، پاشان به‌ شه‌و نه‌خوات . واته‌ کاتیک که‌ نه‌لێت : ((والضحی)) وه‌ها هه‌ست نه‌که‌یت که‌ تیشکی خۆری چیشته‌نگاو روومه‌ت و هه‌ردوو چاوت رووناک نه‌کاته‌وه‌ و ، له‌ خۆشی و شادمانیی دا نوقت نه‌کات . جا نه‌گه‌ر نیمه‌ دواي تێپه‌ریونی چوارده‌ سه‌ده‌ و ، دواي نه‌م هه‌موو ئولفه‌ته‌ له‌ گه‌ل قورئانی پیرۆزدا ، که‌ وشه‌ی (والضحی) له‌ ده‌مان ده‌رنه‌چیت هه‌ست به‌م سۆزانه‌ نه‌که‌ین ، داخۆ نه‌و هه‌ست و سۆزانه‌ چۆن بووبن که‌ سنگی سه‌رداری پیغه‌مبه‌رانیان ﷺ پر کرد بوو ، کاتیک که‌ بۆ یه‌که‌م جار نه‌م نایه‌ته‌ی نه‌خویند ! گیانم به‌ فیدای بیټ .

هه‌روه‌ها وه‌ك ((وللآخرة)) مانای سه‌ه‌ی له‌ چاو نه‌مپۆزدا و ، حالی ناینده‌ له‌ چاو حالی حازردا و ، مژده‌ی سۆز و ره‌حه‌تی گشت گیر و لوتفی فراوانی داهاتوو له‌ چاو ته‌نگانه‌ی نیستا و لوتفی رێژه‌یی نیستا نه‌به‌خشیت ، نه‌م نایه‌ته‌ بۆی باس نه‌کات و به‌لێنی ته‌داتێ که‌ رۆزانی یه‌که‌می پیغه‌مبه‌رایه‌تی له‌ مه‌که‌دا که‌ به‌ ته‌نگانه‌ ناسرابوون ، تا راده‌یه‌ک له‌ مه‌دینه‌دا ده‌روو نه‌کریته‌وه‌ و ، چێوه‌ی فراوان

ئەبىتت و ، ئەو گرفت و ئارەھەتتى يە رواله تىيى و لابه لايانه ئەبنه ناز و نىعمەت .
 بەم شىۋە يە يەكەم جار مژدە بە خۆى ئەدرىت ، بەو پى يە كە پىغەمبەرى تاقانە و
 بى ھاوتايە لە ئاستى بوونەوەر و زەمانەدا ، پاشان دووہم جار مژدە بە ھاوہ لائى و
 بە شوپىن كەوتوانى بانگە كەى ئەدرىت .

بەئى ! مژدە بۆ خۆى و ، ھاوہ لائى و ، شوپىن كەوتوۋە بەوہ فاكانى بانگە كەى .
 كاتى باس كەردنى ﴿وَلَلْآخِرَةُ خَيْرٌ لَّكَ مِنَ الْأُولَى﴾ ش مژدە يە كىشە بە
 نوعمەتە كەى كە بارودۆخى ئەگۆرپىت بۆ چاكتە و ، لە خىرى نىسبى يەوہ بۆ خىرى
 ھەقىقىيى و ، لە نىمانەوہ بۆ ھەمەل و ، لە ھەمەلېشەوہ بۆ نىھسان و ، لە
 تەنگانەوہ بۆ سەرفرازىيى و ، دواجارىش ھاتنى مژدە بۆ ئەوہ كە قىامەتتى
 راستەقىنە برىتتى يە لە بەھەشت و ، بە دىدار شادبوونى خىۋاى بالادەستىش لە
 كۆتايى دا لە ھەموو شتىكى تر چاكتە .

اللهم إن نسألك الرضا بعد القضا ، وبرد العيش بعد الموت ، ولذمة النظر إلى
 وجهك ، وشوقاً إلى لقائك ، يا أرحم الراحمين ، وصلى الله على سيدنا محمد وآله
 أجمعين .

﴿وَلَسَوْفَ يُعْطِيكَ رَبُّكَ فَتَرْضَى﴾ (الضحى : ٥)

ئەگۆنچى وشەى (فترضى) لە نايەتە پىرۆزە كەدا و ھا تى بگەين كە ناماژە يە
 بۆ پلەى (الرضا) بەم شىۋە يە : پىغەمبەر ﷺ لە سەرەتادا وەك روخسارىك بۆ
 پلەى (الرضا) لە شىۋە و ناخى ناوكىك دا ھاتە دىياوہ . بەئى ، ئەم روخسارە
 لە سەرەتادا وەك ناوكىك و وەك تۆۋىك و ھا بوو . جا ھەر وەك تۆۋ ، دواى

ناشتنی له ناو خوژدا ، گهشه نهکات و ، نهبیته نه مامیکی بچووک ، پاشان گهشه نهکات و گهروه نه بیته ههتا ناسمان دانه پۆشیت ، به هه مان شیوه پیغه مبه ریش ﷺ بهو شیراده و کۆشش و عهزمه ی که پهروه ردگاری پی پی به خشیی ، گه یشته پله ی (الرضا) که له حالته ی هیز و شارراوه یی دا بوو ، بۆ پله یه کی ره زامه ندیی به کرده وه و دیار ، نه ویش به لی هاتنی که وه که به بی ری هیچ عه قلیک دا نایه ت . که واته گهر نیمه (رضا) ی ره ها له نایه تی ﴿ وَكَسَوْفَ يُعْطِيكَ رَبُّكَ فَتَرْضَى ﴾ بهر چاو بگرین نه توانین بلیین که نهو به حه تمیی به پله ی (الرضا) نه گات . هۆی نه وه یش که نه لیین له دواپۆژدا نهو نه گات ، بوونی وشه ی ((ولسوف)) هیه .

له راستیی دا وینه ی نه م نه خامه جوانه به شی ههر که سی که که ژیا نی له چوارچێوه ی فه رمان و قه ده غه کانی پهروه ردگاری دا به سه ر بر دییت . لی ته ردا نه وه گرنگه که نهو که سه نهو لی هاتنه ی که پیشکه شی کراون بۆ خراپه و ، رووه هه له به کار نه هی نیته .

ههر چه نده نهو لامه ی که له ((وللاخرة)) و ههروه ها له ((ولسوف)) هدا هه ن هه ردوکیان لامی سه ره تان ، به لام هه ل نه گریت لامی سویندیش بن . جا دوا ی سویند خواردن له رسته ی یه که م دا که ناخیره ت بۆی چاک تر نه بیته له دنیا ، رسته ی دووه می ش دیت و ، له سه ر نه وه جه خت نه کاته وه که خوا ی بالاده ست نه وه نده ناز و نیعمه تی نه داتی هه تا رازی بیی . واته به ره مه می نال و گۆری رۆژه کانی ته مه نت له نیوان له زه ت و نازاردا و ، شیرین و تالدا و ، یارمه تی دان و ته نگ پی هه ل چنینه دا پی نه گات و ، نه ش گاته پۆیه ی پله کانی که مال ، به جوړیک که خو ت له نیوان تافگه کانی به خته وه ری یه ماده دی و مه عنه ویی و فیکری یه کان دا نه بینیته وه . کاتیکی کورت و ماوه یه کی سروشتی و فیطری له م رۆژانه دا هه یه که پابه ندی وشه ی ((سوف)) هیه . جا ماده م ساله کانی دنیا هه تا

به چركه كانی ناخیرهت پیتوانه ناكړین ، كهواته كه مېك نارام بگره شنه
 ره زامه ندیې خوا بی نه بینیی چۆن به سهرت دا هه ل ته كات و چوار لات نه گړیت .
 نه و كاته هیچ خه م و خه فته و دلگړی یهك و ، هیچ زهره و شله ژاوی یهك ، چ
 له لای پهیره ویی كهر و چ له لای پهیره ویی كراو نامینیت . به لكو پهیره ویی كراو -
 به ناوی خو ی و نوممه ته كه یه وه - هه موو رهنگ و جوړیكي ره زامه ندیې و
 به خته وه ریې ده ست گیر نه بیته و ، له ناو هه موو دیارده كانی ((دهروونی
 ره زامه ند)) دا ژیان به سهر ته بات . به لام وه لامی خاوه نی نه زه ل و نه به د بریتی یه
 له گه یان دنیان به لووتكه ی پله كانی ((دهروونی رازی كراو)) ، كه لیږه دا دلویك
 نه گوریت بو ده ریایهك و ، فه نایش بو به قا و نه مری ، دیاره له گه ل پاراستنی
 بارودوخی ریژه كان له نیوان نه صل و سیبه ردا ، چونكه لیږه دا حه قیقه تی ﴿ عَسَىٰ

أَنْ يَبْعَثَكَ رَبُّكَ مَقَامًا مَّحْمُودًا ﴾ (الإسراء : ۷۹) نه دره وشیتته وه .

أَللّٰهُمَّ اجْعَلْنَا مِنْ عِبَادِكَ الْحَمَّادِينَ وَاحْشِرْنَا تَحْتَ لَوَاءِ مُحَمَّدٍ ﷺ .

* * *

﴿ فَإِذَا فَرَغْتَ فَانصَبْ ﴾ (الإنشراح : ٧) .

ئەم نایەتە پیرۆزە فەلسەفەییەکی جەم و جوولتی گەرنەگ و دەستووریک بو ژیان پێشکەش بە موسلمان ئەکات . بەلێ ، پێویستە نێماندار هەمیشە لە جەم و جوولتیکی بەردەوام دا بیست .. کاتیک کار ئەکات لە جەم و جوولدا بیست و ، کاتیکیش کە پشوو ئەدات هەر لە جەم و جوولدا بیست . بە دەستەواژەیەکی تر لەسەری پێویستە بە پتی نەخشەیک ، کە هیچ بۆشاییەیک لە ژیاندا نەبیست ، خۆی رێک و پێک بکات . راستە نەویش وەک مرۆفیک پێویستی بە حەسانەو هەیه ، بۆیه شتیکی سروشتیە کە پشوو بدات . بەلام پێویستە ئەم پشوو دانە پشوو دانیکی چالاکانە و نیجاییانە بیست . بو نمونە ئەو کەسە بە خۆیندەو و نووسین ماندوو نەبیست . نەتوانی بە خەوتن ، یان بە ئال و گۆرپی شوین و دەوربەر ، وەک ئەوێ قورئان بخوینی ، یان نوێژ بکات ، یان وەرزش کردن ، یان کۆزگرتنی شو ، یان گالته و گەپیک کە شەریعی بیست لە گەل کەسانی تردا .. تد ، ماندوو بوونی خۆی دەر بکات . جا کە لەوانە ماندوو بوو جاریکی تر نەگەریتەو سەر خۆیندەو . واتە لە جەم و جوولتیکی بەردەوام و سەرەمپدا نەبیست ، کە سەرقالبوونیک واز لێ دینی و بە شتیکی ترهوه سەرقال نەبیست .. واتە کاتیک کار ئەکات نەحەسیتەو ، کاتیکیش نەحەسیتەو هەر کار ئەکات .

جا ئەگەر لە چوارچۆیە خزمەتی نێمانی دا ئەم مەسەلەیه هەل بسەنگین ، ئەوا نەتوانین بلین نێمە وەک نێماندار - وەک بەردەوام و تراو - لە ژێر فشاری چەندین نەلطفی ناچارایی و زۆره ملیی دا نەبین و ، بە پتی شیوازی ئەو خزمەتە نێمانیەیه کە لە مەوبەر پەسەند کرا بوو ، بەردەوامیش جی بە جی کرا ، نەبین

نهم دهستوره قورثانی په له ژیاغان دا ، وهك نیمان دار بهبی نهوهی ههست بکهین
 تیشک نه داتهوه . له مهو بهریش ههندی لهو دهوله مه ندانه مان که به دواي
 ره زامه ندی خوادا نه گهړان ، له پیناوی خزمهت کردنی نومه تا ، که وتنه
 یارمه تیی دانی قوتاییه زیره که هه ژاره کان و نیشته جی کردنیان له به شه کانی
 ناوخودا .. دواي ماوه یه که هستیان کرد که نه رکی سه رشانیان به جی هیناوه ،
 بویه پالیان لی دایه وه و ، سه ریان کرده وه نیش و کاری ژیانی ناسایی ، که چیی
 له پرینک دا ده رگای چهن دین خزمه تی نوی و فراوان له به رده میان دا خرانه سر
 پشت و ، بانگیان نه کردن تا له زه تی به جی هینانی نهم خزمه ته بهر فراوانانه
 بچیژن .. دلّه پر له نی خلاصه کان به شله ژاری یه وه پرسیاریان نه کرد ((نایا
 نه گوغی نهم خزمه ته نیمانی یه جؤراو جؤرانه کوتایی یان پی بیت ؟ نایا مهیدانی
 تری فراوان تر له مانه نیه ؟)) له پرینک دا چهن دین مهیدانی خزمه تی تر و ، له
 ناوچه ی جوگرافی فراوان تر دا ده رگیان له به رده میان دا نه خریته سه ر پشت و ،
 له زه تی به جی هینانی نهم خزمه تانه له پیناوی خوادا نه چیژن و ، نووشیان
 نه کن .. پاشان خوی گه وره له بهر ده میان دا مهیدانی چهن دین خزمه تی بهر فراوان
 تر و چالاک تری لی خستنه سه ر پشت .. کورته که ی ، له هر سه رده میک دا وه ها
 ظن برابیت که خزمه ته کان کوتایی یان هاتووه و ، ده رگیان له سه ر داخواه ، نهوا
 خوی گه وره له بریی نهوان چهن دین شیوه ی جیا جیای له خزمهت کردن له
 پیناوی دا و ، له چهن دین مهیدانی جیا جیادا هینایه بوون .. له بهر نه مه بو
 ده برینی نهم جؤره مانایه ناماژم بو نه وه نه کرد که نیمه کؤمه لگایه کین بو
 نه لطفه زؤر ملی یه کان . که واته نیمه وهك نیمان دار نه گه رچی ی له ماناکان و
 ناوه رؤکی نایه تی ﴿ فَإِذَا فَرَغْتَ فَانصَبْ ﴾ ناگادار نه بین و نه گهین ، نهوا نهو
 مانا و ناوه رؤکانه به شیوه یه کی ریک و پینک و به رده وام له ژیاغان دا ده رته که ویت
 و دیار نه بیت ..

خۆ ئەگەر لە ئەسلی مەسەلە کە ورد بێنەوه ئەبێنێن کە لە راستیی دا دەرھەق بە ئیماندار هیچ (بەدیل) ێک نیە . یە کەم ھەر نێعمەتێک لەو نێعمەتانە ی کە خوای بالادەست بە ئیمان داری بە خشیوہ یە کجار گەورە یە . ئێمە کە مرۆڤین ئەوہ نێعمەتێکە و ، کە تەمغان دروستە نێعمەتێکی ترە و ، کە - لە ئەنجامی ئیمان بوونان - ھەست بەو نێعمەتانە ئەکەین ئەوہش نێعمەتێکی ھەلبژاردە یە . واتە ھەموو شتێک نێعمەتە : خواردنغان و خواردنەوہمان .. چاوەروانییمان بۆ ژیانی ھەتا ھەتایی .. چاوەروانییمان بۆ نێعمەتە ھەتا ھەتایی یە کە نێعمەتە ... ھەموو شتێک ... ھەموو شتێک لە راستیی دا نێعمەتە . بەلام خوو پێوہ گرتن و عادەت ئەم ھەمووہ نێعمەتە و نرخە کە یان لە یاد ئەبەنەوہ .. لەبەر ئەوہ وەک پێویست شوکرانە یان بۆ ناکەین .. ئەم ھەموو نێعمەتانە لە تاییەکی ترازوودا و ، نێعمەتێکی تر ھە یە کە ئاووپی بە لادا نادەینەوہ ، کە ئەویش ئەمە یە : کە سەیری دەورویەرمان ئەکەین چەندین جەنگی گەرم لە چەندین شوێن دا ئەبێنێن و ، ھەزارەھا کەس شیوہن ئەکەن و ، بە دەست ئەم کارەساتە دل تەزینانەوہ ئەنالێنن و ، لە چەندین ناوچەش دا موسلمانەکان ئەبێنێن کە زولمیان لی ئەکریت و ، بە دەست زوخاو و دەست درێژی ئەو کاربەدەستانەوہ ئەنالێنن کە لە ستم کردن لە ئیمان داران دەست کۆتا نابن .. جا لە کاتێک دا کە ئەم رووداوہ ترسناکانە لە دەورویەرمان دا روو ئەدەن و ، ئێمەش ئەتوانین ئەرکی سەرشانان و ، فەرزەکان بە سەربەستیی و ، بی ئەوہی زولم و سووکایەتییمان دەرھەق بکریین ، بە جی بہتین . ديارە ئەمە بە نێسبەت حالی رابوردوومان و ، بە نێسبەت زۆریک لە ولاتە ئیسلامی یەکانەوہ . ئایا ئەمە نێعمەتێکی گەورە نیە ؟ ئایا ئەمە پێویستی بە شوکرانە نیە ؟ کەواتە پێویستە لە کاریکەوہ بۆ کاریکی تر پە لە بکەین و ، ئەرکە کافانان - لە چوارچێوہی ریکخراوہی خزمەتی بەکۆمەلدا - بە بی سارد و سڤی و بیزارییی ئەنجام بەدین و ، لە کاتی ئەنجام دانی ئەو خزمەتانە دا چیژ و لەزەتی مەعنەوی و رۆحیی و ھەریگری .

بهائی ، نیماندار مافی نهوهی نیه بلیت : « نهوهی له نهستۆم دا بوو نهنجامم داوه و ، هیچی ترم لهسەر نیه نهنجامی بدهم » . بۆی نیه شتی وهها بلیت و ، بۆ حسانهوه و پالڤانهوه له مهیدان بکشیتته داوه . دوای تهواوکردنی کاریکی چاکه فرمانبهیری نیماندار بریتییه له ههلمت بردن بۆ نهنجامدانی کاریکی تری چاکه . لهسهری پێویسته به کارکردن بجهسیتتهوه و ، حسانهوهکەشی پیشهکییهک بیت بۆ کاریکی تر و ، له تهنگانهدا وای له قهلم بدات که له خۆشیی دایه و ، خۆشیی و ناخۆشیی لهبهر رۆشنایی ههسته غهیبیی و رۆحییهکان بهرپا بکات و ، له بهر رۆشنایی نهوهش ههلس و کهوت بکات که جیهانی ماددی جیهانی ناماددی تهواو نهکات و ، جیهانی ناماددیش جیهانی ماددی تهواو نهکات ، نهو کاته وهک مرۆفینک نهژی که هیچ بۆشایییهک له ژیانی دا نهییت .

أَللّهُمَّ وَفَقْنَا لِمَا تَحِبُّ وَتَرْضَى ، وَصَلَّى اللهُ عَلَى سَيِّدِنَا مُحَمَّدٍ الْمُرْتَضَى .

* * *

ناوہرؤك

۱۰	پیشہ کیی دانہر
۲۶	سوورہتی ((الفاتحة))
۹۴	سوورہتی ((آل عمران))
۱۲۳	سوورہتی ((المائدة))
۱۵۰	سوورہتی ((الأعراف))
۱۶۴	سوورہتی ((التوبة))
۱۸۰	سوورہتی ((هود))
۱۹۱	سوورہتی ((الرعد))
۱۹۶	سوورہتی ((الحجر))

۲۰۲

سوره‌تی ((الإسرائء))

۲۲۵

سوره‌تی ((مریم))

۲۴۵

سوره‌تی ((الأنبياء))

۲۵۶

سوره‌تی ((النور))

۲۷۳

سوره‌تی ((النمل))

۳۰۱

سوره‌تی ((العنكبوت))

۳۰۷

سوره‌تی ((الأحزاب))

۳۱۴

سوره‌تی ((يس))

۳۲۲

سوره‌تی ((المؤمن))

۳۳۳

سوره‌تی ((الشورى))

۳۴۵

سوره‌تی ((النجم))

۳۴۹

سوره‌تی ((الواقعة))

۳۹۱

۳۶۸

سوره‌تی ((المنافقون))

۳۷۴

سوره‌تی ((التحریم))

۳۷۸

سوره‌تی ((الأعلى))

۳۸۶

سوره‌تی ((الانشراح))

وده‌گیترانی نهم کتیبه نازداره له ۲۷ / رجب / ۱۴۳۰ ک به‌رام‌بهر به
۲۰ / ۷ / ۲۰۰۹ ز ته‌واو بوو . سوپاس بوّ خوی هیدایه‌ت دهر .

چەند تېشىكى قورمانىيى

لە ئاسمانى وپژداندا

مامونسا

محمد فتح الله كولهف

ئەو قورمانە پېرۆزەي كە برىتىيە لە كۆمەلە ياسا و دەستورىكى خويى و ، لە لايەن خوي مەزنەو دابەزيو و ، جيهانى ئادەمىزادى رووناك كىردۆتەو . . لەو رۆژەو هاتۆتە خوارەو چەندىن مىليار مرقى بەوفا و بەسەلىقە و بەئەمەك و بەغىرەت شوينى كەوتوون و خزمەتى بانگەوازە مەزنەكەيان كىردو و ، خۆيان و خەلكىشيان پىي پەروەردە و بەهرەمەند كىردو و .
وا لەم كىتەبەشدا مامۆستاي پايدار تىشىكى هەندىك لە نايەتەكانى قورمانى تۆمار كىردوون ، بە تايبەت ئەوانەي كە بۆ ئەم چەرخە پىويست بىت دله هۆشيارەكان بە جوانىي لىيان تى بگەن .
هيوادارىن خويئەرى بەرپىز كەلكيان لى وەربگىت .

ژمارە سپاردنى (۱۷۴۹)ى سالى (۲۰۰۹)ى زاینىي پىدراو.

سۆز
كتىبخانەي